

Seria de literatură universală a BIBLIOTECII POLIROM este coordonată de Denisa Comănescu.

Saul Bellow

Saul Bellow, *Humboldt's Gift*

eSaul Bellow, 1973, 1974, 1975. All rights reserved.

e 2003 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere www.polirom.ro

Editura POLIROM

B-dul Copou nr. 4, Iași, P.O. BOX 266, 6600

B-dul I.C. Brătianu nr/6, et. 7, ap. 33, O.P. 37;

P.O. Box 1 - 728, 70700, București

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

BELLOW, SAUL

Darul lui Humboldt/Saul Bellow; trad. Și note de Antoaneta Ralian, postf. de Dan Petrescu.

— Ed. revăzută - Iași: Polirom, 2002 664 p., 18 cm
(Biblioteca Polirom. Proză XX) ISBN: 973 - 681 - 070 - 4

I. Ralian, Antoaneta (trad.) II. Petrescu, Dan (postf.)

821.111 - 31 = 135.1 Printed in ROMÂNIA

Darul lui Humboldt

Ediție revăzută

Traducere și note de Antoaneta Ralian

Postfață de Dan Petrescu

POLIROM 2003

Saul Bellow s-a născut în 1915 la Montreal, într-o familie de imigranți evrei din Rusia. A urmat cursurile Universității din Chicago și pe cele ale Universității din Wisconsin, luându-și licența în sociologie și antropologie. A fost lector la Universitatea Princeton și la Universitatea din New York „apoi profesor asociat la Universitatea din Minnesota. În 1943 pleacă la Paris cu n bursă Guggenheim. Este membru al National Institute of Arts and Letters. A câștigat de trei ori prestigiosul National

Book Award pentru *Aventurile lui Augie Mardi* (1953; Herzog (1964) și *Planeta domnului Sammler* (1970; performanță unică în istoria, literaturii americane. În 1975 a cucerit Premiul Pulitzer pentru *Darul lui Humboldt*, iar în 1976 a primit Premiul Nobel pentru literatură. Un an mai târziu i se decernează Medalia de Aur pentru roman, acordată la fiecare șase ani de Academia Americană și National Institute of Arts and Letters. În 1984 președintele francez François Mitterrand i-a conferit titlul de Comandor al Legiunii de Onoare, în 1990 i-a fost acordată National Book Foundation Medal pentru contribuția deosebită la dezvoltarea literelor americane. Saul Bellow a debutat cu o nuvelă în paginile revistei *Partisan Review*, în 1941. I-au urinat romanele *Hoinarul* (1944), *Victima* (1948), *Aventurile lui Augie March* (1953;), *Trăiește-ți clipa* (1956), *Henderson, regele ploii* (1959;), *Herzog* (1964), *Planeta d/ui Sammler* (1970), *Darul lui, Humboldt* (1975), *Iarna decanului* (1982), *Ravelstein* (2000), precum și mai multe volume de nuvele, eseuri și memorialistică.

Acțiunea romanului *Darul lui Humboldt* (1975) se desfășoară în Chicago-ul anilor '70, o lume ce pare a-și fi pierdut punctele cardinale, în care arta se amestecă cu crimele și cu violența, nevestele de mafioți își dau doctorate, iar polițiștii sunt experți în psihiatria contemporană.

Eroul cărții, Charlie Citrine, evocă imaginea prietenului său mort, genialul poet Von Humboldt Fleisher (*alter ego* al unui personaj real, poetul american Delmore Schwartz, mort în mizerie), care i-a deschis calea gloriei literare, sfârșind apoi cu mințile risipite. Aflat într-un moment de criză, Charlie descoperă bizara moștenire transmisă de

Humboldt de dincolo de mormânt, fapt care îi va schimba radical viața.

Din opera lui Saul Bellow, Editura Polirom a publicat romanele *Ravelstein* și *Trăiește-ți clipa*.

CULEGEREA DE BALADE PUBLICATĂ DE Von Humboldt Fleisher prin anii '30 a avut un succes răsunător chiar de la bun început. Humboldt părea să fie poetul pe care-l așteptase întreaga omenire. Pot să vă spun că, în Midwest, pe unde mă aflam atunci, și eu îl așteptasem cu emoții arzătoare. Scriitor de avangardă, primul dintr-o nouă generație, Humboldt era un bărbat frumos, blond, solid, serios, spiritual și cultivat. Avea toate aceste calități. Nu a existat ziar să nu-i recenzeze cartea. Fotografia i-a apărut în *Time*, neînsoțită de cuvinte jignitoare, și în *Newsweek* însoțită de cuvinte elogioase. Am citit cu *entuziasm Baladele Arlechinului*. Eram student la Universitatea din Wisconsin și, zi și noapte, gândul nu-mi stătea decât la literatură. Humboldt mi-a revelat căi noi de realizare. Eram în extaz, îi invidiam norocul, talentul, faima și, în luna mai, am plecat în Est ca să-l pot vedea - eventual să încerc chiar o apropiere de dânsul. Autocarul de cursă lungă, de pe ruta Scranton, a făcut drumul în vreo cincizeci de ore. Dar n-avea importanță. Geamurile erau deschise și până atunci nu văzusem niciodată munți adevărați. Copacii înmuguriseră. Totul arăta ca în *Pastorala* lui Beethoven, simțeam înăuntrul meu o ploaie de verde proaspăt. Și Manhattanul era frumos. Am închiriat o casă cu trei dolari pe săptămână și mi-am găsit și o slujbă. Colindam din casă-n casă și vindeam perii Fuller. Tot ce vedeam în jur îmi înfierbânta sângele. I-am scris lui Humboldt o lungă scrisoare de admirație și am fost invitat în Greenwich Village, la o discuție de idei și de literatură. Locuia pe Bedford Street, lângă Chumley. M-a servit întâi cu o cafea, după care mi-a turnat gin în aceeași ceașcă.

— Ești un tip destul de frumușel, Charlie, mi-a zis.

Puțin cam închis în tine, nu? Cred c-o să chelești devreme. Și ce ochi mari, frumoși și plini de duioșie! Dar ești realmente îndrăgostit de literatură și ăsta-i lucrul cel mai important. Ai sensibilitate.

Humboldt a fost un pionier în folosirea acestui cuvânt. Mai târziu, noțiunea de sensibilitate a făcut carieră.

S-a purtat foarte amabil cu mine. M-a prezentat diferitelor persoane din Greenwich Village și mi-a aranjat să recenez câteva cărți. L-am iubit întotdeauna pe Humboldt.

Succesul lui a ținut vreo zece ani. Către sfârșitul deceniului patru a început să apună. Prin cincizeci și ceva am ajuns eu însumi celebru. Ba am realizat și bani grei. Ah, banii, banii! Humboldt făcuse din bani un argument împotriva mea. În ultimii lui ani de viață, în perioadele când în ciuda depresiunii psihice mai putea totuși vorbi, sau când nu se afla închis la azilul de nebuni, cutreiera New York-ul împrôșcând cuvinte amare la adresa mea și a „milionului meu de dolari”.

— Să luăm cazul lui Charlie Citrine, zicea. A picat din Madison, Wisconsin, și a bătut la ușa mea. Acum stă pe un milion de dolari. Ce fel de scriitor sau intelectual poate face atâta bănet? Un Keynes? De acord. Dar Keynes e o figură mondială. Un geniu în probleme economice, un prinț în Bloomsbury, perora Humboldt. Și pe deasupra însurat cu o balerină rusă. Așa că-i normal să-i curgă banii. Dar cine naiba-i Citrine ca să-și umfle punga? Pe vremuri eram prieteni la cataramă, urma Humboldt, grăind adevărul adevărat. Dar e ceva putred cu individul ăsta. Și după ce-a făcut atâtea lovele, de ce s-a dat la fund? Ce caută la Chicago? Se teme să nu i se dibuiască urma?

Ori de câte ori mintea îi era destul de limpede, își folosea talentele ca să lovească în mine. Și o făcea copios.

Dar nu banii erau țelul meu. Zău că nu; aspirația mea era să fac bine. Muream să făuresc binele. Jindul ăsta către bine își trăgea seva din chiar germenii vechiului și ciudatului meu simț al existenței - cufundat în abisurile lunecoase ale vieții, bâjbâiam cu fervoare și deznădejde după un sens; o făptură omenească acut conștientă de văluri pictate, de Maya, de catedralele cu vitralii multicolore maculând alba radiație a eternității, fremătând în intensitatea infinitului și așa mai departe. Eram nebun după lucruri de felul ăsta. Și Humboldt o știa, de bună seamă, dar spre sfârșitul vieții nu-și putea îngădui să-mi acorde niciun dram de înțelegere. Bolnav și îndurerat, nu m-ar fi cruțat pentru nimic în lume. Accentua cât putea contradicția dintre vălurile pictate și banii grei. Dar sumele pe care le câștigam eu veneau de la sine. Le confecționa capitalismul din anumite rațiuni ale lui, comice și obscure. Le confecționa omenirea. Ieri am citit în *Wall Street Journal* un articol despre melancolia opulenței: „Niciodată în cele cinci milenii de istorie cunoscută a omului nu au existat atâția mari bogătași”. Mințile modelate de cinci milenii de lipsuri sunt acum deformate. Inima nu poate fi receptivă la asemenea gen de schimbare. Uneori, pur și simplu refuză să o accepte.

Prin anii '20, puștii din Chicago scotoceau după comori în zăpada dezghețată din luna martie. La bordura trotuarelor se înălțau nămeți de zăpadă murdară, iar când se topeau, și apa se revărsa în șuvoaie strălucitoare în rigole, puteai descoperi o pradă fascinantă: dopuri de sticle, roțițe dințate de la motoare, bănuți cu cap de indian. Și în primăvara trecută, deși acum sunt om în toată firea, m-am pomenit coborând de pe trotuar și urmărind cu atenție bordura. Pentru ce? Ce făceam? Să zicem că aș fi găsit un bănuț. Să zicem că aș fi găsit o monedă de cincizeci de cenți. Ei și? Nu știu cum de se redeșteptase în

mine sufletul copilului, dar cert e că se redeșteptase. Toate se topeau. Gheața, discreția, maturitatea. Ce-ar fi spus Humboldt despre așa ceva?

Când mi se aduceau la cunoștință remarcile calomnioase ale lui Humboldt la adresa mea, mă trezeam de multe ori dându-i dreptate.

— Lui Citrine i-au conferit premiul Pulitzer pentru cartea lui despre Wilson și Tumulty. Premiul Pulitzer e bun pentru fraieri – pentru tonți. E-un premiu bun doar să stârnească publicitatea în niște gazete de paie, acordat de o bandă de escroci și agramăți. Ajungi un Pulitzer ambulant și, când crapi, primele cuvinte din necrolog sună așa: „S-a stins un deținător al premiului Pulitzer”. (Aici are dreptate, îmi ziceam eu.) Și Charlie are două premii Pulitzer, îi dădea înainte Humboldt. Unul pentru pelteaua aia de piesă a lui, care i-a adus o avere pe Broadway. Plus drepturile de ecranizare. Primea un procent din încasările globale. N-am să afirm că era propriu-zis un plagiat, dar a furat ceva de la mine – personalitatea mea. A turnat în eroul lui personalitatea mea.

Chiar și în aceasta, deși sună exagerat, există poate un sâmbure de adevăr.

Humboldt era un admirabil vorbitor, îți trântea câte un fervent monolog nonstop, improviza de minune și se dovedea un detractor de mare clasă. Să fii înjurat de Humboldt era într-adevăr un soi de privilegiu. Ca și cum ai fi fost subiectul unui portret cu două nasuri de Picasso, sau un pui eviscerat de Soutine. Banii îl inspirau întotdeauna. Adora să vorbească despre bogătași. Crescut în presa de scandal newyorkeză, povestea adeseori despre scandalurile de aur din anii trecuți. Peaches și Daddy Browning, Harry Thaw și Evelyn Nesbitt, plus Epoca Jazului, Scott Fitzgerald și Superbogătași. Cunoștea toate „moștenitoarele” lui Henry James. A existat o perioadă

când el însuși ticluise o serie de planuri amuzante pentru a face avere. Adevărata lui bogăție era însă cea literară. Citise mii de cărți. Spunea că istoria e un coșmar pe parcursul căruia încerca să smulgă o noapte de odihnă. Insomniile îl făcuseră și mai învățat, în adâncul nopții citea tomuri voluminoase - Marx și Sombart, Toynbee, Rostovțev, Freud. Când vorbea despre avere, era în măsură să compare faimosul *luxus* roman cu bogățiile protestanților americani, în general, în discuții ajungea la evrei - evreii lui Joyce, cei cu jobene de mătase, care dau târcoale Bursei. Și încheia cu țeasta sau cu masca mortuară turnată în aur a lui Agamemnon, dezgropată de Schliemann. Da, Humboldt se pricepea să vorbească. Tatăl lui, un emigrant evreu din Ungaria, făcuse parte din cavaleria lui Pershing în Chihuahua, și-l vânase pe Pancho Villa într-un Mexic populat de târfe și de cai (cu totul diferit de tatăl meu, un omuleț politicos, care se ferea de chestii din astea). Bătrânul lui se avântase în America. Humboldt vorbea de cizme, goarne și bivuacuri. Mai târziu acestea se preschimbaseră în limuzine, hoteluri de lux, palate în Florida. Tatăl lui locuise la Chicago în timpul perioadei de *boom*. Se ocupase cu vânzări de terenuri și avea în permanență un apartament la Edgewater Beach Hotel, în timpul verii, îl aducea acolo și pe fiu-său. Humboldt cunoștea bine orașul Chicago. În zilele de glorie ale lui Hack Wilson și Woody English, Fleisherii aveau o lojă permanentă la Wrigley Field. La meciuri se duceau într-un automobil Pierce-Arrow sau Hispano-Suiza (Humboldt era mort după mașini). Și mai existau o serie întreagă de încântătoare fete de la John Held Jr., fete frumoase cu lenjerie colantă. Și whisky și gangsteri și băncile din strada La Săli, întunecoasă ca iadul și străjuită de coloane, păstrând fondurile căilor ferate și fondurile industriilor de carne de porc și de secerătoare mecanice,

ferecate în seifuri de oțel. Despre acest Chicago eu habar n-aveam când am sosit de la Appleton. În timp ce eu mă jucam cu țâncii polonezi de-a v-ați ascunselea pe sub liniile trenurilor suspendate.

Humboldt se ghiftuia la „Henrici” cu dobos-tort în straturi de nucă de cocos și cremă de nalbă. Eu unul n-am văzut nici până azi interiorul de la „Henrici”. O singură dată am întâlnit-o pe mama lui Humboldt în apartamentul ei sumbru de pe West End Avenue. Semăna cu el. Era tăcută, grasă, cu buze groase, înfășurată într-un halat de baie. Părul îi era alb, încâlcit și lănos, fijian. Avea pete maronii pe mâini, iar pe fața tuciurie pete negre, mari cât ochiul. Humboldt s-a aplecat spre ea ca să-i vorbească, dar bătrâna nu i-a răspuns nimic ci s-a uitat fix la el, cu o intensă iritare femeiască în priviri. Când am plecat de acolo, Humboldt arăta mohorât și mi-a spus:

— Îmi dădea voie să plec la Chicago cu condiția să-l spionez pe bătrân, să copiez extrasele de conturi bancare și numerele facturilor și să notez numele damelor lui. Avea de gând să-l dea în judecată. E nebună, știi. Numai că a venit crahul și toată averea lui s-a dus pe gârlă. A murit în Florida, în urma unui atac de cord.

Acesta era fondul pe care se înfiripaseră voioasele și spiritualele lui balade. Humboldt suferea de o, nevroză depresivă (după propriul său diagnostic). Avea colecția întreagă a operelor lui Freud și citea reviste de psihiatrie. O dată ce-ai citit *Psihopatologia vieții cotidiene*, rămâi convins că viața cotidiană nu-i altceva decât psihopatologie, în privința asta Humboldt nu avea îndoieli, îmi cita adesea din *Regele Lear*: „În orașe, răzmeriță; la țară, încăierări; în palate, trădare; și s-a rupt legătura dintre tată și fiu”... Accentua pe „tată și fiu”. „Tulburări nimicitoare ne urmăresc, cu neliniști, până la groapă”.

Mă rog, fapt este că acolo l-au urmărit tulburările

nimicitoare pe el, acum șapte ani. Și de curând, când au fost publicate noile antologii, m-am dus în subsol la Brentano și le-am răsfoit. Poemele lui Humboldt au fost omise. Șnapanii de politicieni și de organizatori ai funeraliilor literare care au alcătuit culegerile astea n-au avut nevoie de desuetul Humboldt. Așadar, toată gândirea lui, scrierile lui, simțirea lui n-au avut nicio valoare, toate raidurile întreprinse în subtext pentru a extrage la suprafață frumosul n-au avut alt efect decât acela de a-l zdrobi pe el. A murit într-un hotel sordid din Times Square. Iar eu, un scriitor de cu totul altă factură, am rămas să-l jelesc în prosperitatea mea din Chicago.

Nobila idee de a fi un poet american l-a făcut desigur de multe ori pe Humboldt să se simtă un zănatec, un băiețandru, un clown, un neghiob. Duceam o viață de studenți boemi într-o atmosferă de jocuri și de distracții. Poate că America nu are nevoie de artă și de miracole interioare. A avut parte de prea multe miracole exterioare. S.U.A. a însemnat o operație grandioasă, cu adevărat grandioasă. Și cu cât a însemnat mai mult *ea*, cu atât am însemnat mai puțin *noi*. Așa încât Humboldt se comporta ca un cetățean excentric și caraghios. Dar din când în când se producea câte o întrerupere în excentricitatea sa, și atunci se oprea și cugeta. A încercat să se detașeze de această lume americană (și eu am încercat așa ceva). Am putut să-mi dau seama că Humboldt chibzuia la ce-i de făcut între *atunci* și *acum*, între naștere și moarte; încerca să răspundă unor anume întrebări fundamentale. Asemenea meditații nu l-au ajutat să-și îmbunătățească mintea. A făcut apel la droguri și la băutură, în cele din urmă, a trebuit să fie supus unor numeroase tratamente de șoc. Avea loc o luptă, după cum bine știa: Humboldt *versus* nebunia. Dar nebunia a fost mult mai tare.

Și mie îmi mergea destul de prost atunci când

Humboldt a acționat din mormânt, ca să spun așa, și a operat o prefacere fundamentală în viața mea. În ciuda furtunosului conflict dintre noi doi și a cincisprezece ani de înstrăinare, mi-a lăsat ceva prin testament. Am intrat în posesia unei moșteniri.

Era un tip extrem de amuzant, dar își pierdea mințile. Elementul patologic din el putea să le scape numai aceluia ce râdeau prea tare ca să mai poată observa. Humboldt, acest mare frumos rătăcitor, cu fața lui lată, blondă, acest om fermecător, fluent, adânc neliniștit, *de* care mă atașasem atât de puternic, trăia pătimaș tema Succesului. Firește, a murit un ratat. Ce altceva putea să rezulte din capitalizarea unor asemenea noțiuni? Eu unul am ținut întotdeauna în rezervă doza de cuvinte sacre. După părerea mea, Humboldt avea o listă prea lungă - Poezie, Frumusețe, Iubire, Țară Pustie, Alienare, Politică, Istorie, Inconștient. Și, desigur, Nevroză și Depresiune, și astea cu literă mare. După el, cel mai mare nevrotic depresiv din America a fost Lincoln. Și Churchill, cu ceea ce numea crizele lui de melancolie câinească, era un caz clasic de nevroză depresivă.

— Ca și mine, Charlie, îmi spunea Humboldt. Dar gândește-te puțin - dacă Energia înseamnă Plăcere, iar Exuberanța înseamnă Frumusețe, nevropatul cunoaște Plăcerea și Frumosul în mai mare măsură decât oricare altul. Căci cine mai cheltuiește atâta Energie și atâta Exuberanță? Poate că e o stratagemă a Psyche-ului pentru a adânci și mai mult Depresiunea. N-a spus Freud că Fericirea nu-i altceva decât atenuarea Durerii? Așadar, cu cât e mai mare Durerea, cu atât mai intensă-i Fericirea. Dar toate astea au o origine anterioară, și Psyche făurește dinadins Durerea, în orice caz, Omenirea este uluită de Exuberanța și Frumusețea unor anumiți indivizi. Când un Nebun Depresiv iese din criză, el devine irezistibil.

Cucerește Istoria. Crede că agravarea bolii este o tehnică secretă a Inconștientului. Cât despre faptul că marile personalități sau regii ar fi sclavii Istoriei, cred că Tolstoi s-a abătut de la acest adevăr. Nu te amăgi, regii sunt cei mai sublimi nebuni. Eroii Nevrozei Depresive sunt cei ce târăsc după ei Omenirea în ciclurile lor și-i zăpăcesc pe toți. Bietul Humboldt nu și-a impus multă vreme ciclurile lui. Nu a devenit niciodată focarul radios al epocii sale. Depresiunea s-a înstăpânit definitiv asupra-i. Alternările dintre nebunie și poezie au luat sfârșit. La trei decenii după *ce Baladele Arlechinului* îi aduseseră celebritatea, a murit de un atac de inimă într-un hotel din Strada 40, una dintre prelungirile în centru ale faimosului cartier Bowery. S-a întâmplat ca în noaptea aceea să mă aflu la New York. Sosisem acolo într-o chestiune de afaceri - adică de apă de ploaie. Niciuna dintre afacerile mele nu s-a dovedit vreodată reușită, înstrăinat de toată lumea, Humboldt își ducea zilele într-un hotel numit Ilscombe. Mai târziu, am trecut pe acolo, să arunc o privire. Asigurările sociale își plasau aici pensionarii. A murit într-o noapte de zăduf înăbușitor. Până și eu, care locuiam la Piaza, m-am simțit prost în noaptea aceea. Aerul era gros, îmbibat de monoxid de carbon. Vibrantele aparate de aer condiționat picurau lichid peste tine, în stradă. O noapte blestemată. Și a doua zi dimineață, în avionul cu reacție 727 cu care zburam îndărăt la Chicago, am deschis *Times* și am descoperit necrologul lui Humboldt.

Știam că Humboldt avea să moară curând, pentru că-l văzusem pe stradă, cu două luni înainte, și peste întreaga lui făptură se așternuse moartea. El nu mă observase. Arăta cenușiu, mătăhălos, bolnăvicios, colbuit; cumpăraseră un covrig uscat și-l mânca. Prânzul lui. Ascuns îndărătul unei mașini parcate, l-am urmărit. Nu m-am apropiat de el, simțeam că ar fi fost imposibil. Mă aflu și eu o dată în

viața mea la New York cu o treabă serioasă, adică nu mă țineam după o fustă, ci pregăteam un articol pentru o revistă. Și chiar în acea dimineață zburasem deasupra New York-ului, într-un convoi de elicoptere ale serviciului de Pază a Coastei, împreună cu senatorii Javits și Robert Kennedy. După aceea fusesem invitat la un dejun politic în Central Park, la Tavern on the Green, unde toate celebritățile cad în extaz când dau cu ochii unii de alții. Pe de altă parte, eram, cum se spune, „în mare formă”. Eu ori arăt bine, ori complet paradit. Atunci, însă, știam că arăt bine.

e. c...

Și-apoi aveam punga plină și tocmai făcusem o sumedenie de cumpărături în gând, zgâindu-mă la vitrinele de pe Madison Avenue. Dacă vreo cravată Cardin sau Hermes mi-ar fi încântat ochii aș fi putut s-o cumpăr fără să întreb de preț. Pântecele meu era perfect plat, purtam boxeri din fibre de bumbac mercerizat supraelastic special, de opt dolari perechea. Mă înscriesem la un club de atletism din Chicago și, cu un vârstnic efort, mă mențineam în formă. Practicam un joc cu mingea, repede și dur, un fel de tenis. Așadar cum aș fi putut să mă apropiu de Humboldt? Ar fi însemnat mult prea mult. În timp ce eu mă aflasem în elicopter, planând peste Manhattan, privind New York-ul de parc-aș fi plutit într-o barcă cu fund de sticlă deasupra unui recif tropical, Humboldt bâjbâia probabil printre sticlele lui să mai descopere un strop de suc pe care să-l amestece cu ginul de dimineață.

După moartea lui Humboldt, am acordat și mai multă atenție exercițiilor de cultură fizică. De Ziua Recunoștinței, la Chicago, am luat-o la sănătoasa ca să scap de un borfaș. A țâșnit dintr-o străduță întunecoasă, iar eu am zbughit-o cât ai clipi. A fost un reflex pur. Am făcut un salt și apoi un sprint pe mijlocul străzii, în adolescență nu eram un

alergător prea grozav. Cum se face că acum, la cincizeci și cinci de ani, am fost binecuvântat cu harul fugii și cu puțința unor accese de viteză? Mai târziu, în aceeași noapte, mă împăunam de zor: „Încă mai sunt în stare să las în urmă un drogat într-o alergare de o sută de iarzi”. Și față de cine mă fuduleam cu iuțeala picioarelor mele? Față de o fată tânără, pe nume Renata. Eram amândoi în pat. I-am povestit cum mi-am luat picioarele la spinare – cum am alergat ca fugărit de diavol, cum pur și simplu am zburat. Iar ea mi-a dat replica întocmai ca la carte (ah, curtoazia, amabilitatea fetelor ăstora frumoase!):

— Ești într-o formă grozavă, Charlie. Nu pari foarte voinic, dar ești robust, viguros și în plus ai eleganță.

Spunând asta mi-a mângâiat coapsele.

Și-așa, prietenul meu Humboldt se stinsese. Cred că până și osemintele i s-au pulverizat în cimitirul săracilor. Poate că n-a mai rămas nimic în groapa lui decât un pumn de funingine. Dar Charlie Citrine încă e mai iute de picior decât criminalii înrăiți de pe străzile din Chicago, și Charlie Citrine e într-o formă grozavă, și se lăfăie în pat alături de o femeie voluptuoasă. Citrine ăsta a ajuns acum în stare să execute și un anumit exercițiu yoga, și a învățat să stea în cap, ca să-și atenueze durerile artritice. Despre colesterolul meu foarte scăzut Renata era bine informată. De asemenea, îi repetam mereu comentariile doctorului asupra prostatei mele surprinzător de tinere și a electrocardiogramei mai mult decât normale. Consolidat în iluzii și în idioție de aceste falnice rezultate medicale, îmbrățișam o Renata pieptoasă pe salteaua mea tare. Se uita la mine cu ochi plini de pietatea iubirii. Iar eu îi inhalam miresma delicioasă, participând personal la triumful civilizației americane. Dar pe un fantomatic pavaj de lemn dintr-un Atlantic City al minții mele, vedeam înaintând un Citrine pe muchiea senilității, cu spatele

cocârjat, și debil. Oh, debil, foarte debil, împins într-un scaun cu roțile pe lângă vălurelele sărate, vălurele meschine, neînsemnate, ca și mine. Și cine îmi împingea scaunul? Renata? Acea Renata pe care am atras-o în violentele bătălii ale fericirii printr-o strategie demnă de generalul Patton? Nu. Renata era o fată grozavă, dar n-o puteam vedea îndărătul scaunului meu cu roțile. Renata? Nu Renata. Categorie nu.

Când m-am întors la Chicago, Humboldt a devenit unul dintre morții mei importanți. Petrec mult prea mult timp meditănd și comunicând cu morții. Pe de altă parte, numele meu era legat de al lui Humboldt și, pe măsură ce trecutul se îndepărta, anii '40 începeau să capete valoare pentru fabricanții de pânzeturi culturale multicolore; or se dusesse vestea că la Chicago era unul, încă în viață, pe nume

Charlie Citrine, care a fost prietenul lui Von Humboldt Fleisher. Feluriți indivizi care publicau articole, teze de doctorat sau cărți mi-au scris sau au venit personal să discute cu mine subiectul Humboldt. Trebuie să spun că, la Chicago, Humboldt constituia o temă firească de meditație. Așezat la capătul sudic al Marilor Lacuri – douăzeci la sută din rezerva de apă proaspătă a întregii omeniri – Chicago, cu gigantica lui viață exterioară, conține în el toată problema poeziei și a vieții lăuntrice din America. Aici poți contempla asemenea lucruri printr-un soi de transparență acvatică.

— Domnule Citrine, cum explicați dumneavoastră ascensiunea și decăderea lui Von Humboldt Fleisher?

— Tinere, cum intenționezi să folosești cele aflate despre Humboldt? Să publici articole și să faci carieră? Ăsta-i capitalism curat.

Mă gândeam la Humboldt cu mai multă seriozitate și durere decât ar reieși din relatările de mai sus. N-am iubit

prea mulți oameni. Așa încât nu-mi pot îngădui să pierd pe vreunul dintre ei. O dovadă infailibilă a dragostei mele era faptul că-l visam pe Humboldt atât de des. De fiecare dată când îmi apărea, eram teribil de impresionat și plângeam în somn. O dată am visat că ne-am întâlnit la drogheria lui Whelan, la colțul dintre Străzile 6 și 8 din Greenwich Village. Nu arăta dărâmat, plumburiu și buhăit ca atunci când îl văzusem pe Strada 46, ci era Humboldt cel trupeș și normal din anii maturității. Stătea lângă mine, la robinetul de sifon, ținând o Coca-Cola în mână. Am izbucnit în plâns și l-am întrebat:

— Unde ai fost? Credeam c-ai murit.

Era foarte blând, calm, părea extrem de mulțumit, și mi-a spus:

— Acum înțeleg totul.

— Totul? Ce e totul?

Dar el s-a mulțumit doar să-mi repete:

— Totul.

N-am putut scoate mai mult de la dânsul și am plâns de fericire. Firește era numai un vis, din acelea pe care le ai când sufletul ți-e bolnav. Când sunt treaz, caracterul meu e departe de a fi un bronz. N-o să mi se ridice niciodată o statuie pentru caracter. Și lucrurile de felul ăsta probabil că sunt perfect clare pentru cei morți. Ei au terminat în sfârșit cu problematica, nebuloasa, pământeasca și umana noastră sferă. Simt că, atât timp cât trăiești, privești lucrurile dinăuntru în afară, pornind de la ego, centrul tău; pe când în moarte ai o situație periferică și privești dinafară înăuntru, îți întâlnești vechiul prieten la Whelan, încă luptându-se cu povara apăsătoare a egocentrismului. Și-l încurajezi dându-i a înțelege că atunci când o să-i vină și lui rândul să pășească în eternitate, o să înceapă și el să înțeleagă și, în sfârșit, își va putea forma o idee despre cele ce se întâmplă aici. Cum

nimic din toate astea nu are vreo bază științifică, ne temem să le formulăm măcar în gând.

Mă rog, voi încerca să recapitulez: la douăzeci și doi de ani Von Humboldt Fleisher a publicat prima lui carte de balade. Ți-ai fi închipuit că progenitura unor imigranți nevrotici din Strada 89 și din West End - cu un tată extravagant care-l vâna pe Pancho Villa și care, în fotografia pe care mi-a arătat-o Humboldt, avea un păr atât de creț de nu i se ținea pe cap chipiul militar; și cu o mamă dintr-o familie à la „Potash și Perlmutter”, gureșă, fertilă, „afacerile-s afaceri și baseballul e baseball”, smeadă și drăguță la-nceput, mohorâtă, nebună și tăcută mai apoi - ți-ai fi închipuit că un asemenea tânăr va scrie stângaci, că sintaxa lui va fi inacceptabilă pentru criticii fastidioși apărători ai Protestantismului și ai Tradiției Aristocratice.

Ei bine, nicidecum. Baladele lui erau pure, muzicale, spirituale, radioase, umane. Cred că erau platonice. Prin „platonice” înțeleg o perfecțiune originară la care tânjesc să se întoarcă toate făpturile umane. Da, rostirile lui Humboldt erau impecabile. America eleganței aristocratice nu avea pricină de îngrijorare. Se agitase speriată - se așteptase ca din mahalale să se înalțe Antihristul. Și, în schimb, acest Humboldt Fleisher a întâmpinat-o cu ofranda iubirii. S-a comportat ca un gentleman. S-a dovedit fermecător. Așa încât a fost receptat cu multă căldură. Conrad Aiken l-a lăudat, T.S. Eliot a primit foarte favorabil poemele lui, chiar și Yvor Winters a avut un cuvânt bun de spus. Cât despre mine, am împrumutat treizeci de dolari și, mânat de entuziasm, am plecat la New York ca să discut cu el în Bedford Street. Asta se întâmpla în 1938.

Am traversat Hudsonul cu feribotul de la Christopher Street ca să mâncăm moluște în Hoboken și am discutat problemele poeziei moderne. Vreau să spun că Humboldt a vorbit tot timpul. Să fi avut dreptate Santayana? Să fie

poezia modernă barbară? Poeții moderni dispun de un material mult mai încântător decât Homer sau Dante. Ceea ce le lipsește este însă un ideal lucid și ferm. A fi creștin e imposibil, a fi păgân la fel de imposibil. Și atunci ce-ți mai rămâne?

Venisem să aud că lucrurile mari pot fi adevărate. Așa mi s-a spus pe feribotul de la Christopher Street. Trebuiau făcute gesturi mărețe, și Humboldt le făcea. Mi-a spus că poeții ar trebui să descopere cum poate fi ocolită America pragmatică. Toate astea mi le-a turnat în acea zi. Iar eu îl ascultam cuprins de beatitudine, gătit ca un plasator de perii Fuller, într-un sufocant costum de lână cumpărat de gata, pe care mi-l pasase frate-meu Julius. Pantalonii mi-erău prea largi în talie și cămașa se balona, pentru că frate-meu Julius avea bustul umflat. Mi-am șters transpirația cu o batistă brodată cu inițială J.

Humboldt tocmai începuse să se îngrășe. Se lățise în umeri, dar era încă strâmt în solduri. Mai târziu a făcut un pântec proeminent, ca Babe Ruth. Picioarele lui nu aveau astâmpăr și executau mișcări nervoase. În partea de jos, comedie de picioare târșăite; în partea de sus, atitudine princiară și demnă, un anume farmec aiuristic. O balenă ieșită la suprafață, care ar înota pe lângă barca ta, te-ar putea privi așa cum te privea el, cu ochii lui cenușii, depărtați unul de celălalt. Era și fin, și grosolan, și greoi, și aerian, iar fața îi era palidă și întunecată. Părul castaniu-auriu îi zbura în sus – două creste luminoase cu un jgheab întunecat între ele. Fruntea îi era brăzdată de o cicatrice, în copilărie căzuse pe tăișul unei patine, până și osul frunții îi fusese crestă. Buzele palide erau groase, avea o gură carnoasă și dinți ce păreau imaturi, ca dinții de lapte, își fuma țigările până la ultima scânteie, iar cravata și haina aveau pete de arsură.

Subiectul din această după-amiază a fost Succesul.

Eu eram provincialul și el mă iniția... îmi puteam da seama, mă întreba, ce însemna să rupi gura târgului cu poemele tale, și apoi să publici în continuare eseuri critice în *Partisan* și în *Southern Review*! Avea multe să-mi spună despre Modernism, Simbolism, Keats, Rilke, Eliot. Era și un băutor de nădejde. Apoi mai erau și femeile, în plus, New York-ul se dovedea pe atunci un oraș foarte rusofil, așa încât pretutindeni nu auzai vorbindu-se decât despre lucruri rusești. Era cazul clasic, după cum afirma Lionel Abel, al unei metropole care jinduia să aparțină altei țări. New York-ul visa să abandoneze America de Nord și să se mute în Uniunea Sovietică, în conversația lui, Humboldt luneca foarte ușor de la Babe Ruth la Rosa Luxemburg și de la Béla Kun la Lenin. Atunci și acolo mi-am dat seama că dacă n-aveam să-l citesc imediat pe Troțki, n-aș mai fi fost vrednic să stau de vorbă cu el. Îmi vorbea despre palatul Smolnîi, despre *Statul* și *Revoluția* de Lenin. De fapt, se compara cu Lenin:

— Știi, spunea, ce a simțit Lenin în Octombrie când a exclamat, *JES schwindelt!*" (Te ia cu amețeală!) Asta nu însemna că îi amețea el pe toți, ci că era el însuși cam năuc. Lenin, așa dur cum era, semăna cu o fetiță care dansează vals. Așa și eu. Succesul îmi dă amețeli, Charlie. Ideile mele îmi fură somnul. Mă culc fără să fi luat un strop de băutură în gură și camera se învâртеște cu mine. Și tu o să pățești la fel, ai să vezi. Îți spun toate astea ca să te pregătesc, urma Humboldt.

Când era vorba să te flateze, se pricepea de minune.

Ațâțat la culme, mă arătam totuși neîncrezător. Desigur însă că mă pregăteam cu asiduitate și speram să-i dau gata pe toți. În fiecare dimineață, când ne reuneam cei din echipa vânzătorilor de perii Fuller, ne spuneam în cor: „Mie-mi merge mișto, tu cum o duci?" Dar realmente o duceam mișto. Nu era cazul să mă prefac. Nici că s-ar fi

putut să fiu mai plin de avânt; bucuria de a le saluta pe gospodine, de a intra la ele ca să le văd bucătăriile, de a le asculta poveștile și văicărelile. Pe atunci, pasionata ipohondrie a ovreicelor era încă un lucru nou pentru mine, așa că le ascultam cu mare interes povestindu-mi despre tumorile și picioarele lor umflate. Le ceream să-mi vorbească despre căsniciile lor, despre nașteri, bani, boli și morți. Da, încercam să le împart în categorii și stăteam de vorbă cu ele la o cafea. Le categorisiseam în mic-burgheze, muncătoare de soți, ariviste, isterice, etcetera. Dar scepticismul meu analitic n-avea prea mare efect asupra-mi. Eram prea entuziast. Așa încât îmi plasam plin de elan periile și, cu același elan, mă duceam serile în Greenwich Village unde-i ascultam pe cei mai selecți vorbitori din New York: Schapiro, Hook, Rahv, Huggins și Gumbein. Copleșit de elocința lor, mă simțeam ca o mătă într-o sală de concert. Dar Humboldt era cel mai bun dintre toți. Era, pur și simplu, Mozartul conversației.

Pe feribot, Humboldt îmi spunea:

— M-am lansat prea de tânăr și am necazuri.

Și se declanșa. Perorația lui îi absorbea pe Freud, Heine, Wagner, Goethe în Italia, apucăturile lui Wild Bill Hickok, echipa de fotbal New York Giants, Ring Lardner despre teatrul de operă, Swinburne despre flagelare, John D. Rockefeller despre religie. Printre meandrelor acestor variații, tema era mereu reluată, ingenios și fascinant, în acea după-amiază.

e c...

străzile păreau acoperite cu scrum, dar puntea feribotului era de un cenușiu luminos. Humboldt arăta șleampăt și măreț, mintea lui unduia ca apa și ca valurile părului blond care-i flutura pe creștet, fața cu ochii cenușii, foarte depărtați, îi era albă și încordată, mâinile adânc înfipite în buzunare, picioarele în ghete de polo lipite

unul de celălalt.

— Dacă Scott Fitzgerald ar fi fost protestant, spunea Humboldt, Succesul nu i-ar fi fost atât de fatal. Uită-te de pildă la Rockefeller Senior, ăsta a știut cum să întâmpine Succesul, a declarat, pur și simplu, că Dumnezeu i-a dăruit toată averea. Firește că i-a dat-o în gestiune. Asta înseamnă calvinism.

O dată ce pomenea de calvinism, puteai fi sigur că avea să se lanseze în problema Grației și Corupției. De la corupție trecea la Henry Adams, care afirmase că, oricum, în câteva decenii progresul mecanic o să ne facă să ne frângem gâtul, de la Henry Adams trecea la problema predominanței într-o epocă de revoluții, la amalgamarea raselor, la mase, și de la acestea se întorcea la Tocqueville, Horatio Alger și Ruggles de la Red Gap. Fiind mare amator de cinema, Humboldt citea regulat revista *Zvonurile Ecranului*, își amintea de Mae Murray ca de o zeiță în paiete, pe scenă la Loew, invitând puștimea s-o viziteze în California.

— A fost o mare stea în *Regina Tasmaniei* și în *Vrăjitoarea Circa*, și a sfârșit ca o baborniță nenorocită într-un azil de săraci. Și ce să mai vorbim despre ăla cum-naiba-i-zice care s-a sinucis la spital? A luat o furculiță și și-a străpuns inima, bătându-și-o în piept cu tocul pantofului, nefericitul!

Ăsta era un lucru trist. De fapt, nu-mi păsa deloc câți oameni mușcau țarina. Eu unul eram încântător de fericit. Până atunci, nu mai fusesem în casa unui poet, nu mai băusem gin curat, nu mai mâncasem moluște fierte în abur, nu mai simțisem mirosul fluxului mării. Nu mai auzisem vorbindu-se în felul acela despre afaceri, despre puterea lor de a împietri sufletul. Humboldt vorbea splendid despre splendorii, abominabilii bogătași. Te făcea să-i vezi prin prisma artei. Monologul lui era un oratoriu în care el cânta

și executa toate partiturile. Avântându-se în înalturi, începu să vorbească despre Spinoza, despre felul în care valorile eterne și infinite îți hrănesc spiritul cu încântare. Acesta era Humboldt cărturarul, care absolvise strălucit filosofia cu marele Morris R. Cohen. Mă îndoiesc că ar fi vorbit la fel în fața oricui altcuiva cu excepția unui puștan din provincie. Dar după ce isprăvi cu Spinoza, Humboldt păru puțin abătut și-mi spuse:

— O mulțime de oameni așteaptă să mă vadă doborât, cu fața la pământ. Am un milion de dușmani.

— Serios? De ce?

— Nu cred că ai citit vreodată despre comunitatea canibalică a indienilor Kwakiutl, urmă învățatul Humboldt. Acolo, neofitul, după ce-și execută dansul de inițiere, cade într-un soi de exaltare și se ospătează cu carne de om. Dar dacă săvârșește vreo greșală în timpul ritualului, atunci întreaga adunare îl sfâșie în bucăți.

— Dar cum se poate ca poezia să-ți aducă un milion de dușmani?

Mi-a răspuns că-i pusesem o întrebare inteligentă dar, evident, nu era sincer. Se întunecă la față și vocea îi deveni ștearsă – dogită – de parcă în gama lui rezonantă se strecurase un zăngănit de tinichea. Acesta se auzea acum.

— Eu gândesc despre mine că aduc o jertfă pe altarul artei, dar alții nu văd lucrurile tot așa.

Nu, clar că nu fusese o întrebare inteligentă; simplul fapt că o pusesem denota că nu cunoșteam Răul, și din moment ce nu cunoșteam Răul, admirația mea era lipsită de valoare. M-a iertat însă, pentru că nu eram decât un copilandru. Dar când am auzit zăngănitul acela de tinichea, mi-am dat seama că trebuie să învăț să mă apăr. Humboldt dăduse cep afecțiunii și admirației mele, care se revărsau acum

— Un ritm primejdios. Hemoragia aceasta de

solicitudine avea să mă slăbească, și când o să fiu slab și neajutorat o s-o iau pe coajă. „Aha! mi-am zis, vrea să-i țin isonul fără să crâcnesc. O să mă terorizeze. Trebuie să fiu cu ochii-n patru”.

În acea noapte apăsătoare când am avut parte din plin de succesul *meu*, Humboldt a organizat un pichet de protest în fața teatrului Belasco. Tocmai i se dăduse drumul din Bellevue. Strada era îmbăiată de o imensă reclamă luminoasă: *Von Trenck de Charles Citrine*. Mii de becuri electrice scânteiau. Sosisem în ținută de gală, și în fața teatrului am dat peste Humboldt cu o șleahță de golani și suporterii. Am coborât din taxi, împreună cu prietena mea, și am fost prins în învâlmășeala de pe trotuar. Poliția stăvilea mulțimea. Suporterii lui zbierau și făceau tărăboi, iar Humboldt își purta pancarta ca pe o cruce. Pe această pancartă de pânză sta scris cu litere cursive, în culori luminoase: „Autorul acestei Piese este un Trădător”. Demonstrații erau înbrânciți îndărăt de către poliție, așa încât Humboldt și cu mine nu ne-am întâlnit față-n față. Doream să fie mătrășit? m-a întrebat asistentul de regie.

— Nu, am răspuns, tremurând jignit. Pe vremuri eram protejatul lui. Am fost buni prieteni, trăsnitul naibii! Lăsați-l în pace.

Demmie Vonghel, tânăra care mă însoțea, mi-a spus:

— Ai o inimă bună, Charlie! Așa e, ești un om bun. *Von Trenck* a ținut afișul pe Broadway timp de opt luni. Aproape un an de zile m-am bucurat de atenția publicului, fără să-l fi învățat în schimb ceva.

Acum să revenim la moartea lui Humboldt: a murit la Ilscombe, în apropiere de teatrul Belasco. Din cât am putut reconstitui faptele, și-a petrecut ultima noapte șezând pe pat în camera lui sordidă și, probabil, citind. Cărțile pe care le-am găsit la el erau poemele lui Yeats și

Fenomenologia lui Hegel.

Pe lângă acești autori vizionari mai erau și ziarele *Daily News* și *Post*. Se ținea la curent cu sportul și cu viața de noapte, cu avioanele cu reacție și activitățile clanului Kennedy, cu prețurile automobilelor vechi și cu anunțurile publicitare. Devastat de boală cum era, își menținea interesul de american normal. Apoi, pe la trei dimineața – nu prea avea somn în ultima vreme – i-a venit ideea să-și care jos gunoiul și, în lift, l-a lovit un atac de cord. Sub impulsul durerii, se pare că a căzut peste panoul cu butoane, apăsându-le pe toate, inclusiv butonul de alarmă. Toate soneriile sunau, ușile liftului s-au deschis, el s-a împleticit până într-un coridor unde s-a prăbușit răsturnând găleata de gunoi și răspândind în jur cutii de conserve, zaț de cafea și sticle goale. Simțind că se înăbușă și-a sfâșiat cămașa. Când au sosit polițiștii ca să transporte cadavrul la spital, l-au găsit cu pieptul gol. Spitalul a refuzat să-l mai primească, așa că l-au dus la morgă. Printre cei care lucrau la morgă nu se numărau cititori de poezie modernă. Numele Von Humboldt Fleisher nu le-a spus absolut nimic. Drept care a zăcut acolo, un anonim în plus.

De curând l-am vizitat pe unchiul lui, Waldemar, în Coney Island. Bătrânul jucător la curse era internat într-un azil. Mi-a spus:

— Polițiștii l-au jumulit pe Humboldt. I-au luat ceasul și banii, ba chiar și stiloul. El folosea întotdeauna un stilou. Nu scria poezie cu pixul.

— Ești sigur că avea bani la el?

— Niciodată nu se mișca fără minimum o sută de dolari în buzunar. S-ar cuveni să știi cum ținea el la bani. Îmi lipsește băiatul! Tare-mi mai lipsește!

Simțeam și eu același lucru. Moartea lui Humboldt mă mișca mai mult decât gândul la propria mea moarte.

Făcuse el ce făcuse ca să fie jelit și să i se simtă lipsa. Humboldt dădea o încărcătură emoțională sufletului său, iar fața lui oglindea cele mai grave, cele mai fundamentale simțăminte omenești. O față ca a lui nu putea fi niciodată uitată. Dar cu ce finalitate fusese creată?

Recent, chiar primăvara trecută, m-am pomenit gândindu-mă la acest lucru, printr-o asociație foarte bizară. Mă afluam cu Renata într-un tren în Franța, făcând o călătorie pe care, ca majoritatea călătoriilor, nici n-o dorisem și nici nu îmi folosea la nimic. Renata mi-a atras atenția asupra peisajului, spunându-mi:

— Nu-i așa că-i frumos?

Am privit afară și am văzut că avea dreptate. Era într-adevăr frumos. Dar eu am văzut de multe ori Frumosul, așa încât am închis ochii. Am izgonit idolii de lut ai Aparențelor. Aidoma tuturor celorlalți, fusesem și eu învățat să văd acești idoli, dar mă săturasem de tirania lor. Ba chiar îmi spuneam că vâlul pictat nu mai e ce-a fost odată. Se uzase și el. Ca ruloul de prosop dintr-o toaletă mexicană. Mă gândeam la forța abstracțiunilor colective, și așa mai departe. Mai mult ca oricând tânjim după scânteietoarea vioiciune a iubirii neîngrădite și, mai mult ca oricând, idolii sterpi ni se pun de-a curmezișul. O lume de categorii, golită de spirit, așteaptă să-i reînvie viața. Humboldt părea să fie un instrument al acestei reînvieri. Misiunea sau vocația îi era întipărită pe față. Speranța unei noi frumuseți. Făgăduința, taina frumuseții.

Întâmplător, în S.U.A., lucrul acesta le conferă oamenilor o înfățișare foarte străină.

Era în firea lucrurilor ca Renata să-mi atragă atenția asupra frumosului. Avea o participare personală la el, era direct legată de Frumusețe.

Și totuși fața lui Humboldt arăta limpede că el înțelesese ce era de făcut. Și mai arăta că nu se dăduse în

lături s-o facă. Obişnuia şi el să-mi atragă atenţia asupra peisajelor. Spre sfârşitul anilor patruzeci, el şi Kathleen, tineri căsătoriţi, s-au mutat din Greenwich Village la ţară în New Jersey şi, când le-am făcut o vizită, Humboldt nu vorbea de altceva decât de glie, arbori, flori, portocale, soare, Paradis, Atlantida, Radamante. Turuia despre William Blake la Felpham şi Paradisul lui Milton, şi înjura oraşul.

l i

Oraşul era o împuţiciune. Pentru a-i putea urmări complicata conversaţie era nevoie să-i cunoşti lecturile fundamentale. Eu i le ştiam: *Timaïos* al lui Platou, Proust despre Combray, Vergiliu despre muncile agricole, Marvell despre grădini, poezia caraibiană a lui Wallace Stevens şi așa mai departe. Una dintre explicațiile apropierii dintre mine şi Humboldt era aceea că mă dovedisem dispus să urmez întregul curs. Humboldt şi Kathleen locuiau deci într-o vilisoară la ţară. De câteva ori pe săptămână Humboldt venea în oraş pentru treburi – treburi de poet. Se afla în culmea gloriei, deşi nu şi a capacităţilor sale. După câte ştiam, avea vreo patru sinecuri. Se poate să fi fost mai multe. Considerând normal să trăiesc din cincisprezece dolari pe săptămână, nu eram în stare să-i evaluez nevoile şi veniturile. Era foarte misterios în chestiunile astea, dar făcea aluzii la sume mari. Şi acum fusese numit la Princeton pe un an de zile, ca suplinitor al profesorului Martin Sewell. Sewell urma să țină în Damasc nişte cursuri asupra lui Henry James. Şi prietenul său, Humboldt, avea să-l suplinească, în programul catedrei era prevăzut şi un preparator, iar Humboldt m-a recomandat pe mine. Speculând serios *boom-ul* cultural postbelic, recenzasem tone de cărţi pentru *The New Republic* şi *Times*. Humboldt mi-a spus:

— Sewell ți-a citit recenziile. Te consideră bun. Şi-

apoi arăți simpatic și inofensiv cu ochii tăi negri plini de ingenuitate, și cu manierele tale frumoase de băiat din Midwest. Rătrâmil ar vrea să te vadă la mutră.

— Să mă vadă la mutră? E prea bețiv ca să poată duce o frază până la capăt.

— Vezi, e-așa cum am spus, tu pari un ingenuu simpatic până când te atinge careva la coarda sensibilă. Ce te ții așa de țațoș? Nu-i decât o formalitate. Totu-i gata aranjat.

„Ingenuu” era unul dintre cuvintele rele ale lui Humboldt. Îndopat cu literatură psihologică, vedea prin mine ca prin sticlă. Visările și aerele mele eterice nu-l înșelau nicio clipă. Știa să recunoască agerimea și ambiția, agresiunea și moartea.

Registrul conversației sale era extins la maximum și, în timp ce plecam la țară în Buickul lui de ocazie, Humboldt se descărca în rafale, pe măsură ce plaiurile zburau pe lângă noi: boala napoleonică, Julien Sorel, *le jeune ambitieux* al lui Balzac, portretul făcut de Marx lui Ludovic Bonaparte, Individul Universal Istoric al lui Hegel. Humboldt era cu deosebire atașat de Individul Universal Istoric, interpretul Spiritului, misteriosul conducător care impune omenirii sarcina de a-l înțelege, etcetera. Asemenea subiecte erau frecvent dezbătute în Village, dar Humboldt împrumuta discuțiilor o inventivitate specifică, o energie dementială, o pasiune pentru sofisticare și pentru echivocuri și aluzii finneganesti.

— Și în America, zicea el, individul acesta hegelian o să răsară, probabil, din aripa de stânga. Născut poate la Appleton, Wisconsin, ca Harry Houdini sau Charlie Citrine.

— Ce ai cu mine? Ești foarte departe de realitate. Pe vremea aceea Humboldt mă cam irita, într-o seară, la țară, o prevenise împotriva-mi pe Demmie Vonghel, prietena mea, izbucnind dintr-odată la cină:

— Trebuie să fii atentă în ce-l privește pe Charlie. Eu cunosc fetele de genul tău. Investiți prea mult într-un bărbat. Charlie e dracul gol.

Îngrozindu-se singur de această ieșire, s-a ridicat de la masă și a fugit afară, îl auzeam cu toții pășind greoi pe prundișul drumului de țară, cufundat în întuneric. Demmie și cu mine am mai rămas un timp cu Kathleen. În cele din urmă, Kathleen zise:

— Charlie, să știi că ține foarte mult la tine. Dar i-a încolțit lui o idee în cap. Cum că tu ai avea o misiune – un soi de misiune secretă – și că în astfel de oameni aleși nu poți avea deplină încredere. Și Demmie îi place. Are impresia că o ocrotește. Dar n-are nimic personal cu tine. Nu te-ai supărat, nu?

— Să mă supăr pe Humboldt? E prea fantastic ca să te poți supăra pe el. Mai ales când se erijează în ocrotitor al fecioarelor.

Demmie părea să se amuze. Orice femeie tânără ar aprecia asemenea solitudine. Mai târziu însă m-a întrebat în felul ei abrupt:

— Ce-i chestia aia cu misiunea?

— Aiureli.

— Dar parcă și tu mi-ai spus odată ceva asemănător, Charlie. Sau lui Humboldt i se năzăresc cai verzi pe pereți?

— Ți-am spus că uneori am senzația ciudată că aș fi timbrat și expediat prin poștă și că se așteaptă să fiu livrat undeva, la o adresă importantă. S-ar putea să conțin unele informații neobișnuite. Dar toate astea-s prostii.

Demmie – numele ei întreg era Anna Dempster Vonghel – preda latină la liceul Washington Irving, chiar la răsărit de Union Square, și locuia pe Barrow Street.

— Există în Delaware un colț olandez, zicea Demmie. Și de acolo se trag Vonghelii.

Făcuse studii superioare, studiase limbile clasice la

Bryn Mawr, dar fusese și delincventă juvenilă, și la cincisprezece ani făcuse parte dintr-o bandă de hoți de automobile.

— Din moment ce ne iubim, ai dreptul să știi totul, îmi spunea ea. Am cazier - furt de piese de mașini, marijuana, delikte sexuale, automobile furate, urmărită de poliție, accidente de mașină, spital, punere în libertate sub supraveghere, tot tacâmul. Dar știu pe de rost și trei mii de versete din Biblie. Am fost crescută în frica iadului și a osândeii veșnice.

Taică-său, milionar de prin nu știu ce văgăună, se plimba în Cadillac-ul lui și scuipa pe fereastră.

— Se spală pe dinți cu detergent de bucătărie, își dă obolul la biserică. Conduce autobuzul Școlii duminicale. Ultimul dintre vechii Fundamentalisti. Numai că pe aici mișună puzderii din ăștia, spunea Demmie.

Demmie avea ochi albaștri cu albul foarte limpede și un nas în vânt, care te privea obraznic, aproape la fel de expresiv și de imperativ ca și ochii. Dinții din față, cam lungi, o făceau să-și țină buzele ușor întredeschise. Capul lunguleț și elegant era acoperit cu un păr auriu, pieptănat cu cărare în două părți egale ca perdelele unei case îngrijite. Avea o față din acelea pe care le-ai fi putut vedea acum un secol într-un car Conestoga tras de șase cai, o față de pionier, un soi de față foarte albă. Dar pe mine picioarele ei mă dăduseră gata. Erau extraordinare. Și picioarele astea superbe aveau un defect excitant - genunchii i se atingeau și gambele o porneau puțin pieziș, în afară, astfel încât atunci când mergea repede, mătasea bine întinsă a ciorapilor scotea un fâșâit ușor, de frecuş. În îngrămădeala de la un cocteil, unde am întâlnit-o prima oară, abia de-am putut înțelege ce-mi spunea, pentru că mormăia în maniera foarte la modă, dar incomprehensibilă, a celor din Est care mestecă vorbele

între fălci, în cămașă de noapte însă era o perfectă fată de țară, fiică de fermier, și rostea cuvintele clar și precis, în mod regulat, pe la două noaptea, o trezeau din somn coșmarurile. Delirurile creștinismului ei. Se războia cu duhurile rele. Se temea de veșnica pedeapsă. Gemea în somn. Apoi se ridica în capul oaselor plângând cu sughițuri. Iar eu, pe jumătate adormit, încercam s-o alin și s-o îmbărbătez.

— Demmie, iadul nu există.

— Ba eu știu că există. Există un iad - *există*.

— Culcă-ți capul pe brațul meu. Încearcă să adormi la loc.

Într-o duminică de septembrie, în 1952, Humboldt m-a luat cu mașina din fața blocului în care locuia Demmie, pe Barrow Street, lângă teatrul Cherry Lane. Foarte deosebit de tânărul poet cu care mă dusesem la Hoboken să mâncăm moluște, arăta acum masiv și corpulent. Demmie cea voioasă mi-a strigat de pe scara de incendiu a etajului trei, unde cultiva begonii - diminețile nu mai păstra nicio umbră de coșmar.

— Charlie, uite-l pe Humboldt cu tărăboanța lui. Coborî pe Barrow Street, „primul poet american cu servofrâne”, zicea el. Era copleșit de mistica automobilismului, dar nu știa să parcheze. L-am privit cum încerca să dea îndărăt într-un spațiu potrivit. Eu am o teorie, anume că felul în care își parchează oamenii mașina e foarte grăitor pentru imaginea intimă pe care și-o formează despre ei înșiși și relevă ceea ce gândesc despre părțile lor dosnice. Humboldt urcă de două ori pe trotuar cu o roată din spate și în cele din urmă renunță și opri motorul. Apoi coborî din mașină, într-o jachetă sport cadrilată și ghete de polo strânse cu o curelușă, și trânti portiera care părea lungă de doi iarzi. Salută mutește, cu buzele-i groase lipite. Ochii cenușii păreau mai depărtați

ca oricând – balena înotând la suprafață pe lângă barca de pescari. Fața lui frumoasă se îngroșase și se răvășise. Era somptuoasă, era fața unui Buddha, dar nu calmă. Eu mă gătisem pentru întrevvederea profesorală oficială, eram închingat, înfășurat, butonat. Mă simțeam ca o umbrelă. Demmie își asumase răspunderea înfățișării mele. Îmi călcase cămașa, îmi alesese cravata, îmi periasese lins părul negru încă existent pe atunci. Am coborât scările și iată-ne printre cărămizile zgrunțuroase, lăzile de gunoi, trotuarele în pantă, scările de incendiu, Demmie făcându-ne de sus semne cu mâna, și foxterierul ei alb lătrând de pe pervazul ferestrei.

— Petrecere frumoasă!

— De ce nu vine și Demmie? Kathleen o așteaptă.

— Trebuie să corecteze tezele la latină. Și să-și facă planul de lecții.

— Dacă e atât de conștiincioasă, poate face astea toate și la țară. Am s-o conduc la gară la primul tren.

— N-o să accepte. Și-apoi câinele ei n-o să fie pe placul pisicilor tale

Humboldt n-a mai stăruit. Ținea foarte mult la pisici. Și-acum parcă văd încă în fața ochilor cele două marionete ciudate ocupând locurile din față ale mașinii care sforăia și râșnea. Buickul era scortșosat de noroi și arăta ca un camion militar în câmpia Flandrei. Roțile erau cam sărite din ax, cauciucurile bufneau excentric. Humboldt conducea cu viteză prin dimineața de toamnă timpurie, anemic însorită, profitând de duminicala pustietate a străzilor. Era un șofer îngrozitor, luând din dreapta curbele spre stânga, avântându-se în viteză, apoi frânând brusc, târându-se. Eu obiectam. Firește că știam să conduc mult mai bine, dar orice comparație părea deplasată, pentru că el era Humboldt și nu un șofer, în timp ce conducea, stătea cocoșat asupra volanului, mâinile și picioarele îi tremurau

copilărește, și-și ținea țigaretul între dinți. Era agitat, vorbindu-mi brambura, amuzându-mă, provocându-mă, informându-mă, copleșindu-mă. Noaptea trecută nu închisese un ochi. Arăta rău. Desigur că bea vârtos, și se ghiftuia cu pilule, o puzderie de pilule. Căra întotdeauna cu el în servietă *Manualul Merck*. Era legat în piele neagră, ca Biblia, îl consulta adesea și găsea farmaciști care-i dădeau ce le cerea. Din acest punct de vedere avea o trăsătură comună cu Demmie. Și ea era o devoratoare de pilule, fără rețetă.

Mașina gonea pe șosea, îndreptându-se spre Holland Turmel. Aflându-mă atât de aproape de Humboldt, uriașul motorizat, în oribila eleganță capitonată a locurilor din față, simțeam fluxul ideilor și iluziilor care-l străbăteau. Era întotdeauna împresurat de un roi, de o imensitate de idei. Povestea cât de transformat fusese ținutul mlăștinos din Jersey, chiar sub ochii lui, prin construirea de șosele, terasamente și fabrici, sau ce-ar fi însemnat un Buick ca ăsta, cu servofrâne și servodirecție, în urmă cu cincizeci de ani. Imaginează-ți-l pe Henry James șofând, sau pe Walt Whitman sau pe Mallarmé. Se declanșase: discuta despre mecanică, lux, comandă, capitalism, tehnologie, Mammon, Orfeu și poezie, bogățiile inimii omenești, America, civilizația mondială. Misiunea lui era să închege laolaltă toate acestea și ceva pe deasupra. Mașina trecu prin tunel sforăind și schelălăind și ieși din nou în plină lumină a zilei. Coșuri înalte de fabrici, o artilerie cătrănită, lansau maiestuoase salve de fum în tăcere, spre cerul duminical. Mirosul înțepător al rafinăriilor îți împungea plămânii ca un pinten. Stuful era cafeniu ca supa de ceapă. Petrolierele zăceau înțepenite în canale, vântul bubuia în rafale, norii pluteau mari și albi. În depărtare, bungalow-urile înghesuite aveau aerul unei viitoare necropole. Pe străzile măturate de soarele palid, cei vii se duceau la biserică.

Sub gheata de polo a lui Humboldt, carburatorul gâfâia iar cauciucurile excentrice zvâcneau pe pietrele pavajului. Rafalele de vânt erau atât de puternice, că până și Buickul greu se bâțâia. Am pătruns pe autostrada suspendată Pulaski, iar umbrele traverselor, tăind prin parbrizul dârdâitor, aruncau vergi asupra-ne. Pe bancheta din spate zăceau talmeș-balmeș cărți, sticle, cutii cu bere, pungi de hârtie - Tristan Corbiere, îmi aduc aminte, *Les Amours Jauties* cu o supracopertă galbenă, *Gazeta poliției*, roz, cu poze de polițiști vulgari și de puicuțe parșive.

Casa lui Humboldt se afla în fundul Jerseyului, lângă granița cu Pennsylvania. Acest ținut marginal nu era bun de nimic decât pentru crescătorii de pui. Împrejurimile erau nepavate, așa încât am plonjat în prăfărie. Mărăcinii sfichiuiiau mașina în timp ce ne hâțânam cu ochuri uriașe prin maidanele de gunoaie presărate cu bolovani albi. Țeava de eșapament duduia atât de tare, încât nu era nevoie de claxon, deși mașina ocupa întregul drumeag. Oricine ne-ar fi putut auzi venind.

La un moment dat Humboldt răcni: „Aici e casa noastră!” și se abătu brusc din drum. Ne hurducarăm peste o movilită sau o ridicătură de pământ. Botul Buickului săltă, apoi se afundă în bălării.

Humboldt apăsă pe claxon, temându-se pentru securitatea pisicilor, dar acestea țâșniră și-și găsiră adăpost sub acoperișul surei care se prăbușise sub greutatea zăpezii din iarna trecută.

Kathleen ne aștepta în curte, solidă, cu ten de blondă, frumoasă. Fața ei, în vocabularul complimentelor femeiești, era „admirabil cizelată”. Dar arăta palidă, nu avea coloritul vieții la țară. Humboldt spunea că ieșea foarte rar în aer liber. Zăcea în casă și citea. Era exact ca în Bedford Street, cu excepția faptului că mahalaua din jur era rurală. Kathleen s-a bucurat când m-a văzut, și mi-a

întins mâna cu prietenie, spunându-mi:

— Bun-sosit, Charlie. Mulțumesc c-ai venit. Dar unde-i Demmie, n-a putut să vină? Îmi pare foarte rău. Și-atunci mi s-a luminat mintea. O străfulgerare de o curioasă claritate. Am înțeles poziția în care Humboldt o plasase pe Kathleen, ba am putut-o chiar formula în cuvinte: „Stai locului. Fii liniștită. Nu clinti. Fericirea mea s-ar putea să aibă un chip bizar; dar o dată ce voi fi eu fericit, te voi face fericită și pe tine, mai fericită decât ai visat vreodată să fii. Când eu mă voi simți mulțumit, binefacerile împlinirii se vor răspândi asupra întregii omeniri”. Oare, îmi spuneam eu, nu e acesta însuși mesajul forței în zilele noastre? Glasul tiranului smintit, care trebuie să-și facă poftele personale, în timp ce toți ceilalți își țin gura. Am sesizat situația pe dată. După aceea mi-am spus că, probabil, Kathleen are anumite tainice rațiuni femeiești care o determină să-i cânte în strună. S-ar fi zis că și eu îi cântam în strună și, într-un anume chip, trebuia să-mi țin și eu gura. Humboldt avea unele planuri în legătură cu mine, în afară de Princeton. Când nu era poet, se dovedea un fanatic făuritor de planuri. Iar eu eram deosebit de susceptibil la influența lui. De ce se întâmplau astfel lucrurile, abia de curând am început să înțeleg. Dar mă electriza continuu. Găseam încântător tot ce făcea el. Kathleen era conștientă de acest

e e...

lucru și, când am coborât din mașină, păru să zâmbească în sinea ei. Am rămas locului pe iarba bătătorită.

— Trage adânc în plămâni aerul ăsta, mă îndemnă Humboldt. Cu totul altceva decât în Bedford Street, nu? apoi cită: „Acest castel a fost durat într-o frumoasă așezare”. Și: „Aici adie-ncântător suflarea paradisiului”.¹

După aceea am început să jucăm fotbal. El și

Kathleen jucau mereu. De asta arăta iarba atât de bătătorită. Kathleen își petrecea aproape toată ziua citind. Pentru a înțelege perorațiile soțului ei, spunea dânsa, era necesar să-l ajungă din urmă cu lecturile din Henry James, Proust, Edith Wharton, Karl Marx, Freud și așa mai departe.

— Trebuie să-i fac câte o scenă ca s-o mai scot din casă să joace fotbal, se plângea Humboldt.

Kathleen pasa mingea foarte bine - printr-o mișcare puternică, o spirală perfectă. Glasul îi cam pierdea în timp ce alerga în picioarele goale și prindea mingea cu pieptul. Balonul în zbor se legăna ca un fund de rață. Zbura pe sub arțari, peste frânghia de rufe. După atâta încarcerare în automobil și în hainele mele ceremonioase, mă bucuram să joc. Humboldt alerga greoi și dezordonat. El și Kathleen, în pulovere, arătau ca doi ageamii solizi, blonzi, bine căptușiți.

— Ia te uită la Charlie, sare ca Nijiński, exclamă Humboldt.

Semănăm cu Nijiński în aceeași măsură în care casa lui semăna cu castelul lui Macbeth. Șoseaua mușcase din faleza pe care fusese ridicată casă, și aceasta începuse să se încline. Cu timpul va fi nevoie s-o proptească. Sau să dea în judecată autoritățile, zicea Humboldt. Era gata să dea în judecată pe oricine. Vecinii creșteau păsări pe terenurile acelea amărâte. De jur-împrejur numai brusturi, scaieți, stejari pitici, siminoc, gropi calcaroase și smârcuri albicioase. Sărăcie lucie. Doar hățiturile ar fi putut prospera aici. Peste drum, puii cloncăneau gutural - îți suna în urechi ca o gâlceavă între imigrante - și copăceii rahitici, stejari și cenușari, arătau subdezvoltați, prăfuiți, niște bieți copaci orfani. Frunzele de toamnă se pulverizaseră și aroma de frunziș mort era plăcută. Arăta pustiu, dar aerul părea bun. Pe măsură ce soarele asfințea,

peisajul semăna cu un cadru dintr-un film vechi, sepia. Apus de soare. O împrôșcare de roșu dinspre îndepărtata Pennsylvania, clinchete de tălângi, câini în curțile cu șoproane cafenii. La Chicago învățasem să extrag ceva dintr-un decor atât de sărăcăcios. La Chicago devii un expert al aproape-nimicului. Priveam cu un ochi limpede la o scenă limpede, apreciam cenușarii roșietici, stâncile albe, oțetarii, peruca verde de pe creștetul falezei povârnită la răscruce.

Era mai mult decât simplă apreciere. Devenise atașament. Ba chiar dragoste. Influența unui poet contribuisese probabil ca sentimentul meu față de acest loc să evolueze atât de repede. Nu mă refer la privilegiul de a fi fost admis în viața literară, deși se poate ca și acest fapt să fi avut oarecare importanță. Nu, influența de care vorbesc consta în următoarele: una dintre temele predilecte ale lui Humboldt era acea stăruitoare senzație umană că a existat cândva o lume originară, o lume-mamă care s-a pierdut. Uneori vorbea despre Poezie ca despre o milostivă Insulă Ellis¹ în care o hoardă de invadatori au purces la naturalizarea lor și a acestei planete, realizând o tulburătoare dar insuficient de umanizată imitație a acelei lumi-mamă. Vorbea despre specia noastră ca despre niște surghiuniți. Dar bunul, bătrânul, țicnitul Humboldt, îmi ziceam eu (și eram destul de îndreptățit să gândesc astfel), acceptase acum provocarea provocărilor. Trebuia să ai încrederea

1. Shakespeare, *Macbeth*, I, 7.34

1. Insulă în partea superioară a golfului New York, considerată cel mai important centru de imigrare din S.U.A.

unui geniu ca să poți face naveta între peticul ăsta de aici, Nicăieri, New Jersey, și lumea-mamă a glorioaselor noastre origini. De ce dracu' ținuse zărghitul ăsta să ai

complice astfel existența? I se năzărise, probabil, într-o criză de nebunie, ideea de a cumpăra acest loc. Dar acum, alergând printre bălării ca să prind mingea ce se legăna zburând peste frânghia de rufe, în amurg, mă simțeam cu adevărat fericit, îmi spuneam că poate el va reuși să o scoată la capăt. Poate că, dacă te-ai rătăcit, e bine să rătăcești și mai mult; dacă tot ai întârziat la o întâlnire, cel mai bine, poate, e să mergi extrem de încet, așa ne sfătuiește unul dintre iubiții mei scriitori ruși.

Mă înșelam amarnic. Humboldt nu acceptase o provocare și nici măcar nu încerca să o scoată la capăt.

Când s-a întunecat prea tare ca să mai putem juca, am intrat în casă. Casa părea Greenwich Village la țară. Era mobilată cu piese cumpărate la dughene de chilipiruri, la vânzări de lucruri vechi sau la bazare organizate de biserici, și îți dădea impresia că fusese ridicată pe un fundament de cărți și de hârtii. Ședeam în camera de zi și beam bere din borcane de unt de arahide. Solida, blonda, palida, încântătoarea, ușor-pistruiața Kathleen, cu bustul ei plin de vlagă, zâmbea binevoitor, dar în cea mai mare parte a timpului stătea tăcută. Minunate lucruri fac femeile pentru soții lor. Ea iubea un rege-poet și-i îngăduia să o țină captivă la țară. Sorbea bere din borcan, încăperea era joasă. Soțul și soția erau voinici. Stăteau unul lângă altul pe o canapea. Umbrele lor nu încăpeau pe perete. Se revărsau peste tavan. Tapetul era roz – rozul lenjeriei de damă sau al bomboanelor fondante – cu un model de trandafiri-și-zăbrele. Locul în care cândva un burlan de sobă pătrunsese în zid era acum astupat cu o placă de azbest cu margini aurite. Pisicile veneau și se zgâiau pe fereastră, complet lipsite de haz. Humboldt și Kathleen se ridicau pe rând ca să le dea drumul în casă. Pentru a deschide ferestrele, trebuiau să împingă niște foraibare de modă veche. Kathleen își rezema pieptul de geam, ridica

fereastra cu podul palmei, sprijinind-o apoi cu sânii. Pisicile intrau scânteind de electricitatea nopții.

Poet, gânditor, băutor cu probleme, înghițitor de pilule, om de geniu, nevropat depresiv, făuritor de planuri încălcite, povestea unui succes, Humboldt scrisese cândva niște poeme de spirit și de mare frumusețe, dar de atunci ce mai făcuse? Dăduse el grai marilor cuvinte și melodii care colcăiau în el? Nu. Poemele nescrise îl sufocau. Se retrăsese în acest loc care uneori i se părea a fi Arcadia, iar alteori infernul. Aici îl ajungeau toate lucrurile rele pe care le spuneau despre el detractorii – alți scriitori și intelectuali. Deveni și el malițios, dar părea să nu audă ceea ce spunea el despre alții, propriile lui bârfe. Mocnea și urzea intrigi fantastice. Devenea, încetul cu încetul, unul dintre solitarii de zile mari. Și nu era croit pentru solitudine. Fusesse croit pentru o viață activă, era o ființă sociabilă. Toate planurile și proiectele lui relevau acest lucru.

Pe vremea aceea se dedicase trup și suflet lui Adlai Stevenson. Gândea că dacă Adlai l-ar putea învinge pe Ike în alegerile din noiembrie, Cultura s-ar reinstaura la Washington.

— Acum că America a devenit o putere mondială, s-a zis cu filistinismul. Filistinismul e perimat și periculos din punct de vedere politic, zicea el. Dacă iese Stevenson, iese literatura – ieșim noi, Charlie. Stevenson citește poemele mele.

— De unde știi?

— N-am dezlegarea de a-ți spune, dar sunt în contact cu el. Stevenson poartă în permanență baladele mele la el, pe parcursul campaniei electorale. În țara asta încep să se ridice intelectualii. În sfârșit, democrația e pe punctul de a crea o civilizație în S.U.A. De asta ne-am mutat eu și Kathleen din Greenwich Village.

Căpătase o mentalitate de proprietar. Mutându-se într-o regiune stearpă, izolată, din ținuturile sudice muntoase, avea impresia că se lansase în fluxul real al vieții americane. Oricum, acesta era pretextul lui. Pentru că existau și alte rațiuni care determinaseră mutarea: gelozia, dezamăgirile erotice. Mi-a istorisit o dată o poveste lungă și încâlcită. Tatăl lui Kathleen încercase să o îndepărteze de el, de Humboldt. Înainte de căsătorie, bătrânul pur și simplu o vânduse unuia dintre Rockefelleri.

— Într-o bună zi a dispărut, povestea Humboldt. A spus că se duce la patiseria franceză, și dusă a fost aproape un an de zile. Am angajat un detectiv particular, dar îți imaginezi ce sisteme de securitate au pus în mișcare Rockefellerii cu miliardele lor. Există niște tuneluri sub Park Avenue.

— Care dintre Rockefelleri a cumpărat-o?

— Cumpărat-o, ăsta-i cuvântul. A fost vândută de propriul ei tată. Niciodată să nu râzi când citești în suplimentele de duminică despre negoțul cu carne vie.

— Presupun că a fost împotriva voinței ei?

— Kathleen e foarte docilă. Nu vezi, e o mielușea. Se supunea bătrânului sută la sută. Dacă el i-a spus „Du-te”, s-a dus. Poate că această supunere era o plăcere reală a ei, pe care codoșul de taică-său a autorizat-o...

Firește, masochism. Asta făcea parte din Jocul Psyche-ului, pe care Humboldt îl studiase cu măestrîi lui moderni, un joc mult mai subtil și mai bogat în implicații decât orice altă patentată distracție de salon. Acolo, la țară, Humboldt zăcea tolănit pe canapea și citea Proust, chibzuind la mobilurile Albertinei. Arareori îi îngăduia lui Kathleen să se ducă până la supermarket singură, fără el. Ascundea cheile mașinii și o ținea pe Kathleen în gineceu.

Humboldt era încă un bărbat frumos și Kathleen îl adora. Oricum însă, la țară, Humboldt suferea de acute

spaiame iudaice. El era evreu, ea creștină, și se temea. Se aștepta ca Ku Klux Klanul să dea foc unei cruci în curtea lui, sau să-l împuște prin fereastră în timp ce el zăcea tolănit pe canapea citind Proust sau urzind intrigi scandaloase. Kathleen mi-a povestit că inspecta întotdeauna sub capota Buickului, în căutare de bombe. Nu o dată a încercat Humboldt să mă facă să-i mărturisesc că și pe mine mă munceau temeri similare în legătură cu Demmie Vonghel.

Un fermier din vecinătate îi vânduse niște bușteni verzi. Fumegau în căminul mic în fața căruia ne-am așezat după cină. Pe masă se găsea scheletul jupuit al unui curcan. Vinul și berea secau văzând cu ochii. Se mai aflau pe masă un tort de cafea și înghețată de nuci, care se topea. Dinspre ferestre adia un vag miros de hazna, iar cilindrii de gazolină păreau niște obuze de artilerie argintii. Humboldt ne declara că Stevenson era un adevărat om de cultură, primul de la Woodrow Wilson încoace. Dar Wilson fusese mai prejos din acest punct de vedere și decât Stevenson, și decât Abraham Lincoln. Lincoln era tobă de Shakespeare și-l cita în orice moment de criză. „Nimic nu-i serios în lumea muritorilor, Toate-s doar lucruri de joacă... Duncan e în groapă; După zbuciumata ardoare a vieții, doarme liniștit...” Acestea erau premonițiile lui Lincoln când generalul Lee se afla pe punctul de a se preda. Pionierii nu se tem de poezie. Marea Finanța cu teama ei de feminitate, clerul eunucoid cu capitularea lui în fața masculinității vulgare au făcut din religie și din artă niște fătălai asexuați. Și Stevenson înțelegea aceste lucruri. Dacă i-ai fi putut da crezare lui Humboldt (iar eu unul nu puteam), Stevenson era omul cu suflet elevat al lui Aristotel. Sub administrația sa, membrii cabinetului aveau să umble citind din Yeats și Joyce. Noii șefi de stat major îl vor cunoaște în profunzime pe

Tucidide. Humboldt va fi consultat în legătură cu mesajul către Congres asupra situației Uniunii. Va fi un Goethe al noii administrații și va construi la Washington un Weimar.

— Te poți gândi la ceea ce ți-ar plăcea să faci, Charlie. Să zicem, pentru început, o slujbă la Biblioteca Congresului?

— E un film bun la televizor la „Programul nocturn”, interveni Kathleen. Un film vechi cu Bela

Lugoși.

Își dădea seama că Humboldt era surescitat și că nu avea să doarmă la noapte.

Foarte bine. Am dat drumul filmului de groază. Bela Lugoși era un om de știință nebun, care inventase carnea sintetică. Și-a aplicat-o pe față, alcătuiindu-și o mască înfiorătoare, și năvălea în alcovurile unor frumoase fecioare care țipau și-și pierdeau cunoștința. Kathleen, mai fabuloasă decât orice om de știință, și mai frumoasă decât oricare dintre fecioare, privea cu un vag zâmbet aburit, absent și pistruiat. Kathleen era o somnoroasă. Humboldt o asediașe cu întreaga criză a Culturii Occidentale. Ațipi, Ce altceva putea face? înțeleg aceste decade de somn. E un subiect care mi-e foarte familiar. Dar Humboldt nu ne lăsa să ne ducem la culcare. Luase Amytal ca să contracareze Benzedrina, și peste toate astea turnase gin.

Am ieșit în curte și am început să mă plimb prin răcoarea nopții. Lumina din casă se revărsa prin șanțuri și hârtoape, peste hățișuri de bălării. Câini hămăind, sau poate vulpi, stele tăioase. Duhurile programului nocturn se bâțâiau pe ferestre, omul de știință nebun schimba focuri de revolver cu poliția, laboratorul explodează iar el muri mistuit de flăcări, în timp ce carnea sintetică i se topea de pe față.

Probabil că Demmie urmărea același film în Barrow Street. Ea nu suferea de insomnie. Dimpotrivă, îi era frică

de somn și prefera filmele de groază coșmarurilor ei. Când se apropia vremea de culcare, Demmie devenea întotdeauna nervoasă. Ascultam jurnalul de știri de la ora zece, scoteam câinele și jucam table sau dădeam pasiențe. După aceea se așeza pe pat și se uita la Lon Chaney care azvârlea cuțite cu piciorul. Nu uitasem că Humboldt încercase să se erijeze în protectorul lui Demmie, dar nu-i mai purtam pică. De cum se întâlneau, Demmie și Humboldt se porneau să discute despre filme vechi și pilule noi.

Discutau cu atâta pasiune și competență despre Dexamil, încât îmi luau piuitul. Dar îmi plăcea faptul că aveau atât de multe în comun.

— E un om mare, afirma Demmie.

Iar Humboldt o caracteriza pe Demmie:

— Fata asta chiar își cunoaște medicamentele. E o fată excepțională.

Dar Humboldt nu suporta să nu amendeze lucrurile, așa încât adăuga:

— Ar trebui să-și defuleze însă câteva chestii din subconștient.

— Aiurea! Ce chestii? A fost delincventă juvenilă.

— Asta nu-i de ajuns, susținea Humboldt. Viața, dacă nu-i vijelioasă, e egală cu zero. Ori arzi, ori putrezești. America e o țară romantică. Dacă tu ții să fii cumpătat, Charlie, asta-i pentru că ești un rebel, gata să încerce orice. După care, scăzându-și glasul, întreba cu ochii-n podea: Ce părere ai de Kathleen, arată ea ca o femeie dezlănțuită? Și totuși s-a lăsat furată și vândută de taică-su unui Rockefeller...

— Încă nu mi-ai spus cărui Rockefeller.

— În locul tău, Charlie, nu mi-aș face niciun plan legat de Demmie. Fata asta mai are de trecut prin multe suplicii.

Nu făcea decât să se vâre, să se vâre între noi. Totuși mi-am pus vorbele lui la inimă. Pentru că Demmie era lăcașul multor suplicii. Unele femei plâng liniștit, ca o stropitoare de grădină. Demmie plângea pătimaș, așa cum numai o femeie care crede în păcat poate plânge. Când plângea, nu numai că-ți stârnea milă, dar te făcea să-i respecti tăria sufletească.

Humboldt și cu mine am rămas treji până pe la jumătatea nopții, discutând. Kathleen mi-a împrumutat un pulover; își dăduse seama că Humboldt avea să doarmă foarte puțin în acea noapte și poate că a profitat de vizita mea să se mai odihnească și ea un pic, având în față perspectiva unei săptămâni întregi de nopți dementiale, în care nu va mai fi niciun musafir ca s-o mai schimbe.

Ca o introducere la acea seară de Conversație cu Von Humboldt Fleisher (seară care a constituit un soi de recital), aș dori să fac o succintă dare de seamă istorică: A existat o perioadă (modernă timpurie) în care, în aparență, viața și-a pierdut facultatea de a se orândui singură. A trebuit să *fie orânduită*. Intelectualii și-au luat asupra-le această misiune, începând, să zicem, din vremurile lui Machiavelli și până în zilele noastre, această orânduire a constituit proiectul cel mai strălucitor, ispititor, derutant și dezastruos, într-un om ca Humboldt, inspirat, viclean, trăsnit, clocotea descoperirea că această antrepriză umană, atât de vastă și de o infinită varietate, trebuia să fie acum dirijată de personalități excepționale. El era o personalitate excepțională, deci un virtual candidat la putere. De ce nu? Șoaptele unei judecăți sănătoase îl lămureau clar de ce nu, și făceau ca toate astea să i se pară comice. Atât timp cât putem râde, suntem în siguranță. Pe atunci și eu consideram că, mai mult sau mai puțin, mă număr printre candidați. Și eu întrezăream mari prilejuri, scene de victorii ideologice și, desigur, triumful

personal.

Și acum, un cuvânt despre conversația lui Humboldt. Cum era de fapt conversația lui Humboldt?

La start, arbora mina unui gânditor echilibrat, și totuși nu era întruchiparea unei minți sănătoase. Și mie îmi plăcea să discut și țineam pasul cu el, cât timp mi-era posibil. Un răstimp, la început, avea loc un dublu concert, dar la un moment dat eram alungat din scenă cu viori și cu trompete. Vocea lui Humboldt se ridica, se îneca, iarăși se înălța raționând, formulând, dezbătând, descoperind, gura i se lărgea, pete întunecate i se lăteau sub ochi. Ochii lui păreau împroșcați cu cerneală. Cu brațele atârându-i greoi, pieptul lat, pantalonii adunați strâns sub stomac cu o curea din care atârna un lung capăt de piele, trecea de la expunere la recitativ, de la recitativ se avânta la arie, și în spatele lui cânta o orchestră de implicații, virtuți, dragoste pentru arta lui, venerație pentru marii oameni ai acestei arte – dar și de suspiciuni și înșelăciuni, în fața ochilor tăi, omul acesta se recita și se cânta pe sine, oscilând ba dincolo, ba dincoace de granița nebuniei.

A început prin a vorbi despre locul pe care-l va ocupa arta și cultura sub prima administrație Stevenson – rolul lui, rolul *nostru*, căci noi doi urma să întoarcem lumea pe dos. A prefătat toate acestea cu o apreciere asupra lui Eisenhower. Eisenhower era lipsit de curaj în politică. Vezi, de pildă, ce le-a îngăduit lui Joe McCarthy și senatorului Jenner să spună despre generalul Marshall. Era o mămăligă! Dar un admirabil strateg și diplomat, și avea minte. Tipul perfect al ofițerului de garnizoană, maleabil, jucător de bridge, amator de dame și de *western-urile* lui Zâne Grey. Dacă publicul voia un guvern relaxat, dacă se redresase suficient de pe urma depresiunii economice și dorea o vacanță după război, dacă se simțea destul de tare ca s-o scoată la capăt fără New Deal, și dacă era destul de

prosper încât să se arate ingrat, o să voteze pentru Ike, genul de prinț pe care-l puteai comanda după un catalog Sears Roebuck. Poate că oamenii se saturaseră de personalități puternice ca F.D.R.1 sau de oameni energici ca Truman. Dar el nu dorea să subestimeze America. Poate că Stevenson o să reușească. Atunci vom avea prilejul să vedem cum se dezvoltă arta într-o societate liberală, și dacă arta e compatibilă cu progresul social. Până una alta, dacă tot îl menționase pe Roosevelt, Humboldt insinua că s-ar putea ca F.D.R. să nu fi fost străin de moartea lui Bronson Cutting. Avionul senatorului Cutting s-a prăbușit în timp ce acesta zbura din statul lui după o renumărare a voturilor. Cum de s-a întâmplat așa ceva? Poate că era amestecat și J. Edgar Hoover. Hoover își menținea puterea executând treburile murdare

1. Franklin Delano Roosevelt.

ale președinților. Amintește-ți numai cum a încercat să-l prejudicieze pe Burton K. Wheeler din Montana. Humboldt trecu apoi la viața erotică a lui Roosevelt. Apoi de la Roosevelt și D. Edgar Hoover la Lenin și Dzerjinski și G.P.U. După care urmă Sejanus și originile poliției secrete în Imperiul Roman. Apoi îmi vorbi despre teoriile literare ale lui Troțki și cât de mult a cântărit arta în bagajul Revoluției. Se întoarse din nou la Ike și la viața militarilor în timp de pace, în anii '30. Deprinderile de bețivănie ale militarilor. Churchill și sticlă. Aranjamentele confidențiale menite să-i protejeze de scandal pe cei mari. Măsurile de securitate în bordelurile din New York. Alcoolismul și homosexualitatea. Viața cuplurilor de pederastați. Proust și Charlus. Inversiunile sexuale în armata germană înainte de 1914. În adâncul nopții, Humboldt obișnuia să citească istorie militară și memorii de război. Îi cunoștea pe Wheeler-Bennett, Chester Wilmot, Lidell Hart, pe generalii lui Hitler. Îi cunoștea de asemenea pe Walter

Winchell și pe Earl Wilson, Leonard Lyons și Red Smith, și trecea cu mare ușurință de la presa de scandal la generalul Rommel și de la Rommel la John Donne și T.S. Eliot. În legătură cu Eliot părea să cunoască niște fapte stranii, de care nimeni nu mai auzise. Clocoteau în el bârfele și halucinațiile, ca și teoria literaturii. Distorsiunea e inerentă, da, în orice fel de poezie. Dar ce vine mai întâi? Și toate astea plouau asupra-mi, în parte ca un privilegiu, în parte ca un chin, cu ilustrări din clasici, din Einstein și Zsa Zsa Gabor, cu referiri la socialismul polonez și tacticile fotbalistice ale lui George Halas și la rațiunile secrete ale lui Arnold Thynbee și (oarecum) la afacerile cu mașini de ocazie. Tineri bogați, tineri săraci, tineri evrei, tineri creștini, fete din cor, prostituție și religie, bani vechi, bani noi, cluburi de gentlemani, Back Bay, Newport, Washington Square, Henry Adams, Henry James, Henry Ford, Sf. Ioan al Crucii, Dante, Ezra Pound, Dostoievski.

Marilyn Monroe și Joe Di Maggio, Gertrude Stein și Alice, Freud și Ferenczi. Cu Ferenczi era întruna de acord asupra următoarei observații: nimic nu poate fi mai departe de instinct decât raționalitatea și de aceea, potrivit lui Ferenczi, raționalitatea este culmea nebuniei. Uite, ca dovadă, ce nebun ajunsese Newton! La acest punct, Humboldt trecea de obicei la Antonin Artaud. Artaud, dramaturgul, i-a invitat pe cei mai străluciți intelectuali din Paris la o conferință. Când s-au adunat cu toții, nici urmă de conferință. Artaud a apărut pe podium și a început să răcnească la ei de mama focului.

— A căscat gura și a început să urle, spunea Humboldt. Răcnete turbate, și toți intelectualii aceia parizieni stăteau înmărmuriți. Pentru ei evenimentul era un deliciu. Și de ce? Artaud, ca orice artist, era un preot ratat. Preoții ratați sunt specialiști în blasfemie. Blasfemia este îndreptată asupra unei comunități de eretici. Și în

cazul lor, despre ce fel de erezie era vorba? Credința exclusiv în intelect, pe care Ferenczi tocmai o acuzase de nebunie. Dar ce înseamnă aceasta într-un sens mai larg? Înseamnă că singura artă menită să stârnească interesul intelectualilor ar fi aceea care celebrează primatul ideilor. Artiștii au datoria să capteze interesul intelectualilor, această nouă clasă. De aceea condiția culturii și istoria culturii devin subiecte de artă. Și de aceea un public de francezi rafinați a ascultat cu respect răcnetele lui Artaud. Pentru ei, scopul artei este doar acela de a sugera și a inspira idei și discurs. Oamenii cultivați din țările moderne sunt o adunătură de ființe înzestrate cu gândire, aflate în stadiul denumit de Marx acumularea primitivă. Treaba lor este să reducă o capodoperă la simplul discurs. Răcnetul lui Artaud era un act intelectual, în primul rând, un atac la acea „religie a artei”, proprie secolului al nouăsprezecelea, pe care urmărește să o detroneze religia discursivității... Și, Charlie, poți să-ți dai seama și singur, zise Humboldt după ce o mai lungise un timp cu cele de mai sus, cât e de important pentru administrația Stevenson să aibă un consilier cultural ca mine, capabil să înțeleagă acest proces universal, într-o oarecare măsură.

În acest moment, Kathleen s-a dus la culcare. Tavanul nostru era podeaua dormitorului ei. Scândurile fiind neacoperite, se auzea fiecare mișcare. O invidiam. Tremuram de frig și mi-ar fi plăcut să mă vâș și eu sub pături. Dar Humboldt tocmai îmi atrăgea atenția că ne aflăm la un sfert de oră de Trenton și la două ore, cu trenul, de Washington. Putea oricând să o zbughească acolo, îmi destăinui că Stevenson luase deja legătura cu el și că tocmai se aranja o întâlnire între ei doi. Îmi ceru să-l ajut să-și pregătească însemnările pentru această întrevedere și până la trei dimineața n-am discutat decât despre asta. După care m-am retras în camera mea și l-am

lăsat pe Humboldt care-și turna o ultimă ceașcă de gin. A doua zi îi dădu înainte de zor. Mă amețea atâta analiză subtilă și atâta istorie universală turnate în capul meu la micul dejun. Humboldt nu dormise niciun moment.

Ca să se mai liniștească, se duse să alerge, încălțat cu niște pantofi scâlciați, bătea prundișul. Înecat în praf până la brâu, cu brațele adunate la piept, porni pe șosea, la vale. Părea să dispară cu totul pe sub cenușarii și stejarii pirpirii, printre taluzurile acoperite cu mohor sfărâmicios, cu ciulini, cu laptele cucului și păpădie. Când s-a întors, pantalonii îi erau plini de scaieți. Avea un text și în legătură cu crosul. Când Jonathan Swift era secretarul lui Sir Wm. Temple, alerga în fiecare zi mile întregi ca să-și verse năduful. Ești bântuit de prea multe gânduri, de emoții prea dense, de obscure necesități? Bate drumurile, în felul ăsta îți iese și ginul prin pori.

Mă luă cu el la o plimbare, și pisicile ne însoțiră prin frunzișul mort și prin tufăriș. Practicau săriturile. Atacau funigeei de câmp. Cu cozi de grena-dieri, se repezeau la copaci ca să-și ascută ghearele

Humboldt nu mai putea după ele. Aerul dimineții era infuzat de un miros foarte plăcut. Humboldt se întoarse în casă, se bărbieri, apoi pornirăm cu fatidicul lui Buick la Princeton.

Postul meu era ca și asigurat. Ne-am întâlnit la prânz cu Sewell - un tip bombănitor, ușor băut, adus de spate, cu obrajii supti. Nu prea a avut multe să-mi spună. La restaurantul franțuzesc, s-a amuzat să bârfească cu Humboldt despre New York și Cambridge. Sewell, cel mai cosmopolit dintre indivizi, dacă a existat vreodată unul (așa se vedea el), nu ieșise nicicând din America. De altfel nici Humboldt nu fusese în Europa.

— Dacă dorești să faci o călătorie, bătrâne, s-ar putea aranja și așa ceva, îi zise Sewell.

— Nu mă simt încă pregătit, replică Humboldt. De fapt, se temea să nu fie răpit de foști naziști sau de agenți G.P.U.

Când Humboldt m-a condus la gară, mi-a spus:

— Ți-am zis eu că întrevvedereea asta nu-i decât o simplă formalitate. Noi doi, Sewell și cu mine, ne cunoaștem de ani de zile și am scris unul despre celălalt. Dar nu ne purtăm niciun fel de pică. Mă întreb numai de ce i-o fi interesând pe ăia din Damasc Henry James? Mă rog, Charlie, o să fie o stagiune veselă pentru noi doi. Și dacă va trebui să plec la Washington, știu că mă pot bizui pe tine să-mi ții locul aici.

— Damasc! am exclamat eu. Printre arabii ăia el o să fie Șeicul Apatiei.

Humboldt cel palid deschise gura și printre dinții mici se strecură râsul lui tăcut.

Pe vremea aceea nu eram decât un învățăcel și un coate-goale, iar Sewell m-a tratat ca atare. Presupun că a văzut în mine un tânăr finuț, frumușel dar cam bleg, cu ochii mari somnoroși, puțin prea gras și nu prea dispus (lucrul i se citea în priviri) să se entuziasmeze de inițiativele altora. Mă întrista faptul că nu reușise să mă aprecieze. Dar asemenea frustrări îmi inoculează întotdeauna energie. Dacă mai târziu am devenit un atât de formidabil munte de acreditări, aceasta s-a datorat și faptului că am știut să profit de frustrări. M-am răzbunat progresând. Așadar, îi datoram mult lui Sewell și a fost o ingratitudine din partea mea când, mulți ani mai târziu, aflând într-un ziar din Chicago că murise, am rostit, sorbindu-mi whiskyul, ceea ce rostesc câteodată în asemenea împrejurări: „Unora moartea le prinde bine”. Mi-am amintit atunci de panseul pe care i l-am emis lui Humboldt, în timp ce ne îndreptam spre nodul de cale ferată unde ne aștepta legătura spre Jersey. Uite că

oamenii mor și murdăriile pe care le-am rostit cândva în legătură cu ei se reîntorc plutind și se țin scai de mine. I-am zis atunci: „Ce-i cu apatia asta a lui? Pavel din Tars s-a deșteptat în drum spre Damasc, dar Sewell din Princeton o să doarmă buștean acolo”. Așa a sunat bancul meu păcătos. Mărturisesc că acum regret vorbele de atunci. Ar trebui să mai adaug, în legătură cu întrevederea noastră din acea zi, că am greșit lăsând-o pe Demmie Vonghel să mă expedieze înțolit *mgris-fer*, cu guler butonat, cravată maro tricotată, și pantofi din piele moale maro, un princetonian de circumstanță.

Oricum, la scurtă vreme după ce am citit necrologul lui Sewell în *Daily News* din Chicago, la patru după-amiază, în timp ce beam un pahar de whisky și mâncam o scrumbie marinată rezemat de tăblia barului din bucătărie, Humboldt, care murise de vreo cinci-șase ani, a reintrat în viața mea. S-a ivit din aripa stângă. Nu voi fi foarte precis în legătură cu data când s-a petrecut aceasta. Pe atunci nu mă prea sinchiseam de timp, semn că eram din ce în ce mai absorbit de alte probleme majore.

Și acum, prezentul. O altă latură a vieții – absolut contemporană.

S-a întâmplat la Chicago, nu cu multă vreme în urmă, că într-o dimineață de decembrie, când am ieșit din casă pentru a mă duce la Murra, contabilul meu, și când am coborât scările, am constatat că mașina mea Mercedes-Benz fusese atacată peste noapte. Prin asta nu vreau să spun că fusese bușită și zgâriată de vreun șofer neatent sau beat, care a întins-o fără să-mi lase un bilet sub ștergătoarele de parbriz. Ci vreau să spun că mașina mea fusese ciomăgită toată, cu bâte de baseball, presupun. Automobilul ăsta de elită, care nu mai era nou, dar care, cu trei ani în urmă, mă costase optsprezece mii de dolari, fusese molestată cu o ferocitate greu de conceput – de

conceput, vreau să spun, chiar în sens estetic, pentru că Mercedesurile coupé sunt foarte frumoase, îndeosebi cele *gris-argent*. Dragul meu prieten George Swiebel spunea odată, cu amară admirație:

— Două lucruri s-au priceput nemții ăștia să facă bine: să-i căsăpească pe ovrei și să construiască mașini.

Atacul asupra mașinii a însemnat o grea lovitură pentru mine și din punct de vedere sociologic, pentru că întotdeauna am pretins că îmi cunosc bine Chicago-ul, și eram convins că până și huliganii respectă un automobil frumos. De curând a fost găsită în laguna din Washington Park o mașină scufundată cu un om vârat în portbagaj; încercase bietul să iasă folosindu-se de levierele dinăuntru. Evident, fusese victima unor hoți care hotărâseră să-l omoare - să se descotorosească de un martor. Dar eu mi-am spus, îmi aduc aminte, că mașina lui era un simplu Chevrolet. Niciodată hoții n-ar fi procedat la fel cu un Mercedes 280-SL. Îi declaram prietenei mele Renata că pe mine s-ar putea să mă înjunghie sau să mă ciuruiască pe vreun maidan din Illinois Central, dar de mașina asta a mea nu se vor atinge.

Așadar, în această dimineață am fost desființat din calitatea mea de psiholog urban. Recunoșteam că nu fusese vorba de psihologie, ci numai de fanfaronadă, sau poate că de magie protectoare. Știam

49 că lucrul cu care trebuie să te înarmezi într-un mare oraș american este o centură de siguranță împotriva afectivității, o masivă doză critică de indiferență. Teoriile sunt și ele foarte utile în construirea unei astfel de mase protectoare. Oricum, scopul este acela de a para necazul. Pe mine însă mă ajunseseră acum demențialele chinuri ale iadului. Elegantul meu automobil, sclipitorul meu castron argintiu motorizat, pe care nu avusesem nicio cădere să-l cumpăr - o persoană ca mine, nu îndeajuns de stabilă ca să

conducă asemenea comoară - zăcea mutilat. În întregime! Acoperişul delicat cu panoul glisant, aripile, capota, portbagajul, portierele, broaștele, farurile, cocheta emblemă a radiatorului, toate fuseseră stâlcite și zdrobite cu bâta. Geamurile încasabile rezistaseră, dar erau pocnite de-sus până jos. Parbrizul era acoperit de o eflorescentă de plesnituri albe. Suferise un soi de hemoragie internă cristalină, îngrozit, aproape că m-am prăbușit la pământ, simțeam că mă cuprinde leșinul.

Cineva procedase cu automobilul meu așa cum am auzit că procedează guzganii când dau iama cu miile prin hambarele cu grâne și sfâșie sacii cu făină numai de dragul de a-i distruge. Am simțit și eu o asemenea sfâșiere în inimă. Mașina aceasta aparținea unei epoci în care venitul meu depășise o sută de mii de dolari. Asemenea venit atrăsese atenția Fiscului, care începu să-mi cerceteze anual încasările, în acea dimineață tocmai mă duceam să-l văd pe William Murra, expertul elegant și onctuos, care mă apăraseră în două procese împotriva guvernului federal. Deși veniturile mele coborâseră acum la cel mai scăzut nivel atins de mulți ani încoace, totuși Fiscul încă mă urmărea.

Într-adevăr, cumpărasem acel Mercedes 280-SL de dragul prietenei mele Renata. Când Renata văzuse Dodge-ul pe care-l conduceam la vremea primei noastre întâlniri, îmi spusese:

— Asta-i mașină de om celebru? Pe undeva trebuie să fie o greșeală.

Încercasem să-i explic că eram prea susceptibil la influența obiectelor și a oamenilor pentru a fi în stare să conduc un automobil de optsprezece mii de dolari. Când posezi un asemenea automobil grandios, trebuie să te ridici la nivelul lui și, deci, la volan nu mai ești tu însuși. Dar Renata nici n-a vrut să audă de așa ceva. Mi-a spus că nu știu să-mi cheltuiesc banii, că mă neglijez, că nu știu să

fac uz de potențialitățile oferite de succesul meu care mă sperie. Renata se ocupa cu decorațiunile interioare, așa încât stilul și luxul erau pentru ea elemente firești. Și, deodată, ideea pusese stăpânire pe mine. Am intrat în ceea ce numesc eu faza Antoniu și Cleopatra. Să se dizolve Roma și Tibrul! Să știe întreaga omenire că o asemenea pereche se poate plimba prin Chicago într-un Mercedes de argint, cu motorul ticăind ca un miriapod de jucărie construit de-un vrăjitor, mai subtil decât un Swiss Accutron – ba ce zic eu, un Audemars Piguet cu aripi de fluture peruvian bătute în nestemate! Cu alte cuvinte, am acceptat ca mașina să devină o extensie a personalității mele (a laturii de nesăbuintă și de vanitate), așa încât atacul asupra mașinii echivala cu un atac asupra propriei mele persoane. Primul moment a fost extrem de fertil în reacții. Cum se poate întâmpla una ca asta pe o stradă publică? Zgomotul fusese probabil mai puternic decât cel al pistoalelor de nituit. Firește, toate orașele mari din lume au învățat tacticile gherilei de junglă. La Milano și la Londra explodează bombe. Totuși, eu la Chicago locuiesc într-un cartier liniștit. Mașina era parcată într-o străduță îngustă, după colțul blocului meu. Și portarul blocului să nu fi auzit toată bocăneala aceea în toiul nopții? Nu, ori de câte ori au loc tulburări de stradă, oamenii își trag pătura peste cap. Când aud împușcături, își spun unul altuia: „Rateuri”. Cât despre paznicul de noapte, la ora 1 a.m. Încuie ușa și se apucă să spele podelele. Coboară la subsol și-și schimbă hainele îmbrăcând o salopetă îmbibară de sju Șiesrg. Când intri la o oră târzie în holul blocului, nările îți sunt izbite de un miros amestecat de detergent și mireasma de mosc a salopetei lui (un iz ca de pere putrede). Nu. criminalii care mi-au ciomăgit mașina n-au avut probleme cu paznicul de noapte. Și nici cu poliția, îndată ce a trecut automobilul brigăzii mobile, știind bine

că n-o să mai reapară timp de cincisprezece minute, s-au năpustit din ascunzători și s-au repezit asupra mașinii mele cu ciomege, bâte și ciocane.

Știam foarte bine cui i se datorau toate astea. Fusesem avertizat și răsavertizat. Adeseori în inima nopții îmi suna telefonul. Bâjbâiam, pe jumătate adormit, după receptor și, până să-l duc la ureche, îl auzeam pe interlocutorul meu zbierând:

— Citrine! Tu ești!? Citrine!

— Da? Citrine la aparat. Cine-i?

— Jigodie! Plătește-mi banii. Nu vezi ce-mi faci?

— Eu îți fac, dumitale?

— Mie. Pe mine ți-ai găsit să mă trombonești? Cecul pe care l-ai oprit era al meu. Dă-i drumul, Citrine! Dă drumul nenorocitului ăluia de cec! Nu mă sili să trec la fapte.

— Dormeam dus...

— *Eu* nu dorm. Tu de ce să dormi?

— Încerc să mă dezmeticesc, domnule...

— Fără nume! Tot ce avem noi de discutat se referă la un cec oprit. Fără nume! Patru sute cincizeci de dolari. Ți-am spus că asta-i singurul nostru subiect comun.

Amenințări gangsterești, în toiul nopții, la adresa mea - mă amenința pe mine, dintre toți oamenii din lume. Pe mine, un suflet aparte și, după părerea mea, aproape comic de inocent, îmi venea să râd. Râsul meu a fost adeseori criticat. Pe oamenii binevoitori îi amuză. Pe ceilalți îi jignește.

— Nu râde! zbiera nocturnul meu interlocutor, încetează! Ți-am spus că asta nu-i răs de om normal. Oricum, de cine măta îți închipui tu că râzi? Ascultă, Citrine, banii aceia i-am câștigat de la tine la un joc de cărți. Să nu vii să-mi îndrugi că era o scară familială sau că erai matolit, toate astea-s gogoși. Ți-am luat cecul și n-am să înghit asemenea palmă.

— Știi bine de ce am oprit plata. Dumneata și partenerul dumitale ați trișat.

— Ne-ai văzut tu?

— V-a văzut gazda. George Swiebel jură că vă făceați semne unul altuia.

— Și-atunci de ce n-a căscat gura, labagiul dracului? Ar fi trebuit să ne dea pe ușă afară!

— Poate că s-a temut să se ia de voi.

— Cine, ăla care crapă de sănătate, cu moaca lui roșie ca pătlăgica? Ce dracu', ăsta arată ca un măr, cu galopatul lui de cinci mile pe zi și cu toată puzderia de vitamine pe care i-am văzut-o în dulăpiorul din baie. Și-apoi erau șapte, opt oameni la masa de joc, ăștia ne puteau sări în gât. Nu, amicul tău e-o baligă.

— Mă rog, a fost o seară păcătoasă. Eram cher-chelit, deși văd că nu mă crezi. Toată lumea își ieșise din minți, alcoolul vorbea în fiecare din noi. Hai să fim raționali!

— Cum, pe mine banca mă anunță c-ai anulat cecul, ceea ce-i totuna c-un picior în cur, și tu îmi ceri să fiu rațional? M-oi fi crezând **v** un ageamiu? A fost o tâmpenie că ne-am ambalat în toată discuția aia despre educație și colegii. Las c-am văzut eu ce mutră ai făcut când ți-am spus numele colegiului de vacari pe care l-am urmat eu.

— Ce legătură au colegiile cu toată treaba asta?

— Nu înțelegi ce-mi faci mie? Tu ai scris toate cărțile alea. Ești în *Who's Who*. Și cu toate astea, găoază astupată ce ești, nu-nțelegi nimic!

— La două noaptea îmi vine cam greu să înțeleg. Nu am putea discuta la lumina zilei, când o să fiu cu mintea limpede?

— Nu mai am nimic de discutat. Am pus punct discuțiilor.

Și totuși, fraza asta mi-a repetat-o de multe ori. Cred c-am primit vreo zece telefoane de acest fel de la Rinaldo

Cantabile. Și răposatului Von Humboldt

Fleisher îi plăcea să folosească dramaticul decor nocturn pentru a teroriza și a hărțui oamenii.

George Swiebel îmi ceruse categoric să anulez cecul. Prietenia mea cu George mergea îndărăt până la clasa a cincea și pentru mine asemenea oameni alcătuiesc o categorie sacră. Am fost adeseori avertizat împotriva slăbiciunilor și dependenței pe care le implică prietenii din copilărie. Fost actor, George renunțase cu mulți ani în urmă la scenă și devenise antreprenor. Era un tip bine clădit, cu obraji rumeni. Nimic umil în felul lui de a fi, de a se îmbrăca, în stilul lui personal. De ani de zile funcționa ca specialistul meu în lumea interlopă – calitate ce și-o asumase singur, îmi furniza informații despre criminali, târfe, curse de cai, bande, narcotice, politică și acțiuni mafioate, întrucât lucrase la radio și la televiziune și în ziaristică, avea relații incredibil de extinse, „de la putregai la puritate”, cum spunea el. Eu eram bine înșurubat în „purtare”. Nu țin să mă laud, ci doar să explic cum apăream în ochii lui George.

— Ai pierdut banii ăia în casa mea, așa că destupă-ți urechile: cei doi bandiți te-au trișat.

— Atunci ar fi trebuit să le atragi atenția pe loc. Cantabile are dreptate.

— Are pe dracu', și-i un nimeni. Dacă ți-ar fi datorat ție trei dolari, ți-ai fi rupt pingelele alergând după el. Și era și drogat.

— N-am observat.

— Tu nu observi nimic. Ți-am făcut semn de nu știu câte ori.

— N-am văzut. Nu-mi amintesc...

— Cantabile te lucra minut de minut. Te îmbrobodea cu vorba. El era momeala, îți vorbea de artă și de cultură și de psihologie și de cluburi literare și trăncănea despre

nevastă-sa cea cultivată. Te-ai lăsat tras pe sfoară. Și-ai discutat în gura mare despre fiecare dintre subiectele de care-ți cerusem în mod expres să nu pomenști.

— George, telefoanele astea nocturne ale lui îmi distrug nervii. Am de gând să-i plătesc. De ce nu?

Eu îmi plătesc toate datoriile. Trebuie să scap de lipitoarea asta.

— N-ai să-i dai un ban!

Actorul din George învățase să-și amplifice vocea teatral, să te pironească din priviri, să pară șocat și să te șocheze. Strigă la mine:

— Charlie, ascultă ce-ți spun!

— Dar am de-a face cu un gangster.

— În nicio bandă nu mai există vreo sămânță de Cantabile. Au fost toți excluși cu ani în urmă. Ți-am spus...

— Atunci e-o foarte reușită copie de gangster. Când îl aud la două noaptea, sunt convins că e un huligan.

— A văzut *Nasul*, sau alt film, și și-a lăsat o mustață de italian. Nu-i decât un zănatec cu gură spurcată și-un ciuruc. Altfel nu i-aș fi primit în casă, pe el și pe văru-su. Hai, scoate-ți-i din minte. S-au jucat de-a gangsterii și te-au trișat. Am încercat să te opresc să-i dai cecul. După aceea te-am făcut să oprești plata. Nu te las eu să le pici în labă. Oricum – ascultă-mă ce-ți spun – toată povestea s-a isprăvit.

Așadar, m-am supus. Nu puteam pune la îndoială judecata lui George. Și acum, Cantabile dăduse în mașina mea cu tot ce i-a stat la îndemână. Când i-am văzut isprava, am simțit că mi se scurge tot sângele din inimă. M-am rezemat de zid ca să nu cad. O seară am încercat și eu să mă distrez într-o companie vulgară, și-am picat într-un infern prostesc.

Expresia „companie vulgară” nu-mi aparținea. De fapt, îmi răsuna în urechi glasul fostei mele soții. Denise

era cea care folosea expresii ca „vulg” sau „companie vulgară”. Soarta Mercedesului meu i-ar fi pricinuit o profundă satisfacție. Ceea ce se întâmplase mirosea a război, și ea avea o personalitate intens marțială. Denise o ura pe Renata, prietena mea. Și, în mod destul de corect, o identifica pe Renata cu acest automobil, îl detesta și pe George Swiebel. Oricum, George își formase o părere complexă despre Denise. Spunea despre ea că e de o frumusețe rară, dar nu total omenească. Fără îndoială, ochii de ametist, oblici și imenși ai Denisei, îmbinați cu fruntea joasă și dinții ascuțiți, sibilinici, se pretau la asemenea interpretări. Era o femeie minunată și feroce. Or George cel cu picioarele-pe-pământ are și el miturile lui, mai ales când e vorba de femei. Are unele păreri jungiene, pe care le exprimă grosolan. E capabil de simțăminte subtile, care-l frustrează însă, pentru că-i ating coardele inimii, așa încât le contracarează reacționând cu bătărănie. Oricum, Denise ar fi răs fericită la priveliștea mașinii mele zdrobite. Și eu? Vă închipuiți cumva că, divorțând, scăpasem de maritalul „ți-am spus eu”? Iată că acum mi-l adresam singur. Pentru că Denise îmi vorbea întruna numai despre mine:

— Pur și simplu nu-mi vine să cred că ești așa cum ești. Un om cu asemenea intuiții fine, autorul unor asemenea cărți, respectat de cărturarii și intelectualii din lumea întreagă. Uneori stau și mă întreb: „Acesta să fie soțul *meu*! Omul pe care îl cunosc *eui*! Ai ținut prelegeri la marile universități din Est, ai primit distincții și titluri și onoruri. De Gaulle te-a făcut cavaler al Legiunii de Onoare și Kennedy ne-a invitat la Casa Albă. Ți se joacă pe Broadway o piesă de mare succes. Și-acum ce naiba e în mintea ta? Chicago! Te înconjori de vechii tăi colegi de școală din Chicago, de niște târâie-brâu. E un soi de sinucidere mentală, de autodistrugere. Cu oamenii

realmente interesanți te ferești să ai de-a face, cu arhitecți sau psihiatri sau profesori universitari. Când ai insistat să ne mutăm înapoi aici, am încercat să-ți organizez o viață ca lumea. M-am sacrificat. N-ai vrut să ne stabilim la Londra sau la Paris sau la New York, a trebuit să te întorci aici – în orașul ăsta sinistru, urât, vulgar, primejdios. Pentru că în inima ta ești un copil de mahala. Inima ta trage la cloaca din West Side. M-am omorât să fiu o gazdă... în toate astea era un grăunte de adevăr. Maică-mea ar fi spus despre Denise: „*Edel, gebildet, gellassen*” 1 – pentru că Denise făcea parte dintr-o clasă socială superioară. Crescuse în Highland Park. Urmase colegiul Vassar. Tatăl ei, judecător federal, se trăgea și el din cloaca din West Side. Iar tatăl *lui* fusese ofițer de poliție sub Morris Eller, în zilele furtunoase ale lui Big Bill Thompson. Mama Denisei se măritase cu judecătorul când acesta era foarte tânăr și doar fiul unui politician dubios, și-l îndrumase pe calea cea bună vindecându-l de vulgaritate. Denise se așteptase să realizeze același lucru cu mine. Dar, în chip bizar, ereditatea ei paternă era mai puternică decât cea maternă, în zilele în care era dură și arțăgoasă, îl deslușeai în glasul ei încordat și strident pe bătrânul comis-voiajor și ofițer de poliție, bunicu-său. Poate că din cauza acestei genealogii îl ura cu atâta intensitate pe George.

— Nu mi-l aduce pe ăsta în casă, îmi spunea. Nu pot să-i suport fundul pe canapeaua mea și picioarele pe covorul meu. Parc-ai fi unul din caii aceia de curse pur sânge care trebuie să aibă un țap în grajd, ca să le calmeze nervii. George Swiebel e țapul tău.

— E un prieten bun, un prieten vechi.

— Slăbiciunea ta pentru colegii de școală e incredibilă. Ai o adevărată *nostalgie de la boue*¹. Te ia cu el la dame?

Încercam să-i dau un răspuns demn. Dar, în realitate,

doream să ațâț conflictul dintre noi și o provocam pe Denise. Odată, când servitoarea avea seara ei liberă, l-am adus pe George la cină. În general, când servitoarea noastră era liberă, Denise trecea prin toate stările. Nu putea suferi treburile menajere. Gătitul o ucidea, îmi cerea să ieșim la un restaurant, dar eu îi răspundeam că n-am chef să mănânc în oraș. Așa încât, pe la șase seara, amesteca în grabă niște carne tocată cu sos de roșii, fasole grasă și praf de *chili*. În acea seară, i-am spus lui George:

1. Nobilă, cultivată, detașată (*germ.*)

1. Nostalgia mocirlei (*fr.*).

e...

— Împarte cu noi în seara asta niște *chili con carne*. O să deschidem și câteva sticle de bere.

Denise mi-a făcut semn să vin în bucătărie. Mi-a spus:

— Nu înghit una ca asta!

Era războinică și tăioasă. Vocea îi era clară, vibrantă și foarte răspicată – deslușeam arpegiile crescendo ale isteriei.

— Zău așa, Denise, te poate auzi. Mi-am înăbușit vocea și i-am zis: Dă-i și lui George puțin praf de *chili con carne*.

— N-am de-ajuns. N-am decât un sfert de kil de hamburger. Dar nu asta-i chestiunea. Chestiunea este că refuz să-l servesc.

Am râs. În parte încurcat, în mod obișnuit, vocea mea e baritonală, aproape bas profund, dar sub imperiul unui anumit fel de provocare, glasul mi se înalță la registrul cel mai de sus, se pierde în gama chițăielilor de liliac.

— Ia auzi chițcăitul ăsta, izbucni Denise. Când râzi, îți dai arama pe față. Te-ai născut într-o magazie de cărbuni. Ai fost crescut într-o colivie de papagali.

Ochii ei mari, violeți, erau neclintiți.

— Bine, am spus.

L-am luat pe George la un restaurant oriental. Am mâncat șașlık flambat servit de mauri cu turbane pe cap.

— Nu vreau să mă amestec în căsnicia voastră, îmi spunea George, dar observ că ai încetat să mai respiri.

George are impresia că poate vorbi în numele Naturii. Natura, instinctul, inima sunt punctele lui de reper. E un biocentric. A-l privi cum își unge cu ulei de măsline mușchii solizi și pieptul de Ben Hur roman, înseamnă a lua o lecție despre pietatea față de organism. La urmă trage și o dușcă zdravănă din sticlă. Uleiul de măsline înseamnă soarele și antica Mediterană. Nimic nu-i mai bun pentru intestine, pentru păr, pentru piele. George își tratează trupul cu o cucernică venerație. E un preot al cavităților nazale, al pupilelor, al picioarelor.

— Femeia asta nu-ți lasă destul aer de respirat. Arăți de parcă te-ai sufoca. Țesuturile tale nu se oxigenează. O să te îmbolnăvească de cancer.

— O, am răspuns, ea își imaginează că-mi oferă binefacerile unei căsnicii americane. Se pare că adevărații americani suferă alături de soțiile lor, și soțiile alături de soți. Asemenea domnului și doamnei Abraham Lincoln. Este clasică suferința din Statele Unite și un pui de imigrant ca mine ar trebui să fie recunoscător. Pentru un evreu e un pas înainte

Da, Denise ar fi exultat dacă ar fi auzit de această atrocitate. O văzuse pe Renata zburând ca fulgerul la volanul Mercedesului argintiu.

— Și tu, tu o făceai pe pasagerul, îmi spunea Denise. Chel ca o minge, chiar dacă-ți piepteni părul peste chelie, și rânjind. Las c-o să-ți dea ea motive de rânjit, curva aia grasă.

De la insulte, Denise trecea la profeții:

— Viața ta intelectuală a început să sece. O sacrifici

necesităților erotice (dacă ăsta-i termenul potrivit), în afara patului, ce poți discuta cu ea...? Tu, de bine de rău, ai scris câteva cărți, ai scris o piesă celebră, deși și pe asta ți-au rafistolat-o. Te-ai asociat cu oameni ca Von Humboldt Fleisher. Ți-ai băgat în cap că ești un artist. Dar *noi* cunoaștem bine lucrurile astea, nu-i așa? Și-apoi n-ai mai vrut decât să te descotorosești de toți, să-ți dai drumul și să fii propria ta lege. Tu, și cu inima ta neînțeleasă, Charlie. Nu poți suporta o relație serioasă, de asta ne-ai făcut vânt mie și copiilor. Acuma o ai pe târfa asta grasă care nu poartă sutien și-și arată omenirii întregi sfârcurile groase. Te-ai înconjurat de jidani ignoranți și de huligani. Ți s-a urcat la cap orgoliul și snobismul. Nimeni nu-ți mai ajunge cu prăjina la nas... *Eu* te-aș fi putut ajuta. Dar acum e prea târziu.

Evitam să discut cu Denise în contradictoriu. Aveam oarecare înțelegere față de ea. Afirmă că adoptasem un mod de viață greșit. Eram de acord. Avea impresia că nu mă dăruisem trup și suflet acestei vieți, or ar fi însemnat să fiu nebun dacă aș fi negat acest lucru. Spunea că scriu cărți din care nimeni nu înțelege ceva. Poate că așa era. Ultima mea carte *Niște americani*, subintitulată *Semnificația de a fi în S.U.A.*, rămăsese nevândută și fusese trecută repede la reduceri de preț. Editorii mă imploraseră să n-o public, îmi oferiseră să mă absolve de o datorie de douăzeci de mii de dolari dacă o țineam în sertar. Dar acum, în mod pervers, lucrăm la volumul doi. Da, viața mea era în mare dezordine.

Și totuși, unui anumit lucru îi eram loial. Aveam eu o anumită idee.

— De ce m-ai cărat înapoi la Chicago? mă întreba Denise. Câteodată îmi zic că ai făcut-o pentru că morții tăi sunt îngropați aici. Asta să fie rațiunea? „Peticul de țărână în care sunt îngropați strămoșii mei evrei?” Și m-ai cărat

aici, la cimitirul tău, ca să-i poți proslăvi? Asta a fost? Numai ca să te poți amăgi singur că ești o ființă cu suflet nobil și minunat? Ceea ce nu ești nici pe departe!

Asemenea descărcări aveau asupra Denisei un efect mult mai bun decât cura de vitamine. Cât despre mine, îmi dau seama că anumite neînțelegeri sunt pline de sugestii utile. Dar răspunsul meu final dat Denisei, deși mut, era întotdeauna același, în ciuda inteligenței ei, Denise nu fusese propice ideii mele. Din acest punct de vedere Renata era mai potrivită – mai potrivită pentru mine.

Renata îmi interzisese să mai conduc o rablă. Am încercat să duc tratative cu cei de la reprezentanța Mercedes pentru cumpărarea unui 250-C de ocazie, dar în sala de expoziție, Renata – ațâțată, înfloritoare, parfumată, abundentă – și-a pus palma pe capota argintie și a spus: – Țasta – coupe-ul.

Atingerea palmei ei era senzuală. Până și felul, cum și-a lăsat mâna pe mașină l-am simțit în trupul meu.

Acum însă, trebuia să acționez într-un fel în fața distrugerii. Am intrat în hol și l-am scos afară pe Roland, portarul – slăbănogul, tuciuriul, bătrânicosul, niciodată bărbieritul Roland. Roland Stiles, doar dacă nu mă înșel (ceea ce e foarte cu puțință), ținea la mine. În fanteziile mele de moarte solitară, îl vedeam pe Roland intrând în dormitorul meu și umplându-și o sacoșă cu câteva lucruri, înainte de a telefona poliției. Proceda astfel cu binecuvântarea mea. Avea mare nevoie în special de mașina mea electrică de ras. Fața lui de un negru intens era ciupită și ghimpoasă. Cred că-i era aproape imposibil să se radă cu lama.

Roland, în uniformă de un albastru-electric, era tulburat. Dimineața, când venise la lucru, văzuse mașina stâlcită, dar: „Nu voiam să fiu eu ăla care să vă stric inima, domnu' Citrine”. O văzuseră și locatarii care plecaseră de

dimineată la slujbă. Desigur că știau a cui era mașina.

— Asta-i ticăloșie curată, zise Roland sobru, cu fața lui osoasă contorsionată și cu gura și mustața făcute pungă.

Isteț la minte, glumea întotdeauna pe seama cucoanelor frumoase care veneau să mă caute:

— Vin în Volkswagen sau Cadillac, pe biciclete sau motocicletate, în taxiuri sau pe jos. Întreabă când ați plecat și când vă întoarceți, și lasă bilețele. Și vin, vin, vin mereu cu duiumul. Mare crai mai sunteți. Și pun mâna în foc că o multime de soți vă poartă sâmbetele.

Dar de astă dată nostimada se evaporase. Nu degeaba fusese Roland, timp de șaizeci de ani, un negru. Știa el ce-nseamnă infernul, îmi pierdusem imunitatea care dădea haz felului meu de-a fi. „Sunteți la ananghie”, zise el, și mai bolborosi ceva în legătură cu „Miss Univers”. Îi spunea Renatei „Miss Univers”. Uneori Renata îi dădea câte un bacșiș ca să stea cu băiețelul ei în hol. Copilul se distra cu pachetele, în timp ce maică-sa se afla în patul meu. Nu-mi plăcea lucrul ăsta, dar din moment ce ești un amant ridicol, fii măcar până la capăt.

— Și acum?

Roland își întinse mâinile în lături, înălță din umeri și-mi zise:

— Chemați poliția.

Da, trebuia să raporteze poliției, fie și numai pentru asigurare. Evident, companiei de asigurări cazul o să i se pară foarte curios.

— Fă semn brigăzii mobile când trece pe aici. Cere-le mototolilor ălora să se uite la ruina asta. Și pe urmă trimite-i sus la mine.

I-am strecurat un dolar pentru deranj. Făceam de multe ori asemenea gest. Or acum fluxul invidiei trebuia deturnat.

Prin ușa închisă a apartamentului am auzit telefonul sunând. Era Cantabile.

— Bună, mă trufie!

— Dementule! Țsta-i vandalism curat! Să ciomăgești o mașină...

— Ți-ai văzut automobilul - ai văzut la ce m-ai împins? zbieră el.

Își forța vocea care, totuși, îi tremura.

— Ce mai e și asta? Mă învinovățești pe mine?

— Te-am avertizat doar.

— Eu te-am împins să-mi distrugi frumusețea de automobil?

— Tu m-ai împins. Da, tu în persoană. Bineînțeles. Ce crezi că n-am sentimente? Nici nu știi cum mă impresionează o mașină ca asta. Ești un dobitoc. Numai tu porți toată vina.

Am încercat să-i răspund, dar mi-a închis gura:

— M-ai forțat! Tu m-ai împins. O.K. Și să știi că ăsta a fost doar primul pas.

— Ce vrei să spui?

— Continuă să nu-mi plătești și-ai să vezi tu ce vreau să spun.

— Asta ce amenințare mai e? Îți pierzi controlul? Vrei să spui că mă ameninți cu fetițele mele?

— N-am de gând să mă adresez unei agenții de colectat datoriile. Habar n-ai în ce te-ai băgat. Și habar n-ai cine-s eu. Deschide ochii!

De multe ori îmi spuneam singur: „Deschide ochii”, și au fost mulți alții care mi-au repetat: „deschide ochii, deschide ochii!”. De parc-aș fi avut o duzină de ochi pe care-i țineam cu îndărătnicie închisi. „Aveți ochi de văzut, și nu vedeți”. Ceea ce, firește, era un adevăr. Cantabile îi dădea înainte. L-am auzit spunând:

— Hai, dă fuga la George Swiebel și întreabă-l ce-i de

făcut. El te-a sfătuit să faci așa. El, cum ar veni, ți-a făcut praf mașina.

— Hai să terminăm cu toate astea, am spus. Sunt gata de negocieri.

— Niciun fel de negocieri! Plătește! Revino asupra cecului. Suma întreagă. Și bani gheață. Nu ordin de plată, nici cec la purtător, să nu-mi umbli cu șahăr-mahăr. Bani gheață. Te sun mai târziu. O să fixăm o întâlnire. Vreau să te văd.

— Când?

— N-are importanță când. Stai lângă telefon până te sun.

O clipă mai târziu am auzit interminabilul și universalul mieunat electronic al telefonului. Eram disperat. Simțeam nevoia să povestesc cuiva cele întâmplate. Aveam nevoie de un sfat.

Simptom cert de deprimare: numere de telefon mi se învâlmășeau în minte - coduri poștale, cifre. Trebuia să telefonez cuiva. Prima persoană pe care am sunat-o a fost, desigur, George Swiebel; trebuia să-i spun ce s-a întâmplat. Trebuia să-l și previn. Cantabile ar fi în stare să-l atace și pe el. Dar George plecase cu o echipă. Turnau pe undeva un soclu de beton, m-a informat Sharon, secretara lui. După cum am mai spus, George, înainte de a deveni om de afaceri, fusese actor, își începuse cariera la Teatrul Federal. După care devenise crainic la radio, își încercase norocul și în televiziune și la Hollywood. Se lăuda, printre oamenii de afaceri, cu experiența lui actricească. Cunoștea mult Ibsen și Brecht și adeseori lua avionul până la Minneapolis ca să vadă câte o piesă la Teatrul Guthrie. Pentru sudul Chicago-ului, George reprezenta Viața Boemă și Artele, creativitatea și imaginația. Era un tip vital, generos și avea o fire deschisă. Un băiat bun. Oamenii se atașau de el. Nu mai departe de micuța Sharon, secretara

lui. O țărăncuță din sud, pipernicită și cu o față curioasă, arătând ca Mammy Yokum din paginile umoristice. Și totuși George era fratele ei, doctorul ei, preotul ei, tribul ei. Scotocise prin întregul Chicago de sud și nu găsisese acolo decât un singur om: George Swiebel. Când am vorbit cu ea, am avut prezența de spirit să mă prefac, căci dacă i-aș fi spus lui Sharon cât de prost stau lucrurile, nu i-ar fi transmis mesajul meu lui George. O zi obișnuită nu însemna pentru George decât o suită de crize, una după alta – așa se vedea el și ai lui. Misiunea lui Sharon era să-l protejeze. „Roagă-l pe George să mă sune”, i-am spus. Am închis aparatul gândindu-mă la concepția asupra crizei, inherentă Statelor Unite, o moștenire din vremurile cuceririi Vestului etcetera. Reflectam la toate astea în virtutea obiceiului. Pentru că ți-e sufletul sfâșiat în bucăți, nu înseamnă că încetezi a mai analiza fenomenele.

Mi-am înfrânat dorința reală, care era aceea de a urla. Și am recunoscut în sinea mea că va trebui să mă îmbărbătez singur. N-am sunat-o pe Renata Renata nu-i expertă în consolări telefonice. De la ea e preferabil să le obții pe viu.

Acum trebuia să aștept telefonul lui Cantabile și sosirea poliției. Și trebuia să-l anunț pe Murra consilierul financiar, că nu mai vin la el. Oricum (să-mi ceară onorariul pe o oră, așa cum fac psihiatri și alți specialiști. În după-masa aceea urma să le conduc pe fetițele mele, Lish și Mary, la profesorul de pian. Căci, întocmai cum grăiau afișele Companiei Gulbransen Piano, lipite pe zidurile din Chicago: „Fără o educație muzicală, cel mai bogat dintre copii rămâne sărac”. Or fetele mele erau fiice de bogătaș și ar fi fost un dezastru dacă ar fi crescut mari fără a fi în stare să cânte *Fur Elise* și *Fermierul fericit*. Trebuia să-mi redobândesc calmul, în căutarea unui element de stabilitate, am executat unicul exercițiu yoga

pe care-l cunosc. Mi-am scos mărunțișul și cheile din buzunare, m-am descălțat, m-am lungit pe podea, cu degetele de la picioare bine întinse și, dintr-o smucitură, iată-mă stând în cap. Cea mai frumoasă dintre mașini, Mercedesul meu argintiu 280, nestemata mea, ofranda iubirii mele, zăcea mutilat în stradă. Nici două mii de dolari investiți în repararea caroseriei n-aveau să redea vreodată pielii ei de metal netezimea dintâi. Farurile îi fusese strivite, orbite. N-am avut inima să încerc portierele, probabil că erau blocate. Mi-am propus să mă concentrez pe ură și pe mânie – răzbunare, răzbunare! Dar fără niciun rezultat. Nu reușeam decât să-l văd pe vânzătorul neamț de la magazin, în halatul lui alb, semănând cu un dentist, și spunându-mi că piesele distruse trebuie să fie importate. Iar eu, încleștându-mi capul pe jumătate chel cu ambele mâini și cu degetele înlănțuite, ca într-un gest de disperare, stăteam cu picioarele în aer – deși mă dureau și-mi tremurau – în timp ce șuvițele de păr de pe margini mi se răspândeau de-o parte și de alta a creștetului, iar covorul verde persan plutea sub mine. Eram rănit în adâncul inimii. Eram deznădăjduit. Frumusețea covorului constituia una dintre consolările mele. Începuseră să-mi placă mult covoarele și ăsta al meu era o operă de artă. Verdele era catifelat și nuanțat cu multă subtilitate. Roșul se iveaua ca o surpriză din acelea ce țâșnesc drept din inimă. Stribling, expertul meu, îmi spunea că acum aș putea obține pe covor mult mai mult decât plătisem pe el. Valoarea a tot ce nu era producție de masă urca vertiginos. Stribling era un obez cumsecade care se ocupase de cai, dar acum ajunsese prea greoi pentru a mai călări. Se părea că puțini erau astăzi consumatorii de valori reale. Poftim, luați exemplul meu. Cum poate fi considerat serios un om care se lasă antrenat într-o farsă grotescă cu un Mercedes-și-lumea-interlopă? Și

în timp ce stăteam în creștet, știam (*trebuia* să știu) că și îndărătul grotescului se ascunde un soi de impuls teoretic; una dintre teoriile tari ale lumii moderne susține că pentru autorealizare e necesar să accepți întreaga diformitate și absurditate a fapturii tale lăuntrice (*știm* foarte bine că există asemenea trăsături). Tâmbăduiește-te pe calea adevărului umilitor ascuns în subconștientul tău. Nu-mi însușisem această teorie, dar asta nu înseamnă că eram total detașat de ea. Aveam un adevărat talent pentru absurdități, or, când e vorba de talentele tale, nu te înduri să lași să-ți scape niciunul din mână.

Îmi spuneam că n-o să scot niciun ban de la compania de asigurări pe baza unei reclamații ciudate ca a mea. Contractasem toate soiurile de asigurări pe care le oferă ei, dar pe undeva, prin textul cules cu litere mărunte, vor descoperi fără doar și poate obișnuita chichiță. Sub administrația Nixon, toate marile societăți anonime deveniseră de o imunitate inexpugnabilă. Bunele, bătrânele virtuți burgheze, chiar dacă nu însemnau decât praf în ochi, se volatilizaseră pentru totdeauna.

Poziția asta cu capu-n jos și picioarele-n sus o învățasem de la George. George îmi atrăsese atenția că-mi neglijez corpul. Cu câțiva ani în urmă mă avertizase că mi se zbârcește gâtul, că am obraji palizi, că mi se taie ușor respirația. La un anumit punct dintre cele două vârste trebuie să opui o oarecare rezistență, îmi argumenta el, înainte să-ți cedeze peretele abdominal, înainte ca pulpele să ți se subție și să-și piardă vigoarea, iar sânii să arate ca la femei. Există o manieră de a îmbătrâni onorabil din punct de vedere fizic, în ce-l privește pe el, George dădea o interpretare foarte zeloasă acestor principii. Imediat după ce și-a operat vezica biliară, a coborât din pat și a executat cincizeci de genuflexiuni – considerându-se propriul său terapeut naturist. Drept care a făcut o peritonită și timp de

două zile am crezut cu toții că se prăpădește. Dar suferințele păreau să-l inspire, iar el avea remedii proprii pentru toate bolile. De curând mi-a povestit:

— Alaltăieri când m-am trezit mi-am descoperit o umflatulă sub braț.

Te-ai dus la doctor?

— Nu. Am legat-o cu ață dentară. Am legat-o strâns, strâns „strâns...”

— Și ce s-a întâmplat?

— Ieri, când am examinat-o iar, se făcuse cât un ou. Tot n-am chemat doctorul. La dracu'! Am mai luat niște ață și am legat gâlma strâns, strâns, și mai strâns. Și acum s-a vindecat complet, a dispărut. Vrei să vezi?

Când i-am povestit despre durerile mele artritice din ceafă, mi-a prescris să stau în cap. Cu toate că mi-am azvârlit brațele în sus și am râs cu lacrimi (arătând ca una dintre caricaturile cu chip de broască ale lui Goya din *Vision Burlesca* - creatura aceea cu lacăte și zăvoare), am procedat totuși așa cum m-a învățat. Am făcut exerciții și am reușit să stau în cap, și m-am lecuیت de durerile din ceafă. După un timp, când am simțit anumite contracții, am apelat la George pentru remediu. Mi-a diagnosticat pe loc:

— E prostata. Simți nevoia să urinezi, pe urmă te oprești, te ustură un pic, și ai o senzație de umilință?

— Exact.

— Nu te neliniști. Când stai în cap, încordează-ți coapsele. Suge-le cum îți sugi obraji.

— De ce trebuie să fac asta în timp ce stau în cap? Și așa mă simt ca bătrânul Moș William.

Dar George era de neînduplecat:

— Cu capu-n jos și picioarele-n sus!

Și din nou metoda lui și-a făcut efectul. Am scăpat de contracții. Unii pot vedea în George un antreprenor de

construcții, solid, cu obraji rumeni, jovial; eu văd în el un personaj magic; văd în el o figură de pe cărțile de ghicit. Acum, stând în cap, îl invocam pe George. Când am vreun necaz, el e întotdeauna primul om căruia-i telefonez. Am ajuns la o vârstă la care îți simți dinainte crizele de nervi gata să pună gheara pe tine. Și când mă copleșește inexorabila nevoie de ajutor, nu pot face mare lucru. Stau la malul unui lac psihic și știu că dacă cineva ar arunca înăuntru firimituri de pâine, crapul meu ar înota la suprafață. Asemenea lumii exterioare, avem fiecare fenomenele noastre interioare. La un moment dat am crezut că lucrul cel mai civilizat cu putință ar fi să construiești un parc, o grădină în care să-ți îngrădești aceste trăsături speciale, subterfugiile tale, ca pe niște păsări, pești și flori.

Oricum, faptul că în afară de mine însumi nu aveam pe nimeni altul căruia să mă pot adresa era cumplit. Aștepta ca o sonerie să sune e un supliciu. În asemenea momente de suspensie mi se strânge inima. Totuși poziția mea răsturnată mă relaxa. Respiram din nou. Dar în timp ce stăteam cu capul în jos, am văzut în fața ochilor două cercuri mari, foarte luminoase. Acestea apar uneori pe parcursul exercițiului. Așa cum stai sprijinit pe craniu, desigur că te gândești imediat la o hemoragie cerebrală. Un medic pe care l-am consultat odată și care s-a declarat împotriva statului în cap, mi-a spus că un pui de găină ținut astfel cu susu-n jos ar muri în șapte-opt minute. E clar însă că ar muri de spaimă. Pasărea s-ar speria de moarte. Eu bănuiesc că acele cercuri luminoase se datorează presiunii exercitate asupra corneei. Greutatea corpului, apăsând asupra țestei, bombează corneea și produce iluzia unor mari cercuri diafane. Ca și cum ai privi eternitatea. Pentru care, vă rog să mă credeți, mă simțeam foarte pregătit în acea zi.

În spatele meu vedeam biblioteca și, după ce mi-am îndreptat puțin poziția capului, în așa fel încât cea mai mare parte din greutatea corpului cădea pe antebrațe, inelele translucide s-au evaporat, și odată cu ele și umbrele unei hemoragii cerebrale, în schimb, vedeam șiruri, șiruri din cărțile mele. Eu le îngrămădisem în fundul dulapurilor, dar Renata le scosese la suprafață și le expusese în rafturi, la vedere. Când stau în cap, prefer să mi se ofere priveliștea cerului și a norilor. E foarte nostim să studiezi norii de jos în sus. Acum însă priveam titlurile care-mi aduseseră bani, recunoaștere, premii; piesa mea, *Von Trenck*, în numeroase ediții și limbi, și câteva exemplare din cartea mea favorită, eșuată, *Niște americani: Semnificația de a fi în S.U.A.* Cât timp s-a jucat, *Von Trenck* îmi aducea cam opt mii de dolari pe săptămână. Guvernul, care până atunci nu se interesase deloc de sufletul meu, mi-a cerut pe dată șaptezeci la sută, ca recompensă pentru eforturile sale creatoare. Se presupunea că așa ceva nu m-ar putea afecta. Trebuie să dai Cezarului ce-i al Cezarului. Cel puțin știi că așa s-ar cuveni. Banii aparțin Cezarului. Și apoi *Radix malorum est cupiditas*¹. Știam toate astea.

Știam tot ce se cuvenea să știu și nimic din ce-ar fi trebuit într-adevăr să știu. Cu partea financiară o feștelisem rău de tot. Desigur, era un fapt extrem de educativ și educația a devenit marea și universală recompensă americană. Ba chiar, în penitenciarele federale, educația înlocuiește pedepsele. Fiecare închisoare a devenit acum un înfloritor seminar. Tigrii violenței sunt încrucișați cu caii instrucțiunii și alcătuiesc un hibrid pe care nici Apocalipsul nu l-a visat vreodată. Ca să n-o mai lungesc mult, pierdusem cea mai mare parte din banii pe care mă acuzase Humboldt că i-am câștigat. Problema banilor s-a pus imediat între mine și Humboldt.

Mi-a măsluit un

1. Lăcomia este rădăcina relelor (*lat.*).

cec de câteva mii de dolari. Nu l-am contestat. Nu voiam să ajung la tribunal. Humboldt ar fi fost încântat să-i fi intentat un proces – îi plăceau litigiile. Dar cecul pe care l-a încasat fusese de fapt semnat de mine, și mi-ar fi venit foarte greu să explic toate astea în fața curții. Și-apoi, tribunalele mă omoară. Judecători, avocați, aprozi, stenodactilografe, băncile, lemnăria, covoarele, până și paharele cu apă, toate mi-s îngrozitor de urâte. Mai mult, eu mă aflu în America de Sud când Humboldt a încasat cecul. El tocmai fusese eliberat de la Bellevue și umbla brambura prin New York. Nu avea pe nimeni care să-l țină în frâu. Kathleen stătea ascunsă; țicnită de maică-sa era internată într-un sanatoriu; unchiul lui, Waldemar, face parte din categoria acelor copii eterni, cărora orice responsabilitate le e străină. Humboldt, nebun, se zbenguia și se grozăvea prin New York. Poate că era vag conștient de satisfacția pe care o oferea publicului cultivat, gata să-i bârfească trăsăile. Scriitorii cuprinși de frenezia disperării, damnați și smintiți, precum și pictorii sinucigași au o valoroasă funcție dramatică și socială. Și la acea vreme, Humboldt era o înveterată Ratăre, iar eu un Succes nou-născut. Succesul mă dezorienta, îmi dădea un sentiment de culpabilitate și de rușine. Piesa care se juca seară de seară la Belasco nu era cea pe care o scrisesem eu. Eu le furnizasem doar cuponul de stofă din care regizorul tăiasă, croise, răsucise și cususe propriul său *Von Trenck*. Meditând la toate astea, îmi spuneam că, la urma urmei, Broadwayul se înrudește cu sectorul croitorie, ba chiar se îmbină perfect cu acesta.

Polițiștii au felul lor de a suna la ușă. Sună ca niște brute. Firește, pășim într-un nou stadiu al istoriei conștiinței umane. Polițiștii urmează cursuri de psihologie

și chiar încearcă unele simțăminte în fața comediei vieții urbane. Cei doi indivizi greoi care stăteau pe covorul meu persan erau împovărați cu revolve, bastoane de cauciuc, cătușe, gloanțe, aparate de emisie-recepție. Un caz atât de neobișnuit – un Mercedes snopit în stradă – îi amuza. Perechea asta de uriași negri emana un miros de mașină a brigăzii mobile – un iz de magherniță îmbâcsită. Feroneria de pe ei clincănea, șoldurile și pânțelele **h** se curbau și se bulbucau.

— În viața mea n-am văzut asemenea masacru al unui automobil, spuse unul dintre ei. Aveți vreo răfuială cu niscaiva actori proști?

Mă încerca, mă lua de departe. Nu voia să audă nimic despre lumea interlopă, despre extorcări, despre relațiile mafioate. Niciun cuvânt. Totul era limpede. Eu nu *arătam* ca un membru al vreunei bande, dar se prea poate să fi fost. Până și polițiștii văzuseră *Nașul*, *Filiera franceză*, *Documentele Valachi*, și alte filme de acțiune. Eu însumi, în calitate de chicagooan, mă simțeam antrenat în jocul ăsta de-a banda, și am răspuns:

— Nu știu nimic.

Îmi țineam gura și cred că poliția aproba atitudinea mea.

— Parcați mașina în stradă? mă întrebă unul dintre ei – un tip cu mușchi voluminoși și o față mare, bleaga. Eu unul, dacă n-aș avea garaj, mi-aș cumpăra o rablă de mașină.

Pe urmă dădu cu ochii de decorația mea; Renata o înrămasese în pluș, și o atârnase pe perete. Mă întrebă:

— Ați luptat în Coreea?

— Nu. Mi-a dat-o guvernul francez. Legiunea de onoare. Sunt cavalier, *chevalier*. M-a decorat ambasadorul lor.

Cu acea ocazie, Humboldt îmi trimisese una din

cărțile lui poștale nesemnate: „*Hahaler! Numele tău e Leziunea de Oroare!*”

De câțiva ani trecea printr-o fază de *Finnegans Wake*. Mi-am amintit de numeroasele noastre discuții despre viziunea lui Joyce asupra limbajului, despre pasiunea poetului de a da vorbirii o încărcătură de muzicalitate și semnificație, despre primejdiile care dau târcoale oricărei opere de spirit, despre frumosul care cade în abisurile uitării ca în prăpăstiile de gheață ale Antarcticii, despre Blake și Viziune *versus* Locke și *tabula rasa*. Uitându-mă la polițiști, îmi aminteam cu melancolic de frumoasele discuții pe care le purtam cu Humboldt. Omenire, zeitate incomprehensibilă!

— Ați face bine să vă clarificați răfuielele, mă povățui polițistul, cu voce joasă și binevoitoare.

După care își îndreptă neagra-i masivitate spre lift. Hahalerul se înclină politicos. Mă înțepau ochii de atâta neajutorată nevoie de ajutor.

Da, medalia mea îmi amintea de Humboldt. Da, Napoleon a știut el ce face când le-a conferit intelectualilor francezi panglici, stele și brelocuri. A luat cu el în Egipt o încărcătură de învățați. I-a vârat pe acolo sub pământ. După care au ieșit la suprafață cu inscripția de la Rosetta. Încă din vremea lui Richelieu, ba chiar deși mai de timpuriu, francezii erau figuri mari în afaceri culturale. Pe de Gaulle însă nu l-ai fi văzut niciodată purtând vreuna dintre tinichelele astea ridicole. Avea prea mult respect de sine. Indivizii care au cumpărat Manhattanul de la indieni nu se împodobeau nici ei cu gablonțuri. I-aș fi dăruit cu dragă inimă lui Humboldt medalia mea de aur. Nemții au încercat să-i acorde onoruri. A fost invitat în 1952 la Berlin să țină prelegeri la Universitatea Liberă. A refuzat să se ducă. Se temea să nu fie răpit de G.P.U. sau N.K.V.D. Era un colaborator asiduu la *Partisan Review* și un antistatist

fervent, așa că se temea că rușii vor încerca să-l răpească și să-l omoare. „Unde mai pui că dacă aş sta un an întreg în Germania, nu m-aş gândi decât la un singur lucru”, a declarat public (eu eram singurul lui public). „Douăsprezece luni aş fi doar un evreu și nimic altceva. Nu-mi permit să acord chestiei ăsteia un an întreg”. Dar eu cred că adevărata explicație este că se simțea de minune ca nebun la New York.

Consulta psihiatri și făcea scene. I-a inventat un amant lui Kathleen și apoi a încercat să-l ucidă pe bietul om. Și-a făcut praf Buickul. M-a acuzat că i-am furat personalitatea pentru personajul Von Trenck. A completat în numele meu un cec de șase mii șapte sute șaiszeci și trei de dolari și cincizeci și opt de cenți și și-a cumpărat cu ei un Oldsmobile, printre altele. Oricum, nu ținea să plece în Germania, o țară unde nimeni nu i-ar fi putut urmări conversația.

Mai târziu, a aflat din ziare că am fost făcut Hahaler. Am auzit că pe atunci trăia cu o tânără negresă superbă care studia cornul la Conservatorul Juilliard. Dar când l-am văzut pentru ultima oară pe Strada 46, mi-am dat seama că era prea dărmat ca să mai trăiască cu oricine-o fi. Era un om distrus – trebuie să repet acest lucru. Purta un costum cenușiu în care înota. Fața îi era cenușie ca moartea, cenușie ca East River. Capul îi arăta de parcă s-ar fi cuibărit moliile în el și-ar fi făcut tabără în părul lui. Cu toate acestea, ar fi trebuit să-l strig și să-i vorbesc. Ar fi trebuit să mă apropiu de el, nu să mă ascund pe după mașinile parcate. Dar cum aş fi putut? Mi se servise micul dejun în camera edwardiană din hotelul Piaza de către valeți care-ți luau piuitul. Pe urmă zburasem într-un elicopter cu Javits și Bobby Kennedy. Colindam New York-ul ca o efemeridă, în haina mea căptușită cu catifea verde. Eram înțolit ca Sugar Ray Robinson. Numai că-mi lipsea

spiritul de luptător și, văzând că vechiul și bunul meu prieten e un om mort, am făcut stânga-mprejur. Am luat din aeroportul La Guardia un 727 îndărăt spre Chicago, în avion m-am simțit tare abătut și am băut whisky cu gheață; eram copleșit de oroare, de gânduri despre destin și alte tra-la-la-uri umanitare – de compasiune. Am dat colțul și m-am pierdut pe Sixth Avenue. Picioarele îmi tremurau, dinții mi-erău încleștați. Mi-am spus în sinea mea: „La revedere, Humboldt, ne întâlnim pe lumea cealaltă”. Și două luni mai târziu, în hotelul Ilscombe, care ulterior s-a prăbușit, a pornit-o la trei noaptea cu găleata de gunoi și a murit pe-un coridor.

La o petrecere din Greenwich Village, prin anii patruzeci, am auzit o fată frumoasa spunându-i lui Humboldt: „Știi cum arăți? Ca un personaj desprins dintr-un tablou”. Desigur, femeile care visau iubire puteau să aibă viziunea unui Humboldt de douăzeci de ani, coborând dintr-o capodoperă a Renașterii sau a Impresionismului. Dar fotografia apărută în pagina cu anunțuri de deces a ziarului *Times* era îngrozitoare. Am deschis ziarul într-o dimineată și iată-l pe Humboldt, o ruină în tonuri negre și cenușii, o față devastată, pe hârtie de ziar, privindu-mă de pe tărâmul morților. Și în ziua aceea zburam din nou de la New York la Chicago – mă trambalam încioace și-ncolo fără să știu întotdeauna de ce. Am intrat în toaletă și m-am încuiat acolo. Oamenii băteau în ușă, dar eu plângeam și nu voiam să deschid.

Cantabile nu m-a făcut să aștept prea mult. Mi-a telefonat chiar înainte de prânz. Poate că i se făcuse foame. Mi-am adus aminte că nu mai știu cine, la Paris, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, obișnuia să-l vadă pe Verlaine ducându-se la masă, beat și buhăit, ciocnind frenetic cu bastonul în caldarâm și, la scurt timp după aceea, îl vedea pe marele matematician Poincaré, tot în

drum spre masă, îmbrăcat respectabil și urmându-și fruntea uriașă, în timp ce descria curbe cu degetele prin aer. Prânzul e prânz, fie că ești poet, matematician sau gangster. Cantabile mi-a spus:

— Ascultă-mă, cap sec, ne întâlnim imediat după masă. Să aduci bani gheață. Nu care cumva să mai aduci altceva. Bagă de seamă, nicio mișcare greșită!

— Nici n-aș ști ce și cum, am zis.

— Asta cred, atâta timp cât nu pui nimic la cale cu George Swiebel. Să vii singur.

— Bineînțeles. Nici nu mi-a trecut prin cap...

— Mă rog, acuma că ți-am dat ideea, nu care cumva să-ți treacă. Singur-singurel și s-aduci bancnote noi. Nouă bucăți de câte cincizeci. Noi! Nu accept dolari soioși. Și să zici mersi dacă nu-ți vâr pe gât cecul ăla nenorocit.

Ce mai fascist! Dar poate că-și dădea numai aere și făcea pe nebunul ca să se mențină la nivelul barbariei. Oricum însă, singurul meu țel era acum să mă descotorosesc de el prin supunere și deplină consimțire.

— Va fi așa cum dorești, i-am răspuns. Dar unde s-aduc banii?

— La baia rusească de pe Division Street.

— La harabaua aia? Pentru numele lui Dumnezeu!

— Te înșurubezi acolo-n față la unu patruzeci și cinci și aștepți. Singur!

I-am răspuns: „În regulă”, dar el nu mai așteptase acordul meu. Am auzit din nou tonul telefonului. Scheunatul ăsta infernal îmi evocă întotdeauna zbuciumul anxios al sufletului desprins de trup.

Trebuia să mă pun în mișcare. Nu mă puteam aștepta la vreun ajutor din partea Renatei. Lucra în ziua aceea, lua parte la o licitație și s-ar fi supărat rău dacă i-aș fi telefonat la birourile de licitații și i-aș fi cerut să mă conducă în Northwest Side. Renata e o femeie frumoasă și

îndatoritoare, are niște sâni superbi, dar anumite fleacuri o fac să-i sară țandăra și se aprinde din te miri ce. Ei, am s-o scot eu la capăt până la urmă. Poate că aș reuși să conduc Mercedesul până la magazin. Poate că n-o să fie nevoie de-un camion care să-l remorcheze. Și pe urmă va trebui să găsesc un taxi sau să închiriez o mașină, în autobuz nu mă urc. În autobuze și-n trenuri mișună bețivii înarmați sau drogați cu heroină. Dar nu, stai puțin! Întâi trebuie să-i telefonez lui Murra și pe urmă să mă reped la bancă. De asemenea, va trebui să explic că nu le pot conduce azi pe Lish și pe Mary la lecția de pian. Lucrul ăsta-mi stătea ca un pietroi pe inimă pentru că, într-un fel, mi-e frică de Denise. Ea încă mai are oarecare putere asupra mea. Și Denise făcea mare caz de lecțiile astea. Dar ea face caz din orice, pentru ea totul e de-o importanță capitală, critică. Prezintă cu mare intensitate toate problemele psihologice referitoare la copii. Problemele privind creșterea copiilor sunt disperate, teribile, mortale. Și dacă educația copiilor mei va da greș, vina va fi numai a mea. Eu i-am abandonat în cel mai critic moment al istoriei civilizației pentru a mă înhăita cu Renata. „Târfa aia cu țâțe uriașe” – cum îi spune Denise. Vorbea întotdeauna despre frumoasa Renata ca despre o dezmățată grosolană și dură. Epitetele ei urmăreau, pare-se, s-o masculinizeze pe Renata și să mă efemineze pe mine.

Denise, ca și averea mea, își are originea în teatrul Belasco. Trenck a fost interpretat de Murphy Verviger, și marea vedetă avea o mare suită (un cabinier, un agent de publicitate, un comisionar). Denise, care locuia împreună cu Verviger la hotelul St Moritz, sosea zilnic odată cu ceilalți asistenți, ducându-i textul rolului. Era îmbrăcată într-o tunică de catifea de culoarea prunei și purta părul lăsat pe umeri. Elegantă, zveltă, cu pieptul cam plat și umerii înalți, arăta ca un scaun de modă veche cu speteaza

lată; avea ochii mari violeti, un colorit fin în obraji și un puf aproape invizibil, misterios, până și pe nas. Din cauza arșiței de august, ușile mari ale culiselor erau deschise spre aleile de ciment, iar lumina zilei se strecura înăuntru dezgolind oribila chelire și degradare a luxului de odinioară. Belasco era ca un tort cu glazură de funingine pe un platou aurit. Verviger, cu două cute adânci de-o parte și de alta a gurii, era voinic și musculos. Părea un instructor de schi. Îl rodea o dorință de rafinament profund. Avea un cap ca o căciulă de husar, o stâncă înaltă, solidă, arogantă, acoperită cu mușchi gros. Denise nota observațiile de la repetiții. Scria extraordinar de concentrată, de parcă era eleva cea mai silitoare, urmată de tot restul clasei a cincea. Când venea să-mi pună câte o întrebare, ținea filele de manuscris la piept și-mi vorbea ca într-o dramatică scenă de operă. Propria-i voce părea să-i dea fiori și să-i dilate ochii uimitori, îmi spunea:

— Verviger dorește să știe cum preferați să pronunțe acest cuvânt - și-mi scria cu litere de tipar cuvântul CHARACTER - zice că ar merge să-l pronunțe și „ca-râcter” și „caracter”. Nu vrea să ia de bun ce-i spun eu: „caracter”.

— De ce-și face atâtea griji? Să-l spună cum îi vine, nu-mi pasă.

N-am mai adăugat că-mi pierdusem orice speranță cu Verviger. Înțelesese piesa greșit și era alături de rol de la un cap la altul. Poate că la hotelul St. Moritz sesiza mai bine lucrurile. Pe atunci însă nu mă interesa chestiunea asta. M-am dus acasă și i-am povestit prietenei mele, Demmie Vonghel, despre frumusețea orbitoare și înfricoșătoare de la Belasco, prietena lui Verviger.

Ei bine, zece ani mai târziu, eu și Denise eram soț și soție. Și am fost invitați la Casa Albă, de către președinte și doamna Kennedy, în ținută de gală, la o seară culturală.

Denise a consultat vreo douăzeci sau treizeci de femei în legătură cu rochia, pantofii, mănușile. Fiind foarte inteligentă, se documenta întotdeauna în problemele naționale și internaționale la coafor. Avea un păr bogat pe care-l purta într-un coc înalt. Nu era lesne să-ți dai seama dacă era proaspăt coafată sau nu, dar eu puteam recunoaște oricând că fusese în acea după-masă la coafor, după conversația ei de la cină; citea cu mare repeziciune și, cât stătea sub cască, devora criza mondială până la ultimul amănunt, „îți dai seama ce a făcut Hrușciiov în Vietnam?” m-a întrebat. Așadar, la coafor, unde se pregătea pentru Casa Albă, a consumat *Time* și *Newsweek* și *The U.S. News and World Report*. În timpul zborului spre Washington a revăzut chestiunea de la Bay of Pigs, criza rachetelor și problema Diem. Intensitatea nervoasă ține de structura ei. După dineu, a pus mâna pe președinte și a discutat cu el între patru ochi. Ariei văzut-o înghesuindu-l într-un colț în Camera Roșie. Știam că lunecă repede peste încâlcitura de linii e: e delimitează teribilele ei probleme personale – și toate erau teribile – de misterele și dezastrele politicii internaționale. Toate se îmbinau într-o criză indivizibilă. Parc-o auzeam întrebând: „Domnule președinte, ce se poate face în legătură cu aceasta?” Uite așa ne solicităm mereu unii pe alții cu tot ce putem. Când i-am văzut împreună, am chicotit în sinea mea. Dar J.F.K. era în stare să-și poarte singur de grijă, și apoi îi plăceau femeile frumoase. Bănuiam că și el citea *The U.S. News and World Report* și s-ar fi putut ca informațiile lui să nu fie cu mult mai ample decât ale Denisei. Ea ar fi reușit să-i fie un excelent Secretar de stat, dacă s-ar fi inventat metoda de a o trezi înainte de ora 11 a.m. Pentru că-i o femeie extraordinară. Și de o frumusețe rară. Și mai amatoare de litigii chiar decât Humboldt Fleisher. Acesta din urmă se limita mai mult la amenințări.

Pe când datorită lui Denise, din clipa când am divorțat m-am trezit împotmolit într-un nesfârșit șir de procese dezastruoase. Rareori a cunoscut omenirea o reclamantă mai agresivă, mai vicleană, mai plină de fantezie decât Denise. De la Casa Albă am păstrat doar amintirea impresionantei arogante a lui Charles Lindbergh, a văicărelilor lui Edmund Wilson că guvernul l-a sărăcit, a muzicii folk interpretate de o orchestră Marine Corps, și a degetelor domnului Țațe care băteau tactul pe genunchii unei doamne. Una dintre marile dureri ale Denisei era că, din cauza mea, nu mai putea duce o astfel de viață. Marele căpitan Citrine, care odinioară își tocise armura în bătălii eroice, se mulțumea acum să astâmpere poftetele țigăncii Renata și, în ramolismul lui, cumpărase un ultraluxos Mercedes Benz. Când veneam să le iau pe Lish și pe Mary, Denise îmi cerea să mă asigur dacă mașina a fost bine aerisită. Voia să nu miroasă a Renata. Scrumierele trebuiau golite de mucerile pătate de ruj. Într-un rând ieșise chiar ea din casă pentru a efectua inspecția. Spunea că se teme să nu fie presărată cu șervețele de hârtie mânjite cu Dumnezeu știe ce.

Plin de aprehensiune, am format numărul de telefon al Denisei. Spre norocul meu mi-a răspuns fata în casă și i-am spus:

— Nu pot veni azi să iau fetele. Am niște ne cazuri cu mașina.

Când am coborât, am constatat că mă puteam strecura într-un fel în Mercedes și, cu toate că parbrizul era plesnit tot, mi-am zis că aș putea totuși conduce dacă poliția n-o să mă oprească. Am făcut o probă ducându-mă până la bancă, de unde am scos bancnotele noi. Mi-au fost împachetate într-un plic din material plastic. Nu l-am îndoit, ci l-am așezat în buzunarul în care-mi țin portofelul. Pe urmă, din cabina unui telefon public, am aranjat o

întâlnire la magazinul reprezentanței Mercedes. La ăștia trebuie să-ți fixezi întâlnirea – nu mai merge să dai buzna în garaj, ca pe vremurile vechii mecanici. Apoi, cum vârașem destule fise în aparat, am încercat din nou să dau de George Swibel. Se pare că trăncănisem vrute și nevrute în timpul jocului de cărți și dădusem la iveală că lui George îi place să se ducă împreună cu taică-său la baia de aburi de pe Division Street, lângă ceea ce a fost pe vremuri Robey Street. Cantabile spera probabil să-l prindă pe George acolo.

În copilărie mă duceam și eu cu tata la baia rusească.

Acest bătrân stabiliment dănuia de-o veșnicie, mai fierbinte decât tropicele și putrezind lent. Jos, la subsol, bărbații gemeau pe scândurile opărite de aburi în timp ce li se făceau masaje abrazive cu măturici din frunze de stejar muiate în clăbucul dintr-o găleată de murături. Stâlpii de lemn erau mâncați încet de o magnifică putreziciune care le dădea o culoare brună catifelată, în aburii aurii păreau înveliți în blană de castor. Cantabile spera probabil să-l prindă acolo în cursă pe George, dezbrăcat. Ce altă rațiune putea avea ca să stabilească un *rendez-vous* cu mine în acel loc? S-ar putea să-l bată, s-ar putea să-l împuște. Cine dracu' m-a pus să-mi dau drumul la gură!

— Sharorii? încă nu s-a întors? Ascultă-mă ce-ți spun, zi-i lui George să nu se ducă azi la baia de aburi de pe Division Street. Nu! E o chestiune serioasă.

George spunea despre Sharon: „Fata asta atrage necazurile!” Așa și era. Cu doi ani în urmă, un tip total necunoscut îi tăiașe beregata. Necunoscutul năvălise cu un brici în mână în biroul lui George din districtul de sud. L-a plimbat pe gâtul lui Sharon cum își plimbă un virtuoz arcușul, și a dispărut pe veci. „Curgea din ea sângele ca o perdea”, povestea George. I-a bandajat gâtul cu un prosop

și a dus-o de urgență la spital. Și George personal atrage necazurile. E mereu în căutarea a ceva fundamental, „elementar”, „primar”, „primordial”, în clipa când a văzut sânge, o substanță vitală, a știut ce trebuie să facă. Dar George are și o latură teoretică: e un primitivist. Rumen, robust, cu mâna grea și cu ochii lui căprui plini de înțelegere umană, George nu e prost decât atunci când își proclamă ideile. Și o face zgomotos și înverșunat. Iar eu mă mulțumesc să-i adresez un rânjel, pentru că știu cât de blajin e de fapt. Își întreține părinții, surorile, fosta soție și copiii mari. Își bate joc de intelectuali, dar e realmente îndrăgostit de cultură. Petrece zile întregi spărgându-și creierii cu tot felul de lecturi dificile. Nu cu prea mare succes însă. Și când îl prezint unor intelectuali adevărați, precum învățatul meu prieten Dumwald, strigă și-i zădărește și vorbește porcării și obrazii i se înroșesc ca para focului. Mă rog, trăim un moment curios al istoriei conștiinței umane, un moment în care spiritul se trezește în mod universal, iar democrația are un rol creator, o eră de tumult și derută ideologică, ceea ce reprezintă unul dintre principalele fenomene ale zilelor noastre. Humboldt, adolescentul, era îndrăgostit de viața spiritului, iar eu îi împărtășeam entuziasmul. Dar intelectualii pe care-i întâlnești în societate sunt cu totul altceva. Noi mă comportam cum se cuvine în acel *beau monde* spiritual din Chicago. Denise invita în locuința noastră din Kenwood tot felul de persoane superioare care discutau despre politică, economie, curse de cai, psihologie, sex, crimă. Deși eu le serveam băuturile și râdeam mult, nu eram ceea ce se cheamă bine dispus și ospitalier. Nu eram nici măcar prietenos.

— Îi disprețuiești pe oamenii ăștia! îmi reproșa Denise, furioasă. Numai Dumwald, mitocanul ăla, face excepție.

Acuzația era dreaptă. Aș fi vrut să-i dobor pe toți la pământ. De fapt era unul dintre visurile mele cele mai frumoase, una dintre speranțele cele mai îndrăgite. Oamenii ăștia erau împotriva Adevărului, Binelui, Frumosului. Negau lumina. „Ești un snob”, îmi spunea Denise. Asta însă nu mai era adevărat. Dar nu țineam să am de-a face cu toți șnapanii ăștia, avocați, congresmeni, psihiatri, sociologi, clerici, oameni de artă (în special proprietari de galerii de pictură) pe care-i invita ea.

— Charlie, trebuie să cunoști oameni adevărați, îmi spusese George mai târziu. Denise te-a înconjurat numai de momâi, și acum zaci în apartamentul ăsta zile în șir, îngropat în cărți și hârtoage, și pun mâna-n foc că o să te tăcănești.

— De ce? protestasem eu. Te am pe tine, și pe Alee Szathmar, și pe prietenul meu Richard Dumwald. Și o am pe Renata. Ca să nu mai vorbim de lumea de la Downtown Club.

— Mult îți mai priește și individul ăsta, Dumwald. ăsta-i profesorul profesorilor. Pe ăsta nu-l mai interesează nimic. A auzit și a citit tot. Când încerc să-i vorbesc, am impresia că joc ping-pong cu zidul. Eu îi servesc mingea, care se strivește de el, și cu asta basta. Servesc din nou și curând constat că nu mai am mingi.

Tabăra întotdeauna pe Dumwald. Era la mijloc o oarecare rivalitate. George știa că sunt foarte atașat de Dick Dumwald. Într-un oraș dur ca Chicago, Dumwald, pe care-l admiram, ba chiar îl adoram, era singurul om cu care puteam face schimb de idei. Dar Dumwald fusese plecat timp de șase luni la Universitatea din Edinburgh, unde ținuse prelegeri despre Comte, Durkheim, Tonnies, Weber etc.

— Toate aiurelile astea abstracte sunt otravă pentru un om ca tine, Charlie, îmi spunea George. Am de gând să-

ți prezint câțiva oameni din districtul de sud. Apoi se pornea să strige: Ești prea exclusivist, o să se usuce seva în tine.

— În regulă, am răspuns.

Și astfel s-a organizat pentru mine fatala partidă de pocher. Dar musafirii lui George știau că fuseseră invitați ca specimene din lumea de jos. Cei care aparțin unor anumite categorii sunt azi foarte conștienți de acest lucru. Și-ar fi dat seama pe dată că eu eram un soi de mintos, chiar dacă George nu mi-ar fi făcut atâta reclamă, împăunându-se că numele meu figura în cărțile de referință și că guvernul francez mă făcuse cavaler. Ei, și ce-i cu asta? Doar nu eram un Dick Cavett, o adevărată celebritate. Ci un rahat cultivat, iar George mă expunea pe mine lor, și pe ei mie. Era drăguț din partea lor să-mi ierte toată această publicitate zgomotoasă. George mă adusese acolo să savurez calitățile lor de adevărați americani, ciudățeniile lor. Dar ei îmbogățiseră seara cu propria lor ironie și răsturnaseră situația, așa încât până la urmă ciudățeniile mele deveniseră mult mai vizibile.

— Pe măsură ce partida înainta, te plăceau tot mai mult, mi-a spus George. Găseau că ești destul de uman. Și-apoi, e vorba de Rinaldo Cantabile. E! și văru-său își semnalau unul altuia cărțile, iar ti; erai tot mai beat și habar n-aveai de ce se întâmplă

— Așadar eram contrast-avantajat.

— După câte știam, expresia asta a ta contrast-avantajat se aplică la perechile căsătorite. Poate să-ți placă o doamnă pentru că soțul ei, un individ scârbos, face ca ea să apară în avantaj.

— Ei, e ceea ce se numește o expresie telescopată. Nu sunt un mare jucător de pocher. Și-apoi, eram foarte interesat de oaspeți. Unul dintre ei era de origine lituaniană și se ocupa cu închirieri de smochinguri, altul,

un tânăr de origine poloneză, urma un curs de computere. Mai era și un detectiv de la brigada omucideri. Alături de mine ședea un antreprenor de pompe funebre siciliano-american, după care veneau Rinaldo Cantabile și vărul său Emil. Aceștia doi, pretindea George, apăruseră nepoftiți. Emil era un scandalagiu de mâna a doua, bun doar să-ți răsucească brațul și să arunce cu pietroaie în vitrine. Probabil că luase parte la atacul asupra mașinii mele. Rinaldo era un individ foarte arătos, cu o mustață neagră și mătăsoasă, catifelată ca vizonul, și îmbrăcat elegant. Era mare *bluff-er*, vorbea tare, izbea cu pumnul în masă, și ținea să pară un vajnic antiintelectual. Totuși, discuta întruna despre Robert Ardrey, despre imperativul teritorial, paleontologia în trecătoarea Olduvai și despre concepțiile lui Konrad Lorenz. Afirmă sus și tare că soția lui cea cultivată obișnuia să-și lase cărțile împrăștiate prin casă. Cartea lui Ardrey o găsisese la toaletă.

Dumnezeu știe de ce ne lăsăm atrași unii de alții și apoi ne și atașăm. Proust, un autor în opera căruia mă introdusese Humboldt oferindu-mi și o serie întreagă de instrucțiuni, spune undeva că simțea adeseori o atracție pentru oamenii ale căror fețe îi evocau un gard viu de păducel în floare. Păducelul n-ar fi fost floarea care să-l caracterizeze pe Rinaldo. Mai curând calele albe. Avea un nas extrem de alb, iar nările-i negre, când se dilatau, îmi sugerau un oboi. Oamenii pe care reușesc să-i văd atât de distinct au putere asupra mea. Dar n-aș putea spune ce se manifestă mai întâi: atracția sau observația atentă. Când mă simt dens, opac, cu sensibilitatea tocită, orice percepție rafinată, ivită brusc, exercită o mare influență asupra-mi

Eram așezați în jurul unei mese rotunde cu picior și, în timp ce cărțile de joc lucioase zburau și licăreau, George îi stimula pe jucători să vorbească. El era impresarul și ei îi

faceau pe plac. Detectivul crimi-nolog vorbea despre omorurile în stradă.

— Acum lucrurile s-au schimbat, îl omoară pe zezec și dacă n-are un sfanț în buzunar, îl omoară și dacă le dă cincizeci de dolari. Eu le zic: „Mă, ticăloșilor, omorâți pentru bani? Pentru bani? Lucrul cel mai ieftin de pe lumea asta? Eu am omorât mult mai mulți nătărăi decât voi toți, da' i-am omorât în război”. Tipul care închiria smochinguri era în doliu după prietena lui, funcționară la rubrica de publicitate a ziarului *Sun Times*. Vorbea cu un accent lituanian lătrat, glumea, se împăuna, dar cu amărăciune. Când începu să-și depene povestea, părea că plesnește de durere, numai că nu plângea. În zilele de luni, aduna smochingurile închiriate. După sfârșitul de săptămână, toate erau pătate cu sos, cu supă, cu whisky, cu spermă, cu ce nu? Marțea o pornea cu mașina la o curățătorie din centrul comercial, unde fracurile erau vârâte într-o baie de detergent. După care își petrecea după-amiaza cu prietena lui. Erau atât de aprinși și de însetați unul de celălalt, încât nici n-aveau răbdare să ajungă până la pat. Se prăbușeau pe podea.

— Era genul de fată de familie bună. Cum îmi place mie. Dar gata să facă orice i-aș fi cerut, fără să crâcnească.

— Și nu te vedeai cu ea decât în zilele de marți, niciodată n-o invitai la masă în oraș, nu i-ai făcut niciodată o vizită acasă?

— La cinci după-masa se întorcea acasă și se apuca să prepare cina pentru maică-sa, o femeie în vârstă. Jur că nici nu i-am știut numele de familie, în douăzeci de ani nu i-am cunoscut altceva decât numărul de telefon.

— Dar ai iubit-o. De ce nu te-ai însurat cu ea? Părea uimit de întrebarea mea, se uita la ceilalți jucători cu o expresie care voia să spună: „Ce-i în mintea ăstuia?” Apoi îmi răspunse:

— Cum așa, să mă însor cu o târfă care se întinde prin camere de hotel?

În timp ce toată lumea râdea, antreprenorul de pompe funebre sicilian mă lămuri, cu acel ton special pe care-l întrebuințezi când expui fapte de viață unor momâi intelectuale:

— Uite ce-i, dom'le profesor, nu trebuie să încurcăm borcanele. O soție nu face treburi dintr-astea. Dacă ai un picior barosan, îți cauți un pantof barosan. Și dacă-ți găsești măsura potrivită, nu te mai încurci.

— Oricum, iubita mea-i acum în groapă.

Sunt întotdeauna bucuros să învăț lucruri noi, recunoscător când mi se dă o lecție, gata să mă las corectat, ca să spun așa. S-ar putea afirma că evit să fac opoziție, dar știu când e vorba de prietenie adevărată. Ședeam acolo cu whisky, fise de pocher și țigări de foi, în acea bucătărie din districtul de sud al Chicago-ului, pătrunsă de răsuflarea neagră a oțelăriilor și rafinăriilor, aflată sub păienjenişul liniilor de înaltă tensiune. Observ adeseori ciudate cazuri de supraviețuire în acest district de industrie grea. Crapul și dracul-de-mare supraviețuiesc în iazurile cu duhoare de petrol, îi pescuiesc negresele momindu-i cu găluști de cocă. Nu departe de mormanele de zgură pot fi văzuți iepuri de casă și marmote. Mierle cu aripi roșii și cu epoleți, ca niște portari în uniformă, zboară peste păpuriș. Persistă și unele specii de flori.

Recunoscător pentru această seară de tovărășie umană, mi-am dat frâu liber, M-am ușurat de aproape șase sute de dolari, inclusiv cecul oferit lui Cantabile. Dar sunt atât de obișnuit să mi se ia banii, încât n-am obiectat. M-am simțit foarte bine în seara aceea, bând, râzând din plin, pălăvrăgind. Am pălăvrăgit și-am tot pălăvrăgit. Firește, îmi expuneam cu oarecare amănunțime preocupările și proiectele, iar mai târziu mi s-a spus că numai eu singur nu

mi-am dat seama de ce se petrecea înjur. Ceilalți jucători au părăsit masa când au văzut cum trișează verii Cantabile, își semnalau cărțile, măsluiau pachetul și ridicau mereu miza.

— Nu las eu să treacă una ca asta pe terenul meu, a strigat după aceea George, cuprins de un obișnuit și teatral acces de iraționalitate.

— Dar Rinaldo e periculos!

— Rinaldo e un gunoi, a răcnit George.

Posibil, dar în era lui Capone membrii familiei Cantabile fuseseră niște ticăloși clasa-ntâi. Pe acea vreme, Chicago-ul se identifica, pentru întreaga omenire, cu ciocnirile sângeroase, mărfurile de contrabandă și luptele dintre bande, în ierarhia sângeroasă a orașului Chicago, familia Cantabile ocupa un rang de mijloc. Lucrau pentru Mafie, conduceau camioane încărcate cu whisky, băteau și împușcau oameni. Erau niște bandiți și huligani oarecum minori. Dar prin anii patruzeci, un unchi Cantabile mai slab de înger s-a înrolat în forțele polițienești ale orașului și a aruncat dizgrația asupra întregii familii. S-a îmbătat într-o tavernă și doi haidamaci poznași i-au smuls armele și-au făcut bășcălie de el. L-au silit să se târască pe burtă, l-au făcut să mănânce gunoaie și rumeguș de pe jos, i-au tras picioare în fund. După ce l-au chinuit și l-au umilit, și-au luat tălpășița, triumfători, zvârlindu-i armele și lăsându-l să zacă la pământ, plângând de furie. Asta a fost marea lor greșală. Omul i-a urmărit și i-a împușcat în stradă. De atunci, povestea George, nimeni nu-i mai lua pe Cantabile în serios. Bătrânul Ralph (Moochy) Cantabile, acum condamnat pe viață la Joliet, a ruinat relațiile dintre familie și bandă, omorând doi adolescenți. De asta Rinaldo nu-și putea permite să primească un bobârnac de la o persoană ca mine, binecunoscută în Chicago, care-i datora bani de la pocher și anulase cecul convenit lui. Se poate ca

Rinaldo sau Ronald să nu fi avut mare trecere în lumea interlopă, dar îmi făcuse zob Mercedesul. Dacă furia lui fusese într-adevăr o furie de huligan, dacă fusese autentică sau simulată – cine ar putea spune? Dar era, evident, unul dintre indivizii aceia orgolioși și susceptibili care provoacă multe necazuri altora pentru că fac mare caz de unele chestiuni personale lipsite de interes pentru orice om cu scaun la cap.

Nu eram atât de nerealist încât să mă întreb dacă prin om cu scaun la cap mă desemnasem pe mine. Când m-am întors de la bancă, m-am bărbierit și-am observat cum fața mea, croită să fie veselă, arborând în general un aer de optimism metafizic universal, menit să afirme că apariția speciei umane pe acest pământ a fost un lucru întru totul minunat, am observat, zic, cum această față, radiind de premisele derivate din democrația capitalistă, arăta acum deprimată, închircită în nefericire, morocănoasă, neplăcută la bărbierit. Să fi fost eu oare susmenționatul om cu scaun la cap?

Am efectuat câteva operații impersonale. Puțină ontogenie și filogenie a propriei mele persoane. Recapitulare: familia mea se numea Țitrin și venea din Kiev. Numele familiei a fost anglicizat în Insula Ellis. M-am născut la Appleton, Wisconsin, orașul natal al lui Harry Houdini, cu care cred că am unele afinități. Am crescut în cartierul polonez din Chicago, am urmat școala elementară Chopin, iar cel de-al optulea an de viață l-am petrecut într-un salon al unui sanatoriu T.B.C. Oameni buni la inimă donau sanatoriului teancuri de reviste cu poze colorate, pentru copii. Acestea erau stivuite lângă fiecare pat. Copiii urmăreau aventurile lui Slim Jim și Boob MacNutt. În plus, citeam, zi și noapte, Biblia. Nu era permisă decât vizita unei singure persoane pe săptămână, așa încât părinții mei făceau cu schimbul, maică-mea cu pieptul strâns într-o

rochie veche de mătase verde, cu ochii ei mari, nasul drept, cu fața albă de îngrijorare - sentimentele-i dureroase aproape că-i tăiau răsuflarea - și taică-meu, disperatul luptător imigrant, venind din ger, cu haina îmbibată de fum de țigară. Noaptea copiii aveau hemoragii, sângele îi sufoca și mureau. Dimineața trebuia să înfrunți geometria albă a paturilor făcute. Aici, la sanatoriu, am devenit foarte meditativ și cred că boala mea de plămâni s-a sublimat într-o dereglare emoțională, astfel încât uneori mă simțeam, și mă simt încă, îmbătat de înflăcărare, de un soi de congestie a impulsurilor de tandrețe, îmbinate cu febrilitate și cu amețealeta entuziasmului. Datorită tuberculozei am asociat respirația cu bucuria, și datorită mohorelii salonului am asociat bucuria cu lumina, și datorită iraționalității mele am asociat lumina de pe zid cu lumina mea lăuntrică. Se pare că am devenit tipul de om „Slavă ție - Aleluia!”. În plus (ca o concluzie), America este o țară didactică, ai cărei cetățeni își oferă întotdeauna experiențele personale drept o lecție utilă pentru ceilalți, sperând să-i îmbărbăteze și să-i ajute - un soi de intensiv proiect personal de relații publice. Uneori socotesc acest lucru drept idealism. Alteori mi se pare delir curat. Din moment ce fiecare este dedicat binelui, cum de se înfăptuiește atâta rău? Când Humboldt spunea că sunt un ingenuu, nu la așa ceva se referea oare? Cristalizând în el atâta rău, bietul om a murit ca un exemplu, lăsând moștenire o întrebare adresată publicului, întrebarea morții în sine, pe care Walt Whitman o considera întrebarea întrebărilor.

Oricum însă, nu mă sinchiseam de felul în care arătam în oglindă. Am văzut, mai ales în jurul gurii, precipitate angelice condensându-se în ipocrizie. Așa încât am terminat bărbieritul fără să mă uit și mi-am deschis ochii numai când am început să mă îmbrac. Mi-am ales un

costum și o cravată în culori sobre. Nu voiam să-l provoc pe Cantabile printr-o ținută ostentativă.

N-a trebuit să aștept mult liftul. În imobilul meu tocmai trecuse ora de scos câinii la plimbare, în timpul orelor de scos câinii nu-i nicio speranță să prinzi liftul, trebuie să folosești scările. Am ieșit în stradă, la mașina mea stâlcită, a cărei simplă întreținere mă costa o mie cinci sute de dolari pe an. În stradă mirosea urât. Era înainte de Crăciun, un decembrie întunecos și un aer maroniu, mai mult gaz decât aer, venea peste lac dinspre combinatul de oțel și petrol din districtul de sud al orașului și dinspre Indiana. Am intrat în mașină, am pornit motorul și am deschis și aparatul radio. Când a început muzica, aș fi dorit să fi fost mai multe butoane de deschis, pentru că oricât auzeam nu-mi era de-ajuns. Stațiile culturale ofereau concerte de sărbătoare de Corelli, Bach și Palestrina - Musica Antiqua, dirijate de răposatul Greenberg, cu Cohen la viola da gamba și Levi la clavecin. Interpretau cantate evlavioase, emoționante, la instrumente vechi, în timp ce eu mă străduiam să mă uit prin parbrizul sfârtecat de Cantabile. Pachetul cu bancnote proaspete de câte cincizeci de dolari se odihnea alături de ochelarii mei, de portofel și de batistă, încă nu hotărâsem ordinea în care urma să acționez. Niciodată nu hotărâsc dinainte asemenea lucruri, ci aștept să mi se reveleze singure. Aflându-mă pe șoseaua laterală, mi s-a năzărit să mă opresc la Downtown Club. Spiritul meu se afla într-una dintre dispozițiile „Chicago”. Cum aș putea descrie acest fenomen? Când mă aflu în dispoziția Chicago, tânjesc cumplit după ceva, inima mi se dilată, sunt mistuit de o nerăbdare dureroasă. Partea simțitoare a sufletului meu jinduiește să se exprime, încerc unele dintre simptomele celor care iau o supradoză de cafeina. Și, în același timp, am senzația că aș fi instrumentul unor forțe externe.

Acestea mă folosesc fie ca pe un exemplu de eroare umană, fie ca pe simpla fantomă a unor lucruri dezirabile ce urmează să vină. Am condus mai departe. Uriașul lac palid mi se nălucea în față. Spre răsărit, un vast cer alb siberian, iar McCormick Place amara la țärm, ca un portavion. Viața se evaporase din iarba care căpătase o culoare gălbuie, iernatică. Automobilisții se abăteau din culoar pentru a se putea uita la Mercedesul atât de incredibil mutilat. Voiam să discut cu Vito Langobardi la Downtown Club și să aflu părerea lui – singura valabilă – asupra lui Rinaldo Cantabile. Vito era un gangster de stil mare, fost partener al răposatului Murray Cămila și al clanului Battaglia. Jucam adeseori tenis la perete împreună – și îmi plăcea Langobardi. Îmi plăcea foarte mult și aveam impresia că și el ține la mine. Era o foarte importantă personalitate a lumii interlope, și deținea un rang atât de înalt în organizație, încât se sublimase într-un gentleman, iar discuțiile noastre se învârtteau numai în jurul pantoflor și cămășilor. Dintre toți membrii clubului, numai el și cu mine purtam cămăși de comandă, cu fente pentru balene sub guler. Balenele astea ne uneau oarecum. Ca într-un trib sălbatic, despre care am citit cândva și unde din cauza unui teribil tabu asupra incestului, fratele și sora, odată adolescenți, nu se mai întâlnesc până în pragul bătrâneții, când prohibiția încetează brusc... nu, comparația nu e bună. Dar la școală am cunoscut mulți copii violenți, copii teribili a căror viață de adulți a fost cu totul diferită de a mea; așa că acum puteam discuta despre pescuit în Florida și despre cămăși de comandă cu fente și despre dobermanul lui Langobardi. După câte o partidă, în democrația nudă a garderobei sorbeam prietenește sucuri de fructe și vorbeam despre filmele porno.

— Niciodată nu mă duc să le văd, îmi mărturisese Langobardi. Dacă se întreprinde vreo razie la spectacol și

mă arestează? Ce impresie ar face asemenea știre în ziare?

Pentru a realiza saltul calitativ în societate, ai nevoie doar de câteva milioane de dolari, iar Vito, cu milioanele lui puse la saramură, a devenit calitate absolută. Vorbele urâte le lasă pe seama brokerilor și a avocaților, în sala de joc, se clatină puțin când aleargă, pentru că mușchii gambelor nu-i sunt prea dezvoltăți, deficiență întâlnită și la copiii nervoși. Dar are un joc subtil. Mă bate mereu, pentru că știe întotdeauna cu exactitate ce fac eu în spatele lui. M-am atașat de Vito.

Tenisul la perete, pe care l-am învățat de la George Swiebel, este extrem de rapid și de violent. Te ciocnești de ceilalți jucători sau te izbești de zid. Primești lovituri în fund, de multe ori te plesnești singur cu racheta peste obraz. Pe mine jocul m-a costat un dinte din față. M-am pocnit singur și după aceea am avut o poveste cu forarea rădăcinii și implantarea unei coroane. Am început prin a fi pe rând un copil debil, un pacient tebecist, apoi m-am întărit, după aceea am degenerat, și la urmă George m-a silit să-mi recuperez tonusul muscular. Uneori, dimineața când cobor din pat, mă pomenesc că-s șchiop și abia de reușesc să-mi îndrept spinarea, dar la prânz mă aflu în sală, jucând, sărind, trântindu-mă cât sunt de lung pe podea ca să parez rateurile, zvârlindu-mi picioarele și făcând piruete ca un balerin rus. Oricum însă, nu sunt un jucător bun. Pun prea multă inimă, împing lucrurile prea departe. Cad într-un fel de frenezie competitivă. Și-apoi, când lovesc mingea, îmi spun întruna: „Dansează, dansează, dansează!” Convins că măiestria jocului depinde de dans. Dar gangsterii și oamenii de afaceri, transpunându-și în aceste partide stilul profesional, mă întrec la dans și câștigă. Îmi spun mereu că atunci când voi dobândi claritate mentală și spirituală și voi transpune această claritate în joc, nimeni nu va mai fi în stare să mă

ajungă. Nimeni. O să-i bat pe toți. Între timp însă, în pofida stării mele spirituale încețoșate care mă împiedică să înving, joc pățimaș pentru că, atunci când nu mă lansez în acțiune încordată, cad în disperare. Pur și simplu în disperare. Din când în când, câte un atlet de vârstă mijlocie se prăbușește. Transportați de urgență la spital, unii dintre jucători nu s-au mai întors niciodată. Langobardi și cu mine jucam „Taie gât” (un joc în trei) cu un cetățean numit Hildenfâsch, care a fost doborât de un atac de cord. Observasem noi că Hildenfâsch gâfâia. După joc s-a dus să se odihnească la saună și, deodată, cineva a dat buzna afară strigând: „Hildenfâsch a leșinat”. Când îngrijitorii de culoare l-au întins pe covor, împrôsca apă. A fost adusă pe dată o instalație mecanică de reanimare, dar nimeni nu știa cum s-o manevreze.

Uneori, când mă întrec cu gluma la joc, Scottie, directorul athletic, îmi cere să abandonez:

— Charlie, oprește-te și privește-te puțin, ești purpuriu la față.

În oglindă însă mă văd sinistru, șiroind de sudoare, întunecat, negru, cu inima bătând ca un ciocan. Câteodată am senzația că sunt și puțin surd. Trompele lui Eustațiu! îmi pun singur diagnosticul: datorită tensiunii arteriale, trompele se ondulează. „Lichideaz-o prin mers!” îmi spune Scottie. Pășesc în sus și-n jos pe bucata de covor pe veci identificată cu sărmanul Hildenfâsch, posacul, inferiorul Hildenfisch. Dar în optica proprie Morții, eu nu sunt cu nimic mai bun decât Hildenfisch. Și, o dată, când iar m-am întrecut cu gluma în sala de joc și a trebuit să mă întind, gâfâind, pe canapeaua de plastic roșu, Langobardi s-a apropiat și mi-a aruncat o privire. Când e îngândurat, se uită sașiu. Unul dintre ochi o ia razna, ca mâna unui pianist.

— De ce întinzi prea tare coarda, Charlie? m-a

întrebat. La vârsta noastră o partidă scurtă e de-ajuns. Mă vezi pe mine vreodată jucând mai mult? într-o bună zi s-ar putea să dai ortu' popii. Adu-ți aminte de Hildenfisch.

Da. Să dau ortu' popii. S-ar putea ca zarurile să cadă în defavoarea mea. Trebuie să pun capăt acestui joc de-a v-ați ascunselea cu moartea. M-a impresionat atenția pe care mi-o dădea Langobardi. Să fi fost însă numai din solitudine umană? Accidentele fatale nu-i stau bine unui club pentru menținerea sănătății, și două inf arcturi la rând ar fi adus o tristă reputație localului. Totuși, Vito dorea să mă ajute pe cât îi stătea în putință. Nu existau prea multe lucruri importante pe care să ni le putem spune unul altuia. Uneori îl observam în timp ce vorbea la telefon, în felul lui, era un eficient director administrativ american. Frumosul Langobardi, mai elegant îmbrăcat decât oricare dintre președinții consiliilor de administrație. Până și mânecile paltonului îi erau ingenios căptușite, iar spatele vestei era confecționat dintr-un frumos brocart. Primea mereu apeluri telefonice de la Finch, regele lustragiilor - „Johnny Finch la telefon, cabina cinci” și Langobardi accepta convorbirile cu Finch. Era un tip foarte bărbătos și deținea putere. Vorbea la telefon cu voce scăzută, probabil dând instrucțiuni, emitând dispoziții, hotărâri, stabilind penalizări. Dar mie, ar fi putut oare să-mi spună ceva serios? Iar eu, puteam oare să-i împărtășesc ce-mi frământa mintea? Puteam să-i spun, de pildă, că în acea dimineață citisem din *Fenomenologia* lui Hegel paginile privitoare la libertate și moarte? Puteam să-i mărturisesc că meditaseam la istoria conștiinței umane, cu deosebită insistență asupra problemei plictisului? Puteam oare să-i împărtășesc faptul că de ani de zile mă preocupa această temă, pe care o discutaseam cu răposatul poet Von Humboldt Fleisher? Niciodată. Nici măcar cu astrofizicienii, cu profesorii de economie sau de

paleontologie nu puteam discuta asemenea chestiuni. Existau în Chicago multe lucruri frumoase și impresionante, dar cultura nu se număra printre acestea. Orașul cu care aveam noi de-a face era cu desăvârșire acultural și totuși străbătut de spirit. Spirit fără cultură, asta-i numele jocului, nu?

Vă place? Este absolut exact. O condiție pe care eu am acceptat-o de mult.

Ochii lui Langobardi păreau să aibă puterea periscopică de a vedea pe după colțuri.

— Bagă-ți mințile-n cap, Charlie. Fă așa cum fac și eu.

I-am mulțumit sincer pentru interesul lui binevoitor.

— Încerc, i-am zis.

Așadar, azi am parcat mașina sub copertina din spatele clubului. Apoi m-am urcat în lift și am ieșit la frizerie. Aici, obișnuita activitate - cei trei frizeri: suedezul voinic cu părul vopsit, sicilianul mereu el însuși (nici măcar ras) și japonezul. Toți cu aceeași frizură tapată, toți cu aceeași vestă galbenă cu nasturi aurii, peste o cămașă cu mâneci scurte. Toți trei mânuiau foehnuri cu țeava albastră și ajustau părul a trei clienți. Am intrat în club prin camera de toaletă, cu becurile lesionate de deasupra chiuvelor; Finch, Johnny Finch în carne și oase, umplea pisoarele cu mormane de cuburi de gheață. Era și Langobardi acolo, sosit la o oră timpurie. În ultima vreme purta părul cu un breton scurt pe frunte, ca un țârcovnic de țară englez. Era dezbrăcat și răsfoia *The Wall Street Journal*; îmi aruncă-un zâmbet în fugă. Puteam oare să mă lansez într-un nou gen de relație cu Langobardi, să-mi trag un scaun lângă el, să mă așez cu coatele pe genunchi, privindu-l în ochi și deschizându-mi inima sub fierbințeala impulsului? Cu ochii măriți de îndoială, aș putea să mă adresez lui pe un ton confidențial, spunându-i: „Vito, am nevoie de ajutor”? Sau:

„Vito, cât de rău e individul ăla, Rinaldo Cantabile?” Inima îmi bătea violent – așa cum îmi bătuse cu zeci de ani înainte, când fusesem pe punctul de a cere o fată în căsătorie. Langobardi îmi făcuse din când în când câte un mic serviciu, de pildă îmi rezervase câte o masă la restaurantele unde era greu de găsit locuri. Dar a-l întreba despre Cantabile însemna a-i cere o consultație profesională. Așa ceva nu se face la club. Îmi aduc aminte că Vito îl repezise odată pe Alphonse, unul dintre maseuri, care-mi pusese o întrebare legată de cărți: „Al, nu-l pisa pe bietul om. Charlie nu vine aici să discute despre meseria lui. Cu toții venim să uităm de afaceri”.

Când i-am descris Renatei această scenă, mi-a spus: „Așadar, există o comuniune între voi doi”. Acum însă îmi dădeam seama că aveam o comuniune cu Langobardi în aceeași măsură în care există o comuniune între Empire State Building și o mansardă.

— Vrei să facem o partidă scurtă? mă întrebă el.

— Nu, Vito, am venit să iau ceva din dulapul meu. „Obişnuita zadarnică irosire”, îmi spuneam, când m-am întors la Mercedesul hârbuit. Tipic pentru mine. Și continua să mă roadă același jind după ajutor uman. Tânjeam după cineva care să urce drumul crucii alături de mine. Cum făcuse tata. Și unde era tata? Tata era la cimitir.

La reprezentanța Mercedes, distinsul funcționar și tehnician în halat alb era, firește, foarte curios să afle cum s-au întâmplat lucrurile, dar am refuzat să răspund la întrebări.

— Nu știu cum s-a întâmplat, Fritz. Așa am găsit-o. Pune-o la punct. Nu vreau să văd nici nota de plată. Trimite-o direct la Continental Illinois. Ei o vor achita.

Fritz fixa niște tarife ca pentru o operație pe creier.

Am oprit un taxi în stradă. Șoferul avea o înfățișare

de sălbatic, cu o imensă tunsoare afro, ca o tufă din grădinile de la Versailles. Partea din spate a mașinii era colbuită cu scrum de țigară și mirosea a crâșmă. Între mine și șofer era un geam rezistent la gloanțe. Făcu un ocol rapid și o porni spre vest înspre Division Street. Nu puteam vedea mare lucru, din cauza plexiglasului împâclit și a coafurii afro, dar nici nu aveam nevoie să privesc, cunoșteam totul pe de rost. Porțiuni întinse din descompunerea și ruinele orașului Chicago. Unele au fost reconstruite, altele zac tot așa. Ca într-un montaj cinematografic înălțare-prăbușire-și-iar-înălțare. Division Street pe care se află vechea baie de aburi făcea parte pe vremuri din cartierul polonez, dar acum a devenit aproape în întregime portorică. În vremurile poloneze, micile *bungalow-uri* de cărămidă erau vopsite în roșu proaspăt, în cafeniu, în verdementă. Peticele de iarbă erau îngrădite cu țevi de fier. Întotdeauna îmi spuseseam că probabil așa arată unele orașe de la Marea Baltică, Gdania de pildă, cu deosebirea că preria din Illinois erupsese prin locurile virane și ghemotoace de ciulini se învâртеbeau pe stradă. Ciulinii sunt plante atât de melancolice!

Pe vremea camioanelor cu gheață sau cu cărbuni, gospodinele obișnuiau să taie în două cazanele plesnite, să le așeze afară pe iarbă și să le umple cu flori. Femei poloneze corpolente, purtând bonete cu panglici și ținând în mâini cutii cu Sapolio ieșeau primăvara și vopseau cazanele-glastre, care scânteiau argintii pe fundalul roșu aprins al zidurilor de cărămidă. Cele două rânduri de nituri ieșeau în evidență asemenea tatuajelor în relief ale unor triburi africane. În aceste cazane femeile cultivau mușcate, garofițe și alte flori inferioare și prăfoase. Cu ani în urmă, îmi arătasem toate acestea lui Humboldt. Venise la Chicago să organizeze o lectură de versuri pentru revista *Poetry* și m-a rugat să-i arăt orașul. Pe atunci eram prieteni la

toartă. Eu mă întorsesem la Chicago ca să-mi văd tatăl și să aduc ultimele retușuri cărții mele *Personalități ale Noii Politici Economice*, pentru care era necesară o documentare la Biblioteca Newberry. L-am dus pe Humboldt la oborul de vite A vizitat centrul comercial. S-a plimbat pe malul lacului și a ascultat sirenele pentru ceață. Mugeau *i* melancolie peste întinderea apei leșinate, molatice mătăsoase, liliachii. Dar Humboldt s-a arătat receptiv îndeos «bi la vechiul meu cartier. Niturile arginți ale cazanelor și flamboaianțele mușcate polonezi l-au cucerit. A ascultat, palid și impresionat, huruiții patinelor cu roțile pe pavajul sfărâmbicios. Urâtenia urbană îmi trezește și mie sentimentalismul. Un sentimentalism în spiritul modern al răscumpărării banalității, murdăriei și mizeriei prin artă și poezie, prin puterile superioare ale spiritului.

Mary, fetița mea în vârstă de opt ani, mi-a descoperit această trăsătură, îmi cunoaște slăbiciunea pentru ontogenie și filogenie. Și îmi cere mereu să-i povestesc cum era viața pe vremuri când...

— Aveam sobe cu cărbuni, îi povestesc. Plita din bucătărie era neagră, uriașă, cu margini nichelate. Soba din salon avea un turn, ca o bisericuță, și te puteai uita la foc prin ferestruica de mică a porții. Eu căram găleata cu cărbuni și scoteam cenușa.

— Cum erai îmbrăcat?

— Purtam o căciulă din imitație de piele, ca un coif, cu clape din blană de iepure, cizme înalte cu o teacă în care țineam un cuțit ruginit, ciorapi lungi negri și pantaloni bufanți. Pe dedesubt, rufărie de lână care-mi lăsa scame în buric.

— Și toate celelalte lucruri cum arătau? vrea să știe fata mea mai mică.

Lish, care are zece ani, e leită maică-sa și asemenea

detalii n-o interesează. Mary e mai puțin frumoasă deși, după părerea mea, e mai atrăgătoare (aduce mai mult cu taică-su). E misterioasă și lacomă. Minte și fură mai abilit decât majoritatea fetițelor de vârsta ei, dar acest lucru mi-o face mai dragă, își ascunde guma de mestecat și ciocolatele cu o mișcătoare ingenuitate, îi găsesc bomboane îngropate sub pernele fotoliilor sau în fișierul meu. Și-a dat seama că nu-mi consult prea des fișele. Mă lingușește și mă stoarce cu precocitate. Și îi place să mă asculte povestind despre timpurile de demult, își urmărește desigur țelurile ei când îmi evocă și-mi manevrează emoțiile. Dar tăticu' e întotdeauna dispus să-și manifeste sentimentele pentru vremurile de altă dată. De fapt, îmi propun să-i transmit aceste sentimente; pentru că am anumite planuri în legătură cu Mary.

O, poate că „planuri” e prea mult spus. Am eu ideea că aş putea impregna mintea copilului cu spiritul meu, astfel încât să-mi preia ea misiunea atunci când voi fi prea bătrân sau prea neputincios sau prea prost ca s-o mai continuu. Să o preia ea singură, sau poate împreună cu soțul ei. Dacă o să am noroc. Îmi fac griji în legătură cu fetița, într-un sertar încuiat al biroului păstrez note și însemnări destinate ei, cele mai multe scrise sub influența alcoolului. Mi-am propus să le revizuiesc într-o zi, înainte ca moartea să mă ia prin surprindere pe terenul de tenis sau pe salteaua neflexibilă, alături de vreo Renată sau alta. Din Mary va ieși cu siguranță o femeie inteligentă. Interpretează *Fur Elise* mult mai bine decât Lish. Simte muzica. Oricum, sunt deseori tulburat din cauza lui Mary. Va fi o fată slabă, cu nasul drept, care simte muzica. Personal, prefer femeile plinuțe, cu sâni frumoși. Așa încât de pe acum îmi pare rău pentru Mary. Cât despre proiectul sau țelul pe care vreau să-l preia și să-l continue ea, acesta constă într-o foarte personală supraviziune a Comediei

Intelectuale a spiritului modern. Nimeni nu ar putea cuprinde în întregime această vastitate. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, ceea ce au fost amplele romane ale *Comediei* lui Balzac sau și pomenit reduse la povestiri, de Cehov, în a sa rusească *Comédie humaine*. Astăzi e și mai puțin posibil să fii cuprinzător, în mintea mea nu a încolțit ideea unei opere de ficțiune, ci a unui soi de proiecție imaginativă. Diferită și de *Aventurile Ideilor ale* lui Whitehead... Nu-i acum momentul să explic. Oricum aș numi-o însă, concepuseră ideea încă din tinerețe. De fapt Humboldt a fost cel care mi-a împrumutat cartea lui Valery, de unde mi-a izvorât sugestia. Valery scrie despre Leonardo: „*Cel Apollon me ravissait au plus haut degré de moi-même*” 1. Și eu eram în permanență fermecat – poate chiar transportat dincolo de mijloacele mai de înțelegere. Dar Valery a adăugat o notă marginală: „*Trouve avant de chercher*” 1. Or tocmai această găsim înaintea de căutare era talentul meu special. Dacă oi avea și eu vreun talent.

Oricum, fetița mea mai mică îmi cerea cu o extraordinară precizie de instinct:

— Povestește-mi ce făcea mama ta. Era drăguță?

— Cred că era o femeie foarte drăguță. Eu nu-i semăn. Gătea, cocea, spăla rufe și le călca, făcea conserve și puneam murături. Știa să dea în cărți și cânta cântece rusești răscolitoare. Ea și tatăl meu mă vizitau pe rând la sanatoriu, o săptămână unul, o săptămână celălalt, în februarie, înghețata de vanilie pe care mi-o aduceau era atât de tare încât puteai s-o tai cu cuțitul. Și ce mai era – ah, da, acasă, când îmi cădea câte un dinte, mama îl arunca pe după sobă și-i cerea șoricelului să-mi aducă altul mai bun. Vezi bine cu ce fel de dinți m-au blagoslovit afurisiții ăia de șorice.

— Ai iubit-o pe mama ta?

Un flux de sentimente calde mă năpădi pe dată. Am

uitat că vorbeam unui copil și am răspuns:

— O, i-am iubit pe toți extraordinar, anormal. Eram sfâșiat de iubire. Sfâșiat în adâncul inimii. La sanatoriu plângeam de teamă că s-ar putea să nu mă mai întorc niciodată acasă și să-i văd. Sunt convins că ei n-au știut niciodată cât de mult îi iubeam, Mary. Eram consumat de febra tuberculozei și de febra dragostei. Un băiețuș mistuit de o pasiune morbidă. Și la școală am fost întotdeauna îndrăgostit. Iar acasă, dacă mă sculam dimineața primul, sufeream că toți ceilalți dormeau încă. Aș fi vrut să se trezească, pentru ca întregul miracol să continue, îi iubeam și pe Menasha, chiriașul nostru, și pe Julius, fratele meu, unchiul tău Julius.

Va trebui să las la o parte toate elementele astea emoționale.

1. Acest Apollo mă fermeca în cel mai înalt grad (*fr.*).

1. Găsește înainte de a căuta (*fr.*). 98

Pentru moment, nu mă preocupau decât banii, cecurile, huliganii, automobilele.

Mă mai urmărea și un alt cec. îmi fusese trimis de prietenul meu Thaxter, cel pe care Huggins îl acuza că ar fi agent C.I.A. Thaxter și cu mine ne pregăteam să înființăm o revistă, *Arca*, Totul era pus la punct. În această revistă urma să publicăm câteva lucruri excelente - de pildă, pagini din reflecțiile mele anticipative asupra unei lumi transformate de Spirit. Dar până atunci, Thaxter nu achitase un anumit împrumut.

E o poveste lungă și aș prefera să nu intru acum în detalii. Din două motive. Primul pentru că Thaxter mi-e foarte drag, orice-ar face. Al doilea e că și așa mă gândesc prea mult la bani. N-are niciun rost să ascund lucrul ăsta. E o realitate și încă una fundamentală. Mai înainte, când v-am descris felul în care George i-a salvat viața lui Sharon când i s-a tăiat beregata, v-am vorbit de sânge ca de o

substanță vitală. Ei bine, și banii sunt o substanță vitală. Thaxter trebuia să plătească măcar o parte din acel împrumut. Lefter dar magnific, ordonanțase o plată pe numele meu de la banca sa din Italia, Banco Ambrosiano din Milano. De ce „Banco”? De ce Milano? Dar toate aranjamentele lui Thaxter erau ieșite din comun. Primise o educație transatlantică și se simțea la fel de acasă în Franța ca și în California. Nu puteai numi nicio regiune a lumii, oricât de îndepărtată, în care Thaxter să nu aibă un unchi, sau acțiuni la vreo mină, sau un vechi castel, sau o vilă. Thaxter, cu manierele lui exotice, era altă pacoste pe capul meu. Și nu-i puteam rezista. Dar și asta trebuie să mai aștepte. Doar un ultim cuvânt: Thaxter ținea ca lumea să creadă despre el că e un fost agent C.I.A. Zvonul i se părea încântător și făcea tot ce putea să-l încurajeze, îi sporea aura de mister, or misterul era una dintre micile lui escrocherii. De fapt era un lucru inofensiv, înduioșător. Aș spune chiar filantropic, așa cum e întotdeauna farmecul, până la un anumit punct. Farmecul e un fel de mică escrocherie.

Taxiul a ajuns în fața băii de aburi cu douăzeci de minute mai devreme, și cum n-aveam de gând să tîndălesc pe acolo, i-am spus șoferului prin găurelele geamului rezistent la gloanțe:

— Mergi înainte, ia-o la stînga. Încetișor, pentru că vreau să arunc o privire în jur.

M-a auzit și a dat din frizura afro. Semăna cu o enormă păpădie neagră, învoaltă, cu tot puful desfăcut, în ultimele șase luni, multe dintre indicatoarele vechilor cartiere fuseseră smulse. Acest lucru nu conta prea mult; n-aș putea spune însă de ce pentru mine avea atîta importanță. Dar mă aflu într-o dispoziție specială. Aproape că mă auzeam fluturînd și fâlfâind din aripi, pe bancheta din spate a mașinii, ca o pasăre care dă un ocol

printre manglierii tinereții sale, prefăcuți acum în maidane de gunoaie. Priveam, fremătând de emoție, pe geamurile pătate. Un bloc întreg fusese ras. Restaurantul unguresc al *lui Lovi fusese și el măturat*, și *sala de biliard a lui Ben*, și clădirea de cărămidă a vechiului depou de tramvaie, și sala mortuară Gratch, de unde fuseseră conduși la cimitir amândoi părinții mei. Eternitatea nu-și prea află răgaz pitoresc pe aici. Ruinele timpului au fost demolate cu buldozere, excavate, încărcate în camioane și depozitate ca ramblee. Se ridicau noi traverse de oțel. În vitrinele măcelarilor nu mai atârnav *kielbasa* polonezi. Cârnații actuali din *carniceria* erau caraibieni, roșu închis și zbârciți. Firmele vechilor prăvălii pieriseră. Cele noi indicau: *Hoy, Mudanzas, Iglesia*.

— Ține-o tot pe stânga, i-am spus șoferului. Treci de parc. Întoarce la dreapta pe Kedzie.

Vechiul bulevard era acum o ruină gata să se prăvălească, așteptând să fie demolat. Prin găurile căscate în ziduri puteam privi în apartamente în care dormisem, mâncasem, îmi făcusem lecțiile.

101

sărutasem fete. Ar însemna să te urăști de moarte dacă ai rămâne indiferent la asemenea distrugere, sau, mai rău, dacă te-ai veseli de prăbușirea lăcașului acestor sentimente mic-burgheze și te-ai bucura că istoria le-a făcut harcea-parcea. Cunosc asemenea indivizi cu inimă de piatră. Chiar și acest cartier a produs unii. Informatori ai poliției metafizico-istorice împotriva unor inși ca mine, cărora le plânge inima în fața trecutului ruinat. Dar venisem aici special ca să mă înduioșez, să deplâng zidurile și ferestrele năruite, ușile lipsă, armăturile smulse, cablurile telefonice rupte și vândute ca deșeuri. Venisem mai ales să văd dacă mai există casa în care locuise Naomi Lutz. Nu mai exista. Ceea ce m-a mâhnit tare.

În adolescența mea intens emoțională, o iubisem pe Naomi Lutz. Cred că era fata cea mai frumoasă și mai plină de calitate pe care am cunoscut-o vreodată. O adoram, și dragostea a scos la iveală cele mai tainice dintre ciudățeniile mele. Tatăl ei era un respectabil pedicurist. Își dădea însă savante aere medicale – doctor din cap până-n picioare. Maică-sa era o femeie adorabilă, șleampătă, împrăștiată, cam fără bărbie, dar cu ochi mari, strălucitori, romantici. Seară de seară trebuia să joc rummy cu doctorul Lutz, iar duminicile îl ajutam să-și spele și să-și lustruiască mașina Auburn. Dar toate astea îmi făceau plăcere. Când o iubeam pe Naomi Lutz, mă simțeam în siguranță *înăuntrul vieții*. Fenomenele ei se adunau dând un total aritmetic, aveau un sens. Moartea era, la urma urmei, o acceptabilă parte a propozițiunii. Aveam propria mea Regiune a Lacurilor, parcul, unde hoinăream cu volumele mele în ediție „Modern Library”: Platon, Wordsworth, Swinburne și *Un ceeur simple*. Chiar și iarna Naomi se giurgiulea cu mine în spatele grădinii de trandafiri. Ne plimbam printre ramurile înghețate și mă încălzea pe sub paltonul ei de raton. Simțeam un delicios amestec de blană de raton și mireasmă feciorelnică. Respiram gerul și ne sărutam. Până când am întâlnit-o pe Demmie

Vonghel, mulți ani mai târziu, n-am mai iubit pe nimeni ca pe Naomi Lutz. Dar în timp ce eu mă aflam la Madison, în Wisconsin, urmând cursuri de poezie și studiind biliardul la Rathskeller, Naomi s-a măritat cu un cămătar. Soțul ei era vârat în mecanismul birourilor de reconstrucții și avea bani cu ghiotura. Eu eram prea tânăr pe atunci ca să-i pot achita lui Naomi facturile la Field's and Saks și, pe de altă parte, cred că sarcinile și responsabilitățile unei soții de intelectual o speriaseră, îi vorbisem tot timpul despre edițiile mele din „Modern

Library”, despre poezie și istorie, și se temuse să nu mă dezamăgească. Așa mi-a spus. Iar eu i-am răspuns că dacă o lacrimă este considerată drept un act intelectual, cu cât mai intelectuală trebuie să fie dragostea curată? Nu are nevoie de adaosuri cognitive. Dar ea s-a mulțumit să mă privească nedumerită. Tocmai acest fel al meu de a vorbi mă făcuse să o pierd. Nu m-a căutat nici când soțul ei s-a ușurat de toți banii și a părăsit-o. Era amator de curse și cartofor. În cele din urmă a trebuit să se ascundă pentru că „băieții” erau pe urmele lui. Cred chiar că i-au rupt picioarele. Oricum, și-a schimbat numele și a pornit, sau a șchiopătat, spre Sud-Vest. Naomi și-a vândut casa luxoasă și s-a mutat în Marquette Park, unde familia avea un *bungalow*. Și-a luat o slujbă la raionul de lenjerie de la Field’s. În timp ce mașina se întorcea iar pe Division Street, făceam o paralelă strâmbă între necazurile pe care le-a avut soțul lui Naomi cu Mafia și necazurile mele. Și el o feștelise. Dar nu mă puteam împiedica să mă gândesc la viața binecuvântată pe care aș fi avut-o alături de Naomi Lutz. Cincisprezece mii de nopți cu Naomi în brațe, și aș fi zâmbit nepăsător în fața solitudinii și a plictiselii proprii. N-aș fi avut nevoie nici de bibliografie, nici de portofoliu cu acțiuni, nici de Legiunea de Onoare.

Așadar ne-am întors în ceea ce devenise o mahala tropicală ca în Indiile de Vest, semănând cu partea

103

din San Juan ce se ridica lângă lagunele care bolborosesc și miros a tocană de măruntaie. Același moloz strivit, sticlă spartă, gunoaie în stradă, aceleași reclame grosolane mângălite cu cretă albastră pe vitrinele prăvăliilor.

Dar baia rusească, unde urma să-l întâlnesc pe Rinaldo Cantabile, era mai mult sau mai puțin neschimbată. Adăpostea și un hotel ieftin, sau mai curând

o casă cu camere de închiriat. La etaj locuiseră întotdeauna muncitori bătrâni, bunici ucraineni rămași singuri, pensionari ai companiei de tramvaie, un cofetar faimos pentru glazurile lui dar care se lăsase de meserie din cauza mâinilor artritice. Cunoșteam locul încă din copilărie. Tatăl meu, la fel ca bătrânul domn Swiebel, credea că băile de abur sunt sănătoase, și dacă ești frecat cu frunze de stejar muiate în clăbucul din niște vechi găleți de murături îți pui sângele în mișcare. Mai există și astăzi asemenea indivizi retrograzi, care se opun modernității, târșându-și picioarele. Așa cum mi-a demonstrat odată Menasha, chiriașul nostru, fizician amator (cel mai mult însă i-ar fi plăcut să devină tenor dramatic și lua lecții de canto: lucrase la Compania de fonografe Brunswick ca matrișer); mi-a explicat că specia umană ar putea influența rotația Pământului. Cum? Ei bine, dacă într-un anumit moment dinainte fixat toți oamenii din lume și-ar freca picioarele de pământ, ritmul de învârtire al planetei ar încetini, ceea ce ar avea efect și asupra lunii și a mareelor. Desigur, planul real al lui Menasha nu urmărea fizica, ci armonia, unitatea umană. Dar eu cred că din prostie unii, sau din perversitate alții, și-ar freca picioarele în sens invers, în orice caz, bătrânii de la baia de aburi par să se fi angajat, în mod inconștient, într-o încercare colectivă de a da cu copita în istorie. Aburiții din Division Street nu seamănă deloc cu oamenii îngrijiți și orgolioși de la club. Până și bătrânul Feldstein, care la optzeci de ani pedalează de zor pe bicicleta de exerciții, nu și-ar găsi locul pe

Division Street. Cu patruzeci de ani în urmă, Feldstein era un filfizon, un tip care trăia pe picior mare, un vânător de plăceri de pe Rush Street. Și azi, în ciuda vârstei, e un om al timpurilor noastre, pe când clienții băii de aburi sunt turnați în tipare învechite. Au fese cărnoase și sâni grăsulii, gălbui ca zerul de lapte. Se sprijină pe

picioare groase ca niște stâlpi, cu glezne brăzdate de o rețea de vinișoare verzui sau albăstriei. După ce se scaldă în aburi, bătrânii ăștia înfulecă bucătoaie uriașe de pâine cu scrumbii sărate, sau cu felii groase de salam, sau cotlete grase, unsuroase, și beau șnaps. Ar putea dărmă ziduri cu burțile lor umflate și tari, de modă veche. Aici, totul este elementar. Simți că oamenii ăștia sunt aproape conștienți de desuetudinea lor, de faptul că urmează o linie de evoluție abandonată de natură și cultură, în subsolurile supraîncălzite, acești oameni ai cavernelor, acești demoni de lemn, cu hălci de grăsime revărsată și picioare de piatră acoperită cu licheni, fierb în abur și se răcoresc turnându-și găleți cu apă rece în cap. Sus, pe ecranul televizorului de la garderobă, mici fandosii și fețe zâmbărețe vorbesc ales sau saltă odată cu imaginea în sus și-n jos. Nimeni nu le dă vreo atenție. Mickey, concesionarul bufetului, frige bucăți de carne și chiftele de cartofi, toacă varza pentru salată cu un cuțit imens, taie greșfruturile în patru (ca să poată fi mâncate cu mâna). Când urcă, înveliți în cearșafuri, din aburul fierbinte, bătrânii corpolenți au poftă de căpcăuni. La subsol, Franush, îngrijitorul, stârnește aburii turnând apă rece peste bolovanii încinși. Aceștia zac grămadă, ca munițiile balistice de pe vremea romanilor. Franush, de teamă să nu-i fiarbă creierii, poartă pe cap o pălărie de fetru cu borul smuls, în rest e gol pușcă. Se târăște ca o salamandă roșie, ținând în mână o nuia cu care deschide ușa cuptorului, prea fierbinte pentru a fi atinsă, apoi se dă îndărăt în patru labe, cu testiculele bălăbănindu-i-se și cu anusul care se zgâiește precum un ochi, bâjbâind după găleată.

Aruncă apa în cuptor, și bolovanii incandescenti scapără și fâsâie. Nu cred că mai există vreun sat uitat de lume prin Carpați unde să dăinuie asemenea practici.

Credincios locului, moș Myron Swiebel venea la baia

de aburi în fiecare zi lăsată de Dumnezeu. Aducea cu el o scrumbie de acasă, pâine neagră unsă cu unt, ceapă crudă și bourbon. Conducea un Plymouth, deși nu avea permis de conducere. Vedea bine numai când se uita drept înainte, dar pentru că avea cataractă la ambii ochi, lovea lateral o mulțime de mașini și producea o *groază* de pagube la locul de parcare.

Am pornit-o într-un tur de recunoaștere. Eram îngrijorat din cauza lui George. Sfatul dat de el mă vârâse în toată încurcătura asta. Dar știusem prea bine că nu era un sfat înțelept. Și atunci de ce-l urmasem? Pentru că își ridicase vocea cu atâta autoritate? Pentru că se erijase în expert al lumii interlope, iar eu îl lăsasem să-și joace rolul? Ei bine, nu făcusem uz de judecata mea sănătoasă. Dar acum judecata sănătoasă mi-era trează și speram s-o scot la capăt cu Cantabile. Socoteam că, probabil, furia lui Cantabile se consumase în masacrarea mașinii și consideram că datoria fusese plătită cu vârf și îndesat.

L-am întrebat pe Mickey, concesionarul, care stătea dincolo de tejgheaua barului, în fum, frigând cotlete groase și prăjind ceapă:

— George a venit? Bătrânul îl așteaptă să vină? Îmi ziceam că dacă George se găsea înăuntru, nu prea era de crezut ca Rinaldo Cantabile să se năpustească, îmbrăcat, în plin abur, ca să-l ia la pumni, sau să-l bată, sau să-l ciomăgească. Dar, desigur, Cantabile era imprevizibil. Nu puteai ghici ce-ar fi în stare să facă. Fie din furie, fie din calcul.

— George nu-i aici. Iar bătrânul mustește.

— Bine. îl așteaptă pe fiu-său?

— Nu. George a dat duminică pe-aici, așa că n-o să vină azi din nou. Nu se întâlnește cu taică-său decât o dată pe săptămână.

— Bun! Excelent!

Mickey, o namilă de om cu brațe uriașe, goale, încins cu un șorț înalt până la subsuori, avea o buză strâmbă. În timpul crizei, trebuise să doarmă prin parcuri și din cauza frigului făcuse o paralizie parțială a feței. Buza strâmbă îi dădea un aer batjocoritor, un fel de rânjel. Impresie falsă. Mickey e o persoană blajină, cinstită și pașnică. E iubitor de muzică, și are abonament la teatrul liric.

— Nu te-am mai văzut de mult, Charlie. Du-te și te îmbăiază cu bătrânul, va fi bucuros de companie.

Dar m-am grăbit să ies, trecând pe lângă casier, în cușca lui cu casetele de oțel în care clienții își depun obiectele de valoare; și când am ajuns pe trotuarul acoperit de o galaxie de cioburi de sticlă am văzut un Thunderbird alb oprind în fața cârnățăriei portoricane de peste drum, și pe Ronald Cantabile apărând din el. Sărind din el, ar fi mai exact. Mi-am dat seama că era într-o teribilă stare de nervi, îmbrăcat într-un raglan cafeniu, cu o pălărie la culoare și ghetete de antilopă gălbuie, arăta înalt și frumos, încă de la masa de pocher îi remarcasem mustața deasă, neagră. Părea confectionată dintr-o blană fină. Dar prin toată această eleganță izbitoare răzbea un curent subteran, un suflu disperat, așa încât omul tremura de mânie. Deși se afla pe trotuarul celălalt, îmi puteam da seama că era alb de furie, îmi spuneam că, probabil, se montase singur, ca să mă intimideze. Dar făcea și niște pași neobișnuiți. Tocmai atunci se scurgea între noi un șuvoi de mașini și de camioane, așa încât nu putea traversa, îl zăream printre automobile cum încerca să-și croiască drum. Avea niște ghetete superbe. La prima scurtă pauză dintre două mașini, Cantabile își desfăcu larg raglanul, ca să-l pot vedea. Purta o minunată curea lată de piele. Dar, în mod cert, nu cureaua voise el să mi-o arate. Chiar lângă cataramă se vedea o teacă, pe care o lovi cu palma. Dorea să-mi atragă atenția că poartă pistol. Traficul

se aglomera din nou, și

107

Cantabile tropăia pe loc, fulgerându-mă din priviri peste capotele automobilelor. Când trecu și ultimul camion, îmi strigă cu o voce gătuită de încordare:

— Ești singur?

— Singur. Absolut singur, își îndreptă umerii cu o ciudată intensitate crispată:

— N-ai dosit pe nimeni?

— Nu. Nu-s decât eu. Nu mai e nimeni. Deschise portiera mașinii și culese de pe podeaua

Thunderbird-ului două bâte de baseball. Cu câte o bătă în fiecare mână, porni spre mine. Din nou trecu un camion printre noi. Acum nu-i puteam vedea decât picioarele mișcându-se iute în ghetele elegante. Mi-am spus în sinea mea: „Doar vede c-am venit să-i plătesc. De ce să mă atace? Ar trebui să știe că n-am de gând să-l duc. Mi-a demonstrat de ce-i în stare, în povestea cu mașina. Și i-am văzut revolverul. S-o iau la fugă?”

De când descoperisem, de Ziua Recunoștinței, cât de repede pot alerga, s-ar fi zis că ardeam de nerăbdare să fac din nou uz de această abilitate. Viteza era una dintre resursele mele. Unii oameni sunt mai rapizi decât le-o dictează propriile interese ca, de pildă, Asahel din *Cartea lui Samuel*. Mi-a trecut totuși prin minte că aș putea s-o zbughesc pe treptele băii de aburi și să mă adăpostesc în boxa casierului, acolo unde sunt ținute casetele de oțel. M-aș putea ghemui la podea, cerându-i casierului să-i înmâneze lui Cantabile, printre zăbrele, cei patru sute cincizeci de dolari. Dar îl cunoșteam foarte bine pe casier. Știam că o mie de ani nu m-ar fi lăsat să intru în cușcă. Nu putea s-o facă. Nu aveam recipise de garanție. Odată, când stătusem la o parolă cu el, se referise la această circumstanță specială. Nu-mi venea însă a crede că

Rinaldo Cantabile o să sară la mine. În niciun caz în stradă. Nu, atât timp cât îl așteptam cu capul plecat. Și chiar în acea clipă mi-am adus aminte de cercetările lui Konrad Lorenz asupra lupilor: lupul învins își oferă gâtul, iar învingătorul îl smucește, dar nu-l mușcă. Așa încât îmi plecam capul. Dar, fir-ar să fie de memorie afurisită! Ce zicea Lorenz mai departe? Că la rasa umană lucrurile se întâmplă altfel; dar în ce sens? Cum? Nu reușeam să-mi aduc aminte. Creierul mi se dezagrega. Cu o zi înainte, în timp ce mă aflam la baie, nu fusesem în stare să-mi aduc aminte cuvântul acela care înseamnă izolarea bolnavilor contagioși, și simțisem că înnebunesc. Mă gândeam cui să telefonez ca să întreb. Da, mă lasă memoria! Și m-am încleștat cu mâinile de marginile chiuvelei, până când cuvântului „carantină” i s-a făcut milă de mine și mi-a revenit în minte. Da, carantină, dar îmi pierdeam memoria. Lucrurile astea mă necăjesc cumplit. Și tatălui meu i-a slăbit memoria la bătrânețe. Așa încât mă simțeam foarte tulburat. Deosebirea dintre om și celelalte specii, ca de pildă lupii, nu mi-a mai revenit niciodată în minte. Poate că era un lapsus explicabil într-un moment ca acela. Dar mi-a servit ca să-mi atragă atenția cât de superficiale erau lecturile mele în ultima vreme. Neatenția și scăpările de memorie nu prevesteau nimic bun.

În cele din urmă, când șirul de mașini trecu, Cantabile își luă avânt, cu cele două bâte în mâini, ca pentru a se năpusti asupra-mi, fără șovăire. Atunci i-am răcnit:

— Pentru numele lui Dumnezeu, Cantabile! Se opri. Mi-am înălțat mâinile cu palmele deschise.

Drept care azvârli una dintre bâte îndărăt în mașină și porni din nou către mine, ținându-l pe celălalt în mână. I-am strigat din nou:

— Am adus banii. N-ai motiv să-mi crapi capul.

- Ești înarmat?
- N-am nicio armă.
- Vino-ncoace.

Am dat să traversez strada, cu supusenie. M-a oprit drept la mijlocul drumului.

- Stai așa, mi-a spus.

109

Mă aflu chiar în centrul circulației aglomerate, mașinile claxonau, iar șoferii scoteau capul pe geam înjurându-mă de mama focului. Cantabile aruncă și cea de-a doua bătă în Thunderbird. Apoi făcu un pas și mă înșfacă brutal de braț. Mă trata de parcă meritam pedeapsa supremă. Am scos banii și i-am oferit pe loc. Dar n-a catadicsit nici măcar să se uite la ei. Spumegând de furie, m-a împins pe trotuar și apoi pe treptele băii de aburi, pe lângă stâlpii cilindrici ai frizeriei, vopsiți în spirale roșii, albe și albastre. Am intrat în grabă înăuntru, pe lângă boxa casierului, și de-a lungul coridorului murdar.

- Ține-o așa înainte, îmi spuse Cantabile.
- Unde vrei să mergi?
- La closet. Unde-i?
- Nu vrei banii?
- La closet am spus! La closet!

Am înțeles atunci că-l apucase pântecăraia; îl luase pe neașteptate, trebuia musai să se ducă la toaletă, și mă căra după el. Nu mi-ar fi îngăduit să-l aștept în stradă.

— În regulă, am zis. ia-o încetișor și te conduc acolo. M-a urinat prin garderobă. Intrările la pisoare n-aveau uși; numai toaletele cu scaun au. I-am făcut semn să intre și am dat să mă așez pe una dintre băncile de la garderobă, dar el mi-a dat un brânci zdravăn în umăr și m-a împins înăuntru. Toaletele sunt partea cea mai oribilă a băilor. Caloriferele degajă o căldură uscată, sufocantă. Lespezile pardoselii nu sunt niciodată spălate sau dezinfectate. Un

miros fierbinte de urină stătută îți înțeapă ochii ca izul de ceapă.

— Iisuse! strigă Cantabile. Deschise ușa unei toalete, continuând să mă împingă în fața lui. Intră tu întâi!

— Cum, amândoi? am strigat.

— Intră o dată!

— Dar nu-i loc decât pentru o persoană.

Își smuci arma și mă amenință cu patul ei.

— Vrei să ți-o vâr pe gât?

Blana neagră a mustății se lăți când buzele i se întinseră pe fața schimonosită de furie. Sprâncenele i se îmbinaseră deasupra nasului asemenea plăselelor unui pumnal.

— Treci în colț!

Trânti ușa și, gâfâind, începu să se dezbrace, îmi zvârli în brațe raglanul și pălăria asortată la culoare, deși exista o agățătoare în perete. Ba mai exista și o piesă fixă, pe care n-o remarcasem niciodată până atunci. Pe ușa se afla prinsă o placă de alamă cu un mic jgheab, pe care scria „Trabucuri”, o rămășiță a luxului stilat de odinioară. Cantabile se așezase, ținându-și pistolul cu ambele mâini și mâinile între genunchi, în timp ce ochii întâi i se închiseră, apoi i se dilatară puternic.

Când sunt pus în situații limită de felul ăsta, reușesc întotdeauna să mă detașez și să mă gândesc la condiția umană. De bună seamă Cantabile ținea să mă umilească. Pentru că eram *chevalier a\Legion d'honneur*! Nu cred că știa acest lucru. Dar știa bine că eram ceea ce la Chicago se numește un „Creier”, un om de cultură, cu înclinații intelectuale. Oare de asta trebuia să-l ascult bășindu-se și scremându-se și să-i inspir duhorile? Poate că fanteziile lui de barbarie și de monstruozitate și gândul de a-mi crăpa țeasta îi răscoliseră intestinele. Omenirea e plină de reacții nervoase de felul ăsta, și am început să mă gândesc (ca să

mă distrag) la toate volumele despre comportamentul maimuțelor pe care le-am citit la viața mea, ale lui Kohler și Yerkes și Zuckerman și Marais despre babuini, și Schaller despre gorile, și despre bogatul repertoriu al sensibilităților vis-ceral-emoționale la ramura antropoidelor. Se prea poate să fiu o persoană cu fantezie mai limitată decât un individ de teapa lui Cantabile, în ciuda preocupărilor mele intelectuale. Pentru că mie nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap ideea de a tortura pe cineva cu asemenea mijloace. Și acest lucru putea fi un semn că dotarea lui cu capacități vitale, sau că

111

Imaginația lui naturală era mai bogată și mai fertilă decât a mea. Și astfel, cum însăși acțiunea de a gândi îți îmbunătățește gândurile/așteptam acolo, cumpănit, în timp ce el sta cinchit. cu sprâncenele împreunate ca plăselele pumnalului. Un bărbat zvelt, frumos, cu părul ondulat natural. Era tuns atât de scurt, încât îi puteam desluși rădăcina onduleurilor și pielea capului contractată de efort. Urmărea să-mi aplice o pedeapsă, dar rezultatul era că devenisem mai intimi. După ce se ridică și-și aranja cămașa în pantaloni, își prinse cureaua cu catarama mare, ovală, și își vârî îndărăt pistolul în teacă (speram să aibă piedica pusă), așadar, cum spuneam, după ce-și aranja poalele cămășii și-și prinse cureaua elegantă pe talie, vârându-și pistolul în teacă, trase apa apăsând pe manetă cu vârful ghetei moi, prea dezgustat ca s-o atingă cu mâna, și zise: „Dumnezeule, dacă-mi pică în mână șnapanii ăștia...!” De parcă tot eu aș fi fost vinovat și de asta. Evident, era un cârcotaș violent și necruțător. Continuă:

— N-ai idee ce groaznic e să stai acolo! Se vede că zaharisii ăștia bătrâni se pișă pe colacul closetului.

Și acest lucru părea să se acumuleze la argumentele împotriva mea. După care urmă:

— Cine-i proprietarul locului ăstaia? Întrebarea era de-a dreptul fascinantă. Adevărul e că nu mi-o pusesem niciodată. Baia de aburi era atât de antică, încât ajunsese ca piramidele, ca grădinile lui Asurbanipal. Era ca apa care-și sapă fâgașul, sau ca forța gravitațională. Dar, de fapt, cine era proprietarul?

— N-am auzit niciodată de vreun proprietar, am spus. Din câte știu, e o societate de prin Columbia Britanică.

— Nu face pe deșteptul cu mine. Prea te crezi șmecher, auzi! Ți-am cerut doar o informație. Las că aflu eu și singur.

Ca să răsucescă robinetul chiuvetei, folosi o bucată de hârtie igienică. Se spală pe mâini fără săpun, pentru că nu exista. În acea clipă i-am oferit iarăși cele nouă hârtii de câte cincizeci de dolari. Refuză să se uite măcar la ele. Îmi replică:

— Mi-s mâinile ude.

Nu voia să folosească ruloul de prosop, care era, trebuie să recunosc, respingător de jegos, ba chiar cu o oarecare originalitate în calitatea jegului. I-am întins batista mea, dar se făcu că n-o vede. Se temea ca nu cumva să i se domolească mânia împotriva-mi. Își răsfiră degetele și le scutură ca să se usuce, îngreșat la culme, întrebă:

— Și asta se numește baie?

— Mă rog, băile sunt la subsol.

Jos erau două șiruri lungi de dușuri, care duceau la ușile masive, de lemn, ale sălii de aburi. Era și un mic bazin, unde te cufundai ca să te răcorești. Apa rămânea neschimbată de la un an la altul, și bazinul era un veritabil sălaș de crocodili, dacă a existat vreodată unul.

Cantabile se îndreptă acum grăbit spre tejgheaua barului, iar eu l-am urmat. Aci își șterse mâinile cu servetele de hârtie, pe care le smulse cu furie din

dispozitivul de metal. Mototolea în pumn hârtia subțire, ștanțată, și zvârlea cocoloașele pe jos. I se adresa lui Mickey:

— De ce nu aveți săpun și prosoape la budă? De ce nu spălați dracului împutăciunea aia de hazna? Nu există picătură de dezinfectant acolo.

Mickey era foarte blajin, și răspunse:

— Nu? Joe are grijă de astea, îi cumpăr deodorante și Lysol. I se adresa apoi lui Joe: Nu mai pui rezerve de deodorant în cutiuțe?

Joe era negru și bătrân, și tăcu chitic. Se rezema de scaunul pentru lustruit pantofii, cu pedestalele lui de alamă și cu cele două labe întoarse cu tălpile rigide în sus (amintind de picioarele și tălpile mele când stau în creștet executând exercițiul yoga). Părea să fi împietrit acolo, pentru a ne evoca tuturor profunzimea unor meditații îndepărtate, și refuza să răspundă întrebărilor vremelnice.

113

— Să faceți bine să vă aprovizionați cu tot ce trebuie de la magazinul meu, tună Cantabile. Dezinfectante, săpun lichid, prosoape de hârtie, totul. Numele meu e Cantabile. Am un magazin pe Clybourne Avenue.

Scoase din buzunar un portofel lunguleț, din piele de struț, cu buburuze, și aruncă pe tejghea câteva cărți de vizită.

— Nu-s eu patronul, ripostă Mickey. Eu sunt doar concesionarul restaurantului.

Totuși luă cu mare deferență o carte de vizită. Degetele lui butucănoase erau acoperite cu pete negre de la cuțit.

— Te sfătuiesc, pentru binele dumitale, să-mi dai de veste.

— O s-o transmit Administrației. Au sediul în centru.

— Mickey, cine-i proprietarul băii? am întrebat.

— Eu nu știu decât de Administrație, care-i în centru.
„Ce interesant ar fi, mi-am spus, dacă s-ar descoperi că
baia aparține Mafiei!”

— George Swiebel e aici? Întrebă Cantabile.

— Nu.

— Bine, atunci vreau să-i las un mesaj.

— Vă dau ceva să scrieți, se oferă Mickey.

— Nu-i nevoie să fie scris. Spune-i că-i un căcat cu
ochi. Spune-i că așa am zis eu.

Mickey își pusese ochelarii ca să caute o foaie de
hârtie, iar acum își întoarse spre noi fața cu ochelarii pe
nas, parcă pentru a ne transmite că unica lui treabă erau
salata de varză tocată și cotletele și peștele alb. Cantabile
nu se mai interesă de bătrânul Moș Myron, care mustea în
aburi la subsol.

Ieșirăm în stradă. Cerul se înseninase subit. Nu
puteam decide ce se potrivea mai bine cu locurile acelea:
vremea mohorâtă sau cea senină. Aerul era rece, lumina
clară, iar umbrele imobilelor înnegrite împărțeau trotuarul
în fâșii.

Am spus:

— Domnule Cantabile, dă-mi voie să-ți ofer acum
banii. Am adus bancnote noi. Și cu asta să punem capăt
întregii povești.

— Ei, nu zău? Crezi că-i chiar așa de simplu? Întrebă
Rinaldo.

— Mă rog, regret totul. N-ar fi trebuit să se întâmple.
Regret sincer.

— Regreți pe dracu'! Îți regreți mașina hăcuită. Ai
oprit onorarea unui cec pe numele meu, Citrine. Toți
pălăvrăgesc pe chestia asta. Toți știu. Îți închipui că pot să
îngădui așa ceva?

— Domnule Cantabile, cine știe? Cine-s „toți”? E atât
de grav? Am greșit...

— Nu zău, ai greșit, maimuțoi în călduri...!

— De acord, am procedat prosteste.

— Prietenia tău George îți spune să oprești cecul, și tu gata, îl oprești. Iei de bun ce-ți spune găoaza aia? De ce nu ne-a prins pe Emil și pe mine asupra faptului? El te împinge la isprava asta nasoală, și pe urmă tu, și cioclu ăla, și tipu' cu smochinguri, și toate momâile alea bășinoase răspândiți pretutindeni zvonul că Ronald Cantabile e un trișor. Dumnezeu! De așa ceva nu te speli cu una cu două. Nu-ți dai seama?

— Ba da, acum îmi dau seama.

— Nu știi de ce anume îți dai tu seama. Las că te-am urmărit eu la joc, și nu te înțeleg deloc. Când dracu' ai de gând să faci ceva *și să-ți dai seama de ceea ce faci?*

Ultimele cuvinte le rosti răspicat, accentuându-le cu vehemență și scuipându-mi-le în obraz. Apoi își înșfacă pardesiul, pe care continuasem să i-l țin, raglanul scump, cafeniu, cu nasturi imenși. Circe trebuie să fi avut niște nasturi din ăștia în coșulețul ei de lucru de mână. Erau foarte frumoși, niște nasturi luați parcă din comorile Orientului.

Nu mai văzusem un veșmânt ca ăsta decât la răposatul colonel McCormick. Aveam pe atunci doisprezece ani. Limuzina lui se oprise în față la Tribune Tower și din ea țâșniseră doi bărbați scunzi.

Fiecare dintre ei ținea în mâini cele două pistoale și se rotiseră pe caldarâm, ghemuindu-se apoi pe vine. Pe urmă coborâse și colonelul, străjuț de cele patru pistoale. Purta un pardesiu de culoarea tutunului, exact ca al lui Cantabile, și o pălăriuță pe vârful capului, dintr-un fetru cu spic aspru, lucitor. Vântul bătea puternic, aerul era limpede, iar pălăria strălucea ca un tufiș de spini.

— Ești de părere că nu știi ce fac, domnule Cantabile?

— Habar n-ai. Nu ești în stare nici să-ți nimerești curu' cu ambele mâini.

Mă rog, se prea poate să fi avut dreptate. Dar, cel puțin, nu torturam pe nimeni. Se pare că viața mea s-a desfășurat în alt chip decât s-au desfășurat viețile altor oameni. Dintr-o anume rațiune inscrutabilă, viața lor a fost alta, așa încât eu nu sunt apt să le judec preocupările și dorințele. Conștient de acest fapt, mă supun la mai multe dintre aceste dorințe decât ar fi sănătos pentru mine. Am cedat cunoștințelor de expert ale lui George asupra lumii interlope. Acum mă înclin în fața lui Cantabile. Unica mea consolare era încercarea de a-mi reaminti pasaje din lecturile mele ecologice despre șobolani, găște, plevușcă și muște. La ce bun să citești atâta, dacă nu poți să și rumegi? Tot ce ceream eu era un mic profit mintal.

— Oricum, ce facem cu bancnotele alea de cincizeci de dolari? am întrebat.

— Am să te anunț când o să fiu dispus să le primesc. Nu ți-a căzut bine ce ți s-a întâmplat cu mașina, hai?

— Era o frumusețe de mașină. A fost o cruzime să faci ce-ai făcut.

Se pare că bâtele cu care mă amenințase erau cele folosite asupra Mercedesului meu și, după toate probabilitățile, pe bancheta din spate a Thunderbird-ului se mai găseau și alte arme de asalt. M-a obligat să mă urc în arătoasa lui mașină. Scaunele erau capitonate cu piele roșie ca sângele și în față avea un imens tablou de bord. Se lansă direct într-o viteză nebună, asemenea unui tânăr pilot de curse, și pneurile scârțâiră strident.

Înăuntrul mașinii, imaginea pe care mi-o făcusem despre ci suferi o ușoară schimbare. Văzut din profil, nasul i se termina cu un fel de bulb mic alb. Era de un alb intens, anormal, îmi evoca un mulaj de ghips și era căptușit cu peri negri. Ochii îi erau mai mari decât s-ar fi cuvenit;

poate că dilatați artificial. Gura era mare, cu buza de jos sensibilă, sugerând strădania adolescentului de odinioară de a fi considerat matur. Picioarele mari și ochii negri sugerau de asemenea năzuința către un anumit ideal, a cărui parțială împlinire sau neîmplinire îi provoca o acută suferință. Bănuiam că însuși idealul lui era destul de schimbător.

— Care din voi doi a luptat în Vietnam - dumneata sau vărul Emil?

Ne îndreptam în mare viteză spre Est. Ținea volanul cu ambele mâini de parcă era un pichamer.

— Ce? Emil în armată? Copilul ăsta? A fost reformat - veritabil psihopat. Nu, cea mai mare acțiune la care a participat vreodată Emil a fost în 1968. la încăierările din fața hotelului Hilton. A încasat o mardeală zdravănă, fără să știe măcar de partea cui era. Nu, eu am fost în Vietnam. Ai mei m-au trimis la colegiul ăla catolic împruțit, lângă St. Louis, de care ți-am vorbit în seara aia la joc, dar am întins-o de acolo și m-am înrolat. Asta s-a petrecut cu mult în urmă.

— Și ai luptat pe front?

— Am să-ți răspund exact ceea ce dorești să auzi. Am șparlit o cisternă cu benzină - cu cabină și remorcă cu tot. Le-am vândut pe piața neagră. Am fost prins, dar ai mei au întreprins unele tratative. I-a ajutat mult senatorul Dirksen. N-am stat decât opt luni la pârnaie.

Avea deci cazier. Și ținea să știi că era un veritabil Cantabile, o proiecție a Anilor '20, și nu a Unchiului

Moochy. Făcuse închisoare militară - avea un pedigree de criminal, și putea să inspire teamă pe cont propriu. Pe de altă parte însă familia Cantabile constituia, evident, o gașcă minoră, genul gangsterilor de mâna a doua, ceea ce dovedea și magazinul de dezinfectante pentru closet de pe Clybourne Avenue. Poate că avea și un birou sau două de

schimb de valută - birourile de schimbi valutar sunt adeseori deținute de gangsteri mărunți. Sau poate că se ocupa cu stârpirea dăunătoriloraltă afacere favorită a acestui gen. Cert este că aparținea unor ligi minore. Sau poate că nu făcea parte din nicio ligă. În calitatea mea de chicagoan, aveam oarecare fler în aceste chestiuni. Un gangster de clasă mare folosește numai mână plătită. Niciun Vito Langobardi n-ar căra bâte de baseball pe bancheta din spate a mașinii. Alde Langobardi pleacă în Elveția pentru sporturile de iarnă. Până și câinele lui călătorește în vagonul de persoane. De decenii întregi un Langobardi nu a participat personal la acte de violență. Nu, acest neliniștit și frământat Cantabile cu suflet cătrănit se afla în cercurile din afară și se zbătea să pătrundă înăuntru. Făcea parte din categoria aceea de întreprinzători indezirabili pe care și azi cei de la canalizare îi mai pescuiesc de prin canale, după trei luni de descompunere. Unii reprezentanți ai acestui tip au fost câteodată găsiți în portbagajul automobilelor parcate la aeroportul O'Hare. Greutatea cadavrului din spate era contrabalansată de un bloc de beton așezat pe motor.

La primul colț, Rinaldo trecu, deliberat, pe roșu. Șterse bara automobilului din față, făcându-i pe ceilalți automobiliști să se zgâiască la el. Era elegant, epatant. Scaunele mașinii erau capitonate cu piele moale - atât de moale, și atât de roșie! Purta genul de mănuși care se vând la Abercrombie & Fitch, pentru călăreți. Când ajunse în dreptul autostrăzii, coti brusc și accelerează pe pantă, lansându-se în plin trafic. Mașinile frâneau brusc în urma noastră. Aparatul de radio transmitea muzică rock. Am recunoscut parfumul lui Cantabile. Era Canoe. Căpătasem și eu odată un flacon, ca dar de Crăciun, de la o femeie oarbă pe care o chema Muriel. În toaleta împuțită de la baia de aburi, în timp ce ședea cu pantalonii pe vine, iar eu

meditam la maimuțele lui Zuckerman din Grădina Zoologică din Londra, mi-a fost limpede că se producea o mobilizare a talentelor plastice și histrionice ale ființei umane. Cu alte cuvinte, fusesem antrenat într-o amplă punere în scenă, în orice caz, imaginea familiei Cantabile n-ar fi avut de câștigat dacă Rinaldo ar fi pus în funcțiune revolverul pe care-l ținea între genunchi. Ar fi însemnat să-l reediteze pe unchiul nebun care făcuse familia de rușine. Asta, mi-am zis, lămură totul.

Mi-era frică de Cantabile? Nu propriu-zis frică. Nu știu ce gândea el, dar ce gândeam eu mi-era perfect limpede. Preocupat să sesizez resorturile ființei omenești, îi cântam în strună. Cantabile putea crede foarte bine că profită de un om pasiv. Dar nu asta era realitatea, în alte împrejurări sunt un om foarte activ. La jocul de pocher avusesem însă o vizionară străfulgerare de înțelegere a acestui tip Cantabile. Desigur, în seara aceea fusesem zdravăn cherchelit, dacă nu chiar beat criță, dar îi întrezărisem tăișul spiritului înălțându-se din el, și dincolo de el. Așa încât, când Cantabile a răcnit la mine și m-a amenințat, nu m-am proțăpit pe terenul amorului propriu: „Nimeni n-a cutezat încă să-i vorbească astfel lui Charlie Citrine, am să mă adresez poliției!” și așa mai departe. Nu, căci poliția nu mi-ar fi putut înfățișa asemenea aspecte interesante. Cantabile făcuse asupra-mi o impresie extrem de bizară și de puternică.

Ce e ființa umană? – întotdeauna am avut propria mea viziune ciudată în această chestiune, întrucât nu sunt nevoit să trăiesc în țara cailor, asemenea doctorului Gulliver, viziunea mea asupra omenirii e destul de stranie, chiar și fără să călătoresc. De fapt, când am călătorit, am făcut-o nu ca să descopăr ciudătenii străine, ci ca să fug de ciudătenii de acasă. De asemenea, mă las atras de filosofia idealistă pentru că am convingerea că nu *asta*

poate fi *totul*. Platon, prin Mitul lui E r, mi-a confirmat senzația că nu mă aflu pentru prima oară pe pământ. Cu toții am mai fost cândva pe aici și vom mai reveni. Și mai există și un altceva. Poate că un om ca mine s-a reîncarnat imperfect. Se presupune că sufletul, înainte de a se reîntoarce la viața pământească, se cufundă în totală uitare. E posibil, oare, ca uitarea mea să fi fost ușor defectuoasă? Nu m-am considerat niciodată un platonician convins. N-am crezut nicicând că ne-am putea reîncarna într-o pasăre sau într-un peste. Niciun suflet cândva uman n-ar putea fi zăvorât într-un păianjen, în cazul meu (care, bănuiesc, nu-i chiar atât de rar), cred că s-a produs o uitare incompletă a vieții sufletești pure, așa încât condiția minerală a reîntrupării mi s-a părut întotdeauna anormală, încă din fragedă copilărie eram uimit când vedeam ochi mișcându-se, nasuri respirând, piele transpirând, păr crescând și așa mai departe – mi se părea comic. Lucru care apărea uneori jignitor unor oameni care se născuseră cu deplina uitare a nemuririi lor.

Aceasta mă face să rememorez și să dezvălui o încântătoare zi de primăvară, la amiază, cu un cer încărcat de nori grei, albi și placizi, nori cu forme de tauri, de hipopotami, de balauri. Povestea se petrece la Appleton, în Wisconsin, iar eu sunt un bărbat în toată firea, cocoțat pe o ladă, și încercând să privească pe furiș în dormitorul în care s-a născut în anul 1918. Acolo am și fost conceput, probabil, și dirijat de pronia cerească să mă ivesc în viață sub chipul lui cutare și cutare, în împrejurările cutare și cutare (C. Citrine, premiul Pulitzer, Legiunea de Onoare, tatăl lui Lish și al lui Mary, soțul lui A., amantul lui B., persoană serioasă și un cineva). Și de ce trebuie acest cineva să stea cocoțat pe o ladă, pe jumătate ascuns de rămurelele și frunzele lucioase ale unui liliac în floare? Fără să fi cerut permisiunea stăpânei casei? Bătusem și

sunasem la ușă, dar nu mi-a răspuns nimeni. Și acum soțul doamnei răsărise în spatele meu. Era proprietarul unei stații de benzină. I-am spus cine sunt. La început era cu capsă pusă. Dar i-am explicat că asta e casa în care mă născusem și l-am întrebat de foștii vecini, înșirându-le numele, își amintea de familia Saunders? Ei da, ăștia erau verii lui. Ceea ce m-a salvat de un pumn în nas, pentru obraznicia mea de nepoftit. Nu-i puteam spune: „Stau aici, pe lada asta, printre florile de liliac, încercând să dau un răspuns enigmei umane, și nu ca s-o văd pe grăsansa de nevastă-ta în chiloți”. Ceea ce vedeam de-adevăratelea. Nașterea e durere (o durere ce poate fi anulată prin intervenție), dar în odaia în care s-a petrecut nașterea mea, am văzut, cuprins de o durere a mea proprie, o femeie bătrână și grasă în chiloți. Cu mare prezență de spirit, s-a făcut că nu-mi observă fața ivită pe ecranul geamului, și a ieșit încetișor din cameră, ca să-i telefoneze lui bărbatu-său. Omul a alergat într-un suflet, părăsindu-și pompa de benzină, și m-a înhățat, punându-și mâinile mânjite de ulei pe minunatul meu costum gri - mă aflu în culmea perioadei mele de eleganță. Am fost în măsură să-i explic că venisem la Appleton ca să pregătesc un articol despre Harry Houdini, alt localnic - după cum v-am mai repetat obsesiv - și că fusesem năpădit de dorința de a furișa o privire în camera în care mă născusem.

— Și tot ce-ai avut de văzut a fost cucoana mea.

Îi trecuse paraponul. Cred că înțelesese. Chestiunile de spirit sunt larg și spontan sesizate! Firește, cu excepția persoanelor aflate pe poziții puternic fortificate, opoziționiștii mentali exersați să se împotrivească la tot ceea ce înseamnă cunoașterea înnăscută a fiecăruia dintre noi.

masa din bucătăria lui George Swiebel, am fost conștient că între noi doi exista o afinitate naturală.

M-a dus la Playboy Club. Rinaldo era membru al clubului. A coborât din supermașina lui, acest Bechstein al automobilelor, lăsând-o în grija paznicului de la parcaj. Tipul de la recepție îl cunoștea. Am început să înțeleg, din comportamentul lui, că sarcina ce-mi revenea era să fac *mea culpa* în mod public. Familia Cantabile primise o provocare. Poate că lui Rinaldo i se trasaseră dispoziții, de către consiliul de familie, să repare daunele aduse bunului lor prost renume. Și această chestiune de reputație avea să-mi consume o zi - o întreagă zi. Aveam atâtea nevoi presante și atâtea belele pe cap, încât aș fi fost justificat să-i cer sortii să mă mai îngăduie. Aveam destule argumente.

— A venit lumea?

Își zvârli pardesiul. Mi l-am dezbrăcat și eu. Am pătruns în opulență, în semiobscuritatea barului cu covoare moi și sticle scânteietoare, cu contururi senzuale de femei care unduiau încoace și-ncolo în lumina de chihlimbar. M-a luat de braț și m-a condus la ascensor, cu care am urcat până la ultimul etaj. Cantabile m-a lămurit:

— Mergem să faci cunoștință cu câțiva tipi. Când am să-ți fac eu semn, atunci îmi oferi banii și-ți ceri scuze.

Ne aflam în fața unei mese.

— Bill, vreau să ți-l prezint pe Charlie Citrine, i se adresă Ronald lui Bill.

— Hei, Mike, iată-l pe Ronald Cantabile, zise Bill, preluând replica.

Restul a fost doar: „Hei, ce mai faci, ia loc, ce vrei să bei?”

Pe Bill nu-l cunoșteam, dar Mike era Mike Schneiderman, gazetarul rubricilor de scandal. Un tip solid-greoi-robust-bronzat-morocănos-obosit, cu părul tăiat

cu briciul, butoni de manșetă mari cât ochii și cravata dintr-o fâșie lălâie de brocart. Arăta distant, ridat și somnoros, ca unii dintre indienii-americani din Oklahoma, îmbogățiții petrolului. Sorbea un whisky mare și fuma trabuc. Meseria lui era să se întrețină cu oamenii prin baruri și restaurante. Eu sunt mult prea volatil pentru o muncă sedentară de felul ăsta, și nu pot înțelege cum poate cineva s-o facă. Dar nu pot înțelege nici slujbele de birou, ori munca funcționărească, sau orice fel de ocupații rutiniere care te țin între patru pereți. Mulți americani care n-au alt merit decât acela de a declara că nu pot concepe astfel de muncă se consideră ca atare artiști sau intelectuali. Acest lucru constituise subiectul multor discuții dintre mine și Von Humboldt Fleisher, și-l discutasem uneori și cu Gumbein, criticul de artă. Sarcina de a se întreține cu diverși oameni pentru a mirosi *ceva interesant* nu prea părea să fie nici pe placul lui Schneiderman. În anumite momente arăta plictisit și aproape îngreșat. Mă cunoștea, firește, pentru că participasem odată la o emisiune a lui de la televiziune, așa că mi se adresă:

— Bună, Charlie. Apoi către Bill: Nu-l știi pe Charlie? E un personaj faimos care stă incognito la Chicago.

Începusem să apreciez punerea în scenă făcută de Rinaldo. Își dăduse multă osteneală să regizeze asemenea întâlniri și manevrase multe sfori. Acest Bill, o relație a lui, datora probabil o favoare familiei Cantabile și se învoise să-l mobilizeze pe Mike Schneiderman, gazetarul. Pretutindeni în asemenea locuri funcționează „obligațiile”. Bilanțul obligațiilor trebuie să fi fost foarte încâlcit, și-mi dădeam seama că Bill nu era deloc mulțumit. Bill avea o înfățișare clasică de *Cosa Nostra*. îi recunoșteai aerul corupt după nas. Un nas puternic încovoiat în dreptul nărilor, viguros și vulnerabil în același timp. Un nas

păcătos. Dacă l-aș fi întâlnit în alt context, aș fi zis că e un violonist care s-a săturat de muzică și s-a apucat de

123

traficul cu băuturi spirtoase. Se întorsese de curând de la Acapulco și avea pielea arsă de soare, dar nu s-ar fi putut spune că strălucea de sănătate și de bună-dispoziție. Nu se sinchisea de Rinaldo, părea să-l disprețuiască. În clipele acelea, simpatia mea era îndreptată spre Cantabile. Se străduise să organizeze ceea ce ar fi trebuit să fie o reușită și însuflețită întâlnire, demnă de intrigile Renașterii, și eu eram singurul care o apreciam. Cantabile încerca să dea gata rubrica lui Mike. Dar Mike, desigur, mai fumase de-alde astea. Cei din așa-zisa categorie a „puținilor fericiți” îl vânau întruna și bănuiesc că în culise se făceau tot felul de trampe, *quid pro quo*. Îi vindeai lui Mike un pont, iar el în schimb îți tipărea numele cu caractere de-o șchioapă. O fată în costum de iepuraș *playboy* ne-a preluat comanda de băuturi. De jos și până la bărbie era fermecătoare. De la bărbie în sus, numai griji comerciale. Atenția mea era împărțită între șanțul moale dintre sânii ei și expresia preocupată așternută pe față.

Ne aflam într-unul dintre cele mai încântătoare colțuri din Chicago. Admiram decorul. Priveliștea oferită de țărmul lacului era fantastică. Nu reușeam s-o văd, dar o cunoșteam bine și-i simțeam efectul – panglica scânteietoare a șoselei alături de imensitatea de aur lucitor a Lacului Michigan. Omul biruise pustietatea acestui ținut. Iar pustietatea i-a lins în schimb mâna. Și iată-ne aici în inima lingușelilor bogăției și puterii, cu femei frumoase, băutură, costume făcute de comandă și bărbați care purtau bijuterii și se parfumau. Schneiderman aștepta, cam sceptic, o bombă pe care s-o poată folosi în rubrica lui. În contextul potrivit eu sunt un subiect gras. Oamenii din Chicago se miră de faptul că străinătatea mă

ia în serios. Din când în când sunt invitat la sindrofii oferite de parveniți cu ambiții culturale și atunci mi-e dat să trec prin soarta unui simbol. Unele doamne îmi spun direct: ar/Vw se poate să fii Charles Citrine!” Multe dintre gazde sunt satisfăcute de contrastul pe care-l ofer. Am aerul unui om care gândește intens dar incomplet. Fața mea nu se asortează cu fețele lor urbane, viclene. Și în special femeile nu-și pot ascunde dezamăgirea când descoperă cum arată în realitate binecunoscutul domn Citrine.

Paharele cu whisky au fost așezate în fața noastră. Am băut cu nerăbdare un Scotch dublu și, cum sunt un expansiv, am început să râd. Toți ceilalți rămaseră sobri. Bill Urâtul m-a întrebat:

— Ce găsești atât de nostim?

— Ei, mi-am amintit că am învățat să înot chiar aici, la capătul lui Oak Street, înainte de a se fi înălțat toți zgârie-norii ăștia, mândria arhitecturală a orașului Chicago. Pe atunci se numea Coasta de Aur și veneam de la periferie cu tramvaiul. Autobuzul mergea numai până la Wells, îmi aduceam o sacoșă unsuroasă plină de sandvișuri. Maică-mea îmi cumpărase de la solduri un costum de baie de fată. Avea o fustiță cu un volan multicolor. M-am simțit umilit și am încercat să-l vopsesc cu tuș. Copoii ne trăgeau ghionți în coaste când ne vedeau tândălind pe alee. Și acum mă aflu aici, bând whisky...

Cantabile mă lovi cu piciorul pe sub masă, cu toată talpa ghetei, lăsându-mi o dâră lată de praf pe pantalon. Ridurile încruntate ale frunții i se ridicaseră până spre pielea capului, vâlmurindu-se pe sub buclele scurt tunse, iar nasul i se făcuse alb ca o lumânare de ceară.

Am început:

— Apropo, Ronald... și am scos bancnotele din buzunar. Îți datorez niște bani...

— Ce bani?

— Banii pe care i-am pierdut la pocher... acum câțva timp. Bănuiesc c-ai și uitat de ei. Patru sute cincizeci de dolari.

— Habar n-am despre ce vorbești, răspunse Rinaldo Cantabile. Care pocher?

— Nu-ți aduci aminte? Când am jucat acasă la George Swiebel...

— De când vă țineți voi, scriitorii, de pocher? întrebă Mike Schneiderman.

— De ce nu? Avem și noi latura noastră umană. Și-apoi, pocher s-a jucat întotdeauna și la Casa Albă. Perfect respectabil. Juca președintele Harding. S-a jucat și pe timpul Noii Politici Economice. Au jucat și Morgenthau, și Roosevelt, și așa mai departe.

— Ai accentul cartierului de vest din Chicago, observă Bill.

— Școala Chopin, Rice și *Western*, am răspuns.

— Hai, Charlie, vâra-ți banii în buzunar, mi se adresă Cantabile. Acuma suntem la un pahar. Nu-i timp de afaceri. Ai să mi-i dai mai târziu.

— De ce nu acum, când mi-am adus aminte și am bancnotele la mine? Știi, toată afacerea îmi ieșise complet din minte, și azi-noapte m-am trezit brusc din somn cu gândul: „Dumnezeule, am uitat să-i plătesc lui Rinaldo datoria”, îmi venea să-mi zbor creierii...

Cantabile îmi tăie vorba cu vehemență:

— Bine, bine, Charlie!

Îmi smulse banii din mână și-i înghesui în buzunarul de la piept fără să-i numere, îmi aruncă o privire furioasă, fulminantă. De ce oare? Nu-mi puteam da seama. Tot ce știam eu e că Mike Schneiderman avea puterea de a te da la gazetă, și dacă apucați să te vezi în ziar, însemna că nu trăiseși în zadar. Nu mai erai doar o creatură pe două picioare, care-și face o scurtă apariție pe Clark Street,

mânjind eternitatea cu fapte și gânduri murdare. Ci erai...

— Cu ce te mai ocupi în ultima vreme, Charlie? mă întrebă Mike Schneiderman. Vreo nouă piesă? Sau poate un film? Știi, i se adresa el lui Bill, Charlie e o celebritate. Au scos un film de milioane din succesul lui de pe Broadway. Și a scris o grămadă de drăcovenii.

— Ei, mi-am avut și eu momentul de glorie pe Broadway, am replicat. Nu s-ar mai putea repeta niciodată, așa că la ce bun să mai încerc?

— A, îmi aduc aminte acum. Mi-a spus cineva că ai de gând să publici un soi de revistă literară foarte elevată. Când iese? Să-ți împing o reclamă.

Dar Cantabile mă fulgeră din priviri și-mi zise:

— Trebuie să plecăm!

— O să-mi facă plăcere să-ți telefonez când am vreo știre pentru tine. Ai putea să-mi fii de folos, am adăugat aruncând o privire plină de tâlc spre Cantabile.

Dar acesta ieșise. L-am urmat și, în ascensor, a început să zbiere:

— Ce pizda mă-tii e în capul tău?

— Nu văd cu ce-am greșit.

— Ai zis că-ți venea să-ți zbori creierii și știi foarte bine, târâtură, că cumnatul lui Mike Schneiderman și-a zburat *de-adevăratelea* creierii acum două luni.

— Nu!

— Trebuie să fi citit în ziar - toată tevatura aia cu polițe false, polițe contrafăcute pe care le prezenta ca obligațiuni.

— Ah, *ăla* era, vrei să spui Goldhammer, *ăla* care și-a tipărit propriile lui acte, falsificatorul!

— Nu te prefac că n-ai știut! Ai făcut-o dinadins ca să mă bruiezi pe mine, ca să-mi răhățești mie planurile.

— Nu-i adevărat, jur că n-am făcut-o dinadins. Am spus că-mi venea să-mi zbor creierii? Asta-i o expresie

curentă.

— Nu în cazul de față. Ai știut, urmă el cu violență, ai știut foarte bine. Știai că cumnatu-său s-a omorât.

— N-am făcut legătura. O fi fost o scăpare cu caracter freudian. Fără cea mai mică intenție.

— Mereu pretinzi că nu știi ce faci. Presupun că nu știi nici cine-i năsosul ăla?

— Bill?

— Da, Bill. Bill e Bill Larkin, bancherul care a fost pus sub acuzare împreună cu Goldhammer. El a preluat obligațiunile falsificate.

— Și de ce-a fost pus sub acuzare? Doar Goldhammer i le-a vârat pe gât.

— Pentru că, creier de găină ce ești, nu pricepi o iotă din ce citești în ziare. A cumpărat de la

Goldhammer acțiuni Lekatrîde la un preț de șase ori mai mic decât valorau. N-ai auzit nici de Kerner? Nimic despre marile jurii, despre toate procesele alea? Dar tu nu te sinchisești nici cât negru sub unghie de lucrurile pentru care oamenii își sparg creierii. Le disprețuiești. Ești arogant, Citrine. Ai dispreț față de noi...

— Cine-i „noi”?

— Noi! Oamenii din lumea largă... îmi răspunse Cantabile.

Vorbea cu năduf. Nu era momentul să-l contrazic. Datoria mea era să-l respect și să mă tem de el. Însemna să-l provoc dacă-l făceam să simtă că nu mă temeam de el. Nu-l credeam în stare să tragă în mine, dar era foarte posibil să mă cotonogească, ba chiar să-mi și rupă un picior. Când am ieșit din Playboy Club, mi-a vârat din nou în mână pachetul cu bancnote.

— Ce, iar o luăm de la început? am întrebat. Nu mi-a răspuns. A rămas cu gâtul întins, într-o atitudine de mânie, până când Thunderbird-ul a fost tras la scară. A trebuit să

urc din nou în mașină.

Următoarea oprire am făcut-o la Hancock Building, undeva între etajele șaizeci și șaptezeci. Părea să fie un apartament particular și, în același timp, un loc de afaceri. Era mobilat într-un stil pompos, cu materiale plastice, obiecte de artă modernă atârinate pe pereți, forme geometrice de genul *trompe l'œil*, care-i intrigă pe oamenii de afaceri. Aceștia sunt extrem de vulnerabili la escrocheriile cu obiecte de artă. Domnul care locuia aici era în vârstă și purta o jachetă sport cafenie din țesătură panama cu fir de aur și o cămașă reiată peste pântele nedisciplinat. Părul alb era pieptănat înapoi peste țeasta îngustă. Petele de ficat de pe mâini erau late. Sub ochi și în jurul nasului nu arăta prea bine. Când se așează pe sofa joasă care, după felul cum se turti sub el, părea a fi umplută cu puf, picioarele încălțate în mocasini din piele de aligator i se întinseră departe, pe covorul mișos, sidefiu. Apăsarea burții făcu să se ivească pe coapsă forma falusului. Un nas lung, o buză de jos răsfrântă și un barbișon însoțeau toată această risipă de catifea, panama cu fir de aur, brocart, satin, piele de aligator și obiecte *trompe l'œil*. Din discuții am dedus că era bijutier și că avea legături cu lumea interlopă. Poate că era tăinuitor – ce puteam ști eu? Rinaldo Cantabile și soția lui urmau să celebreze în scurt timp o aniversare, și el dorea să aleagă o brățară. Un valet japonez ne servi băuturi. Nu sunt mare băutor, dar e de înțeles că astăzi simțeam nevoia de whisky, așa că am luat o altă porție dublă de Black Label.

De la înălțimea zgârie-norilor puteam contempla atmosfera orașului Chicago în această scurtă după-amiază de decembrie. Un soare vespéral, jerpelit, împrăstia lumină portocalie peste formele întunecate ale orașului, peste ramificațiile râului și peste grinzile negre ale podurilor. Lacul, argint poleit și ametist, se pregătea

pentru veșmântul iernatic. Mă gândeam că dacă Socrate are dreptate afirmând că nu poți învăța nimic de la copaci, și că numai de la oamenii de pe stradă poți afla câte ceva despre tine însuși, atunci eu mă aflu pe calea cea rea, refugiindu-mă mereu în decor în loc să-i ascult pe semenii mei umani. Cert, nu-i prea înghit pe semenii mei umani. Când simt nevoia să mă eliberez de stinghereală sau să-mi ușurez inima, contemplan apa. Socrate mi-ar da o notă proastă. Se pare că mă găsesc mai curând pe lungimea de undă a lui Wordsworth – copaci, flori, apă. Dar arhitectura, ingineria, electricitatea, tehnologia mă aduseseră la acest etaj șaizeci și patru. Scandinavia îmi pusese acest pahar în mână, Scoția mi-l umpluse cu whisky, iar eu stăteam amintindu-mi de niște fapte miraculoase despre soare, anume că lumina altor astre, când intră în câmpul gravitațional al soarelui, trebuie să se supună. Soarele poartă un fel de sal țesut din această lumină universală. Așa a preconizat Einstein.

129

stând și meditănd asupra lucrurilor din univers. Iar observațiile făcute de Arthur Eddington în timpul unei eclipse au confirmat această teză. A găsi înainte de a căuta.

Între timp, telefonul suna întruna și niciunul dintre apeluri nu era local. Las Vegas, Los Angeles, Miami și New York. „Trimite-ți omul la îi! f an y și vezi ce au ei în materie de acest articol”, zicea gazda noastră. Pe urmă l-am auzit vorbind despre patrimoniul de bijuterii și despre un prinț indian care încerca să vândă în Statele Unite un întreg lot de giuvaiere și aștepta oferte.

Într-un moment de pauză, în timp ce Cantabile se agita deasupra unui platou cu diamante (dezgustătoare, chestiile astea albe!), bătrânul mi s-a adresat mie:

— Parcă vă cunosc de undeva, nu?

— Da, cred că de la bazinul cald cu valuri al Clubului pentru Menținerea Sănătății.

— Ah, sigur că da, erați cu avocatul ăla. Un tip bun de gură.

— Szathmar?

— Alee Szathmar.

Cantabile interveni, în timp ce juca diamantele printre degete și fără să-și dezlipească ochii de la scânteierile platoului de catifea:

— Îl cunosc eu pe pezevenghiul ăla de Szathmar. Pretinde că-i vechi prieten de-al tău, Charlie.

— Adevărat, am fost coleg de școală cu el. Și cu George Swiebel.

— Asta trebuie să se fi petrecut în epoca de piatră.

Într-adevăr, îl întâlnisem pe domnul ăsta bătrân la baia fierbinte, chimică, de la club, bazinul circular cu apă bolborosind, în care oamenii stau asudând și trâncănind despre sport, impozite, programele de televiziune, cărți de succes, sau discută despre Acapulco și conturile de bancă numerotate din insulele Cayman. Nu știam dacă tăinuitorul ăsta bătrân făcea parte dintre cei ce dețineau infamele *cabanas* de lângă bazinul de înot, în care erau invitate diverse puicuțe tinere să-și facă siesta. Izbucniseră câteva scandaluri și proteste în legătură cu treaba asta. Ce se petrecea în *cabanas* îndărătul draperiilor trase desigur că nu privea pe nimeni, dar unii dintre babalâcii ăștia, demonstrativi și exhibiționiști, fuseseră văzuți giugiulindu-și păpușelele pe terasele înșorite. Unul dintre ei își scosese în public dantura ca să-și sărute fata „din tot sufletul”. Am citit o interesantă scrisoare de protest publicată în *Tribune*. O profesoară de istorie, pensionară, care locuia la un etaj superior în clădirea clubului, scrisese o epistolă în care arăta că nici Tiberius – fata bătrână încerca să epateze – nici Tiberius, în grotlele din Capri, nu s-a pretat

la asemenea dezmăț. Dar ce le păsa personajelor acestora senile, făcând parte din gașcă sau din culisele politicii districtuale, de profesoarele indignate și de aluziile la clasici? Dacă s-ar fi dus să vadă *Satyricon* al lui Fellini la Woods Theater ar fi făcut-o doar ca să mai împrumute câteva idei noi în materie de sex, și nu pentru a se documenta asupra Romei Imperiale. Am văzut și eu pe câțiva dintre ramoliții ăștia cu burți de păianjen pipăind sânii unor prostituate minore. Mi-am zis că, probabil, valetul japonez era specialist în judo sau karate, ca în filmele cu agentul 007, din moment ce în apartament erau adăpostite atâtea comori. Când Rinaldo a spus că ar dori să vadă mai multe ceasuri Accutron, tipul i-a adus câteva duzini, toate plate ca blatul de napolitană. Ceasurile puteau să fi fost sau nu furate. Nu mă puteam bizui în asemenea chestiune pe imaginația mea înfierbântată. Eram atârșat, recunosc, de aceste curențe de criminalitate. Simțeam cum încolțește, cum urcă în mine pofta de a râde, semn infailibil că fusese stârnită slăbiciunea mea pentru senzational, nevoia mea americană, chica-goană (dar și personală) de stimulente tari, de incongruități și de extreme. Știam că furtul de obiecte de

131

lux era o acțiune de mari proporții în Chicago. Se spune că dacă cunoști pe vreunul din Fagin-ii ăștia superbogătași din cercurile înalte, poți obține obiecte de lux la jumătate din prețul de vânzare. Șparlitul de prin magazine era efectuat de consumatorii de droguri. Care-și primeau recompensa în heroină. Că, **t** despre polițiști, se spune că erau plătiți să închidă ochii, îi împiedicau pe negustori să facă mare tapaj. Oricum, mărfurile erau asigurate. Mai existau și binecunoscutele „marje” sau pierderi anuale care se raportau la Fisc. Pentru cine a crescut la Chicago, nu-i greu să accepte asemenea

informații în legătură cu corupția. Ba chiar ele vin să-ți satisfacă o anumită necesitate. Se armonizează cu viziunea ta de chicagoan asupra societății. Naivitatea e o noțiune pe care nu ți-o poți îngădui.

Așa cum ședeam acolo, cufundat în pernele moi, sorbindu-mi whiskyul cu gheață, încercam să evaluez, articol cu articol, tot ce purta Cantabile, pălăria, pardesiul, ghetetele (ghetele ar fi putut să fie din piele de vițel nenăscut), mănușile de călărie, și făceam efortul de a-mi imagina cum obținuse toate aceste obiecte, prin canale criminale, de la Field, de la Saks Fifth Avenue, de la Abercrombie & Fitch. Din câte îmi puteam de seama, bătrânul tăinuitor nu-l prea lua în serios.

Rinaldo era interesat de unul dintre ceasuri și și-l puse pe mână. Aruncă ceasul vechi japonezului care-l prinse. Mi-am zis că venise momentul să-mi recit rolul și am început:

— Apropo, Ronald, îți datorez niște bani de acum câteva seri.

— De unde până unde?

— De la pocherul pe care l-am jucat la George Swiebel. Bănuiesc că ți-a și ieșit din minte.

— Ah, îl cunosc pe individul ăsta, Swiebel, cu toată garnitura lui de mușchi, spuse bătrânul. E cumplit în societate. Dar se pricepe să pregătească o *bouillabaisse* extraordinară. Ce-i a lui c-a lui.

— Eu i-am atras pe Ronald și pe vărul lui, Emil, la partida asta de pocher. A fost realmente vina mea. Oricum, Ronald ne-a golit buzunarele. E un pocherist de elită. M-am ușurat de șase sute de dolari și Ronald a trebuit să mă crediteze pe cuvânt de onoare. Dar acum am banii asupra mea, Ronald, și aș vrea să ți-i dau până nu uităm din nou amândoi.

— În regulă.

Din nou Cantabile își îndesă banii, fără să-i numere, în buzunarul de la piept. Jocul lui era mai bun decât al meu, deși făceam tot ce-mi sta în puteri. Pe de altă parte însă, lui îi revenise partea onorabilă a târgului, afrontul. Era dreptul lui să fie mânios, și asta nu însemna puțin lucru.

Când am ieșit din clădire, l-am întrebat:

— Ei, n-a fost bine?

— Bine - da! Bine! răspunse cu voce puternică și amară.

Era limpede că încă nu avea de gând să-mi dea drumul. Nu încă.

— Bănuiesc că pelicanul bătrân o să croncăne la toți că ți-am dat banii. Asta era obiectivul, nu? Am adăugat, aproape numai pentru mine: Mă întreb cine croiește asemenea pantaloni cum poartă moșneagul. Numai prohabul trebuie să fi măsurat un metru.

Dar Cantabile continua să-și acumuleze furia.

— Dumnezeuule! exclamă.

Nu-mi plăcea felul în care se uita la mine pe sub sprâncenele drepte ca lama de pumnal.

— Ei, și cu asta basta, am zis. O să iau un taxi. Cantabile mă înșfacă de mânecă.

— Stai așa! porunci.

Realmente nu știam ce să fac. În fond era înarmat. Multă vreme m-am gândit și eu să port armă, Chicago-ul fiind ceea ce este. Dar au refuzat să-mi elibereze permisul. Cantabile, fără să aibă permis, purta pistol. Acesta era unul dintre indicii deosebirii dintre noi doi. Numai Dumnezeu știe la ce consecințe pot duce asemenea deosebiri.

— Ce, nu te amuză să-ți petreci după-amiaza cu mine? mă întrebă Cantabile mijind.

Am încercat să răspund printr-un râs, dar am dat

greș. S-a interpus globushysterwus... îmi simțeam gâtul lipit.

— Urcă, Charlie.

Din nou m-am așezat pe scaunul roșu (pielea suplă, înmiresmată, îmi evoca sângele, sângele pulmonar) și am bâjbâit după centura de siguranță - niciodată nu nimerești ca lumea blestematele alea de catarama.

— Ce tot freci centura aia! Nu mergem departe. M-am consolată cât am putut cu această informație.

Ne aflam pe Michigan Boulevard și o luasem înspre Sud. Am oprit lângă un zgârie-nori în construcție, asupra căruia se abătea ritmic brațul unei macarale și care roia de luminițe. Pe sub întunericul timpuriu ce cotropea acum cu repeziciune de decembrie apusul scânteietor, soarele, asemenea unei vulpi zbârlite. O zbughea dincolo de orizont. Nu lăsase în urmă-i decât o dâră lată, purpurie, îl zăream printre stâlpii metroului aerian. Pe măsură ce înspăimântătorul schelet al clădirii neterminate era înghițit de întuneric, cavitățile goale din interior se umpleau de mii de punctișoare de lumină, asemănătoare bulelor din șampanie. Clădirea finisată n-avea să fie niciodată atât de frumoasă. Am coborât amândoi din mașină, trântind portierele, și l-am urmat pe Cantabile pe un fel de pasarelă de scânduri, amenajată pentru camioane. Părea să fie perfect familiarizat cu locul. Poate că avea clienți printre constructori. Desigur, dacă era vârat în gașca cămătarilor. Dar, pe de altă parte, dacă ar fi fost cămătar, n-ar fi avut curaj să vină aici pe întuneric, riscând să se trezească îmbrâncit de pe o schelă de către unul din băieții „duri”. Aceștia nu-și fac prea multe probleme. Trag la măsă și petrec apoi destul de nesăbuit, îmi place felul în care acrobații ăștia de pe schele pictează numele gagicilor pe grinzile cele mai inaccesibile.

De jos din stradă vezi adeseori scris la înălțime

DONNA sau SUE. Bănuiesc că duminica vin împreună cu fetele ca să le arate ofranda iubirii lor pictată la opt sute de picioare altitudine. Din când în când se mai prăbușesc și mor. Oricum, Cantabile adusesese cu el căști de protecție. Le-am pus amândoi. Totul fusese organizat cu premeditare. Mă înștiința că avea o rudă care făcea parte din personalul de supraveghere. Adăugă și că încheiase multe afaceri pe aici. Avea legături cu antreprenorul și cu arhitectul, îmi înșira toate astea mai repede decât reușeam eu să le cântăresc adevărul, în orice caz, ne-am urcat într-o cușcă de ascensor uriaș, complet deschisă, sus, sus de tot.

Cum să descriu senzațiile mele? Teamă, emoții tari, apreciere, exultare – da, îi apreciam ingeniozitatea. Totuși aveam sentimentul că urcăm prea sus, prea departe. Unde ne aflam? Pe ce buton apăsase? La lumina zilei, admirasem adeseori grupurile de macarale ca un stol de lăcuste, vopsite cu portocaliu în creștet. Beculețele care de jos păreau atât de multe atârneau ici-colo, la distanțe mari. Nu știu cât de departe am urcat, în orice caz foarte departe. Aveam doar atâta lumină câtă se îndura să ne dăruiască înserarea metalică și înghețată, șfichiuitoare, cu vântul vâjâind printre spațiile goale ale scheletelor de fier roșu-ruginit, ca sângele de rană deschisă, și bufnind cu furie în prelatele spânzurate. Spre răsărit se întindea apa violent rigidă, înghețată, scrijelită ca un platou de piatră, iar de cealaltă parte cerul scăldat în efuzii de culori topite, ultimele reflexe de lumină, contribuția otrăvurilor industriale la frumusețea vesperală a orașului Chicago. Am ieșit din ascensor. Vreo zece constructori cu căști de protecție, care așteptaseră sosirea liftului, se năpustiră în cușcă. Aș fi vrut să le strig „Așteptați-mă și pe mine!” Coborâra în grup, lăsându-ne nicăieri. Cantabile părea să știe încotro merge, dar n-aveam încredere în el. Era în stare să însceneze orice. „Urmează-mă!”

Îmi spuse, îl urmam, dar mergeam foarte încet. Rămânea locului să mă aștepte. Ici-colo, pe la etajul cincizeci sau șaizeci, erau câteva apărătoare de vânt, pe care vântul le smucea și le zbugiuma cumplit, îmi curgeau ochii. M-am ținut de un stâlp, iar Cantabile mi-a spus:

- Copăcel, mani mare! Copăcel, popri tor de cecuri!
- Am pantofi cu talpă de piele. Alunecă.
- Nu umbla cu fofârlica.
- Nu, așa e.

Am înconjurat stâlpul cu brațele. Nici prin cap nu-mi trecea să mă mai mișc de-acolo.

Se pare însă că ajunsesem suficient de departe.

— Acum, îmi zise, vreau să-ți arăt cât îmi pasă mie de banii tăi. O vezi?

Îmi ținea în fața ochilor o hârtie de cincizeci de dolari. Se rezemă cu spatele de un stâlp de oțel și, scoțându-și elegantele mănuși de călărie, începu să împăturească bancnota. La început, n-am înțeles ce vrea să facă. Pe urmă am priceput. Confeționa un planor de jucărie, își suflecă mâneca raglanului și lansă planorul. L-am urmărit plutind cu viteză printre becurile spânzurate, purtat de vânt, în atmosfera metalică, din ce în ce mai întunecată. Pe Michigan Boulevard fuseseră atârinate podoabele de Crăciun, șiraguri șerpuitoare de globulețe de sticlă, de la un pom la altul. Răspândite ca celulele sub lupa microscopului.

Grija mea de căpetenie era cum să cobor de acolo. Deși ziarele nu fac mare caz, mereu cad oameni de la înălțime. Dar oricât aș fi fost de speriat și hărțuit, sufletul meu iubitor de senzații se simțea gratificat. Știam eu că sunt greu de satisfăcut. Dar de astă dată ștacheta satisfacției fusese prea mult ridicată. Va trebui să cobor. Era excesiv. Va fi necesar, știam bine, să schimb tonul.

Lansă mai multe bancnote de cincizeci de dolari. Delicate avioane de hârtie. *Origami* (oh, mintea mea îmbâcsită de cunoștințe, menținându-și neobosita pedanterie – mintea mea atât de băgăreată în chestiuni lexicale), *origami*, arta japoneză de a confecționa obiecte din hârtie împăturită. Anul trecut a avut loc, mi se pare, o reuniune internațională a constructorilor de aparate de zbor fanteziste din hârtie. Cred că era anul trecut. *Hobby-stii* care au participat erau matematicieni și ingineri.

Bancnotele verzi ale lui Cantabile zburau ca niște cinteze, ca rândunelele, ca fluturii, toate purtând imaginea lui Ulysses S. Grant. Aduceau comori crepusculare oamenilor de jos, din stradă.

— Ultimele două le păstrez, spuse Cantabile. Le facem praf pe mâncare și băutură pentru noi doi.

— Dacă am să mai ajung vreodată jos, în viață.

— Te-ai descurcat destul de bine. Pornește, ia-o tu acum înainte, facem cale-ntoarsă.

— Tălpile astea de piele sunt foarte înșelătoare. Acum câteva zile am călcat în stradă pe o simplă bucată de hârtie cerată și m-am întins pe jos. Poate c-ar trebui să-mi scot pantofii.

— Vezi-ți de treabă. Calcă pe vârfuri.

Dacă nu-ți stătea gândul la cădere, pasărelele erau foarte sigure. M-am târât de-a lungul lor, luptându-mă cu mușchii înțepeniți ai gambelor. Fața mea transpira mai repede decât reușea vântul s-o zbicească, până am ajuns, în sfârșit, să mă țin de ultimul dintre stâlpi. Tot timpul m-am temut de faptul că îl simțeam pe Rinaldo Cantabile prea aproape în urma mea. Câțiva băieți cu căști de protecție, care așteptau ascensorul, ne-au luat probabil drept țipi de la sindicat sau oameni de-ai arhitectului. Se lăsase noaptea și emisfera până dincolo de Golf era înghețată. Când am coborât, m-am prăbușit, fericit, pe

scaunul Thunderbird-ului. Cantabile și-a scos casca lui și pe a mea. A pornit motorul. Acum chiar c-ar fi fost cazul să mă lase să plec. Îi oferisem destulă satisfacție. Dar se lansase din nou, conducând în viteză. Gonea spre semaforul următor. Capul îmi atârna peste spătarul scaunului, în poziția pe care ți-o iei când îți curge sânge din nas. Nu-mi dădeam seama exact unde ne aflam.

— Ascultă, Rinaldo, i-am spus. Ți-ai făcut cheful. Mi-ai stâlcit mașina, m-ai minat toată ziua ca pe-o vită, m-ai făcut acum câteva minute să trag cea mai grozavă spaimă din viața mea. Foarte bine, am văzut că nu banii mei te-au interesat. Hai să aruncăm restul banilor în canal, ca să mă pot duce și eu acasă.

— Ți-am dat o lecție bună?

— A fost o întreagă zi de ispășire.

— Ai văzut destui din - cum naiba se cheamă - am învățat o serie de cuvinte noi de la tine, în seara aia la pocher.

— Ce cuvinte?

— Proletari. *Lumpi*, *Lumpenproletariat*. Ne-ai ținut un mic discurs despre Karl Marx.

— Dumnezeule, chiar că mi-am dat drumul! Am scăpat complet frâul din mână. Ce muscă m-o fi pișcat?

— Ai vrut să te amesteci cu drojdia societății, cu elementul criminal. Voiai să investighezi mahalaua, Charlie, și te amuza să joci cărți cu noi, prostimea, lepădăturile societății.

— Înțeleg. V-am insultat.

— Într-un fel. Dar din când în când erai interesant, când vorbeai de orânduirea socială și de obsesia pe care o reprezintă proletariatul pentru mica burghezie. Ceilalți de acolo habar n-aveau despre ce tot trăncănești.

Pentru prima dată, Cantabile îmi vorbea pe un ton mai blajin. Mi-am îndreptat spinarea și am văzut pe

dreapta râul scânteindu-și luminile de noapte și piața de alimente împodobită de Crăciun. Ne îndreptam spre vechiul restaurant Gene și Georgetti, aflat chiar la stația terminus a metroului aerian. Am parcat printre alte automobile de un lux sinistru și am intrat în clădirea veche și posomorâtă unde – trăiască intimitatea oferită de opulență! – ne-a izbit un val de muzică de tonomat, asemenea talazurilor Pacificului. Barul aristocrației finanțelor era ticsit cu băutori din aristocrația financiară, însoțiți de femei frumoase. Fantasticul perete de oglindă era populat cu sticle de băuturi și semăna cu fotografia de grup a unei promoții de absolvenți celești.

— Giulio, i se adresă Rinaldo chelnerului. Fă-ne rost de o masă liniștită, dar nu vrem să stăm lângă closet.

— Sus, domnu' Cantabile?

— De ce nu? am intervenit eu.

Mă clătinam pe picioare și nu voiam să aștept la bar până avea să se elibereze o masă. Ar fi însemnat de altfel să mai lungesc seara.

Cantabile mi-a aruncat o privire care voia să spună: „Ți-a cerut cineva părerea?”, dar după aceea a consimțit.

— Bine, fie și sus. Și adu-ne două sticle de șampanie Piper Heidsieck.

— Imediat, domnu' Cantabile.

În zilele lui Al Capone gangsterii organizau false bătălii cu șampanie la banchete. Săltau sticlele în sus și-n jos, se împușcau cu dopurile și cu jetul de spumă, toți îmbrăcați în haine de gală, de parcă luau parte la un masacru hazos.

— Și acum vreau să-ți spun ceva, începu Rinaldo Cantabile, în cu totul altă ordine de idei. Sunt însurat, știi.

— Da, îmi aduc aminte.

— Cu o femeie minunat de frumoasă și de inteligentă.

— Ai vorbit de soția ta, acolo, în seara aceea... Ai și

copii? Ce face soția ta?

— Nu-i o femeie casnică, amice, și-ți prinde bine să știi. Ce, crezi că aș fi putut să iau de nevastă vreo cată cu fundu' lat care stă toată ziua cu bigudiurile-n păr și se zgâiește la televizor? Soția mea e o femeie adevărată, cu creier în cap, cu cultură. E profesoară la Mundelein Collège și-și pregătește acum teza de doctorat. Și știi unde?

— Nu.

— La Radcliffe, Universitatea Harvard.

— Asta-i foarte frumos.

139

Mi-am golit paharul de șampanie și l-am umplut iar.

— Nu te eschiva de la subiect. Întreabă-mă care-i tema. A tezei, vreau să spun.

— Foarte bine, care-i?

— Scrie un studiu despre poetul ăla care a fost prietenul tău.

— Glumești! Von Humboldt Fleisher? De unde știi că mi-a fost prieten?... înțeleg. Am vorbit și despre el la George. În seara aceea ar fi trebuit să mă încuie cineva într-un dulap.

— Nici nu era nevoie să trișăm, Charlie. Habar n-aveai pe ce lume te găsești. Pălăvrăgeai ca un puști de nouă ani despre procese, avocați, contabili, investiții proaste, și revista pe care ai de gând s-o scoți - a naibii de păguboasă afacere, din cât am înțeles. Ziceai că ai de gând să-ți risipești propriii tăi bani pe propriile tale idei.

— Niciodată nu discut lucrurile astea cu oameni străini. Se vede că Chicago îmi dă nebunia arctică.

— Ascultă aici, sunt foarte mândru de nevastă-mea. E dintr-o familie bogată, din cercuri înalte...

Am observat că unora lăudăroșenia le dă o culoare foarte frumoasă, și obrajii lui Cantabile străluceau.

Continuă:

— Te întrebi desigur cum de-a putut lua pe unul ca mine.

Am murmurat: „Nu, nu!” deși, desigur, întrebarea ar fi fost legitimă. Oricum, nu-i lucru nou că femeii cu o educație aleasă se lasă atrase de derbedei criminali și demenți și că acești derbedei etc. sunt la rândul lor atrași de cultură și gândire. Diderot și Dostoievski ne-au familiarizat cu asemenea cazuri.

— Vreau să-și ia doctoratul, urmă Cantabile. Pricepi? Țin numaidecât. Și tu ai fost amic cu individul ăla, Fleisher. Ai să-i procuri lui Lucy informații.

— Stai puțin...

— Ia dă o citire aici!

Îmi întinse un plic, iar eu mi-am pus ochelarii și am citit documentul dinăuntru. Era semnat Lucy Wiikins Cantabile și era scrisoarea unui doctorand model, politicoasă, detaliată, perfect sistematizată, cu obișnuitele circumlocuțiuni academice – trei pagini scrise pe câte o singură parte, și doldora de întrebări, de întrebări dureroase, în timp ce citeam, Cantabile mă ținea sub strictă observație.

— Ei bine, ce impresie îți face?

— Grozavă. (Mă cuprinsese disperarea.) Și ce vreți amândoi de la mine?

— Răspunsuri. Informații. Vrem să dai răspunsurile în scris. Ce părere ai despre proiectul ei?

— Sunt de părere că morții sunt datori să ne asigure existența.

— Iar umbli cu șahăr-mahăr, Charlie. Nu-mi place figura.

— Să-ți fie de bine, am replicat. Acest sărman Humboldt, prietenul meu, a fost un mare spirit, pe care l-au distrus... în sfârșit, asta nu importă. Gașca doctorilor în

filosofic este o gașcă de lux, dar nu vreau să am niciun amestec în ea. În plus, nu obișnuiesc niciodată să răspund la chestionare. Tot felul de idioți ți se vira în viață cu chestionarele lor. Nu suport chestiile astea.

— O faci pe nevastă-mea idioată?

— N-am avut plăcerea s-o cunosc.

— Îți acord circumstanțe atenuante. Te-a zdruncinat rău chestia cu Mercedesul și pe urmă te-am hărțuit eu până te-am înnebunit. Dar să nu vorbești urât de nevastă-mea.

— Există anumite lucruri pe care refuz să le fac. Și ăsta-i unul dintre ele. N-am de gând să scriu răspunsurile. Mi-ar lua săptămâni întregi.

— Ascultă!

— Am pus punct.

— O clipă!

— Taie-mă-n bucăți! Du-te dracului!

141

— Bine, bine, ia-o încetișor. Unele lucruri sunt sacre, înțeleg. Dar toate se pot aranja. Te-am auzit atunci la pocher și știu că ai necazuri cu diuumul. Ce-ți lipsește – un om dur, cu simț practic, care să-ți mânuiască treburile. M-am gândit mult la chestia asta și am tot felul de idei care ți-ar fi de folos. Am putea face un târg.

— Nu vreau niciun fel de târg. Am avut parte de el. Mi-e frântă inima și vreau să merg acasă.

— Hai să luăm câte o friptură și să ne terminăm băutura. O să-ți faci bine un cotlet în sânge. Ești numai obosit, Până la urmă tot ai s-o faci.

— N-am s-o fac.

— Ia comanda, Giulio!

Aș vrea să știu și eu de ce simt atâta loialitate față de cei decedați. Când aflu de moartea lor, îmi spun adeseori că trebuie să le continui activitatea, să le preiau misiunea,

să le finalizez opera. Ceea ce, firește, n-aș putea face. În schimb, descopăr că unele dintre caracteristicile lor mi-au intrat mie în sânge. De pildă, constat că, pe măsură ce trece timpul, devin absurd în maniera lui Von Humboldt Fleisher. Încetul cu încetul e tot mai evident că el a acționat în calitate de agent al meu. Eu însumi, o persoană chibzuită și prudentă, l-am determinat pe Humboldt să se exprime violent în numele meu, satisfăcându-mi astfel unele dintre arzătoarele mele dorințe refulate. Aceasta explică și atracția pe care o resimt pentru anumiți indivizi – ca Humboldt, sau George Swiebel, sau chiar pentru un tip ca Rinaldo Cantabile. Acest gen de delegație psihologică s-ar putea să-și aibă originile în guvernarea de tip reprezentativ, în orice caz, când moare unul dintre prietenii care mă exprimă, misiunea cu care l-am delegat se reîntoarce la mine. Și cum eu, la rândul-mi, sunt delegat să exprim pe alții, situația devine infernală.

Să-l continuu pe Humboldt? Humboldt voia să drapeze omenirea în strălucire, dar n-a avut destul material. Și drapajul s-a isprăvit taman la pânțele. Dedesubt a rămas să atârne nuditatea hirsută pe care o cunoaștem atât de bine. Era un om admirabil, generos, cu o inimă de aur. Dar bunătatea lui era de genul acela pe care oamenii îl consideră azi demodat. Strălucirea cu care lucra el era vechea strălucire, și nu mai putea fi găsită decât în cantități mici. Or lucrul de care aveam noi nevoie era o strălucire cu totul nouă.

Și acum, Cantabile și a lui nevastă doctor în filosofie se puseseră pe capul meu ca să-mi reamintească de frumoasele zile apuse din Greenwich Village, de intelectualii, de poeții, de trăsniții săi, de sinuciderile și poveștile sale de dragoste. Nu țineam să mi le amintesc. Nu-mi puteam încă forma o părere limpede despre doamna Cantabile, dar în Rinaldo vedeam un reprezentant al noii

gloate de deștepți ai societății noastre bine informate și, oricum, în momentul de față nu prea simțeam nevoia unui braț răsucit. Nu am nimic împotriva să ofer informații studenților, sau chiar tinerilor care vor să-și facă o carieră, dar tocmai acum eram extrem de ocupat, cumplit, dureros de ocupat – ocupat subiectiv și obiectiv: subiectiv cu Renata și Denise, și Murra contabilul, și avocații și judecătorul, și cu o multitudine de frustrări emoționale; obiectiv prin participarea la viața țării mele și a Civilizației Occidentale și a societății globale (un amestec de realitate și ficțiune). Ca redactor-șef al unei importante reviste literare, *Arca*, revistă care, probabil, n-o să apară niciodată, trebuia să meditez întruna la afirmații ce se cer făcute și la adevăruri ce se cer reamintite lumii. Lumea în sine, identificată printr-o serie de date (1789 – 1914 – 1917 – 1939) și prin cuvinte cheie (Revoluție, Tehnologie, Știință și așa mai departe), reprezenta o altă cauză de preocupări. Avem datorii față de aceste date și cuvinte. Totul era atât de important, de copleșitor, de tragic, încât, până la urmă, ceea ce doream cu adevărat era să mă așez în pat și să trag un pui de somn. Am avut întotdeauna

143

un excepțional dar de a mă abstractiza. Privesc uneori fotografii făcute în cele mai negre ceasuri ale omenirii și văd doar ca pe atunci aveam păr bogat și că eram de o tinerețe cuceritoare. Port un costum la două rânduri, prost croit, după moda anilor '30 sau '40, fumez pipă, sau stau sub un copac, mână-n mână cu o gagicuță durdulie și frumușică – și dorm de-a-n picioarele, inconstient. Am trecut astfel, moțâind, prin multe crize (în timp ce milioane și milioane de oameni mureau,).

Lucrul ăsta este colosal de important, într-un fel, aş putea spune că m-am întors la Chicago din rațiunea secretă de a scrie o operă semnificativă. Letargia mea e

oarecum legată de acest proiect - mi-a dat ideea de a scoate ceva din războiul cronic dintre somn și trezie, război inerent naturii umane. Subiectul studiului meu, conceput în ultimii ani ai administrației Eisenhower, era plictiseala. O, Chicago ar fi fost locul ideal în care să scriu eseul meu capital: *Plictiseala*. În brutalul Chicago puteai face cercetări asupra evoluției spiritului uman sub imperiul industrialismului. Dacă ar fi fost să se ivească un purtător al unei noi viziuni asupra Credinței, Iubirii și Speranței, ar fi trebuit mai întâi să înțeleagă cui oferea această viziune - ar fi trebuit să înțeleagă acea adâncă suferință care se numește plictis. Voiam să încerc să fac din plictiseală ceea ce Malthus și Adam Smith și John Stuart Mill sau Durkheim au făcut din populație, avere și diviziunea muncii. Istoria și temperamentul meu mă plasaseră într-o situație aparte, și aveam de gând să profit de ea. Nu degeaba îi citisem pe toți acei mari și moderni experți ai plictiselii: Stendhal, Kierkegaard și Baudelaire. De-a lungul anilor lucrasem mult la acest eseu. Dificultatea consta în faptul că mă lăsam copleșit de însăși tema tratată, asemenea minerului sufocat de gazele din mină. Și totuși, n-aveam de gând să mă opresc, îmi spuneam că până și Rip van Winkle a dormit numai douăzeci de ani, or eu îl depășisem cu cel puțin două decenii și eram hotărât să-mi extrag luminile din însuși timpul pierdut. Așa încât efectueam o înaltă muncă intelectuală la Chicago și, de asemenea, mă înscrisesem la un club de gimnastică și jucam mingea cu traficanți de stupefiante și gangsteri-gentlemen, în efortul de a-mi intensifica forțele treziei. Și, la un moment dat, respectatul meu prieten Dumwald a menționat în glumă că celebrul dar greșit-înțelesul doctor Rudolf Steiner are multe de spus asupra aspectelor mai profunde ale somnului. Cărțile lui Steiner, pe care am început să le citesc zăcând culcat, m-au făcut să mă

trezesc. Steiner afirmă că între concepția unui act și executarea lui prin voință intervine golul somnului. Intervenția poate fi de scurtă durată, dar e profundă. Pentru că unul dintre sufletele omului este sufletul somnolent. Din acest punct de vedere, ființele omenesti seamănă cu plantele, a căror întreagă existență constă în somn. Această afirmație a făcut o puternică impresie asupra mea. Adevărul despre somn nu poate fi perceput decât din perspectiva unui spirit nemuritor. Nu m-am îndoit niciodată că posed un asemenea element. Dar de timpuriu am trecut acest fapt pe un plan secundar. L-am păstrat sub pălărie. Numai că crezurile ținute sub pălărie îți apasă creierii și te cufundă tot mai mult în regnul vegetal. Chiar și acum ezitam să vorbesc despre spirit în fața unui om de cultură ca Dumwald. Desigur, el nu-i acorda încredere lui Steiner. Dumwald era roșcovan, mai în vârstă dar viguros, îndesat și chel, un holtei cam sonat, dar un om de treabă. Avea un fel de a vorbi peremptoriu, direct, dictatorial, chiar despotic, dar mă dojenea fiindcă ținea la mine – altfel nici nu s-ar fi sinchisit. Mare cărturar, unul dintre cei mai cultivați oameni de pe pământ, era un raționalist, în niciun caz însă un raționalist îngust. Cu toate acestea, nu-i puteam vorbi despre forța unui spirit detașat de trup. Nici n-ar fi vrut să audă de așa ceva. Îmi pomenise de Steiner în glumă. Eu însă nu glumeam, dar nu voiam să mă considere smintit.

145

Începusem să mă gând & se mult la spiritul nemuritor. Totuși, noapte de noapte, visam că devenisem cel mai bun jucător de la club, un demon al rachetei, și că reverul meu trecuse în zbor pe lângă zidul din stânga al sălii și căzuse drept în colț – într-o manieră atât de englezească! Visam că-i băteam pe cei mai buni jucători – pe toți tipii aceia slabi, păroși, iuți, care în realitate evitau

să joace cu mine pentru că eram ageamiu. Mă simțeam foarte dezamăgit de superficialitatea trădată de asemenea visuri. La mine până și visurile sunt adormite. Și ce să mai spun de bani? Banii sunt necesari pentru protecția celor adormiți. Cheltuielile te trag la trezie. Pe măsură ce-ți limpezești ochii de ultimul abur de somn și te ridici la un grad mai înalt de trezie, ai nevoie de tot mai mulți bani.

În împrejurările actuale (și acum e clar ce numesc eu împrejurări: Renata, Denise, copiii, tribunalele, avocații, Wall Street, somnul, moartea, metafizica, karma, prezența universului în noi, prezența noastră în universul în sine) nu am încetat să mă gândesc la Humboldt, prețios prieten învăluit în noaptea fără de sfârșit a morții, un tovarăș dintr-o existență anterioară (sau pe-aproape), mult-îndrăgit dar mort. Uneori îmi imaginam că s-ar putea să-l reîntâlnesc într-o viață viitoare, pe el, și pe mama. și pe tatăl meu. Și pe Demmie Vorighel. Demmie era unul dintre morții mei cei mai importanți, de care-mi aminteam zi de zi. Dar nu mă așteptasem ca Humboldt să-mi reapară ca în viață, conducând cu nouăzeci de mile pe oră Buickul lui cu patru locuri. La început am râs. Pe urmă am țipat. Am încremenit. M-a dat gata. M-a trăsnetit cu binefaceri. Darul lui Humboldt a anihilat multe dintre problemele mele imediate.

Rolurile jucate de Ronald și de Lucy Cantabile în toată povestea asta constituie și ele o chestiune aparte.

Dragi prieteni, deși eram pe punctul de a pleca din oraș și aveam de rezolvat o grămadă de treburi, am hotărât să suspend pentru o dimineață orice activitate practică. Am recurs la această soluție ca să nu plesnesc de atâta încordare. Practicam unele dintre exercițiile recomandate de Rudolf Steiner în *Cunoașterea lumilor mai înalte, și cumoputemdobândi*. Până în prezent nu dobândisem mare lucru, dar e drept că sufletul meu era

încărcat de ani și foarte prihănit, și foarte tracasat, așa încât trebuia să am răbdare. Cum e caracteristic pentru mine, depusesem prea mult zel în dobândirea cunoașterii, și mi-am adus din nou aminte de acel sfat admirabil dat de un gânditor francez: *Trouve avant de chercher* – Valery o spusese. Sau poate că Picasso. Sunt unele momente când cel mai bun lucru pe care-l poți face este să te culci.

Și astfel, a doua zi după aventura mea cu Cantabile, mi-am luat o vacanță. Vremea era frumoasă și senină. Am dat la o parte perdelele ajurate care-mi estompau detaliile orașului Chicago și am lăsat să intre în casă soarele radios și albastrul intens (care, în mărinimia lor, strălucesc și încununează chiar și un oraș ca ăsta). Bine dispus, am dezgropat din sertar hârtiile mele în legătură cu Humboldt. Am așezat teancuri de însemnări, scrisori, pagini de jurnal și manuscrise pe măsuța de cafea și pe consola caloriferului, în spatele canapelei. Pe urmă m-am întins, oftând și zvârlindu-mi pantofii din picioare. Mi-am pus sub cap o pernă lucrată în gobelin de către o tânără fată (ce viață plină de femei am mai dus și eu! Ah, secolul ăsta frământat de sexualitate!), o anume domnișoară Doris Scheldt, fiica antroposofului pe care-l consultasem uneori. Ea îmi dăduse, cu un an înainte, acest dar de Crăciun, lucrat de mână. Mărunțică și drăguță, inteligentă, cu un profil surprinzător de puternic pentru o tânără atât de drăgălașă, obișnuia să poarte rochii demodate care o făceau să arate ca Lilian Gish sau ca Mary Pickford. Încălțăminte ei, însă, era provocatoare, foarte neconformistă. În vocabularul meu particular, o numeam o mică *noii*

147

me tangerină. Voia și nu voia să fie atinsă. Deținea și ea o sumedenie de cunoștințe în domeniul antroposofiei și am petrecut ore întregi împreună, cu un an în urmă, când

între mine și Renata avusese loc o ruptură. Mă tolăneam în balansoarul ei curbat, iar ea își așeza pe un taburet picioarele încălțate cu cizmulite de lac, și broda la perna asta roșie și verde, iarbă-fragedă-și-tăciuni-încinsi. Flecăream etcetera. Fusesse o relație foarte agreabilă, dar se terminase. Mă împăcasem cu Renata.

Toate astea vi le-am oferit în chip de explicație pentru faptul că în acea dimineață l-am luat pe Von Humboldt Fleisher ca subiect al meditațiilor mele. Se presupune că asemenea exerciții de meditație îți întăresc voința. Și pe urmă, voința treptat fortificată pe calea meditațiilor poate deveni un organ de percepție.

O carte poștală mototolită căzu pe jos, una dintre ultimele misive trimise de Humboldt. Am citit rândurile-fantomă, ca o evanescentă grafie a aurorii boreale:

Guzganii se pitesc când șoimii se avântă.

Șoimii se feresc de avioane-n zbor;

Avionul e-ngrozit de antiaeriană.

Fiecăruia dintre noi de cineva îi e teamă.

Doar nechibzuiții lei

Pe sub arborii Bulu

Dorm îmbrățișați.

După festinul sângeros – Asta înseamnă – zic – a trăi luxos!

Cu opt sau nouă ani în urmă, când am citit acest poem, mi-am spus: „Săracul Humboldt, doctorii ăștia care-i aplică tratamente de șoc i-au făcut lobotomie, l-au distrus pe bietul om”. Dar acum vedeam aici o comunicare, și nu un poem. Imaginația nu are voie să lânzezească – acesta era mesajul lui Humboldt. Datoria ei este să reafirme că arta face să se manifeste forțele lăuntrice ale naturii. Și pentru capacitatea izbăvitoare a imaginației somnul e somn, iar trezia e reală trezie. Asta părea să-mi spună acum Humboldt. Și dacă așa stăteau lucrurile, înseamnă că

Humboldt n-a fost niciodată mai teafăr la minte și mai brav decât spre sfârșitul vieții lui. Și eu care am fugit de el pe Strada 46, tocmai când avea să-mi comunice mai multe ca oricând! Petrecusem acea dimineață, cum am mai spus, îmbrăcat la patru ace și descriind elipse deasupra orașului New York în elicopterul Pazei de Coastă, cu cei doi senatori ai Statelor Unite, cu primarul și cu oficialități din Washington și Albany, și cu ziașiști fanfaroni, toți încinși în veste de salvare umflate, fiecare vestă prevăzută cu un cuțit suedez (niciodată n-am putut uita cuțitele acelea). Și apoi, după prânzul luat în Central Park (mă văd silit să repet), am pornit pe jos și l-am văzut pe Humboldt, un muribund ronțând un covrig uscat, la bordura trotuarului, cu fața împrăscată deja de noroiul mormântului. Așa că am luat-o la goană. Era unul dintre acele momente voluptuos de dureroase în care nu-mi pot păstra calmul. A trebuit să alerg. Și am spus: „Oh, băiete, la revedere! Ne întâlnim pe lumea cealaltă!”

Hotărâsem că pe lumea asta nu mai era nimic de făcut pentru el. Dar așa să fi fost oare? Zbârcita carte poștală mă făcea acum să-mi reconsider hotărârea. Mi-a venit ideea că păcătuisem împotriva lui Humboldt. Așa cum zăceam întins pe canapeaua umplută cu puf de gâscă, gata seamă cufund în meditație, m-am pomenit înfierbântându-mă de reproșuri și de rușine, roșu la față și transpirat. Mi-am tras de sub cap perna de la Doris Scheldt și mi-am șters obraji cu ea. Mă vedeam din nou pitindu-mă pe după mașinile parcate în Strada 46. Iar Humboldt îmi apărea ca un tufiș năpădit tot de omizi, care se ofilea văzând cu ochii. Am rămas înmărmurit constatând că vechiul meu prieten moare și am luat-o la fugă, m-am înapoiat la hotelul Piazza și am telefonat la cabinetul senatorului Kennedy anunțând că am fost rechemat de urgență la Chicago și că voi

reveni săptămâna următoare la Washington. Pe urmă am luat o mașină până la aeroportul La Guardia și acolo am prins primul avion spre O'Hare. Mă întorc mereu și mereu la acea zi pentru că a fost atât de îngrozitoare. Cele două băuturi - limita consumației de alcool în avion - nu mi-au ajutat cu nimic. Absolut nimic! La aterizare, am luat în barul aeroportului câteva porții duble de Jaek Daniel's, ca să-mi recapăt tăria. Era o seară foarte caldă. I-am telefonat Denisei spunându-i:

— M-am întors.

— Dar ai venit mult mai devreme decât trebuia. Ce s-a întâmplat, Charlie?

— Am trecut printr-o experiență tristă.

— Unde-i senatorul?

— A rămas încă la New York. Peste o zi sau două o să mă reîntorc la Washington.

— Bine, atunci vino acasă.

Life îmi comandase un articol despre Robert Kennedy. Petrecusem cinci zile cu senatorul, sau mai bine zis în preajma lui, șezând pe o canapea în birourile senatoriale și observându-l. Era o idee insolită din toate punctele de vedere, dar senatorul îmi îngăduise să mă lipesc astfel de el, ba chiar părea să mă placă. Spun „părea” pentru că era obligația lui să lase o astfel, de impresie unui jurnalist care-și propunea să scrie despre el. Și mie îmi plăcea, poate chiar în ciuda rațiunii. Avea un fel foarte curios de a se uita la tine. Ochii îi erau albaștri ea vidul și ușor îngreunați de o cută a pleoapelor. După plimbarea cu elicopterul, o limuzină ne-a dus din La Guardia în Bronx, și eu am fost tot timpul nedezipit de el. În Bronx, zăpușeala era insuportabilă, dar noi stăteam într-un fel de cabinet de cristal. Dorea să i se expună totul în rezumat. Punea întrebări tuturor celor de față. De la mine

aștepta informații istorice: „Ce știu despre William Jennings Bryan?” sau „Vorbește-mi despre H.L. Mencken”, și primea tot ce-i spuneam cu un soi de strălucire interiorizată, care nu mă lumina asupra celor ce gândea sau dacă cele aflate îi puteau fi de folos. Am plecat apoi la terenul de sport din Harlem. Roiau Cadillacuri, polițiști pe motociclete, gorile, echipe de televiziune. O bucată de teren viran dintre două blocuri fusese îngrădită, pavată, dotată cu tobogane și lăzi cu nisip. Directorul terenului, cu tunsoarea lui afro, îmbrăcat într-un *dashiki* viu colorat și cu colane de mărgele, i-a primit pe cei doi senatori. Aparatele de luat vederi erau cocoțate pe pedestale. Directorul negru, radios, ceremonios, ținea o minge de baschet între cei doi. Lumea se dădu la o parte, eliberând spațiul. Suplul, neglijent-elegantul Kennedy aruncă de două ori mingea. Când a ratat ținta, a scuturat din capul ca de vulpe roșcovană, cu păr bogat, și a zâmbit. Senatorul Javits nu-și putea însă permite să rateze, îndesat și chel, zâmbea și dânsul, dar se repezi direct spre coș, țiiând mingea la piept, și se încorda cu toată forța voinței spre obiectiv. Dădu două lovituri reușite. Mingea nu zbură cu boltă. Se îndreptă direct către coș și căzu înăuntru. Urmară aplauze. Ce zbucium, ce chin să ții pasul cu Bobby! Dar senatorul republican s-a descurcat foarte bine.

Cu așa ceva dorea Denise să mă ocup. Ea îmi aranjase susta, telefonându-le celor de la revista *Life* și supraveghind întreaga afacere. „Vino acasă”, mi-a spus, dar era nemulțumită. Nu la Chicago mă voia.

„Acasă” era o clădire mare în Kenwood, pe malul sudic. Evrei nemți bogați construiseră aici pe la începutul secolului case rezidențiale victorian-edwardiene. După ce magnații și ceilalți granguri au dispărut, în locul lor s-au mutat profesori universitari, psihiatri, avocați și negri musulmani. Când eu insistasem să ne întoarcem la Chicago

ca să devin un Malthus al plictiselii, Denise cumpărase casa Kahnheim. Protestase tot timpul pe tema: „De ce la Chicago? Dumnezeu, doar ne dă mâna să ne stabilim oriunde, nu-i așa?” Ea visa o casă în cartierul Georgetown din Washington, sau la Roma, sau în Londra SW3.

151

Dar eu mă încăpățânasem și Denise îmi spunea că speră ca ideea mea fixă să nu fie un simptom de depresiune nervoasă. Tatăl ei, judecătorul federal, era un jurist foarte ager. Știu că Denise îi cerea adeseori consultații în legătură cu proprietatea, bunurile deținute în comun, drepturile văduvelor în statul Illinois. El ne-a sfătuit să cumpărăm vila colonelului Kahnheim. Zi de zi, la micul dejun, Denise mă întreba când am de gând să-mi fac testamentul.

Acum se lăsase noaptea și ea mă aștepta în dormitorul nostru mare. Detest aerul condiționat. N-am lăsat-o pe Denise să monteze instalațiile. Temperatura aerului era foarte ridicată și, în nopțile fierbinți, chicagooanii simt trupul și sufletul orașului. Abatoarele au dispărut, Chicago nu mai este orașul măcelarilor, dar în arșița nopții vechile mirosuri reînvie. Mile întregi de cale ferată, mărginind străzile, erau odinioară populate de vagoane cu vite, în care dobitoacele își așteptau rândul la tăiere, mugind și răgând. Și vechea miasmă încă mai bântuie orașul. Se reîntoarce uneori, ca un suspin răbufnind din țărâna părăsită, pentru a ne aduce aminte că Chicago a fost cândva fruntea frunților în tehnologia măcelă-ritului și că miliarde de vite și-au dat duhul aici. Și în această noapte ferestrele erau larg deschise și familiara duhoare multistratificată de carne, seu, sânge, oase pulverizate, piele tăbăcită, săpun, hălci afumate și păr ars revenise. Vechiul Chicago respira din nou printre frunze și perdele. Auzeam mașinile pompierilor și țipătul sacadat al

ambulanțelor, isteric, smuls din adâncul măruntaielor. Vara, în mahalalele negre de la marginea orașului, renaște incendiarismul, un simptom, spun unii, de psihopatologie. Dar patima focului are și o rădăcină religioasă. Oricum, Denise ședea goală, periindu-și părul cu mișcări iuți și viguroase. Peste lac, oțelăriile scăpărau scânteii. Lumina lămpii scotea la iveală funinginea ce se lăsase pe frunzele și pe iedera ce îmbrăca zidul. Fusesse un an de secetă, în noaptea aceea Chicago-ul găfâia, marile motoare urbane pulsau, casele din Oakwood ardeau, linse de flăcări, sirenele se tânguiau lugubru, mașinile pompierilor, ambulanțele, automobilele poliției... un zăduf de turbare, de pumnal împlântat în rană, o noapte de viol și crimă, cu mii de hidranți deschiși, împrôșcând apa din ambii săni. Hidrologii observă descumpăniți cum scade nivelul lacului Michigan pe măsură ce toate aceste tone de apă se revarsă. Bande de minori dau târcoale, cu revolve și cuțite. Și - vai, vai - acest domn Charlie Citrine, cu inima duioasă, se văicărește că și-a văzut vechiul prieten, un om mort ronțăind un covrig uscat, la New York, așa încât domnul Citrine a abandonat revista *Life* și Paza de Coastă și elicopterele și doi senatori și a venit fuga-fuguța acasă, pentru a se lăsa consolată, în acest scop nevastă-sa se dezbrăcase complet, și-și peria părul extraordinar de bogat. Ochii ei imenși, violet-cenușii, erau intrigati, tandrețea ei se îmbina cu încruntarea. Mă întreba, fără cuvinte, cât am de gând să zac pe șezlong, în ciorapi, cu inima rănită și vibrând de sensibilitate desuetă. Fiind o persoană nervoasă, cu simț critic, Denise gândea despre mine că mă las pradă unor aberații morbide în legătură cu suferința, că am sentimente premoderne sau baroce în legătură cu moartea. Afirma deseori că mă reîntorsesem la Chicago pentru că aici erau îngropați părinții mei. Câteodată exclama subit alarmată: „Ah, acum urmează

capitolul cu cimitirul!" Și, ce-i mai rău, de cele mai multe ori avea dreptate. Curând, îmi auzeam singur monotonia târâtoare a vocii mele scăzute. Amorul era remediu acestor dispoziții funerare. Și iat-o pe Denise, iritată dar plină de simțul datoriei, stând complet goală pe pat – și eu care nu-mi scosesem nici măcar cravata. Știu că tristețea mea poate fi înnebunitoare. Și pe Denise o obosea să-mi fie sprijin emoțional. Nu prea participa la aceste emoții ale mele.

— Ah, iar te-a apucat! Ar trebui să te dezbari de toată aiureala asta de operetă. Stai de vorbă cu un psihiatru. Ce te cramponezi atâta de trecut și mereu bocești pe câte un mort. «au nitul

Denise, cu fața îmbujorată – semn că avusese o revelație – mi-a atras atenția eu în timp ce vărsăm lacrimi amare pentru morții mei, le bătătoream mormintele cu propria-mi lopată. Pentru că scriam biografii, și morții erau pâinea mea cea de toate zilele. Morții îmi câștigaseră decorația franceză și mă băga-scră la Casa Albă. (întreruperea legăturilor noastre cu Casa Albă, după moartea lui J.F.K., a însemnat pentru Denise una dintre cele mai mari frustrări.) Nu mă înțelegeți greșit. Știu că iubirea și dojana merg de multe ori mână-n mână. Așa se purta față de mine și Dumwald. Dumnezeu pune la încercare pe cel pe care îl iubește. În toate reproșurile ei se amesteca și afecțiunea. Când m-am întors acasă complet întors pe dos din cauza lui Humboldt, Denise s-a arătat gata să mă consoleze. Dar avea o limbă ascuțită. (Uneori îi spuneam Demonise.) Desigur, faptul că zăceam acolo atât de trist, cu inima sfâșiată, era de natură s-o provoace, în plus, bănuia că n-o să termin niciodată articolul pentru *Life*. Și în privința asta a avut dreptate.

Și dacă știam că moartea lui mă va îndurera atât de mult, de ce stătusem ru mâinile în sân? Această

sensibilitate gratuită era înflorătoare. Așa gândea Denise. Eram de acord și cu asta.

— Așadar, te întristează soarta prietenului tău Humboldt! Atunci cum se face că nu l-ai mai căutat deloc? Ai avut la dispoziție ani întregi în care puteai s-o faci. Și de ce nu i-ai vorbit azi când l-ai văzut?

Întrebări dure, foarte inteligente Nu mă cruța cu nimic.

— Presupun c-ar fi trebuit să-i spun: „Humboldt, sunt eu, Charlie. Ce-ai zice de-un prânz ca lumea? Restaurantul Panglica albastră e la doi pași”. Bănuiesc că ar fi făcut o criză. Acum vreo doi ani a încercat să dea cu un ciocan în cap secretarei unui decan. A acuzat-o că-i acoperă patul cu reviste pentru femei. Vedea în asta o intrigă erotică împotriva lui. A trebuit să fie din nou închis la ospiciu. Bietul om e nebun. Și n-are niciun rost să ne întoarcem la Sfântul Iulian sau să-i strângem în brațe pe leproși.

— Cine a zis ceva de leproși? Totdeauna te gândești la niște lucruri tare nici nu-i trec altuia prin minte.

— Mă rog, atunci e-n regulă, dar el arăta înspăimântător și eu eram sclivisit din cap până-n picioare. Și-am să-ți mai mărturisesc o coincidență curioasă. Azi-dimineață, în elicopter, am stat lângă doctorul Longstaff. Așa încât, printr-o asociație firească, m-am gândit la Humboldt. Longstaff e cel care i-a promis lui Humboldt o subvenție grasă de la Fundația Belisha. Asta pe când se afla încă la Princeton. Nu ți-am povestit niciodată despre dezastrul ăsta?

— N-am impresia.

— Și toată povestea mi-a revenit în minte.

— Longstaff e tot atât de frumos și de distins? Trebuie să fie în vârstă. Și pot să jur că l-ai sâcâit cu chestiile astea antediluviene.

— Da. I le-am reamintit.

— Asta-ți seamănă. Și a fost, desigur, foarte penibil.

— Trecutul nu-i penibil pentru cei care au avut dreptate.

— Mă întreb ce făcea Longstaff în toată șleahta aia de la Washington.

— Strângea bani pentru operele lui filantropice, bănuiesc.

Astfel se desfășurau meditațiile mele pe canapeaua verde. Dintre toate metodele de meditație recomandate de literatură, această metodă nouă mi se părea cea mai satisfăcătoare. Adeseori, la capătul unei zile, mă lungeam și începeam să rememorez tot ce se întâmplase, până la cel mai mic amănunt, tot ce văzusem și făcusem și spuseseam. Reușeam să reconstitui întreaga zi, urmărindu-mă din spate sau dintr-o parte, având viziunea mea fizică, întocmai ca a

155

oricărei alte persoane. Dacă-i cumpărasem Renatei o gardenie la un chioșc de flori, îmi aduceam aminte exact că dădusem șaptezeci și cinci de cenți pe ea. Vedeam cele trei monede de câte douăzeci și cinci de pe care se luase argintul, scoțând la iveală alama de dedesubt. Vedeam reverul mantoului Renatei și gămălia albă a acului lung. Revedeam chiar felul în care fusese înfipt în stofa pe care o împungea în două locuri, și fața plină, feminină a Renatei privind cu plăcere floarea; simțeam chiar și parfumul gardeniei. Dacă acesta e un factor al transcendenței, atunci e un fleac, eu puteam să-l realizez la nesfârșire, îndărăt, până la începutul timpurilor. Așadar, acum, lungit pe canapea, mi-am readus în memorie pagina de anunțuri mortuare din *Times*.

Times a fost tulburat de moartea lui Humboldt și i-a acordat un spațiu de două coloane. Fotografia era mărită. Pentru că, la urma urmei, Humboldt făcuse ceea ce se

presupune că trebuie să facă poezii în America; America în sensul cras al cuvântului. Își urmărise ruina și moartea cu mai mult zel decât urmărise femeile. Și-a făcut praf talentul și sănătatea, și a revenit așa = a, adică la groapă, alunecând pe panta de țărână. S-a îngropat cu propria-i mână. Foarte bine. Așa a făcut și Edgar Allan Poe, pescuit din canal la Baltimore. Și Hart Crane, sărind peste bordul unui vapor. Și Jarrell prăbușindu-se înaintea unei mașini. Și bietul John Berryman aruncându-se de pe un pod. Dintr-un anume motiv, America afacerilor și a tehnologiei apreciază teribil asemenea grozăvie. Țara e mândră de poezii ei morți, îi dă o cumplită satisfacție această mărturie a poezilor că America e prea dură, prea mare, prea multă, prea aspră, că realitatea americană e zdrobitoare. Și, în fond, a fi poet e un lucru școlăresc, femeiesc, bisericesc. Slăbiciunea morală a acestor martiri e dovedită de infantilismul, de nebunia, de bețivănia, de disperarea lor. Orfeu a înduioșat pietrele și arborii. Dar un poet nu poate efectua o histerectomie sau lansa un vehicul dincolo de sistemul solar. Miracolul și puterea nu-i mai aparțin. Așa încât poezii sunt iubiți, dar iubiți tocmai pentru că nu pot face față aici. Ei există pentru a ilumina enormitatea încâlcitului hățiș și pentru a justifica cinismul celor care spun: „Până și eu, dacă n-aș fi atât de corupt, de insensibil, de slugarnic, de poltron și de hrăpăreț, n-aș putea rezista. Ce mai, ia uitați-vă la oamenii ăștia blânzi și duioși și simțitori, *cei mai buni* dintre noi! Au depus armele, bieții lunatici!” Așadar, meditam eu, iată de ce exultă oamenii de succes, împietriți, cinici și canibali. Aceasta era atitudinea reflectată de fotografia lui Humboldt aleasă de *Times*. Era una dintre fotografiile demento-descompuso-maiestuoase, – arăta fantomatic, lipsit de umor, cu ochii fulgerând de mânie, buzele strânse, obrajii scofâlciți, deformați, fruntea brăzdată parcă de cicatrice, și o expresie de puerilism

turbat, pustiit. Țsta era Humboldtul conspirațiilor, puciurilor, acuzațiilor, acceselor de furie, Humboldtul spitalului Bellevue, Humboldtul litigiilor judecătorești. Pentru că Humboldt era litigios. Cuvântul părea inventat pentru el. Mă amenințase de multe ori că mă dă în judecată.

Da, ferparul era îngrozitor. Tăietura de ziar se găsea pe undeva printre hârtiile pe care le scosesem, dar nu voiam s-o văd. îmi puteam aminti cuvânt cu cuvânt ce scrisese *Times*. Spuneau, în stilul lor de cârpăceală plină de ifose și împunsături, că Von Humboldt Fleisher debutase strălucit. Născut la New York, în partea de sus a districtului vestic. La douăzeci și doi de ani a reușit să imprime un nou stil poeziei americane. Apreciat de Conrad Aiken (care într-un rând a fost nevoit să cheme poliția ca să-l dea afară din casă). Acceptat de T.S. Eliot (în legătură cu care, după ce și-a pierdut controlul de sine, Humboldt a răspândit cele mai oribile și improbabile bârfe erotice). Domnul Fleisher a fost de asemenea critic, eseist, romancier, profesor, figură proemi-nentă a intelectualității literare, o personalitate a

157

saloanelor. Cei ce-l cunoșteau îndeaproape îi apreciau conversația. A fost un mare orator și un om de spirit. Aici, mi-am întrerupt meditația. Am reluat legătura cu mine. Soarele încă strălucea, albastrul cerului era cristalin, de o trufie emersomană, dar eu mă simțeam un ticălos. Ca să spun așa, sufletul mi-era la fel de încărcat de simțăminte ghimpoase pe cât era cerul de albăstrime înghețată. Foarte bine, Humboldt, ai reușit în cultura americană așa cum Hart Schaffner & Marx au reușit în confecțiile de pardesie și costume, ca generalul Sarnoff în comunicații. Așa cum dinii, potrivit doctorului Johnson, reușesc proțâpindu-se pe picioarele dindărăt, și doamnele

în amvon - depășindu-și limitele naturale. Orfeu, fiu) Imigrantului, a poposit cu cântecele sale în Greenwich Village. Iubea literatura și conversația intelectuală și discuțiile în contradictoriu, iubea istoria gândirii. Flăcău solid, blând și chipeș, a alcătuit propriul sau amestec de simbolism și limbaj al străzii. În acest amestec au intrat Yeats, Apollinaire, Lenin, Freud, Morris R. Cohen, Gertrude Stein, statistici de baseball! și bârfe de la Hollywood. A transplatat parcul de distracții de la Coney Island în Marea Egee și l-a unit pe Ruffalo Bill cu Rasputin. Avea de gând să îmbine Sacramentul Ar tei cu Industrialismul American, ca două forțe egale. Născut (așa cum stăruia s-o spună) pe un peron de metrou la Columbus Circle, întrucât maică-sa fusese cuprinsă de durerile facerii în mijloacele de transport subteran, a intenționat să fie un artist divin, un om al stărilor de transă și de extaz, o posesiune platonice. A primit o educație raționalistă, științifică, la un colegiu din New York. Ceea ce nu s-a împăcat prea lesne cu latura orfică. Dar toate dorințele sale au fost contradictorii. A vrut să se exprime, să-și articuleze comunicarea în chip magic, cosmic; să fie în stare să comunice orice; voia de asemenea să fie înțelept, filosofic, să descopere bazele comune ale poeziei și științei, să dovedească faptul că imaginația e la fel de potentă ca și mașinăria, voia să elibereze și să binecuvânteze omenirea. Dar mai voia și să fie bogat și celebru. Și, firește, mai erau și femeile. Freud crede că oamenii urmăresc să devină celebri de dragul femeilor. Dar și femeile urmăresc ceva la rândul lor. Humboldt zicea: „Ele sunt în căutarea omului adevărat. Au avut parte și răsparate de falsuri, așa încât acum vor autenticul și se bucură ori de câte ori li se ivește ceva autentic. De asta îi iubesc pe poeți. Asta-i adevărul despre femei”. Humboldt era, fără îndoială, „autenticul”. Dar, treptat, a încetat să mai fie un tânăr frumos, un prinț

al conversației. A făcut burtă, trăsăturile feței i s-au îngroșat. Cearcănele de sub ochi exprimau dezamăgire, îndoieli.

Șanțurile cafenii de sub pleoape i s-au adâncit, iar pe obraji i s-a așteptat o paloare vineție. Asta-i tot ce i-a adus „frenetica profesie”! Pentru că întotdeauna afirmase că poezia e una dintre profesiunile frenetice, în care succesul depinde de părerea pe care ți-o formezi despre tine însuși. Apreciază-te cum se cuvine pe tine însuși, și vei birui. Pierde-ți respectul de sine, și ești un om sfârșit. Din această pricină se naște mania persecuției, pentru că oamenii care te vorbesc de rău te ucid. Cunosând acest lucru sau intuindu-l, criticii și intelectualii te au la mină. Fie că-ți place sau nu, ești târât într-un conflict pentru putere. Mai apoi, arta lui Humboldt a început să decadă în timp ce furia îi sporea. Femeile erau prețioase pentru el. L-au considerat „autentic” multă vreme după ce el și-a dat seama că n-a mai rămas nimic autentic într-însul și că abuza de credulitatea lor. A început să înghită tot mai multe pilule, să bea tot mai mult gin. Ideile fixe și depresia nervoasă l-au împins pe panta nebuniei. Intra și ieșea din crize. A căpătat o slujbă de profesor de engleză într-un sat la mama dracului. Acolo trecea încă drept o mare figură literară. Oriunde în altă parte, după propria lui expresie, era un zero. Dar a murit și s-a ales cu necrologuri bune. Apreciase întotdeauna locurile de frunte, or *Times* era o culme. După ce-și pierduse talentul și mintea, după ce se făcuse fărâme și murise în mizerie, s-a înălțat din nou pe meterezele culturale și s-a bucurat, un timp, de prestigiul rataților de seamă.

Victoria în alegeri obținută de Eisenhower în 1952 a însemnat pentru Humboldt un dezastru personal. Când l-am întâlnit, a doua zi după alegeri, era într-un cumplit hal de deznădejde. Fața lui mare, blondă, oglindea o mâhnire

demențială. M-a condus în biroul lui, de fapt biroul lui Sewell, care era ticsit de cărți - eu fusesem instalat în camera alăturată. Aplecat peste birouașul pe care zăceau împrăștiate filele ziarului *Times* cu rezultatele alegerilor, ținea o țigară în mâinile încleștate cu disperare. Scrumiera lui, o cutie de cafea Savarin, era plină de mucuri. Nu se punea numai chestiunea că speranțele îi fuseseră înșelate sau că evoluția culturală a Americii fusese curmată. Lui Humboldt îi era pur și simplu frică.

— Ce-o să ne facem? mă întrebă el.

— Va trebui să tragem de timp, am spus. Poate că viitoarea administrație ne va face și nouă loc la Casa Albă.

Dar în dimineața asta Humboldt nu suporta glume.

— Uite ce-i, am continuat. Tu ești redactorul de poezie la *Arcturus*, ești în consiliul de conducere la Hildebrand & Co, ești consilier plătit la Fundația Belisha și profesor la Princeton. Ai un contract pentru o antologie de poezie modernă. Kathleen mi-a spus că, de-ar fi să trăiești încă o sută cincizeci de ani, tot n-ai putea onora avansurile pe care le-ai stors de la editori.

— N-ai mai fi atât de invidios, Charlie, dac-ai ști în ce situație grea mă aflu. S-ar părea că mă pot baza pe o serie de lucruri, dar toate nu-s decât baloane de săpun. Sunt în primejdie. Tu, care n-ai nicio perspectivă, te găsești într-o situație mult mai sigură decât mine și, colac peste pupăză, a venit și dezastrul ăsta politic.

Presimțeam că era speriat de vecinii lui bădărani, în coșmarurile care-l chinuiau, aceștia îi dădeau foc la casă, el trăgea în ei, ei îl linșau și-i răpeau soția.

Humboldt o ținea una și bună:

— Ce ne facem? Care va trebui să fie mișcarea noastră următoare?

Întrebările acestea erau retorice, menite doar să prefățeze planul pe care-l avea în minte.

— Mișcarea noastră?

— Sau plecăm din Statele Unite pe tot intervalul acestei administrații, sau ne dăm la fund.

— I-am putea cere lui Harry Truman azil politic în statul Missouri.

— Nu face bancuri cu mine, Charlie. Am primit o invitație de la Universitatea Liberă din Berlin să predau acolo un curs de literatură americană.

— Asta-i grozav!

Îmi tăie imediat vorba:

— Nu, nu! Germania e periculoasă. Nu risc să plec în Germania.

— Atunci nu-ți rămâne decât să te dai la fund. Unde-i fundul?

— Am vorbit la plural. Situația e foarte nesigură. Dacă ai avea câtuși de puțină minte, ai gândi la fel. Crezi că dacă ești un băiat drăguț, inteligent și cu ochi mari, nimeni n-o să se atingă de tine.

Brusc, Humboldt începu să-l atace pe Sewell:

— Sewell e realmente un șobolan, zise el.

— Credeam că sunteți vechi prieteni.

— Faptul că ne cunoaștem de multă vreme nu înseamnă prietenie. Ție îți place? El te-a *primit*. Te-a tratat cu condescendență, a fost insolent, te-a privit ca pe-un gunoi. Nici măcar nu ți se adresa ție, vorbea numai cu mine. M-a necăjit acest lucru.

— Pe-atunci n-ai spus-o.

— N-am vrut să te stârnesc, să te ațâț și să-ți începi cariera cu un nor deasupra capului. Găsești că e un critic bun?

161

— Poate un surd să fie acordor de pian?

— Totuși e subtil. E subtil într-un fel josnic. Nu-l subestima. Luptă fără scrupule. Simplul fapt. că a devenit

profesor fără să-și fi dat licența... vorbește de la sine. Taică-său vindea homari. Maică-sa spăla cu ziua. Îi scrobea gulere lui Kittredge la Cambridge și a obținut în schimb permise pentru fiu-său la bibliotecă. S-a strecurat, nevolnic, printre munții de hârtoage de la Harvard și a ieșit de acolo în chip de titan. Acuma-i un gentleman mofturos și domnește peste noi. Tu și cu mine i-am ridicat condiția socială. Se înfățișează cu doi evrei ca un mogul sau un prinț

— De ce ții să mă întăriți împotriva lui Sewell?

— Tu ești prea lord ca să te simți insultat. Ești și mai snob decât Sewell. Cred că, din punct de vedere psihologic, faci parte din tipul Axei, care nu se preocupă decât de inspirațiile interioare, fără să aibă vreo legătură cu lumea reală, în ce te privește, lumea reală n-are decât să te pupe în fund, continuă Humboldt cu vehemență sălbatică. Lași unor bieți prăpădiți ca mine sarcina de a se gândi la unele chestiuni meschine ca banii, condiția socială, succesul și eșecul, problemele sociale și politice. Tu nu dai nicio ceapă degerată pe asemenea lucruri.

— Și chiar de-ar fi așa, ce-i rău în asta?

— E rău că-mi bagi mie toate responsabilitățile astea nepoetice. Te tolănești ca un rege, perfect relaxat, și lași ca toate problemele omenesci să se întâmple. Pe Hristos nu s-au așezat muștele. Charlie, tu n-ai niciun fel de legătură de timp, de spațiu, că ești creștin, că ești evreu. Ce anume te leagă pe tine? Alții se supun întrebărilor. Tu ești liber! Sewell a avut o purtare împruțită față de tine. Te-a sfidat și lucrul ăsta te-a atins, să nu negi! Dar nu-ți poți îngădui să-i acorzi atenție. Tu, în mintea ta, visezi numai la un soi de destin cosmic. Ia spune-mi, ce-i opera aia măreață la care lucrezi întruna?

Acum zăceam pe canapeaua mea de pluș verzulie, în această distantă și înghețată dimineață albastră de

decembrie, prins în adâncă meditație. Instalațiile de încălzire centrală ale marelui imobil emiteau un bâzâit puternic. M-aș fi putut dispensa de el. Deși eram și eu îndatorat mașinismului modern. Dar în fața ochilor mei stătea Humboldt la Princeton, și mă concentram intens.

— Treci la subiect, i-am spus.

Părea să aibă gura uscată și nu exista nimic de băut. Pilulele îi făceau sete. În schimb, fuma mai mult și vorbea de zor:

— Tu și cu mine suntem prieteni. Sewell m-a adus pe mine aici. Și eu te-am adus pe tine.

— Și îți sunt recunoscător. Pe când tu nu-i ești recunoscător lui Sewell.

— Pentru că-i un ticălos.

— Se prea poate.

Îmi făcea plăcere să-l aud vorbind urât despre Sewell. Doar mă tratase de sus. Dar Sewell, cu părul lui rărit, cu mustața de culoarea paielor uscate, cu fața de bețiv, cu subtilitățile de fată mare, cu așa-zisa eleganță a mâinilor împreunate și a picioarelor încrucișate și cu bâlbâielile lui literare, nu era un inamic periculos. Deși s-ar fi spus că-l domoleam pe Humboldt, îmi făcea plăcere să-l aud ponegrindu-l pe Sewell. Fertilitatea năbădăioasă și pipărată a lui Humboldt, când își dădea drumul, îmi satisfăcea unul dintre apetiturile mele rușinoase, asta fără discuție.

— Sewell profită de noi, urmă el.

— Adică cum?

— Când se va întoarce el, noi vom fi dați afară.

— Dar de la bun început am știut că-i vorba de o slujbă pe un singur an.

— Sigur, tu n-ai nimic împotriva să fii închiriat ca un articol de la Hertz, ca un pat de campanie, sau o oliță de copil?

Sub postavul jachetei lui mari cât o pătură, spatele începu să i se încovoae (un semn familiar). Această concentrare de forță de bizon în cocoasă nu prevestea nimic bun. În jurul gurii și al ochilor încolți expresia de primejdie, iar cele două creste de păr îi stăteau mai ridicate ca oricând. Fața-i părea scăldată de undele unei palori fierbinți, incandescente. Pe bordura de gresie a ferestrei topăiau porumbei cu pene cenușii-gălbui și piciorușe roșii. Lui Humboldt nu-i plăceau. Pentru el erau porumbeii de la Princeton, porumbeii lui Sewell. Gângureau pentru Sewell. Uneori părea să vadă în ei agenți și spioni ai lui Sewell. La urma urmei, aceasta era camera lui Sewell, și Humboldt stătea la biroul lui Sewell. Cărțile de pe rafturile încastrate în perete erau ale lui Sewell. De curând, Humboldt le aruncase în niște lăzi. A dat jos un set de volume de Toynbee și a pus în loc volumele lui din Rilke și Kafka. Jos cu Toynbee; jos și cu Sewell!

— Tu și cu mine suntem la dispoziția lui, Charlie. Și știi de ce? Să-ți spun eu: Pentru că suntem ovrei, jidani. Aici, la Princeton, nu reprezentăm o amenințare pentru Sewell.

Îmi aduc aminte că m-am gândit serios la treaba asta, încruntându-mi fruntea.

— Mă tem că nu-ți sesizez punctul de vedere.

— Când Sewell se va întoarce, catedra îl va aștepta. Tu și cu mine nu reprezentăm o amenințare.

— Dar nici nu vreau să fiu o amenințare pentru el. Și de ce s-ar sinchiși Sewell de amenințări?

— Pentru că-i pe picior de război cu toți babalâcii de aici, cu perciunații ăștia scrobiți, cu mieroșii ăștia fățarnici de-alde Hamilton Wright Mabie, care niciodată nu l-au înghițit. El nu cunoaște greaca și nici anglo-saxona. Pentru ei nu-i decât un păduchios de parvenit.

— Zău? Deci e un autodidact? Atunci sunt cu totul de partea lui.

— E corupt, e-un păcătos, ne-a acoperit pe amândoi de dispreț. Numai cât ies în stradă și mă simt ridicol. La Princeton tu și cu mine suntem un fel de Moe și

Joe, vodevil în idiș într-un act. Suntem subiecte de batjocură. Abia Kabibble et Company. De neconceput ca membri ai comunității Princeton.

— Cine are nevoie de comunitatea lor?

— Nimeni n-are încredere în escrocul ăla prăpădit, îi lipsește elementul uman. Persoana care-l cunoștea cel mai bine, nevastă-sa, când l-a părăsit și-a luat și păsările. Ai văzut toate coliviile alea goale? N-a vrut să ia nici măcar o colivie goală care să-i amintească de el.

— Și a plecat ținându-și păsările cățarate pe creștet și pe brațe? Zău așa, Humboldt, ce vrei?

— Vreau să te determin să te simți și tu la fel de insultat cum mă simt eu, și nu să mă împungi pe mine cu toată povestea asta. N-ai niciun pic de indignare în tine, Charlie? Ah! Nu ești un american adevărat. Ești un recunoscător! Ești un străin. Ai în tine genul ăla de grațitudine imigranto-evreiască „linge-țărăna-la-insula-Ellis”. Ești un copil al Crizei. Niciodată n-ai visat c-o să ai o slujbă, cu un birou și-o masă de scris cu sertare numai ale tale. Totul ți se pare încă atât de ilar, încât nu-ți poți stăpâni râsul. Ești un șobolan ovreiesc în aceste impozante case de creștini. Și, în același timp, ești prea înfumurat ca să te uiți măcar la cineva.

— Conflictele astea nu înseamnă nimic pentru mine, Humboldt. Și să nu uităm cât de aspru ai vorbit despre evreii din Ivy League¹. Și nu mai târziu de săptămâna trecută erai trup și suflet de partea lui Tolstoi - ar fi timpul să refuzăm a ne lăsa pur și simplu târâți de istorie, jucând doar comedia istoriei.

N-avea rost să mai discutăm. Tolstoi? Tolstoi fusese subiectul dezbaterilor de săptămâna trecută. Fața mare inteligentă și răvășită a lui Humboldt era palidă și înfierbântată din pricina turbulentelor lui emoții oculte și a violentelor tulburări mintale.

1. Asociație sportivă studențească a principalelor universități din sud-estul S.U.A.

Mi-era milă de noi, de noi amândoi, de noi toți, organisme atât de bizare „ducându-și zilele sub lumina soarelui. Spirite largi venind în contact prea apropiat cu suflete vulnerabile. Ba mai mult, suflete surghiunite, tânjind după lumea-mamă. Fiecare făptură vie jelește pierderea lumii-mamă. Cufundat în pernele canapelei mele verzi, totul era limpede pentru mine. Ah, ce mai era și existența asta! Ce era și făptura umană! Mila față de absurditățile lui Humboldt mă umplea de solitudine.

— Ai stat toată noaptea trează, i-am spus. Humboldt mi-a răspuns cu o neobișnuită emfază:

— Charlie, ai încredere în mine, nu?

— Dumnezeu, Humboldt! În Golf Stream am încredere? Și în legătură cu ce, mă rog, ar trebui să am încredere în tine?

— Știi cât de apropiat îmi ești. Suntem întrepătrunși. Frate și frate.

— Nu-i nevoie să faci apel la sentimentele mele. Dă-i drumu', Humboldt, pentru numele lui Dumnezeu!

Masivitatea lui făcea ca biroul la care stătea să pară mic. Fusese construit pentru siluete mai modeste. Jumătatea de sus a trupului se ridica în întregime deasupra tăbliei mesei. Arăta ca un fundăș de o sută cincizeci de kilograme alături de o mașinuță de jucărie. Degetele lui cu unghii roase țineau o țigară din care nu mai rămăsese decât capătul aprins.

— Întâi și-ntâi trebuie să-mi obții numirea definitivă

aici.

— Cum? Vrei să fii profesor la Princeton?

— O catedră de literatură modernă, asta vreau. Și tu ai să mă ajuți. Așa încât Sewell, la întoarcere, o să mă găsească gata instalat. Cu vechime. Guvernul S.U.A. l-a trimis să-i zăpăcească și să-i oprime pe bieții arabi din Siria cu *Rămășițele din Poynton*. Ei bine, după ce-o să încheie un an de pileală și de molfăială a frazelor pe sub mustață, o să se întoarcă aici și o să constate că imbecilii bătrâni, care nu dădeau o ceapă degerată pe el, m-au făcut pe mine profesor plin. Ce părere ai?

— Nu prea grozavă. Și asta te-a ținut toată noaptea treaz?

— Scutură-ți un pic imaginația, Charlie. Ești suprarelaxat. Sesizează insulta care ți s-a adus. Înfurie-te! Te-a angajat ca pe un lustruitor de scuiători. Trebuie să-ți dezrădăcinezi o dată pentru totdeauna ultimele virtuți ale moralității de sclav care te țin încă legat de mica burghezie. Am de gând să torn puțină tărie în tine, puțin oțel.

— Oțel? Catedra asta ar urma să fie cea de-a cincea slujbă a ta - a cincea numai din câte cunosc eu... Și să zicem c-aș fi oțelit - ce-mi iese din asta? Unde intru eu în toată treaba?

— Charlie! Încercă să surâdă, dar ceea ce ieși numai a surâs nu semăna. Am un plan strategic.

— Știu că ai. Ești ca ăla cum-îi-zice care nu putea bea o ceașcă de ceai până nu schița o stratagemă - ca Alexander Pope.

Humboldt păru să ia spusele mele drept un compliment și răsă tăcut, printre dinți. Apoi urmă:

— Uite ce ai de făcut. Te duci la Ricketts și-i spui: „Humboldt e un personaj strălucit: poet, cărturar, critic, profesor, ziarist. Se bucură de o faimă internațională și va

marca un loc important în istoria literaturii Statelor Unite – ceea ce, în treacăt fie spus, e absolut adevărat. Și iată ce noroc vă pică dumneavoastră, domnule profesor Ricketts. Am aflat întâmplător că Humboldt s-a săturat să mai ducă o viață de boem, de azi pe mâine. Lumea literelor apune repede. Avangarda e de pe acum o amintire. E timpul ca Humboldt să se statornicească într-o existență mai demnă. E căsătorit. Știu că admiră mult Princetonul, că-i place aici, și dacă dumneavoastră i-ați face o ofertă, cu siguranță că ar chibzui asupra ei. Aș putea să discut cu el și să-l conving s-o accepte. Mi-ar părea rău pentru dumneavoastră dacă ați rata asemenea prilej. Domnule profesor Ricketts, Princetonul i-a avut pe Einstein și pe Panofsky. Dar în ceea ce privește latura creației literare, există încă lacune.

Acum e la modă să ai artiști în campus. Amherstul îl are pe Robert Frost. Nu vă lăsați mai prejos. Puneți mâna pe Fleisher. Nu-l lăsați să vă scape, altfel va trebui să recurgeți la unul de mâna a treia”.

— N-am să-i menționez pe Einstein și pe Panofsky. Am să încep direct cu Moise și cu profeții. Ce cabală strașnic urzită! Ike te-o fi inspirat. Asta-i ceea ce numesc eu înaltă josnicie.

Oricum însă, Humboldt nu a râs. Ochii îi erau injectați. Nu dormise toată noaptea, întâi urmărise rezultatele alegerilor. Pe urmă rătăcise prin casă și prin curte, pradă deznădejdi, gândindu-se la ce-i mai rămânea de făcut. Pe urmă ticluisese puciul de mai sus. Pe urmă se urcase în Buick, bubuitoarea tobă de eșapament sfârtecând liniștea țărinilor, în timp ce mașina se precipita periculos la viraje. Noroc că marmotele intraseră în hibernare. Bănuiesc ce figuri îi bântuiau gândurile – Walpole, contele Moșea, Disraeli, Lenin. Și, concomitent, într-o manieră sublim de vetustă, se gândea la viața

veșnică. Ezechiel și Platon nu erau nici ei absenți. Omul era nobil. Dar toată ființa lui ardea mocnit, iar nebunia îl făcea meschin și ciudat.

Cu mâna greoaie și fața îngroșată de nesomn, scoase din servietă o sticlută cu medicamente și înghiți direct din palmă câteva pilule mici. Tranchilizante, poate. Sau poate amfetamine. Le înghiți fără apă. Se doftoricea singur. Ca și Demmie Vonghel. Ea se închidea în baie și înghițea felurite tablete.

— Așadar te duci la Ricketts, continuă Humboldt.

— Credeam că e doar un om de paie.

— Așa și e. Un măscărici, dar vechea gardă e obligată să-l susțină. Dacă reușim să-l păcălim, ceilalți vor trebui să fie de partea lui.

— Dar de ce și-ar pleca Ricketts urechea la cele ce-i spun eu?

— Pentru că, amice, am răspândit zvonul că piesa ta va fi pusă în scenă.

— Nu zău?

— Da, anul viitor, pe Broadway. Și toți văd în tine un autor dramatic de succes.

— Și de ce naiba ai făcut asta? Acum o să le apar ca un mincinos.

— Ba nu. O să facem noi ca zvonul să se adeverească. Las pe mine. I-am dat lui Ricketts să citească ultimul tău eseu din *Kenyon* și gândește despre tine că ești foarte promițător. Și nu mai face pe mironosița cu mine. Las că te știu eu. Ești mort după intrigărie și tot felul de urzeli. Chiar și în clipa de față îți lasă gura apă. Și apoi, nici măcar nu-i vorba de-o intrigă...

— Dar ce? E vrăjitorie. Curat *sortilegio*!

— Nu-i niciun fel de *sortilegio*. E ajutor reciproc.

— Nu-mi vinde mie gogoși!

— Întâi eu, și pe urmă vii tu la rând.

Îmi aduc limpede aminte că vocea mea a luat-o pe registrul cel mai de sus.

— Ce! am țipat. Pe urmă am râs și am adăugat: Vrei să mă faci și pe mine profesor la Princeton? Crezi că aș suporta o viață întreagă de matoleală, plictiseală, bârfă și pupat în cur? Acum că te-ai lins pe bot de Washington, ai pus placa academică. Mersi, am de gând să-mi aflu singur mizeria. De altfel nici ție nu-ți dau mai mult de doi ani de asemenea privilegiu de *goi*.

Humboldt își fâlfâie mâinile spre mine:

— Nu-mi otrăvi mintea! Ce limbă de viperă ai, Charlie! Nu-mi mai spune lucruri din astea! Că pe urmă o să aștept tot timpul să se întâmple. O să-mi învenineze viitorul.

Am tăcut și am chibzuit la bizara lui propunere. Pe urmă m-am uitat la el. Mintea lui era prinsă într-un efort sincer și curios. Se dilata și pulsa straniu, dureros, încercă să îndepărteze gândurile cu râsul lui tăcut, gâfâit. Abia de-am auzit respirația acestui râs.

— De fapt n-ai să-l minți pe Ricketts. Unde mai găsesc ei unul ca mine?

— Asta da, Humboldt. E o întrebare la care-i greu să răspunzi.

— Mă rog, sunt unul dintre literații de frunte ai acestei țări.

— În mod cert, când ești în bune condiții.

— Ar trebui făcut ceva și pentru mine. Mai ales în acest moment Ike, când bezna se așterne peste țară.

— Dar de ce?

— Ca să fiu sincer, Charlie, mi-am cam scăpat din mână, temporar. Trebuie să revin la starea în care să pot scrie din nou poezie. Dar unde să-mi aflu echilibrul? Am prea multe anxietăți. Și asta mă seacă. Grijile lumești mi se vâra în suflet. Trebuie să regăsesc starea de magie. Simt

că am trăit într-un fel de suburbie a realității, făcând naveta înapoi și încolo. Asta trebuie să sfârșească. Trebuie să mă localizez. Mă aflu aici (aici pe pământ - voia să spună), ca să realizez ceva, ceva bun.

— Știu, Humboldt. Aici nu înseamnă Princeton, și fiecare așteaptă acest ceva bun.

Cu ochii și mai injectați, Humboldt urmă:

— Știu că mă iubești, Charlie.

— E adevărat. Dar nu-i nevoie s-o repetăm la infinit.

— Ai dreptate. Totuși și eu țin la tine ca la un frate. Și Kathleen o știe. E limpede ce mult ținem cu toții unii la alții. Inclusiv Demmie Vonghel. Fă-mi cheful ăsta, Charlie. Oricât de ridicol ți s-ar părea. Fă-mi cheful ăsta; pentru mine e important. Du-te la Ricketts și spune-i că vrei să-i vorbești.

— Bine. O să-i vorbesc.

Humboldt își propti mâinile în birouașul galben al lui Sewell și se lăsă greoi pe spătarul scaunului turnant, care scoase un scârțâit strident. Capetele șuvițelor lui de păr erau înecate în fum de țigară, își înclină capul. Se uita la mine de parcă tocmai ieșise la suprafață, venind de la mari adâncimi.

— Charlie, ai un carnet de cecuri? Unde îți ții banii?

— Care bani?

— N-ai un cont la o bancă?

— La Chase Manhattan. Am vreo doisprezece dolari.

— Banca mea este Corn Exchange. Unde ți-e carnetul de cecuri?

— În buzunarul fulgarinului.

— Ia să-l văd!

I-am adus carnetul de cecuri verzui, îndoite la colțuri.

— Văd că balanța mea de fonduri se ridică la doar opt dolari, am spus.

Humboldt se scotoci în haina lui de aba și-și scoase

carnetul de cecuri, apoi își desprinse unul dintre numeroasele stilouri. Purta întotdeauna o întreagă cartușieră de stilouri și pixuri.

— Ce vrei să faci, Humboldt?

— Îți dau *carte blanche* să încasezi în contul meu ce sumă dorești. Semnez un cec în alb pe numele tău. Și tu-mi faci unul pe numele meu. Fără să specifice data, și nici suma. Doar: „Se va elibera lui Von Humboldt Fleisher”. Așază-te, Charlie, și completează-l.

— Dar ce înseamnă asta? Nu-mi place. Trebuie mai întâi să înțeleg rostul.

— Cu opt dolari în bancă, ce te frământă?

— Nu-i vorba de bani.

Era foarte emoționat și adăugă:

— Tocmai. Nu-i vorba de bani. Țasta-i clenciul. Dacă ești vreodată lefter, completează o sumă și încasează-o. Același lucru se aplică și în cazul meu. O să facem un legământ, ca prieteni și frați ce suntem, că niciodată nu vom abuza unul de încrederea celuilalt. Că vom păstra aceste cecuri pentru momente de extremă urgență. Când am vorbit de ajutor reciproc, nu m-ai luat în serios. Ei bine, acumă te-ai convins.

Se lăsă cu toată masivitatea lui peste birou și completă pe cec numele meu, cu o caligrafie subțire și tremurată.

171

Nici eu nu eram mai stăpân pe mine. Și brațul meu părea străbătut de furnicături nervoase și tresărea spasmodic în timp ce semnam. Apoi Humboldt, mare, delicat și cu fața pătată, își urni greutatea de pe scaunul turnant, și-mi întinse cecul în contul băncii Corn Exchange.

— Nu, nu-l vâri pur și simplu în buzunar, îmi zise. Vreau să te văd eu cum îl pui deoparte. E periculos. Vreau să spun că e valoros.

Ne-am strâns mâinile - toate patru mâinile. Iar Humboldt a adăugat:

— Prin asta am devenit frați de sânge. Am încheiat [un pact. Acesta este un pact.

Un an mai târziu, eu am dat lovitura pe Broadway, iar Humboldt a completat cecul meu în alb și l-a încasat. Spunea că l-am trădat, că eu, fratele lui de sânge, am încălcat un pact sacru, că am conspirat cu Kathleen, că i-am trimis poliția pe cap, că l-am înșelat. L-au pus în cămașă de forță și l-au trimis la Bellevue și asta tot din cauza mea. Așadar, trebuia să fiu pedepsit. Mi-a fixat o amendă. A extras în contul meu, de la Chase Manhattan, suma de șase mii șapte sute șazeci și trei de dolari și cincizeci și opt cenți. Cât despre cecul în alb pe care mi l-a dat el, l-am ascuns într-un sertar, sub niște cămăși. După câteva săptămâni a dispărut de acolo și dispărut a rămas.

În acest punct, meditațiile mele începură să se poticnească. De ce? Pentru că invectivele și acuzațiile lui Humboldt îmi reveneau acum în memorie, laolaltă cu gânduri aprige care-mi abăteau atenția, și cu o rafală de griji, densă ca tirul de antiaeriană. De ce zăceam acolo? Trebuia să mă pregătesc pentru călătoria la Milano. Doar trebuia să plec cu Renata în Italia. Crăciunul la Milano! Și mai trebuia să mă prezint la o înfățișare în birourile judecătorului Urbanovich, după ce în prealabil îl voi fi consultat pe Forrest Tomehek, avocatul care mă reprezenta în procesul intentat de Denise pentru a-mi storce și ultimul sfanț. De asemenea, trebuia să discut cu Murra, expertul contabil, în legătură cu procesul de evaziune fiscală pe care mi-l intentase Fiscul. De asemenea, urma să sosească din California Pierre Thaxter, ca să discute cu mine în legătură cu revista *Arca* - de fapt ca să-mi demonstreze că fusese îndreptățit să nu achite împrumutul pentru care girasem eu - și ca să-și despoaie

sufletul, acțiune în care despuia și sufletul meu, căci, la urma urmei, cine eram eu ca să am un suflet acoperit? Ba mai era și problema Mercedesului; să-l vând sau să plătesc reparațiile? Aproape că-mi venea să-l dau la fiare vechi. Cât despre Ronald Cantabile, cel ce pretindea să reprezinte Noul Spirit, știam că în orice minut mă puteam pomeni cu el pe cap. Și totuși, m-am simțit în stare să țin piept acestei supărătoare invazii de diversiuni. Am biruit impulsul de a mă scula de pe canapea, de parcă ar fi fost vorba de o ispită păcătoasă. Am rămas locului, afundat în puful pentru care se făcuseră ravagii printre găște, și am continuat să mă gândesc la Humboldt. Exercițiile astea de voință pe care le efectueam nu erau pierdere de vreme, în general, îmi luam ca temă de meditații plantele: fie un anume tufiș de trandafiri evocat din trecut, fie anatomia plantelor. Făcusem rost de un manual mare de botanică, alcătuit de o femeie pe nume Esau, și mă cufundam în morfologie, în protoplasme și substanțe ergotice, așa încât exercițiile mele să poată avea un conținut. Nu voiam să mă număr printre vizionarii grațuiți și indiferenți.

Sewell antisemit? Prostii. Numai în mintea lui Humboldt se putea ivi o asemenea gogoriță. Cât despre frății de sânge și pacturi, acestea erau întrucâtva mai autentice. Frăția de sânge însenina dramatizarea unei dorințe reale. Dar nu îndeajuns de autentice. Și acum încercam să evoc nesfârșitele noastre consultări și perorații care au precedat întrevederea mea cu Ricketts. În cele din urmă, i-am spus lui Humboldt:

— Gata. Știi ce am de făcut. Niciun cuvânt în plus.

Și Demmie Vonghel mă instruisese. O amuza Humboldt. În dimineața întrevederii, mi-a controlat ținuta vestimentară și m-a însoțit în taxi până la gara Penn.

În această dimineață, la Chicago, am constatat că-l puteam reconstitui pe Ricketts fără cea mai mică greutate.

Deși era tânăr, avea părul alb, tuns scurt, cu un mic breton pe frunte. Era spătos, robust, cu ceafa roșie, tipul muncitorului chipeș care-ți mută mobilele. Deși trecuseră ani și ani de la război, acest personaj mătăhălos și cuceritor încă mai folosea argoul cazon. Puțin prea greoi pentru a reuși să fie șăgalnic, în costumul lui de flanel gri-închis, încerca să adopte față de mine o manieră degajată.

— Aud că voi doi vă descurcați de minune cu programul lui Sewell, așa circulă zvonul.

— Ah, ar fi trebuit să-l ascultați pe Humboldt vorbind despre *Plutind pe mare spre Bizanț*.

— Da, mi s-a spus. N-am reușit să-l ascult. Treburi de administrație. O turtă în care-mi rup dinții. Și cum îți merge dumitale, Charlie?

— Savurez fiecare clipă petrecută aici.

— Asta-i grozav. Și, sper, poți să te ții și de creația dumitale. Humboldt mi-a spus că la anul ți se va juca o piesă pe Broadway.

— Humboldt s-a cam înflăcărat.

— A, e un tip extraordinar. Minunat lucru să-l avem aici. Minunat pentru mine, în primul meu an de președinție.

— E primul?

— Da, anul meu de încercare, de aclimatizare. Mă bucur să vă am pe amândoi aici. Pari foarte voios.

— Mă simt, în general, foarte voios. Lumea zice că ăsta-i un cusur. Săptămâna trecută, o doamnă care se îmbătase m-a întrebat ce a naibii problemă mă frământă. Mi-a spus că sunt tipul *fortat-heimischer*1.

— Zău? Nu cred c-am mai auzit vreodată expresia asta.

— Și pentru mine a fost nouă. Mi-a mai spus după aceea că, din punct de vedere existențial, sunt pe picior greșit. Și ultimul lucru pe care mi l-a spus a fost: „Aparent,

nu mai poți de veselie, dar viața o să te strivească în picioare ca pe o cutie de conserve goală”.

Pe sub coroană de păr tăiat scurt, ochii lui Ricketts aveau o căutătură stânjenită. Poate că și el se simțea apăsător de voioșia mea. În realitate mă străduiam să imprim înțevinderii noastre un aer cât mai detașat. Dar am început să-mi dau seama că Ricketts suferă. Simțea că venisem pentru ceva neplăcut. Altfel, ce căutam acolo, ce fel de vizită era asta? Evident, eram emisarul lui Humboldt. Venisem ca purtătorul lui de mesaj, și un mesaj de la Humboldt nu putea însemna nimic bun.

Compătimindu-l pe Ricketts, mi-am început cât mai grabnic pledoaria. Humboldt și cu mine eram buni prieteni și însemna un mare privilegiu pentru mine faptul de a putea petrece atât de mult timp alături de el, aici. Oh, Humboldt! înțeleptul, vibrantul talentatul Humboldt! Poet, critic, cărturar, profesor, editor, original...

Doritor să mă ajute să trec peste această parte.

Ricketts interveni:

— E realmente un om de geniu.

— Mulțumesc. Aceasta îl definește. Ei bine, tocmai asta vreau să vă spun. Humboldt însuși nu v-ar cere-o niciodată. Este în întregime ideea mea. Eu unul sunt în trecere pe aici, dar ar fi o greșală să nu-l păstrați pe Humboldt. N-ar trebui să-l lăsați să plece.

— Asta-i o idee.

1. Casnic, om de interior (*germ.*).

— Anumite lucruri despre poezie nu pot fi spuse decât de poeți.

— Da, Dryden, Coleridge, Poe. Dar de ce-ar dori Humboldt să se lege de o poziție academică?

— Humboldt nu vede lucrurile în acest fel. Cred că simte nevoia unei comunități intelectuale. Vă dați seama cât de strivitoare poate fi marea structură socială a acestei

țări pentru fapăturile inspirate, de genul lui. Încotro să se îndrepte, asta-i întrebarea. Există acum în universități tendința de a se încredința catedre unor poeți. Mai devreme sau mai târziu o veți face și dumneavoastră. Și-l aveți în momentul de față la îndemână pe cel mai bun dintre ei.

Desfășurându-mi cât mai amănunțit meditația, niciun fapt nefiind prea mărunț pentru a fi evocat, reușeam să-l văd pe Humboldt așa cum arăta când mă instruisese cum să-l mânuiesc pe Ricketts. Fața lui Humboldt, cu un zâmbet convingător, pângurit, se apropie atât de mult de a mea, încât îi simțeam căldura sau febra obrajilor. Humboldt îmi zicea: „Ai un talent pentru demersuri de felul ăsta, te știu eu”. Voia oare să spună că eram un mijlocitor înnăscut? Îmi mai zicea: „Un om ca Ricketts nu se poate afirma în instituțiile protestante. Nu-i croit pentru roluri importante – ca președinte de corporație, de consiliu profesoral, de bănci mari, Comitetul Național Republican, Marele Stat Major, Ministerul de Finanțe, Rezervele Federale. A fi un profesor de felul lui înseamnă a fi fratele mai mare al copilului debil. Sau poate chiar sora. Oamenii de care trebuie să ai grijă. Probabil că-i membru la Century Club. E bun să predea *Bătrânul marin* juniorilor Firestone sau Ford. Umanist, gânditor, șef de cercetași, cumsecade dar găgăuță”.

Poate că Humboldt avea dreptate, îmi dădeam seama că Ricketts nu-mi putea ține piept. Ochii căprui onești păreau să-l doară. Aștepta să termin cu toate astea, să pun capăt întrevederii. Nu-mi făcea plăcere să-l înghesui, dai1 din spate mă mâna

Humboldt. Pentru că Humboldt nu dormise în noaptea când fusese ales Ike, pentru că se droga cu pilule și băutură sau substanțe toxice cu scăderi metabolice, pentru căpsyc/le-ul lui nu se reîmprospăta prin vis, pentru

că-și abandonase talentele, pentru că nu avea tărie spirituală, sau pentru că era prea fragil ca să facă față forței total nepoetice a S.U.A., trebuise să vin eu aici și să-l torturez pe Ricketts. Mi-era milă de Ricketts. Și nu reușeam să mă conving că Princeton era chiar un chilipir atât de mare cum îl vedea Humboldt. Între zgomotosul Newark și sordidul Trenton era ca un sanctuar, o grădină zoologică, o stațiune balneară cu propriul ei trenuleț, cu ulmi și chioșcuri de verdeață. Semăna cu o altă localitate pe care aveam s-o vizitez mai târziu ca turist: o stațiune de ape din Iugoslavia, numită Vinjacka Banja. Dar poate că nici nu i se cerea Princetonului să fie mai mult de atât. La urma urmei, nu era fabrică sau raion comercial, nu era oficiul unei mari corporații sau un serviciu administrativ birocratic, adică nu ținea de lumea de rutină a slujbașilor. Și din moment ce te puteai aranja să eviți lumea de rutină a slujbașilor, atunci erai un intelectual sau un artist. Erai un tip prea neliniștit, trepidant, agitat, prea nebun ca să poți sta opt ore pe zi la un birou? Însemna că ai nevoie de o instituție, de o înaltă instituție.

— O catedră de poezie pentru Humboldt, am încheiat eu.

— O catedră de poezie! O catedră! Oh - ce idee magnifică! exclamă Ricketts. Am fi încântați! Vorbesc și în numele celorlalți. Cu toții ne-am da votul pentru. Singura problemă sunt banii. Numai de-am avea bani. Charlie, suntem realmente săraci. Și-apoi instituția asta, ca orice instituție, are o schemă de organizare.

— Schemă de organizare? Traduceți-mi, vă rog.

— O asemenea catedră ar trebui creată. E un bucluc întreg.

— Cum se poate institui o catedră?

— În general, prin finanțare specială. Cinșpe sau douăzeci de mii pe an, pe o perioadă de vreo douăzeci de

ani. Juma de milion de dolari, în care intră și fondul de pensie. Și nu-i avem, Charlie. Dumnezeu, zău că mi-ar plăcea să-l am pe Humboldt! Mi se rupe inimă, zău așa.

Acum Ricketts era minunat de voios. Observator minuțios, memoria mea îmi readuse în fața ochilor, fără să-i fi cerut, bretonașul alb de păr scurt și viguros, ochii căprui, ca două cireșe mari, prospețimea feței, obraji plini și fericiți.

Când ne-am strâns mâna, mi-am spus în sinea mea: „Asta e – și alta nu-i!” Ricketts, acum că se descotorosise de noi, era încântător de prietenos. „Numai de-am fi avut banii”, repeta întruna.

Și cu toate că Humboldt mă aștepta ca pe jărat, mi-am acordat un răgaz pentru sufletul meu, în răcoarea de afară. M-am așezat sub o arcadă de piatră maronie, pe un bolovan tocit, în timp ce veverițe cerșetoare veneau la mine din toate direcțiile, de-a curmezișul curților interioare, pe frumoasele alei. Aerul era proaspăt și aburit, iar soarele de noiembrie, blond și vătuit, încercau rămurile în irizări de lumină. Fața lui Demmie Vonghel radia o asemenea paloare blondă, în mantoul de stofă cu gulere de jder, cu sublimii ei genunchi ațățători care se atingeau, cu pantofii ascuțiți ca de prințesă, cu nările-i dilatate care ți se impuneau tot atât de emoțional ca și ochii, și respirând cu oarecare foame, mă sărutase lipindu-și de mine fața caldă, strângându-mă cu mâna vârată în mănua strâmtă și spunându-mi: „Ai să reușești de minune, Charlie. De minune!” Ne despărțiserăm în acea dimineață la gara Penn. Taxiul o așteptase.

Nu crezusem că Humboldt va accepta povestea.

Dar m-am înșelat surprinzător. De îndată ce m-am ivit în ușa biroului său, și-a expediat studenții. Reușise să le creeze o stare de exaltare literară. Tot timpul se țineau scai de el, îl pândeau pe coridoare cu manuscrisele lor.

— Domnilor, îi anunță Humboldt, a survenit ceva. Întâlnirile fixate se contramandează – se amână cu o oră. Unsprezece devine douăsprezece. Două jumătate va fi ora trei jumătate.

Am intrat. A încuiat ușa camerei mici, încinse, ticsite de cărți și îmbâcsite de fum.

— Ei? m-a întrebat.

— N-are bani.

— N-a spus „nu”?

— Ești celebru, te iubește, te admiră, te dorește, dar nu poate crea o catedră fără să aibă biștarii.

— Asta a spus?

— Întocmai.

— Atunci cred că-l am în palmă! Charlie, îl am în palmă! Am izbutit!

— Cum îl ai în palmă? Cum am izbutit?

— Pentru că... ha, ha! S-a ascuns în dosul bugetului. N-a zis „Nu se poate” sau „Sub niciun chip”, sau „Ieși dracului afară de-aici!”

Humboldt râdea cu râsul acela al lui aproape mut, gâfâit, filtrat printre dinții mărunți, în timp ce o eșarfă de fum plutea în jurul lui. Când râdea așa, arăta ca Mama-mea-Gâsca. Vaca a sărit peste lună. Și cățelul a izbucnit în râs când a văzut asemenea năzdrăvănie. Humboldt continuă:

— Capitalismul monopolist i-a tratat pe creatori ca pe niște guzgani. Ei bine, această fază a istoriei e pe sfârșite...

Nu prea îmi dădeam seama cum se legau toate astea, chiar dacă erau adevărate.

— Vom da lovitura!

— Spune-mi și mie cum.

— O să-ți spun mai târziu. Dar ai realizat un lucru mareț.

Humboldt începuse să împacheteze, să-și burdușească servieta, așa cum făcea întotdeauna în momente decisive. Apoi desfăcu închizătoarea, înălță clapa moale și începu să scoată afară diverse cărți și manuscrise și flacoane cu tablete, își mișca picioarele, de parcă i se agățaseră mițele lui de manșetele pantalonilor. Umplu din nou, cu alte cărți și alte hârtii, servieta din piele roasă, își desprinsă din cuier pălăria cu boruri late. Pornea spre New York, asemenea eroului dintr-un film mut, care-și duce invenția în metropolă.

— Pune un bilet pentru băieți. Mă întorc mâine.

L-am condus la tren, dar nu mi-a mai spus niciun cuvânt. A sărit în anticul vagon al cursei locale. M-a salutat prin fereastra murdară, fluturându-și degetele în direcția mea. Și dus a fost.

Ar fi trebuit să plec și eu la New York, fiindcă venisem aici doar pentru întrevederea cu Ricketts. Dar Humboldt era nebun, și trebuia lăsat în voia lui.

Așadar eu, Citrine, aflat în centrul vieții, confortabil instalat pe o canapea, în ciorapi de cașmir (ah, dacă ne gândim la picioarele celor îngropați, cum se usucă și se pulverizează ca foaia de tutun - picioarele lui Humboldt!) reconstituia felul în care falnicul și dăruitul meu prieten a decăzut și s-a prăbușit. Talentul lui a degenerat. Și acum era necesar să mă gândesc ce se poate face cu talentul în zilele noastre, în secolul nostru. Cum se poate preveni lepra sufletelor? Nu știu de ce, dar parcă mie îmi revenea sarcina asta.

Meditam adânc. îl urmăream pe Humboldt în gând. În tren a fumat. L-am văzut străbătând repede, ca un apucat, hala imensă a gării Penn, cu prăfuita-i cupolă de sticlă monocromă. Pe urmă l-am văzut urcându-se într-un taxi - de obicei se mulțumea cu metroul. Dar în această zi fiecare mișcare era ieșită din comun, fără precedent. Și

asta pentru că nu se putea bizui pe rațiune. Rațiunea lui venea și pleca, în cicluri tot mai scurte și, într-o bună zi, s-ar fi putut să plece de tot. Și atunci ce se va alege de el? Dacă o să-și piardă complet rațiunea, atunci el și Kathleen vor avea nevoie de o groază de bani. Pe de altă parte, așa cum îmi spusese într-un rând, la

Princeton poți fi gaga și să deții o catedră definitivă, fără să observe cineva. Ah, sărmanul Humboldt! Ar fi putut să fie – ba nu, *a fost* atât de sublim!

Acum se avânta spre culmi. Ideea care-l stăpânea era să se adreseze direct vârfului. Și când acest spirit vătămat a ajuns la vârf, vârful l-a înțeles. Humboldt a fost întâmpinat cu interes și considerație.

Wilmoore Longstaff, faimosul Longstaff, arhiducele învățământului superior din America, a fost omul la care s-a dus Humboldt. Longstaff fusese numit în fruntea noii Fundații Belisha. Fundația Belisha era mai bogată decât Carnegie și Rockefeller, iar Longstaff avea la dispoziție sute de milioane menite a fi cheltuite pe știință, pe burse de studiu, pe arte și progres social. Humboldt deținea o sinecură în cadrul Fundației. Îi făcuse rost de ea Hildebrand. Bunul lui prieten Hildebrand, editorul *playboy* al poezilor de avangardă, el însuși poet, era protectorul lui Humboldt. Îl descoperise la Universitatea Columbia, îi admira opera, era nebun după conversația lui, îl patrona și îl ținea pe statul de plată la Hildebrand & Co, ca referent. Acest fapt îl determina pe Humboldt să-și moaie glasul când îl bârfea pe Hildebrand:

— Fură de la orbi, Charlie. Când Asociația Orbilor trimite creioane pentru vânzări de binefacere, Hildebrand păstrează creioanele. Pentru nimic în lume n-ar dona un penny.

Îmi amintesc că i-am răspuns:

— Bogăția face casă bună cu cărpănosenia.

— Da, dar ăsta întrece orice măsură, încearcă o dată să iei masa la el. Te lasă să mori de foame. Și de ce l-a angajat Longstaff pe Hildebrand, cu treizeci de mii pe an, ca să-i schițeze un program pentru scriitori? L-a angajat pentru mine. Când ești o Fundație, nu tratezi direct cu poezii, tratezi cu omul care posedă un grajd de poeți. Așa încât eu fac toată treaba și mă aleg doar cu opt mii.

— Opt mii, pentru o jumătate de normă, nu-i rău.

— Charlie, e meschin din partea ta să extinzi asupra-mi această viziune de corectitudine. Eu îți declar că sunt un exploatat și tu vii să-mi arăți ce mare privilegiu mi se acordă, ceea ce vrea să spună că tu ești un supraexploatat. Hildebrand mă stoarce cât poate. Nu citește niciodată vreun manuscris. Când îl cauți e sau într-o croazieră, sau schiază în Sun Valley. Dacă n-aș fi eu, ce-ar publica el ar servi doar ca hârtie igienică. Eu îi salvez de la a fi un milionar filistin. Prin mine a ajuns la Gertrude Stein. Și la Eliot. Datorită mie are ce-i oferi lui Longstaff. Dar mie mi-e absolut interzis să-i vorbesc direct lui Longstaff.

— Ei, nu?

— Ba da. Longstaff are un lift particular. Nimeni dintre muritorii de rând nu are acces în apartamentul lui. Îl văd doar de la distanță, venind și plecând, dar am primit instrucțiuni să mă țin departe de el.

Câțiva ani mai târziu, eu, Citrine, am stat chiar lângă Wilmoore Longstaff, în elicopterul Pazei de Coastă. Era un om bătrân, sfârșit, prăbușit de pe pedestalul gloriei, îl văzusem și pe vremuri, în plină strălucire; arătase ca un actor de cinema, ca un general cu cinci stele, ca Principele lui Machiavelli, ca omul cu suflet elevat al lui Aristotel. Longstaff a înfruntat tehnocrația și plutocrația, opunându-i clasicismul. I-a silit pe câțiva dintre cei mai de văză oameni din țară să discute despre Platon și Hobbes. A determinat președinți de companii aeriene, președinți de consilii, mari

diriguitori ai Bursei să joace *Antigona* în săli de consiliu. Oricum, adevărul e adevăr, și Longstaff era din multe puncte de vedere un om de mare calitate. Un distins educator, un om de viță nobilă. Poate că viața i-ar fi fost mai ușoară dacă n-ar fi fost de-o frumusețe atât de izbitoare.

În orice caz, Humboldt a ales calea cea mai cutezătoare, așa cum vedeam pe vremuri că se proceda în vechile filme palpitante. Fără să ceară vreo permisiune, s-a urcat în liftul particular al lui Longstaff și a apăsător pe buton. Materializându-se, uriaș și gingaș.

În birourile din aripa specială, i-a comunicat fetei de la recepție numele lui. Nu. nu i s-a fixat o întâlnire (vedeam soarele luminându-i obrazii, hainele pătate - așa cum luminează prin aerul mai pur de la înălțimile zgârie-norilor), dar el era Von Humboldt Fleisher. Numele lui se dovedea suficient. Longstaff l-a primit. I-a făcut mare plăcere. să-l cunoască pe Humboldt. Acestea mi le-a relatat chiar el în timpul zborului, și l-am crezut. Ședeam în elicopter, închingați în veste de salvare portocalii, umflate, și înarmați cu niște cuțite lungi. De ce cuțite? Poate ca să ne apărăm de rechini dacă am fi căzut în ocean. „Îi citisem baladele, mi-a spus Longstaff. Îl socoteam un mare talent”. Eu știam prea bine că pentru Longstaff *Paradisul pierdut* era ultimul poem adevărat care s-a scris în limba engleză. Longstaff putea fi considerat un pasionat al magnificului. Voia să spună că Humboldt era, fără doar și poate, un poet și un om fermecător. Ceea ce și fusese. În biroul lui Longstaff, Humboldt trebuie să se fi pierdut în accese de malițiozitate și ingenuitate, să fi trepidat de energie dementă, cu pete jucându-i în fața ochilor și cu pete pe inimă. Trebuia să-l convingă pe Longstaff, trebuia să-i tragă clapa lui Sevvell, să-l lase cu buza umflată pe Ricketts, să-l lucreze pe la spate pe Hildebrand și să

siluiască soarta. În unele momente părea să fie omul cu pompa de desfumat closetele. Și totuși, se îndrepta spre o catedră la Princeton. Ike biruise, Stevenson căzuse, dar Humboldt se lansa către metereze și dincolo de ele. Și Longstaff juca tare. Îi teroriza pe membrii Consiliului de Administrație cu Platon, cu Aristotel și Toma d'Aquino; le luase piuitul. Și probabil că Longstaff avea niște vechi răfuieli cu Princetonul - „o speluncă a sistemului educațional” - către care se îndrepta radicalul său aruncător de flăcări. Aflasem din *Jurnalul* lui Ickes că Longstaff cochetase cu F.D.R. A vânat locul lui Wallace pe lista candidaților și, mai târziu, pe al lui Truman. Visa să fie vicepreședinte și președinte. Dar Roosevelt l-a ținut în lesă, l-a făcut să se ridice în vârful picioarelor și să-i întindă obrazul, dar fără să-l fi sărutat vreodată. Așa ceva îi semăna lui Roosevelt. În privința asta, simpatia mea se îndrepta către Longstaff (un ora ambițios, un despot, așa-l socoteam în inima mea).

În timp ce elicopterul ne hâțâna înapoi și-ncolo deasupra New York-ului, îl studiam pe acest frumos bătrân Longstaff, încercând să-mi imaginez ce impresie trebuie să-i fi făcut Humboldt. Poate că văzuse în Humboldt un Caliban al Americii, care sălta greoi și lătra și scria ode pe hârtie slinoasă de la prăvălia de peste. Pentru că Longstaff nu avea simțul literaturii. Totuși, a fost încântat când Humboldt l-a lămurit că dorea ca Fundația Belisha să subvenționeze instituirea unei catedre pentru el la Princeton. „Foarte just!” a exclamat Longstaff. Lucrul cel mai nimerit!” Asunat-o pe secretară și i-a dictat o scrisoare. Wilmoore Longstaff a angajat acolo, pe loc, aprobarea Fundației. Puțin mai târziu, Humboldt, palpitând de emoție, ținea în mână copia semnată a scrisorii, iar el și Longstaff au pecetluit-o cu câte un Martini, privind Manhattanul de la etajul șaiszeci, și au

discutat despre locul păsărilor în imagistica lui Dante.

Îndată ce l-a părăsit pe Longstaff, Humboldt s-a urcat într-un taxi și s-a dus glonț la o oarecare Ginnie, studentă la Bennington, cu care-i făcusem cunoștință eu și Demmie Vonghel. I-a bătut cu pumnul în ușă și i-a strigat: „Sunt eu, Von Humboldt Fleisher. Trebuie să te văd!” Cum a intrat în vestibul, s-a năpustit peste ea. Ginnie ne-a redat scena:

— A început să mă fugărească de jur-împrejurul apartamentului, era o folie! Dar grija mea era să nu-mi calce în picioare cățelușii.

Căteaua ei, un baset, tocmai fătase. Ginnie s-a încuiat în baie. Humboldt striga de zor:

— Nu știi ce pierzi! Sunt poet! Am o pula mare! Ginnie a ținut să-i precizeze lui Demmie:

— Mă apucase un asemenea râs, că oricum n-aș fi fost bună de nimic.

Când l-am chestionat pe Humboldt în legătură cu acest incident, mi-a spus:

— Simțeam că trebuie să celebrez evenimentul și credeam că fetele de la Bennington se dau în vânt după poeți. Păcat de Ginnie asta! E foarte drăguță, da' i miere de la frigider, dacă înțelegi ce vreau să spun. Dulciurile înghețate sunt țepene.

— Și te-ai dus la alta?

— Am renunțat la descărcarea erotică. M-am dus și am făcut vizite la o mulțime de persoane.

— Și le-ai arătat scrisoarea lui Longstaff?

— Bineînțeles.

În orice caz, planul a funcționat. Princetonul nu putea refuza donația Fundației Belisha. Humboldt a primit numirea. Ziarele *Times* și *Herald Tribune* au preluat și răspândit întreaga poveste. Timp de două sau trei luni, lucrurile au fost mai netede decât catifeaua sau cașmirul. Noii colegi ai lui Humboldt au oferit cocteiluri și dineuri în

onoarea lui. Iar Humboldt, în toiul fericirii, n-a uitat că suntem frați de sânge. îmi spunea aproape zilnic:

— Charlie, azi am avut o idee grozavă în legătură cu tine. Pentru rolul titular din piesa ta... Victor McLaglen e, fără îndoială, un fascist. Nu-l putem folosi. Dar... am de gând să iau legătura cu Orson Welles, pentru tine...

Și apoi, în februarie, membrii Consiliului de Administrație s-au răzvrătit împotriva lui Longstaff. Bănuiesc că se saturaseră până-n gât de clasicism și și-au regrupat forțele sub flamura capitalismului monopolist american. Bugetul propus de Longstaff a fost respins, iar el obligat să demisioneze. I-au mai rămas lui ceva bani, așa, la vreo douăzeci de milioane, cu care a înființat o fundație proprie. Dar în realitate a fost zburat. Subvenția pentru catedra lui Humboldt nu însemna decât o bagatelă în acel buget respins. Dar în clipa când a căzut Longstaff, a căzut și Humboldt.

— Charlie, mi-a spus Humboldt când, în cele din urmă, s-a simțit în stare să vorbească despre această întâmplare, Charlie, am pățit exact ca taică-meu când a fost ras de *boom-ul* din Florida, încă un an de mai dura, am fi dat amândoi lovitura. Mă întreb dacă Longstaff, când le-a trimis? scrisoarea, nu știa că-i pe ducă.

— Nu pot să cred. Long Mtaft o fi el malițios, dar nu-i meschin.

Cei de la Princeton s-au purtat ca niște domni. Ricketts i-a spus:

— Hum, știi, acum ai devenit unul de-ai noștri. Nu te necăji, o să facem noi rost, într-un fel sau altul, de bani pentru catedra ta.

Dar Humboldt și-a înaintat demisia. Mai apoi, în martie, în timpul unui drum de înapoiere la New Jersey, a încercat să o calce pe Kathleen cu Buickul. Biata femeie a trebuit să sară într-un șanț ca să se salveze.

Ajuns aci, trebuie să declar aproape sub forma unei depoziții, fără posibilitate de tăgadă, că nu cred că nașterea mea să însemne totodată începutul primei mele existențe. Și nici a lui Humboldt. Și nici a nimănui altcuiva. Din rațiuni de estetică, dacă nu de altă natură, nu pot accepta concepția despre moarte înșușită de cei mai mulți dintre noi, ba chiar și de mine pe cea mai mare parte din parcursul vieții – așadar, din rațiuni de estetică mă văd obligat să neg că un lucru atât de extraordinar ca sufletul omenesc se poate dizolva pe vecie. Nu; morții se află în preajma noastră, izolați doar prin negarea noastră metafizică. Noaptea, în timp ce miliarde dintre noi ne facem somnul pe emisferele noastre, morții ne abordează. Ar trebui să se hrănească din ideile noastre. Noi suntem ogoarele lor de grâne. Dar noi fiind sterpi, îi lăsăm să moară de foame. Nu vă amăgiți însă, morții ne observă, ne observă pe acest pământ, care este școala libertății noastre, în regnul celălalt, unde lucrurile devin mult mai clare, claritatea știrbește din libertate. Suntem liberi pe pământ din pricina înțeptoșării noastre, din pricina erorilor, din pricina minunatelor noastre limitări, ca și din pricina frumosului și a orbirii și a răului. Toate acestea merg mină în mână cu binefacerea libertății. Dar deocamdată asta-i tot ce-am avut de spus în legătură cu acest subiect, pentru că mă grăbesc, sunt sub presiune – cu toate treburile mele lăsate baltă.

În timp ce meditam la Humboldt, soneria interfonului din hol se porni să bâzâie. Am un mic hol întunecos unde pot apăsa pe un buton și aud pe dată zgomotele înăbușite ale telefonului interior de jos. Mă chema Roland Stiles, portarul. Deprinderile mele, felul meu de viață îl amuzau grozav pe Roland Stiles. Un negru bătrân, slăbănog și zeflemitor. Se afla, ca să zic așa, în semifinalele vieții. După părerea lui, în aceeași fază mă aflu și eu.

Dar, din cine știe ce curioasă rațiune de om alb, eu nu mă vedeam la fel și continuam să mă comport de parcă nu sosise încă timpul de a mă gândi la moarte.

— Vi s-a deconectat telefonu, domnu' Citrine. Mă auziți? Cucoana 'mneavoastră numărul unu tot încearcă să vă telefoneze.

Cu o zi înainte mașina mea fusese făcută zob. Azi, frumoasa mea prietenă nu putea lua legătura cu mine. Pentru Stiles, toate astea erau nouturi ca la circ. Serile, cucoana lui Stiles se desfăta cu poveștile despre mine mai dihai decât cu poveștile de la televizor. El singur mi-o spusese.

Am sunat-o pe Renata și am întrebat-o:

— Ce s-a întâmplat?

— Ce s-a întâmplat? Pentru numele lui Dumnezeu! Te-am sunat de vreo zece ori. La unu și jumătate trebuie să te înfățișezi la judecătorul Urbanovich. Și avocatul tău a tot încercat să-ți telefoneze și n-a reușit, în cele din urmă l-a sunat pe Szathmar, care m-a sunat pe mine.

— La unu jumătate? Au schimbat data. De luni întregi mă ignoră, și pe urmă mă anunță cu două ceasuri înainte, fir-ar ei să fie! Spiritul meu începu să facă tumbe: Să-i ia dracu', îi urăsc pe căcănarii ăștia!

— Poate că reușești azi să lichidezi toată povestea.

— Cum dracu'? Am cedat de cinci ori până acum. De fiecare dată când cedez, Denise și apărătorul ei își urcă pretențiile.

— Slavă Domnului, peste câteva zile te scot de aici. Te lași tu greu, pentru că n-ai chef să pleci, dar crede-mă, Charlie, când ai să te vezi din nou în Europa ai să mă binecuvântezi.

— Forrest Tomehek nici n-a avut măcar timp să discute cazul cu mine. E-un avocat pe care mi l-a recomandat Szathmar.

— Charlie, dar cum ai să ajungi în oraș fără mașină? Mă mir că Denise n-a încercat să te remorcheze până la tribunal.

— O să iau un taxi.

— Eu oricum trebuie s-o conduc pe Fannie Sunderland prin magazine, ca să se uite pentru a zecea oară la stofa de tapiserie pentru o blestemată de canapea. (Renata râse, dar în general era neașteptat de răbdătoare cu clienții ei.) Trebuie să termin cu ea înainte să plecăm. Așa că venim să te luăm la unu fix. Să fii gata, Charlie.

Cu multă vreme în urmă citisem o carte intitulată *Ils ne în auront pas* (*N-or să pună ei mina pe mine*), și de atunci, în anumite momente, îmi șoptesc singur: *Ils ne în auront pas*". Așa am făcut și acum, hotărât să-mi termin exercițiul de contemplație sau de reconstituire spirituală (al cărui scop este acela de a te cufunda în profunzimile sufletului și de a discerne legăturile dintre eul tău și puterile divine). M-am lungit din nou pe canapea. A te lungi pe canapea e un gest de libertate, și nu unul mărunț. Nu fac decât să statuez un fapt. Era unsprezece! ăjjă un sfert; mi-am calculat cinci minute ca să mă înfrupt dintr-un borcan de iaurt, și cinci minute ca să mă bărbieresc, așa încât îmi rămâneau două ore pline ca să mă gândesc la Humboldt. Acesta era momentul cel mai potrivit.

Și, deci, Humboldt a încercat s-o răstoarne pe Kathleen cu mașina. Se întorceau acasă de la o petrecere la Princeton, iar el a început să-i care pumni, în timp ce ținea volumul cu mâna stângă. La un stop, lângă un magazin de băuturi spirtoase, Kathleen a deschis portiera și a sărit afară, în ciorapi. își pierduse pantofii la Princeton. El începu s-o urmărească cu Buickul. Kathleen sări într-un șanț, iar Humboldt intră cu mașina într-un copac. Au trebuit să vină polițiștii să-l scoată, pentru că portierele mașinii se blocaseră din cauza izbiturii.

Oricum, membrii Consiliului de Administrație se răzvrățiseră împotriva lui Longstaff, și catedra de poezie se volatilizase. Kathleen mi-a povestit mai târziu că Humboldt nu i-a suflat toată ziua o vorbă în legătură cu cele întâmplate. A pus telefonul în furcă și, târșâindu-și picioarele și pânțele de luptător de sumo¹, a intrat în bucătărie și și-a umplut cu gin un borcan mare de gem. În picioare, lângă chiuveta murdară, în pantofii de tenis, a dat pe gât tot conținutul borcanului, de parcă ar fi fost lapte.

— Cine era la telefon? l-a întrebat Kathleen.

— Ricketts.

— Ce-a vrut?

— Nimic. O treabă de serviciu, a răspuns Humboldt.

„După ce-a băut toată cantitatea aceea de gin, mi-a povestit Kathleen, a căpătat o culoare ciudată pe sub ochi. Un fel de purpuriu verzui, nuanța aceea pe care o are uneori miezul de anghinare”.

Mai târziu, în aceeași dimineață, se pare că a mai avut o convorbire cu Ricketts. Atunci i-a spus Ricketts că Princetonul n-o să-și calce făgăduiala și că vor face ei într-un fel rost de bani. Dar acest lucru îl plasa pe Ricketts într-o poziție de superioritate morală. Or, un poet nu putea permite unui birocrat să se arate mai presus de el. Humboldt s-a încuiat

1. Formă japoneză de luptă corp la corp.

În biroul lui cu sticla de pin, și toată ziua a redactat ciorne lungi ale cererii de demisie.

Dar în seara aceea, pe drum, în timp ce se duceau cu mașina la o petrecere la soții Littlewood, a început s-o ia la rost pe Kathleen. De ce i-a îngăduit tatălui ei s-o vândă lui Rockefeller? Da, ai fi zis că bătrânul era un personaj simpatic, un antic boem al vieții pariziene, unul din banda de la Closerie des Lilas, dar de fapt era un criminal internațional, un doctor Moriarty, un Lucifer, un codoș, și

nu cumva a încercat să aibă relații sexuale cu propria lui fiică? Și, mă rog, cum a fost cu Rockefeller? Penisul lui Rockefeller era mai excitant decât al lui? Și miliardele n-au avut niciun amestec? Lui Rockefeller nu i se scoală decât dacă fură femeia unui poet?

Conducea astfel Buickul, hurducându-se pe pietre și ridicând nori de praf. Începu să strige că nu se lasă el îmbrobodit de reacțiile ei calme și drăgăstoase. A mai cunoscut el de-alde astea. Și, într-adevăr, cunoștea el multe, dar dintr-un punct de vedere pur livresc. Cunoștea gelozia Regelui Leontes din *Poveste de iarnă*. 11 cunoștea pe Mario Praz. Și pe Proust – șoareci în capcană torturați până la moarte, Charlus flagelat de un portar-asasin, o brută de abator cu o cravașă cu ținte. „Las1 că știu eu toate murdăriile viciului, îi spunea. Știu eu că toate astea se fac cu o față calmă ca a ta. Cunosc eu totul despre masochismul feminin. Îți înțeleg eu senzațiile, pur și simplu te folosești de mine”.

Ajunseră în sfârșit la familia Littlewood, unde ne aflam și eu și Demmie. Kathleen era albă ca varul. Fața ei părea pudrată cu un strat gros. Humboldt intră în casă tăcut. Nu scotea o vorbă. De fapt, era ultima seară în care apărea ca profesor de poezie la Princeton. A doua zi, vestea urma să se răspândească. Poate că se și răspândise. Ricketts se comportase onorabil, dar poate că nu rezistase tentației de a povesti tuturor. Littlewood nu părea însă a fi aflat ceva. Își dădea osteneala ca petrecerea să fie un succes. Obrajii îi străluceau, roșii și joviali. Arăta ca domnul Pătlăgică cu joben, din reclama pentru suc de roșii. Avea părul ondulat și maniere mondene. Când lua mâna unei doamne, te întrebai curios ce avea de gând să facă cu ea. Littlewood era un băiat rău din înalta societate, fiul risipitor al unui ministru. Cunoștea Londra și Roma. Cel mai bine cunoștea însă faimosul bar Shepherd din

Caire, și acolo își însușise argoul cazon britanic, între dinți avea strun-gărețe prietenoase, simpatice, îi plăcea să rânjească, și la fiecare petrecere îl imita pe Rudy Vallée. Ca să-i mai înveselesc pe Humboldt și pe Kathleen, l-am pus să cânte „Sunt un amant vagabond”. Dar încercarea n-a dat rezultate.

Am fost de față, în bucătărie, când Kathleen a săvârșit o greșeală gravă. Ținând într-o mână paharul de băutură și o țigară neaprinsă, își vârî mâna cealaltă în buzunarul unui bărbat, ca să caute o cutie de chibrituri. Nu era un străin, îl cunoșteam cu toții foarte bine: se numea Eubanks și era un compozitor negru. Soția sa se afla lângă el. Kathleen tocmai începuse să-și recapete buna dispoziție și era ușor amețită. Dar când să scoată chibriturile din buzunarul lui Eubanks, apăru Humboldt. L-am văzut venind. O clipă, i s-a tăiat răsuflarea. Apoi o înșfacă pe Kathleen cu o violență extraordinară, îi răsuci brațul la spate și o îmbrânci afară din bucătărie, în curte. Situații de felul ăsta nu erau cu totul neobișnuite la petrecerile lui Littlewood, și ceilalți se prefăcură că n-au observat nimic, dar Demmie și cu mine ne-am repezit la fereastră. Humboldt îi trase un pumn în burtă, iar Kathleen se frânse de durere. Apoi o târî de păr până la Buick. Cum în spate era parcată o altă mașină, nu a putut să dea înapoi. O porni peste pajiște și apoi pe trotuar, spărgându-și toba de eșapament de bordură. Am văzut-o acolo a doua zi dimineată, asemenea unei carcase de superinsectă, acoperită cu solzi de rugină și cu o țeavă ieșind din ea ca o trompă. Am găsit pantofii lui Kathleen, cu tocurele înfipte în zăpadă. Era păclă, gheață, un frig afurisit, tuفیșurile sticloase, ramurile ulmilor livide, zăpada de martie moarăată de funingine. Acum îmi aduceam aminte că și restul serii fusese o adevărată pacoste, pentru că Demmie și cu mine am rămas acolo peste noapte și, când ceilalți

oaspeți au plecat, Littlewood m-a luat deoparte și mi-a propus, ca de la bărbat la bărbat, să facem schimb de parteneri:

— Un târg de neveste, ca la eschimoși. Să ne hârjonim un pic. O mică orgie.

— Nu, mulțumesc, i-am răspuns. Nu-i destul de frig ca să facem pe eschimoși.

— Refuzi în ce te privește? N-ai vrea s-o întrebi și pe Demmie?

— S-ar porni să urle și să dea în mine. Poate ai dori să încerci dumneata. N-ai crede cu ce forță se pricepe să lovească. Pare o fată modernă și rafinată, dar e un adevărat băiețoi.

Aveam motivele mele să nu-l întărit. În primul rând, urma să înnoptăm în casa lui. N-aveam nicio poftă s-o pornesc la două noaptea să caut adăpost în sala de așteptare a gării Pennsylvania. Aveam dreptul la cele opt ore de uitare ale mele și, hotărât să le obțin, am intrat în patul din studioul îmbâcsit de fum, prin care trecuse vârtejul petrecerii. Dar Demmie își pusese cămașa de noapte și era acum cu totul altă persoană. Cu o oră în urmă, într-o rochie de sifon negru, cu părul auriu, lung și bine periat, prins cu o agrafă la spate, era o domnișoară stilată. Humboldt, când se afla în dispoziții normale, se amuza să enumere categoriile sociale mai importante din America, și Demmie aparținea tuturor. „E Marea Finanța pură; școala quakerilor; Bryn Mawr. Foarte rasată”, spunea Humboldt. În timpul serii, Demmie discutase mult cu Littlewood, al cărui subiect de curs era Plaut, despre traduceri din latină și despre greaca Noului Testament. Dar fata de fermier din Demmie îmi plăcea la fel de mult ca și tânăra de salon. Acum ședea pe pat. Degetele de la picioare îi erau deformate de încălțăminte ieftină. Claviculele mari formau două scobituri adânci. În copilărie,

Demmie și cu sora ei, la fel alcătuită, își umpleau scobiturile claviculelor cu apă și se luau la întrecere. Era gata de orice, numai să îndepărteze somnul de ea. Demmie lua pilule de dormit, dar se temea cumplit de somn. Îmi spuse că i s-a rupt o unghie și acum ședea pe pat și și-o pilea, pila lungă, flexibilă, mișcându-se în zigzag. Brusc și vioi, mă înfruntă cu genunchii rotunzi și o fulgerare de coapsă, în această poziție, emana acel miros sărat al femeiei, fundamentul bacterian al dragostei profunde, îmi spuse:

— Kathleen n-ar fi trebuit să-și vâre mâna în buzunarul lui Eubanks. Sper că Humboldt n-a lovit-o prea rău, dar nu trebuia să facă ce-a făcut.

— Dar Eubanks e un prieten vechi.

— Prieten vechi cu Humboldt? Îl cunoaște de multă vreme - e o deosebire. Gestul unei femei care-și vâre mâna în buzunarul unui bărbat poate avea o anumită semnificație. Și am văzut-o făcându-l... Nu-l condamn sută la sută pe Humboldt.

Adeseori vădea Demmie asemenea mentalitate. Tocmai când eram pe punctul de a închide ochii pentru odihna de noapte, sătul de eul meu conștient și activ, Demmie avea chef de vorbă. La această oră prefera de obicei subiectele tari: boală, crimă, sinucideri, pedeapsa veșnică și focul iadului. Se monta singură. Părul i se zbârlea, ochii i se dilatau de groază și degetele de la picioare, deformate, i se răsfirau în toate direcțiile, își prindea sânii micuți în cupele mâinilor lungi. Cu un tremur al buzelor ca de bebeluș, cădea uneori într-un fel de bolboroseală anteverbală. Se făcuse trei noaptea și aveam impresia că-i aud pe depravații soți Littlewood hârjonindu-se în dormitorul de deasupra noastră, poate ca să ne arate ce-am pierdut. Dar, probabil, nu era decât imaginația mea.

M-am sculat și am luat pila de unghii din mâna lui

Demmie. Am învelit-o. M-a lăsat să-i iau pila. Ținea gura deschisă, cu un aer naiv. Am silit-o să se culce, dar era foarte tulburată, îmi puteam da seama. Când și-a lăsat capul pe pernă, în profil, un ochi mare și frumos mă privea copilărește.

— Dormi, i-am spus.

A închis ochiul care mă privea. Somnul îi veni instantaneu și părea adânc.

Dar după câteva minute, am auzit ceea ce așteptam să aud – vocea ei nocturnă. Era joasă, răgușită și adâncă, aproape bărbătească. Gemea. Kosteia frânturi de cuvinte. Așa se întâmpla aproape noapte de noapte.

Vocea nocturnă exprima spaima ei de acest loc straniu care e pământul și de această stranie stare, existența.

Zbuciumându-se și gemând, încerca să se elibereze.

Aceasta era Demmie cea primordială, dedesubtul ficei de fermier, dedesubtul profesoarei, dedesubtul elegantei Mari Finanțe, amazoană, latinistă, desăvârșită sorbitoare de cocteil în sifon negru, cu nasul în vânt, și stilată vorbitoare. Dus pe gânduri, îi ascultam glasul. Am lăsat-o un timp în voie, încercând să înțeleg. Mi-era milă de ea și o iubeam. Pe urmă însă am oprit-o. Am sărutat-o. Știa cine sunt. Și-a înfipt degetele picioarelor în tibiile mele, și m-a cuprins cu brațe puternice, feminine. A strigat: „Te iubesc” – cu același glas adânc, dar ochii îi erau închiși, orbi.

Cred că de fapt nici nu se trezise.

În luna mai, când contractul nostru la Princeton a luat sfârșit, Humboldt și cu mine ne-am întâlnit pentru ultima oară ca frați de sânge.

Profund, ca imensa calotă albastră a cerului de decembrie care-mi invada fereastra cu distorsiuni termale datorate soarelui, zăceam pe canapeaua din Chicago și

revedeam faptele așa cum se petrecuseră. Lucrurile *de* felul ăsta îți sfâșie inima. Te gândești cu tristețe la tot acest nonsens uman care ne ține departe de marele adevăr. Dar poate că eu, făcând ceea ce făceam acum, voi reuși să-l străpung, o dată pentru totdeauna.

Foarte bine, Broadway a constituit atunci cuvântul cheie. Aveam un producător, un regizor și un agent, în ochii lui Humboldt, făceam parte din lumea teatrului. Apăruseră în viața mea actrițe care spuneau „dhagule” și te sărutau când te întâlneau. *Times* publicase o caricatură a mea semnată de Hirschfeld. Humboldt își asuma mari merite pentru toate succesele mele. Aducându-mă la Princeton, mă ridicase în lumea bună. Prin el cunoscusem oameni folositori din Ivy League. Și apoi, simțea că-l modelasem pe Von Trenck, eroul meu prusac, după chipul și asemănarea lui.

— Dar fii atent, Charlie. Nu te lăsa furat de farmecul Broadwayului și de aspectele comerciale. Humboldt și Kathleen au năvălit peste mine în Buickul lor reparat. Mă aflam într-o vilă pe țărm, în Connecticut, în josul șoselei dinspre Lampton, împreună cu regizorul, revizuiindu-mi piesa sub îndrumarea acestuia – de fapt, scriind piesa pe care o dorea el, căci la asta se ajungea. Demmie mă vizita la fiecare sfârșit de săptămână, dar Fleisherii mi-au picat într-o miercuri, când eram singur. Humboldt tocmai ținuse o prelegere la Yale și se afla în drum spre casă. Ne-am așezat în mica bucătărie de cărămidă și am ținut un mic sfat, cu cafea și gin. Humboldt era „cuminte”, serios, cu preocupări elevate. Conferențiasse despre *de Anima* și era plin de idei despre originile gândirii. Oricum, însă, am observat că nu o scăpa din ochi pe Kathleen. Ea trebuia să-i dea socoteală de fiecare mișcare. „Mă duc să-mi iau jacheta”, îi spunea. Chiar și ca să se ducă la baie avea nevoie de permisiunea lui. Se părea că-i învinețise un ochi.

Stătea liniștită și abătută pe scaun, cu brațele împreunate la piept și picioarele lungi încrucișate, dar avea o vânătaie serioasă la ochi. În cele din urmă Humboldt menționa și acest lucru:

— De astă dată nu eu i-am făcut-o. N-ai să crezi, Charlie, dar la un moment dat am frânat brusc și s-a izbit cu capul de tabloul de bord. Mi-a tăiat drumul un nătărău cu un camion venind în mare viteză dintr-o stradă laterală și a trebuit să pun o frână bruscă.

Poate că nu o lovise el, dar o ținea sub supraveghere tot timpul. O supraveghea ca un gardian care escortează un pușcăriaș transferat dintr-o închisoare în alta. În timp ce-mi vorbea despre de *Anima*, își muta întruna scaunul ca să se asigure că nu schimbăm priviri între noi. Afișa o vigilență atât de exagerată, încât am fost nevoiți să căutăm un mijloc de a-l trage pe sfoară. Și l-am păcălit. Am reușit, în cele din urmă, să schimbăm câteva cuvinte între patru ochi lângă frânghia de rufe din grădină. Kathleen își spălase ciorapii și ieșise să-i atârne în soare, în timp ce Humboldt își satisfăcea, probabil, vreo nevoie fiziologică.

— El te-a izbit sau nu?

— Nu, am căzut într-adevăr cu capul pe tabloul de bord. Dar, Charlie, îmi face viața iad. E mai rău ca oricând.

Frânghia de rufe era veche, de un cenușiu închis. Pe alocuri cânepa plesnise, dând la iveală măduva albă dinăuntru.

— Pretinde că trăiesc cu un critic literar, Magnasco, un tip tânăr, șters și absolut nevinovat. Foarte drăguț, dar... Dumnezeu! M-am săturat să tot fiu tratată ca o nimfomană și bănuită că fac amor pe scara de serviciu, sau prin debarale, sau oriunde găsesc ocazia. La Yale m-a obligat să stau alături de el la catedră, în timp ce conferenția. Și după aceea m-a acuzat că-mi arătam picioarele. La fiecare stație de benzină vine după mine la

toaletă. Nu mai pot să mă întorc cu el la New Jersey.

— Și ce-ai de gând să faci? a întrebat-o zelosul, milosul, preocupatul Citrine.

— Măine, la New York, am de gând să mă fac pierdută. Îl iubesc, dar nu mai pot suporta, îți spun toate astea ca să te pregătesc, pentru că voi țineți unul la altul, și va trebui să ai grijă de el. Are ceva bani. Hildebrand i-a făcut vânt. Dar a câpătat o bursă Guggenheim, după cum știi.

— Nu știam nici măcar că a candidat.

— O, candidează la orice poate... Acuma ne pândește din bucătărie.

Într-adevăr, rețeaua de sârmă de la ușa bucătăriei se bortoșea ascunzându-l pe Humboldt, stranie pradă prinsă în plasa unui pescar.

— Îți doresc noroc.

Se îndreptă spre casă prin iarba înaltă de mai, care-i șfichiuia picioarele. Pisica hoinărea alene prin umbra tufișurilor, brăzdată de fâșii de soare. Frânghia de rufe își dădu sufletul din măduva albă, iar ciorapii lui Kathleen, atârnați la capătul cel mai îndepărtat, sugerau acum o atitudine lubrică. Acesta era efectul pe care-l avea Humboldt asupra lucrurilor. Veni glonț la mine, la frânghia de rufe, și-mi porunci să-i spun tot ce-am discutat cu Kathleen.

— Oh, Humboldt, las-o baltă! Nu mă vâri și pe mine în superdrama asta neurotică.

Eram înspăimântat de ceea ce prevedeam c-o să se întâmple. Aș fi vrut să-i văd plecând - să se îngheșue în Buickul lor (mai mult ca oricând camion militar din câmpia Flandrei) și s-o întindă, lăsându-mă pe mine cu necazurile Von Trenckului meu, cu tirania lui Lampton și cu coasta curată a Atlanticului.

Dar au rămas peste noapte. Humboldt n-a închis un

ochi. Treptele de lemn ale scării din spate au scârțâit toată noaptea sub greutatea lui. Robinetul curgea, ușa frigiderului se trântea. Dimineața, când am intrat în bucătărie, am constatat că sticla de gin Beefeater pe care mi-o aduseseră cadou, zăcea pe masă, golită. Dopurile de vată ale sticlulelor lui cu pilule erau răspândite prin toate colțurile, ca rahatul de iepure.

Kathleen s-a făcut nevăzută din restaurantul Rocco, de pe Thompson Street, și Humboldt și-a ieșit cu totul din minți. Zicea că fugise cu Magnasco, și că acesta o ținea ascunsă în camera lui de la hotelul Earle. Și-a făcut rost, nu știu de unde, de un pistol și a izbit cu patul armei în ușa lui Magnasco până când a scrijelit lemnul. Magnasco a telefonat la recepție, portarul a chemat poliția, dar Humboldt a șters-o. A doua zi l-a atacat pe Magnasco pe Sixth

Avenue, în fața cofetăriei Howard Johnson. L-au salvat un grup de tineri. Consumaseră niște înghețate și tocmai ieșeau din cofetărie când au nimerit în plină încăierare. I-au separat, înlănțuindu-i brațele lui Humboldt la spate. Era o după-amiază plină de soare, și deținutele din centrul de detenție de pe Greenwich Avenue țipau de la ferestrele deschise și desfășurau rulouri întregi de hârtie igienică.

Humboldt mi-a telefonat la țară și m-a întrebat:

— Charlie, unde-i Kathleen?

— Nu știu.

— Charlie, cred că știi. Am văzut-o stând de vorbă cu tine.

— Dar nu mi-a spus nimic.

A închis telefonul. Puțin mai târziu m-a sunat Magnasco:

— Domnul Citrine? Prietenul dumneavoastră are de gând să mă atace. Va trebui să cer să fie arestat.

— Chiar atât de rău stau lucrurile?

— Știți cum e, de obicei oamenii merg mai departe decât ar dori, și atunci ce te faci? Vreau să spun, ce mă fac? V-am sunat pentru că Humboldt mă amenință în numele dumneavoastră. Spune că dacă nu reușește el să mă prindă, o să puneți dumneavoastră mâna pe mine – pentru că-i sunteți frate de sânge.

— Din partea mea n-ai de ce să te temi. Dar de ce nu părăsești orașul pentru o vreme?

— Să-l părăsesc? se miră Magnasco. Dar abia am venit. De la Yale.

Am înțeles. Era pus pe carieră, se pregătise de mult pentru primul pas.

— Știți, sunt angajat de probă la *Trib* ca recenzent.

— Știu cum vine cazul. Și eu pregătesc o premieră pe Broadway. Prima mea piesă.

Când l-am întâlnit pe Magnasco, am văzut că era un tip corpolent, cu fața rotundă, tânăr doar ca număr de ani calendaristici, ferm, imperturbabil, născut să promoveze în New York-ul cultural.

— Nu mă las eu alungat din oraș. O să-l pun sub observație.

— Mă rog, n-ai nevoie de aprobarea mea pentru așa ceva.

— Desigur că faptul de a pune un poet sub observație nu va fi interpretat prea favorabil la New York.

I-am comentat lui Demmie:

— Magnasco se teme că, apelând la poliție, se pune rău cu lumea culturală newyorkeză.

Demmie cea care gemea noaptea, cea care se temea de focul iadului, cea care înghițea pilule, era în același timp și o persoană foarte practică, o genială ticluire de planuri. Când era în dispozițiile ei de afaceri, și se arăta

dominatoare și ocrotitoare față de mine, îmi spuneam că în copilărie trebuie să fi fost un admirabil generalisim de păpuși.

— Și când e vorba de tine, Charlie, îmi repeta, lupt ca o tigroaică pentru puii ei, ca o adevărată Furie. A trecut mai bine de o lună de când nu l-ai mai văzut pe Humboldt, nu? Se ține deoparte. Asta înseamnă că a început să te învinovățească. Bietul Humboldt, e sărit bine, nu-i așa? Trebuie să-l ajutăm. Ascultă-mă, dacă îl atacă în continuare pe individul ăsta, Magnasco, or să-l închidă. Și dacă poliția îl internează la Bellevue, va trebui să te pregătești să-l eliberezi. Omului ăstaia trebuie să i se bage mințile în cap, trebuie calmat, răcorit. Cel mai bun loc pentru așa ceva este Payne Whitney. Ascultă-mă, Charlie, Albert, vărul lui Ginnie, este medicul care face internările la Payne Whitney. Bellevue e un infern. O să facem rost de bani și o să-l transferăm de la Bellevue la Payne Whitney. Poate reușim să-i obținem vreo bursă.

A discutat cu Albert, vărul lui Ginnie, și în numele meu a început să telefoneze pe la diverși cunoscuți, colectând bani pentru Humboldt și explicând că se ocupă ea de treaba asta întrucât eu sunt prins până peste cap cu *Von Trenck*.

Revenisem din Connecticut și începusem repetițiile la Belasco. Demmie cea eficientă a reușit curând să colecteze trei mii de dolari. Hildebrand singur a contribuit cu două mii, deși era încă supărat foc pe Humboldt. A pus însă condiția ca banii să fie folosiți numai pentru tratament psihiatric și pentru necesitățile vitale. Un avocat de pe Fifth Avenue. Simkin, administra fondurile. Hildebrand știa – de altfel la data aceea știam cu toții – că Humboldt angajase un detectiv particular, un individ care se numea Scaccia, și care îi și tocuse cea mai mare parte din bursa Guggenheim. Kathleen adoptase o atitudine neobișnuită:

părăsise brusc New York-ul și plecase direct în Nevada ca să ceară divorțul. Dar Scaccia îi împuia capul lui Humboldt că ea se găsea încă în New York și că avea aventuri erotice. Humboldt a elaborat un nou scandal proustian senzațional, având de astă dată drept protagonist un broker de pe Wall Street. Dacă ar fi prins-o pe Kathleen în flagrant delict de adulter, atunci ar fi pus mâna pe „proprietate”, adică pe bordeiul din New Jersey, valorând cel mult opt mii de dolari, și cu o ipotecă de cinci mii pe el, după cum mi-a spus Orlando Huggins – Orlando era unul dintre boemii aceia radicali, care cunosc bine valoarea banului. De altfel, în New York-ul de avangardă toți cunoșteau bine valoarea banului.

Vara trecea repede, în august am început repetițiile. Noptile erau fierbinți, încordate, istovitoare. Dimineața mă sculam epuizat și Demmie îmi oferea la micul dejun mai multe cești de cafea, împreună cu o sumedenie de sfaturi în legătură cu teatrul, cu Humboldt și cu atitudinea mea față de viață. Micul foxterier alb, Cato, cerșea coji de pâine, le hăpăia, și dansa pe etichetele dindărăt. Mă gândeam că și eu aș fi preferat să dorm toată ziua pe perna lui, lângă fereastră, în apropierea begoniilor lui Demmie, decât să zac în străvechea murdărie de la Belasco și să ascult niște actori sinistri, începusem să urăsc teatrul, simțămintele artificiale umflate, histrionice, și toate gesturile acelea clasice, încleștări, lacrimi, implorări. Pe deasupra, *Von Treck* nu mai era piesa mea. Îi aparținea ochelaristului Harold Lampton, pentru care eu, îndatoritor, adăugam noi replici de dialog, mâzgălite la garderobă. Actorii lui Lampton erau o șleahță de fosile uscate. Se părea că tot talentul din New York se concentrase în melodrama interpretată de înflăcăratul, pătimașul Humboldt. Publicul lui era alcătuit din prieteni și admiratori și de barul White Horse de pe Hudson Street.

Acolo propovăduia și urla. De asemenea, consulta avocați, ba chiar și vreo doi psihiatri.

Îmi dădeam seama că Demmie îl putea înțelege pe Humboldt mai bine decât mine, pentru că, la fel ca și el, înghițea tot felul de pilule misterioase (mai existau și alte afinități între ei). Demmie fusese un copil obez, la vârsta de paisprezece ani cântărise peste o sută de kilograme, îmi arăta fotografii și nu-mi puteam crede ochilor. I s-au făcut injecții cu hormoni, i s-au dat pilule și au făcut-o suplă. Judecând după ușoara proeminență a globurilor oculare, probabil că au îndopat-o cu tiroxină. Avea ideea fixă că sânii ei frumoși se deformaseră din cauza slăbirii bruste. Imperceptibilele lor încrețituri erau o permanentă pricină de suferință pentru ea. Se văicărea uneori: „Mi-au desfigurat tâțișoarele cu medicamentele lor blestemate!” De la farmacia din Mount Coptic continuau încă să-i sosească pachete ambalate în hârtie cafenie.

— Și totuși, știu că sunt atrăgătoare, continuă ea. Și așa era. Părul ei de olandeză radia lumină. Uneori îl purta pieptănat într-o parte, alteori își făcea un breton, în funcție de cât de tare își zgâriase cărarea cu unghiile. Se scărpină adeseori cu lăcomie. Fața ei era sau copilărește rotundă, sau trasă ca a unei femei-pionier din orașele de frontieră. Uneori avea o frumusețe de tip Van der Weyden, alteori ți-l evoca pe Moftimer Snerd sau pe fetele de la Ziegfeld.

Ușorul foșnet mătăsos al genunchilor care se frecau când mergea repede era pentru mine, repet, o desfătare, îmi spuneam că dacă aș fi fost o lăcustă, asemenea foșnet mi-ar fi dat avânt să zbor peste piscurile munților. Când fața ei, cu nasul fin în vânt, era acoperită cu fond de ten, ochii mari, mai mobili și mai limpezi datorită fardului de pleoape, dezvăluiau două lucruri: primul că avea o inimă sinceră, și al doilea că ea însăși cunoștea dinamica suferinței. Nu o dată a trebuit să mă reped în Barrow

Street să iau o mașină ca s-o transport pe Demmie la camera de gardă a spitalului St. Vincent. O dată făcuse plajă pe acoperiș și se alesese cu o insolație atât de puternică încât începuse să delireze. Altă dată, transând o friptură de vițel, își sfârtecaseră degetul mare până la os. Sau, aruncând gunoiul la crematoriu, a prins-o o flamă prin toboganul deschis. Ca fată bună, Demmie își făcea planul de lecții de latină pe un semestru întreg, așeza cu grijă fularele și mănușile de iarnă în cutii etichetate, freca și lustruia toată casa. Ca fată rea, îi plăcea să bea whisky, avea istericale, și în adolescență se însoțise cu hoți și cu o bandă de *desperados*. Se pricepea să mă dezmiere ca o zână sau să-mi ardă un pumn în coaste ca un derbedeu. Vara, pe căldură, stătea în genunchi și lustruia podelele, goală pușcă. Atunci ieșeau la iveală tendoane puternice, brațe uscățive, tălpi bătătorite. Și, văzută din spate, acea parte anatomică pe care o idolatrizam în alt context deoarece era mică, încălcită, plină de încântătoare dificultăți de pătrundere, se proiecta acum în afară ca un mădular grosolan. Dar după ce isprăvea de lustruit și o părăsea accesul de muncă grea, se așeza într-o rochie albastră, cu gambele ei frumoase, și sorbea un Martini. Papa Vonghel, fundamentalistul, era stăpân peste Mount Coptic. Era un om violent. Demmie avea o cicatrice pe țeastă, acolo unde bătrânul o izbise odată cu creștetul de un radiator, și o alta pe obraz, de când îi vârase capul într-un coș de hârtii, pe care a trebuit să-l taie tinichigiul ca s-o poată elibera. Cu toate astea, Demmie știa Biblia pe de rost, fusese vedetă la hochei pe iarbă, se pricepea să pună șaua pe cai sălbatici, și să scrie încântătoare bilete de mulțumire convenționale pe hârtie Tiffany. Și totuși, când lua în gură o lingură din crema ei favorită de vanilie, redevenea copilul obez. Savura desertul pe vârful limbii, cu gura deschisă, cu ochii mari, albaștri ca oceanul aburit

în miez de vară, în stare de transă, încât tresărea când îi spuneam: „Demmie, înghite-ți budinca!” Serile jucam table, traduceam din Lucrețiu sau mi-l explica pe Platon.

— Oamenii își fac merite mari din virtuțile lor. Dar *el* își dă seama că *nu poți* fi altfel decât virtuos.

N-ai de ales.

Puțin înainte de Ziua Muncii¹, Humboldt l-a amenințat din nou pe Magnasco, și acesta s-a dus la poliție și l-a convins pe un detectiv în civil să-l însoțească la hotel. Au așteptat amândoi în hol. La un moment dat, Humboldt a năvălit înăuntru urlând și s-a repezit la Magnasco. Polițistul s-a așezat între ei și Humboldt i-a declarat:

— Domnule polițist, soția mea se află în camera lui. Lucrul cel mai rezonabil care se impunea era o percheziție a camerei. Au urcat toți trei. Humboldt a cercetat toate dulapurile, a căutat sub perne pentru a descoperi cămașa ei de noapte, și-a strecurat degetele pe sub hârtia cu care erau căptușite sertarele. Nu a găsit nimic. Absolut nimic. Acum era rândul detectivului:

— Ei, unde-i soția dumată? Dumneata i-ai izbit în ușă cu patul armei de l-ai înnebunit?

— N-am niciun fel de armă. N-aveți decât să mă percheziționați.

Și-a ridicat brațele, apoi a adăugat:

1. Sărbătoare legală ținută în prima zi de luni din septembrie.

— Sau dacă vreți, veniți la mine acasă și căutați. Convingeți-vă singur.

Dar când au ajuns în Greenwich Street, Humboldt a vârat cheia în broască și s-a repezit la detectiv:

— Nu-ți dau voie să intri. Apoi, ridicând glasul: Ce, ai mandat de percheziție?

După care a intrat valvârtej înăuntru, i-a trântit polițistului ușa în nas și a tras zăvorul.

Acesta a fost momentul când Magnasco a făcut reclamație, sau a cerut să fie pus sub supraveghere – nu știu care din două – dar într-o noapte apăsătoare și sufocantă a venit poliția să-l ridice pe Humboldt. S-a zbatut ca o vită. S-a împotrivit și la postul de poliție. Un șef de poliție a fost doborât pe dușumeaua soioasă. Să i se fi pus cămașă de forță? Magnasco se jură că nu. Dar i-au pus cătușe și Humboldt a plâns. În drum spre Bellevue l-a apucat diareea și l-au închis peste noapte, într-un hal fără de hal.

Magnasco a dat tuturor a înțelege că a procedat astfel de comun acord cu mine, pentru a-l împiedica pe Humboldt să comită o crimă. Drept care toată lumea a ajuns la concluzia că întreaga răspundere a tragediei o poartă Charles Citrine, fratele de sânge și protejatul lui Humboldt. Brusc, m-am pricopsit cu o sumedenie de dușmani și detractori, pe care nici măcar nu-i cunoșteam.

Și o să vă spun cum vedeam eu toată treaba asta, din mizeria plușată și întunecimea zăpușitoare a teatrului Belasco. îl vedeam pe Humboldt dând bici catârilor și ridicându-se în picioare în căruța lui de nebun ca un acaparator de pământuri din Oklahoma. A dat buzna în teritoriile demenței ca să-și marcheze hotarele unui teren al său. Și acest teren era un miraj al inimii lui, un miraj dilatat și tremurător. N-am gândit nicio clipă: „Poetul și-a ieșit din minți... chemați poliția și la naiba cu clișeele!” Nu, am suferit cumplit când poliția a pus mâna pe el, am fost disperat. Atunci ce *am gândit*? Poate ceva de felul ăsta: „Să presupunem că poetul a fost doborât la pământ de poliție, pus în cămașă de forță sau imobilizat cu cătușele la mâini, îmbrâncit în grabă într-o dubă, ca un câine turbat, și apoi închis, într-un hal de mizerie și de furie inumană! Să însemne aceasta Arta împotriva Americii?” Pentru mine Bellevue era ceva asemănător cu Bowery: un martor

negativ. Brutalul Wall Street e simbolul puterii, iar Bowery, atât de apropiat de el în spațiu, simbolul acuzator al neputinței. Tot astfel și Bellevue, unde sunt trimiși faliții și săracii. Ba chiar și Payne Whitney, unde naufragiază epavele cu bani. Iar poeții, ca și bețivii, inadaptații sau psihopații, ca și toți delabrații bogați sau săraci, se împotmolesc în neputință – asta să fi fost oare? Pentru că nu sunt înarmați cu aparate, cu cunoștințe transformatoare comparabile cu cunoștințele unui Boeing, unui Sperry Rând, IBM sau RCA? Ar putea vreodată un poem să te ridice din Chicago și să te depună două ore mai târziu la New York? Sau ar putea să lanseze o rachetă în spațiu? Nu deține asemenea puteri. Or astăzi interesele omenirii se îndreaptă exclusiv spre putere, în vechime, poezia reprezenta o forță, iar poetul deținea puteri reale în lumea materială. Firește, pe atunci lumea materială era alta. Dar ce fel de interes putea suscita un Humboldt? Plonjase în neputință și devenise un erou al nefericirii. Acceptase monopolul puterii și al profitului, deținut de avere, politică, lege, raționalitate, tehnologie, îl acceptase pentru că nu putuse găsi lucrul celălalt, lucrul nou, lucrul necesar pe care au datoriat să-l facă poeții, în schimb făcuse un lucru care ținea de trecut, își luase un pistol, ca Verlaine, și-l hăituisese pe Magnasco.

Mi-a telefonat de la Bellevue la teatrul Belasco. I-am auzit vocea tremurând, turbată dar tumultuoasă. A zbirat:

— Charlie, știi sau nu unde mă aflu? Ascultă, Charlie, asta nu-i literatură. Asta-i viață!

205 Eu, în teatru, trăiam în lumea amăgirilor, în timp ce el, Humboldt, se prăbușise – asta voia oare să spună?

Ba nu, în zilele acelea el nu era poetul, ci personajul poetului. Interpreta: „Agonia artistului american”. Și nu Humboldt, ci Statele Unite își făceau un titlu de glorie: „Frați americani, luați aminte! Dacă abandonați țelurile

materiale și aspirațiile normale ale vieții, veți sfârși la Bellevue, asemenea acestui biet zănatec”.

La Bellevue, ținea adevărate sesiuni și făcea scene demențiale. Pe mine mă condamna în gura mare. Amatorii de scandaluri rânjeau de câte ori era pomenit numele meu.

Într-o zi, Scaccia, detectivul particular, veni la Belasco cu un bilet din partea lui Humboldt. Îmi cerea banii pe care-i colectasem, și-i voia pe loc. Așadar, domnul Scaccia și cu mine ne-am înfruntat în gangul cimentat, mohorât și mucegăit, din fața intrării actorilor. Domnul Scaccia purta sandale decupate și șosete de mătase albă, foarte murdare, în colțurile gurii i se adunaseră mici depozite de jeg.

— Fondul este ținut în custodie de un avocat, domnul Simkin, de pe Fifth Avenue. Este destinat exclusiv cheltuielilor medicale, i-am spus.

— Vreți să spuneți tratamentul psihiatric. Socotiți că domnul Fleisher este nebun?

— Eu nu pun diagnostice. Cere-i lui Humboldt să discute cu Simkin.

— Vorbim despre un om de geniu, domnule Citrine. Cine afirmă că un geniu are nevoie de tratament?

— I-ai citit cumva poeziile? l-am întrebat.

— Ba bine că nu. Nu primesc bobârnace de la dumneata. Se pare că-i ești prieten. Omul te iubește, încă te mai iubește. Dumneata ții la el?

— Și dumneata ce rol ai în toată povestea asta?

— Sunt angajat de domnul Fleisher. Și eu mă fac luntre și punte când e vorba de interesele unui client.

Dacă nu-i dădeam banii, individul avea să se ducă la Bellevue să-i spună lui Humboldt că-l consider nebun. Am simțit impulsul să-l omor pe Scaccia, acolo în gang. Justiția naturală ar fi fost de partea mea. Aș fi putut să-l înșfac pe șantajist de beregată și să-l sugrum. Ah, ce senzație

delicioasă! Și cine m-ar fi condamnat? O răbufnire de instinct criminal mă făcu să-mi plec, rușinat, ochii în pământ.

— Domnul Fleisher va trebui să-i explice lui Simkin ce intenționează să facă cu banii, am spus. N-au fost colectați pentru dumneata.

După această întrevedere, au urmat o serie de telefoane de la Humboldt:

— Copoii m-au pus în cămașă de forță! Ce amestec ai în treaba asta? Tu, fratele meu de sânge? M-au maltratat, auzi, afurisirile de Thomas Hobbes?

Am înțeles aluzia. Voia să spună că nu-mi păsa decât de putere.

— Încerc să te ajut, am răspuns.

Mi-a trântit telefonul. Imediat după aceea, m-a sunat din nou:

— Unde-i Kathleen?

— Nu știu.

— A stat de vorbă cu tine acolo, lângă frânghia de rufe. Știi foarte bine unde e. Ascultă-mă, filfizonule! Tu șezi cu fundul pe banii ăia! Sunt banii mei. Tare ai vrea să mă bagi la balamuc, printre îngerii în cămăși albe, nu?

— Humboldt, ai nevoie să fii calmat, asta-i tot. M-a sunat mai târziu, în aceeași zi, când după-amiaza devenise cenușie și fierbinte. Tocmai luasem un sandviș cu o bucată de ton, umedă, sfărâmicioasă și cu gust de tinichea, la grecul de vizavi, când m-au chemat la telefon. Am răspuns din cabina vedetei.

— Am stat de vorbă cu un avocat, urlă Humboldt. Sunt gata să te dau în judecată pentru banii ăia. Ești un escroc. Ești un trădător, un mincinos, un fățarnic, o Iudă. Ai pus să mă închidă în timp ce târfa aia de Kathleen o ține dintr-o orgie în alta! Te dau în judecată pentru delapidare.

— Humboldt, n-am făcut decât să ajut la colectarea

banilor. Nu-i am. Nu sunt în mâinile mele.

— Spune-mi unde-i Kathleen și renunț să te dau în judecată.

— Nu m-a anunțat unde pleacă.

— Ți-ai încălcat jurământul de frate de sânge, Citrine! Și acum vrei să te descotorosești de mine. Mă invidiezi. Întotdeauna m-ai invidiat. Am să te bag la închisoare! Vreau să știi și tu cum e când vine poliția să te ridice și cum arată cămașa de forță.

Și apoi, bang! mi-a trântit receptorul, iar eu am rămas, nădușit tot, în oribila cabină a vedetei, în timp ce salata de ton îmi venea înapoi pe gât cu o senzație de secreție biliară verde, și cu un spasm foarte dureros într-o parte. În ziua aceea actorii își încercau costumele și defilau prin fața ușii în pantaloni bufanți, toalete de gală și tricouri. Aveam nevoie de ajutor și mă simțeam ca un supraviețuitor în ținuturile arctice, naufragiat într-o bărcuță, un Amundsen făcând semn vapoarelor care se iveau la orizont și se dovedeau apoi a fi doar aisberguri. Trenck și locotenentul Schell trecură cu floretele și perucile lor. Ei nu mi-ar fi putut da asigurarea că nu eram un fățarnic dovedit, un escroc și o Iudă. Iar eu nu le puteam spune ce anume socoteam că e în neregulă cu mine: anume că sufeream de o amăgire, poate că de o amăgire minunată, poate că doar de una inertă - aceea că printr-o inspirată levitație m-aș putea înălța și îndrepta direct spre miezul adevărului. Drept spre adevăr. Pentru că eram prea trufaș ca să-mi pierd vremea cu felurite teorii, cu marxism, freudism, modernism, avangardă sau vreunul dintre lucrurile acelea pe care Humboldt, cu capul lui de intelectual evreu, puneă atâta preț.

— Mă duc să-i fac o vizită la spital, i-am spus lui Demmie.

— N-ai să te duci. E lucrul cel mai neindicat pe care l-

ai putea face.

— Dar gândește-te în ce stare e. Trebuie să mă duc, Demmie.

— Nu-ți dau voie. O să sară la tine. Nu suport ideea să te lupți, Charlie. O să te lovească, și-i de două ori cât tine, plus că are puterea nebunului. Și, în afară de asta, nu vreau să te tulbure nimeni acum când lucrezi la piesă. Ascultă, urmă ea cu un glas mai adânc, lasă asta în grija mea. Mă duc eu la el. Ție îți interzic.

În realitate, nici Demmie n-a reușit să-l vadă. În momentul acela intraseră zeci de oameni pe fir. Drama de la Bellevue atrăsese hoarde întregi din Greenwich Village și din Morningside Heights. îi comparam în mintea mea cu cetățenii din Washington care se înghesuiseră în trăsurile ca să vadă bătălia de la Bull Run, stând astfel în calea trupelor unioniste. Din moment ce nu mai eram fratele lui de sânge, bărbosul și bâlbâitul de Orlando Huggins deveni prietenul lui cel mai apropiat. Huggins obținut eliberarea lui Humboldt. După aceea Humboldt s-a dus singur la spitalul Muntele Sinai și a cerut să fie internat. În urma instrucțiunilor primite de la mine, avocatul Simkin a plătit spitalului o săptămână în avans pentru o îngrijire deosebită. Dar Humboldt a plecat chiar a doua zi și a luat înapoi de la spital un neobișnuit sold de opt sute de dolari. Din aceștia a achitat ultima factură a lui Scaccia. Apoi a pornit acțiuni legale împotriva lui Kathleen, împotriva lui Magnasco, împotriva secției de poliție și împotriva sanatoriului Bellevue. A continuat să mă amenințe și pe mine, dar nu mi-a intentat proces. Aștepta să vadă dacă scot ceva bani pe Von Trenck.

Eu mă aflam încă la nivelul inițial de înțelegere a valorii banilor. Nu știam că există mulți oameni, oameni perseverenți, ingenioși și pasionați, cărora li se pare absolut evident că ei trebuie să aibă toți banii tăi.

Humboldt nutrea convingerea că există averi pe lume – care nu-i aparțineau – la care avea un drept suveran și pe care avea datoria să și le însușească. Odată îmi spusese că el e hărăzit să câștige un mare proces, un proces de un milion de dolari.

— Și cu un milion de dolari în buzunar, adăugase, voi fi liber să nu mă gândesc decât la poezie.

— Și cum se va întâmpla așa ceva?

— Cineva îmi va face o mare nedreptate.

— O nedreptate în valoare de un milion de dolari?

— Dacă sunt obsedat de problema banilor, așa cum un poet n-ar trebui să fie, îmi spunea Humboldt, asta se datorează unei cauze precise. Cauza este că, la urma urmei, suntem americani. Și, te întreb, ce fel de american aș fi dacă m-aș arăta indiferent la bani? Lucrurile trebuie îmbinate așa cum le-a îmbinat Wallace Stevens. Cine a spus că „banul e rădăcina tuturor relelor?” Nu cumva călugărul absolvitor de păcate? Ei bine, absolvitorul de păcate e personajul cel mai ticălos la Chaucer. Nu, eu unul sunt de acord cu Horace Walpole. Walpole a spus că e natural ca oamenii liberi să se gândească la bani. De ce? Pentru că banul îți asigură libertatea, uite de ce.

În frumoasele zile de altă dată purtam asemenea discuții minunate, umbrite doar de o vagă tentă de depresie nervoasă și de paranoia. Dar acum lumina se întunecase și întunericul devenea tot mai întunecat.

Continuând să stau culcat, lipit de canapeaua moale, treceam în revistă săptămânile acelea fabuloase.

Humboldt a sabotat Von Trenck cu pichete de scandalagii, dar piesa a fost o lovitură. Ca să fiu mai aproape de Belasco și de celebritatea mea, am închiriat un apartament la St. Regis. Ascensoarele art nouveau aveau porți aurite. Demmie preda Virgiliu. Kathleen juca blackjack în Nevada. Humboldt se reîntorsese la postul lui

de comandă de la barul White Horse. Acolo ținea, până târziu în noapte, prelegeri literare, artistice, erotice și filosofice. Făcuse o poantă care a ajuns până la mine în cartier: „Încă n-am atins o frunză de smochin care să nu se transforme pe loc într-o etichetă de preț”. Ceea ce mi-a stimulat speranțele. Mai era încă în stare de vorbe de duh. Se părea că ar putea reveni la normal.

Dar nu era așa. În fiecare dimineață, Humboldt își trăgea un bărbierit de mântuială, bea cafeaua, înghițea pilulele, își consulta notele și se ducea în centru să-și viziteze avocații. Avea o puzderie de avocați - făcea colecție de avocați și de psihanaliști. Nu tratamentul era obiectul principal al vizitelor sale la psihanaliști. Ci dorința de a vorbi, de a se exprima. Climatului teoretic al cabinetelor îl stimula, în ce-i privește pe avocați, îi pune pe toți să-i întocmească acte și să discute strategii. Nu li se întâmpla des avocaților să aibă de-a face cu scriitori. Cum ar fi putut vreun avocat să știe ce se întâmpla în realitate? Un poet renumit le cere o consultație. Recomandat de cutare și cutare, întregul birou e în emoții, dactilografele își împrăspătează fardul. Pe urmă sosește poetul - corpolent și bolnav dar încă frumos, palid, cu o mină îndurerată, teribil de agitat, dar și timid într-un fel, cu un tremur și gesturi extrem de delicate pentru un om atât de masiv. Chiar și când e așezat, îi tremură picioarele, trupul îi vibrează. La început, glasul lui pare să vină de pe altă lume. Încercând să zâmbească, nu reușește decât să se crispeze. Dinți mărunți, ciudați și pătați controlează tremurul buzelor, îndesat ca un arbust stufos, un adevărat atlet, e în același timp o plantă gingașă, un Ariei, și așa mai departe. Nici n-ar putea să-și încleșteze pumnul. N-a auzit în viața lui de agresiune. Și deapănă o poveste... ai zice că-i tatăl lui Hamlet: fraudă, înșelătorie, jurăminte trădate; în cele din urmă, în timp ce dormea în grădină,

cineva s-a furișat cu o sticlă de otrăvă, încercând să i-o picure în ureche. La început refuză să-și numească prietenii trădători și asasini ipotetici. Aceștia sunt înfățișați doar ca X și Y. Apoi se referă la „acea persoană”. „M-am bizuit pe cea persoană X”, povestește el. În candoarea lui, a încheiat înțelegeri, a făcut schimb de promisiuni cu X, cea Persoană Claudius. El a spus „da” la tot ce i s-a cerut. A semnat și o hârtie fără s-o citească, în legătură cu proprietatea indivizibilă asupra casei din New Jersey. A fost dezamăgit și de un frate de sânge, care s-a dovedit o coadă de topor. Shakespeare avea dreptate: „Nu există meșteșug de a citi pe fața omului alcătuirea minții domnului”. „Părea un gentleman în jurul căruia am construit un eșafodaj de încredere”, și acum, după ce și-a revenit din șoc, construiește un întreg caz împotriva suszului gentleman. A construi cazuri constituie una dintre preocupările de frunte ale ființei umane. Îl are pe Citrine la mină – Citrine i-a înhățat banii. Dar el nu cere altceva decât să-i fie restituiți. Și luptă, sau pare să lupte cu o furie crescândă. Citrine asta are o înfățișare plăcută care te induce în eroare. Dar Jakob Boehme nu are dreptate, exteriorul nu este lăuntricul devenit vizibil. Humboldt declară că el luptă pentru dreptate. Tatăl lui nu a avut niciun prieten, el nu are niciun prieten – atât ca material uman. Fidelitate? Fidelitatea a ajuns bună doar pentru patefoane. Dar să nu generalizăm. Nu chiar toți oamenii se prefac în șobolani veninoși care se mușcă unul pe altul. „Eu nu vreau să-i fac un rău nemernicului. Nu urmăresc decât să se facă dreptate”. Dreptate! I-ar fi plăcut să aibă mâțele individului în sacoașă lui de piață.

Da, petrecea mult timp cu avocații și cu doctorii. Avocații și doctorii erau cei mai în măsură să aprecieze drama nedreptăților și drama bolii lui. Acum nu mai voia să fie poet. Simbolismul, școala din care făcea el parte, se

răsuflase. Nu, la vremea aceea era un actor, un interpret care se juca pe sine. Îndărăt la experiența nemijlocită! În întreaga lume! Să se termine cu arta - substitut al vieții reale. Procesele și psihanalistii sunt reali.

Cât despre avocați și psihanalști, aceștia erau încântați de el nu pentru că reprezenta lumea reală, ci pentru că era poet. Nu-i plătea - arunca notele lor de plată. Dar oamenii ăștia, curioși să cunoască geniul (despre care aflaseră din Freud și din filme ca Moulin Rouge sau Luna și doi bani jumate) erau însetați de cultură. Ascultau cu încântare în timp ce Humboldt depăna povestea lui de nefericire și persecuție, împrósca noroi, semăna și născocea metafore savuroase. Ce combinație! Faimă, bârfă, înșelăciune, murdărie și inventivitate poetică.

Chiar și atunci, vicleanul Humboldt era conștient de valoarea lui în New York-ul profesional. Nelimitata bandă rulantă a bolilor sau ultragiilor zilelor noastre turna cu duiumul clienți și pacienți în cabinetele din centru; veneau grămadă asemenea lugubrilor saci de cartofi din Long Island. Și toți acești cartofi prozaici iritau inimile psihanalștilor cu anodine probleme de nevroză. Și apoi, deodată, apare Humboldt. Oh, Humboldt! El nu era un cartof. Era o papaya, o chitră, un fruct al pasiunii! Era frumos, profund, elocvent, savuros, original - chiar așa, cu fața tumefiată, ochii înfundați în orbite, pe jumătate distrus. Și ce repertoriu avea, ce schimbări de stil și de ritm! Începea prin a fi docil - timid. Apoi devenea copilăros, încrezător, se mărturisea. Știa el, spunea, ce-și trântesc în față soții și soțiile când se ceartă; ciondăneli atât de importante pentru ei și atât de insuportabile pentru oricine altcineva. Oamenii cască și se uită în tavan când începi să le îndrugi asemenea istorii. La fel și americanii! Cu ideile lor stupide despre dragoste și despre tragediile

lor domestice. Cum ai putea răbda să-i mai asculți când peste lume au trecut cel mai cumplit dintre războaie, cele mai radicale revoluții, distrugerea, lagărele morții, când pământul e încă muiat în sânge și fumul crematoriilor umane stăruie încă în aerul Europei. Ce reprezintă, de fapt, necazurile personale ale americanilor? Suferă ei cu adevărat? Lumea privește la fețele lor și exclamă: „Nu-mi spune mie că oamenii ăștia cu mutrele lor joviale și prospere suferă!” Și totuși, abundența se izbește de propriile ei probleme specifice. America este experimentul lui Dumnezeu. Multe dintre vechile dureri ale omenirii îi sunt necunoscute, ceea ce face ca noile dureri să fie cu atât mai specifice și mai misterioase. Americii nu-i plac valorile deosebite. Detestă oamenii care reprezintă valori deosebite. Și totuși, fără aceste valori deosebite... „vă dați seama ce vreau să spun”, le zicea Humboldt. „Vechea măreție a omenirii a fost creată în sărăcie. Dar ce ne putem aștepta să dea belșugul? La Wagner, uriașul Fafnir – sau e un dragon? – doarme pe un inel fermecat. Oare și America doarme dulce și visează la o dreptate imparțială și la iubire? Oricum, n-am venit aici ca să discut despre adolescențele mituri de dragoste ale americanilor”. Așa vorbea Humboldt. „Și totuși, continuă el, aș vrea să ascultați ce am de spus”. Și începea să peroreze în stilul lui original. Descria și amplifică totul, brodind sofisticării. Se lansa în păreriile lui Mi Hon despre divorț și ale lui John Stuart Mill despre femei. După aceasta urmau dezvăluirile, confesiunile. Pe urmă acuza, fulgera, se bâlbâia, lua foc, striga. Cutreiera universul în lung și-n lat asemenea luminii. Producea radiografii ale adevărurilor. Slăbiciuni, minciuni, trădare, perversitate rușinoasă, erotism dement, viciile putrede ale anumitor miliardari (numele erau rostite). Adevărul! Și toată melodrama impurității, cu sfârcuri purpurii, ațățate, dinți dezgoliți în rânjete,

gemete, ejaculări! Avocații, desigur, ascultaseră de mii de ori de-alde astea, dar voiau să le mai asculte venind de la un om de geniu. Devenise oare pornograful lor?

Ah, Humboldt a fost mare - frumos, înfocat, scânteietor, ingenios, electrizant, nobil! Când te aflai în preajma lui simțeai gustul dulce al vieții. Obişnuiam să discutăm împreună cele mai elevate lucruri - ce i-a explicat Diotima lui Socrate despre dragoste, ce a înțeles Spinoza prin amor dei intellectualis. Discuțiile cu el te înviorau, te hrăneau. Și când îmi vorbea despre foștii lui prieteni, îmi spuneam în sinea mea că, probabil, e numai o chestiune de timp până să mă arunce și pe mine la gunoi. Nu avea vechi prieteni, numai foști prieteni. Era în stare să devină cumplit, trecând de la o extremă la cealaltă fără să te prevină. Și când se întâmpla ceva, era ca și cum te-ai afla într-un tunel în timp ce trece expresul. Nu-ți rămânea decât să te lipești de pereți, sau să te lungești între șine, făcându-ți rugăciunile.

Pentru a medita, pentru a-ți croi drum dincolo de aparențe, trebuie să fii calm. Și eu nu mă simțeam calm după această reconstituire a lui Humboldt, ci mă gândeam la ceva ce-i plăcea lui să menționeze când era bine dispus, la sfârșitul mesei de prânz, cu un talmes-balmes de farfurii și de sticle între noi doi. Răposatul filosof Morris R. Cohen de la Universitatea din New York, a fost o dată întrebat de un student, la cursul de metafizică:

— Domnule profesor, cum pot să știu că exist? Iar agerul bătrân profesor i-a răspuns:

— Și cine întreabă, vă rog?

Aplicam acest răspuns împotriva mea. După ce m-am lansat atât de adânc în personalitatea și cariera lui Humboldt, ar fi drept să mă supun și pe mine unei analize mai amănunțite; nu să judec un mort care nu mai poate schimba nimic, ci să țin pasul cu el, muritor lângă muritor,

dacă înțelegeți ce vreau să spun. Vreau să spun că l-am iubit.

Și așa, Von Trenck a fost un triumf (încă mă crispez de rușine), iar eu am ajuns o celebritate. Humboldt nu mai era acum decât un sans-culotte țicnit, făcând manifestații de bețiv, cu placarde fosforescente, împreună cu o șleahtă de derbedei pizmași care îl aclamau. La barul White Horse de pe Hudson Street, victoria îi aparținea lui Humboldt, necondiționat. Dar numele care apărea în ziare, numele pe care Humboldt, sufocat de invidie, îl citea în rubrica lui Leonard Lyons, era Citrine. Îmi venise mie rândul de a cuceri faima, de a face bani, de a primi o corespondență voluminoasă, de a fi recunoscut de oameni cu influență, de a mi se oferi dineuri la Sardi, de a primi propuneri, în separeuri capitonate, din partea unor femei parfumate cu mosc, de a-mi cumpăra chiloți din bumbac mercerizat și valize de piele, de a parcurge intolerabila emoție a răzbunării („Vedeți că eu am avut dreptate!"). Trăiam înalta tensiune a publicității. Era ca și cum atingeai un cablu electric periculos, fatal oamenilor obișnuiți. Era șarpele cu clopoței mănuit de muntenii din sud cuprinși de exaltare religioasă.

Demmie Vonghel, care mă tutelase pe întregul parcurs, mă dirija și acum, în calitate de antrenor, impresar, bucătăreasă, amantă și șeful meu de paie. Își găsisese în sfârșit făgașul și era teribil de ocupată. Nu mi-a dat voie să-l vizitez pe Humboldt la Bellevue. Ne-am certat pe chestia asta. Simțea nevoia să fie ajutată în activitatea ei de susținere și gândea că ar fi o idee fericită dacă aş consulta și eu un psihiatru. Mi-a spus:

— Nu-i semn bun să arăți atât de liniștit, când numai eu știu cât de doborât și ros de emoții ești.

M-a trimis la un doctor care se numea Ellenbogen, o celebritate și el, prezent la multe mese rotunde, autor al

unor tratate de sexualitate menite să te elibereze de obsesii. Fața uscată și netedă a lui Ellenbogen era dotată cu o mare capacitate de a rânji, cu pomeți roșietici, și niște dinți că ai calului ce țipă în Guernica lui Picasso. Ca să-și „elibereze” de obsesii un pacient, lovea din plin. Ciocanul lui psihic era raționalitatea plăcerii. Era dur, de o duritate newyorkeză, dar zâmbca, și îți vorbea cu emfază newyorkeză despre felul cum se acumulează toate. Clipa noastră pe pământ e scurtă, și scurtimea vieții omenеști trebuie compensată printr-o intensă și frecventă gratificare sexuală. Nu era niciodată supărat, niciodată jignit, respingea furia și agresiunea, limitările impuse de conștiință etc. Toate acestea fiind nocive pentru copulație. Suporturile lui de cărți înfățișau perechi înlănțuite. Atmosfera din cabinet era îmbâcsită. Lambriuri din lemn de culoare închisă, confortul canapelelor și fotoliilor de piele, în timpul ședințelor stătea întins, în ciorapi, cu picioarele pe o pernă, cu mâna vârată în cingătoare. Oare își dezmiarda părțile intime? Complet relaxat, evacua o cantitate zdravănă de gaze intestinale care se impregnară în aerul închis al încăperii. Oricum, plantelor lui părea că le priește.

Îmi țin u următoarea predică:

— Ai complexul anxietății cu sentiment de culpabilitate. Depresiv. Furnica ce năzuiește să fie cosaș. Nu suporti succesul. Stare de melancolie, aș spune, întreruptă de accese de umor. Probabil că femeile te vânează. Aș vrea să am posibilitățile dumitale. Actrițe! Ei bine, oferă-le femeilor prilejul de a-ți oferi plăcere; ele atâta așteaptă. Pentru femei, actul în sine contează mai puțin decât prilejul de tandrețe.

Pentru a-mi spori încrederea în mine, probabil, mi-a povestit din minunatele lui experiențe amoroase. O femeie din sudul îndepărtat l-a văzut la televizor și a venit glonț în

nord ca să se culce cu el; și după ce-a căpătat ce și-a dorit, i-a spus cu un suspin de voluptate: „Când te-am văzut pe ecran, am știut că trebuie să fii bun la pat. Și într-adevăr ești”.

Ellenbogen nu i-a fost favorabil lui Demmie Vonghel, când a aflat despre antecedentele ei. Și-a supt puternic dinții și a spus:

— Trist, un caz trist. Biata copilă! Vânează măritișul, pot să jur. Dezvoltare prematură. O fetiță drăguță. Și a cântărit peste o sută de kilograme la treisprezece ani. Lacomă. Dominatoare. O să te înghită.

Demmie nu-și dădea seama că mă trimisese la un dușman, îmi repeta zilnic: „Trebuie să ne căsătorim, Charlie”. Și visa o nuntă mare, la biserică. Demmie cea fundamentală stă devenise la New York episcopaliană. Îmi vorbea despre rochia de mireasă, despre voal, buchetul de cale, valeți, fotografii, invitații tipărite în relief, redingote. Ca doamnă și cavaler de onoare, îi dorea pe soții Littlewood. Nu-i povestisem despre libertina partidă în maniera eschimoșilor pe care mi-o propusese Littlewood la Princeton, când îmi spusese: „O să fie un spectacol de zile mari, Charlie!” Dacă i-aș fi povestit, Demmie ar fi fost mai curând furioasă pe Littlewood decât șocată. La vremea aceea, se adaptase New York-ului. Dar tema cea mai dragă inimii ei era miraculoasa supraviețuire a bunătății pure. O navigare primejdioasă, cu monștri atrași de nelimitatul ei magnetism feminin – vrăji, farmece, rugăciuni, ocrotire divină asigurată de tăria sufletească și de puritatea inimii – iată cum vedea ea viața. Suflarea iadului dogorea din pragurile caselor revărsându-se asupra picioarelor ei când mergea, dar ea continua să pășească în deplină siguranță. Cutii cu pilule soseau întruna prin poștă de la farmacia din orașul ei. Iar băiatul de la magazinul de pe Seven Avenue îi aducea tot mai des sticle de whisky Johnnie Walker Black

Label. Bea numai calitatea cea mai bună. În fond, era o moștenitoare. Mount Coptic aparținea tatăului ei. Demmie era o prințesă fundamentalistă căreia îi plăcea să tragă la măsă. După câteva pahare, Demmie devenea mai maiestuoasă, mai impunătoare, ochii i se roteau ca două mari cercuri albastre, dragostea ei era mai plină de sevă. Gâlgâia în stilul lui Louis Armstrong: „Ești omu' meu”. Apoi îmi declara cu seriozitate:

— Te iubesc din toată inima, Charlie. Să nu îndrăznească vreodată un alt bărbat să mă atingă!

Când își strângea pumnul, reușea să arate surprinzător de amenințătoare.

Încercările altor bărbați de a o atinge erau foarte frecvente. Dentistul care-i plomba dinții i-a luat mâna și i-a așezat-o pe ceea ce ea și-a închipuit a fi brațul scaunului stomatologic. Se înșelase. Era membrul în plină erecție al doctorului. Medicul ei o examinase o dată și își încheiase consultația sărutând-o violent pe unde a apucat.

— Nu pot spune că-l condamn, Demmie, am comentat eu. Ai un curișor dulce ca o felicitare de Sfântul Valentin.

— I-am ars un pumn drept în beregată, într-o zi fierbinte de vară, când instalația de aer condiționat se stricase, psihiatrul ei i-a propus: „De ce nu te dezbraci, domnișoară Vonghel?” Un milionar, care a găzduit-o la Long Island, i-a vorbit prin dispozitivul de aerisire dintre baia lui și baia ei: „Ara nevoie de tine! Dă-mi trupul tău... i-a șoptit cu o voce sugrumată, care se stingea. Dă-mi! Mor! Salvează-mă... salvează-mă!”

Și era o matahală de om, jovial și voinic, care-și pilota singur avionul propriu.

Obsesiile sexuale au distorsionat mințile multor oameni aflați sub legământ sacru, ale unor virtuali preoți. Ai fi înclinat să crezi că maniile și crima și catastrofele sunt destinul societății noastre în acest secol păcătos.

Demmie, prin inocența ei, prin frumusețea și puritatea ei, atrăgea din jur nenumărate dovezi în sprijinul acestei teze. I se revela un straniu demonism, dar nu se lăsa intimidată.

Doctorul Ellenbogen pretindea că ar fi riscant să mă căsătoresc cu ea. N-a părut deloc amuzat de anecdotele pe care i le-am relatat în legătură cu Mama și Papa Vonghel. Soții Vonghel au făcut odată o excursie cu autocarul în Țara Sfântă, obeza Mama Vonghel aducându-și cu ea borcanele cu unt de arahide, iar Papa Vonghel, cutiile cu piersici glasate Elberta. Mama s-a vârat în mormântul lui Lazăr și nu a mai putut ieși de-acolo. A trebuit să fie chemați câțiva arabi ca s-o extragă, în ciuda avertismentelor lui Ellenbogen, eu eram încântat de curiozitățile lui Demmie și ale familiei ei. Când o durea ceva, ochii mari i se umpleau de lacrimi și începea să-și tragă convulsiv degetul mijlociu al mâinii stângi cu celelalte degete. Simțea o atracție deosebită pentru boală, spitale, cancer în fază finală și înmormântări. Dar bunătatea ei era autentică și profundă, îmi aducea timbre poștale și tichete de abonament pe căile ferate, îmi gătea piept de vacă și pilaf de pui cu șofran, îmi așternea hârtie de mătase pe fundul sertarelor, îmi punea fularele la naftalină. Nu era în stare să facă cele mai elementare socoteli aritmetice, dar se pricepea să repare mașinării complicate. Ghidată de instinct, manevra printre firele colorate și tuburile aparatului de radio și-l făcea să cânte. Rareori aparatul se oprea din a transmite muzică populară din sud sau slujbe religioase de pretutindeni. De acasă, Demmie primea revistele Reședința din înalturi, Ghid religios pentru familie sau folosință individuală, cu Maxima Lunii: „Puterea lui Hristos se reînnoiește”. Sau „Citiți și apoi chibzuiți: profetul Habacuc 2: 2 - 4”. Răsfoiam și eu această publicație. Cântarea lui Solomon 8: 9: „Apele, cât de multe, nu pot stinge iubirea, și nici talazurile n-o pot

îneca". Îi iubeam încheieturile stângace ale degetelor și capul lunguleț acoperit de păr auriu. Locuiam în casa din Barrow Street și seara jucam gin rummy, înșfăca pachetul de cărți de joc și le amesteca, strigând: „Prاف te fac, fraiere!” Etala apoi cărțile pe masă și zbiea: „Rummy! Numără-le!” Genunchii i se depărtau.

— Din cauza priveriștii neîngrădite a lui Shangri-La nu pot să mă concentrez, Demmie, îi spuneam.

Jucam, de asemenea, solitaire la dublu și dame. Demmie mă târa după ea la prăvăliile cu bijuterii antice, îi plăceau broșele și inelele vechi, mai cu seamă pentru că fuseseră purtate cândva de femei acum moarte. Dar ce-și dorea cel mai mult, desigur, era un inel de logodnă. Nu făcea un secret din asta.

— Cumpără-mi un inel de logodnă, Charlie. Așa aş putea dovedi familiei mele că legătura noastră e o treabă cinstită.

— N-or să mă accepte ai tăi, oricât de mare ar fi opalul pe care ți l-aș cumpăra.

— Asta-i adevărat. Or să sară până-n tavan. Tu întrunești în tine toate păcatele. Succesul tău pe Broadway n-o să-i impresioneze. Scrii lucruri neadevărate. Numai Biblia e adevărată. Dar tăticu' pleacă în America de Sud să petreacă Crăciunul la Misiunea lui. Aia în care pompează bani, în Columbia, lângă Venezuela. Plec și eu cu el și-l anunț că ne căsătorim.

— Demmie, nu pleca!

— Acolo, în junglă, cu sălbatici de jur-împrejur, o să-i apari mult mai normal.

— Povestește-i cât câștig. Banii vor fi un argument foarte convingător, i-am spus. Dar, Demmie, nu vreau să pleci. Vine și maică-ta?

— Acolo, nu. N-aș suporta-o. Nu, ea rămâne la Mount Coptic să dea o petrecere pentru copiii din spital. Nu cred

c-or să fie prea fericiți, copiii.

Se presupune că meditația te liniștește. Ca să poți privi dincolo de aparențe, trebuie să cultivi un calm absolut. Și eu nu mă simțeam prea calm acum. Umbra grea a unui avion cu reacție de pe aeroportul Midway traversă camera, pentru a-mi aminti de moartea lui Demmie Vonghel. Chiar înainte de Crăciun, în anul succesului meu, ea și Papa Vonghel au murit într-un accident de avion în America de Sud. Demmie luase cu ea albumul meu cu tăieturi din ziare. Poate că tocmai începuse să i-l arate lui taică-său când s-a produs prăbușirea. Nimeni n-a știut vreodată unde s-a întâmplat cu adevărat – undeva în împrejurimile fluviului Orinoco. Am petrecut câteva luni în junglă, încercând s-o găsesc.

Acesta a fost momentul ales de Humboldt ca să completeze cecul „de frate de sânge” pe care i-l dădusem în alb. Șase mii șapte sute șaiszeci și trei de dolari și cincizeci și opt de cenți era o sumă zdrobitoare. Dar nu banii au contat cel mai mult. Ce m-a afectat a fost faptul că Humboldt ar fi trebuit să-mi respecte durerea. Mi-am spus: „Ce moment a găsit să-mi dea asemenea lovitură! Cum a putut? Să-i ia dracu’ de bani. Doar citește și el ziarele. Știe că am pierdut-o!”

Acum zăceam și sufeream. Iarăși! Nu asta urmărisem când m-am lungit pe canapea. Aproape că m-am simțit recunoscător când o ciocănitură metalică în ușă m-a obligat să mă scol. Îmi ciocănea Cantabile, violându-mi sanctuarul. Eram furios pe bătrânul Roland Stiles. Îl plăteam pe Stiles ca să mă ferească de intruși și de orice fel de pacoste de genul ăsta în timp ce meditam, dar astăzi nu se găsea la postul lui din hol. În preajma Crăciunului, locatarii aveau nevoie de ajutor la căratul brazilor și al cumpărăturilor. Presupun că Stiles era foarte solicitat.

Cantabile venise însoțit de o tânără.

— Soția ta, presupun?

— Lasă-te de presupuneri. Nu-i soția mea. Ea e Polly Palomino. O prietenă a familiei. Era colega de cameră a lui Lucy la colegiul de fete din Greensboro. Înainte de Radcliffe.

Polly, o fată cu pielea foarte albă, fără sutien, intră în lumină și începu să se plimbe prin salonul meu. Roșul părului ei era absolut natural. Fără ciorapi (în luna decembrie, în Chicago), cu o fustă mini, pășea pe pantofi cu talpa foarte groasă. Bărbații din generația mea încă n-au reușit să se obișnuiască cu forța, forma și frumusețea picioarelor feminine, odinioară acoperite.

Cantabile și Polly îmi examinau apartamentul. El pipăia mobilele, ea se aplecă să simtă grosimea covorului și întoarse un colț, ca să citească eticheta. Da, era Kirman veritabil. Cercetă tablourile. Cantabile se lăsă apoi pe canapeaua de pluș mățos, cu perne umplute cu puf.

— Țasta-i lux de casă de toleranță!

— Nu te face prea comod. Trebuie să plec îndată la tribunal.

Cantabile i se adresa lui Polly:

— Fosta soție a lui Charlie îl ține dintr-un proces în altul.

— Pentru ce?

— Pentru tot ce vrei. Și-ai ghiftuit-o din plin până acum; nu, Charlie?

— Din plin.

— E un timid. Se rușinează să spună cât i-a dat, o lămuri Cantabile pe Polly.

M-am adresat și eu lui Polly:

— Se pare că, la o partidă de pocher, i-am spus lui Rinaldo toată povestea vieții mele.

— Polly e la curent. I-am povestit și ce s-a întâmplat ieri. După partida aceea de pocher nu ți-a mai tăcut gura.

Apoi, întorcându-se spre Polly: Charlie era prea crită ca să-și conducă Mercedesul 280-SL. Așa că l-am dus eu acasă și m-am întors în mașina lui Emil. Și mi-ai turuit de zor, Charlie. De unde-ți procuri scobitorile astea din pană de găscă? Sunt răspândite în toată casa. Se pare că te enervează al naibii să simți resturi printre dinți.

— Mi se trimit din Londra.

— Ca și ciorapii de cașmir, ca și săpunul de față comandat de la Floris.

Da, se vede că-mi dădusem silința să-i spun tot. Îi furnizasem lui Cantabile o sumedenie de informații pe care și le-a completat apoi cu cercetări făcute pe cont propriu, evident din dorința de a intra în relații cu mine.

— De ce-o lași pe ex-nevastă-ta să te sugă ca o ploșniță? Și ai un împruțit de avocat, un grangur, Forrest Tomehek. Vezi că m-am interesat. Tomehek e mare sculă în materie de divorțuri, îi divorțează pe mahării din conducerea trusturilor. Da' tu ești un rahat pentru el. Amicu' tău Szathmar te-a dat pe mâna labagiului ăstuia, nu-i așa? Da' ia zi-mi cine-i avocatul neveste-tii?

— Un tip, Maxie Pinsker.

— lui! Pinsker, jidanul ăla mâncător de oameni! Pe cel mai afurisit dintre toți l-a ales! Află c-o să-ți mănânce ficatul, tocat și prăjit cu ou și cu ceapă. Zău așa, Charlie, latura asta a vieții tale mă dezgustă! Refuzi să-ți aperi interesele. Lași oamenii să ți se cace în cap. Începând de la felul cum îți alegi prietenii. Știu eu câte ceva despre amicul tău Szathmar. Pe tine nu te invită nimeni la dineuri, îl invită pe el care, cum îl apeși, dă drumul la placa „bârfeste-l pe Charlie”. Îi îndoapă pe ziariștii de scandal cu bârfe confidențiale despre tine. Gata oricând să-l pupe pe Schneiderman în fund, care-i atârână atât de jos c-ar trebui să te vâri în vizuină de vulpe ca să poți ajunge la el. O să s-aleagă c-un picior în fund de la Tomehek. Iar pe tine,

Tomehek o să te vândă canibalului de Pinsker. Și judecătorul o să-i dea neveste-tii... Cum o cheamă?

— Denise, am răspuns, obișnuit să mă arăt îndatoritor.

— O să-i dea Denisei pielea ta ca să și-o atârne în budoar. Hei, Polly, găsești că Charles arată așa cum ar trebui să arate Charles?

Desigur, Cantabile nu putuse suporta de unul singur victoria. Noaptea trecută simțise nevoia firească de a povesti cuiva ceea ce reușise el. Precum Humboldt după triumful cu Longstaff, când a alergat drept la Ginnie ca s-o răstoarne în pat, tot așa și Cantabile a pornit-o val vârtej în Thunderbird-ul lui, să petreacă noaptea cu Polly, ca să celebreze triumful lui și umilirea mea. Mă gândeam ce forță teribilă constituie în America democrată dorința de a deveni interesant. Este cauza pentru care americanii nu pot păstra un secret. În cel de-al doilea război mondial îi adusesem la disperare pe britanici, pentru că nu ne puteam ține gura. Noroc că nemților nu le venea a crede că suntem chiar atât de gură-spartă. Își închipuiau că, deliberat, lăsam să ne scape informații false. Și toate astea le facem pentru a dovedi că nu suntem chiar atât de anosti cum părem, ci, dimpotrivă, suntem plini de farmec și de tainice cunoașteri. Așa încât mi-am spus: „Foarte bine, bucură-te, ticălosule cu mustață de vizon! Fudu-lește-te cu ce mi-ai făcut mie și Mercedesului meu. Las că-mi cazi tu mie în mină!” în același timp eram bucuros că Renata mă scotea din oraș, că mă obliga să plec iar în străinătate. Renata știa să se orienteze. Pentru că, în mod cert, Cantabile făcea planuri pentru viitorul nostru. Nu eram încă sigur că voi putea să mă apăr de atacul lui insolit.

Polly cumpănea cum să răspundă la întrebarea lui Cantabile, iar el, palid și frumos, mă studia aproape cu afecțiune. Continua să stea în raglanul încheiat la toți

nasturii și cu pălăriuța pe cap și-și cocoțase frumoasele lui ghețe pe măsuta mea de cafea din lac chinezesc; brun, zbârlit, afișând o mină de oboseală și de satisfacție. Nu era foarte proaspăt în această dimineață, mirosea, dar plutea în al nouălea cer.

— Găsesc că domnul Citrine este încă un bărbat frumos, răspunse Polly.

— Mulțumesc, fetițo dragă, i-am spus.

— Trebuie că a fost frumos, interveni Cantabile. Zvelt dar solid, cu ochii ăștia mari, orientali. Dar acuma-i o frumusețe paradiată. Și asta-l dă gata. Își pierde linia feței. Observă-i fălcile căzute și gâtul zbârcit. Nările i se îngroașă și au un aer flămând și ies din ele smocuri de păr alb. Asta-i semnul de îmbătrânire și la câinii de vânătoare și la cai - albesc în jurul botului. Ah, dă-i foarte bine! O pasăre rară! Ca ultimul flamingo portocaliu. Ar trebui ocrotit ca un monument național. Și-i libidinos, păcătosul! S-a culcat cu cine vrei și cu cine nu vrei. Grozav de vanitos! Charlie și cu amicul lui George se bâțâie și se fâțâie ca doi maimuțoi în călduri. Stau în cap, iau vitamina E și joacă tenis la perete. Deși mi s-a spus că ești total ageamiu pe teren, Charlie.

— E puțin cam târziu pentru jocurile olimpice.

— Având o profesie sedentară, are nevoie de mișcare, îmi sări Polly în ajutor.

Avea un nas ușor acvilin, iar părul roșu îi strălucea plin de prospețime, începeam s-o îndrăgesc - dezinteresat, doar pentru calitățile ei umane.

— Principala cauză a goanei lui după siluetă e că are o gagică tânără, și gagicilor tinere, doar dacă nu au un prea pronunțat simț al umorului, nu le place să fie strânse în brațe de un burduhănos.

I-am explicat lui Polly:

— Fac gimnastică pentru că am dureri artritice în

ceafă. Sau cel puțin am avut. Pe măsură ce îmbătrâneam, capul părea să devină tot mai greu, și gâtul tot mai slab.

Încordarea era intensă la nivelurile superioare. La acest punct de control de unde veghează omul modern, autonom. Dar, desigur, Cantabile avea dreptate. Eram vanitos și încă nu atinsesem vârsta renunțării. Oricare ar fi aceasta. Și totuși nu era numai vanitate. Lipsa de exercițiu mă făcea să mă simt de-a dreptul bolnav. Pe vremuri sperasem că, odată cu vârsta, nevroza mea o să aibă tot mai puțină energie la dispoziție. Tolstoi gândea că oamenii au neplăceri pentru că se hrănesc cu friptură și beau vodcă și cafea și fumează trabuc. Supraîncărcați cu calorii și stimulente pe care nu le consumă muncind, cad în erotism și în alte păcate. La acest punct îmi aduceam întotdeauna aminte că Hitler fusese vegetarian, așa încât nu carnea poartă toată vina. Mai curând energia inimii, sau un suflet viciat, poate chiar și karma – să ai de plătit în viața asta răul săvârșit într-o viață trecută! Potrivit lui Steiner, pe care-l citeam acum cu pasiune, spiritul nu are decât de câștigat de pe urma rezistenței trupesti – trupul material este cel care îi rezistă și i se împotrivese. În acest proces, însă, trupul se uzează. Dar spiritul meu nu obținea nimic de valoare în schimbul deteriorării mele fizice. Când ieșeam cu fetițele mele, unii idioți mă întrebau dacă-mi sunt nepoțele. Eu, bunic! Cum era posibil! Și-mi dădeam seama că începeam să capăt aerul acela de trofeu de vânătoare prost împăiat, sau de specimen reconstituit din bucăți, pe care-l asociasem întotdeauna cu bătrânețea; eram înspăimântat. De asemenea, după fotografii vedeam că nu mai eram cel care fusesem altă dată. S-ar fi convenit să pot spune: „Da, e posibil că încep să mă surp, dar să vedeți în schimb bilanțul meu spiritual!” Deocamdată, însă, nu eram în situația de a mă lăuda cu așa ceva. Desigur, era mai bine decât să fiu mort, dar uneori numai cu foarte

puțin mai bine. Am spus:

— Ei bine, îți mulțumesc pentru vizită, doamnă Palomino, dar va trebui să mă scuzi. Sunt nevoit să plec și încă nu m-am bărbierit și nici nu mi-am luat prânzul.

— Cum te razi, electric sau cu lamă?

— Remington.

— Aparatul electric Abercrombie & Fitch e unicul valabil. Cred c-o să mă rad și eu. Și ce-ai de mâncare la prânz?

— Eu nu iau decât un iaurt, îmi pare rău, dar nu vă pot oferi și vouă.

— Noi am mâncat. Iaurt gol? Nu pui nimic în el? De ce nu pui un ou tare? Polly o să-ți fiarbă un ou. Polly, du-te la bucătărie și fierbe-i lui Charlie un ou. Cum ziceai că ajungi în oraș?

— Vine cineva să mă ia.

— Nu te șucări din cauza Mercedesului. Pot să-ți cumpăr alte trei. Tu ești un om prea mare ca să-mi porți pică pentru o mașină. Ai să vezi că lucrurile or să se schimbe. Uite ce-i, hai să ne întâlnim după înfățișarea la tribunal și să bem un pahar. O să ai nevoie. Și-apoi, ar trebui să-ți mai dai drumul la gură. Tu, Charlie, ascultă tot timpul. Nu-ți face bine.

Se relaxa și mai vizibil, sprijinindu-și ambele brațe pe speteaza rotundă a canapelei, parcă pentru a-mi demonstra că nu era el omul căruia să-i fac eu vânt. De asemenea, voia să creeze impresia unei mari intimități cu frumușica și pe deplin satisfăcuta Polly. Dar în această privință aveam îndoielile mele.

— Felul ăsta de viață nu-ți prieste, continuă el. Am văzut indivizi ieșiți din carceră și cunosc simptomele. Și-apoi, de ce locuiești aici în sud, înconjurat de mahalale? Pentru că ai în Midway prieteni cu capete țuguiate? Ai pomenit de profesorul ăla, Richard Cum-îi-zice?

— Dumwald.

— Asta-i. Da' ai mai povestit și cum te-a făcut un derbedeu s-o iei la sănătoasa de-ți sfârâiau călcâiele. Ar trebui să închiriezi un apartament într-un imobil sigur din nord, cu garaj subteran. Sau te pomenești că stai pe aici din cauza nevestelor profesorilor! Cucoanele din Hyde Park pică ușor. Apoi adăugă: Măcar ai o armă?

— N-am.

— Iisuse Hristoase, poftim alt exemplu care ilustrează cele ce-am spus. Voi toți ăștia sunteți niște găgăuță când e vorba să faceți față realităților. Asta-i o situație ca la Fort Dearborn, știi? Când numai pieile roșii au puști și tomahawkuri. Ai citit săptămâna trecută despre șoferul de taxi căruia i-au făcut mutra zob c-un foc de revo. lver? O să-i ia un an până să-și refacă fața cu operații estetice. Când auzi de una ca asta, nu simți nevoia să te răzbuni? Sau te-ai dezumflat de tot? Dacă-i pe-așa, nu prea văd cum te mai descurci la pat. Să nu-mi spui că nu ți-ar plăcea să-i paradești mutra bivolului ăluia care te-a fugărit - pur și simplu să te întorci și să-i tragi un glonț în scăfârlia împutită. Dacă-ți dau un revolver, ai să-l porți? Nu? Voi lisușii liberali mă faceți să vărs. La fel o să fie și azi, ai să te duci în oraș și-o să faci în pantaloni în fața lui Forrest Tomehek și a canibalului de Pinsker. Or să te înghită de viu. Și ai să-ți spui că-s niște mitocani, în timp ce tu ești un mare rafinat. Vrei o armă? își vârî iute mâna sub raglan. Ține un revolver.

Aveam o adevărată slăbiciune pentru personaje de felul lui Cantabile. Nu era o simplă întâmplare că Baronul Von Trenck din succesul meu de pe Broadway, sursa banilor groși câștigați de pe urma ecranizării - și totodată dâra de sânge ce atrăsese rechinii din Chicago care mă așteptau acum în oraș - era și el un tip expansiv-exuberant-impulsiv-destructiv-și-sucit. Acest tip,

turbulentul-sucit, era acum un produs al clasei mijlocii. Rinaldo mă săpunea pentru decadența mea. Instincte degenerare. Refuzam să mă apăr. Ideile lui se trăgeau, probabil, de la Sorel (acte de violență exaltată comise de ideologi fanatici în scopul de a șoca burghezia și a-i regenera energia muribundă). Cu toate că nu auzise în viața lui de Sorel, totuși teoriile de felul ăsta se răspândesc și găsesc oameni care să le ilustreze – cei care deturnează, răpitori, teroriști politici careucid ostatici sau trag în mulțimi, toți Arafatii despre care citim în ziare sau pe care îi vedem la televiziune. Cantabile practica în Chicago aceste tendințe, exaltând nebunește nu știu ce principiu uman – fără să știe însă nici el ce face. În felul meu, nici eu nu prea știam ce fac. De ce nu suportam relațiile cu cei de nivelul meu intelectual? Și, în schimb, mă lăsam atras de specimenele astea gălăgioase și infatuare. Aceștia, însă, mă ajutau într-un fel. Poate că, în parte, e vorba de un fenomen al societății capitaliste moderne, care garantează tuturor libertatea individuală gata să simpatizeze cu dușmanii de moarte ai clasei guvernante, ba chiar să-i subvenționeze; sau poate, după cum spune Schumpeter, simpatizând cu suferința reală ori simulată, gata să accepte distorsiuni mentale, curiozități și poveri. Oamenii au într-adevăr impresia că faptul de a suporta criminali și psihopați le conferă o distincție morală. A înțelege! Ne place să ne arătăm înțelegători, compătimitori. Și în categoria asta mă integrez și eu. Cât despre masele largi, o sumedenie de oameni care s-au născut în sărăcie, de îndată ce s-au văzut într-o casă omenească, având la dispoziție diferite comodități și înlesniri, au început să rămână pasivi la răul social, dându-se la fund și cramponându-se de măruntele lor bunuri lumești, îi doare inima, dar închid ochii la dezordini și nu se adună să protesteze în stradă, înghit toate nedreptățile, așteptând

răbdători să treacă de la sine. Nu zgâlțâie barca. Aparent, împărtășeam și eu aceeași atitudine. Oricum, nu reușeam să văd la ce mi-ar folosi să trag cu o armă de foc. De parcă astfel aș reuși să-mi luminez drumul, scuturându-mă de toate nedumeririle mele - prima dintre ele fiind chiar propriul meu caracter.

Cantabile investise în mine multă cutezanță și ingeniozitate și acum părea să aibă impresia că nu ne vom mai despărți niciodată. Aștepta de la mine să-l trag în sus, să-i deschid drumul spre sfere înalte. Atinsese nivelul derbedeilor, escrocilor, paraziților și criminalilor din Franța secolului al XVIII-lea, adică nivelul omului cu intelect creator și teoretizator. Poate că-și închipuia că e nepotul lui Rameau sau chiar Jean Genet. Dar eu nu vedeam în aceasta o chemare a viitorului. Nu voiam să-mi asum niciun rol. Creându-l pe Von Trenck îmi adusesem contribuția, în spectacolele nocturne de la televiziune, Von Trenck putea fi încă adeseori văzut bătându-se în duel, evadând din închisoare, seducând femei, mințind și împăunându-se, încercând să dea foc vilei cumnatului său. Da, îmi împlinisem partea mea. Dar probabil că mă referisem întruna la un interes major pentru lucruri mai elevate, la o dorință de a face pași înainte pe tărâm spiritual, așa încât era foarte normal din partea lui Cantabile să-mi ceară să-i împărtășesc și lui câte ceva, să-l inițiez sau să-i permit să-și facă măcar o idee. Doar ținea să mă ajute, așa-mi spunea. Era nerăbdător să mă ajute. „Pot să te vâr într-o afacere rentabilă”, mă ademenea, începu să-mi înfățișeze câteva dintre afacerile în care era băgat. Avea bani investiți în cutare afacere și alți bani în cutare și cutare. Era președintele unei companii aeriene de zvonuri charter, poate că una dintre cele care, vara trecută, abandonase mii de persoane în Europa. Avea, de asemenea, o mică agenție de adrese în materie de avorturi,

care dădea anunțuri în gazetele universitare din toată țara, în chip de prieten dezinteresat: „f) acă vi se întâmplă vreun pocinog, adresați-vă cu încredere firmei noastre. Veți primi sfaturi și ajutor absolut gratuit”. Ceea ce era absolut exact, mă asigura Cantabile. Nu se percepeau tarife, dar doctorii recomandați vărsau un procent din onorariile încasate. O afacere absolut corectă. Polly nu părea interesată de toate poveștile lui. O găseam mult prea bună pentru Cantabile. Dar în orice cuplu unul dintre parteneri câștigă prin contrast. Îmi dădeam seama că Rinaldo Cantabile o amuza pe Polly cea cu pielea albă, părul roșu și gambe frumoase. De asta era cu el. Realmente, o amuza. În ce-l privea, voia să mă determine s-o admir pe Polly. Pe de altă parte, se făloșea cu cultura nevastă-sii – ce reușite avea! – și se mândrea cu mine în fața lui Polly. Era mândru de noi toți.

— Uită-te puțin la gura lui Charlie, îi spuse lui Polly. Să vezi cum își mușcă buzele chiar când nu vorbește. Asta pentru că gândește. Tot timpul gândește. Stai așa, am să-ți dovedesc îndată ce vreau să spun. Apucă un volum de pe masă, cel mai gros dintre toate. Uite, să luăm monstrul ăsta, de pildă – Enciclopedia Hastings de religie și etică – sfinte Dumnezeule, ce naiba mai e și asta! Acum, Charlie, ia spune-ne ce-ai citit de aici?

— Am verificat ceva în legătură cu Origene din Alexandria. Origene era de părere că Biblia nu poate fi doar o culegere de simple legende. Oare Adam și Eva s-or fi ascuns într-adevăr sub un pom în timp ce Dumnezeu se plimba prin Rai în răcoarea serii? Oare într-adevăr îngerii se cațără în sus și-n jos pe scările cerești? Satana l-o fi târât într-adevăr pe Iisus în vârful unui munte ca să-l ducă în ispită? Evident, toate aceste povești trebuie să aibă un înțeles mai profund. Ce se înțelege prin „Dumnezeu se plimba”? Dumnezeu are picioare? Acesta e punctul de

unde problema a fost preluată de specialiști și...

— Destul, gata, de-ajuns! Acum să vedem ce spune cartea asta, Triumful Terapeuticii?

Din rațiuni personale, îmi plăcea să fiu seminarizat în felul ăsta. E adevărat că citeam foarte mult. Dar știam oare ce citesc? Ia să vedem. Am închis ochii și am început să recit:

— Spune că psihoterapeuții ar putea deveni noii conducători spirituali ai omenirii. Ceea ce ar fi un adevărat dezastru. Goethe se temea că lumea modernă s-ar putea transforma într-un spital, în care fiecare cetățean ar fi un bolnav. Aceeași idee e dezvoltată în Doctorul Knock de Jules Romains. Să fie oare ipohondria o creație a profesiei medicale? Conform autorului acestui tratat, când cultura nu reușește să dea răspuns sentimentului de vid și panică la care este predispus omul (ăsta-i termenul pe care-l folosește: „predispus”), intervin alți factori care ne îndrumă spre terapie, spre băutură, spre amor, spre ură sau, după cum spune Gumbein, criticul de artă, spre canapeaua pe care sunt reciclați bieții nefericiți. Această concepție este și mai pesimistă decât cea exprimată de Marele Inchizitor al lui Dostoievski, care a spus: „Omenirea e fragilă, nu are pâine, nu poate face față libertății, în schimb simte nevoia de miracole, de mistere și de autoritate”. Dar o predispoziție naturală spre sentimentul de vid și spre panică înseamnă ceva și mai rău. Mult mai rău. Înseamnă, în realitate, că făpturile omenești sunt anormale. Ultima instituție care a ținut sub control această anomalie (din acest punct de vedere) a fost Biserica... M-a oprit din nou:

— Polly, pricepi acum ce-am vrut să spun? Acum să vedem asta: între moarte și renaștere.

— Steiner? O carte fascinantă despre călătoria sufletului dincolo de porțile morții. Altceva decât mitul lui

Platon...

— Hooo ! Stop! strigă Cantabile, și-i explică apoi lui Polly: Tot ce ai de făcut este să-i pui o întrebare și atunci dă drumul la bandă. Nu crezi că s-ar putea face cu el un număr de varieteu la vreun club de noapte? L-am putea înscrie în registrele domnului Kelly.

Polly privi peste capul lui, în direcția mea, cu ochi mari, căprui-roșcați, și zise:

— N-ar accepta.

— Depinde cât de tare or să-l lovească la moalele capului azi la tribunal. Charlie, mi-a venit o altă idee. Am putea să te imprimăm pe bandă de magnetofon citindu-ți eseurile și articolele, și apoi să închiriem benzile la diferite colegii și universități. Ai putea scoate un ban frumușel. De pildă, să imprimăm chestia aia despre Bobby Kennedy pe care am citit-o la Leavenworth în Esquire. Sau ailaltă, intitulată „Omagiu lui Harry Houdini”. În niciun caz „Marile plictisuri ale lumii moderne”. Aia nici c-aș putea-o citi.

— Ei, Cantabile, nu te devansa pe tine însuși, am spus.

Știam foarte bine că, în lumea de afaceri din Chicago, când oamenii încearcă să te atragă în combinații menite să producă bani, înseamnă că-ți dau o mare dovadă de dragoste. Dar nu puteam să-l sesizez pe Cantabile în această dispoziție de spirit, sau să-i determin exact coordonatele și fluxul gândurilor care se revărsau în cameră, peste tot. Era foarte agitat și, în spitalul acela al lui Goethe, un cetățean bolnav. Poate că nici eu nu mă aflu în mare formă. Mi-a trecut deodată prin minte că, numai cu o zi în urmă, Cantabile mă târâse după el într-un loc foarte înalt, nu tocmai ca să mă ducă în ispită, ci ca să facă bancnotele mele de cincizeci de dolari să-și ia zborul. Oare acum nu era tot pradă unui acces de imaginație -

vreau să spun, cum ar fi putut persevera în asemenea atitudine? Oricum, s-ar fi spus că întâmplările zilei de ieri ne uniseră într-o legătură cvasimistică. Existau anumite cuvinte grecești pentru așa ceva: philia, agape și așa mai departe (ascultasem un teolog faimos, pe Tillich Truditorul, conferențiind despre feluritele accepții ale acestor noțiuni, așa încât acum eram în permanență derutat în legătură cu ele). Vreau să spun căphilia, în acest anume moment al evoluției umanității, însemna, în limba americanilor, ideea de propulsare și de avantaje comerciale. La aceasta se adăugau pe margini propriile mele broderii. Elaboram cu generozitate mobilurile de care se lasă conduși oamenii.

M-am uitat la ceas. Mai erau vreo patruzeci de minute până să vină Renata. O să sosească parfumată, proaspăt fardată și chiar maiestuoasă, cu una dintre pălăriile ei mari, cu bor moale. Nu voiam s-o vadă Cantabile. Nu eram prea convins nici că ea ar trebui să-l cunoască pe Cantabile. Renata, când se uita la un bărbat care o interesa, avea un fel al ei de a-și desprinde foarte lent privirea de la el. Nu era un fapt prea însemnat. Ținea doar de educația ei. Fusese inițiată în arta farmecului de mama ei, Señora. Deși cred că atunci când te naști cu ochi atât de frumoși, îți făurești singură metodele de atracție. În metoda ei de comunicare feminină, evlavia și fervoarea jucau un rol important. Dar lucrul principal era că în Rinaldo Cantabile ar fi văzut doar un crai bătrân cu o puicuță tânără și că ar fi putut încerca să extragă unele avantaje din situația dată.

Doresc să fie limpede, totuși, că vorbesc ca o persoană care de curând primise sau simțise lumina. Nu vreau să spun „Lumina cea mare”, ci o lumină înăuntrul făpturii, un lucru greu de definit, mai ales într-un context ca acesta în care în prim-plan apar atâtea obiecte, acțiuni

și fenomene iritante, eronate, stupide și amăgitoare. Și această lumină, indiferent cum ar putea fie ea descrisă, exista acum în mine ca un element real, ca însăși răsuflarea vieții. O experiență de scurtă durată, dar care dăinuise destul cât să fie convingătoare și, mai cu seamă, să-mi pricinuiască un soi de bucurie total irațională. Ba mai mult, latura mea isterică, grotescă, abuzivă, injustă, nebunia aceea în care am jucat de multe ori rol de participant conștient și activ, ba chiar și suferința își căpătaseră acum un element de contrast. Spun „acum”, dar știam de multă vreme ce era această lumină. Se părea că uitasem însă că în primul deceniu al vieții mele cunoscusem această lumină, ba chiar știusem cum să o aspir în făptura mea. Dar acest precoce talent sau har sau inspirație, la care renunțasem de dragul maturizării sau al realismului (al simțului practic, al autoconservării, al luptei pentru supraviețuire) se furișase acum din nou în mine. Poate că zădărnicia obișnuitei autoconservări devenise prea evidentă pentru a mai putea fi negată. Conservare în ce scop?

Pentru moment, Cantabile și Polly nu-mi acordau prea mare atenție. El o lămurea cum ar putea fi organizată o corporație mică menită să-mi protejeze veniturile. Vorbea despre „sistematizarea proprietății”, cu o grimasă cuibărită într-o singură parte a feței, în Spania, femeile din popor, când vor să-și arate disprețul, își dau un bobârnac cu trei degete în obraz, și-și strâmbă fața într-o parte. Cantabile se schimonosea în același fel. Era vorba de a-mi feri averea de dușmani: Denise și avocatul ei, canibalul Pinsker, și poate chiar judecătorul Urbanovich în persoană.

— Am aflat din sursele mele că judecătorul ține hangul cucoanei. Cum putem ști dacă nu-i intră și lui ceva în buzunar? Multe lucruri ciudate se întâmplă pe la răspântii. Nu e la fel și în Cook County? Charlie, te-ai

gândit vreodată să te muți în Insulele Cayman? Acolo e o nouă Elveție, să știi. Eu nu mi-aș mai pune lovelele în băncile elvețiene. După ce rușii au obținut tot ce-au vrut de la noi după acordurile astea, să vezi că următoarea lor mișcare e în Europa. Și știi ce-o să se întâmple cu paralele dosite în Elveția – banii vietnamezilor, și iranienilor, și coloneilor din Grecia, și marafetii de pe petrolul arăbesc. Nu, ia-ți un apartament cu aer condiționat în Insulele Cayman. Fă-ți o provizie de deodorante și du o viață fericită.

— Și de unde biștari pentru toate astea? întrebă Polly. Îi are?

— Asta nu știu. Dar dacă n-are bani, de ce vor să-l jupoaie de viu șnapanii ăia? Și fără anestezie. Charlie, pot să te vâd într-o chestie grozavă. Cumpără niște contracte pe termen, pentru plasarea mărfurilor de larg consum. Eu am dat lovitură cu ele.

— Ai dat lovitură pe \urtie. Dacă individul ăla, Stronson, e corect, spuse Polly.

— Ce tot vorbești... Stronson? Un multimilionar! N-ai văzut ce căsoi are în Kenilworth? Și pe perete diploma în marketing de la Harvard Business School? Și-apoi, face afaceri pentru Mafia, și ăia nu se lasă tromboniți. Dacă ar fi numai de frica lor, și tipul s-ar menține la ordine. E absolut cușer. E membru în Consiliul Bursei pentru produse de larg consum din America Centrală, în cinci luni mi-a dublat cei două de mii de dolari pe care i-am investit. O să-ți aduc prospectele companiei lui. Oricum, Charlie n-are decât să miște un deget ca să facă o avere. Nu uita că a dat o dată o lovitură pe Broadway și a făcut un film care i-a adus bani cu ghiotura. De ce nu s-ar repeta figura? Uită-te numai la maldărele de hârtii care zac în jur. Toate manuscrisele și rahaturile astea pot să însemne bani căcălău. Pun pariu că pe-aici pe undeva zace o mină de aur. De exemplu, știu,

Charlie, că tu și cu prietenul tău Von Humboldt Fleisher ai scris odată împreună un scenariu de film.

— Cine ți-a mai spus și asta?

— Nevastă-mea, cercetătoarea.

Am răs tare la auzul acestor cuvinte. Un scenariu de film!

— Mai ții minte? Întrebă Cantabile.

— Da, îmi aduc aminte. Și cum a aflat nevastă-ta de el? De la Kathleen...?

— De la doamna Țigler din Nevada. Lucy se află acum în Nevada ca să discute cu ea. E plecată de mai bine de-o săptămână, locuiește la ferma de agrement a acestei doamne Țigler. Conduce singură ferma.

— De ce, da' unde-i Țigler, a întins-o?

— A întins-o de tot. A dat ortu' popii.

— A murit, zău? Deci e văduvă. Biata Kathleen! N-a avut noroc, săraca, îmi pare rău de Kathleen.

— Și ea devine sentimentală când aude de tine. Lucy i-a spus că te cunosc și ți-a transmis complimente. Ai vreun mesaj pentru ea? Vorbesc în fiecare zi cu Lucy la telefon.

— Cum a murit Țigler?

— Împușcat într-un accident de vânătoare.

— Era de așteptat. Mare vânător. Pe vremuri a fost cowboy.

— Și-un pisălog de-ți seca mațele!

— Se prea poate.

— Deci l-ai cunoscut personal. Nu-l prea jelești, ha? Tot ce spui e: „Biata Kathleen!” Ia zi, ce-i cu scenariul ăla pe care l-ai scris cu Fleisher?

— Da, povestește-ne, interveni Polly. Despre ce era vorba? O colaborare între două minți ca ale voastre... mamă!

— O aiureală. Lipsită de orice valoare. Odată, la Princeton, ne-am amuzat încropind un scenariu. O glumă.

— N-ai vreo copie? S-ar putea să fii ultimul care să-și dea seama de valoarea lui comercială, spuse Cantabile.

— Valoare comercială? Zilele marilor succese bănești ale Hollywoodului au apus. S-a zis cu câștigurile exorbitante.

— Asta las pe mine, zise Cantabile. Dacă am o marfă bună la mână, știu eu cum s-o împing - producător, star, finanțare, tot tacâmul. Tu ai un vad bun, și numele lui Fleisher încă nu a fost dat uitării. Fă ca Lucy să-și publice teza, și-ai să vezi cum o să-i reînvie faima.

— Dar care-i subiectul? insistă Polly cea cu nas acvilin și parfumată, legănându-și alene picioarele.

— Trebuie să mă rad. Trebuie să mănânc de prânz. Trebuie să mă duc la tribunal. Și aștept un prieten din California.

— Asta cine mai e? întrebă Cantabile.

— Se numește Pierre Thaxter și edităm împreună o revistă intitulată Arca. De altfel, asta nu te privește...

Dar de bună seamă că-l privea, pentru că era un demon, o unealtă a inoportunării. Misiunea lui era să facă război, să mă abată din drum, să mă dezorienteze și să mă împingă să mă scufund în mocirlă.

— Haide, povestește-ne despre film, ceru Cantabile.

— O să încerc. Doar ca să văd cum mă mai servește memoria. Povestea începe cu Amundsen, exploratorul polar, și cu Umberto Nobile. Pe vremea lui Mussolini, Nobile a fost ofițer de aviație, inginer, comandant de dirijabile, un viteaz. Prin o mie nouă sute douăzeci și ceva, el și cu Amundsen au întreprins o expediție la Polul Nord, și au zburat din Norvegia la Seattle.

Dar erau rivali și au ajuns să se urască unul pe celălalt. În următoarea expediție, Nobile, susținut de Mussolini, a plecat singur. Numai că nava lui mai ușoară decât aerul s-a prăbușit prin Arctica și echipajul i s-a

împrăștiat pe întinderile de gheață. Când Amundsen a aflat, a spus: „Camaradul meu Umberto Nobile - pe care-l detesta, băgați bine de seamă - e la strâmtoare. Îl voi salva!” Așadar, a închiriat un avion francez și l-a încărcat cu echipament. Pilotul l-a avertizat că e supraîncărcat și n-o să zboare. „Ca Sir Patrick Spens”, îmi amintesc că i-am spus lui Humboldt.

— Care Spens?

— E o baladă, îl lămurii Polly. Și Amundsen a fost ăla care l-a întrecut pe Scott în expediția la Polul Sud.

Bucuros să se lase instruit de-o păpușă cultivată, Cantabile luă atitudinea patricianului căruia sclavii și șoarecii de bibliotecă îi furnizează neglijabilele informații istorice de care are nevoie.

— Pilotul francez l-a avertizat, dar Amundsen i-a răspuns: „Nu mă învăța tu pe mine cum se organizează o expediție de salvare”. Și avionul a decolat, dar s-a prăbușit în mare. Toată lumea a pierit.

— Țsta-i tot filmul? Dar ce s-a întâmplat cu ăia rămași pe gheață?

— Naufragiații de pe ghețuri au emis mesaje prin radio care au fost captate de ruși. Aceștia au trimis în căutarea lor un spărgător de gheață numit Krassin. Vasul a străbătut ghețurile și a salvat doi oameni, un italian și un suedez. Fuseseră însă trei supraviețuitori - unde e al treilea? Explicațiile oferite de cei doi erau suspecte și italianul a fost bănuit de canibalism. Medicul de la bord i-a făcut un tubaj gastric și a identificat la microscop țesuturi umane. A izbucnit un scandal monstru. Un borcan în care se afla conținutul stomacului tipului ăstuia a fost expus în Piața Roșie cu o pancartă uriașă: „Iată cum câinii fascisto-imperialisto-capitaliști se mănâncă unul pe altul. Doar proletariatul știe ce este morala, fraternitatea și sacrificiul de sine!

— Ce film poate să iasă din asta? spuse Cantabile. Până aici e o idee dum-dum.

— Te-am avertizat.

— Da, și acum ești foc pe mine și scaperi scânteii. Îți spui că sunt un cretin în domeniul tău. N-am simț artistic și nu-s chemat să am o părere.

— Ăsta-i numai fundalul acțiunii, am continuat. Filmul, așa cum l-am conceput eu și cu Humboldt, începe într-un sat sicilian. Canibalul, pe care Humboldt și cu mine l-am botezat Signor Caldofreddo, e acum un bătrânel cumsecade care vinde înghețată, copiii îl îndrăgesc și are o unică fiică, o frumusețe și o minune de fată. În satul lui nimeni nu-și mai amintește de expediția Nobile. Dar iată că apare un ziarist danez ca să-i ia bătrânului un interviu. Danezul scrie o carte despre expediția de salvare Krassin. Bătrânul îl întâlnește în taină și-i spune: „Lasă-mă în pace! De cincizeci de ani am devenit vegetarian, învăț înghețata în puțină. Sunt bătrân. Nu mă dezonoara la anii mei. Găsește-ți alt subiect. Viața-i plină de întâmplări nebunești. N-ai nevoie de a mea. Doamne, fă ca robul tău să închidă ochii în pace!”

— Așadar, aici apare partea cu Amundsen și Nobile? întrebă Polly.

— Humboldt îl admira pe Preston Struges. I-a plăcut Miracolul de la Morgan's Creek și Marele McGinty, cu Brian Donlevy și Akim Tamiroff; ideea lui Humboldt era să-i implice pe toți: pe Mussolini, pe Hitler, ba chiar și pe papă.

— Cum așa, pe papă? sări Cantabile.

— Papa i-a dat lui Nobile o cruce mare ca s-o înfigă la Polul Nord. Noi vedeam filmul ca un vodevil și o farsă, dar cu elemente din Oedip la Colona. În vechime, cei care păcătuiau pătimăș și spectaculos dobândeau niște puteri magice și, când erau pe patul de moarte, aveau harul de a

blestema și de a binecuvânta.

— Dacă intenționezi să faci o chestie umoristică, să-l lași pe papă deoparte, dispuse Cantabile.

— Strâns cu ușa, bătrânul Caldofreddo se înfurie rău. Pune la cale un atentat la viața ziaristului. Desprinde un bolovan din coasta unui munte. Dar se răzgândește, se aruncă peste stâncă și o oprește cu brațele, luptându-se s-o țină până când mașina ziaristului trece pe drumul de dedesubt. După asta, Caldofreddo suflă în cornul lui de vânzător de înghețată, îi adună pe toți cu mic cu mare în piața satului și face o mărturisire publică în fața consătenilor săi. Plângând, le destăinuie că e un canibal...

— Ceea ce, presupun, zădărnicește povestea de dragoste a fiicei lui, comentă Polly.

— Ba exact invers. Sătenii au ținut o consfătuire publică. Iubitul tinerei lui fiice a spus: „Gândiți-vă la ceea ce mâncau străbunii noștri! Ca maimuțe, ca animale inferioare, ca pești. Gândiți-vă cu ce s-au hrănit animalele de la începutul începuturilor. Și doar lor le datorăm existența noastră!”

— Nu, nu prea cred să aibă șanse, își dădu Cantabile cu părerea.

Le-am declarat că e timpul să mă rad, și amândoi m-au însoțit în camera de baie.

— Nu, repetă Cantabile. Nu cred că se poate scoate ceva din el. Totuși, ai o copie?

Am pus în priză aparatul de ras, dar Cantabile mi l-a luat din mână. Apoi i s-a adresat lui Polly:

— Nu te așeza. Du-te de fierbe oul acela pentru prânzul lui Charlie. Du-te imediat, șterge-o la bucătărie! Apoi, întorcându-se spre mine, adăugă: Mă rad eu mai întâi. Nu-mi place să folosesc aparatul când e încălzit. Temperatura altuia mă indis pune.

Își plimbă aparatul strălucitor și bâzâitor pe obraji, în

sus și-n jos, întinzându-și pielea și mișcându-și maxilarul.

— Îți pregătește ea prânzul. Mișto fetiță, nu-i așa? Ce părere ai despre ea, Charlie?

— Zdrobitoare. Dă și semne de inteligență. Văd, după verigheta de pe mâna stângă, că e măritată.

— Da, c-un scorțos care face reclame la televiziune. E tot timpul ocupat și nu-i niciodată acasă. Așa că o văd mult pe Polly. În fiecare dimineață, când Lucy pleacă la slujbă la Mundelein, sosește Polly și-i ia locul în patul meu. Văd că nu-ți place ce auzi. Dar să nu faci pe mironosița cu mine, că ți-au sfârâit călcâiele când ai văzut-o și-ai încercat s-o dai gata, tot timpul ai făcut pe nebunu'. Ce, crezi că n-am înțeles parada asta suplimentară de la urmă? Când ești între bărbați, n-o faci.

— Recunosc că-mi place să strălucesc în fața femeilor.

Își ridică bărbia cu mâna, ca să-și radă gâtul. Bulbul nasului palid era căptușit pe dinăuntru cu păr negru.

— Vrei să i-o tragi lui Polly?

— Eu? E o întrebare teoretică?

— Nu-i teoretică deloc. Tu mă servești pe mine, eu te servesc pe tine. Ieri ți-am făcut mașina chisăliță și te-am purtat prin tot orașul. Azi ne aflăm în alte raporturi. Știu că ai o prietenă drăguță. Dar indiferent cine e și la ce se pricepe, în comparație cu Polly, nu face doi bani. Alături de Polly îngălbenesc toate femeile.

— În cazul ăsta ar trebui să-ți mulțumesc.

— Asta înseamnă că nu vrei. Mă refuzi. ia-ți aparatul de ras, am terminat.

Îmi trânti în palmă aparatul încălzit. Apoi se îndepărtă de chiuvetă și se sprijini de zidul sălii de baie, ținându-și brațele încrucișate la piept și un picior rezemat pe vârf. Îmi spuse:

— Nu faci bine că mă respingi.

— De ce?

Fața lui, intens incoloră, radia o palidă fierbințeală.

— Există o figură pe care am putea-o face în trei. Tu zaci pe spate, ea te încalecă și în același timp eu i-o bag în fund.

— Termină cu porcăriile astea. Nu pot nici măcar să vizualizez scena.

— Nu-ți da aere față de mine. N-o face pe grozavul. Mi-a explicat din nou. Eu stau în picioare la capătul patului, tu zaci întins, Polly te călărește, oferindu-mi mie curul.

— Încetează cu propunerile astea dezgustătoare! Nu mă amesteca în circurile tale sexuale!

Mi-a aruncat o privire ucigătoare, dar nici că m-aș fi putut sinchiși mai puțin, în ceea ce privește tendințele criminale sângeroase, i-o luaseră mulți alții înainte: Denise și Pinsker, Tomehek, tribunalul și Fiscul.

— Doar n-oi fi un puritan, continuă Cantabile îmbufnat. Dar dându-și seama de dispoziția mea, schimbă subiectul: Amicul tău, George Swiebel, vorbea în seara aia la pocher de o mină de beriliu în Africa de Est - ce-i beriliul ăsta?

— Se folosește în aliajele tari pentru navele spațiale. George pretinde că are prieteni în Kenya...

— O, niște gagici din junglă care-i vând ponturi, Pun rămășag că-s picate în fund după el. E un tip zdravăn și omenos. Dar ca om de-afaceri, pun rămășag că nu face doi bani. Mai bine ținte de Stronson și de produsele de larg consum. Stronson e un tip subțire. Știu că nu-ți vine a crede, dar încerc să-ți vin în ajutor. La tribunal au de gând să te facă bucăți. Spune-mi, ai pus deoparte ceva loz? Nu se poate să fii chiar atât de găgăuță să n-o fi făcut. Ai vreo rezervă pe undeva?

— Nici prin cap nu mi-a trecut.

— Adică vrei să mă faci să cred că n-ai în cap altceva decât îngerii pe scări cerești și spirite nemuritoare? Da' văd eu din felul cum trăiești că nu-i așa. Mai întâi de toate, ești un spilcuit, îți cunosc croitorul, în al doilea rând, ești mare crai...

— Ți-am vorbit în noaptea aia și de spiritele nemuritoare?

— Ba bine că nu. Ziceai că sufletul după ce pătrunde dincolo de porțile morții - acum te citez pe tine - se destinde și privește îndărăt, la lumea pământească. Charlie, azi-dimineața mi-a trăsnet prin cap o idee în legătură cu tine - închide ușa. Haide, închide ușa! Ascultă-mă, am putea să simulăm o răpire, să răpim pe unul din copiii tăi. Tu plătești răscumpărarea și eu depun banii pe numele tău în Insulele Cayman.

— Ia arată-mi arma aia de care mi-ai vorbit, am spus.

Mi-a dat revolverul și l-am îndreptat spre el, declarându-i:

— Încearcă una ca asta, și-l folosesc pe pielea ta.

— Lasă Magnum-ul jos. A fost numai o idee. Nu-ți ieși din fire!

Am scos gloanțele și le-am aruncat în coșul de hârtii, înapoindu-i revolverul descărcat. Faptul că ajunsese să-mi facă asemenea propuneri era, recunosc, vina mea. Arbitrarul poate deveni jucăria de răsfăț a raționalului. Cantabile părea să realizeze că era arbitrarul meu de joacă. Și, într-un anumit sens, se preta. Poate că e mai bine să fii un arbitrar de răsfăț decât un simplu zărghit. Dar, reprezentam eu oare raționalul?

— Ai dreptate, ideea cu răpirea copilului e prea bătătoare la ochi, urmă el. Dar ce-ai zice să urmărim pista judecătorului? în fond, un judecător districtual trebuie să fie reales prin vot secret. Judecătorii fac politică, și e bine să ții seama de lucrul ăsta. Există unii trepăduși care se

pricep să-i aranjeze să iasă sau să nu iasă la vot. Pentru treizeci-patruzeci de miare, aş putea stabili ca omul potrivit să aibă o convorbire particulară cu judecătorul Urbanovich.

Am suflat în aparatul de ras ca să îndepărtiez minusculele firicele de barbă.

— Nici asta nu-ţi place?

— Nu.

— Poate că partea adversă l-a şi cumpărat. De ce să fii atât de gentleman? Parcă te-a prins un fel de paralizie. Eşti absolut ireal, într-o vitrină de muzeu, acolo ţi-e locul. Cred c-ai căzut în cap când erai mic. Dacă ţi-aş spune: „Lichidează totul şi pleacă în străinătate”, ce mi-ai răspunde?

— Ți-aş spune că nu aş părăsi Statele Unite numai din cauza banilor.

— Asta cred. Nu eşti un trădător. Îţi iubeşti ţara. Numai că nu eşti apt să posezi bani. Poate că partea adversă ar trebui într-adevăr să ţi-i ia. Oameni ca preşedintele şi alţii pretind că sunt americani get-beget cinstiţi şi curaţi, decupaţi din The Saturday Evening Post. Au fost cercetaşi, au vândut ziare în zorii zilei. Dar nu-s decât nişte falsuri. Adevăratul american e un năuc ca tine, un îmbuibat de carte din West Side Chicago. Tu ar trebui să fii la Casa Albă.

— Cu asta înclin să fiu de acord.

— Ți-ar plăcea protecția băieților de la Secret Service.

Cantabile deschise uşa camerei de baie, ca s-o verifice pe Polly. Nu trăgea cu urechea. O închise din nou, şi mi se adresa cu glas scăzut:

— Ce-ar fi să tocmim un ucigaş profesionist pentru nevastă-ta? Vrea luptă? Să i-o oferim, în orice moment ar putea avea loc un accident de maşină. Ar putea să moară

în stradă. Ar putea fi îmbrâncită în fața trenului sau târâtă într-o alee întunecoasă și înjunghiată. Peste tot sunt derbedei maniaci care le fac de petrecanie femeilor; așa că, cine ar putea ști? Ea vrea să sugă și viața din tine – dar ce-ar fi să moară ea? Știu c-ai să spui nu, așa că ia-o ca o glumă – Cantabile Nebunu' – un clown.

— Sper că glumești.

— Nu vreau decât să-ți reamintesc că, la urma urmei, ne aflăm la Chicago.

— Nouăș'opt la sută din viață e un coșmar, și crezi că am de gând să-l rotunjesc la sută la sută? O să mă prefac c-ai glumit, îmi pare rău că n-a auzit și Polly. Bine, apreciez interesul tău pentru bunăstarea mea. Dar nu-mi mai oferi și alte sugestii. Și, Cantabile, nu-mi face un oribil dar de Crăciun, îți risipești proiectele ca să produci o impresie dinamică. Dar încetează cu ofertele criminale, înțelegi? Dacă mai aud un singur cuvânt, te dau pe mâna brigăzii omucideri.

— Calmează-te! Nu mișc un deget. Am vrut doar să-ți înfățișez toată gama de posibilități. Nu strică să le treci în revistă, îți limpezește capul. Doar nu te îndoiești, nătăflețule, că ea ar fi încântată să te știe mort.

— N-am idee de așa ceva.

Mințeam. Denise îmi declarase acest lucru cu gura ei. Într-adevăr, meritam să mi se servească asemenea mostră de conversație. Mi-o atrăsesem singur. Eu mi-am destelenit și tăiat drum în lume culegând dezamăgire după dezamăgire. De ce natură erau dezamăgirile mele? Aveam, sau presupuneam că am, necesități și percepții de ordin shakespearian. Dar aspirațiile mele atingeau numai sporadic acest nivel înalt. Așa încât mă trezeam, ca acum, privind în ochii de lunatic ai lui Cantabile. Ah, viața mea elevată! În tinerețe credeam că simplul fapt de a fi un intelectual îți asigură o viață elevată. Din acest punct de

vedere, eu și Humboldt ne asemănăm de minune. Și el ar fi respectat și admirat erudiția, raționalitatea, forța analitică a unui om ca Richard Dumwald. Pentru Dumwald, unica viață cutezătoare, pasionantă, bărbătească, era viața închinată gândirii. Fusesem de acord cu el, dar acum îmi schimbasem părerea. Hotărâsem să ascult de glasul spiritului meu care-mi vorbea dinăuntru, din propriile mele adâncuri, și glasul acesta îmi spunea că în natură există și trupul meu, și că acest trup sunt tot eu. Eram legat de natură prin trupul meu, care însă nu mă conținea în întregime.

Din cauza acestui fel de idei mă găseam acum pironit sub privirea lui Cantabile. Mă examina. Și părea în același timp afectuos, îngrijorat, amenințător, represiv, ba chiar fatal.

I-am spus:

— Cu ani în urmă, în revistele umoristice apărea un puști, numit Ambrose Disperatul. Asta era înainte de a te fi născut tu. Nu face acum pe Ambrose Disperatul cu mine. Dă-mi drumul să ies.

— Mai stai un minut. Ce se aude cu teza lui Lucy?

— Dă-o-n mă-sa de teză!

— Peste câteva zile se întoarce din Nevada. Nu i-am răspuns. Peste câteva zile aveam să mă aflu în siguranță în străinătate - departe de zănatecul ăsta, deși, probabil, printre alții la fel de trăsniți.

— Încă ceva. Dacă vrei să te aranjezi cu Polly, trebuie s-o faci numai prin mine. Exclusiv. Nu încerca să lucrezi pe cont propriu.

— Fii pe pace, i-am răspuns.

A mai rămas în camera de baie. Bănuiesc că-și aduna gloanțele din coșul de hârtii.

Polly îmi pregătise iaurtul și oul fiert.

— Îți dau un sfat, îmi spuse, nu te lansa în afacerea

cu produse de larg consum. Și-a pierdut și cămașa de pe el.

— Și știe?

— Tu ce părere ai?

— Atunci încearcă să atragă noi investiții ca să-și mai recupereze din pierderi?

— N-aș putea să-ți spun. Asta mă depășește, răspunse Polly. E un personaj foarte încâlcit. Ce-i medalia asta frumoasă de pe perete?

— Decorația mea franceză, înrămată de prietena mea. Se ocupă cu decorațiuni interioare. De fapt, medalia e un fel de păcăleală. Decorațiile importante au panglică roșie, nu verde. Mi-au dat medalia care se conferă crescătorilor de porci sau celor care inventează un nou tip de lada de gunoi. Anul trecut un francez mi-a spus că panglica mea verde trebuie să fie gradul cel mai de jos al Legiunii de Onoare. De fapt, nici nu mai văzuse până atunci o decorație cu panglică verde. Gândea că s-ar putea să fie „Meritul Agricol”.

— Foarte urât din partea lui să-ți spună așa ceva, aprecie Polly.

Renata a fost punctuală și a lăsat motorul vechiului ei Pontiac galben la ralanti, gata să-l pornească din nou. Am dat mâna cu Polly și i-am spus lui Cantabile: „Pe curând”. Nu i-am prezentat Renatei. Amândoi au încercat cât au putut să se uite bine la ea, dar am intrat în mașină, am trântit portiera, și i-am spus: „Pornește!” Iar ea a pornit. Calota pălăriei mari a Renatei atingea tavanul. Era din fetru de culoarea ametistului, cu o croială de secol XVII, așa cum vezi în portretele lui Frans Hăis. Renata purta părul lung, lăsat pe umeri, îl preferam strâns într-un coc, care-i pune în valoare linia gâtului.

— Cine-s amicii ăia și de ce atâta grabă?

— Asta-i Cantabile, cel care mi-a distrus mașina.

- Zău? Păcat că n-am știut. Și ea e nevastă-sa?
- Nu, nevastă-sa e plecată din oraș.
- V-am observat când ați trecut prin hol. Ea - i un animal clasa-ntâi. Și el i-un tip bine.
- Murea să te cunoască - te-a mâncat din ochi, pe fereastră.
- Și ce te supără?
- Tocmai s-a oferit să-i facă de petrecanie Denisei, de dragul meu.
- Ce? strigă Renata râzând.
- Un ucigaș plătit, un asasin. Toată lumea jonglează acum cu termenii ăștia.
- Cred c-o făcea pe nebunu'.
- Sunt convins. Pe de altă parte însă, uite că Mercedesul meu zace acum la atelier.
- Nu că Denise n-ar merita-o, preciza Renata.
- E o pacoste pe capul omului, asta-i drept, și întotdeauna m-am amuzat citind cum bătrânul domn Karamazov, când a auzit că nevastă-sa și-a dat duhul, a țâșnit în stradă strigând: „A crăpat, căteaua!” Dar Denise - continuă Citrine, lectorul universitar - este o personalitate comică, nu tragică. Și-apoi, nu-i nevoie să moară ca să-mi facă plăcere mie. Lucrul cel mai important sunt fetițele, și ele au nevoie de mamă. Oricum, e idiot să auzi oamenii vorbind despre a ucide, crimă, a muri, moarte habar n-au despre ce vorbesc. Nu există un om la zece mii care să înțeleagă cel mai elementar lucru despre moarte.
- Ce crezi c-o să se întâmple azi la tribunal?
- Ca de obicei. Or să mă ia cu asalt, cum obișnuiam să spunem la școala primară. Eu voi întruchipa demnitatea umană, și ei or să mă sfâșie în bucăți.
- E musai să joci comedia demnității? Ție-ți rămâne demnitatea-n gât și ei rid de se prăpădesc. Dacă-ai găsi vreo modalitate ca să le dai în cap, ce bine-ar fi... Uite-o în colț

pe clienta mea. Nu-i ca gorila care zvârle afară bețivii din barurile de noapte? Nu-i nevoie să iei parte la conversație, de-ajuns că mă pisează și mă stoarce pe mine. N-ai decât să te detașezi și să meditezi. Dacă nu se hotărăște nici azi să cumpere stofa de mobilă, îi tai gâtul.

Imensă și parfumată, îmbrăcată în mătase neagră cu alb, cu buline mari pe sânii (pe care puteam și reușeam să-i vizualizez), Fannie Sunderland intră în mașină. M-am retras pe bancheta din spate, atrăgându-i atenția asupra găurii din podea, acoperită cu o placă pătrată de cositor. Mostrele grele cărate de fostul soț al Renatei, comis-voiajor, găuriseră podeaua de metal a Pontiacului.

— Din nefericire, i se adresează Renata, Mercedesul nostru e la reparat.

Disciplina mintală pe care mi-o impusesem de curând, și ale cărei efecte salutare începusem să le simt, pornea de la premisele: stabilitate, echilibru, seninătate, îmi spuneam acum: „Seninătate, seninătate”, așa cum pe terenul de joc îmi spuneam: „Dansează, dansează, dansează!” Și metoda dădea întotdeauna unele rezultate. Voința este o curea de legătură între suflet și lumea așa-cum-este. Prin voință, sufletul se eliberează de diversiuni și de visuri. Dar când Renata îmi ceruse să mă detașez și să meditez, fusese răutăcioasă. Mă împungea mereu în legătură cu Doris, fiica doctorului Scheldt, antroposoful al cărui discipol fusesem. Renata era teribil de geloasă pe Doris, „copilița-târfă”, cum o numea. „Las că știu eu, abia aștepta să-ți sară în pat”. Dar nu fusese decât vina Renatei, și-o făcuse cu mina ei. Ea și cu maică-sa, Seiâora, hotărâseră într-o bună zi că mi se cuvenea o lecție. Pur și simplu mi-au trântit usa-n nas. Într-o seară, când m-am dus acasă la Renata fiind invitat la cină, am găsit ușa încuiată. Altcineva se afla la ea. Timp de câteva luni am fost prea doborât ca să locuiesc singur. M-am mutat la George

Swiebel și dormeam la el pe-o canapea. Mă trezeam noaptea brusc, într-un acces de plâns, deșteptându-l uneori din somn pe George care venea și aprindea o lampă, în pijamaua lui boțită din care ieșeau picioarele voinice. Făcea următoarea remarcă bine cumpănită:

— Un om de peste cincizeci de ani, care se frânge de durere și plânge pentru o fată, este un om căruia eu îi port respect.

Îi răspundeam:

— Pe dracu'! Ce tot vorbești! Sunt un cretin. E o rușine să se poarte cineva în halul ăsta.

Renata se încurcase cu un tip numit Flonzaley...

Dar mi-o iau înainte mie însumi. Ședeam în spatele celor două femei parfumate care sporovăiau. Am cotit în Strada 47, hotarul dintre magazinele Kenwood ale bogaților și Oakwood ale săracilor; am trecut prin fața cârciumii căreia i se ridicase autorizația pentru că un individ fusese omorât acolo cu douăzeci de lovituri de cuțit pentru opt dolari. La așa ceva se gândea Cantabile când vorbea despre „derbedei maniaci”. Unde era victima? O îngropaseră. Cine era? Nimeni n-ar fi putut spune. Și acum alții treceau pe acolo în automobilele lor, privind cu nepăsare, continuând să se gândească la un „Eu”, la trecutul și perspectivele acestui „Eu”. Dacă aceasta nu însemna altceva decât un egoism ridicol, un soi de iluzie că poți amăgi soarta, o ocolire a realității mormântului, atunci poate că merita osteneala. Dar asta rămânea de văzut.

George Swiebel, acest adept al vitalității, găsea că e un lucru minunat ca un bărbat mai în vârstă să ducă încă o viață activ erotică și intens emoțională. Eu nu eram de acord cu el. Dar când Renata m-a chemat la telefon plângând și mi-a spus că n-a ținut niciodată la Flonzaley și că mă voia înapoi, am murmurat: „O, slavă ție Doamne, slavă ție Doamne!” și am alergat într-un suflet la ea. Asta a

însemnat sfârșitul domnișoarei Dori's Scheldt, pe care o îndrăgisem tare. Dar a îndrăgi nu-i de-ajuns. Eu eram un bărbat obsedat de nimfe, o persoană cu dorințe frenetice. Poate că dorințele mele nu specificau nimfe cu orice preț. Dar oricum ar fi fost, o femeie ca Renata le stârnea cumplit. Femeile nu o plăceau. Unele spuneau că e vulgară. Poate să fi fost, dar era și superbă în același timp. Și trebuie ținut seama de unghiul strâmb și drumul pieziș pe care trebuie să-l urmeze razele iubirii pentru a atinge o inimă ca a mea. De la partida de pocher a lui George Swiebel, la care băusem atâta și devenisem atât de limbut, mă alesesem cu o idee folositoare: pentru un picior netipic, ai nevoie de un pantof netipic. Și când, pe lângă faptul că ești netipic mai ești și fastidios – ei bine, găsește-ți atunci ceva pe măsură. Dar mai exista oare vreun picior tipic? Vreau să spun că la noi se pune atâta accent pe erotism, încât toate excentricitățile sufletului se revarsă în picior. Efectele sunt distorsionate, carnea ia asemenea proporții, încât nimic n-o mai încape. Iată ce diformitate s-a extins asupra dragostei, or dragostea e o forță care nu ne poate lăsa în pace. Nu poate, pentru că ne datorăm însăși existența unor acte de dragoste săvârșite anterior nouă: deci sufletul nostru are o permanentă datorie față de dragoste. Acesta este punctul meu de vedere, însă interpretarea dată de Renata, care avea stofă de astrolog, era că numai zodia sub care mă născusem purta toată vina necazurilor mele. În viața ei nu întâlnise un reprezentant al zodiei gemenilor mai divizat, mai sucit, mai apt să sufere, mai incapabil de a se aduna.

— Nu zâmbi când îți vorbesc despre stele. Știu că pentru tine eu nu sunt decât o frumoasă imbecilă, o muiere proastă. Ți-ar plăcea să fii fata visurilor tale Kama Sutra¹.

Dar nu zâmbisem din cauza spuselor ei. Zâmbisem numai pentru că eram obligat să citesc orice referire la

tipul „gemeni” din literatura astrologică a Renatei, care nu era prea corectă. Una dintre cărți însă mă impresionase în mod special: vorbea despre zodia gemenilor ca despre o moară mintală în care sufletul este tocat și măcinat. Cât despre faptul că ea ar fi fost fata mea Kama Sutra, trebuie să spun că era o femeie splendidă, dar nicidecum relaxată și nestingherită în viața erotică. Uneori era tristă și tăcută și vorbea despre „handicapurile” ei.

Vineri urma să plecăm în Europa, cea de-a doua călătorie a noastră în acest an. Existau anumite serioase rațiuni personale pentru aceste escapade europene. Și dacă n-aș fi putut oferi unei tinere femei matura mea înțelegere, atunci ce altceva aveam de oferit? Întâmplător, însă, problemele ei mă interesau realmente și o compătimeam din toată inima. Totuși, bunul simț mă obliga să încerc a vedea lucrurile cu ochii celorlalți: un libidinos bătrân și amărât care plimbă prin Europa o cocotă hrăpăreață, ca s-o distreze, îndărătul acestor aspecte, pentru a întregi imaginea clasică, se afla bătrâna mamă care clocea planuri, Señora, profesoară de spaniolă comercială la o școală de secretare de pe State Street. Señora era o femeie cu un anumit farmec, una dintre persoanele acelea care prosperează în Midwest pentru că sunt străine și sărace cu duhul. Frumusețea Renatei nu era moștenită de la ea. Din punct de vedere biologic și evoluționist, Renata era perfectă. Asemenea unui leopard sau unui cal de curse, era „un animal de rasă” (vezi Santayana, *Sensul frumuseții*). Misteriosul ei tată (și călătoriile noastre în Europa

1. Manual hindus de dragoste, scris în secolul al VIII-lea.

aveau drept scop tocmai descoperirea acestuia), trebuie să fi fost unul dintre vestiții atleți de odinioară, cei care îndoiau bare de oțel sau trăgeau o locomotivă cu

dinții, sau țineau în spinare douăzeci de oameni călare pe o scândură; o mare figură masculină, model pentru Rodin. Cât despre Señora, cred că de fapt era unguroaică la origine. Când istorisea povești de familie, o puteam urmări cum le transplanta din Balcani în Spania. Eram convins cât înțeleg toate resorturile, și îmi justificam această pretenție cu o foarte ciudată rațiune: anume că reușisem să înțeleg și cum funcționa mașina de cusut Singer a mamei mele. La vârsta de zece ani demontasem mașina piesă cu piesă și apoi o montasem la loc. Apeși pedala de oțel. Aceasta acționează cureaua de transmisie și acul începe să salte în sus și-n jos. Dai la o parte o placă netedă de metal și te uiți înăuntru la alcătuirea complicată a pieselor mici, care degajă un miros de ulei de mașină. Pentru mine, Señora era o persoană cu o alcătuire complicată și mirosea vag a ulei. În ansamblu, asociația era pozitivă. Dar unele piese mărunte lipseau din mintea ei. Acul sălta în sus și-n jos, pe mosor era ață, și totuși cusăturile nu se prindeau.

Cea mai normală dintre funcțiile Seiiorei era instinctul matern. Făurea multe planuri pentru Renata. Acestea erau extravagante în ce privește aspirațiile îndepărtate, dar practice în țelurile lor imediate. Investise mult în formarea Reriatei. Cred că cheltuisese o avere pe ortodentție! Cu rezultate extraordinare. Era un privilegiu s-o vezi pe Renata deschizând gura și, când glumea cu mine și râdea cu poftă, eram mut de admirație. Tot ce putuse face maică-mea pentru dinții mei, în zilele de ignoranță din trecut, era să învelească într-o flaneă un capac de la soba cu cărbuni sau să umple un săculeț de tutun Bull Durham cu boabe de hrișcă uscate și încinse și să mi le lipească de fălci când mă dureau măselele. De aici, respectul meu pentru dantura aceea superbă. Pentru o fată robustă ca ea, Renata avea o voce fragilă. Când râdea, părea să-și ventileze întreaga făptură – până la uter, îmi ziceam eu. Își

ridica părul legându-l cu câte o fâșie de mătase, dezgolind o ceafă admirabil de grațioasă și de feminină, și avea un mers, ah, ce mers avea! Nu-i de mirare că maică-sa nu voia s-o lase să-și irosească farmecele pe mine, cu obrajii mei căzuți și cu medalia mea franceză. Dar, din moment ce Renata avea o slăbiciune pentru mine, zicea ea, de ce să nu întemeiem un cămin? Cu asta Señora era de acord. Renata mergea pe treizeci de ani, era divorțată și avea un băiețaș drăguț, Roger, care mi-era foarte drag. Bătrâna (ca și Cantabile, dacă stau bine să mă gândesc) îmi cerea să cumpăr un apartament în partea de nord a orașului. Pe ea însăși se omitea de bunăvoie din toate aceste aranjamente:

— Am nevoie să fiu singură. Am și eu niște affaires dectxur. Dar, adăuga Señora, Roger trebuie să crească într-o casă în care să existe o prezență masculină.

Renata și Señora culegeau articole despre căsătorii în care exista o mare diferență de vârstă între soți. Îmi trimiteau tăieturi de ziar despre soți bătrâni și interviuri cu soțiile lor. Într-un singur an îi pierduseră pe Steichen, Picasso și Casals. Dar îi mai aveau încă pe Chaplin, pe senatorul Thurmond și pe judecătorul Douglas. Ba Señora nu se sfia să culeagă din rubricile de igienă sexuală din News observații științifice privind sexul pentru cei în vârstă.

Până și George Swiebel îmi spunea:

— Poate că e spre binele tău. Renata vrea să se statornicească. A zburat destul și a văzut destule. Și-a făcut plinul. Acum s-a copt.

— Mă rog, în orice caz, nu-i una dintre acele noii me tangerine, răspundeam eu.

— Gătește bine. E plină de viață. Are plante și bibelouri și ține luminile aprinse, în bucătărie oala fierbe și-n casă cântă muzică de-a creștinilor. Ia foc în vecinătatea ta? Se udă când pui mâna pe ea?

Ferește-te de femeile seci, cerebrale. Cu tine trebuie să vorbesc deschis, altfel ești în stare să oscilezi ca un pendul. Și-o să cazi iar în plasa unei femei care-o să pretindă că împărtășește preocupările tale spirituale și înțelege aspirațiile tale înalte. Genul apta de femeie ți-a scurtat viața o dată. Dacă mai încerci încă o dată, o să te cureți! Și, oricum, știu c-o dorești pe Renata.

E cert c-o doream, îmi vine greu să nu vorbesc despre ea. îmbrăcată cu pălăria și mantoul de blană, conducea Pontiacul, iar piciorul întins era mulat de ciorapi cu fir de lame în țesătură, cumpărați într-un butik special pentru lumea teatrului. Emanatiile ei personale aveau efect până și asupra pieilor de animale din care era croit mantoul. Acestea nu numai că-i înveșmântau trupul, dar erau prezente acolo, vibrând. Din acest punct de vedere se crease o similitudine. Și eu vibram. Da, o doream pe Renata. Mă ajuta să-mi consum ciclul meu pământesc. Avea ea momentele ei iraționale, dar știa să fie și bună. Ce-i drept, din punctul de vedere al tehnicii carnale era ațăătoare și deprimantă în același timp, pentru că, dacă o consideram ca material conjugal, nu puteam să nu mă întreb unde își însușise atâta. cunoaștere și dacă-și luase doctoratul o dată pentru totdeauna. În plus, legătura noastră mă împingea la gânduri vane și lipsite de demnitate. Un oftalmolog îmi spusese la club că, printr-o simplă incizie, aș putea scăpa de pungile de sub ochi. „E pur și simplu o hernie a unor mușchi minusculi”, m-a asigurat doctorul Klosterman și mi-a descris în ce constă operația plastică și cum o să fie desprinsă pielea și apoi îndesată la loc. A ținut să mă mai asigure că aveam o cantitate mare de păr la ceafă, care ar putea fi transplantat în creștet. Senatorul Proxmire își făcuse o asemenea operație și, un timp, purtase un turban la întrunirile de la senat. Cerase apoi să i se scadă din

impozit onorariul plătit, dar fusese respins de Fisc - oricum, încercarea moarte n-are.

Am chibzuit asupra acestor sugestii, și mi-am dat seama că trebuie să pun punct tuturor nebuniilor. Va trebui să-mi concentrez întreaga atenție asupra problemelor majore și teribile care mă asasinau de zeci de ani. Și-apoi, să zicem că se poate face ceva pentru creștetul capului, dar ce te faci cu ceafa? Chiar dacă mi-ar fi aranjat pungile de sub ochi și părul pe chelie, rămânea ceafa. Cu puțin timp în urmă încercasem la Saks un pardesiu fantezi, cadrilat, și când m-am privit în oglinda triplă, am văzut ce fisurată și adânc crestată era pielea pe porțiunea dintre urechi.

Totuși am cumpărat pardesiul. Renata îmi ceruse să-l iau și îl purtam în această dimineață. Când am coborât la tribunalul districtual, mătăhăloasa doamnă Sunderland a exclamat: „Mamă, ce pardesiu țipător!”

Pe Renata o întâlnisem prima oară chiar în acest zgârie-nori, noul imobil al tribunalului, când îmi făceam datoria de jurat.

Existase totuși între noi și o legătură anterioară, indirectă. Tatăl lui George Swiebel, bătrânul Myron, îl cunoscuse pe Gaylord Koffritz, fostul soț al Renatei. Cei doi avuseseră o întâlnire neobișnuită la baia de aburi de pe Division Street. George îmi povestise totul.

Tatăl lui George era un om simplu și modest. N-avea altă pretenție decât să trăiască veșnic. George își trăsese seva direct din vitalitatea lui. O moștenise de la Myron, la care se manifesta însă sub o formă mai primitivă. Myron pretindea că își datora longevitatea căldurii și aburilor, pâinii negre cu ceapă crudă, bourbonului, scrumbiilor, cârnaților, cărților de joc, biliardului, curselor de cai și femeilor.

În sala de aburi, cu băncile ei de lemn, cu bolovanii

sfârâitori și gălețile cu apă de la gheață, vederea îți era considerabil distorsionată. Vedeai din spate o siluetă subțire cu fese mici și aveai impresia că e un copil – deși nu veneau copii aici – pentru ca din față să descoperi un moșulică împurpurat și încrețit. Papă Swiebel, proaspăt ras și arătând din spate ca un băiețandru, a întâlnit la baia de aburi un tip bărbos și, din cauza bărbii perlate de stropi, l-a luat pe acesta drept un om în vârstă. De fapt era un bărbat la vreo treizeci de ani și foarte bine clădit. S-au așezat împreună pe treptele de lemn, două trupuri îmbrobonite de sudoare, și papa Swiebel l-a întrebat: „Cu ce te ocupi?”

Bărbosul nu prea avea chef să-l lămurească, însă papă Swiebel îl tot trăgea de limbă. Ceea ce nu s-ar fi cuvenit. Acest fapt era, în jargonul dement al intelectualilor, contrar etosului locului respectiv. Aici, ca și la Downtown Club, nu se discuta despre afaceri. Lui George îi plăcea să spună că baia de aburi era ca un ultim refugiu într-o pădure în flăcări, în care jivinele sălbatice respectă un armistițiu, iar legea colților și ghearelor e suspendată. Cred că luase ideea din Walt Disney. Ceea ce voia să sublinieze, însă, era că nu se cădea să-ți practici meseria sau să faci reclamă în timp ce fierbeai în aburi. Papa Swiebel se făcuse vinovat și-și recunoscuse vina: – Părosul ăla n-avea chef de vorbă. Eu l-am stârnit. Așa că mi-am făcut-o singur.

Când oamenii sunt despuiați ca troglodiții epocii de piatră din grottele Adriaticii și stau laolaltă muiați de umezeală și roșii ca un apus de soare în ceață, și când, cum s-a întâmplat în cazul de față, unul dintre ei are o barbă deasă castanie și licăritoare, iar ochii întâlnesc alți ochi prin aburi și râuri de sudoare, lucruri stranii pot să capete glas. A reieșit că străinul era agent de plasare în branșa „cripte, morminte și mausolee”. Când papă Swiebel

auzi una ca asta, nu mai știu cum să dea îndărăt. Dar era prea târziu. Cu sprâncenele arcuite, dinții albi și buzele însuflețite prin stufoasa blană a bărbii, omul vorbi:

— Ai luat măsuri să-ți aranjezi din timp locul ultimului repaus? Ai un loc de veci al familiei? Dar ți-ai procurat un loc? Nu? Cum așa? Îți poți permite asemenea neglijență? Dar ai măcar idee cum or să te îngroape? Extraordinar! Ți-a vorbit cineva vreodată de condițiile din noile cimitire? Cum așa, dar nu-s decât niște păduchernițe. Moartea cere demnitate. Or, acolo nu e decât crâncenă exploatare. Se petrece una dintre cele mai vaste escrocherii de terenuri. Or să te tragă pe sfoară. N-or să-ți dea numărul statutar de metri pătrați, înseamnă să zaci chircit pentru eternitate. O feroce lipsă de respect. Dar știi cum stă treaba. Mari și mici, toți sunt puși numai pe jecmăneală. Într-o zi o să aibă loc o anchetă și o să se lase cu mare scandal. Or să intre mulți la zdup. Dar pentru morți o să fie prea târziu. Doar n-or să se apuce să te dezgroape și să te înmormânteze din nou. Așa c-ai să continui să zaci acolo înfășurat într-un giulgiu prea scurt. Cinchit ca o broască. Ca pustii din taberele de vară care-și fură unul altuia păturile. Cu genunchii la gură, printre alte sute de mii de cadavre, într-un stup al morții, bătătorit. N-ai și tu dreptul să te întinzi cât ești de lung? Și nu-ți dau voie nici să-ți pui piatră de mormânt. Numai o placă de alamă cu numele și anii. Și pe urmă vin cu mașinile de tuns iarba. Folosesc cositoare cu motor. Ar putea la fel de bine să te îngroape într-un teren public de golf. Lamele mașinii macină literele de pe plăcile de alamă. Foarte curând se șterg de tot. Nici măcar nu mai poți fi localizat. Copiii tăi nu-ți mai găsesc mormântul. Ești pierdut pe vecie...

— De-ajuns! strigă Myron. Dar individul nu se lăsa:

— Ei, dar într-o criptă e altă viață! Și nici nu costă atâta cât ți-ai închipui. Acum se construiesc din

prefabricate, dar după cele mai frumoase modele, de la mormintele etrusce până la Bernini sau la Louis Sullivan – art nouveau. Oamenii se dau acum în vânt după art nouveau. Plătesc mii de dolari pentru o lampă Tiffany sau o plafonieră. Prin comparație, o criptă din prefabricate, art nouveau, e de-a dreptul ieftină. Și-apoi ești izolat de gloată. Te afli pe proprietatea ta, Doar n-ai fi vrând să fii imobilizat pentru eternitate într-un ambuteiaj de circulație sau într-o înghesuială la metrou la orele de vârf?

Papa Swiebel spunea că Gaylord Koffritz părea foarte sincer și că prin aburi deslușea numai un chip bărbos, plin de respect, înțelegător și preocupat – * un expert, un specialist, deschis la minte, sensibil. Dar implicațiile lui erau nimicitoare. Viziunea a pus stăpânire și pe mine – moarte tulburată sub glia fără de copaci și alama fără lustru a plăcii cu numele, fără de nume. Koffritz ăsta, cu diabolica lui poezie a reclamei, a făcut ca lui papa Swiebel să i se strângă inima. Mi-a încleștat și mie inima. Pentru că, la vremea când mi s-au povestit astea, eram muncit de o stăruitoare anxietate a morții. Refuzam până și să iau parte la înmormântări. Nu suportam să văd sicriul închis, iar gândul de a fi ferecat într-o cutie mă înnebunea. Starea mi s-a agravat când am citit într-un ziar că niște puști din Chicago au găsit un morman de coșciuge goale lângă crematoriul unui cimitir. Le-au târât la un iaz și le-au transformat în bărci. Pentru că citiseră la școală Ivanhoe, s-au jucat de-a cavalerii, folosind prăjini în chip de lănci. Un copil s-a răsturnat și s-a încâlcit în căptușeala de mătase a coșciugului. A fost salvat. Dar în mintea mea se căsca un cortegiu de sicrie căptușite cu tafta matlasată roz și satin verde pal, toate deschise ca niște fălci de crocodil. Mă vedeam vârat într-unul dintre ele ca să mă sufoc și să putrezesc sub greutatea lutului și a pietrelor – ba nu, sub a nisipului; Chicago este clădit pe întinderi de nisip și

mlaștini din era glaciară (pleistocen târziu). Ca o consolare, am încercat să-mi convertesc anxietățile în teme de solemnă meditație intelectuală. Cred că am făcut-o destul de bine - m-am gândit cum teama de moarte este o problemă specific burgheză, raportată la prosperitatea materială și la o concepție asupra vieții ca sursă de plăceri și de confort, și la ce a scris Max Weber despre concepția asupra vieții văzută ca o serie de segmente, productive, avantajoase și „plăcute”, care nu reușesc să dea senzația unui ciclu vital, așa încât nu poți muri „sătul de ani”. Dar aceste exerciții savante n-au reușit să-mi îndepărteze blestemul morții din minte. N-am făcut decât să ajung la concluzia că aveam o mentalitate foarte burgheză, din moment ce mă apucau nevriclele la ideea de a zăcea înăbușit în mormânt. Și eram furios pe Edgar Allan Poe pentru că a descris cu atâta precizie toate lucrurile astea. Povestirile lui despre catalepsie și oameni îngropați de vii mi-au otrăvit toată copilăria și încă mă mai dau gata. Ajunsesem să nu pot suporta noaptea cearșaful tras peste cap sau vârat sub picioare. Am pierdut o mulțime de vreme încercând să-mi închipui cum e mai comod pentru mort. Cred că înmormântarea în mare e cea mai bună.

Mostrele care făcuseră o gaură în podeaua Pontiacului Renatei fuseseră, deci, machete de cripte și de morminte. Când am întâlnit-o pe Renata, pe lângă meditațiile mele asupra morții (oare ar ajuta la ceva să ai în mormânt un perete despărțitor din lemn, un tavan chiar deasupra coșciugului, care să te izoleze de contactul direct cu greutatea sufocantă a pământului?), mă lăsasem stăpânit de o nouă ciudățenie. Când mă duceam după cumpărături prin magazinele de pe La Salle Street, urcând sau plonjând în ascensoare rapide, de fiecare dată când simțeam oprirea bruscă a liftului și ușile se pregăteau să se deschidă, inima mea se exprima. Absolut pe cont

propriu. Exclamă: „Iată destinul meu!” Se pare că așteptam vreo femeie care să apară în cadrul ușii: „În sfârșit! Tu!” Devenind conștient de acest flămând și înjositor fenomen ascensorial, am încercat să mă frânez și să-mi redobândesc nivelul de om matur. Am încercat chiar să adopt o atitudine științifică. Dar tot ce poate face știința în cazuri din astea este să-ți reafirme că apariția unui asemenea fenomen este provocată, probabil, de necesitățile reale. Încercarea de a fi judicios nu mă ducea nicăieri. La ce bun să fiu judicios dacă, așa cum simțeam, așteptasem multe mii de ani până să se îndure Dumnezeu să trimită sufletul meu pe acest pământ. Aici se aștepta din parte-mi să capturez un adevăr cert, înainte de a mă reîntoarce, odată cu sfârșitul zilei mele de pământean. Mă temeam să mă reîntorc cu mâinile goale. A fi judicios nu ajuta cu nimic la potolirea acestei spaime de a pierde barca. Oricine își poate da seama.

La început, când am fost convocat să-mi fac datoria de jurat, am strâmbat din nas spunând că e pierdere de vreme. Dar mai târziu am devenit un jurat activ și fericit. A pleca dimineața de acasă, ca toată lumea, era o fericire. Purtând pe piept un ecuson de metal cu un număr, stăteam cu plăcere printre sutele de membri ai corpului de jurați, sus, în noul zgârie-nori al tribunalului districtual, un cetățean oarecare printre alți cetățeni. Pereții de sticlă și traversele de oțel roșietice și vineții erau o frumusețe - ca și vastitatea cerului, spațiul ordonat, îndepărtatele cilindre ale rezervoarelor de depozitare, periferiile murdare de un portocaliu estompat, verdele apei vârstă de podurile negre. Privind afară, din sala juraților, am început să am Idei. Îmi aduceam cu mine cărți și hârtii (așa încât să nu fie o totală pierdere de vreme). Pentru prima oară am citit de la un capăt la altul scrisorile pe care colegul meu Pierre Thaxter mi le trimitea din California.

În general, nu citesc cu mare atenție scrisorile, iar cele ale lui Thaxter erau foarte lungi. Le compunea și le dicta în livada lui de portocali de lângă Palo Alto, unde ședea și medita pe un scaun pliant de campanie. Purta o manta neagră de carabinier, umbla în picioarele goale, bea Pepsi-Cola, avea vreo opt sau zece copii, datora bani la toată lumea și era expert în cultură. Femeile care îl adorau îl tratau ca pe un bărbat de geniu, credeau tot ce le spunea, îi dactilografiau manuscrisele, îi nășteau copii, îi serveau Pepsi-Cola. Citind voluminoasele sale însemnări în legătură cu primul număr al revistei Arca (aflat de trei ani în faza de proiect, și cu costurile oscilând de zor), mi-am dat seama că Thaxter mă presa să-mi completez o serie de eseuri despre „Marile plictisuri ale lumii moderne”, îmi sugera diferite aspecte ale temei. Unele tipuri sunt absolut evidente – pisălogii politici, filosofici, teoreticieni, educaționali, terapeutici – dar mai sunt și alții, adeseori trecuți cu vederea, de pildă pisălogii inovatori. Pe mine, însă, nu mă mai interesau categoriile și ajunseseam acum să mă preocup numai de aspectele generale și teoretice ale temei.

Am petrecut ore plăcute în sala juraților revizuindu-mi notele despre plictiseală. Mi-am dat seama că mă abținusem de la definiții. Foarte frumos din partea mea. M-am ferit să intru în chestiuni teologice despre accidia și taedium vitae. Am socotit necesar să arăt numai că, de la începuturi, omenirea a trecut prin stări de plictis, dar că nimeni nu a studiat încă această chestiune, în fond și formă, ca o problemă în sine. În timpurile moderne, problema a fost abordată sub denumirea de anomie sau alienare, ca un efect al condițiilor de muncă în sistemul capitalist, ca un rezultat al nivelării în societatea de consum, ca o consecință a diminuării credinței religioase și a dispariției treptate a elementelor sacre și profetice, a

ignorării forțelor subconștientului, a recrudescenței raționalismului într-o societate tehnologică sau a intensificării birocratismului. După părerea mea, s-ar putea porni de la acel crez al lumii moderne: „ori trăiești intens, ori putrezești”. Am legat aceasta de constatările bătrânului psiholog Binet, și anume că persoanele supuse crizelor de isterie dovedesc pe parcursul acceselor de cincizeci de ori mai multă energie, rezistență, forță de realizare, ascuțime a facultăților, creativitate, decât în perioadele lor normale. Sau, așa cum s-a exprimat William James, ființele omenеști trăiesc cu adevărat numai atunci când ating cea mai înaltă tensiune a potențialului lor. Ceva de genul Wille zur Macht. Să pornim deci de la ideea că plictiseala e un soi de suferință pricinuită de neconsumarea totală a forțelor noastre, durerea irosirii posibilităților și a talentelor, și e întotdeauna însoțită de speranțe legate de o viitoare optimă utilizare a capacităților. (Mă străduiesc ca în aceste experimente mintale să nu rad în stilul științelor sociale.) Dar speranțele abstracte nu se materializează în nimic concret și această stare permanent abstractă a speranțelor constituie încă o sursă de taedium. Oameni încărcăți de talente, în plină vigoare fizică, scânteind de inteligență și inventivitate, adică persoane extrem de dotate, se văd garate pe linie moartă, decenii întregi, izgoniți, exilați, înghesuiți în cotețe de găini. Imaginația a încercat să înfrângă această problemă, forțând însăși plictiseala să devină o sursă de interes. Ideea îi aparținea lui Von Humboldt Fleisher, care mi-a demonstrat cum a realizat acest lucru James Joyce; dar oricine citește literatură poate s-o descopere și singur. Literatura franceză modernă se preocupă în mod special de tema plictiselii. Stendhal o menționează pe fiecare pagină, Flaubert îi închină cărți întregi și Baudelaire a fost poetul ei cel mai de seamă.

Care-i cauza acestei specifice sensibilități franceze? Să se datoreze oare faptului că l'ancien régime, temându-se de o nouă Frondă, a creat o curte care a golit provincia de talente? În afara centrului, unde înfloreau arta, filosofia, științele, bunele maniere și conversația, nu mai exista absolut nimic. Sub Ludovic al XIV-lea, clasele de sus se bucurau de o societate rafinată și, orice s-ar spune, oamenii nu trebuie să trăiască în singurătate. Numai dezaxați ca Rousseau au exaltat solitudinea, dar oamenii normali sunt de acord că e un lucru cumplit. Apoi, în secolul al XVIII-lea, faptul de a intra la închisoare a început să capete semnificația sa modernă. Gândiți-vă numai de câte ori au intrat la închisoare Manon și Des Grieux. Și Mirabeau, și amicul meu Von Trenck și, firește, marchizul de Sade. Viitorul intelectual al Europei a fost determinat de oameni îmbruiți de plictiseală, de scrierile unor prizonieri. Apoi, în 1789, tinerii locuitori ai suburbiilor, avocați scriitori și oratori de țară, au fost cei ce au asaltat și au capturat centrul interesului.

Plictiseala are mult mai multe lucruri în comun cu revoluțiile politice moderne decât justiția, în 1917, plicticosul ăla de Lenin care a scris atâtea broșuri și scrisori plictisitoare privind chestiuni organizatorice era, pe scurt, plin de pasiune, iradia interes pur și simplu. Revoluția Rusă promitea omenirii o viață veșnic interesantă. Când Troțki vorbea de o revoluție permanentă se referea de fapt la un interes permanent. La început Revoluția a fost o operă debordând de inspirație. Muncitori, țărani, soldați - cu toții erau străbătuți de emoție și poezie. Când această scurtă și strălucitoare fază s-a încheiat, ei bine, ce a urmat atunci? Cea mai plicticoasă societate din istorie. Lipsă totală de gust, sărăcie, prostie, lucruri de doi bani, clădiri plicticoase, lipsuri plicticoase, o conducere plicticoasă, o presă stupidă, o educație stupidă,

o birocrație exasperantă, muncă forțată, amenințarea poliției, amenințarea codului penal, congrese de partid plicticoase etc.

Ce poate fi mai plicticos decât lungile dineuri pe care le dădea Stalin, așa cum le descrie Djilas? Până și eu, o persoană „asezonată” de plictiseala anilor petrecuți în Chicago, ba chiar „marinată”, „mitridatizată” de Statele Unite, am fost îngrozit de relatarea lui Djilas despre acele banchete care durau toată noaptea. Oaspeții o țineau tot într-o mâncare și-o băutură și apoi, la ora 2 dimineată, trebuiau să se uite la un film western. Fundurile îi dureau. Erau înfricoșați. Stalin, în timp ce flecărea și glumea, îi alegea pe cei care aveau să încaseze un glonț în ceafă, iar ei, mestecând, gâfâind și trăgând zdravăn la măsă știau asta, se așteptau să fie lichidați în curând. În timpurile noastre, ce-ar mai fi plictiseala dacă n-ar fi însoțită de teroare? Unul dintre cele mai plicticoase documente ale tuturor timpurilor este volumul impozant conținând Conversațiile la masă ale lui Hitler, Hitler își punea oamenii să vizioneze filme, să înfulece prăjituri, să bea cafea cu Schlag¹ în timp ce el îi pisa, propovăduia, teoretiza, expunea. Fiecare dintre ei murea de plictiseală și de frică, temându-se să se ducă și până la toaletă. Această combinație de putere și plictiseală n-a fost niciodată cercetată așa cum s-ar cuveni. Plictiseala este un instrument de constrângere socială. Putere înseamnă puterea de a impune plictiseala, de a comanda staze, de a îmbina aceste staze cu spaima. Adevăratul taedium, profundul taedium este asezonat cu teroare și cu moarte.

Se ridică apoi întrebări și mai profunde. De pildă, istoria universului ar fi foarte plicticoasă dacă am încerca s-o gândim în termenii obișnuiți ai experienței umane. Toată acea uriașă întindere de timp lipsită de orice evenimente! Pretutindenii corpuri gazoase, și căldură și

particule de materie, soarele, marea și vântul, evoluția târâtoare, atom alăturându-se atomului, accidente chimice – evuri întregi în care aproape că nu s-a întâmplat nimic, mări lipsite de viață, doar câteva cristale, câțiva compuși de proteină în dezvoltare. Lentoarea evoluției este teribil de iritantă. Accidentele stângace ale naturii pot fi contemplate ca fosilele din muzee. Cum puteau oare asemenea oase să se târască, să meargă, să alerge? E un supliciu să te gândești numai la bâjbâiala speciilor, la toată acea orbecăială, târâială, plescăială, rumegare, reproducere, la plicticoasa încetineală cu care se dezvoltau țesuturile, organele și membrele. Și apoi plictiseala apariției tipurilor superioare și, în sfârșit, a omului, monotonia vieții în pădurile

1. Frișca (germ.). 264

paleoliticului, lunga, lunga incubație a inteligenței, încetineala inventivității, idioteția epocilor agrare. Acestea pot fi interesante numai când le treci în revistă, în gândire. Dar nimeni n-ar suporta să le experimenteze. Cerințele prezentului se îndreaptă spre rapida mișcare înainte, spre comprimare, spre viața trăită cu viteza gândului. Pe măsură ce ne apropiem, prin tehnologie, de faza realizării instantanee, a împlinirii eternelor dorințe și fantezii umane, a abolirii timpului și spațiului, problema plictisului devine cu atât mai intensă. Ființa umană, din ce în ce mai oprimată de condiția specifică a existenței sale – câte o singură existență pentru fiecare, nu mai mult de o viață pe cap de locuitor – e nevoită să se gândească la plictiseala morții. Ah, acea eternitate de non existență! Pentru ființe care tânjesc după continuu divertisment și diversitate! Vai! Ce colosal de plicticoasă va fi moartea! Să zaci în groapă, imobilizat într-un singur loc, ce înspăimântător!

E adevărat, Socrate a încercat să ne consoleze. Ne-a spus că nu există decât două posibilități: ori sufletul este

nemuritor, ori după moarte lucrurile vor fi din nou la fel de inexistente cum erau și înainte de a ne naște. N-aș spune că-i un gând prea reconfortant. În orice caz, era normal ca teologia și filosofia să se preocupe de toate acestea în adâncime. Iar teologia și filosofia sunt datoare față de noi să nu devină plicticoase la rândul lor. E o obligație pe care nu și-o respectă întotdeauna. Oricum, Kierkegaard n-a fost un pisălog. Mi-am propus ca în eseul meu de căpătâi să studiez contribuția lui. În concepția sa, primatul eticului asupra esteticului a fost necesar pentru o restabilire a echilibrului. Dar de-ajuns cu toate astea! în mine însumi am putut detecta următoarele două surse de taedium: 1) Lipsa unui raport personal cu lumea exterioară. Am povestit mai înainte că vara trecută, în timp ce străbăteam Franța într-un tren, priveam pe fereastra vagonului și-mi spuneam că vâlul Maya a început să se rărească. Și de ce? Eu nu vedeam ceea ce era acolo în realitate, ci numai ceea ce vede fiecare, conform unei directive comune. Prin aceasta vreau să spun că viziunea noastră asupra lumii a epuizat natura. Regula acestei viziuni este că Eu, subiectul, văd numai fenomenele, lumea obiectelor. Nu-i vorba, în mod necesar, de obiecte în sine, așa cum le definește rațiunea modernă. Căci, spune Steiner, pe tărâm spiritual un om poate să se desprindă de sine însuși, lăsând ca lucrurile să-i vorbească despre ele însele, să-i vorbească despre ceea ce are semnificație nu numai pentru el dar și pentru ele. Astfel, soarele, luna, stelele vor vorbi nonastronomilor, în ciuda faptului că aceștia ignoră știința. De fapt, era și timpul să se întâmple așa. Ignorarea științei nu trebuie să ne țină întemnițați în cel mai de jos și mai anodin sector al existenței, interzicându-ne să intrăm în relații independente cu creația în ansamblu. Oamenii cultivați vorbesc despre o lume văduvită de iluzii (plicticoasă). Dar nu lumea, ci propriul meu cap e văduvit

de iluzii. Lumea nu poate fi văduvită de iluzii. 2) Pentru mine, ego-ul meu conștient de sine este lăcașul plictiselii. Această conștiință de sine creândă, hipertrofiată, dominatoare, dureroasă este, pe tărâmul plictisului, unica rivală a forțelor politice și sociale care-mi guvernează viața (relațiile de afaceri, forțele tehnologico-birocratice, statul). Pe de o parte ești solicitat de o amplă mișcare de viață organizată, iar pe de alta nu ai decât eul tău solitar, cu conștiință independentă, mândru de detașarea lui și de absoluta-i imunitate, de stabilitatea sa și de puterea de a nu fi afectat de nimic - nici de suferințele altora, nici de societate, de politică sau de haosul exterior, într-un fel, nu se sinchisește de nimic. I se cere să se sinchisească, adeseori îl presăm noi înșine să se sinchisească, dar blestemul indiferenței îi apasă conștiința sa dureros de independentă. Liberă de atașamente față de crezuri sau de alte suflete. Cosmologii, sisteme etice? Trece peste ele dintr-o mișcare. Pentru că a fi pe deplin conștient de tine însuși ca individ înseamnă, în același timp, a fi separat de orice altceva. Aceasta este împărăția spațiului infinit într-o coajă de nucă a lui Hamlet, a acelor „vorbe, vorbe”, a acelei „Danemarca e o închisoare”.

Astea erau câteva dintre notele pe care Thaxter îmi cerea să le dezvolt. Mă aflu însă într-o condiție prea precară. De câteva ori pe săptămână mă duceam în oraș să-mi văd avocații și să-i consult asupra problemelor mele. Îmi atrăgeau atenția că mă găseam într-o situație complexă și primejdioasă. Vestile lor erau din ce în ce mai proaste. Și eu mă avântam în ascensoare, spre culmi, căutându-mi, ori de câte ori se deschideau ușile, salvarea sub forma unei femei. O persoană în situația mea ar fi trebuit să se încuie în cameră și, dacă nu are tăria lui Pascal de a rămâne claustrat, ar trebui să arunce cheia pe fereastră. Și, într-o zi, ușa s-a deschis în clădirea tribunalului districtual și am

văzut-o pe Renata Koffritz. Și ea purta un ecuson de metal cu un număr. Eram doi contribuabili, doi votanți, doi cetățeni. Dar vai, ce mai cetățeni! Și unde era glasul lăuntric care exclamă: „Destinul meu!” Tăcuse. Ea să fi fost, deci? Cert, era o femeie sută-n sută, catifelată, încântător de serioasă, îmbrăcată într-o fustă mini și cu pantofi cu baretă, de școlăriță. Mi-am spus: „Doamne, ajută-mă!” Mi-am mai spus: „Gândește-te de două ori înainte de a te arunca”. Ba chiar mi-am mai spus: „La vârsta ta, un budist s-ar pregăti să dispară pe veci în pădure”. Dar fără niciun rezultat. Poate că nu ea era chiar destinul așteptat de mine, dar în orice caz era un destin, îmi știa și numele.

— Dumneata trebuie să fii domnul Citrine, mi-a zis.

Cu un an înainte mi se acordase un premiu din partea Clubului Zigzag, o asociație culturală a directorilor de bancă și brokerilor din Chicago. Nu mă invitaseră să devin membru al clubului, dar îmi conferiseră o emblemă pentru cartea mea despre Harry Hopkins. Îmi apăruse poza în Daily News. Mi-am spus că, probabil, doamna o văzuse acolo. Dar ea m-a lămurit:

— Prietenul dumitale, domnul Szathmar, este avocatul meu în procesul de divorț și s-a gândit că noi doi ar trebui să ne cunoaștem.

Ah, m-a dat gata! Cu ce viteză m-a și anunțat că era pe cale să divorțeze. Ochii ei plini de dragoste evlavioasă îmi și transmiteau mesaje de amor și depravare în sectorul „golan-de-Chicago” al sufletului meu. M-a potopit o răbufnire din vechea malarie sexuală a cartierului West Side.

— Domnul Szathmar ți-e un prieten foarte devotat. Te adoră. Când vorbește despre dumneata, efectiv închide ochii și capătă un aer poetic. Neașteptat la un om atât de masiv. Mi-a vorbit despre iubita dumitale care s-a prăbușit

în junglă. Și despre prima duminică idilă - cu fiica doctorului.

— Naomi Lutz.

— Ce nume aiurit!

— Da, așa-i.

Era adevărat că Szathmar, prietenul meu din copilărie, ținea la mine, dar îl pasiona să facă pe pețitorul, ba chiar pe codoșul. Avea o slăbiciune pentru aranjamente amoroase. Lucrul îi era de folos pe linie profesională, întrucât îi lega pe clienți de el. În unele cazuri speciale prelua toate detaliile practice - chiria pentru apartamentul metresei, mașina ei, conturile, facturile la dentist. Acoperea chiar și încercările de sinucidere. Și înmormântările. Adevărata lui chemare nu era legea, ci aranjarea sustelor pentru clienți. Și, dac-ar fi fost după el, noi, cei doi prieteni din copilărie, aveam s-o ducem în crailăcuri până ne-o suna ceasul cel de pe urmă. Szathmar o făcea cu eleganță. Cu sos de filosofie, poezie, teorie. Cita, pune discuri, teoretiza despre femei, încerca să țină pasul cu jargonul erotic atât de repede schimbător al generațiilor succesive. Deci așa ar fi urmat să ne sfârșim zilele: doi crai bătrâni, cu picioare tremurătoare de moșnegi, scăpați dintr-o farsă de Goldoni? Sau ca baronul Hulot d'Ervy al lui Balzac, a cărui soție aflată pe patul de moarte îl aude pe bătrân făcându-i propuneri slujnicei?

În urmă cu câțiva ani, Alee Szathmar, în urma unui stres puternic, a avut un atac de cord sub bolțile Băncii Naționale. Țineam mult la nebunul de Szathmar. Am fost foarte îngrijorat pentru el. Îndată ce a fost scos de la reanimare, am alergat la spital să-l văd și l-am găsit în plină efervescentă erotică. Se pare că e un lucru obișnuit în urma atacurilor de cord. Sub coama lui de păr alb, cu perciuni stufoși încadrându-i pomeții conform noii mode masculine, ochii posomorâți i se dilatau de îndată ce intra

o soră în rezervă, deși era încă destul de congestionat la față. Pe vechiul meu prieten, acum corpolent și masiv, îl apucaseră pandaliile. Eu venisem să-i fac o vizită de simpatie, dar el n-avea ce face cu afurisita mea de simpatie. Ochii îi erau firoși, mereu la pândă. În cele din urmă, i-am spus:

— Alee, încetează cu toată parada asta. Știi bine despre ce vorbesc – nu-ți mai descoperi goliciunile de câte ori intră o femeie să facă curat sub pat.

S-a holbat la mine:

— Ce? Ești tâmpit!

— În ordine. Nu-ți mai trage în sus cămașa. Exemplele rele pot fi înălțătoare – în fața lor te poți lăsa cuprins de un brusc acces de decență, spunându-ți: „Bietul Alee, ce exhibiționist! Slavă Domnului, eu nu sunt așa!” Și totuși, iată-mă și pe mine, pe băncile juraților, cu o erecție provocată de prezența Renatei. Eram înfierbântat, amuzat, vag mortificat, în fața noastră se judeca un caz de vătămare corporală. Dacăș fi vrut să fiu cinstit, m-aș fi dus la judecător și i-aș fi cerut să mă scoată din funcție: „Excelență, nu mă pot concentra asupra procesului, din cauza superbeii jurate de lângă mine. îmi pare rău că reacționez ca un adolescent...” (îmi părea rău pe dracu'! Eram într-al nouălea cer.) Și-apoi procesul se învârtea în jurul unei reclamații împotriva companiei de asigurări, făcută de o doamnă, victima unei ciocniri de taxiuri. Problema mea personală se dovedea mult mai importantă. Procesul nu era decât muzica de fond. Băteam tactul cu pulsații de metronom.

Două etaje mai jos, eu însumi eram pe post de acuzat, într-o acțiune judecătorească ce urmărea să-mi ia toată averea. Ai fi zis că faptul era menit să mă trezească la realitate. Aș, de unde!

În pauza de prânz m-am repezit în La Salle Street ca

să culeg de la Alee Szathmar informații în legătură cu splendoarea de fată. Făcându-mi drum prin aglomerația din Chicago, am simțit cum îmi slăbesc balamalele, mi se înmoaie chingile și îmi scade tonusul. Dar ce puteam face eu, singur, împotriva unei forțe care pusese stăpânire pe întregul glob? Biroul lui Alee avea un aer distins, aproape stil Harvard, deși el își făcuse studiile juridice la curs seral. Decorul era princiar, seturi întregi de coduri și legi, o atmosferă de înaltă urisprudență, fotografii ale judecătorului Holmes și ale înalților juriști, înainte de marea criză, Alee a fost copil de oameni bogați. Nu extrem de bogați, dar bogați, îi știam eu pe copiii bogați, îi studiasem ajunși pe culmile societății, ca în cazul lui Bobby Kennedy. Von Humboldt Fleisher, care făcea întotdeauna mare caz că se născuse în bogăție, nu fusese un autentic copil bogat, în timp ce Alee Szathmar, care fusese unul, ținea să spună tuturor că el se născuse poet. În liceu își dovedise simțul poetic prin posesiuni: poseda operele lui Eliot, Pound și Yeats. Învățase pe de rost Prufrock, care a devenit unul dintre atuurile lui. Dar criza a lovit puternic familia Szathmar și Alee n-a putut căpăta instrucțiunea aleasă pe care bătrânul lui tată, făuritor de proiecte meticuloase, sperase să i-o poată da. În orice caz, așa cum Alee în adolescență avusese biciclete, și truse de chimie, și puști B.B., și costum de scrimă, și rachete de tenis, și mănuși de box, și patine, și ukulele, tot astfel avea acum cel mai modern echipament IBM, telefoane sofisticate, computere, ceasuri de mână cu radio, copiatoare Xerox, magnefoane și sute de tomuri juridice.

După atacul său coronarian se îngrăsase în loc să slăbească. Conservator în îmbrăcăminte, încerca să-și acopere fundul bombat prin sacouri cu șliț dublu. Și arăta ca un sturz uriaș. Fața extrem de umană a acestei păsări era încadrată de favoriți albi stufoși. Ochii căprui, calzi,

plini de iubire și prietenie, nu erau deosebit de onești. O observație a lui C.G. Jung m-a ajutat să-l înțeleg pe Szathmar. Unele spirite, spune Jung, aparțin unor perioade timpurii ale istoriei. Printre contemporanii noștri există babilonieni și cartaginezi, sau tipuri din Evul Mediu. Pe Szathmar îl vedeam ca pe un cavalerist din secolul al XVIII-lea, unul din suita pandurului von Trenck, vărul norocosului meu Trenck. Obrajii lui tuciurii și umflați, nasul roman, favoriții creți, pieptul gras, șoldurile masive, picioarele frumoase și bărbia virilă, despicată, atrăgeau femeile. Spre cine se îndreaptă gusturile femeilor constituie întotdeauna un mister de nepătruns. Dar, desigur, rasa trebuie să se perpetueze. Oricum, iată-l pe Szathmar așteptându-mă. Poziția sa în scaun îmi sugera un amant neîndemânatic, dar de nezdruncat, cocoțat peste o femeie frumoasă. Cu brațele încrucișate, ca Balzac al lui Rodin. Din nefericire, încă nu arăta complet restabilit. Dar în zilele acelea, toți oamenii mi se păreau că arată cam bolnavi.

— Alee, cine-i Renata Koffritz? Scurt și cuprinzător.

Szathmar purta un interes cald clienților lui, mai ales femeilor frumoase. Acestea căpătau de la el înțelegere, îndrumări psihiatrice, sfaturi practice și chiar mici digresiuni de artă și filosofie. M-a lămurit scurt și cuprinzător: copil unic; mamă tăcănită; tată inexistent; fugită în Mexic cu profesorul de desen din liceu; adusă înapoi; fugită mai târziu la Berkeley; găsită cu un grup de hippy în California; măritată cu Koffritz, comis-voiajor în branșa cripte și morminte...”

— Stai așa! L-ai văzut vreodată? Un tip înalt? Barba castanie? Ei, ăsta a încercat să-l câștige de client pe moș Myron Swiebel la baia de aburi de pe Division Street.

Szathmar n-a părut impresionat de coincidență. A continuat:

— E cea mai mișto damă pe care am divorțat-o vreodată. Are un băiețuș, foarte drăguț. M-am gândit la tine. Cu femeia asta poți trece la acțiune.

— Tu ai trecut?

— Cum, eu, avocatul ei?

— Nu-mi juca mie comedia eticii. Dacă nu i-ai făcut avansuri, e pentru că nu ți-a plătit încă onorariul.

— Cunosc concepția ta despre profesiunea noastră. Pentru tine orice treabă avocățească înseamnă o fraudă.

— De când a ales Denise calea războiului, am văzut eu destule treburi avocățești. Și m-ai dat pe mâna lui Forrest Tomehek, una dintre cele mai mari vedete din branșă. E ca și cum ai pune o bucătică de confetti în fața unui aspirator gigant.

Rânjind fantastic, Szathmar scoase un „pfff!”, scuipând aerul într-o parte, simbolic.

— Mă rahat cu ochi ce ești, a trebuit să mă închin la Tomehek ca să preia cazul tău. Mi-a făcut o favoare colegială. Un om ca el! Pe tine nu te-ar accepta nici ca ornament în acvariul lui. Președinți de consilii de administrație și bancheri îl imploră să le acorde din timpul lui, boule! Tomehek! Tomehek aparține unei familii de politicieni și juriști. Și a fost și pilot de vânătoare în Pacific.

— Ceea ce nu-l împiedică să fie un escroc, și un incompetent pe deasupra. Denise e de o mie de ori mai șmecheră ca el. A studiat documentele și l-a prins cu mâța-n sac. Nici măcar n-a făcut un inventar legal al bunurilor ca să stabilească ce aparține fiecăruia. Nu-mi cânta mie povestea cu demnitatea baroului. Dar hai să nu ne ciorovăim. Vorbește-mi despre fata aia.

Se ridică din fotoliu. Fusesem la Casa Albă, luasem loc în fotoliul președintelui din Biroul Oval, dar pot să jur că mobila lui Szathmar era din piele mai fină. Fotografiile înrămate ale tatălui și bunicului său, prinse pe perete, îmi

aminteau de timpurile de altă dată din West Side. În fond, sentimentele mele față de Szathmar erau sentimente de familie.

— În clipa în care am văzut-o intrând pe ușa asta, mi-am zis că-i pentru tine. Mă gândesc întruna la tine, Charlie. Tu n-ai avut o viață fericită.

— Nu exagera.

— Ești o fire nefericită, stăruiești el. Talent și posibilități irosite, încăpățânat ca un catâr, pervers, mândru, strâmbând din nas la orice. Cu toate relațiile tale din New York, Washington, Paris, Londra și Roma, cu toate succesele tale, cu toată priceperea ta la vorbe, cu tot norocul tău - pentru că parte de noroc ai avut. Să fi avut eu atuurile astea, ce n-aș fi făcut! Și-a trebuit să te însori cu cată aia din West Side dintr-o familie de politicieni de cartier și cartofoari de bodegă și băcani și inspectori de canalizare. Fandosită aia cu aere de Vassar! Pentru că vorbea ca la carte, și tu mureai după înțelegere și conversație și dumneaei era cultă. Și eu care țin la tine, care am ținut întotdeauna, ticălos idiot ce ești, eu care am avut un colțișor cald pentru tine încă de când eram țănci de zece ani, stau treaz nopțile și-mi muncesc creierii: „cum să-l mai salvez și acum pe Charlie; cum să-i păzesc bănișorii; cum să-l scap de impozite; cum să-i găesc cel mai bun avocat; cum să-i găesc o femeie pe cinste?” Tu, nătărăule, cretin infam ce ești, nici nu știi măcar ce înseamnă asemenea afecțiune.

Trebuie să vă mărturisesc că îmi plăcea Szathmar când se lansa în felul ăsta. În timp ce-mi trăgea chelfăneala, ochii i se întorceau întruna spre stânga, unde nu se afla nimeni. De parcă acolo ar fi stat cineva, un martor obiectiv care i-ar fi împărtășit indignarea. Și scumpa lui mamă avusese exact același obicei. Și ea cerea confirmare de la spațiul gol, în același fel ultragiatic,

împreunându-și mâinile pe piept. Iar în pieptul lui Szathmar bătea o inimă mare, bărbătească, în timp ce eu eram cu totul lipsit de inimă, sau cel mult aveam niște măruntaie de pui – cel puțin așa vedea el lucrurile. Se închipuia pe sine ca pe un personaj de o vitalitate eroică, matur, înțelept, păgân, tritonesc. Dar în adevăratul lui for interior nu se gândea decât să se cațere cât mai sus, să se vâre în toate cât mai mult, la intromisie și la porcăriile pe care le numea „libertatea sexuală”. Dar mai trebuia să urmărească și cum să-și facă suma lunară. Avea cheltuieli mari. Cum să le combine pe toate era marea întrebare, îmi spusese odată: „Eu am luat parte la revoluția sexuală înainte să fi auzit măcar cineva de ea”.

Dar trebuie să vă mărturisesc încă ceva. Mie mi-era rușine pentru noi amândoi. N-aveam niciun motiv să-l privesc de sus pe Szathmar. Din toate lecturile mele învățasem măcar un lucru. Ajunsesem să înțeleg oarecum eforturile depuse în ultimele două secole de clasa de mijloc pentru a păstra o aparență de respectabilitate, pentru a-și menține o anume scumpă inocență – inocența Clarisei când se apăra de desfrânarea lui Lovelace. Inutil! Pentru că mai deprimantă e descoperirea că ai trăit cu sentimente de carte poștală ilustrată, cu panglicuțe de virtute mic-burgheză legate fundă în jurul propriei tale inimi. Pe drept cuvânt detestă lumea acest gen de abominabilă inocență americană, care a putut fi adulmecată la Woodrow Wilson, în 1919. La școală, ne învățaseră ce-i aceea onoare de cercetaș, bunătate, cavalerism; și acești stranii strigoi ai nobleții victoriene bântuiau încă inimile copiilor din Chicago, în vârstă acum de cincizeci-șaizeci de ani. Se arătau și în încrederea lui Szathmar în propria-i generozitate și magnificență, precum și în recunoștința mea către Dumnezeu că nu voi putea fi niciodată atât de grosolan ca Alee Szathmar. Pentru a-mi ispăși păcatele, l-

am lăsat să mă facă albie de porci. Dar când am socotit că a făcut destulă paradă, l-am întrebat:

— Și cum îți mai merge cu sănătatea?

Asta nu-i plăcea. Nu-și recunoștea nicio infirmitate.

— Mă simt foarte bine. Nu-mi spune că ai fugit de la tribunal ca să mă întrebi de sănătate. Trebuie doar să mai dau jos din greutate.

— Și rade-ți favoriții ăștia, dacă vrei să-ți dregi înfățișarea. Te fac să arăți ca eroul negativ dintr-un western de pe vremuri - ăla care vindea puști și rachiu pieilor-roșii.

— Foarte bine, Charlie. Eu nu sunt decât un pretins dandy. O târfă masculină zaharisită, în timp ce tu ești un om cu preocupări elevate. Tu ești nobil. Eu sunt o târâtură. Dar ai venit sau nu ca să mă descoși în legătură cu fata aia?

— Adevărat. De asta am venit.

— Nu te condamna pentru atâta lucru. E măcar un semn de viață și nu prea manifesti multe. Aproape că-ți pusesem cruce când ai respins-o pe Felicia aia cu țâțe mișto. E o femeie foarte drăguță între două vârste și ți-ar fi fost profund recunoscătoare. Bărbatu-su își făcea de cap. Și ea te adora. Dacă te-ai fi purtat drăguț cu ea, te-ar fi binecuvântat până la sfârșitul zilelor. E o gospodină și o mamă bună, care ți-ar fi purtat de grijă, ți-ar fi spălat și ți-ar fi gătit și ți-ar fi copt și ți-ar fi făcut piața, ba ți-ar fi ținut și socotelile, și frumușică pe deasupra. Și și-ar fi ținut gura, pentru că-i femeie măritată. Era perfectă. Dar n-ai văzut în asta decât încă una dintre ideile mele vulgare.

Îmi aruncă o privire furioasă, apoi adăugă:

— O.K., îți fac trampa cu puicuța asta. Invit-o mâine la un pahar la Palmer House. Aranjez eu detaliile.

Dacă eu eram susceptibil de malaria sexuală a West Side-ului, Szathmar în schimb nu putea rezista febrei

aranjamentelor. Unica lui aspirație era acum să mă vâre cu Renata în pat, unde ar fi fost și el prezent cu spiritul. Poate că spera ca, mai târziu, lucrurile să evolueze spre un trio. Szathmar, ca și Cantabile, sugera uneori combinații fanteziste.

— Ascultă-mă, urmă el. În timpul zilei, poți să iei o cameră la hotel cu ceea ce numesc ei „tarife de conferințe”. Ți rezerv eu una. Se cheamă că îți păstrez bani în custodie, așa că or s-o treacă în contul meu.

— Dacă mergem să luăm doar o băutură, cum știi că o s-ajungem până la camera de hotel?

— Asta depinde de tine. Cheia camerei o vei găsi la barman. Strecoară-i cinci dolari și el o să-ți dea un plic.

— Pe ce nume va fi plicul?

— Nu pe numele Citrine cel fără de prihană?

— Ce-ar fi să-l pui pe numele Crawley?

— Bătrânul nostru profesor de latină! Est avis în dextra melior quam quattuor extra1.

Așadar, a doua zi am invitat-o pe Renata la o băutură în barul întunecos de la demisol. Mi-am făgăduit că asta va fi, categoric, ultima mea tâmpenie. Față de mine, îmi explicam totul cât se poate de inteligent: nimeni nu poate ocoli istoria, și astea sunt farsele pe care ți le joacă istoria. Istoria a decretat că bărbatul și femeia trebuie să se cunoască unul pe celălalt în astfel de împrejurări. Urma să aflu dacă Renata era sau nu Destinul meu, dacă avea în ea adevărata anima jungiană. Se putea dovedi a fi cu totul altceva. Dar o singură apropiere erotică mă va lămuri, pentru că femeile aveau efecte foarte ciudate

1. Aproximativ: „Nu da vrabia din mână pe cioara de pe gard”.

asupra-mi: ori mă transportau în extaz, ori de-a dreptul mă îmbolnăveau. Una din două.

Era o zi umedă și mohorâtă, cablurile electrice

picurau, dar Renata răscumpăra vremea proastă. Purta un fulgarin din plastic, în dungi late, roșii albe și negre, un model Rothko. Ședea în obscuritatea separeului, încheiată până sub bărbie în fulgarinul lucios și scorțos. O pălărie lată, cu borul pleoștit, făcea parte din costum. Rujul cu parfum de banană, care-i contura gura frumoasă, era în nuanța roșului Rothko. Observațiile pe care le făcea nu erau prea strălucite, dar, de altfel, vorbea extrem de puțin. Râdea mult și, deodată, fața ei deveni foarte palidă. O luminare vârată într-o sticlă cu fund sferic, învelită într-un fel de plasă pescărească, răspândea o lumină leșinată. La un moment dat, fața ei se lăsă în jos, pe suprafața țeapănă, bombată și lucioasă a fulgarinului de plastic, și deveni foarte rotundă. Nu-mi venea a crede că fata descrisă de Szathmar - cea atât de pregătită să treacă la acțiune și cu atâta experiență se făcea praf după patru pahare de Martini și că fața ei putea deveni atât de albă, mai albă decât luna când se ivește la trei după-amiază. M-am întrebat dacă nu cumva simulează timiditatea din amabilitate față de un bărbat din altă generație, dar curând o sudoare rece, alcoolică, îi umezi fața frumoasă și ochii ei părură să mă roage să fac ceva. În toată această manifestare era un element de déjà vu, pentru că, în fond, trecusem de multe ori prin asemenea scene. Deosebirea consta în faptul că de astă dată încercam un sentiment de compătimire, ba chiar înclinația de a mă arăta ocrotitor față de tânăra cuprinsă de neașteptata slăbiciune. Nu-mi era greu să înțeleg de ce mă aflu în barul acela întunecos de la subsol. Condiția umană e implacabilă. Nu poți trăi fără dragoste. De ce? Era o convingere de neclintit, deși conținea o mare pondere de stupiditate. Această nevoie de dragoste (într-o formă atât de generalizată) e un teribil handicap. Dacă s-ar afla vreodată în mod public că șopteam „Destinul meu!” ori de câte ori se deschideau

ușile unui ascensor, Legiunea de Onoare ar putea, în mod foarte justificat, să-mi ceară medalia îndărăt. Și cea mai constructivă interpretare pe care am putut-o născoci la vremea aceea a fost platonica justificare că Eros se folosea de dorințele mele pentru a mă conduce din îngrozitorul impas în care mă găseam către înțelepciune. Era un gând frumos, de înaltă clasă, dar n-avea, bineînțeles, niciun sâmbure de adevăr în el (poate și pentru că nu mai aveam eu atâta parte de Eros). Marele nume pe care ar fi trebuit să-l folosesc, dacă existau într-adevăr forțe supranaturale care se preocupau de mine, nu era Eros, ci probabil Ahriman, monarhul întunericului. Oricum ar fi fost, era timpul s-o scot pe Renata din hruba asta.

M-am dus la bar și m-am aplecat discret peste tejghea. M-am amestecat printre băutori, în orice altă zi n-aș fi văzut în ei decât niște bețivani și niște trântori, dar acum mi se părea că aveau ochi mari cât strachina, care emiteau raze moralizatoare. Barmanul se apropie, între degetele inimii stingi strângeam o bancnotă de cinci dolari împăturită. Szathmar mă învățase exact cum să procedez, L-am întrebat pe barman dacă nu i s-a lăsat vreun plic pe numele Crawley. A înhățat pe loc bancnota de cinci dolari. Avea expeditivitatea proprie marilor orașe.

— Despre ce plic ziceai că-i vorba?

— Un plic pe numele Crawley.

— N-am niciun Crawley.

— Trebuie să fie un Crawley. Vrei să te mai uiți odată?

Răsfoi din nou plicurile. Fiecare dintre ele conținea o cheie.

— Care ți-e numele de botez, amice? Mai dă-mi un indiciu.

Chinuit, am răspuns cu glas scăzut:

— Charles.

— Ei, așa mai merge. N-ai fi ăsta: C-I-T-R-I-N-E?

— Pentru numele lui Dumnezeu, știu cum se ortografiază, am murmurat, pierit dar furios.

Am bombănit în sinea mea: „Urangutanul ăsta idiot de Szathmar! în toată viața lui n-a fost în stare să facă un lucru ca lumea. Și parcă eu îs mai bun – să mă bizui pe el să-mi aranjeze șustele!” în clipa aceea mi-am dat seama că cineva din spate încerca să-mi atragă atenția și m-am întors. Am văzut o cucoană între două vârste care-mi zâmbea. Era clar că mă cunoștea și că nu mai putea de bucurie. O cucoană trupeșă și amabilă, cârnă și cu pieptul înalt. Aștepta s-o recunosc și, în același timp, îmi destăinuia tacit că anii o schimbaseră. Dar era oare chiar atât de schimbată? Am spus:

— Da?

— Văd că nu mă mai cunoști. Dar tu ești același Charlie.

— N-am putut niciodată să înțeleg de ce e nevoie de atâta beznă în barurile astea, am răspuns.

— Bine, Charlie, dar sunt Naomi – drăguța ta din liceu.

— Naomi Lutz!

— Ce plăcere să dau peste tine, Charlie.

— Cum de te-ai nimerit în barul hotelului ăstuia? O femeie singură într-un bar înseamnă, de obicei, o prostituată. Naomi era însă prea bătrână pentru meseria asta. Și, în plus, ar fi fost de neconceput ca Naomi, care fusese iubita mea la cincisprezece ani, să fi devenit damă de bar.

— A, nu, răspunse ea. Sunt cu tata. Se întoarce îndată, îl scot cel puțin o dată pe săptămână din sanatoriu ca să-i ofer o băutură. Ții minte că întotdeauna îi plăcea să tragă la măsea.

— Ia te uită, bătrânul doctor Lutz!

— Da, mai trăiește. Foarte bătrân. Și el și eu te-am urmărit acolo în separeu cu tipa aia frumoasă. iartă-mă, Charlie, dar felul în care nu vreți să vă dați bătuți voi, bărbații, e neloial față de noi, femeile. Ce minunat pentru tine! Tata îmi spunea că-i pare rău că s-a amestecat între noi doi. În dragostea noastră de copii.

— A fost mai mult decât o dragoste de copii, am spus. Te-am iubit cu sufletul, Naomi.

În timp ce rostesc aceste cuvinte, eram conștient că venisem la bar cu o femeie și făceam o declarație pasionată alteia. Oricum, însă, acesta era adevărul, adevărul țâșnit involuntar, spontan.

— Naomi, m-am gândit adeseori că, din pricină că nu mi-am putut petrece viața alături de tine, m-am pierdut pe mine însumi. Absența ta m-a desfigurat, m-a făcut ambițios, perfid, complex, stupid, răzbunător. Dacă mi-ar fi fost dat să te pot strânge în brațe toată viața, de la cincisprezece ani încoace, nu mi-ar fi fost niciodată teamă de moarte.

— O, Charlie, asta să i-o spui lui mutu'. Totdeauna te-ai priceput la vorbe mari. Dar și băteai câmpii. Las c-ai avut femei cu duiumul. Am putut să-mi dau seama după felul cum te purtai acolo în separeu.

— Ah, da, „lui mutu'”.

Îi eram recunoscător că folosisese vechiul nostru jargon. Și, în primul rând, că îmi frânase efuziunile, care n-ar fi dus nicăieri, în al doilea rând, mă eliberase de povara unei noi obsesii care începuse să se înfiripe în barul întunecos. Era generată de ideea mea că, la scurt timp după moarte, când corpul neînsuflețit intră în descompunere și redevine un morman anorganic, sufletul se redeșteaptă la noua lui existență și, la o clipă după moarte, mă așteptam să mă trezesc într-un loc întunecos, asemănător cu barul ăsta, unde toți cei care s-au iubit

cândva ar putea să se reîntâlnească etc. Aceasta era impresia pe care mi-o făcea barul. Strângând în mână cheia „camerei de conferințe”, al cărei inel zornăia, știam bine că trebuia să mă reîntorc la Renata. Dacă bea Martini în continuare, avea să fie prea cherchelită ca să se poată ridica în picioare și să iasă din separeu. Dar trebuia să-l aștept pe doctorul Lutz. Și iată-l ieșind din toaleta pentru bărbați, foarte slăbit și chel, cârn ca și fiică-sa. Stilul lui „Babbitt” din anii '20 de transformase într-o curtenie de modă veche. Ne impusese și nouă, copiilor, un soi de ciudată curtoazie, căci, deși nu fusese niciodată doctor cu adevărat, ci numai pedicurist (avea un salon în centru și unul acasă), stăruia să i se spună „domnule doctor” și se înfuria când cineva i se adresa cu „domnule Lutz”. Fascinat de ideea de a fi doctor, trata felurite boli de picioare, până la genunchi. Dacă se pricepea la tălpi, de ce nu și la gambe? Îmi aduc aminte că mi-a cerut odată să-l ajut când aplica o alifie roșiatică, preparată de el, pe porțiunile oribil de inflamate de pe picioarele unei doamne care lucra la fabrica de biscuiți. Eu îi țineam borcanul cu alifie și compresele, iar el, în timp ce-i ungea rănilor, întreținea o conversație confidențială de vraci. O prețuiam pe doamna aceea pentru că-i aducea întotdeauna doctorului câte o cutie de pantofi plină cu foietaje cu ciocolată și cremă de nalbă și napolitane cu cacao. Amintindu-mi-le, am simțit pe cerul gurii pulsații cu gust de ciocolată. Și apoi mă vedeam șezând extaziat în scaunul medicinal al doctorului Lutz, în timp ce o ninsoare viscolită întuneca ferestrele micului salon zugrăvit în alb clinic. Citeam Irodiada. Impresionat de tăierea capului lui Ioan Botezătorul, am intrat în camera lui Naomi. Rămăseserăm singuri în timpul viforniței. l-am scos pijamaua de finet albastră și am privit-o goală.

Acestea erau amintirile care-mi învăluiau inima.

Trupul lui Naomi nu-mi era străin. Da. Nimic din Naomi nu-mi era străin. Dragostea ce-i purtasem pătrunsese până-n celulele ei, în molecule, care, fiind ale ei, erau înzestrate cu toate proprietățile lui Naomi. Din cauză că pentru mine Naomi era unică și, mai presus de orice, din cauza acestei pasiuni, am fost prins de doctorul Lutz în capcana unei relații Iacob-Laban. Trebuia să-l ajut la spălatul mașinii Auburn, un automobil albastru precum cerul, cu anvelope albe. Îl udam cu furtunul și-l lustruiam cu o bucată de piele de căprioara, în timp ce doctorul, în pantaloni scurți de golf din doc alb, stătea și-și fuma trabucul Cremo.

— Oh, Charlie Citrine, dar știi c-ai făcut o carieră!... exclamă bătrânul domn.

Vocea îi era încă lirică, înaltă și găunoasă. Niciodată nu reușise să-ți dea impresia că spune ceva substanțial.

— Cu toate că eu unul am fost republican de-al lui Coolidge și Hoover, urmă el, totuși când Kennedy te-a primit la Casa Albă, am fost mândru.

— Tânăra aia e fufa ta? întrebă Naomi.

— Zău dacă știi. Dar ce faci tu, Naomi?

— Căsnicia mea n-a mers și bărbatu-meu și-a luat lumea-n cap. Oricum, am crescut doi copii. Poate c-ai citit unele din articolele scrise de băiatul meu în South-west Township Herald?

— Nu. N-aș fi avut de unde să știi că sunt ale fiului tău.

— A scris în legătură cu dezintoxicarea de droguri - articole bazate pe experiență personală. Aș vrea să cunosc părerea ta asupra scrierilor lui. Fiică-mea e o scumpete, dar băiatul e o problemă.

— Și tu, Naomi, dragă?

— Nu mai fac mare lucru. Am un prieten. O parte din zi fac pe agentul de circulație în fața școlii primare.

Bătrânul doctor Lutz părea să nu audă nimic din toate astea.

— Mare păcat, am zis.

— De noi doi? Nu, nu este. Tu, cu viața ta intelectuală, ai fi însemnat un efort prea mare pentru mine. Eu sunt amatoare de sport. Slăbiciunea mea sunt meciurile de fotbal la televizor. E mare sărbătoare când facem rost de bilete la stadion sau la meciurile de hochei. Prânzim devreme la Como Inn, luăm autobuzul pân' la stadion și abia aștept luptele pe gheață și zbier cât mă țin bojocii când își scot dinții din gură. Mă tem că nu-s decât o femeie comună.

Când Naomi a rostit cuvântul „comun” și doctorul Lutz s-a definit „republican”, au vrut să spună că s-au integrat marelui public american și, în felul acesta, au aflat mulțumire și împlinire. Faptul de a fi fost pedicurist în cartierul comercial din Chicago, în anii '30, îi dădea bătrânului o mare satisfacție. Fiică-sa transmisea și ea un mesaj similar în ceea ce-o privea. Erau mulțumiți de ei înșiși și unul de celălalt și fericiți în asemănarea dintre ei. Numai eu, în chip misterios un neadaptat, stăteam între ei, cu cheia camerei de hotel în mână. Clar că ceea ce mă rodea era neasemănarea mea cu ei. Eram un vechi prieten, dar nu un american sută la sută.

— Acum trebuie să vă las, am spus.

— N-am putea lua o dată o bere împreună? întrebă Naomi. Mi-ar face plăcere să te mai văd. Ești mai indicat decât oricare altul să-mi dai un sfat în legătură cu băiatul meu, Louie. Tu n-ai copii hippy, nu-i așa? Și în timp ce-mi notam numărul ei de telefon, exclamă: O, ia te uită, Doc, în ce agendă frumoasă scrie! Tot ce ține de Charlie e elegant. Ai devenit un tip foarte șic. Dar nu ești bărbatul pe care vreo femeie să-l poată lega vreodată.

Urmărit de privirile lor, m-am întors în separeu și am

luat-o pe Renata. Mi-am pus pardesiul și pălăria, și ne-am prefăcut că ieșim în stradă. Mă simțeam înconjurat de privirile defăimătoare ale tuturor.

„Camera de conferințe” era exact ceea ce merită desfrânații și soții adulterini. Nu mai mare decât debaraua în care se țin măturile, dădea spre puțul de aerisire. Renata se lăsă pe un scaun și comandă încă două Martini de la room service. Am tras jaluzelele, nu ca să nu fim văzuți - întrucât în față aveam doar zid fără ferestre - și nu pentru că se trezise în mine seducătorul, ci din pricină că nu suport să mă uit la un puț de cărămidă. Lângă perete era o canapea extensibilă, tapisată cu pluș verde. De cum am văzut asemenea obiect, am știut că n-o să-i pot face față. Eram convins că n-o să reușesc s-o desfac. O dată anticipată, această provocare nu-mi dădea pace. Trebuia să înfrunt pericolul pe loc. Pernele mari, trapezoidale, umplute cu cauciuc spongios, erau ușoare ca fulgul. Le-am dat la o parte și am desfăcut cuvertura. Cearșafurile de dedesubt erau imaculate. După aceea am îngenuncheat și am început să bâjbâi cu mina pe dedesubt în căutarea unui mâner de tras. Renata urmărea în tăcere cum fața mi se încorda și se congestiona. Stăteam pe vine și trăgeam, blestemând în gând fabricanții care construiesc asemenea porcării și administrația hotelului care ia bani pentru asemenea „conferințe”.

— Un adevărat test de îndemânare, am spus.

— Zău?

— Cad la examen. Nu pot s-o desfac.

— Zău? Atunci las-o așa.

Pe sofaua îngustă nu era loc decât pentru o singură persoană. Dar, ca să fiu sincer, n-aveam niciun chef să mă întind.

Renata se duse la baie. Existau două scaune. M-am trântit în fotoliu, între pantofii mei se găsea o carpetă

împletită, pătrată. Sângele îmi zvâcnea în timpane. O femeie de serviciu, ursuză, aduse cele două pahare de Martini. Luă bacșișul de un dolar fără un cuvânt de mulțumire. Apoi Renata ieși din baie, cu fulgarinul lucios încheiat în continuare până sub bărbie. Se așază pe sofa, sorbi o înghițitură sau două de Martini și leșină frumos. Am încercat să-i ascult inima prin învelișul de plastic. Să fi fost cardiacă? Și dacă era o chestie serioasă? Puteam chema o ambulanță? Am încercat să-i iau pulsul, urmărind prostește secundarul ceasului și pierzând șirul numărătorii. Ca un element de comparație, mi-am luat și mie pulsul. Nu reușeam să coordonez rezultatele. Pulsului nu părea mai anormal decât al meu. Deși zăcea inconștientă, situația ei era mai de invidiat. Avea pielea umedă și rece. I-am șters transpirația cu un colț de cearșaf și am încercat să mă gândesc ce-ar face într-o asemenea situație disperată George Swiebel, consilierul meu medical. Știam exact ce-ar fi făcut: i-ar fi întins picioarele, i-ar fi scos pantofii și deschiat pardesiul, ca să poată respira în voie. Am făcut exact același lucru.

Sub fulgarin, Renata era complet goală. Se dusesse la baie ca să se dezbrace. După ce i-am deschiat nasturele de sus, aș fi putut să mă opresc, dar n-am făcut-o. Desigur că o cântărisem în gând pe Renata și încercasem să ghicesc cum e făcută. Dar cele mai generoase închipuiri ale mele erau mult depășite de realitate. Nu mă așteptasem ca totul să fie atât de opulent și fără de cusur. Observasem pe banca juraților că degetele îi erau cărnoase, și se bombau ușor înainte de a se îngusta spre vârf. Am presupus că, probabil, și coapsele ei frumoase se bombează una spre cealaltă în armonie cu degetele, într-adevăr așa era, și o admiram mai curând ca un iubitor de frumos decât ca un seducător. Impresia mea de moment – pentru că nu am ținut-o prea mult descoperită – era că

fiecare părticică de țesut era perfectă, fiecare fir de păr strălucea. Carnea ei degaja o mireasmă ametoitoare. După ce am văzut cum stau lucrurile, i-am încheiat fulgarinul la loc, dintr-un elementar respect. Am rearanjat-o cum m-am priceput. Pe urmă m-am dus la fereastră și am deschis-o. Din nefericire, minunata ei mireasmă se risipi, dar avea nevoie de aer curat. I-am luat lucrurile din camera de baie și i le-am îndesat în poșeta mare, controlând ca nu cumva să se piardă ecusonul de jurată. Pe urmă, îmbrăcat în pardesiu, cu pălăria și mănușile în mână, am așteptat să-și revină din leșin.

Cu toții facem mereu aceleași și aceleași lucruri care au ajuns extrem de previzibile. Ținând seama de aceasta, putem fi iertați dacă măcar dorim să le asociem cu frumusețea.

Și acum, în mantoul de blană, cu frumoasa ei pălărie de culoarea ametiștului, moale, flexibilă, cu pânțele și coapsele mascate doar de o intermediară foiță de mătase, Renata mă lăsă în fața imobilului tribunalului districtual. Ea și clienta ei, impozanta, importanta cucoană în poplin cu buline, îmi spuseră: „Ciao – la revedere!” Și iată frumosul zgârie-nori din sticlă și grinzi roșietice, și iată neconvingătoarea sculptură a lui Picasso cu montanții și foile ei de metal, fără aripi, fără elan. doar un indiciu, o evocare, o idee a ceea ce trebuie să fie o operă de artă. Foarte asemănătoare, mi-am zis, cu celelalte idei sau evocări ce ne înconjoară: nu mai există mere adevărate, ci numai ideea, reconstituirea pomicultorului a ceea ce era pe vremuri un măr; nu mai există înghețată, ci doar ideea, amintirea a ceva delicios de pe vremuri, preparat azi din surogate, amidon, glucoza și alte chimicale; nu mai există sexualitate, ci doar ideea sau evocarea a ceea ce era cândva, și tot astfel dragostea, credința, gândirea și așa mai departe. Cu aceste gânduri în minte am urcat într-un

ascensor, să văd ce vrea de la mine tribunalul, cu spectrele lui de echitate și dreptate. Când ușile ascensorului se deschiseră sau fură pe cale să se deschidă, niciun glas lăuntric nu a mai rostit: „Destinul meu!” Fie că Renata împlinea efectiv această funcție, fie că glasul își pierduse curajul de a mai glăsuși.

Am ieșit din ascensor și l-am văzut pe avocatul meu, Forrest Tomehek, împreună cu partenerul lui mai tânăr, Billy Srole, așteptându-mă în capătul coridorului spațios, cenușiu pal, în fața camerei de audiențe a judecătorului Urbanovich – doi oameni falsi cu mutre foarte oneste. După părerea lui Szathmar (Szathmar care nu putea ține minte nici măcar un nume simplu ca Crawley), eram reprezentat de cel mai talentat om al legii din Chicago, îl întrebam:

— Și atunci de ce nu mă simt în siguranță cu Tomehek?

— Pentru că ești hiper critic, nervos și tâmpit, mi-a răspuns Szathmar. În sectorul divorțuri nimeni nu se bucură de mai mult respect și mai multă influență decât el. Tomehek este unul dintre cei mai de văză reprezentanți ai comunității juridice. Există un club al avocaților de divorțuri. Fac împreună excursii, joacă golf, zboară cu avionul la Acapulco. Și în culise, el îi învață pe toți ceilalți cum să procedeze. Pricepi? Inclusiv onorariile, impozitul pe venituri, totul.

— Vrei să spui că or să-mi studieze impozitul pe venituri și așa mai departe, ca să hotărască după aceea cum să mă jecmănească?

— Dumnezeule mare! exclamă Szathmar. Păstrează-ți pentru tine opiniile despre avocați.

Era profund jignit, ba chiar înfuriat, de lipsa mea de respect față de profesiunea lui. O, eram de acord cu el că trebuia să-mi păstrez opiniile pentru mine. Făceam eforturi

să mă arăt agreabil și deferent față de Tomehek, dar nu prea reușeam. Cu cât mă străduiam mai mult, arătându-mă receptiv la aerele lui și căutând să spun **r** „a ce trebuie, cu atât mai puțină încredere avea) mine și cu atât mai antipatic îi eram. Adăuga la cont. Și la sfârșit aveam să plătesc un preț mare, un onorariu imens, știam acest lucru. Așadar, iată-l pe Tomehek. Și alături de el, Billy Srolc, asociatul. „Asociat” este un cuvânt minunat, o categorie minunată. Srole era un tip buclat și palid, afișând o atitudine înalt profesionistă. Purta părul lung și-și punea întruna pletele în mișcare, netezindu-le cu o mână grea și albă și dându-și-le pe după urechi. Vârfurile degetelor i se arcuiau în sus. Era un fanfaron. Astea sunt rafinamente de fanfaroni, îi cunosc eu.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat.

Tomehek îmi înconjură umerii cu brațul și am început o mică discuție confidențială.

— N-ai de ce să-ți faci griji. Urbanovich a avut brusc inspirația să discute cu ambele părți.

— Vrea să ajungă la o înțelegere, interveni Srole. E foarte mândru de reputația lui de negociator.

— Uite, Charlie, continuă Tomehek. Să-ți spun care-i tehnica lui Urbanovich. O să încerce să bage spaima-n dumneata. O să-ți spună ce mult rău îți poate face el și o să încerce să-ți smulgă prin teroare acordul. Nu intra în panică. Din punct de vedere legal, ți-am creat o situație foarte favorabilă.

Mă uitam la cutele severe și sănătoase de pe fața proaspăt rasă a lui Tomehek. Respirația lui avea un miros viril. Degaja un iz pe care-l asociazam cu frânele tramvaielor de pe vremuri, cu metabolismul, cu hormonii masculini.

— Nu, nu mai cedez un dram, am spus. N-are niciun sens. Dacă i-aș satisface pretențiile Denisei, ar veni pe dată cu altele noi. De când s-a emis în țara asta

„Proclamația emancipării”, a fost inițiată o luptă secretă pentru reinstaurarea sclaviei pe alte căi.

Acesta era genul de afirmații care mă făceau suspect în ochii lui Tomehek și ai lui Srole.

— Bine. Pune punct și ținte tare, mă povățui Srole. Restul lasă-l pe seama noastră. Denise îi creează situații dificile și protnului ei avocat. Pinsker nu vrea ciorovăială. El își vrea numai onorariul. Și nu-i place situația. Ea obține consultații juridice paralele de la individul ăla, Schwirner. O chestie total lipsită de etică.

— Nu pot să-l sufăr pe Schwirner! Ce jigodie! izbucni Tomehek cu violență. Dacăș putea dovedi c-o ațâță pe reclamantă și-și vâără coada în procesul meu, l-aș pune cu botul pe labe. L-aș chema în fața Comisiei de Etică.

— Gumballs Schwirner ăsta se mai ține cu nevasta lui Charlie? Întrebă Srole. Auzisem că s-a însurat de curând.

— Și ce dacă s-a însurat? Tot se mai întâlnește cu nebuna aia prin moteluri. Storce idei strategice de la el, și pe urmă îi împuie capul lui Pinsker. îl năucește pe bietul Pinsker. Ce mi-ar mai plăcea să-l prind cu mâța-n sac pe Schwirner!

M-am abținut de la orice comentariu și m-am prefăcut că nici nu aud ce vorbesc. Tomehek ar fi vrut ca eu să sugerez angajarea unui detectiv particular care să-l dea în gât pe Schwirner. Mi-am adus aminte de Von Humboldt Fleisher și de Scaccia, detectivul particular. Așa ceva nu era de mine.

— Aștept din partea voastră să-l țineți în frâu pe Pinsker. Nu-l lăsați să-mi mănânce ficații.

— Unde, în cabinetul judecătorului? O să fie la locul lui. O să te sfâșie numai în boxă, la interogatoriu, dar acum, la întrevvedere, e cu totul altceva.

— E-un animal, am zis eu. Cei doi n-au răspuns nimic.

— E-o bestie, un canibal, am stărut. Spusele mele le-

au făcut o impresie neplăcută.

Ca și Szathmar, Tomehek și Srole erau sensibili la orice privea profesiunea lor. Tomehek păstră tăcerea. Lui Srole, asociatul și dublura, îi revenea misiunea de a trata cu cârcotașul de Citrine. Blajin, distant, îmi spuse:

— Pinsker e un dur. Un adversar dur. Care luptă până-n pânzele albe.

Bun, deci n-aveau de gând să mă lase să lovesc în avocați. Pinsker aparținea și el clubului. La urma urmei, cine eram eu? O figură nebuloasă, trecătoare, un excentric și-un fișos. Felul meu de a fi le displăcea total, îl detestau. Și, în fond, de ce să le placă? Brusc, am văzut lucrurile din punctul lor de vedere. Și m-am simțit extrem de satisfăcut. De fapt, a fost un fel de iluminatie. Poate că aceste iluminatii subite ale mele erau un efect al transformărilor metafizice pe care le sufeream. Sub recenta influență a lui Steiner, rareori mă mai gândeam la moarte în felul înspăimântător de odinioară. Acum nu mai simțeam sufocarea mormântului și nu mă mai temeam de o eternitate de plictis, în schimb, mă simțeam adeseori neobișnuit de ușor și veloce, de parcă m-aș fi aflat pe o bicicletă imponderabilă cu care făceam un sprint în lumea astrelor. Uneori mă priveam cu o obiectivitate care mă înveselea; mă vedeam, literalmente, ca pe un obiect printre obiectele universului fizic. Într-o bună zi, obiectul ăsta o să înceteze să se mai miște și, când trupul se va nărui, sufletul o să se îndepărteze pur și simplu. Așa, ca să ne întoarcem din nou la avocați, stăteam acolo între ei, trei ego-uri nude, trei creaturi aparținând celei mai de jos trepte a rațiunii și chibzuirii moderne. În trecut, sufletul se înveșmânta în văluri, vălul poziției sociale, al nobleței sau al inferiorității, și fiecare dintre euri avea ținuta sa. Înfațișarea sa, își alegea teaca potrivită. Acum nu mai existau teci, nu mai existau decât euri nude care se

ciocneau de alte euri nude, scăpărând de intoleranță și iscând spaimă. Toate acestea mi s-au revelat acum, într-o străfulgerare de obiectivitate. Mă simțeam transportat. Și ce însemnam eu pentru oamenii ăștia? Un trăsnet și o curiozitate. Szathmar, ca să se pună în valoare pe sine, se lăuda cu mine, mă supraevalua și-i irita îngrozitor pe oameni pentru că le spunea să mă caute în dicționare și să citească despre distincțiile și medaliile mele și de premiile de la Zigzag, îi pisa cu toate poveștile astea, le zicea c-ar trebui să fie mândri să aibă un client ca mine, așa încât cu toții mă detestau înainte de a mă vedea, Chintesența prejudecăților lor a fost exprimată o dată chiar de Szathmar, când și-a ieșit din fire și mi-a strigat: „Ești un rahat cu un condei!” I-a părut după aceea atât de rău, încât s-a depășit pe sine însuși și a strigat și mai tare: „Cu sau fără condei, tot un rahat ești!” Dar nu m-am simțit ofensat. M-am gândit că-i o definiție colosală și am râs. Mie îmi puteai spune orice, depindea numai de felul cum mi-o spuneai, în orice caz, știam exact ce gândeau Tomehek și Srole despre mine. Și ei îmi inspirau mie un gând neobișnuit. Istoria a creat un element nou în Statele Unite - anume mârșăvia dublată de respectul de sine și duplicitatea dublată de onoare. America a fost întotdeauna foarte cinstită și morală, un model pentru întreaga omenire, așa încât pusese la zid însăși ideea de ipocrizie și se forța acum să trăiască sub acest imperativ al sincerității, ceea ce constituia o strădanie impresionantă. Gândiți-vă numai la Tomehek și la Srole: aparțineau unei profesii prestigioase și onorabile; o profesie cu un înalt standard de moralitate și în care totul e desăvârșit până când se ivește un scrântit imposibil ca mine, care n-a fost în stare nici măcar să-și țină nevasta la respect, un idiot cu oarecare iscusință în a aduna frazele laolaltă și care vine și stârnește un sentiment de culpabilitate. Eu

degajam un vechi iz acuzator. Era un act cu totul neistoric din partea mea, dacă înțelegeți ce vreau să spun. Din cauza asta, Billy Srole îmi arunca o învăluită privire piezișă, de parcă era el însuși uimit de toate câte ar fi putut să mi le pună în cârcă, sub scutul legii sau alături de el, dacă aș fi făcut vreodată un pas greșit. Păzea! M-ar face fărâme, m-ar tăia bucăți-bucăți cu satirul lui legal. Spre deosebire de Srole, privirea lui Tomehek n-avea nevoie să fie învăluită, pentru că părerile lui mai profunde nu răzbeau niciodată până în priviri. Și depindeam cu totul de această înfricoșătoare pereche. De fapt, situația constituia în parte sursa extazului meu. O găseam formidabilă. Tomehek și Srole erau exact ceea ce meritam. Era drept să plătesc pentru faptul că rămăsesem atât de naiv și că așteptam ocrotire din partea celor lipsiți de puritate, din partea unor oameni care erau în largul lor în lumea descompunerii. Ce ușor scăpăm, transferând lumea descompunerii asupra tuturor celorlalți! Humboldt se folosisese de creditul acordat poetului când nu mai era de mult poet, ci numai un nebun cu capul roind de planuri. Și eu făceam oarecum același lucru, pentru că eram mult prea abil ca să-mi pot aroga asemenea detașare de cele lumești. Calificativul care cred că mi s-ar potrivi cel mai bine ar fi: lipsit de bună-credință. Dar Tomehek și Srole aveau să mă aducă pe calea cea dreaptă. Se bucurau de ajutorul Denisei, al lui Pinsker, Urbanovich și al altor mii.

— Aș vrea să știu ce naiba te face să arăți atât de mulțumit, îmi spuse Srole.

— Un simplu gând.

— Ești norocos dacă ai asemenea gânduri frumoase.

— Când intrăm? am întrebat.

— Când iese partea adversă.

— A, Denise și Pinsker stau acum de vorbă cu Urbanovich? Atunci mă duc să mă relaxez puțin în sala de

ședințe, au început să mă doară picioarele.

Ceva din Tomehek și din Srole a zburat la mare distanță. N-aveam de gând să stau acolo trăncănind cu ei până când urma să fim chemați. Starea mea de trezie nu-i suporta în doze prea mari. Mă oboseau imediat.

M-am răcorit așezându-mă pe o bancă de lemn. N-aveam nimic de citit, așa încât am folosit prilejul pentru o scurtă contemplație. Obiectul pe care l-am ales spre contemplație era un tufiș încărcat de trandafiri. Chemam adeseori în minte acest tufiș de trandafiri, dar uneori își făcea apariția și nechemat. Era înțesat, dens, sufocat de roze micuțe de un roșu închis, ca granatele, și de frunze proaspete, sănătoase. Așadar, pentru moment am gândit: „trandafiri” - „trandafiri”, și nimic altceva. Vizualizam crenguțele, rădăcinile, puful țepos al mlădițelor noi din care aveau să dea spinii, plus toată botanica de care-mi puteam aminti: floem, xilem, cambiu, cloro-plaste, sol, soare, apă în combinații chimice, încercând să mă proiectez în însăși ființa plantei și să gândesc cum sângele ei verde produce o floare roșie. Ah, dar mlădițele tufelor de trandafiri sunt întotdeauna roșii înainte de a se înverzi, îmi reprezentam cu mare precizie spirala în care sunt dispuse petalele în interiorul bobocului, mica eflorescentă alburie care o precede pe cea roșie și deschiderea lentă care dezvăluie centrul germinator. Mi-am concentrat toate facultățile psihice asupra acestei viziuni și m-am cufundat cu toată făptura în flori. Pe urmă am văzut, alături de flori, o siluetă omenească în picioare. Planta, spune Rudolf Steiner, exprimă legile pure, obiective ale creșterii, dar ființa umană, năzuind spre un mai înalt nivel de perfecțiune, își asumă o povară mai mare: instincte, dorințe, emoții. Așadar, un tufiș de trandafiri reprezintă o viață adormită. Dar omenirea are privilegiul pasiunilor. Și cheazășia că forțele superioare ale sufletului pot purifica

aceste pasiuni. O dată purificate, ele pot renaște într-o formă sublimată. Roșul sângelui este un simbol al acestui proces de purificare. Dar chiar dacă lucrurile nu stau întocmai așa, contemplarea trandafirilor mă transpunea întotdeauna într-o stare de beatitudine.

După un timp, contemplația mea a căpătat alt obiect. Am vizualizat un vechi stâlp de felinar din Chicago, de acum patruzeci de ani, din acelea cu un capac ca o pălărie de toreador sau ca o tipsie. Acum era noapte și sufla o viforniță. Eram un băiețandru și priveam pe fereastra camerei mele. Viscolea, vântul și zăpada izbeau felinarul, și trandafirii se roteau în lumina lui. Steiner recomanda contemplarea unei cruci pe care se împletesc ghirlande de roze, dar din anumite rațiuni, poate că de origine iudaică, preferam felinarul. Nu are importanță obiectul atât timp cât te ajută să evadezi din lumea simțurilor. Și când ai evadat din lumea simțurilor, îți dai seama că se deșteaptă în tine zone ale sufletului care până atunci au somnolat.

Reușisem să avansez destul de serios în acest exercițiu, când Denise apărură din camera de audiențe și ieși pe ușa turnantă îndreptându-se spre mine.

Femeia asta, mama copiilor mei, deși îmi pricinuia atâtea necazuri, îmi amintea adeseori de ceva ce a spus Samuel Johnson despre femeile frumoase: pot fi nebune, pot fi ticăloase, dar frumusețea rămâne vrednică de prețuit în sine. În acest sens, Denise era vrednică de prețuit. Avea ochi mari violeți și un nas fin. Pielea îi era catifelată de un pufuleț moale – îl puteai vedea numai într-o anumită lumină. Părul adunat în creștetul capului îl făcea să pară prea greu. Dacă n-ar fi fost frumoasă, n-ai fi remarcat această disproporție, însuși faptul că nu era conștientă de efectul de cap îngreunat pe care-l crea coafura ei părea uneori o dovadă că Denise era cam sărită, întotdeauna la tribunal, după ce că mă târâse în tot procesul ăsta, ținea să

pară amicală. Și cum azi era neobișnuit de amabilă, am dedus că întrevăderea ei cu Urbanovich se soldase cu un succes. Faptul că urma să mă trateze ca pe un câine îi stârnea afecțiunea. Pentru că ținea la mine. Mă întrebă: „Ah, așteptați?”, și vocea îi răsună înaltă și tremurătoare, ușor emoționată, dar combativă. În război, cei slabi niciodată n-au habar cât de tare te lovesc. Desigur, ea nu era chiar atât de slabă. Forța ordinii sociale era de partea ei. Însă Denise se simțea întotdeauna slabă, o femeie împovărată. A coborî din pat ca să pregătească micul dejun era întotdeauna o sarcină mai grea decât putea ea să înfrunte. A lua un taxi ca să se ducă la coafor era de asemenea un lucru foarte greu. Capul frumos era o povară pentru gâtul frumos. Așadar se așează lângă mine, oftând. Nu mai fusese de câțva timp la salonul de înfrumusețare. Când părul îi era filat de coafeză, ochii nu-i apăreau chiar atât de uriași și n-avea mutra asta dementă. Ciorapii îi erau găuriți, pentru că la tribunal venea întotdeauna în zdrențe.

— Sunt literalmente epuizată, îmi spuse, înainte de înfățișările astea nu reușesc niciodată să închid un ochi.

— Îmi pare foarte rău, am mormăit.

— Nici tu nu arăți prea bine.

— Fetițele îmi spun câteodată: „Tăticule, semeni cu o hârtie de un milion de dolari - verde și boțită”. Ce fac fetele, Denise?

— Cât se poate de bine. Le lipsești.

— E firesc, presupun.

— Pentru ele nimic nu e firesc. Le lipsești îngrozitor.

— Denise, tu ești pentru omul amărât ceea ce-i sifonul pentru sirop.

— Ce-ai fi vrut să-ți răspund?

— Să-mi răspunzi: „În regulă” sau „nu-i în regulă”.

— Sirop! Cum îți trece ceva prin cap, te și simți

obligat să-i dai glas. Asta-i marea ta slăbiciune, cea mai rea dintre tentațiile tale.

Era ziua în care reușeam să văd lucrurile din perspectiva celorlalți. Cum reușește cineva să-și inoculeze tărie? Denise vedea lucrurile just, știți - te întărești prin biruirea unei tentații persistente. Uneori, prin simplul fapt că-mi țineam gura și nu spuneam tot ce-mi venea în minte, simțeam că-mi sporește tăria. Și totuși, se pare că până nu aud ce spun, nu-mi apare clar ceea ce gândesc.

— Fetițele își fac planuri de Crăciun. Așteaptă să le iei la spectacolul de la Goodman Theater.

— Nici gând. Asta-i ideea ta.

— Ești un personaj prea important ca să-ți duci copiii la un spectacol, ca orice tată? Le-ai promis c-ai să le duci.

— Eu? Niciodată. Tu le-ai promis și acum îți imaginezi că eu am făcut-o.

— Dar ai să fii în oraș, nu?

De fapt, n-aveam să fiu. Urma să plec vineri. Dar cum n-o informasem pe Denise de plecarea mea, n-am răspuns nimic.

— Sau te pomenești c-ai proiectat vreo călătorie cu Renata Țâțe-Grase?

Când se dezlănțuia pe această temă, nu era chip să-i ții piept Denisei. Din nou Renata! Nu le-ar fi dat voie fetițelor nici măcar să se joace cu Roger Koffritz. Îmi spusese odată:

— Mai târziu vor deveni imune la influența târfelor. Dar într-o zi, când mi-au venit acasă legănându-și poponețele, am știut că ți-ai încălcat promisiunea de a le ține departe de Renata.

Rețeaua de informații a Denisei era extrem de eficientă. De pildă, știa totul despre Harold Flonzaley. „Ce mai face rivalul tău, cioclul?” mă întreba uneori. Pentru că Flonzaley, curtezanul Renatei, era proprietarul unei rețele

de pompe funebre. Fusese în legături de afaceri cu fostul ei soț, avea tone de bani, dar, lucru de netăgăduit, diploma lui universitară era în îmbălsămarea cadavrelor. Ceea ce dădea idilei noastre o tentă macabră. Mă certasem odată cu Renata pentru că apartamentul ei era plin de flori și știam că proveneau din surplusul jerbelor mortuare abandonate de îndoliații cu inimi zdrobite și aduse cu Cadillac-ul lui Flonzaley adaptat transportului de coroane. Am silit-o să le arunce pe toate la crematoriul de gunoaie. Flonzaley continua s-o asalteze.

— Mai lucrezi ceva? mă întrebă Denise.

— Nu prea mult.

— Te mulțumești să joci mingea cu Langobardi, te relaxezi cu Mafia? Știu că nu te mai vezi cu niciunul dintre prietenii tăi serioși din Midway. Dumwald te-ar pune el la punct, dar e în Scoția. Păcat. Știu că nici el n-o înghite pe Țâțe-Uriășe. Și mi-a spus odată că nu-l agreează pe amicul tău Thaxter și nici faptul că te-ai încurcat cu Arca. Ai cheltuit probabil o avere pe revista asta și unde-i primul număr? Nessuno să.1

Denise era iubitoare de operă, avea abonament la teatrul liric și cita adeseori din operele lui Mozart și ale lui Verdi. Nessuno să mă din Così fân tutte. Unde poate fi găsită fidelitatea femeilor, cântă știutorul personaj mozartian: Dove sta? dove sta? 2 Nessuno să-l Era încă o aluzie la culpele Renatei, și eu înțelegeam foarte bine.

— Adevărul este că-l aștept pe Thaxter. S-ar putea să vină chiar azi.

1. Nimeni nu știe (it.).

2. Unde să fie? Unde să fie?

— Fără îndoială, o să-și facă intrarea în oraș ca întreaga distribuție din Visul unei nopți de vară. Și preferi să achiți facturile lui decât să dai bani copiilor tăi.

— Copiii mei au bani cu prisosință. Ai casa și sute de

mii de dolari. Ai încasat toate drepturile de la Von Trenck – tu și avocații tăi.

— Nu pot să întrețin hardughia aia. Cu tavane înalte de aproape cinci metri. N-ai văzut notele de combustibil. Dar, pe de altă parte, ai putea să-ți risipești banii pe oameni mai răi decât Thaxter, și o și faci de altfel. Thaxter, are, de bine de rău, maniere. Când ne-a dus la Wimbledon, a făcut-o cu stil. Ții minte? Coșulețe de răchită cu merinde. Șampanie și somon afumat de la Harrods. Din câte înțeleg, C.I.A. îi plătea pe atunci cheltuielile. De ce nu puneți C.I.A. să vă subvenționeze Arca?

— De ce tocmai C.I.A?

— V-am citit prospectul. Este exact genul de revistă intelectuală, serioasă, pe care ar putea-o folosi C.I.A. pentru propaganda peste hotare. Tu te imaginezi drept un soi de mare reprezentant al politicii culturale.

— Tot ce-am vrut să spun în prospectul acela este că America nu e nevoită să se lupte cu sărăcia și că încercăm cu toții un sentiment de culpabilitate față de oamenii care încă mai au de luptat pentru pâine și pentru libertate, pentru vechile chestiuni fundamentale. Noi nu murim de foame, poliția nu ne pune microfoane, nu suntem închiși la nebuni pentru opiniile noastre, nu suntem arestați, deportați, trimiși în lagăre de concentrare. Suntem cruțați de holocausturi și nopți de teroare. Cu avantajele noastre, am putea încerca să formulăm noile chestiuni fundamentale ale omenirii. Și, în schimb, ne-am culcat pe-o ureche. Dormim și iar dormim, și înfulecăm, și ne distrăm și din nou dormim.

— Când devii solemn, ești o încântare, Charlie. Și acum ai început să cazi în misticism, pe lângă faptul că întreții o târfă grasă, pe lângă faptul că te antrenezi ca să devii atlet și pe lângă faptul că te îmbraci ca un filfizon. Toate astea-s simptome ale decăderii fizice și mintale, îmi

pare rău pentru tine, zău așa. Nu numai pentru că sunt mama copiilor tai, ci și pentru că ai avut cândva minte și talent. Dacă Kennedy ar fi trăit, ai fi rămas la fel de productiv, Influența lui te menținea în limitele responsabilității și ale normalului.

— Vorbești ca răposatul Humboldt. Și el, dacă venea la putere Stevenson, ar fi devenit un Țar al Culturii.

— Vechea marotă, Humboldt! Încă nu te-a părăsit. A fost ultimul tău prieten serios.

În aceste discuții, care aveau întotdeauna un aer de irealitate, Denise se voia preocupată de soarta mea, era plină de solitudine, chiar iubitoare. Faptul că fusese în camera de audiențe a judecătorului, unde îmi săpase o nouă groapă, n-avea nicio importanță, în ochii ei eram ca Anglia și Franța, doi dușmani afectuoși. După părerea ei, între noi doi exista o relație specială, care-i permitea un schimb de opinii inteligente.

— Mi s-a povestit despre doctorul Scheldt, acel guru al tău antroposofic. Mi s-a spus că e un om foarte distins și simpatic. Iar fiică-sa e o adevărată femeiușcă. O mică oportunistă. Și ea vrea să pună mâna pe tine. Ești o provocare teribilă pentru femeile care visează să ajungă la glorie prin tine. Dar te poți oricând ascunde în spatele bieteii Demmie Vonghel. Denise mă bombarda cu munițiile pe care le acumula zi de zi în mintea și în inima ei. Oricum, însă, informațiile ei se dovedeau din nou exacte. Asemenea Renatei și bătrânei Señora, și domnișoara Scheldt îmi vorbea despre căsătoriile între soți de vârste foarte deosebite, despre fericirea și puterea de creație a lui Picasso în ultimii săi ani de viață, despre Casals și Charlie Chaplin, și despre judecătorul Douglas.

— Renata nu te vrea mistic, nu-i așa?

— Renata nu se amestecă în chestii din astea. Și nu sunt mistic. Oricum, nu știu de ce „mistic” e un cuvânt de

ocară. Nu înseamnă mult mai mult decât cuvântul „religie”, pe care unii oameni încă îl mai rostesc cu respect. Și ce spune religia? Că în făptura umană mai există ceva dincolo de trup și de creier și că avem unele posibilități de a ști ce se petrece dincolo de organism și de simțuri. E un lucru în care am crezut întotdeauna. Poate că toată nefericirea mea provine din faptul că mi-am ignorat intuițiile metafizice. Am urmat școli și cunosc toate răspunsurile oamenilor de știință, întreabă-mă tot ce vrei în legătură cu concepția științifică asupra lumii și o să reușesc la examen. Dar toate astea înseamnă numai cerebralitate.

— Ești deficient din naștere, Charlie. Când ai spus că o să scrii eseul ăla despre plictiseală, mi-am zis: „Uite-l că-și dă drumul!” Acum însă, fără mine, degenerezi rapid. Uneori am impresia că ar trebui să fii declarat nebun și pus sub interdicție. De ce nu-ți reiei cartea despre Washington-în-anii - 60? Fragmentul pe care l-ai publicat în revistă era interesant. Și mie mi-ai povestit mult mai mult decât ce-a apărut tipărit. Dacă ți-ai pierdut notele, aș putea să-ți reamintesc totul, încă te-aș putea redresa, Charlie.

— Crezi?

— Înțeleg greșelile pe care le-am făcut amândoi. Dar felul cum trăiești acum e de-a dreptul grotesc - toate muierile alea, și atletismul, și călătoriile, și acuma antroposofismul. Prietenul tău Dumwald e îngrijorat pentru tine. Și la fel e și fratele tău Julius. Știi ce, Charlie, ce-ar fi să ne recăsătorim? Pentru început, am putea pune capăt luptei juridice. Am putea să ne reunim.

— E o propunere serioasă?

— E ceea ce-și doresc fetițele mai mult decât orice pe lume. Mai chibzuiește. Tu nu duci ceea ce s-ar putea numi o viață de satisfacții. Ești în formă proastă. Mi-aș asuma

riscul. Se ridică în picioare și își deschise poșeta. Uite câteva scrisori care ți-au sosit la vechea adresă.

M-am uitat la ștampilele poștale.

— Dar sunt vechi de luni de zile. Ai fi putut face să-mi parvină mai înainte, Denise.

— Și care ar fi fost deosebirea? Și așa primești prea multă corespondență. La cele mai multe scrisori nici nu răspunzi, și la ce-ți ajută?

— Asta văd că ai deschis-o și apoi ai lipit-o la loc. E de la văduva lui Humboldt.

— Kathleen? Dar au divorțat cu ani înainte de moartea lui. Uite că-ți vine marele talent juridic.

Thmehek, urmat de Srole, intrase în sala de ședințe, și din celălalt capăt se apropia Pinsker canibalul, într-un costum cadrilat, la două rânduri, galben deschis, cu o cravată galbenă lătăreață; trântită peste cămașă ca o omletă cu brânză, și pantofi gălbui în două nuanțe. Capul îi era brutal de păros. Era cărunț și avea o ținută de campion la lupte grele. Mă întrebam ce anume să fi fost el într-o încarnare anterioară. Era de altfel o întrebare pe care mi-o puneam în legătură cu noi toți.

Până la urmă nu cu Denise și Pinsker trebuia să ne întâlnim, ci cu judecătorul. Am intrat împreună cu Tomehek și cu Srole în camera de audiențe. Judecătorul Urbanovich, croat ori poate sârb la origine, era un om rotofei și chel, un grăsan, cu fața oarecum turtită. Dar era cordial și foarte civilizat. Ne-a oferit câte o ceașcă de cafea. Cordialitatea lui îmi evoca Departamentul de Vigilență.

— Nu, mulțumesc, am spus eu refuzând cafeaua.

— Am avut până acum cinci înfățișări la tribunal, începui Urbanovich. Litigiile acestea sunt dăunătoare pentru ambele părți - nu și pentru avocații lor, desigur. A apărerea în boxă trebuie să fie un supliciu pentru un creator

de sensibilitatea domnului Citrine...

Judecătorul intenționa să mă facă să simt încărcătura ironică a cuvintelor lui. La un cetățean matur al orașului Chicago, sensibilitatea – dacă era autentică – ar fi fost o stare patologică, tratabilă, dar la un om al cărui venit depășește, în anii de vârf, două sute de mii de dolari, sensibilitatea nu putea fi decât o fățarnicie. Plantele sensibile nu câștigă atâția bani.

— Nu poate fi plăcut, urmă judecătorul Urbanovich adresându-mi-se, să fii interogată de domnul Pinsker. El aparține școlii dure. Nici măcar nu poate pronunța titlurile operelor dumitale, nici ale editurilor franceze, italiene sau chiar engleze cu care ai de-a face. Și-apoi, dumitale nu-ți place croitorul lui și nu ești de acord cu gustul său în materie de cămăși și cravate...

Pe scurt, ar fi fost foarte rău dacă-l asmuțea pe imbecilul ăla grosolan și violent împotriva mea, dar dacă urma să mă arăt neînțelegător, judecătorul i-ar fi dat drumul din lanț.

— Dar am ajuns la negocieri cu doamna Citrine de trei, patru, cinci ori, interveni Tomehek.

— Ofertele dumneavoastră n-au fost satisfăcătoare.

— Domnule judecător, doamna Citrine a primit o mare sumă de bani, am precizat eu. De îndată ce i-am oferit mai mult, și-ar ridica pretențiile, îmi puteți garanta că anul viitor nu mă va da din nou în judecată?

— Nu, dar as putea încerca. Necazul dumitale, domnule Citrine, constă în posibilitatea dovedită de a câștiga mulți bani.

— Nu și în ultima vreme.

— Numai pentru că ești hărțuit de litigii. Dacă pun capăt procesului, dacă te eliberez de griji, nu există limită la ce-ai putea realiza. Mi-ai fi recunoscător...

— Domnule judecător, sunt un om de modă veche,

poate chiar desuet. Nu mi-am putut însuși niciodată metodele producției de masă.

— Nu te lăsa iritat de acest lucru, domnule Citrine. Noi avem încredere în dumneata. Ți-am citit articolele din revistele Look și Life.

— Dar și Life și Look sunt pe linie moartă. Și ele sunt desuete.

— Avem cifra impozitelor duminică. Care ne spune cu totul altă poveste.

— Numai că, interveni Forrest Tomehek, acum vorbim despre venituri viitoare. Cum s-ar putea angaja clientul meu cât să producă?

— Orice s-ar întâmpla, este de neconceput ca procentul de impozit al domnului Citrine să scadă vreodată la mai puțin de cincizeci la sută din venit. Așa încât, dacă doamna Citrine va primi anual alocația de treizeci de mii, el va da din buzunar numai cincisprezece mii de dolari reali. Până la majoratul ficei mai mici.

— Așadar, pe următorii paisprezece ani, sau până când o să împlinesc șaptezeci de ani, trebuie să câștig o sută de mii de dolari pe an. Nu mă pot împiedica să nu găsesc acest lucru amuzant, domnule judecător. Ha, ha! Nu cred că creierul meu, adică singurul meu capital, e destul de puternic pentru așa ceva. Alți oameni au pământ, venituri din chirii, proprietăți, administrații, profituri realizate din vânzarea investițiilor capitale, marje de pierderi, alocații, subvenții de la stat. Eu nu am asemenea avantaje.

— A, domnule Citrine, dar dumneata ești un om abil. Acest lucru este vizibil chiar și în Chicago. Așa încât nu-i necesar să ne prevalăm de cazuri speciale. La partaj, doamna Citrine a câpătat mai puțin de jumătate și pretinde că actele de inventariere au fost falsificate. Dumneata ești un visător și, probabil, nu ți-ai dat seama de acest lucru.

Poate că inventarele au fost falsificate de alții. Cu toate acestea, însă, răspunzi în fața legii.

— Ne opunem la orice acuzație de fraudă, sări Srole.

— Ei bine, nu cred că de fraudă e vorba, replică judecătorul făcând un gest larg, cu brațele deschise, ca și când ar fi vrut să sară pe fereastră.

Evident, era născut în zodia peștilor. Purta butoni de manșetă în formă de pești mici, cu cap și coadă.

— Cât despre productivitatea scăzută a domnului Citrine din ultimii ani, aceasta poate avea un caracter deliberat, pentru a înșela așteptările reclamantei. Sau poate că domnul Citrine se găsește, pe plan intelectual, într-o perioadă de tranziție.

Îmi dădeam seama că judecătorul se amuza. Era clar că-l detesta pe Tomehek, Marele Expert în Divorțuri, iar Srole, fiind o simplă paiață, se amuza pe seama mea.

— Înțeleg problemele intelectualilor și știu că e posibil să te lași atras în vreo combinație nerentabilă. Dar, după câte știu, indivizii ăia, maharishi1, câștigă milioane doar învățându-i pe oameni să-și răsucescă limba de-a-ndărătelea, peste cerul gurii, ca să ajungă cu vârful în propriul lor sinus. Multe idei pot deveni vandabile și poate că preocupările dumitale speciale sunt mai rentabile decât îți închipui.

Antroposofia avea efecte evidente asupra-mi. Reușeam să nu mai pun la inimă atacurile lui. Detașarea de cele lumești infuza totul, și spiritul meu părea să se detașeze total. M-a părăsit și a ieșit pe fereastră, să plutească un pic peste piața publică. Altminteri, rozele meditației ar fi pornit să strălucească în mintea mea, înconjurate de un verde înrourat. Judecătorul îmi servea o lecție severă, reinterpretând secolul XX pentru beneficiul meu, ca nu cumva să-l uit, și hotărând cum urma să-mi petrec restul vieții. Trebuia să renunț la a mai fi un

meșteșugar de modă veche și să adopt metodele industriale lipsite de suflet (Ruskin). Tomehek și Srole, așezați de o parte și de alta a biroului, aprobau și se declarau de acord în inimile lor.

1. În hinduism, profesori de meditații transcendente.

Aproape că nu scoteau un cuvânt. Simțindu-mă abandonat și vexat, m-am apărat singur.

— Deci e vorba de încă o jumătate de milion de dolari? Și chiar de-ar fi să se recăsătorească, dorește să-i asigun un venit de zece mii de dolari?

— Exact.

— Iar domnul Pinsker solicită un onorariu de treizeci de mii, în cadrul cheltuielilor de judecată, adică zece mii de dolari pentru fiecare lună cât a durat procesul?

— Ceea ce-i destul de rezonabil, replică judecătorul. În ce privește onorariile, n-ai fost prea zdruncinat.

— Nu, n-aș cere mai mult de cinci sute de dolari pe oră. Cam atât valorează timpul meu, mai ales dacă aș fi nevoit să fac lucruri care îmi displac, am spus.

— Domnule Citrine, îmi spuse judecătorul, dumneata ai dus o viață mai mult sau mai puțin boemă. Ai simțit acum și gustul căsniciei, al familiei, al instituțiilor mic burgheze, și dorești să dai cu piciorul la tot. Dar noi nu-ți putem îngădui asemenea împrôscare cu noroi.

Brusc, detașarea mea a luat sfârșit și m-a cuprins o cumplită stare de nervi, înțelegeam acum emoțiile care i-au sfâșiat inima lui Humboldt când l-au înșfăcat, l-au legat și l-au dus pe sus la Bellevue. Omul de talent în luptă cu polițiștii și cu infirmierii. Și pe lângă lupta împotriva ordinii sociale, trebuia să-și mai înfrâneze și nevoile shakespeareene - nevoia de discursuri pătimașe. O necesitate ce trebuia înăbușită cu orice preț. Și mie îmi venea acum să strig în gura mare. Aș fi putut să fiu

elocvent și mișcător. Și ce dac-aș fi izbucnit ca Lear în fața fiicelor lui, sau ca Shylock când face reproșuri creștinilor? Cuvintele arzătoare nu mi-ar fi ajutat la nimic. Fiicele și creștinii au înțeles. Tomehek, Srole și judecătorul n-ar fi înțeles. La ce bun să încep acum să perorez despre moralitate, despre carne și sânge, despre dreptate și nedreptate, despre ce-ar simți ei dacă ar fi acum în locul meu, Charlie Citrine? Nu era acesta un tribunal al echității, un forum al conștiinței? Și n-am mai încercat și eu, în felul meu confuz, să aduc puțin bine omenirii? Da, și după ce am urmărit un țel înalt, deși fără să mă fi apropiat măcar de el, acum când îmbătrâneam, când îmi pierdeam puterile, când eram descurajat, când mă îndoiam de rezistența mea, ba chiar de propria-mi luciditate, voiau să-mi pună în spinare o povară și mai grea, ca s-o port în viitorii zece ani și mai bine. Denise n-avea dreptate când afirma că scuipam pe gură tot ce-mi trecea prin minte. Nu, domnule! Mi-am încrucișat brațele la piept și mi-am încheștat gura, încercând să gust deznădejdea cu buzele strânse. De altfel, în ceea ce privea intensitatea suferinței, mă aflam doar pe treapta de mijloc, sau chiar și mai jos. Așa că, din respect pentru adevărata suferință, m-am închistat în carapace. Mi-am deviat gândurile pe altă linie. Sau cel puțin am încercat acest lucru. Am început să mă gândesc ce anume mi-o fi scriind Kathleen Fleisher Tigler.

Erau niște tipi duri, ăștia din jurul meu. Mă bucuram de atenția lor numai datorită bunurilor mele lumești. Altfel, m-aș fi aflat de mult după plasa de oțel a închisorii districtuale. Cât despre Denise, această splendidă lunatică cu ochi mari, violeți, cu nasul fin și acoperit de puf, cu vocea marțială - ce-ar fi să-i ofer toți banii mei? N-ar duce la niciun rezultat, ar dori să stoarcă și mai mult. Și judecătorul? Judecătorul era un chica-goan și un politician, și meseria lui era să facă dreptate pentru toată lumea, sub

pavăza legii. O orânduire bazată pe legi? O orânduire bazată pe avocați! Dar nu, nu, explozia inimii și cuvintele usturătoare n-ar face decât să înrăutățească lucrurile. Nu, jocul ce trebuia jucat era tăcerea; duritatea și tăcerea. Nu voi vorbi. Un trandafir, sau ceva ce strălucea ca un trandafir, își făcuse apariția pe furiș, fâlfâi o clipă în capul meu, așa încât am simțit că hotărârea mea era ratificată.

Judecătorul începu acum să mă bombardeze de-adevăratelea.

— Înțeleg că domnul Citrine a făcut numeroase călătorii peste hotare și se pregătește acum să plece din nou în străinătate.

— Prima dată când aud de așa ceva, sări Tomehek. Pleci undeva?

— Doar pentru zilele de Crăciun. Există vreun motiv ca să n-o fac?

— Niciunul, răspunse judecătorul, atâta timp cât nu încerci să te sustragi justiției. Reclamanta și domnul Pinsker au sugerat că domnul Citrine ar avea intenția să părăsească țara definitiv. Ei spun că nu și-a reînnoit contractul de închiriere și că își vinde valoroasa colecție de covoare orientale. Presupun că nu există și conturi parolate în Elveția. Și ce anume l-ar împiedica pe domnul Citrine să-și ia capul, care este marele lui capital, și să-l transfere în Irlanda, sau în Spania, țări cu care nu avem acorduri?

— Există vreo dovadă în acest sens, domnule judecător? am întrebat eu.

Avocații începură să discute chestiunea și mă întrebam cum ajunsese Denise să afle că aveam de gând să plec. Renata, desigur, îi povestea totul Señoarei și aceasta, care bătea darabana în tot orașul Chicago, avea nevoie de subiecte grase de trăncăneală. Era moartă dacă n-avea ceva senzațional de consumat odată cu masa de seară. Se

putea totuși ca rețeaua de spionaj a Denisei să aibă vreo legătură la agenția de voiaj Poliakoff.

— Se presupune că aceste călătorii repetate în Europa au un anumit scop.

Judecătorul Urbanovich apăsa acum pedala, sporind și mai mult tensiunea. Privirea lui veselă spunea cu vioiciune: „Fii atent!” Și, deodată, Chicago nu mai era orașul meu. Devenise cu totul de nerecunoscut, îmi imaginam numai că crescusem acolo, că-l cunoșteam ca-n palmă, că mă cunoștea, în Chicago, aspirațiile mele personale nu erau decât vorbărie goală, iar concepția mea de viață o gândire străină; înțelegeam acum spusele judecătorului. Totul se datora faptului că îi evitasem pe canibalii Pinsker și mă eliberasem de realitățile neplăcute. El, Urbanovich, un om tot atât de inteligent ca și mine, cu tot atâta sensibilitate și, chel sau nu, mai arătos decât mine, își plătise din plin datoriile față de societate, jucase golf cu toți Pinskerii, prânzise cu ei. Ca om și ca cetățean trebuise să facă față acestor lucruri, în timp ce eu îmi luasem libertatea de a pluti în sus și-n jos prin ascensoare, așteptând ca o ființă încântătoare - „Destinul meu!” - să-mi suradă de îndată ce avea să se deschidă ușa. Și acum, aveau să-mi arate ei „Destin”.

— Reclamanta a cerut să se emită un ordin ne exeat¹, urmă judecătorul Urbanovich. Mă întreb dacă n-ar trebui depusă o garanție - două sute de mii, să spunem...

Indignat, Tomehek protestă:

— Fără să existe vreo dovadă că clientul meu ar intenționa să fugă din țară?

— E un om foarte distrat, domnule judecător, interveni Srole. Faptul că nu și-a reînnoit contractul de închiriere e o scăpare firească în cazul lui.

— Dacă domnul Citrine ar avea vreo afacere, vreo fabricuță, dac-ar fi avocat sau doctor sau ar deține slujbă

într-o instituție, stăruind Urbanovich, atunci nu s-ar pune problema unei dispariții neprevăzute.

Se uita la mine îngândurat, cu ochi rotunzi și foarte luminoși.

Tomehek argumentă:

— Citrine a locuit toată viața lui la Chicago, e o figură în acest oraș.

1. Interdicția de a părăsi țara în timpul unei acțiuni judiciare.

— Înțeleg că în acest an i-au lunecat printre degete mari sume de bani. Ezit să folosesc termenul „irosire” – sunt banii lui. Urbanovich consultă niște note: Mari pierderi legate de publicarea unei reviste intitulate Arca. Lin coleg, domnul Thaxter... mari datorii.

— Sugerează cineva că nu e vorba de pierderi reale, ci de un subterfugiu pentru camuflarea banilor? Întrebă Tomehek. Așa sună, probabil, afirmațiile și bănuielile doamnei Citrine. Tribunalul le socotește întemeiate?

— Aceasta e o discuție particulară, în cabinetul meu, și nimic altceva, ripostă judecătorul. Mă gândesc, totuși, ținând seama de faptul incontestabil că atâția bani își iau zborul, dacă n-ar fi bine ca domnul Citrine să-mi prezinte o declarație financiară completă și la zi, astfel încât să pot stabili, în caz de nevoie, suma garanției. N-ai să-mi refuzi așa ceva, domnule Citrine, nu?

Ah, din rău în mai rău! Poate că totuși ideea lui Cantabile era bună până la urmă – să dea cu camionul peste ea, s-o omoare pe javră!

— Domnule judecător, pentru așa ceva ar trebui să am o întrevedere cu contabilul meu, am spus.

— Domnule Citrine, abordezi o mină de om persecutat. Sper că înțelegi că sunt imparțial, că trebuie să fiu cinstit cu ambele părți.

Când judecătorul zâmbea, deveneau vizibili niște

mușchi faciali care la persoanele mai puțin subtile nu apar niciodată. Era un lucru interesant. Oare ce-o fi avut de gând natura când a creat asemenea mușchi?

— Personal, nu cred că ai de gând să fugi. Doamna Citrine recunoaște că ești un tată foarte afectuos. Totuși, uneori, oamenii ajung la disperare și atunci pot fi lesne convinși să comită acte necugetate.

Ținea să-mi facă cunoscut faptul că legătura mea cu Renata nu era un secret.

— Sper, domnule judecător, că dumneavoastră, doamna Citrine și cu Pinsker o să-mi lăsați și mie atâta cât să-mi pot duce zilele.

După aceea, grupul nostru, al apărării, s-a aflat din nou în coridorul cenușiu luminos, stropit cu pete de soare și bine lustruit, iar Srole mă lămurea:

— Charles, după cum te-am prevenit, asta-i tehnica lui. Se presupune că acum ești speriat și ne implori să facem o înțelegere și să te salvăm de la a fi măcelărit și sfârtecat în bucăți.

— Ei bine, procedeul funcționează, am răspuns. În clipa aceea aș fi dorit să sar din acel oficial zgârie-nori, cu multiplele lui geamuri pătrate, direct într-o altă viață și nimeni să nu mă mai vadă niciodată. Sunt speriat, am adăugat, și vreau cu tot dinadinsul să stabilem o înțelegere.

— Da, dar nu poți. Ea n-o să accepte, o să continue să pretindă și mai mult, mă asigură Tomehek. Nici n-o să vrea să audă de o înțelegere. E așa cum scrie la carte; la fiecare dineu unde sunt invitat, fiecare psihanalist cu care-am stat de vorbă mi-a spus același lucru: când o femeie e chită să-ți ia banii, nu dorește de fapt decât să te „castreze”; despre asta-i vorba.

— Nu înțeleg de ce Urbanovich e atât de doritor s-o ajute.

— Lui situația i se pare extrem de nostimă. De multe

ori am avut această impresie, îmi răspunse Srole.

— Și, până la urmă, cea mai mare parte din bani o să se ducă pe cheltuielile de judecată, am spus. M-am întrebat de multe ori dacă n-ar trebui să renunț la tot și să fac jurământ de sărăcie.

Dar aceasta nu era decât o vană teoretizare. Da, aș putea să renunț la mica mea avere și să trăiesc și să mor într-o cameră de hotel, ca Humboldt. Mă socoteam chiar mai bine pregătit decât el pentru o existență pur spirituală, întrucât nu eram un maniaco-depresiv și asemenea viață mi s-ar fi putut potrivi foarte bine. Numai că nu chiar destul de bine. Pentru că în acest caz nu ar mai fi existat nicio Renata, nici viață amoroasă, nici tulburătoarele anxietăți asociate cu viața amoroasă, care erau poate mai importante pentru mine decât sexul în sine. O declarație de pauperitate nu era declarația după care umbla Renata.

— Garanția, ce-i mai rău e garanția, am spus. E o lovitură sub centură. Realmente, cred c-ar fi trebuit să obiectați mai îndârjit. Să opuneți rezistență.

— Și la ce anume să rezistăm? replică Billy Srole. Nu-i decât un bluf. N-are de ce să se lege. Ai uitat să reînnoiești contractul de închiriere. Faci călătorii în Europa. Ei și? Ar putea să fie călătorii profesionale. Și, ascultă, cum ajunge femeia asta să-ți cunoască cea mai mică mișcare?

Eram convins că doamna Da Cintra de la biroul de voiaj, aia cu turban din lină colorată, i-a furnizat informații Denisei, pentru că Renata fusese nepoliticoasă cu ea, ba chiar arogantă. Cât despre faptul că Denise îmi cunoștea orice pas, găsisem o analogie. Anul trecut îmi luasem fetițele într-o excursie la un camping în Far West și ne dusesem să vedem un lac cu castori. De-a lungul malului, Administrația Pădurilor afișase descrieri ale întregului ciclu de viață al castorilor. Castorii, însă, habar n-aveau și

continuau să roadă, să ridice diguri, să-și hrănească puii, să se împerecheze. Cazul meu părea similar. Cu Denise era, în stilul italiano-mozartian care-i plăcea ei, Tutto, tutto gla și să totul, absolut totul despre mine îi era cunoscut.

Îmi dădeam acum seama că-l ofensasem pe Tomehek prin felul cum criticasem atitudinea lui pasivă în chestiunea garanției. Ba nu, îl iritasem. Oricum, ca să nu strice bunele relații cu clientul, se dezlănțui împotriva Denisei:

— Cum ai putut să te însori cu o putoare ca asta? Unde ți-a fost capul? Se spune că ești un om inteligent. Și dacă o femeie se hotărăște să-ți facă zile fripte până te lasă lat, ce crezi că pot face doi avocați? Cu răsuflarea tăiată din cauza enervării, își închise cu un pocnet servieta diplomat, și-o vârî sub braț și se îndepărtă. Aș fi dorit să plece și Srole, dar el simțea nevoia să mă asigure cât de inatacabilă era poziția mea din punct de vedere legal (datorită lui), îmi stătea în drum, repetându-mi că Urbanovich nu-mi poate confisca averea. N-avea temeiuri legale.

— Dar dacă lucrurile ar lua întorsătura cea mai rea și ți-ar impune să plătești o garanție, cunosc eu pe cineva care-ți poate aranja o reducere de impozite la municipiu.

— Bună idee, am răspuns.

Ca să scap de el, m-am dus la toaletă. Cum însă m-a urmat și acolo, am intrat într-unul dintre cabinete și, în sfârșit, iată-mă liber să citesc scrisoarea lui Kathleen.

După cum era de așteptat, Kathleen mă informa despre moartea într-un accident de vânătoare a celui de-al doilea soț al ei, Frank Țigler. L-am cunoscut bine, pentru că, în timpul celor șase săptămâni pe care le-am petrecut în Nevada ca să capăt autorizația de divorț, am locuit în pensiune la ferma de agrement Țigler. Un loc singuratic, păraginit și uitat de Dumnezeu, pe malul lacului Volcano.

Relația mea cu Țigler rămăseseră memorabile. Eram chiar îndreptățit să pretind că i-am salvat viața, pentru că atunci când a căzut din barcă, am sărit în apă să-l scap de la înec. I-am salvat viața? Întâmplarea nu prea merita asemenea caracterizare. Dar Țigler era un cowboy care nu știa să înoate, un infirm când nu se afla în să pe jos, în cizme și cu pălărie de cowboy, părea să aibă genunchii rahitici și, când a căzut în apă - cu trufașa lui față de bronz, cu sprâncenele roșcate, stufoase, și cu picioarele deformate de călărie - am sărit imediat să-l culeg, pentru că apa nu era elementul lui. Țigler constituia tipul cel mai caracteristic al omului de uscat. Atunci ce căutam în barcă? Țigler ținea morțiș să prindă pește. Nu pentru că i-ar fi plăcut pescuitul, ci pentru că era întotdeauna mare amator de a obține ceva fără să dea nimic în schimb. Era primăvară și peștii toobie forfoteau. Peștii toobie, o antichitate biologică, înrudiți cu coelacantii din Oceanul Indian, viețuiau în lacul Volcano, țâșnind de la mari adâncimi ca să-și lase icrele. O sumedenie de oameni, în special indieni, îi prindeau cu cangea. Erau niște pești greoi, stranii la vedere, fosile vii. Îi uscau la soare și-i afumau în satul indian. Apelor lacului Volcano li se potrivesc epitete ca „translucid” și „voltaic”. Când Țigler a căzut din barcă, m-am temut pe dată că s-a terminat cu el, întrucât indienii îmi povestiseră că lacul are o adâncime de mile și că trupurile înecaților erau rareori găsite. Așa încât am sărit - apa glacială era electrizantă. L-am înșfăcat pe Țigler și l-am urcat îndărăt în barcă. Nu recunoștea că habar n-avea să înoate. N-a recunoscut nimic, n-a spus nimic, a luat numai cangea și și-a pescuit pălăria care plutea pe lac. Cizmele lui de cowboy se umpluseră cu apă. Nimeni n-a întrebat nimic și n-am oferit nicio informație asupra celor întâmplate. O pățanie rămasă între noi bărbații. Vreau să spun că aveam și eu senzația celui vest

al tainelor virile. Indienii l-ar fi lăsat cu siguranță să se înece. Nu le plăcea ca albi să se urce în bărcile lor, posedați de febra obținerii-a-ceva-fără-a-da-nimic-în-schimb, și să le ia peștii toobie. În plus, îl urau pe Țigler pentru că-i pungășea la prețuri și-i trăgea pe sfoară, și pentru că-și lăsa caii să pască pe unde se nimerea. Ba, mai mult, și ăsta era un lucru pe care mi-l povestise însuși Țigler, pieile-roșii nu se amestecau când era vorba de moarte, ci lăsau ca lucrurile să se desfășoare de la sine. Mi-a istorisit că, odată, a văzut cu ochii lui cum un indian numit Winnemuca a fost împușcat în fața oficiului poștal. Nimeni nu a chemat un medic. Omul a zăcut în drum, sângerând de moarte, în timp ce bărbații, femeile și copiii, așezați pe bănci sau în vechiturile lor de automobile, îl priveau în tăcere. Acum, sus, în clădirea tribunalului districtual, revedeam figura de personaj western a răposatului Țigler, turnată parcă în bronz, învârtindu-se și răsucindu-se în apa electric glacială, și mă vedeam și pe mine, care învățasem să înot într-un mic bazin cu miros de clor din Chicago, urmărindu-l ca o vidră.

Din scrisoarea lui Kathleen am aflat că Țigler murise în plină „acțiune”:

„Doi tipi din Mill Valley, California, au vrut să organizeze o vânătoare de căprioare cu arbalete, îmi scria Kathleen. Frank le era călăuză și i-a dus în munți. Acolo au avut un conflict cu paznicul de vânătoare. Cred că l-ai cunoscut și tu pe paznicul ăsta, un indian pe nume Tony Calico, care a luptat în războiul din Coreea. S-a aflat mai târziu că unul dintre vânători avea cazier judiciar. Bietului Frank, după cum știi, îi plăcea să mai încalce legea pe ici, pe colo. Nu c-ar fi încălcat-o în cazul de față, dar ceva tot a fost. Aveau puști în Land Rover. Nu vreau să intru în detalii pentru că sunt prea dureroase. Frank n-a tras, dar a fost singurul împușcat. A murit din cauza hemoragiei, înainte

ca Tony să-l fi putut transporta la spital. A fost o cruntă lovitură pentru mine, Charlie, continua Kathleen. Eram căsătoriți de doisprezece ani, după cum știi. În orice caz, ca să nu mai stărui asupra acestor chestiuni neplăcute, a avut parte de o înmormântare grandioasă. Au venit călăreți din trei state. Parteneri de afaceri din Las Vegas și Reno. Era foarte iubit”.

Știam că Țigler fusese participant la rodeo și îmblânzitor de cai sălbatici, câștigător a diverse premii, și că se bucurase de oarecare stimă în lumea călăreților, dar mă îndoiam că fusese iubit și de alții în afară de Kathleen și de bătrâna lui mamă. Veniturile fermei de agrement, la atât cât se ridicau ele, le investea exclusiv în cai de curse. Unii dintre aceștia erau înregistrați cu acte false, întrucât aveau pedi-griuri compromise prin dopări și doftoriceli. Regula purității ereditare acționa foarte strict. Țigler era nevoit s-o ocolească prin documente falsificate. Făcea mereu naveta de la un teren de curse la altul și o lăsa pe Kathleen să se spele pe cap cu treburile fermei. Nu erau afaceri prea mari. El mulgea ferma de câștiguri, pe care le băga în furaje și în grajduri. Cabanele de oaspeți cădeau într-o rână sau se năruiau. Îmi aduceau aminte de naufragiul fermei de păsări a lui Humboldt. În Nevada, Kathleen se afla exact în aceeași situație grea. Soarta – soarta lăuntrică – era mai tare decât ea. Țigler îi trântise ferma în spinare și-i ceruse să nu plătească altceva decât facturile importante legate de cai, și acelea numai la cerere insistentă.

Aveam pe atunci destule necazuri personale, dar dubla solitudine a vieții lui Kathleen – întâi în New Jersey și apoi în vest – mă impresionase profund. Și acum mă sprijineam de peretele despărțitor al unui closet din tribunalul districtual, încercând să prind o rază de lumină ca să citesc scrisoarea ei dactilografiată cu o panglică

uzată.

„Știu, Charlie, că ai ținut la Țigler. Ați petrecut împreună clipe atât de plăcute pescuind păstrăvi sau jucând pocher. Îți alunga gândurile de la necazurile tale”.

Asta așa era, deși Țigler a fost furios când am prins primul păstrăv. Pescuiam cu traulerul lui și folosisem nada lui, așa încât păstrăvul îi aparținea. A făcut o întreagă scenă și i-am aruncat păstrăvul în poală, împrejurimile erau ireale, nepământeste. Nu sugerau un decor de pescuit – de jur-împrejur numai stâncă golașă, nici urmă de copac, numai țepi de pelin și nori de praf de marnă de câte ori trecea vreun camion.

Oricum, nu ca să-mi vorbească de Țigler îmi scrisese Kathleen. Ci pentru că Orlando Huggins se interesase de mine. Humboldt îmi lăsase o moștenire. Huggins era executorul lui testamentar. Huggins, fostul playboy cu idei de stânga, era un om cumsecade, o persoană onorabilă. Și el ținuse la Humboldt. După denunțarea mea ca fals frate de sânge, Humboldt apelase la Huggins ca să-i pună ordine în treburile. Și acesta se oferise cu mare tragere de inimă. Pentru ca mai târziu Humboldt să-l acuze că l-a înșelat și să-l amenințe și pe el cu darea în judecată. Dar spre sfârșit, mintea lui Humboldt se limpezea în mod vizibil. A început să-și recunoască adevărații prieteni și l-a numit pe Huggins administrator al bunurilor lui. Și în testamentul său, ne-a menționat pe Kathleen și pe mine. Nu știu ce a primit ea, dar Humboldt nu putea avea mare lucru de lăsat. Oricum, Kathleen mă anunța că Huggins i-a trimis o scrisoare postumă lăsată de Humboldt.

„Vorbește în ea de dragoste, de șansele pe care le-a ratat. Pomeneste de vechii lui prieteni, de Demmie și de tine, și de frumoasele zile petrecute în Greenwich Village și la țară”, îmi scria Kathleen.

Nu-mi dau seama ce anume putea face ca acele zile

să fie frumoase. Mă îndoiesc că Humboldt a avut o singură zi frumoasă în toată viața lui. Între fluctuațiile bolii și sumbrele accese de depresie nervoasă, avea unele interludii mai bune. Poate că nici două ceasuri consecutive de calm. Dar Kathleen se lăsase cucerită de Humboldt pe căi pe care acum douăzeci și cinci de ani fusesem prea necopt ca să le fi putut înțelege. Ea era o femeie solidă, plină de substanță, cu sentimente adânci, dar invizibile din cauza felului ei atât de potolit. Iar Humboldt avea în el o doză de noblețe chiar când era nebun. Chiar și atunci rămânea devotat unor anumite idei mărețe, îmi aduc aminte de strălucirea ochilor lui când și-a coborât glasul pentru a rosti cuvântul „reiluminare” spus de un individ gata să săvârșească un omor, sau când rostea cuvintele Cleopatrei: „Simt în mine doruri nemuritoare”. Omul acesta iubea arta cu toată puterea sufletului său. Și de asta îl iubeam noi. Chiar și când a fost măcinat de descompunere, au rămas în Humboldt unele colțișoare incoruptibile, necontaminate de putreziciune. Dar cred că cerea din partea lui Kathleen să-l oblăduiască atunci când cădea în stările în care trebuie să cadă un poet. Acele stări de înaltă visare, întotdeauna străpunse și sfâșiate de tirul publicității americane, era de datoria lui Kathleen să i le prezerve. Transele. Și ea făcea tot ce-i sta în putință ca să-i ocrotească transele. Dar transele și stările de visare nu-i erau niciodată suficiente lui Humboldt pentru a-și croi din ele o platoșă. Nu reușeau să-l acopere în întregime. Oricum, îmi dădeam acum seama ce anume încercase Kathleen să facă și o admiram.

Scrisoarea continua, îmi aducea aminte de lungile noastre discuții purtate pe sub copacii de la ferma Țigler. Presupun că, preocupat să mă justific, îi povestisem despre Denise. Revedeam copacii la care se referea: câțiva arbuști de soc și plop canadieni. Țigler făcea reclamă fermei lui,

recomandând-o ca pe un loc vesel, dar scândurile albite ale căsuțelor erau crăpate și cădeau, piscina era plesnită toată și apa plină de frunze și de mazăgă. Gardurile erau părăginite și iepele lui Țigler hoinăreau în voie ca niște frumoase matroane nude. Kathleen purta pantaloni din pânză de cort, iar bluza cadrilată fusese de-atâtea ori spălată încât căpătase un aer ectoplasmic. Mi-l aduc aminte pe Țigler cinchit pe vine, vopsind momelile pentru rațe sălbatice. Pe vremea aceea nu putea vorbi, pentru că un mușteriu înfuriat de nota de plată pentru mese îi mutase falca din loc, și avea maxilarul prins în sârme. În săptămâna aceea como-ditățile cabanelor fuseseră suspendate: oaspeții înghețau, apa nu curgea. Țigler pretindea că acesta era adevăratul vest pe care-l prețuia amatori. Turiștii nu veneau aici ca să fie cocoloșiți. Voiau să simtă gustul vieții aspre, al realității imediate. Dar Kathleen îmi mărturisea: „Maximum o zi sau două mai reușesc să fac față”.

Din fericire, o companie cinematografică veni pe meleagurile lor ca să turneze un film despre hoardele mongole, și Țigler fu angajat ca expert de cai. Recruta indieni care să poarte costumele asiatice și să zboare în galop răcnind și să facă acrobații în șa. Un eveniment mareț la lacul Volcano. Meritul acestei mane cerești și-l aroga părintele Edmund, pastorul episcopalian care în tinerețe fusese vedetă a cinematografului mut și era încă foarte frumos. Purta în amvon minunate halate de casă de altă dată. Indienii erau cu toții mari iubitori de filme. Șuşoteau între ei că superbe neglijouri îi fuseseră dăruite de Marion Davies sau de Gloria Swanson. Părintele Edmund pretindea că el, prin legăturile lui de la Hollywood, determinase compania de filme să aleagă lacul Volcano. În orice caz, Kathleen se împrieteni cu oameni din cinematografie. Menționez acest lucru, pentru că în

scrisoare îmi spunea că are de gând să vândă ferma, să o trimită pe bătrâna doamnă Tighler într-o pensiune în Tungsten City, și ea să-și caute o slujbă în industria cinematografică. Oamenii aflați într-o situație de tranziție manifestă adeseori interes pentru cinematografie. Sau își propun să-și reia studiile și să obțină vreo diplomă. Cred că sunt vreo douăzeci de milioane de americani care visează să se întoarcă la colegiu. Până și Renata era mereu pe punctul de a se înscrie la institutul de Paul. M-am reîntors în sala de ședințe ca să-mi iau tinerescul pardesiu cadrilat, de culoarea ciuboticăi cucului, chibzuind profund de unde să scot bani dacă Urbanovich o să-mi impună să plătesc o garanție. Ce mârșav era croato-americanul ăsta de judecător chel! Nu-mi cunoștea nici copiii, nici pe Denise, nici pe mine, și ce drept avea el să-mi ia banii câștigați prin gândirea și truda creierului meu. O, dar și eu știam să fiu larg la pungă! Da, n-au decît să mi-i ia pe toți! Aș fi putut răspunde alături de cei mai buni dintre ei la un chestionar psihologic, și sigur că m-aș fi situat printre primii în ceea ce privește mărinimia. Dar Humboldt – astăzi eram plin de Humboldt – obișnuia să mă acuze că încerc să-mi petrec întreaga viață în zonele superioare ale înaltei conștiințe, înalta conștiință, îmi predica Humboldt pe un ton doct, înseamnă a fi „inocent, inconștient de orice rău în tine însuși”. Când încerci să trăiești în întregime în zonele înaltei conștiințe, deci în chip pur rațional, vezi răul numai la alții și niciodată la tine.

Pornind de aici, Humboldt arăta că în subconștient, în miezul irațional al lucrurilor, banii constituie o substanță vitală, ca sângele sau ca fluidele care scaldă țesuturile creierului. Din moment ce era întotdeauna atît de serios cu privire la adâncă semnificație a banilor, te pomeniești că mi-o fi restituit prin testament cei șase mii șapte sute șazece și ceva de dolari? Firește că nu, cum ar fi fost

posibil? A murit sărac lipit pământului, într-un hotel sordid. De altfel; șase mii de dolari n-ar mai însemna mare lucru acum. Szathmar îmi datora mult mai mult. Îi împrumutasem bani lui Szathmar să-și cumpere un apartament. Și apoi Thaxter. Thaxter, prin neachitarea la termen a unui împrumut bancar, mă costase cincizeci de acțiuni IBM, pe care a trebuit să le achit în calitate de girant al poliței. După multe scrisori de avertisment, banca, plină de regrete și de formalisme etice, plângând aproape în fața dramei unui om atât de crud înșelat de un prieten cu care avusese o înțelegere, mi-a luat frumos acțiunile. Thaxter mă asigură că era o pierdere ce urma a fi dedusă din impozite. Și el și Szathmar mă consolau adeseori în felul ăsta (și-apoi, nu năzuiam eu spre mărinimie, și nu era oare prietenia un lucru mult mai important decât banii?). Oamenii continuau să mă ruineze. Și acum, ce puteam face? Datoram editurilor vreo șaptezeci de mii de dolari luați ca avans pentru cărți pe care mă aflam într-o neputință prea paralizantă ca să le mai pot scrie. De altfel pierdusem orice interes. Aș fi putut să-mi vând covoarele orientale. Îi spuseseam Renatei că m-am săturat de ele și ea cunoștea un negustor armean care accepta să le ia în consignație. Acum când valuta străină era în creștere, iar persanii, bogați în petrol, refuzau să mai lucreze la războiul de țesut. Cumpărătorii germani și japonezi, ba chiar și arabi, cutreierau regiunile centrale ale țării și ne luau covoarele. Cât despre Mercedesul meu, poate că era mai bine să mă descotorosesc de el. Ori de câte ori eram nevoit să mă frământ din cauza banilor, simțeam că-mi pierd echilibrul. Ca un marinăr gata să cadă de pe catarg sau ca un spălător de geamuri care se bălăngăne în văzduh, susținut doar de cureaua de siguranță de sub brațe, încercam o senzație de apăsare în piept și de lipsă de oxigen. Mă gândisem uneori să-mi iau

un tub de oxigen pe care să-l țin în debaraua de haine, pentru asemenea perioade de frământare. Desigur că ar fi trebuit să-mi deschid un cont secret la o bancă elvețiană. Cum dracu', trăind cea mai mare parte a vieții mele la Chicago, nu mă gândisem să-mi fac o rezervă? Și acum, care erau perspectivele? Thaxter avea în portofoliu două articole ale mele, o chestie de memorialistică despre Kennedy la Washington (la fel de îndepărtat acum ca și întemeierea Ordinului Capucinilor), și un articol din seria neterminată „Marile plictisuri ale epocii moderne”. Astea însă nu însemnau bani. Ultimul era excelent, dar cine ar fi publicat un studiu serios despre plictiseală?

Eram gata acum să iau în considerație și planul lui George Swiebel cu mina de beriliu din Africa. La început, când George mi-a făcut propunerea, am râs; dar am văzut eu idei și mai năstrușnice dovedindu-se valabile din punct de vedere comercial, și niciodată nu poți ști de unde sare iepurele. Un om, pe nume Ezekiel Kamuttu, care fusese cu doi ani în urmă ghidul lui George în trecătoarea Olduvai, pretindea că este proprietarul unui munte de beriliu și de pietre semiprețioase. În momentul acesta, sub patul lui George se afla un sac dintr-o pânză exotică, umplut cu tot felul de minerale ciudate. George îmi dăduse un ciorap gros, plin de mostre, și-mi ceruse să le verific la Muzeul de Științe Naturale, arătându-i-le lui Ben Isvolsky, un fost coleg al nostru de școală, care era acum geolog. Ben cel serios m-a asigurat că pietrele sunt autentice. Și dintr-odată și-a abandonat aerul profesoral și a început să-mi pună tot felul de întrebări de afaceri. Am putea obține pietrele cu regularitate, în cantități negociabile? Și cu ce instalații, și cum puteai pătrunde și ieși din junglă? Și cine era acest Kamuttu? Kamuttu, afirma George, și-ar fi dat și viața pentru el. Îl invitase pe George să se însoare cu o fată din familia lui. Voia să i-o vândă pe soră-sa.

— Dar, i-am spus eu lui Ben, cunoști slăbiciunea lui George: se-mprietește cu toată lumea. A băut câteva pahare cu indigenii, și aceștia și-au dat seama cât e de sincer și că are o inimă mai mare decât Mississippi. Și așa și este. Dar cum putem fi siguri că domnul Kamuttu nu-i un pungaș? Poate că a furat mostrele de beriliu. Sau poate că-i nebun. Omenirea nu duce lipsă de d-alde ăștia.

Cunoscând necazurile domestice ale lui Isvolsky, înțelegeam de ce visa să dea o lovitură în materie de minereuri.

— Aș fi gata de orice, mi-a mărturisit, numai să scap pentru o bucată de vreme din Winnetka. Pe urmă a adăugat: Bine, Charlie, știu la ce te gândești. De câte ori vii să mă vezi, vrei să-ți arăt păsările alea. Se referea la marea colecție de păsări a muzeului, adunate de-a lungul deceniilor și păstrate în sertare etichetate. Marile ateliere și laboratoare din culise, depozitele, cămărilor și grotele erau infinit mai fascinante decât exponatele publice din muzeu. Păsările îmbălsămate zăceau culcate, cu câte-o etichetă prinsă de picioruș, îmi plăcea să văd păsările colibri, mii și mii de trupuri micuțe, unele nu mai mari decât vârful degetului meu, într-un infinit număr de varietăți, toate miniatural stropite cu un întreg Luvru de culori irizate. Și Ben mă conduse să le văd din nou. Avea obraji plini și un păr lănos, tenul stricat, dar o față plăcută. Comorile muzeului îl plectiseau de astă dată și-mi spuse:

— Dacă într-adevăr Kamuttu ăsta are un munte de beriliu, ar trebui să plecăm acolo și să punem laba pe el.

— Eu plec curând în Europa, i-am răspuns. 320

— Perfect. George și cu mine te luăm de-acolo. Ne-am putea duce toți trei cu avionul la Nairobi.

Gândurile la beriliu și la covoarele orientale arată în ce stare de nervozitate mă găseam și cât de lipsit de simț

practic eram. Când mă aflu în starea asta, un singur om de pe lume îmi putea fi de folos, și anume Julius, fratele meu cel pragmatic, agent imobiliar în Corpus Christi, Texas, îmi iubeam fratele cel corpulent și acum vârstnic. Poate că și el ținea la mine. În principiu, nu era pentru legăturile strânse de familie. Poate că vedea în dragostea fraternă o porțiță deschisă spre exploatare. Sentimentele mele față de el erau vii, de o intensitate vecină cu isteria, așa încât nu-l condamnam că încerca să le opună rezistență. Voia să fie un om exclusiv al zilei de azi, așadar uitase sau încerca să uite trecutul. Spunea că, fără ajutor, nu-și mai poate aminti de nimic, în ceea ce mă privește, eu nu pot uita nimic, îmi spunea adeseori:

— Ai moștenit memoria fantastică a bătrânului. Și mai înainte de el a fost celălalt pehlivan, taică-su. Bunicul nostru a fost unul dintre cei zece oameni din ghetou care știau pe de rost Talmudul babilonian. Mult i-a mai folosit! Eu nici nu știu măcar ce-i aia. Dar de-acolo ți se trage memoria.

Admirația, lui nu era absolut sinceră. Nu cred că mi-era întotdeauna recunoscător pentru că țineam minte totul atât de bine. Credința mea este că, fără memorie, existența ți-e mutilată din punct de vedere metafizic; e știrbită. Și nu puteam concepe că propriul meu frate, Julius cel de neînlocuit, ar putea avea crezuri metafizice diferite de ale mele. Așa încât îi vorbeam despre trecut și el mă întreba:

— Așa să fie? Așa s-a întâmplat? Știi că eu nu pot să-mi amintesc cel mai mic lucru, nici măcar cum arăta mama, deși am fost întotdeauna preferatul ei.

— Trebuie să-ți aduci aminte cum arăta mama. Cum ai putut-o uita? Nu te cred, îi spuneam.

Sentimentele mele de familie îl chinuiau uneori pe trușul meu frate. Mă considera un soi de idiot. El, un magician al banului, construisese centre comerciale, blocuri

cu apartamente de închiriat, moteluri, contribuise în bună măsură la transformarea părții din Texas unde locuia. Desigur, n-ar fi refuzat să mă ajute. Dar lucrul acesta rămânea la stadiul teoretic, căci, deși ideea de ajutor plutea întruna în aer între noi doi, practic nu-i cerusem niciodată nimic. În realitate, aveam mari rezerve în legătură cu o asemenea cerere. Eram, ca să spun așa, mai curând obsedat, stăpânit de nevoia de a i-o adresa.

În timp ce-mi luam pardesiul, aprodul lui Urbanovich veni spre mine, scoțând un petic de hârtie din buzunarul vestei de lână.

— S-a telefonat de la biroul domnului Thmehek; un mesaj pentru dumneavoastră. Un domn cu un nume străin... Pierre? întrebă bătrânul.

— Pierre Thaxter.

— Am scris și eu cum am înțeles. Vrea să vă întâlniți cu el la ora trei la Muzeul de Artă. A venit și o pereche care a întrebat de dumneavoastră. Un domn cu mustață și o față cu păr roșu și fustă mini.

— Cantabile?

— Nu și-a lăsat numele.

Era două și jumătate. Câte se întâmplaseră într-un timp atât de scurt! M-am dus la Stop and Shop și am cumpărat nisetru și corn un proaspete, ceai Twining pentru micul dejun și marmeladă de struguri Cooper. Dacă Thaxter rămânea peste noapte, voiam să-i ofer un mic dejun din acelea cu care era el obișnuit. Thaxter îmi servea întotdeauna bucate extraordinare. Avea orgoliul meselor lui și-mi spunea numele francez a ceea ce mâncam. Nu mai mâncam deci roșii, ci sala.de de tomates, nu pâine cu unt, ci tartines, și-i dădea înainte cu bouilli, brule, fard, fume, și cu vinuri excelente. Avea relații cu cei mai selecți negustori și nimic neplăcut în materie de mâncare sau de băutură nu se strecura vreodată pe masa lui.

De fapt, așteptam cu plăcere vizita lui Thaxter. Eram întotdeauna încântat să-l revăd. Poate nutream chiar iluzia că în fața lui mi-aș putea deschide inima cătrănită, deși nu eram chiar atât de naiv. Avea să descindă din California, cu părul lui lung ca de curtean al Mariei Stuart, și îmbrăcat, sub mantaua de carabinier, cu un fermecător costum de stradă din catifea albastră, cumpărat pe King's Road. Pălăria mare, cu boruri late, era cumpărată dintr-un magazin pentru filfizonii negri. La gât îi vor atârna diverse lanțuri aparent de valoare, dar și o fâșie de mătase înnodată, murdară, însă de un colorit unic. Ghetele gălbui, înalte până la gleznă, aveau fețe de pânză și, de fiecare latură a pânzei, era ingenios aplicată emblema crinului francez, confecționată din piele. Nasul îi era complet strâmb, fața smeadă îi lucea și, când îi vedeam ochii de leopard, scoteam un tainic chiot de bucurie. Exista o rațiune pentru care, de îndată ce aprodul m-a anunțat că sosise în oraș, am investit cinci dolari în nisetru. Țineam foarte mult la Thaxter. Marea întrebare în legătură cu el era: știa sau nu știa ce face? Cu alte cuvinte, era un potlogar? O întrebare la care un om șiret ar fi putut răspunde, dar eu nu. Renata, când îmi făcea onoarea de a mă trata drept viitorul ei soț, îmi spunea:

— Nu mai zvârli banii pe Thaxter. Farmec? E tot numai farmec. Talent? Cu ghiotura. Dar e fals.

— Nu e.

— Cum? încearcă să ai puțin respect față de tine însuși, Charlie, și nu mai lăsa să ți se bage orice pe gât. Tot arborele ăla genealogic al lui!

— O! Da, dar oamenii simt nevoia să se împăuneze. Sunt morți dacă nu pot spune lucruri frumoase despre ei înșiși. Lucrurile frumoase trebuie spuse. Fii și tu mai simțitoare.

— Foarte bine, atunci gândește-te la garderoba lui

specială. La umbrela lui specială. Singura umbrelă distinsă e cea cu mâner din lemn încovoiat natural. Cine-și cumpără o umbrelă cu mâner lucrat de fabrică? Pe urmă, pivnița lui de vinuri specială, servieta-diplomat specială pe care n-o poți cumpăra decât de la un singur magazin din Londra, salteaua de cauciuc specială cu cearșafuri speciale din satin, sau amintește-ți când zăcea întins la Palo Alto cu fufa lui specială, și urmăreau împreună partida de tenis pentru cupa Davis la un televizor în culori special. Ca să nu mai vorbim de un fraier special pe nume Charlie Citrine, care-i plătește toate „specialitățile”. Ce mai, individul e în plin delir.

Conversația de mai sus a avut loc când Thaxter mi-a telefonat ca să mă anunțe că se găsește în drum spre New York pentru a se îmbarca pe vasul France, și că se va opri la Chicago să discutăm despre Arca.

— Ce caută în Europa? m-a întrebat Renata.

— Mă rog, e jurnalist de scandal.

— Și ce caută un jurnalist de scandal pe vasul France la clasa întâi? Cu vaporul face cinci zile. Are atâta timp de pierdut?

— Probabil că are ceva timp.

— Și noi zburăm la clasa Economy.

— Da, dar el are un văr care-i director la linia maritimă franceză. Vărul mamei lui. Amândoi nu plătesc un chior. Bătrâna îi cunoaște pe toți plutocrații din lume. Le ajută pe ficele lor să-și facă debutul în societate.

— Dar observ că nu pe plutocrații ăia i-a supt de cincizeci de acțiuni. Bogații îi miros de la o poștă pe paraziți. Cum ai putut fi atât de bleg?

— Ei zău, banca ar mai fi trebuit să aștepte câteva zile. Cecul lui era pe drum, trimis de Banco Ambrosiano din Milano.

— Ce caută italienii în toată afacerea asta? Doar ți-a

spus că fondurile familiei lui sunt depuse la Bruxelles.

— Nu, în Franța. Adică partea lui de moștenire din averea mătușii era depusă la Credit Lyonnais.

— Întâi te escrochează, pe urmă îți toarnă tot felul de explicații împruțite pe care le mai și repeți. Și toate înaltele lui legături din Europa ies parcă direct din vechile filme ale lui Hitchcock. Și acum că vrea să vină la Chicago, ce face domnul? O pune pe secretară să te cheme la telefon. E sub demnitatea lui să formeze singur numărul. Dar tu răspunzi în persoană și fata îți spune: „Rămâneți pe fir. Vă dau imediat legătura cu domnul Thaxter”, așa încât stai și aștepți cu receptorul la ureche. Și toată convorbirea, bineînțeles, e trecută în contul tău. Pe urmă catadicsește și el să răspundă și-ți spune că are de gând să vină, dar o să te anunțe când anume.

Toate astea, cel puțin, erau perfect adevărate, în niciun caz nu-i povestisem Renatei tot ce știam despre Thaxter. Mai existau și liste negre, și scandaluri la cluburi, și zvonuri c-ar fi fost acuzat de pungășii. Gusturile turbulente ale prietenului meu erau de modă veche. Astăzi nu mai existau adevărați scandalagii, decât dacă cineva ca Thaxter, din simplă dragoste pentru antichitate, făcea să reînvie tipul. Dar eu simțeam că în Thaxter se ascundeau totuși unele profunzimi și că excentricitățile lui vor revela cândva o anume năzuință spirituală. Știusese că-i riscant să-i girez polița, pentru că-l văzusem înșelându-i pe alții. „Dar mie n-o să-mi facă figura”, mi-am spus. Trebuie să existe și o excepție. Și astfel am mizat pe imunitate și am pierdut. Mi-era un prieten drag. îl iubeam pe Thaxter. Și știam că eram ultimul om din lume pe care ar fi vrut să-l păgubească. Dar, până la urmă, la asta a ajuns, îi epuizase pe toți ceilalți pe care-i putea păgubi. Și cum nu-i mai rămăsese niciunul, a trăit conflictul „prietenia contra principiului de viață”. Și-apoi, eu eram cel care-i patrona

acum arta. Pentru asemenea privilegii trebuie să plătești.

Tocmai își pierduse casa din zona golfului, cu piscina, terenul de tenis, livada de portocali pe care o plantase el, grădina oficială, M.G.-ul, station-waggon-ul și pivnița de vinuri.

Anul trecut, în septembrie, făcusem o călătorie în California ca să văd de ce revista noastră, Arca, nu mai apare odată. A fost o vizită extrem de plăcută și de afectuoasă. Am făcut un tur de inspecție a proprietății lui, sub soarele californian. Pe vremea aceea începusem să nutresc un nou simțământ cosmologic în ce privește soarele. Și anume, gândeam că, în parte, soarele e creatorul nostru. Că în spiritele noastre există o legătură cu soarele. Că lumina izvorăște înăuntrul nostru și iese la suprafață ca să întâlnească lumina soarelui. Că lumina solară nu este doar o glorie exterioară care se revelează simțurilor noastre cufundate în întuneric, și că ceea ce înseamnă lumina pentru ochi, înseamnă și gândirea pentru spirit. Deci eu și Thaxter ne plimbam. O zi splendidă, binecuvântată de natură. Cerul pulsa de o mângâietoare căldură albastră și peste capetele noastre atârnav portocale. Thaxter purta costumul său preferat pentru plimbare, mantaua neagră, iar degetele picioarelor desculțe erau presate laolaltă ca smochinele de Smyrna. În grădina lui se plantau acum tufe de trandafiri, și mi-a cerut să nu stau de vorbă cu grădinarul ucrainean:

— A fost supraveghetor în lagăr și e teribil de antisemit. Nu vreau să-nceapă să bată câmpii.

Simțeam că în acest loc încântător eul nostru demonic și eul nostru naiv și eul nostru iubitor se contopeau într-unul singur. Câțiva dintre copilașii mai noi ai lui Thaxter, blonzi și nevinovați, se jucau pe acolo cu primejdioase cuțite de grădinărit și cutii cu praf otrăvitor de stropit trandafirii. Dar nimeni n-a pățit nimic. Prânzul a

fost un spectacol de zile mari, servit la marginea piscinei scânteietoare, și cu două sortimente de vin pe care le turna chiar el, cu sobră demnitate și aere de conaâsseur, îmbrăcat în manta, cu o pipă încovoiată între dinți, și cu degetele picioarelor goale zgârcindu-i-se. Tânăra lui soție, negricioasă și drăguță, supraveghea toate preparativele și prezida din umbră. Era perfect încântată de viața ei, deși nu aveau niciun ban, dar absolut nimic. Stația de benzină din colț refuzase să primească de la el un cec în valoare de cinci dolari. A trebuit să plătesc eu, cu cartea mea de credit. Și, îndărătul scenei, tânăra femeie trebuia să țină piept creditorilor pentru terenul de tenis și piscină, pentru vinuri, pentru mașină, pentru pian, precum și celor de la bancă.

Arca urma să fie tipărită cu un echipament IBM, fără zețari costisitori. Niciodată n-a dat vreo țară cetățenilor ei atâtea jucării cu care să se amuze și n-a împins atâția oameni de talent în cele mai îndepărtate unghere ale trândăviei, vecine cu granițele suferinței. Thaxter clădea o aripă nouă în care își va avea sediul Arca. Revista noastră trebuia să aibă un lăcaș propriu, și să nu se amestece cu viața lui particulară. Recrutase câțiva elevi de colegiu, printr-un fel de înțelegere à la Tom Sawyer, care săpau temeliile. Se ducea cu M.G.-ul pe șantiere de construcții ca să ciupească sugestii de la muncitorii specializați și să șterpească scânduri și foi de placaj. Era o extindere pe care am refuzat s-o finanțez.

— Prevăd că locuința ta o să cadă în groapa asta. Ești sigur că respecti normele de construcție?

Dar Thaxter avea acea îndrăzneală de a încerca orice, care-i naște pe feldmareșali și dictatori: „Vom pune la bătaie douăzeci de mii de oameni pentru reușita acestei operații, și dacă pierdem mai mult de jumătate din ei, vom schimba tactica”.

În revista Arca urma să publicăm numai articole strălucite. Și unde vom găsi atâta strălucire? Ei bine, știam că trebuie să existe. Dacă am fi presupus contrariul, ar fi însemnat să aducem o insultă omenirii și unei națiuni civilizate. Trebuia făcut tot posibilul pentru a reinstaura renumele și autoritatea artei, seriozitatea gândirii, integritatea culturii, demnitatea stilului.

Renata, care probabil că aruncase o privire indiscretă în extrasele conturilor mele bancare, părea să fie la curent cu ceea ce mă costa calitatea mea de finanțator al revistei.

— Cine are nevoie de Arca asta a voastră, Charlie, și ce animale ai de gând să salvezi în ea? Nu ești tu atât de idealist - în tine colcăie ostilitatea, mori să ataci o droaie de oameni în propria ta revistă, și să muști în dreapta și-n stânga. Aroganța lui Thaxter e nimic în comparație cu a ta. Îl lași să creadă că-și poate face de cap nestânjenit, și asta numai pentru că ești de două ori mai arogant decât el.

— Banii mei se duc și-așa. Prefer să-i cheltuiesc pe această...

— Nu-i cheltuiești, ci-i arunci, preciză ea. Ce ți-a venit să finanțezi aranjamentul ăsta californian?

— Tht e mai bine decât să-mi dau banii avocaților și statului.

— Când te pornești să vorbești despre Arca, nu mai înțeleg nimic. Spune-mi și mie clar o dată pentru totdeauna - de ce?

Îi eram recunoscător pentru o asemenea provocare. Ca să mă pot concentra mai bine, am închis ochii înainte de a răspunde:

— Ideile ultimelor câtorva secole au fost epuizate.

— Cine afirmă așa ceva? Vezi, la asta mă refer eu când spun că ești arogant, mă întrerupsese Renata.

— Dar, zău, așa e, sunt epuizate. Ideile sociale,

teoriile politice, filosofice, ideile literare (sărmanul Humboldt!), cele erotice și, bănuiesc, chiar și cele științifice.

— Ce știi tu despre toate astea, Charlie? Cred că ești căzut în cap.

— Pe măsură ce marile mase din lumea întreagă devin conștiente, iau aceste idei epuizate drept idei noi. De unde să știe? Și saloanele oamenilor sunt pline cu aceste proiecții.

— Astea-s lucruri prea serioase pentru un exercițiu de dicție.

— Dar eu sunt serios. Marile idei, ideile cele mai necesare vieții, au dat îndărăt, au bătut în retragere. Asta-i boala care roade acum societatea noastră, oamenii își pierd orice viață personală, ființa lăuntrică a milioaneilor, a nenumăratelor milioane de oameni, e total absentă. E de înțeles că în multe părți ale globului aceasta nu mai poate fi recuperată, pentru că oamenii au de luptat cu foametea sau cu dictaturi polițienești, dar noi, aici, în lumea liberă, ce scuză avem? Sfera vieții lăuntrice a trebuit să capituleze sub presiunea crizei publice. Recunosc că această sferă lăuntrică a devenit atât de respingătoare, încât suntem bucuroși să scăpăm de ea. Dar noi acceptăm și dizgrația în care a căzut, și oamenii își umplu viețile cu așa-numitele „probleme publice”. Și ce auzim când sunt luate în discuție aceste probleme publice? Ideile eșuate ale ultimelor trei secole, în orice caz, anihilarea individului, pe care azi se pare că-l disprețuiesc și îl detestă cu toții, va face ca planurile noastre de distrugere, superbombele noastre, să fie superflue. Vreau să spun că dacă nu vor exista decât minți găunoase și trupuri lipsite de spirit, înseamnă că nu mai ai nimic serios de distrus. De decenii întregi, în cele mai înalte posturi de conducere, nicăieri în lume, nu am mai avut o ființă umană în adevăratul sens al

cuvântului. Societatea trebuie să-și recupereze forțele creatoare, gândirea vie, ființa reală; trebuie să respingă toate aceste injurii aduse sufletului omenesc, și asta cât mai repede! Sau dacă nu...! Țasta-i punctul unde un om ca Humboldt, credincios ideilor eșuate, și-a pierdut poezia și a scăpat trenul.

— Dar el și-a pierdut mințile. Nu-l poți învinovăți. Eu nu l-am cunoscut, dar uneori am impresia că îl ataci prea aspru. Știu, continuă ea, îl acuzi că a trăit oribila viață de poet, exact în felul în care clasa de mijloc se așteaptă și aprobă ca să trăiască un poet. Nimeni nu se ridică la pretențiile tale. Thaxter nu-i decât micul tău animal răsfățat. El singur, în mod cert, n-o s-o scoată la capăt.

Desigur, avea dreptate. Thaxter îmi spunea mereu: „Lucrul de care avem noi nevoie este o formulă majoră de viață”. Mă suspecta că ascund în mânecă o formulă majoră.

— Vrei să spui o formulă plină de respect pios față de viață, sau poate că un principiu Yoga? Tu ai o slăbiciune pentru chestii din astea teribiliste. Ai da orice ca să fii un Malraux și să vorbești despre Occident. Ce-i cu ideile astea embrionare ale tale? Formulele majore sunt baloane de săpun. Dezordinea s-a instaurat pe pământ ca să dăinuie.

Și așa și e – bogată, derutantă, chinuitoare și diversă. Cât despre a te strădui să faci excepție – și așa e totul destul de bizar.

Pierre Thaxter era un pasionat al culturii. Era un clasicist, serios exersat de călugări în latină și greacă. Franceza o învățase cu o guvernantă și o studiase și la școală. Arabă o învățase singur, citise cărți esoterice și spera să rupă gura la toți publicând în reviste de mare erudiție din Finlanda sau Turcia. Vorbea cu ciudat respect de Panofsky și Momigliano. Se închipuia un Burton al Arabiei sau un T.E. Lawrence. Uneori era un geniu în

purpură de tipul baronului Corvo, ruinat în chip sordid la Veneția, scriind ceva ciudat și pătimăș, rar și distins. Nu suporta să-i scape ceva. Cânta Straviński la pian, știa multe despre baletul rusesc. Era o autoritate în Matisse și Monet. Avea păreriile lui despre arhitectura templelor asiro-babiloniene și despre Le Corbussier. Putea să te sfătuiască, și o făcea adeseori, ce anume să cumperi și de unde anume. La asta se referise Renata. O servietă-diplomat, de pildă, nu e servietă-diplomat dacă are încheietoarea la mijloc: clipsurile trebuie să fie laterale. Era nebun după serviete-diplomat și după umbrele. Existau în Maroc plantații speciale unde creșteau minere de umbrele, din lemn încovoiat natural. Și, mai presus de orice, Thaxter se descria singur ca un tip tolstoian. Dacă îl strângeai cu ușa, îți spunea că e creștin-pacifist-anarhist și-ți mărturisea credința lui în simplitate și în puritatea inimii. Așa încât, desigur, îl iubeam pe Thaxter. Cum să nu-l iubești? Și unde mai pui că febra care-i înfierbânta sărmanul cap făcea din el un ziarist ideal: diversitatea preocupărilor și curiozitatea lui culturală. Un excelent jurnalist. Lucru pe deplin recunoscut. Lucrase la cele mai de seamă reviste. Și fiecare dintre ele l-a dat afară. Ceea ce avea el nevoie ar fi fost un redactor-șef inventiv și înarmat cu răbdare, care să-i încredințeze misiuni potrivite pentru el.

Mă aștepta între cei doi lei din fața Muzeului de Artă, întocmai cum eram pregătit să-l văd: cu mantaua, costumul de catifea albastră și ghețele cu fețe de pânză. Singura schimbare putea fi percepută la păr: îl purta acum în stilul Directoire, vârfurile căzându-i peste frunte. Fața îi era puternic înroșită de frig. Avea o gură lunguiață, de culoarea dudelor, o statură impozantă, și negi, și nasul strâmb, și ochi de leopard, întâlnirile noastre erau întotdeauna pline de efuziune și ne strângeam în brațe.

— Ce mai faci, bătrâne? Asta-i una din zilele voastre grozave de la Chicago! Tocmai resimțeam absența frigului în California. Cumplit, nu? Ei, dacă tot suntem aici, am putea începe direct cu câteva din Monet-urile alea superbe.

Am lăsat la garderobă servietă-diplomat, umbrela, nisetrul, cornurile și marmelada. Am plătit doi dolari pentru intrare și ne-am dus direct în sălile impresionistilor. Se afla acolo un peisaj de iarnă norvegiană al lui Monet, la care se ducea direct: o casă, un pod, și fulgi de zăpadă. Prin perdeaua de zăpadă, se zărea rozul casei, iar senzația de ger era delicioasă. Toată greutatea zăpezii, a iernii, devenea imponderabilă prin miraculosul efect al luminii. Contemplând această lumină pură, roză, fulguită, crepusculară, Thaxter își prinse pe șaua nasului puternic și strâmb pince-nez-ul, cu o scăpărare de sticlă și argint, iar obrajii i se colorară și mai tare. Știa el ce face.

Grație acestui tablou, vizita lui începuse cu dreptul. Numai că eu, cunoscând întreaga amplitudine a gândurilor lui, eram sigur că se întreba cum ar putea fi furată din muzeu o capodoperă ca asta, și că mintea lui trecea iute în revistă douăzeci de temerare furturi de artă, de la Dublin până la Denver, organizate cu tot dichisul de mașini în așteptare și tăinuitori pregătiți. Poate că visa la vreun multimilionar, fanatic iubitor de Monet, care să fi construit o firidă ascunsă într-un buncăr de beton și care să fie gata să plătească o avere pentru acest peisaj. Lucruri de mare anvergură visa Thaxter (ca și mine de altfel). Și totuși, el era încă o enigmă pentru mine. Să fi fost un blajin sau un brutal? A decide care din două era însemna un adevărat chin. Dar acum lăsa artificialul pince-nez să-i cadă și se întoarse spre mine cu fața-i roșie, împrăscată cu negi, și cu privirea-i de felină mai intensă decât până acum, mohorâtă, ba chiar puțin sașie.

— Am de făcut un comision în cartierul comercial, înainte de a se închide magazinele. Hai să plecăm. După acest tablou, nu mai suport să văd nimic!

Așadar ne-am luat lucrurile de la garderobă și am ieșit pe ușa turnantă, în Mallers Building se afla un negustor numit Bartelstein, care vindea tacâmuri vechi de pește și alte antichități. Thaxter voia să achiziționeze un set.

— Există o controversă asupra tacâmurilor de argint, mă informă el categoric. Se pare că argintul dă peștelui un miros neplăcut. Totuși, eu cred în argint.

De ce cuțite de pește? Și cu ce, și pentru cine? Banca îl dădea afară din casa din Palo Alto, și totuși se părea că el nu-și epuizează niciodată resursele. Din când în când vorbea despre alte case care-i aparțineau - una în Alpii italieni, alta în Bretania.

— Deci în Mallers Building? am întrebat.

— Bartelstein are o reputație internațională. Maică-mea îl cunoaște. Ea are nevoie de cuțite pentru unul dintre clienții ei din înalta societate.

În clipa aceea, se apropiară de noi Cantabile și Polly, amândoi scoțând pe gură aburi de decembrie, în timp ce Thunderbird-ul alb aștepta la marginea trotuarului, cu portiera deschisă și tapiseria roșie ca sângele. Cantabile zâmbea și zâmbetul lui era oarecum nefiresc, mai puțin o expresie a bucuriei decât a nu știu ce altceva. Poate că era o reacție la mantaua și la pălăria lui Thaxter, la ghetele lui de bulevardist și la fața-i aprinsă de ger. Îmi simțeam și eu obrajii roșii. Cantabile, în schimb, era ciudat de alb. Respira aerul de parcă îl fura. Avea o expresie de nerăbdare și nervozitate. Thunderbird-ul, pufăind aburi, începea să blocheze circulația. Pentru că o mare parte din acea zi zăcusem cufundat în viața lui Humboldt, care la rândul lui fusese cufundat în T.S. Eliot, m-am gândit, așa

cum s-ar fi gândit și el, la ceasul violet în care mașinăria umană așteaptă, asemenea unui taxi ce pufnește în așteptare. Dar am alungat gândul. Momentul de față îmi solicita întreaga prezență. Am făcut prezentări rapide în stânga și în dreapta:

— Doamna Palomino, domnul Thaxter - și Cantabile.

— Fuga, urcați imediat în mașină! comandă Cantabile cu vocea omului căruia trebuie să i te supui.

N-aveam de gând să înghit.

— Nu, am răspuns. Avem o sumedenie de lucruri de discutat, și prefer să fac câțiva pași pe jos, până la Mallers Building, decât să mă împotmolesc în trafic cu mașina ta.

— Pentru numele lui Dumnezeu, urcați-vă în mașină!

Se aplecase spre mine. Dar răcni aceste cuvinte cu un glas atât de tunător, încât tresări singur, îndreptându-și spinarea.

Polly își înălță fața frumușică. Se distra. Părul ei cu firul drept, japonez ca textură, dar foarte roșu și tuns în cascadă, cădea des și egal peste lodenul verde. Obrajii plăcuți îți spuneau că Polly trebuia să fie o parteneră plăcută la pat. Ar fi fost o bucurie, un succes. Cum de știau unii bărbați să găsească femei ușor de satisfăcut și care te satisfăceau cu ușurință? Și eu le puteam identifica după obraji și după zâmbet - dar numai după ce fuseseră găsite de alții. Între timp, începuse să fulguiască din invizibilitatea aceea cenușie așternută deasupra zgârie-norilor, și ceva ca un tunet slab se auzea îndărătul nostru. Dar probabil că era zgomotul unor avioane supersonice sau al unor avioane cu reacție deasupra lacului, pentru că tunetul e asociat cu căldura, ori gerul ne șfichiuia obrajii roșii, în cenușiul acesta intens, crepuscular, suprafața lacului luase probabil nuanțe sidefii, iar bordura de franjuri polare i se adunase de timpuriu în această iarnă: un feston alb-murdar, totuși alb. În ce privește frumusețea

naturală, Chicago își are partea lui, în ciuda faptului că destinul, istoric de la un capăt la celălalt, îi conferise o materialitate grosolană, un aer grosolan, un sol grosolan. Necazul e că nu mă puteam bucura de apa sidefie cu festonul ei arctic și de văzduhul cenușiu, voalat de fulgi, cât îmi stăteau pe cap Cantabilii ăștia, îmbrâncindu-mă în Thunderbird și gesticulând cu mânușile fine, de vânător de vulpi. Totuși, te duci la un concert ca să-ți depeni propriile tale gânduri pe un fond plăcut de muzică de cameră; în același chip poate fi folosit și un Cantabile. Un om care a zăcut ani de zile ferecat în propria-i carapace, cernându-și ființa lăuntrică în exerciții dureros repetate, hotărând că viitorul omenirii depinde de explorările lui spirituale, adânc frustrat în toate eforturile sale de a obține înțelegere din partea acelor reprezentanți ai intelectului modern până la care ar fi vrut să ajungă, luând în schimb hotărârea de a urma căile spiritului pe care le-a descoperit în el însuși, pentru a vedea unde l-ar putea duce, un astfel de om găsește un stimul interesant într-un individ de genul lui Cantabile.

— Să mergem! urlă el spre mine.

— Nu. Domnul Thaxter și cu mine avem de discutat afacerile noastre.

— O, avem timp berechet pentru așa ceva, interveni Thaxter.

— Și cum rămâne cu cuțitele de pește? Brusc nu te mai interesează cuțitele de peste? l-am întrebat.

Vocea lui Cantabile era hârșăită și stridentă de indignare:

— Încerc să-ți fac un bine, Charlie! Nu-ți cer decât cincisprezece minute din timpul tău, asta-i tot, și pe urmă vă las la Mallers Building pentru scârbele alea de cuțite. Cum ți-a mers la tribunal, drăguțule? Știu bine cum ți-a mers. Au pregătit o ladă plină cu sticle spălate și curate

care-ți așteaptă sângele. Dar de pe acum arăți secăt de sânge. Ai o mină complet rătăcită. Ai îmbătrânit cu zece ani de la prânz și până acum. Dar eu am ceea ce-ți trebuie și am să ți-o dovedesc. Charlie, zece miare investite azi or să-ți puiească cînșpe până joi – dacă nu, să mă lovești pe mine în cap cu bâta cu care ți-am caștit Mercedesul. Stronson ne așteaptă. Are nevoie imediat de bani lichizi.

— Nu vreau să am niciun amestec în treaba asta. Eu nu-s extorculator.

— Nu fi tâmpit. Hai, trebuie să ne grăbim! M-am uitat la Polly. Mă prevenise împotriva lui

Cantabile și a lui Stronson și acum îi ceream părerea, din priviri. Zâmbetul ei mi-a confirmat avertismentul dat. Dar se amuza grozav de neclintita hotărâre a lui Cantabile de a ne conduce cu Thunderbird-ul, de a ne înghesui claie peste grămadă pe canapelele de piele roșie ale mașinii deschise, care pufnea. Avea aerul unei răpiri. Ne aflam pe trotuarul lat din fața Muzeului de Artă și amatorii de legende criminale ar putea să vă confirme că celebrul Dion O'Banion obișnuia să-și conducă automobilul Bugatti cu o sută pe oră, urcând pe trotuar chiar în locul unde ne aflam noi, în timp ce pietonii o luau la fugă.

Îi povestisem despre aceasta lui Thaxter. Dar oriunde se ducea, Thaxter dorea să cunoască trăsătura caracteristică, esența. Gustând acum esența orașului Chicago, era încântat, rânjea și mă liniștea:

— Dacă-l pierdem acum pe Bartelstein nu-i nimic, ne oprim la el mâine dimineață în drum spre aeroport.

— Poli, spuse Cantabile, treci la volan. Văd mașina poliției.

Autobuzele încercau să se strecoare pe lângă Thunderbird-ul parcat. Circulația se încâlcise. Polițiștii își și roteau lumina albastră în colțul străzii Van Buren. Thaxter se îndreptă spre mașină în urma lui Polly, dar eu

am încercat să-l mai conving pe Cantabile:

— Ronald, pleacă! Lasă-mă-n pace!

Mi-a aruncat o privire care divulga totul, deschis și teribil: am văzut un suflet care se lupta cu complicații tot atât de dificile ca și ale mele, într-un alt sector, îndepărtat.

— N-aș fi vrut să te supun la așa ceva, dar mă silești să-ți forțez mâna. Degetele lui, în mănua de călărie bine întinsă pe mână, îmi înșfăcăra mâneca. Prietenul tău de-o viață, Alee Szathmar, a dat de un mare necaz, sau ar putea să dea, asta depinde numai de tine.

— De ce? Ce s-a întâmplat?

— Uite că-ți spun. Femeia aia drăguță - bărbatu-su e unul din oamenii mei - e cleptomană. A fost prinsă la Field șparlind o vestă de cașmir. Și Szathmar e avocatul ei, pricepi? Eu i l-am recomandat pe Szathmar. El s-a dus la tribunal și i-a cerut judecătorului să n-o bage la gherlă, pentru că are nevoie de tratament psihiatric și-o să aibă el grijă de asta. Așa că tribunalul i-a dat drumu', lăsând-o în supravegherea lui. Și ce face Szathmar - o duce pe puicuță drept la un motel și-o dezbracă, dar înainte de a-i face felul, femeia fuge. Goală-goluță, fără să aibă pe ea altceva decât fâșia de hârtie care se pune pe closet semn că e dezinfectat. Există martori câți vrei. Fata-i cinstită. Nu se prinde la ea figura cu motelul. Singura ei plăcere e să fure. De dragul tău, îl țin pe bărbatu-su în frâu.

— Tot ce aud de la tine, Cantabile, e absurd, nonsens peste nonsens. Szathmar poate să se poarte ca un dobitoc, dar nu-i un monstru.

— Foarte bine, atunci îi dau frâu liber bărbatului. Crezi că prietenul tău n-o să fie eliminat din barou? O să fie - și bine i-ar prinde, băga-l-aș în mă-sa!

— Ai copt toată povestea asta dintr-o rațiune neghioabă, am spus. Dacă l-ai avea cu ceva la mână pe Szathmar, l-ai șantaja pe el în clipa asta.

— Foarte bine, fă cum te taie capul, nu-l ajuta! Am să-l sfârtec și-am să-l hăcuiesc pe pezeven-ghiul ăla.

— Nu-mi pasă.

— Nu-i nevoie să-mi spui asta. Știi ce ești? Un izolaționist, asta ești. Nu te sinchisești de ce li se întâmplă altor oameni.

Toți țin mereu să-mi spună care sunt defectele mele, în timp ce eu îi ascult cu ochi mari, flămânzi, crezând totul și resimțind totul. Lipsit de stabilitate metafizică, un om ca mine ar ajunge Sfântul Sebastian al criticii. Ciudățenia este că stau liniștit și primesc tot. Ca acum, înșfăcat de mâneca pardesiului meu cadrilat, cu Cantabile fumegând intrigi și osânde pe burlanele nasului său alb. În cazul meu nu se pune problema cum de toate prilejurile oferă informații împotriva mea, ci cum folosesc eu prilejurile pentru a extrage informații îngropate. Ultima informație pe care o căpătasem părea să fie aceea că, prin înclinație, sunt genul de ființă care are nevoie de idei microcosmico-macrocosmice sau de credința că tot ce se petrece într-un om are o semnificație universală. Asemenea credință poleiește totul în jurul meu și face să răsară dulcile frunze lucioase și ramurile încărcate de portocale din grădinile în care eul nostru nepoluat plutește virginal și plin de recunoștință, contopit cu Creatorul său și așa mai departe. E posibil să fi fost pentru mine singura cale de a fi eu însumi. Dar în clipa de față ne aflăm pe trotuarul înghețat al Michigan Boulevard, cu Muzeul de Artă în spatele nostru, iar în față cu luminile colorate ale reclamelor de Crăciun și cu fațadele albe ale Companiei de gaz și ale altor companii.

— Orice aș fi, Cantabile, eu și prietenul meu nu venim cu tine.

M-am îndreptat în grabă spre Thunderbird ca să-l opresc pe Thaxter, care dădea să se urce în mașină, își

adunase poalele mantalei, lăsându-se să alunece pe canapelele suple. Părea foarte mulțumit. Mi-am băgat capul în mașină ca să-i spun:

— Ieși afară de-acolo! Tu și cu mine mergem pe jos. Dar în aceeași clipă Cantabile mi-a dat brânci în automobil, lângă Thaxter. Și-a pus mâinile pe fundul meu, și mi-a făcut vânt înăuntru. Pe urmă a lăsat în jos speteaza scaunului rabatabil din față, ca să mă țină prins acolo. Următoarea mișcare a fost să tragă ușa după el și s-o trântască cu zgomot, și apoi: „Dă-i drumul, Polly!” Și Polly îi dădu drumul.

— Ce naiba îți închipui că faci îmbrâncindu-mă și ținându-mă captiv aici? am întrebat.

— Poliția e pe urmele noastre. N-am avut timp să te conving prin argumente, răspunse Cantabile.

— Află că asta-i pur și simplu răpire, i-am spus. Și de îndată ce-am rostit cuvântul „răpire”, mi-am și simțit inima încărcată de senzația copilărească a unei teribile nedreptăți. Dar Thaxter râdea, chicotind cu gura lui mare, și ochii îi scăpărau și i se încrețeau, îmi spunea:

— Hi, hi, ia-o mai ușor, Charlie. E un moment extrem de nostim. Amuză-te!

Thaxter nici c-ar fi putut să fie mai fericit. I se oferea o adevărată tratație „à la Chicago”. De hatârul lui, reînvia vechea reputație a orașului. Această constatare m-a mai potolit un pic. Presupun că într-adevăr sunt o gazdă foarte ospitalieră pentru prietenii mei. Nu cumpărasem eu nisetru, cornuri proaspete și marmeladă de îndată ce aprodul m-a anunțat că Thaxter sosise în oraș? Țineam încă în mână punga de hârtie de la Stop and Shop.

Circulația era foarte aglomerată, dar Polly stăpânea extraordinar mașina. Vira Thunderbird-ul alb pe banda din stânga fără să atingă frâna, fără o hurducare, cu o dibăcie lipsită de orice teamă; era un șofer excelent.

Cantabile cel fără de astâmpăr se răsucea întruna ca să se uite la noi, și-mi spuse la un moment dat:

— Ia te uită ce am aici. Primul exemplar din ediția ziarului de mâine dimineată. L-am cumpărat de la un tip din tipografie. Cu bani grei. Să-ți spun ceva? Tu și cu mine ocupăm toată rubrica lui Mike Schneiderman. Ascultă:

„Charlie Citrine, «Chevrolet» al Legiunii de Onoare și scrib din Chicago, cel care autorește pelicula Von Trenck, și-a achitat în mod public o datorie de joc către o figură a lumii subterane, la Playboy Club. Charles, mai bine ai urma la universitate un seminar de pocher”. Ei, ce părere ai, Charlie? Păcat că Mike n-a știut nimic de chestia cu mașina ta și cu zgârie-norul și tot restul. Ei, acum ce mai zici?

— Ce zic? Că nu accept formarea unui verb din substantivul „autor”. Și că vreau să cobor la Wabash Avenue.

Chicago e mai suportabil dacă nu citești ziarele. Cotisem pe Madison Street și trecusem pe sub scheletele negre ale vagoanelor suspendate.

— Nu te opri, Polly, zise Cantabile.

Ne îndreptam spre decorațiunile de Crăciun de pe State Street, cu Moș Crăciunii și cu săniile trase de reni. Unicul element de stabilitate în acest moment îl constituia felul admirabil în care manevra Polly mașina.

— Povestește-mi despre Mercedes, sări Thaxter. Ce s-a întâmplat cu Mercedesul tău? Și ce-i chestia aia cu zgârie-norul, domnu' Cantabile? Figura din lumea subterană de la Playboy Club sunteți dumneavoastră?

— Cei care au urechi de auzit să audă, zise Cantabile. Charlie, cât îți cer pentru manoperă la repararea mașinii tale? Ai dus-b înapoi la reprezentanță? Sper că te ferești de așa-zișii specialiști care te jupoaie. Maimuțoi ai mândușii scot câte patru sute de dolari pe zi. Ce mai

potlogari! Cunosoc eu un atelier bun și ieftin.

— Foarte mulțumesc.

— Nu face pe deșteptul cu mine. Cel mai mic lucru pe care ți-l pot oferi este să te ajut să mai reduci din cheltuielile de reparație.

N-am răspuns. Inima îmi ciocănea pe o unică temă: doream de urgență să mă găsesc în altă parte. Pur și simplu nu voiam să fiu acolo. O ticăloșie totală! Nu era momentul potrivit să-mi amintesc de niște cuvinte ale lui John Stuart Mill, totuși mi le-am amintit. Ceva de felul ăsta: misiunea spiritelor nobile, într-un moment când treburile pe care cei mai mulți dintre noi suntem chemați să le facem devin triviale și demne de disprețuit... ta-ta-ta, ta-ta-ta, ta-ta-ta. Ei bine, singurul element valoros în aceste treburile demne de disprețuit rezidă în spiritul în care sunt împlinite. Eu însă nu puteam desluși vreo valoare în jur. Dar dacă misiunea acelui durură genus hominum, spune marele Mill, ar fi îndeplinită de un agent exterior, supranatural, și deci nu ar mai fi nevoie de înțelepciune și de virtute, o! puține lucruri ar rămâne pe care un om să le poată prețui la alt om. Exact aceasta era problema pe care și-o crease America singură. Thunderbird-ul putea fi considerat ca un agent exterior, supranatural. Și atunci cei mai rămânea omului de prețuit? Polly ne transporta în alte sfere. Sub masa de păr roșu se ascundea un creier care, de bună seamă, știa ce să prețuiască, dacă cineva și-ar fi dat osteneala s-o întrebe. Dar nimeni n-o întreba și, ca să conducă mașina, nu avea nevoie de prea mult creier.

Treceam acum pe lângă silueta avântată, montantă a Băncii Naționale, în care se depuneau, strat peste strat, lumini de aur.

— Ce-i construcția asta frumoasă? întrebă Thaxter.

Nimeni nu-i răspunse. Intrară pe Madison Street. La viteza asta, dacă o țineam tot așa spre vest, în

cincisprezece minute am fi ajuns la cimitirul Waldheim, de la marginea oraşului. Acolo zăceau părinţii mei, sub iarba şi pietrele împestritate de zăpadă; în amurgul iernatic, obiectele s-ar fi desluşit estompat etcetera. Dar, desigur, nu spre cimitir ne îndreptam. Am cotit pe La Salle Street, unde a trebuit să încetăm din cauza taxiurilor şi a maşinilor care transportau ziare, şi a Jaguar-uri lor, şi Lincoln-urilor, şi Rolls-Royce-urilor aparţinând agenţilor de bursă şi avocaţilor marilor corporaţii – bandiţilor rafinaţi şi politicienilor aroganţi şi elitei spirituale a fiesmess-urilor americane, vulturii înălţimilor plutind la mile depărtare deasupra destinelor de zi cu zi, de ceas cu ceas, şi de clipă cu clipă ale oamenilor.

— Fir-ar al naibii, o să-l scăpăm pe Stronson. Pişicherul ăsta borţos, de cum îşi poate închide biroul, o şi întinde în Aston-Martin-ul lui, zise Cantabile.

Dar Polly continua să stea tăcută la volan. Circulaţia era supraaglomerată, în sfârşit Thaxter reuşise să-i atragă atenţia lui Cantabile. Şi am oftat, lăsat singur cu mine însumi, uitat de ceilalţi. Aşa cum făcusem şi ieri când fusem împins cu forţa, literalmente cu revolverul în coastă, în closetul infect de la baia rusească. Şi mi-am spus: „Fără doar şi poate celelalte trei suflete închise în obscuritatea călduţă a acestui automobil strălucitor, vibrant şi lăcuit, sunt muncite de gânduri tot atât de ciudate ca şi ale mele”. Dar, aparent, erau mai puţin conştienţi de ele decât eram eu. Şi de ce anume eram eu atât de conştient? Eram conştient că obișnuiam să gândesc că ştiu până unde am ajuns (luând universul drept cadru de referinţă). Dar mă înşelasem. Oricum, puteam cel puţin afirma că, spiritualiceşte, fusem destul de competent încât să nu mă las strivit de necunoaştere, în orice caz, acum devenise evident pentru mine că nu ţineam nici de Chicago şi nici, în suficientă măsură, de ceea ce era

dincolo de el, și că substanța, interesele și fenomenele cotidiene ale orașului Chicago nu erau pentru mine nici reale și vii, nici destul de clare ca simboluri. Așa încât, neputându-mă bucura nici de o realitate vie, nici de limpezimea simbolică, în momentul de față nu mă aflam niciunde. Din această pricină mă duceam să susțin lungi conversații misterioase, pe teme esoterice, cu profesorul Scheldt, tatăl lui Doris. Îmi dăduse să citesc cărți despre corpurile eterice și astrale, despre Sufletul Intelectual și Sufletul Conștient, și despre Ființele Nevăzute a căror căldură, înțelepciune și iubire au creat și îndrumă acest univers. Eram mai tulburat de convorbirile cu doctorul Scheldt decât de idila mea cu fiica lui. Deși era o fată bună. Drăguță și vioaie, cu un profil net bine conturat, era o femeiușcă adorabilă, Adevărat că stăruia să ne servească la masă mâncăruri fanteziste, ca de pildă Beef Wellington, a cărui crustă de aluat era întotdeauna insuficient coaptă, ca și carnea de altfel, dar astea erau chestiuni minore. Mă încurcasem cu ea numai pentru că Renata și maică-sa mă izgoniseră și mă înlocuiseră cu Flonzaley. Doris nu-i ajungea Renatei nici la degetul mic. Renata? Renata n-ar fi avut nevoie de o cheie de contact ca să pornească o mașină. O simplă sărutare a ei pe capotă ar fi aprins motorul. Care ar fi dудuit pentru ea. În plus, domnișoara Scheldt avea ambiții de parvenire socială. La Chicago nu-i ușor de găsit soți cu înalte preocupări intelectuale, și era limpede că Doris dorea să ajungă Madame Chevalier Citrine. Tatăl ei fusese director în IBM și consilier la N.A.S.A. pentru ameliorarea metalelor folosite la navele cosmice. Dar era totodată și antroposof. Nu-i plăcea să dea acestui lucru epitetul de misticism. Susținea că Steiner a fost un om de știință în domeniul Invizibilului. Dar Doris vorbea fără tragere de inimă despre tatăl ei, ca despre un dereglat. Mi-a povestit multe despre el. Era membru al

ordinului rosicrucian și un gnostic, și le vorbea cu glas tare morților. Aflată la o vârstă când fetele trebuie să-și înceapă viața erotică, fie că au sau nu talent în acest domeniu, și ținând seama de recenta situație în care mă aflam, Doris s-a purtat foarte drăguț cu mine. Dar treburile nu mergeau, în preajma ei nu mă simțeam eu însumi și, uneori, în momentele cele mai nepotrivite, strigam cu glas tare: „Renata! O, Renata!” După care eram furios pe mine și mortificat. Dar Doris nu se lăsa afectată de strigătele mele. Era cât se poate de înțelegătoare și în aceasta consta meritul ei cel mai mare. Și când începură convorbirile mele cu profesorul, s-a arătat la fel de rezonabilă, înțelegând că nu puteam să mă culc cu fiica maestrului meu.

Așezat în salonul curat al profesorului – rareori m-am aflat într-o încăpere atât de fundamental curată, cu parchet deschis la culoare, lustruit cu ceară străvezie, și acoperit ici-colo cu carpete orientale fără nicio scamă, și cu parcul de dedesubt în care statuia ecvestră a generalului Sherman se cabra în aerul curat – mă simțeam pe deplin fericit, îl respectam pe profesorul Scheldt. Lucrurile bizare pe care mi le spunea erau, cel puțin, profunde, în zilele noastre și în epoca noastră oamenii au încetat de a mai spune asemenea lucruri. El venea din cu totul alte vremuri. Până și în îmbrăcămintă arăta ca un membru al unui club de prin anii '20. Strânsesem de multe ori mingile de golf pentru oameni de acest tip. Unul dintre ei, un domn Masson, pe care-l serveam regulat la partidele de golf de la Sunset Ridge din Winnetka, era imaginea leită a profesorului Scheldt. Presupun că domnul Masson s-a alăturat de mult legiunilor celor morți și că din tot acest univers sunt singurul care-mi amintesc cum arăta când se cățara afară din groapa cu nisip.

— Domnule doctor Scheldt...

Soarele strălucește glorios, apa e cristalină ca pacea

lăuntrică pe care n-am reușit să o cunosc și r vălurită ca uimirea, lacul e infuzat de tării fără număr, fluide, hidromusculare. În salon se găsește un bol din cristal șlefuit, plin cu anemone. Florile acestea nu sunt în stare de nimic altceva decât de armonie și sunt colorate de o inegalabilă flacără derivată din infinitul însuși.

— Și acum, domnule doctor Scheldt... spun eu. Vorbesc către fața lui însuflețită de interes și urâtă, calmă ca fața unui taur, și încerc să-mi dau seama cât de mult mă pot bizui pe cunoașterea lui – adică dacă noi, aici, suntem reali sau nebuni.

— Dați-mi voie să văd dacă am înțeles ceva din toate astea – deci gândirea din mintea mea are o existență obiectivă, ca gândire în sine, în lumea exterioară. Conștiința eului creează o falsă distincție între obiect și subiect. Am sesizat corect?

— Da, domnule, cred că da, spune vigurosul bătrân.

— Potolirea setei nu e un fenomen ce începe în gura mea. Pornește de la apă, și apa e un element cu existență obiectivă în lumea exterioară. La fel și cu adevărul. Adevărul este un element care aparține tuturor. Ceea ce înseamnă doi și cu doi pentru mine, înseamnă la fel pentru oricare altul și nu are nicio legătură cu lumea ego-ului meu. Asta înțeleg. La fel ca și răspunsul dat afirmației lui Spinoza că dacă piatra dislocată ar avea conștientă, ar putea gândi: „Zbor prin văzduh”, ca și cum ar face acest lucru prin libera ei voință. Dar dacă ar fi conștientă, atunci n-ar mai fi o simplă piatră. Ar putea genera singură mișcarea. Gândirea, puterea de a gândi și de a cunoaște, este o sursă de libertate. Gândirea face să devină evidentă existența spiritului. Trupul fizic este un agent al spiritului și oglinda sa. Este un motor și totodată o reflecție a spiritului. E un ingenios memento al spiritului asupra propriei sale existențe; spiritul se vede pe sine însuși în

trupul meu așa cum îmi văd eu fața într-o oglindă. Nervii mei îl reflectă. Pământul este literalmente o oglindă a gândirii. Obiectele în sine nu sunt decât gânduri întrupate. Moartea este spatele negru de care are nevoie orice oglindă, ca să puteam vedea ceva în ea. Fiecare percepție pricinuieste în noi o anume cantitate de moarte, și această înnegrire a spatelui oglinzii e o necesitate. Clarvăzătorul reușește să vadă acest lucru în momentul când învață cum să dobândească viziunea lăuntrică. Pentru a realiza aceasta, el trebuie să iasă din el însuși, să se distanțeze.

— Ai reprodus textele, îmi spuse doctorul Scheldt. Nu știu dacă ai sesizat întregul sens, dar ai reprodus textul cu acuratețe.

— Mă rog, cred că în parte înțeleg. Când înțelegerea noastră va simți nevoia, înțelepciunea va pluti spre noi.

La acest punct, doctorul Scheldt începea să comenteze pasajul: „Eu sunt lumina lumii”. Pentru el această lumină era reprezentată și de soare. Apoi vorbea de Evanghelia Sfântului Ioan care stăruie asupra înțelepților Heruvimi, în timp ce Evanghelia după Luca stăruie asupra preaiubitorilor Serafimi - Heruvimii, Serafimii și Tronurile alcătuind treimea celei mai înalte ierarhii spirituale. Nu eram prea sigur că-i urmăream gândul.

— Domnule doctor Scheldt, n-am experiența acestor chestiuni avansate, dar găsesc foarte plăcut și reconfortant să vă aud vorbind despre ele. Eu nu știu deloc pe ce lume sunt. Într-una din zilele astea, când lucrurile se vor mai liniști, am de gând să mă apuc serios de cursul de inițiere și să mă țin de el.

— Și când se vor liniști lucrurile?

— Nu știu. Dar cred că v-au mai spus și alții cât de reconfortant se simte sufletul după o astfel de discuție.

— Nu trebuie să aștepti ca lucrurile să se mai

liniștească. Trebuie să te hotărăști să le liniștești singur.

Își dădea seama că eram încă foarte sceptic. Nu mă puteam pătrunde de idei ca: Evoluția Lunii, Spiritele Focului, Fiii Vieții, cu Atlantida, cu organele de percepție spirituală ale florii de lotus, cu straniul amestec al lui Avraam cu Zarathustra, sau cu alăturarea lui Iisus cu Buddha. Toate astea mă depășeau. Totuși, ori de câte ori doctrina vorbea despre ceea ce bănuiam, sau speram, sau știam eu despre ființa lăuntrică, despre somn ori despre moarte, mi se părea că sună a adevăr.

De altfel, aveam toți morții mei la care trebuia să mă gândesc. Atâta timp cât nu pierdusem orice interes față de ei, atâta timp cât nu mă mulțumeam să încerc doar o melancolie lumească în legătură cu mama, cu tata, cu Demmie Vonghel sau cu Von Humboldt Fleisher, eram obligat să investighez, să ajung singur la concluzia că moartea este finală, că morții sunt morți. Ori mă conving de ireversibilitatea morții și atunci refuz să mai caut vreo comunicare, condamnând sentimentalismul meu pueril și nostalgiile mele, ori pornesc o investigație în toată regula. Căci nu vedeam cum aș putea renunța să investighez. Da, m-aș putea sili să consider acest lucru ca pe iremediabila pierdere a tovarășilor de călătorie căzuți pradă devoratorilor Ciclopi. Aș putea să mă gândesc la scena vieții ca la un câmp de luptă. Cei căzuți sunt aruncați în gropi săpate în pământ sau arși până ajung scrum. După asta, s-ar părea că nu mai are rost să întrebi de bărbatul care ți-a dat viață, de femeia care te-a purtat în pânțece, de o Demmie pe care ai văzut-o ultima oară urcându-se într-un avion la Idlewild, cu picioarele ei lungi și albe, cu fardul ei, cu cerceii, sau de genialul artist de aur al cuvântului, Von Humboldt Fleisher, pe care l-ai văzut ultima oară ronțând un covrig uscat. Nu poți decât să accepți ideea că au fost rași pe vecie, așa cum vei fi într-o

bună zi și tu. Dacă-i pe-așa, când ziarele descriu omoruri comise în plină stradă, în fața ochilor unor mulțimi de martori pasivi, nu-i cazul să consideri illogică o asemenea pasivitate. Potrivit cu concepția despre moarte pe care ne-am însușit-o pare-se cu toții, oricum fiecare dintre noi va fi înhățat, înghițit de moarte, sufocat, anihilat. Deci teroarea și crima ar fi lucrurile cele mai firești din lume. Aceste concluzii au și fost încorporate în viața societății noastre, și sunt prezente în toate instituțiile ei, politice, educaționale, financiare, juridice.

Convins de această realitate, nu vedeam nicio rațiune de a nu mă duce la doctorul Scheldt, ca să discut despre Serafimi, și Heruvimi, și Tronuri, și Stăpânii, și începătorii, și Arhangheli, și îngeri, și Spirite.

La ultima noastră întâlnire, i-am spus doctorului Scheldt:

— Domnule, am studiat broșura intitulată For-a conducătoare și puterile spirituale în istoria omenirii, și am găsit un pasaj fascinant despre somn. S-ar părea că oamenii nu mai știu să doarmă. Și anume, în timpul somnului ar trebui să se întâmple ceva care acum nu se mai întâmplă, și de asta când ne trezim ne simțim atât de sălcii, neodihniți, sterili, amari și tot restul. Să vedem dacă am înțeles bine. Organismul fizic doarme, organismul eteric doarme și el, dar sufletul veghează.

— Da, confirmă profesorul Scheldt. Când dormim, sufletul pătrunde în lumea suprasensibilă sau cel puțin în una din zonele ei. Pe scurt, pătrunde în propriul său element.

— Mi-ar plăcea să cred acest lucru.

— De ce să nu-l crezi?

— Mă rog, să presupunem că-l cred, doar ca să vedem ce-am înțeles, în lumea suprasensibilă, sufletul întâlnește forțele invizibile care s-au revelat inițiaților din

antichitate în misterele lor. Nu toate ființele ierarhiei sunt accesibile celor vii, ci numai unele dintre ele, dar acestea sunt indispensabile, în timp ce dormim, spune mai departe studiul, cuvintele pe care le-am rostit peste zi vibrează și se reverberează în jurul nostru.

— Nu chiar cuvintele, mă corectă doctorul Scheldt.

— Nu, dar tonul lor afectiv, bucuria sau tristețea, sensul cuvintelor. Prin vibrațiile și ecourile a ceea ce am gândit și simțit și vorbit peste zi, comunicăm în somn cu ființele ierarhiei. Dar în ziua de azi, cum faptele noastre nu-s decât răutăți, iar preocupările noastre sunt atât de josnice, limbajul s-a degradat, cuvintele sunt boante și deteriorate, și rostim lucruri atât de stupide și nesărate, încât ființele superioare nu aud decât bolboroseli și mârâieli și reclame TV - la nivelul meschin al lucrurilor. Ceea ce nu le spune nimic. Ce le-ar putea plăcea acestor ființe superioare din vulgaritatea noastră, văduvită de gândire înaltă și de poezie? Ca rezultat, nu putem auzi în somn altceva decât pâraielile materiei, zgomote fâsâite și gâlgâite, foșnetul plantelor și bâzâitul aerului condiționat. Așadar suntem incomprehensibili pentru ființele superioare. Acestea nu ne pot influența și, la rândul lor, suferă privațiuni corespunzătoare. Am înțeles bine?

— Da, în linii mari.

— Lucrurile astea m-au făcut să-mi pun întrebări în legătură cu un prieten al meu decedat, care se plângea de insomnii. Era poet. Și acum pot să-mi dau seama de ce avea asemenea probleme cu somnul. Poate că se rușina. Pentru că simțea că nu are cuvinte potrivite ca să le ducă cu el în somn. Poate că efectiv prefera insomnia decât o asemenea rușine și calamitate nocturnă.

Thunderbird-ul opri în fața birourilor de pe La Salle Street. Cantabile sări din mașină, în timp ce ținea ușa deschisă ca să coboare Thaxter, i-am șoptit fetei:

— Polly, ajută-mă, Polly!

— Stronson e la mare ananghie, spuse ea. Îl pasc necazuri mari de tot. Uită-te în ziarul de mâine.

Am intrat în holul îmbrăcat în faianță și cu balustrade ca la tripou, și apoi, sus, într-un ascensor rapid, Cantabile repetându-mi întruna, de parc-ar fi vrut să mă hipnotizeze:

— Zece miare investite azi or să-ți puiască cinșpe până marți, înseamnă cincizeci la sută în trei zile. Cincizeci la sută!

Am ieșit într-un coridor alb și ne-am oprit în fața a doua uși mari de lemn de cedru pe care scria: Trustul de Investiții pentru Emisfera Vestică. Cantabile bătu în aceste uși conform unui cod secret: de trei ori; pauză; o dată; apoi încă o dată. Mi se părea ciudat că era nevoie de așa ceva, dar în fond un om care-ți poate oferi o asemenea dobândă trebuie să fie asaltat de amatori de investiții. O secretară frumoasă ne pofți înăuntru. Pe jos, în antecameră, covoare grele.

— E-aici, zise Cantabile. Voi, băieți, așteptați-mă câteva minute.

Thaxter se așază pe un soi de canapeluță portocalie. Un bărbat îmbrăcat într-o haină cenușie de portar făcea curat cu un aspirator zgomotos. Thaxter își scoase pălăria mare de fante, și-și netezi bretonul Directoire peste fruntea neregulată, își vârî muștiucul pipei încovoiate între buzele-i drepte și-mi spuse: „Stai jos”. I-am dat să țină nisetru și marmelada și l-am ajuns pe Cantabile la ușa biroului particular al lui Stronson. I-am tras de sub braț exemplarul din ziarul de mâine. El l-a înșfăcat pe dată și am început să tragem amândoi de el. Pardesiul i s-a deschis și i-am văzut pistolul înfipt la cingătoare, dar priveliștea aceasta nu m-a mai reținut.

— Ce vrei? m-a întrebat.

— Să mă uit la rubrica lui Schneiderman

- Stai că ți-o rup din ziar.
- Dacă faci asta, plec imediat.

Mi-a azvârlit ziarul cu un gest violent și a intrat în biroul lui Stronson. Răsfoindu-l în grabă, am găsit în pagina financiară un articol care descria dificultățile domnului Stronson și ale Trustului de Investiții pentru Emisfera Vestică. Comisia de Garanții și Schimb făcuse o reclamație împotriva lui. Era, acuzat de violarea regulamentelor federale asupra garanțiilor. Folosise fondurile în scopuri frauduloase și operase cu garanții neînregistrate. O

depoziție a Comisiei de Garanții și Schimb atesta că datele cunoscute în legătură cu Guido Stronson erau false, și anume că nu era licențiat al

Universității Harvard, ci se retrăsese dintr-un liceu din New Jersey înainte de absolvire, fusese apoi ajutor la o stație de benzină și, până de curând, funcționar al unei agenții de strângere a taxelor în

Plainfield. Își părăsise soția și pe cei patru copii, care se aflau în momentul de față într-un oraș din est, în grija asistenței sociale. Guido Stronson a venit la Chicago, unde a deschis un mare birou pe

La Salle Street, prezentând strălucite acreditări și documente, printre care și diploma Secției Comerciale de la Harvard. Afirma că realizase mari succese la

Hartort, ca director de asigurări. Compania lui de investiții s-a bucurat în scurt timp de o vastă clientelă, care a băgat capital în carne de mistreț, cacao, minereu aurifer. Stronson cumpăraseră o casă pe coasta de Nord, și afirma că dorește să se dedice vânătorii de vulpi. Această investigație federală avuse loc în urma unor reclamații primite din partea acționarilor. În încheiere, raportul reproducea zvonul că printre clienții lui Stronson se numărau mulți oameni ai Mafiei. Se pare că-și păgubise

clienții de câteva milioane de dolari.

Încă în astă seară Chicago avea să cunoască aceste fapte, iar mâine biroul avea să fie asediat de acționarii escrocați și Stronson va trebui să apeleze la protecția poliției. Dar cine-l va proteja poimâine de răzbunarea Mafiei? Am studiat fotografia publicată în ziar. În general, ziarele distorsionează fețele oamenilor – cunoșteam acest lucru din proprie experiență; dar fotografia, dacă semăna cât de cât cu Stronson, nu inspira niciun pic de milă. Există unele fețe care câștigă prin proasta reproducere.

Dar de ce m-o fi adus Cantabile aici? îmi promisese câștiguri rapide, dar mai știam și eucâte ceva despre viața modernă. Vreau să spun că izbuteam și eu să citesc un pic în marea și misterioasa carte a Americii urbane. Eram prea pretențios și capricios ca s-o studiez mai îndeaproape – profitasem de condițiile vieții ca să-mi pun la încercare puterile mele de imunitate; conștiința suverană se străduiește să evite fenomenele și să devină imună la efectele lor. Și totuși, știam, mai mult sau mai puțin, cum operează bandiții ca Stronson. Dosesc undeva o bună parte din dolarii furați, sunt condamnați la opt sau zece ani de închisoare, și când ies se retrag liniștiți în Indiile de Vest sau în Azore. Poate că acum Cantabile tocmai încerca să pună mâna pe o parte din banii tănuți de Stronson – posibil că în Costa Rica. Sau poate că, dat fiind că pierdea douăzeci de mii de dolari (unii dintre ei s-ar fi putut să fie banii familiei Cantabile), avea de gând să facă o mare scenă. Și dorea să asist la o asemenea demonstrație. Ținea să fie prezent. Datorită mie, intrase în rubrica lui Mike Schneiderman. Probabil că acum imaginase ceva și mai strălucit, și mai senzațional. Avea nevoie de mine. De ce oare eram atât de des amestecat în chestii din astea? Și Szathmar îmi făcea asemenea figuri; George Swiebel aranșase o partidă specială de pocher ca să-mi înfățișeze

mie câteva lucruri; azi după-masă până și judecătorul Urbanovich jucase teatru în cabinetul lui, de hatârul meu. Probabil că în Chicago eram asociat cu arta și ideile, cu unele valori superioare. Nu eram eu autorul lui Von Trenck (filmul), onorat de guvernul francez și de Clubul Zigzag? Mai purtam încă în portofel o bucată de panglică subțire, șifonată, de prins la butonieră. Și, vai nouă, biete suflete, cu toatele atât de instabile, ignorante, tulburate, neliniștite! Nu putem nici măcar să tragem un somn ca lumea! Nu izbutim să stabilim noaptea un contact cu generoșii, regeneratorii îngerilor și arhangheli care ar fi trebuit să ne dea tărie prin căldura, iubirea și înțelepciunea lor. Ah, biete inimi ce suntem, cât de rău o ducem, și cum mai râvneam eu să aduc unele schimbări, amendamente și îmbunătățiri. Să fac ceva!

Cantabile se închisese într-o conferință cu domnul Stronson, și acest Stronson, reprezentat în ziar cu o față brutal de grosolană și cu părul tuns paj era probabil turbat. Poate că Ronald Cantabile îi propunea tranzacții - tranzacții peste tranzacții și deasupra alte tranzacții. Poate că-i dădea sfaturi cum să iasă basma curată față de furioșii ștabi din Mafia.

Thaxter își ridică picioarele ca să facă loc sub ele aspiratorului.

— Cred c-ar fi mai bine să plecăm, i-am spus.

— Să plecăm? Acum?

— Cred c-ar trebui s-o întindem de aici.

— Ei, haide, Charlie, nu mă face să plec de aici.

Vreau să văd ce urmează. Nu mai pup eu o ocazie ca asta. Omul ăsta, Cantabile, e complet primitiv. De-a dreptul fascinant.

— Preferam să nu te fi repezit în Thunderbird fără să mă fi întrebat. Erai atât de ațâțat de „Chicago țara gangsterilor”, încât n-ai mai putut aștepta. Presupun că

vrei să profiți de această experiență - și să trimiți un material la Reader's Digest sau la altă aiureală de felul ăsta. Și avem atâtea de discutat împreună.

— Astea pot să aștepte, Charles. Știi, într-un fel sunt impresionat de tine. Te plângi mereu că duci o viață izolată, și când vin la Chicago te găsesc prins în inima evenimentelor.

Mă flata. Știa că-mi place să fiu socotit expert în tot ce ține de Chicago.

— Cantabile e unul dintre partenerii tăi de sport de la club?

— Nu cred că Langobardi l-ar accepta. Nu suportă în jur gangsteri minori.

— Cantabile-i gangster minor?

— Nu știi exact ce e. Se poartă ca un cap al Mafiei. E un nătăfleț. Are o nevastă care-și dă doctoratul.

— Splendoarea asta cu păr roșu și pantofi cu platformă?

— Nu, nu asta.

— N-a fost grozav cum a bătut la ușă în felul ăla codificat? Și secretara drăguță i-a deschis. Ai observat vitrinele astea cu obiecte de artă precolumbiană și colecția de evantaie japoneze? Charles, îți spun eu, nimeni n-a ajuns încă să cunoască țara asta ca lumea. E o țară și jumătate! Cei care încearcă să interpreteze America sunt niște împuțiți. Nu fac alta decât să lanseze niște formule docte. Tu, Charles, tu ar trebui să scrii despre ea, să-ți descrii viața ta de zi cu zi și să mai strecuri și niște idei în treaba asta.

— Thaxter, ți-am povestit cum mi-am dus fetițele să vadă castorii în Colorado? Administrația Pădurilor afișase de jur-împrejurul lacului placarde care descriau ciclul de viață al castorilor. Dar castorii habar n-aveau. Ei pur și simplu continuau să molfăie, să înoate și să fie castori. Dar

noi, castorii umani, suntem tulburați când suntem descriși. Nu ne place să auzim ce auzim. De la Kinsey, ori de la Masters, ori de la Eriksen. Citim despre criza identității, despre alienare, și toate astea ne impresionează.

— Și nu vrei să participi la deformarea morală a semenilor tăi printr-o nouă contribuție? Doamne, cum mai detest cuvântul ăsta, „contribuție”. Dar tu însuți faci întruna analize de nivel foarte înalt. Ce-i cu studiul ăla pe care mi l-ai trimis pentru Arca? – cred că-l am aici la mine, în servietă – în care ofereai o interpretare economică a excentricităților individuale. Ia să vedem, sunt sigur că-l am la mine. Afirmi că în acest anume stadiu al capitalismului, s-ar putea să existe o legătură între diminuarea posibilităților de investiție și nevoia de asumare a unor noi roluri și de noi investiții de personalitate. L-ai citat chiar pe Schumpeter, Charlie. Da, uite-l aici: „Se creează impresia că aceste drame au un caracter pur lăuntric, dar s-ar putea ca ele să – aibă o determinare economică... când oamenii își închipuie că sunt animați de un efervescent spirit de inventivitate sau de creativitate, ei nu fac decât să reflecte necesitatea socială de dezvoltare economică”.

— Dă dracului hârtia aia, am strigat. Pentru numele lui Dumnezeu, nu-mi cita mie marile mele idei! Dacă există ceva ce n-aș putea suporta azi, e lucrul ăsta.

Pentru mine era un fleac să generez gânduri „înalte” de felul ăsta. Și Thaxter, în loc să mă căineze pentru această slăbiciune față de vorbăria goală, mă invidia. Tânjea să fie și el un membru al „intelighenției”, să aibă un loc în Panteon și să emită și el o Formulă Majoră ca Albert Schweitzer, sau Arthur Koestler, sau Sartre, sau Wittgenstein. Nu înțelegea de ce eu îmi manifestam neîncrederea în treaba asta. Eram probabil prea grandoman, ba chiar prea snob, îmi spunea înțepător, plin

de resentimente. Dar era o realitate: nu doream să fiu un lider în lumea intelighenției. Humboldt urmărise acest țel cu toate puterile lui. El credea în izbânzile forței analitice, puneam mai mare preț pe „idei” decât pe poezie, era gata să renunțe la univers pentru sublumea înaltelor valori culturale.

— Oricum, stăruia Thaxter, ar trebui să colinzi și tu Chicago cum colinda Restif de la Bretonne străzile Parisului, și să scrii o cronică. Ar fi senzațional.

— Thaxter, vreau să-ți vorbesc despre Arca. Tu și cu mine urma să dăm un nou impuls vieții spirituale a acestei țări, și să lăsăm în urmă publicații ca American Mercury, The Dial, Revista de Occidente și altele. Am discutat și am proiectat acest lucru de ani de zile. Am cheltuit o groază de bani. Și unde-i Arca? Eu te consider un mare ziarist, un ziarist înăscut și cred în tine. Am anunțat apariția revistei noastre și oamenii au trimis diverse materiale. Zac manuscrisele de secole la noi. Am primit scrisori caustice și chiar amenințări. M-ai transformat în țap ispășitor. Toți mă înjură pe mine și te citează pe tine. Te-ai erijat ca expert în Charles Citrine și mă interpretezi unde poți și unde nu poți - cum funcționez, cât de puțin înțeleg femeile, și toate slăbiciunile caracterului meu. Nu mă supăr prea tare. 354

Totuși, aș fi mai bucuros dacă m-ai interpreta mai puțin. Și apoi cuvintele pe care mi le pui în gură - că X e un cretin, că Y e un imbecil. Când n-am nimic nici cu X, nici cu Y. Cel care are ce are cu ei ești tu.

— Charlie, dacă e să vorbim sincer, cauza pentru care n-a apărut încă primul număr e că mi-ai trimis prea mult material antroposofic. Tu nu ești prost, așa că bănuiesc c-o fi ceva în antroposofia asta. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu putem da drumul la toată avalanșa asta despre suflet.

— De ce nu? Lumea vorbește despre psyche, de ce nu și despre suflet!

— Psyche e un termen științific. Trebuie să obișnuiești treptat lumea cu terminologia ta.

— De ce dracu' ai cumpărat o asemenea enormă cantitate de hârtie?

— Voiam să-mi creez posibilitatea de a publica cinci numere la rând fără să-mi mai bat capul cu probleme de aprovizionare. Și-apoi, a fost un chilipir.

— Și unde-s acum toate tonele alea de hârtie?

— În depozit. Dar nu cred că Arca te frământă pe tine. Pe tine te dă gata Denise, tribunalul, banii și toată tracasarea asta.

— Nu-i chiar așa. Uneori îi sunt recunoscător Denisei. Zici c-ar trebui să colind străzile ca Restif de la Bretonne? Ei bine, dacă Denise nu m-ar urmări cu procesele ei, n-aș ieși din casă. Datorită ei mai ies și eu în oraș. Mă mai mențin în contact cu faptele de viață. Și, efectiv, a fost o experiență instructivă.

— Cum așa?

— Mi-am dat seama cât de universală e dorința de a face rău celui-lalt. Cred că-i la fel într-un regim democratic ca și într-un regim dictatorial. Numai că la noi legile și avocații au ridicat o stavilă în calea urii. Pot să te rănească, să-ți facă viața un iad, dar nu pot să-ți facă de petrecanie.

— Dragostea ta de cultură, Charles, îți face cinste. Zău așa. Pot să-ți spun acest lucru după o prietenie de douăzeci de ani, declară Thaxter. Ai un caracter foarte bizar, dar există în tine o anumită... nu știu cum s-o numesc... o anumită demnitate. Dacă tu-i spui suflet și eu îi spun psyche, ai probabil rațiunea ta. Tu ai un suflet, Charles. Ceea ce-i un lucru uimitor astăzi la un om.

— Și tu ai unul. Oricum, cred c-ar fi mai bine să

renunțăm la planul nostru de a publica Arca și să lichidăm bunurile patrimoniale, dacă a mai rămas ceva.

— Vai, Charles, nu te pripi. Putem pune foarte ușor revista pe picioare. Aproape c-am și pus-o.

— Nu mai pot să vâr bani în ea. Stau prost cu finanțele.

— În orice caz situația ta nu se compară cu a mea, mă liniști Thaxter. În California am fost curățat.

— Cât de rău stau lucrurile acolo?

— Mă rog, obligațiile tale le-am redus la minimum. Ai promis să-i plătești salariul lui Blossom. Ți-o amintești pe Blossom, secretara? Ai cunoscut-o în septembrie, nu?

— Obligațiile mele? În septembrie ne-am înțeles s-o concediezi pe Blossom.

— Ah, dar era singura care se pricepea să manevreze aparatura IBM.

— Dar aparatura tehnică nu a fost pusă niciun minut în funcțiune.

— Nu-i vina ei. Noi ne-am pregătit. Puteam s-o pun în funcțiune în orice clipă.

— Adevărul este că te consideri un personaj prea mareț ca să nu ai subalterni.

— Fii om, Charles. Imediat după plecarea ta, soțul lui Blossom a murit într-un accident de automobil. Doar n-ai fi vrut s-o dau afară într-un moment ca ăsta. Îți cunosc inima bună, Charles. Așa că am luat asupra-mi răspunderea de a anticipa atitudinea ta. Nu-i vorba decât de o mie cinci sute de dolari. Mai e ceva ce trebuie să-ți menționez, factura lemnăriei pentru aripa nouă pe care am început s-o construiesc.

— Eu nu ți-am cerut să construiești aripa. M-am opus categoric.

— Cum, dar ne-am înțeles ca birourile să fie separate. Doar n-ai fi vrut să-mi aduc tot balamucul ăla editorial în

casă.

— Am declarat răspicat că nu sunt de acord cu construcția. Ba chiar te-am prevenit că, dacă sapi groapa aia lângă casa ta, s-ar putea să-i slăbești temelia.

— Ei, nu-i mare lucru, mă potoli Thaxter. Firma de cherestea o s-o demonteze și o să-și ia lemnăria îndărăt. Și-acum, în legătură cu încurcătura cu băncile - îmi pare foarte rău de ce s-a întâmplat, dar n-a fost vina mea. Cecul de la Banco Ambrosiano din Milano a întârziat. Blestemata asta de birocrație! Și-n plus, știi ce haos și ce anarhie e în Italia. Oricum, ai primit cecul meu.

— Nu l-am primit.

— Nu? Trebuie să fie printre scrisori. E un adevărat scandal cum funcționează poșta! Era ultimul meu vărsământ de o mie două sute de dolari la banca Palo Alto. Mi-au lichidat contul, îți datorează ție o mie două sute de dolari.

— E posibil ca banca să nu-i fi primit. Poate că banii au fost expediați din Italia cu poștalionul cu cai.

N-a zâmbit. Momentul era solemn, în fond, discutam despre banii lui.

— Neisprăviții ăștia din California ar fi trebuit să facă o nouă emiteră și să-ți trimită un cec de casă.

— Poate că nu le-a sosit încă cecul de la Banco Ambrosiano.

— Uite aici, spuse Thaxter scoțând un carnet din servieta-diplomat. Am făcut un calcul prealabil pentru achitarea banilor pe care i-ai pierdut. Trebuie să-ți recapeți banii la prețul de cost inițial al acțiunilor. Insist categoric. Cred că le-ai cumpărat la patru sute. Te-ai prăjit, să știi, acum au scăzut simțitor. Mă rog, n-ai nicio vină. Să spunem că atunci când ai expediat acțiunile valorau optsprezece mii. Să nu crezi că las la o parte dividendele.

— Renunță la dividende, Thaxter.

— Nu, insist categoric. E simplu de aflat ce dividende plătește IBM. Comunică-mi cifra, și îți trimit cecul.

— În cinci ani de zile ai achitat sub o mie de dolari din împrumutul la bancă. Ai plătit numai dobânzile și aproape nimic din capital.

— Procentul de dobândă era fantastic.

— În cinci ani ți-ai redus datoria de capital doar cu două sute de dolari pe an.

— Nu-mi vin acuma în minte cifrele exacte. Dar știu că banca, după ce-o să vândă stocul tău de acțiuni, o să-ți mai datoreze niște bani.

— Acțiunile IBM au scăzut acum la două sute. Așa că și banca e în pierdere. Nu că mi-ar păsa de necazurile băncilor.

Dar Thaxter îmi explica acum de zor cum ar putea să-mi restituie banii, cu dividende cu tot, într-o perioadă de cinci ani. Pupilele negre, îngustate ale ochilor lunguleți verzi ca agurida se plimbau deasupra cifrelor. Avea să achite totul frumos, cu demnitate, aristocratic, pe deplin onest, nesustrăgându-se de la nicio obligație în fața unui prieten, îmi dădeam seama că era absolut convins de ceea ce spunea. Dar mai știam că planul acesta minuțios de procedare corectă față de mine echivala în mintea lui cu însăși acțiunea de a-și achita datoriile. Foile lungi și galbene ale carnetului, încărcate de cifre, termenii generoși ai plăților, grija pentru orice detaliu, expresiile de prietenie, rezolvau și lichidau problema noastră integral și definitiv, în chip magic.

— Țin să fiu de o precizie scrupuloasă în conturile astea mărunte cu tine. Pentru tine, sumele mici sunt mai importante decât alea mari. Ce mă surprinde uneori e faptul că eu și cu tine ne batem capul cu asemenea mărunțișuri. Tu ai putea realiza orice sumă de bani ai dori.

Nu-ți cunoști propriile resurse. Curios, nu? Ai putea să apeși pe un buton și banii ți-ar curge în poală.

— Pe care buton?

— Ai putea să te duci cu un proiect la orice editor și să stabilești tu cifra avansului.

— Am luat deja avansuri grase.

— Prostii. Ai mai putea obține oricât. De altfel, am venit și eu cu câteva idei. Pentru început, tu și cu mine ne-am putea apuca de Baedekerul ăla cultural de care ți-am vorbit mereu, un ghid pentru americanii cultivați care călătoresc în Europa și s-au săturat să tot cumpere marochinărie florentină și pânzeturi irlandeze. Li s-a făcut lehamite de turma de turiști gură-cască. Se găsesc acești americani cultivați la Viena, să spunem? În ghidul nostru vor putea găsi lista institutelor de cercetare pe care le pot vizita, a micilor biblioteci, a colecțiilor particulare, a formațiilor de muzică de cameră, numele cafenelelor și restaurantelor frecventate de matematicieni, de pildă, sau de violoniști, lista cu adresele poezilor, pictorilor, psihologilor și așa mai departe. „Vizitați atelierelor și laboratoarele lor! Stați de vorbă cu ei!”

— Mai bine ai aduce o brigadă înarmată care să-i împuște pe loc pe toți poezii ăștia, decât să dai asemenea informații în mâinile devoratorilor de turism cultivat.

— Nu există un Minister al Turismului în Europa care să nu fie interesat de un asemenea proiect. Toate vor coopera din plin. S-ar putea chiar să ne împingă și ceva bani. Charlie, am putea realiza chestia asta pentru fiecare țară din Europa, pentru orașele mari și pentru capitale. Ideea mea ne-ar putea aduce un milion de dolari. Eu m-aș ocupa de organizare și de investigare. Aș face munca cea mai grea. Ție ți-ar reveni partea de atmosferă poetică și de idei. Am avea nevoie de o echipă de oameni pentru detaliile administrative. Am putea începe cu Londra, și

trece apoi la Paris, la Viena și la Roma. Spune o vorbă și mă și duc la una din marile case de editură. Numele tău ne-ar asigura un avans de două sute cincizeci de mii. Îi împărțim pe din două și s-a dus cu necazurile tale financiare.

— Paris și Viena! De ce nu Montevideo și Bogotá? Și acolo există cultură. Explică-mi de ce călătorești cu vaporul și nu cu avionul în Europa?

— E modul meu preferat de a călători - extrem de odihnitor. Una dintre puținele plăceri care i-au rămas mamei mele este aranjarea acestor călătorii pentru unicul ei copil. Ba de astă dată a făcut și mai mult. Campioana de fotbal a Braziliei face un turneu în Europa. Mama știe că mie îmi place fotbalul - fotbalul superb. Și mi-a luat bilete la patru meciuri. În plus, am și niște probleme de afaceri pentru care plec. Și vreau să-mi văd și câțiva dintre copii.

M-am abținut să-l întreb cum de-și îngăduia să călătorească la clasa întâi, pe vasul France, când era ruinat, întrebările nu duceau nicăieri. Niciodată nu reușeam să-i înțeleg explicațiile. Oricum, îmi amintesc că mi-a povestit odată cum costumul lui de catifea, cu un fular de mătase legat în maniera lui Ronald Colman, devenea o foarte acceptabilă ținută de seară. Ba chiar, milionarii în haine de seară arătau șleampeți pe lângă el. Și femeile îl adora, într-o seară, pe parcursul ultimei lui croaziere, dacă voiai să-l crezi, o bătrână doamnă din Texas i-a strecurat în poală, pe sub masă, un săculeț din piele de căprioară plin cu pietre prețioase. Thaxter i le-a pasat în chip discret îndărăt. N-avea el de gând să fie gigolo-ul babelor bogate din Texas. Nici măcar al acelor de o magnanimitate în stilul oriental sau al Renașterii. La urma urmei, fusese un gest mare, potrivit cu un ocean mare, și cu un caracter mare. Dar el era un tip remarcabil de demn, de virtuos, și fidel soției sale - tuturor soțiilor sale. Era

foarte devotat extinsei sale familiei, numeroșilor copii pe care-i avea de la diferite femei. Dacă nu putea statua o Formulă Majoră de Viață, cel puțin avea să-și lase amprenta genetică asupra lumii.

— Dacă aș fi ruinat, i-am spus, i-aș cere mamei mele să-mi ia bilet la clasa a treia. Ce bacșiș dai când cobori în Le Havre de pe vasul France?

— Îi dau stewardului-șef cinci dolari.

— Ești norocos dacă mai scapi cu viață de pe vas.

— Ba e cât se poate de potrivit. Țștia îi sfidează pe americanii bogați și-i disprețuiesc pentru lașitatea și pentru ignoranța lor. Apoi adăugă: Afacerea pentru care plec acum este organizarea unui consorțiu internațional al editorilor pe baza unei anumite idei ale mele. La origine, ideea am ciupit-o de la tine, Charlie, dar desigur că nici nu-ți mai aduci aminte. Mi-ai spus odată c-ar fi foarte interesant să colinzi lumea și să iei interviuri unor dictatori de mână a doua, a treia sau chiar a patra, ca Generalul Amin, Gaddafi, și toată șleahă.

— Dacă-ai ști că-i faci dictatori de mână a treia, te-ar îneca în acvariul lor.

— Nu fi prost, nu i-aș lăsa să înțeleagă așa ceva. Sunt lideri ai unei lumi în curs de dezvoltare. Dar constituie un subiect fascinant, în urmă cu câțiva ani erau niște studenți străini flenduroși și țigănoși, niște viitori mici șantajisti, și acum amenință marile națiuni, sau fostele mari națiuni, cu distrugerea. Lideri distinși din lumea întreagă le pupă mâna.

— Ce te face să crezi că or să stea de vorbă cu tine?

— Mor de dorința să stea de vorbă cu cineva ca mine. Tânjesc după vremurile tinereții lor, și eu am acreditări impecabile. Li se scurge inima să asculte vorbindu-se despre Oxford și Cambridge și New York și sezonul monden din Londra, și să discute despre Karl Marx și

Sartre. Dacă vor să joace golf, sau tenis sau ping-pong, le stau la dispoziție. Ca să mă pregătesc pentru scrierea acestor articole, am citit câteva lucruri serioase, menite să-mi dea tonul potrivit: Marx despre Ludovic Bonaparte e o carte extraordinară. Am răsfoit și Suetoniu, Saint-Simon și Proust. Întâmplător, va avea loc și un congres internațional de poezie în Taiwan. S-ar putea să mă ocup și de asta. Întotdeauna trebuie să fii ochi și urechi la ce se întâmplă în jurul tău.

— Ori de câte ori încerc acest lucru, nu mă aleg decât cu urechile murdare.

— Cine știe, poate c-o să-i iau un interviu și lui Ciang Kai-și înainte de a da ortu' popii.

— Nu-mi pot închipui că ar avea ceva să-ți spună.

— O, de asta am eu. grijă, mă asigură Thaxter.

— Ce-ar fi mai întâi s-o ștergem de aici? am întrebat.

— Vai, încearcă și tu, o dată, să ții pasul cu mine și să trăiești în stilul meu. Încetează cu excesul de prudență! Lasă lucrurile interesante să se întâmple. Ce rău poate fi în asta? Ia spune-mi, pe plan personal ce se mai aude, ce-i cu tine?

Ori de câte ori mă întâlneam cu Thaxter, aveam între noi cel puțin o conversație intimă. Cu el puteam discuta deschis, îmi dădeam drumul. În ciuda tuturor excentricităților lui lipsite de sens, și alor mele, exista o legătură între noi. Cu Thaxter puteam sta de vorbă. Uneori îmi spuneam că a-i vorbi lui echivala pentru mine cu o ședință la psihanalist. Ajunseseră, cu anii, să echivaleze și ca preț. Thaxter reușea să extragă din mine tot ce gândeam. Un prieten de o formație intelectuală mai serioasă, ca Richard Dumwald, nici nu voia să audă când încercam să discut ideile lui Rudolf Steiner. „Prostii! îmi spunea. Pur și simplu prostii! Mi-am făcut eu o idee despre toate astea”. În lumea cărturărească, antroposofia stârnea

dispreț. Dumwald îndepărta subiectul cu brutalitate, deoarece voia să-și păstreze stima față de mine. Thaxter, în schimb, mă întrebă:

— Ce-i cu acel Suflet Conștient și cum îți explici teoria că oasele noastre s-au cristalizat chiar din cosmos?

— Mă bucur că mi-ai pus această întrebare, am răspuns.

Dar înainte de a mă lansa în explicații, l-am văzut pe Cantabile apropiindu-se. Nu, nu se apropia de noi, pogora asupra noastră, într-un fel ciudat, de parcă nu atingea podeaua cu covoarele ei, ci găsisese o altă bază materială pentru tălpile sale.

— Dă-mi voie să împrumut asta, zise și luă pălăria cu margini întoarse a lui Thaxter. Foarte bine, urmă, încurajator și încordat. Vino, Charlie! Hai să-i facem omului o vizită. M-a ridicat în picioare aproape cu violență. Thaxter se ridică și el de pe canapeluța oranj, dar Cantabile îl îmbrânci la loc, spunându-i: Dumneata, nu. Pe rând câte unul.

Mă luă cu el, și se opri în fața ușii prezidențiale.

— Uite ce-i, îmi spuse, mă lași pe mine să vorbesc. E o situație specială.

— După câte văd, o să fie încă una din reprezentațiile tale originale. Dar să știi că niciun ban nu va ieși din mina mea.

— O, n-aveam de gând să-ți fac figura asta. Cine, dacă nu un disperat aflat la mare strâmtoare, ar putea să-ți dea trei mii pentru două? Ai văzut articolul din ziar, ha?

— Bineînțeles. Și dacă nu l-aș fi văzut?

— Nu te-aș fi lăsat să te înfunzi. Ai trecut examenul. Suntem prieteni. Oricum, vino să-l cunoști pe individ. Bănuiesc că ai un fel de datorie să analizezi societatea americană, de la Casa Albă și până la cartierele rău famate. Tot ce-ți cer este să-ți ții gura cât îi spun eu vreo

două de la obraz. Ieri te-ai dovedit un om grozav de integru. Și nu ți-a stricat, nu?

În timp ce vorbea, mi-a legat strâns în talie cordonul pardesiului și apoi mi-a trântit pălăria lui Thaxter pe cap. Până să apuc să fac o mișcare, ușa biroului lui Stronson s-a deschis larg.

Bancherul stătea în picioare, îndărătul biroului său, unul din birourile acelea masive, administrative, de tip Mussolini. Fotografia din ziar te inducea în eroare numai dintr-un singur punct de vedere: mă așteptam la un om mai impunător. Stronson era un băiat gras, cu păr castaniu deschis și o față gălbuie. Ca statură semăna cu Billy Srole. Bucle castanii îi acopereau gâtul scurt. Impresia pe care ți-o făcea

I!

nu era plăcută. Obrajii îi erau ca două fese. Purta un pulover cu guler rulat, și niște ornamente bălângănitoare: lanțuri și amulete care-i atârnavă pe piept. Tunsoarea paj îi dădea o înfățișare porcină. Avea pantofi cu tălpi groase, ca să pară mai înalt. Cantabile mă adusese acolo ca să-l amenințe.

— Stronson, uită-te bine la asociatul meu, îi țipă. Dânsul e omul de care ți-am vorbit. Studiază-l! Ai să mai dai ochii cu el. Și-ți vine el de hac! Într-un restaurant, într-un garaj, la un cinema, într-un lift, pune el mâna pe tine! apoi către mine: Asta-i tot! Du-te și așteaptă-mă afară! Mă întoarce cu fața spre ușă. Înghețasem. Pe urmă m-a apucat groaza. Să personifici un ucigaș, chiar și numai ca o marionetă, e îngrozitor. Dar înainte de a-l putea dezminți indignat, de a-mi smulge pălăria de pe cap și de a opri bluful lui Cantabile, se auzi vocea recepționistei lui Stronson, puternic amplificată și umplând toată camera, venind din cutia crestată de pe biroul lui.

— Acum? întrebă vocea.

— Acum, răspunse el.

Pe dată intră în birou portarul în haină cenușie, împingându-l pe Thaxter în fața lui. își ținea în mână legitimația deschisă.

— Poliția! Brigada Omucideri, spuse el, și ne îmbrânci pe toți trei cu fața la perete.

— Stai puțin! Ia să vedem legitimația aia. Ce vrei să spui cu „Brigada Omucideri”? întrebă Cantabile.

— Da' ce credeai, se amestecă Stronson, că o să te las să mă ameninți și o să stau cu mâinile-n sân? După ce mi-ai spus cum ai să pui să fiu omorât, m-am dus la procuratură și am cerut să se emită un mandat de arestare. Două mandate de arestare. Unul în alb pentru ucigașul plătit, prietenul tău.

— Tu treci drept asasin de profesie? mă întrebă Thaxter.

Arareori râdea Thaxter în gura mare. Cele mai ilare încântări ale sale se manifestau de obicei mai mult în tăcere, dar de astă dată încântarea sa nu mai cunoștea margini.

— Cine-i ucigașul plătit, eu? am întrebat, încercând să zâmbesc.

Nimeni nu mi-a răspuns.

— Cine are nevoie să te amenințe pe tine, Stronson? izbucni Cantabile. Ochii lui căprui erau foarte umezi, în timp ce fața îi era supărător de palidă și de uscată. Ai tocat peste un milion de dolari din banii băieților din Troika, așa că s-a zis cu tine, băiețas! Ești un om mort. De ce să se mai bage și altul pe fir? N-ai mai multe șanse decât un șobolan prins în capcană. Domnule polițist, omul ăsta nici nu mai există. Să citești povestea în ziarul de mâine. Trustul de Investiții pentru Emisfera Vestică a fost rasă de pe fața pământului. Stronson vrea să mai tragă pe câțiva după el. Charlie, du-te și ia ziarul. Arată-i-l omului ăstuia.

— Charlie nu se duce nicăieri, zise detectivul. Toată lumea rămâne la perete. Aud că ai un pistol și că te numești Cantabile. Aplecați-vă, puilorilor, așa!

Ne-am supus cu toții. Polițistul își ținea arma sub braț. Harnașamentul îi scârțâia. Scoase pistolul din brâul ornat al lui Cantabile.

— Nu-i un calibru 38 obișnuit, e un tip special. Un Magnum. Cu ăsta poți ucide și un elefant.

— Vedeți, așa cum v-am spus, interveni Stronson. ăsta-i pistolul pe care mi l-a vârat sub nas.

— Probabil că-i ereditar în familia Cantabile să se prostescă cu pistoalele. Unchiul tău Moochy a fost ăla care i-a împușcat pe ăși doi puști, nu? N-aveți pic de clasă. Niște tontălăi. Ia să vedem acum dacă n-aveți și ceva marijuana la voi. Ar fi drăguț dacă pe lângă povestea cu pistolul v-aș mai agăța de coadă și-o chestie de droguri. Las că te aranjăm noi bine, băiete! Bandă blestemată de ucigași de copii!

Acum Thaxter era percheziționat pe sub manta. Gura i se lățise până la urechi, iar șaua nasului strâmb era roșie ca para focului de atâta veselie – bucuria minunatei aventuri la Chicago. Eu eram furios pe Cantabile, clocoteam de mânie. Detectivul își plimbă mâinile pe coapsele mele, pe sub brațe, sus între picioare, apoi spuse:

— Voi doi vă puteți întoarce cu fata. Da ce spilcuiți sunteți amândoi! Unde-ai găsit ghetetele astea cu fețe de pânză? În Italia? îl întrebă pe Thaxter.

— Pe King's Road, răspunse acesta afabil. Detectivul își dezbracă haina cenușie de portar – dedesubt purta un pulover roșu cu guler pe gât – și goli pe masă portofelul negru lunguleț, din piele de struț, al lui Cantabile.

— Și care, mă rog, e presupus a fi ucigașul cu plată? întrebă el. Errol Flynn cu mantia neagră sau cel cu pardesiul cadrilat?

— Pardesiul cadrilat, răspunse Stronson.

— Ar trebui să te las să-l arestezi și să te faci de baftă, spuse Cantabile, cu fața la perete. Haide, arestează-l! Începe cu el!

— Da' de ce, o fi v un grangur? Întrebă polițistul. Mare ștab?

— Ba bine că nu, urmă Cantabile. E o persoană distinsă și foarte cunoscută. N-ai decât să te uiți în ziarul de mâine și-ai să-i vezi numele tipărit în rubrica lui Schneiderman: Charles Citrine. O importantă personalitate a orașului Chicago.

— Ei și, trimitem la gherlă personalități importante cu duiumul. Kerner, directorul închisorii, n-a avut minte să-și aranjeze un om de legătură pentru șperțuri.

Detectivul se distra. Avea o față comună, ridată, acum foarte veselă, o față de polițist încercat. Sub puloverul roșu i se bomba pieptul gras. Părul mort al perucii cu care se deghizase distona cu culorile sănătoase din obraji, crea o lipsă de simetrie organică. I se lipise de țeastă în locuri nepotrivite. Peruci din astea vedeai adeseori pe scaunele vesel colorate din cabinele de garderobă ale Downtown Club - ghemuri flocoase ca niște foxterieri așteptându-și stăpânii.

— Cantabile a venit la mine azi-dimineață cu niște propuneri nebunești, explică Stronson. L-am refuzat categoric. Atunci m-a amenințat c-o să mă ucidă și mi-a arătat pistolul. E nebun de-a binelea. Mi-a spus c-o să se întoarcă cu omul lui. Mi-a descris cum o să se producă asasinatul. Omul lui o să mă urmărească săptămâni la rând. Pe urmă o să mă împuște în cap și o să-mi reteze jumătate din craniu, așa cum retezi un ananas putred. Mi-a descris cum o să-mi facă țeasta țândări, cum or să mi se scurgă creierii și o să-mi dea sângele pe nas. Mi-a spus chiar și cum o să facă să dispară arma crimei - singura

dovadă –, cum ucigașul lui plătit o s-o taie cu un ferăstrău electric, iar bucățile o să le arunce în gurile de canal din diverse suburbii. Totul până în cele mai mici amănunte.

— Oricum, borțosule, ești un om mort! strigă Cantabile. Până-n câteva luni stârvul tău o să fie pescuit dintr-un canal și o să trebuiască să-ți răzuie un centimetru de rahat de pe față ca să-și dea seama cine ești.

— N-ai permis de portarma. Foarte bine, zise polițistul.

— Te rog, ridică-i pe toți de aici, interveni Stronson.

— Ai de gând să ne arestezi pe toți? N-ai decât două mandate de arestare, spuse Cantabile.

— Vă ridic pe toți. Atunci am vorbit și eu:

— Așa cum v-a arătat și domnul Cantabile, n-am niciun amestec în toată treaba asta. Prietenul meu Thaxter și cu mine tocmai ieșeam de la Muzeul de Artă când a apărut Cantabile și ne-a adus aici pe sus pentru o presupusă investiție, îl înțeleg perfect pe domnul Stronson. E îngrozit. Cantabile are un soi de vanitate care-l scoate din minți, e ros de infatuare, de o formă violentă de grandomanie – totul e un bluf. Și de data asta nu-i vorba decât de una din originalele lui imposturi. Domnule Stronson, poate că domnul polițist v-ar putea spune că eu nu sunt tipul de ucigaș cu plată. Sunt convins că a văzut dumnealui destui.

— Omul ăsta n-a asasinat pe nimeni în viața lui, confirmă polițistul.

— Și mă pregătesc pentru o călătorie în Europa, și am o sumedenie de treburi de aranjat.

Acest din urmă punct era de maximă importanță. Lucrul cel mai neplăcut era că buclucul ăsta îmi inoportuna preocupările mele anxioase, complexa mea subiectivitate. Lăuntricul meu război civil împotriva vieții fățișe, care e elementară, ușor de descifrat pentru oricine,

și caracteristică acestui oraș-Chicago, statul Illinois.

În calitate de cititor fanatic, baricadat, zidit în stivele-i de cărți, obișnuit să privească doar de la înălțimea ferestrei sale mașinile de poliție, camioanele de pompieri, ambulanțele, un om involuat, trăgându-și seva din mii de referințe și texte, găseam acum substanță în explicația dată de T.E. Lawrence când s-a înrolat în Forțele Aeriene Britanice: „Să plonjez brut printre brute ca să-mi dau singur seama...” „Cum funcționează lucrurile?”... „În acești ani care mi-au mai rămas din viața mea în floare”. Petreceri gălăgioase, încăierări, obscenități cazone, detalii triviale. Da, spunea Lawrence, mulți ar accepta fără să crâcnească condamnarea la moarte numai pentru a scăpa de condamnarea la viață pe care o ține soarta în cealaltă mână. Îmi dădeam seama ce voia să spună. Așadar era timpul ca cineva – și de ce n-aș fi eu acela? – să se ocupe de această chestiune derutantă și disperată, în mai mare măsură decât au făcut-o alți oameni admirabili ce și-au dat aceeași osteneală. Lucrul cel mai rău legat de momentul acesta absurd era că avântul mi-era frânt. La ora șapte eram așteptat la cină. Renata avea să se supere. 368

Se simțea jignită când cineva îi trăgea clapa. Avea și ea nervii ei care funcționau întotdeauna într-o anumită direcție; și, dacă nu mă înșelau bănuielele, Flonzaley bântuia prin preajmă. Substituitele hăituiesc întruna mințile oamenilor. Chiar și cei mai stabili și echilibrați indivizi păstrează întotdeauna un tainic înlocuitor, pe undeva, în rezervă; or, Renata nu era unul dintre oamenii cei mai stabili. Cum adeseori îi plăcea să producă rime spontane, într-o zi mă surprinsese cu următoarele versuri:

Când iubitul îți dispare Apar alții-n Așteptare.

Mă îndoiesc că ar fi existat cineva care să aprecieze spiritul Renatei mai profund decât îl apreciam eu. Îmi deschidea abisuri de candoare care îmi tăiau respirația.

Dar Humboldt și cu mine căzuserăm de acord că eram în stare să înghit orice, numai să fie bine exprimat. Era un adevăr. Cu versurile de mai sus, Renata mă făcuse să râd. Nu voiam încă să mă gândesc la grozăvia implicată de cuvintele ei, la perspectivele nude spontan dezvăluite. Altă dată îmi spusese: „Nu numai că avem acces liber la cele mai bune lucruri pe care ni le oferă viața, dar niciodată nu te poți comporta îndeajuns de liber față de ele”.

Un amant pus la popreală îi oferea Renatei clasicul prilej ușuratic de comportare liberă. Din pricina deprinderii mele de a ridica asemenea considerații mărunte la nivelul teoretic, nu va surprinde pe nimeni faptul că am început să mă gândesc la nelegitimitatea subconștientului și la independența lui față de normele de conduită. Dar subconștientul nu e liber, ci numai antinomic. După Steiner, adevărata libertate rezidă în starea de pură conștientă. Fiecare microcosm a fost disociat de macrocosm. Arbitrara diviziune în Subiect și Obiect a pierdut omenirea. Eul născut a căutat diversiuni. A devenit actor. Asta era situația Sufletului Conștient, așa cum o interpretam eu. Dar în momentul de față, simțeam un val de nemulțumire față de Rudolf Steiner însuși. Acesta își avea originea într-un jenant pasaj din Jurnalul lui Kafka, asupra căruia îmi atrăsese atenția prietenul meu Dumwald, cu convingerea că eu încă mai eram capabil de muncă intelectuală serioasă și că mai puteam fi salvat de antroposofie. Și Kafka se lăsase atras de viziunile lui Steiner și găsisese că stările de clarviziune descrise de acesta erau similare cu cele pe care le trăia el, când se simțea încâlcind granițele cele mai îndepărtate ale umanului, își dăduse întâlnire cu Steiner la hotelul Victoria, pe Jungmannstrasse. În Jurnal se amintește că Steiner purta o redingotă la două rânduri, prăfuită și pătată, și că avea un guturai îngrozitor, îi curgea nasul și

își îndesa cu degetul batista adânc în nări, în timp ce Kafka, observând cu dezgust acest lucru, îi povestea lui Steiner că el e un artist împotmolit în munca de asigurări. Sănătatea și înclinațiile temperamentale, spunea el, îl împiedicau să urmeze o carieră literară. Dacă ar mai fi adăugat teosofia la literatură și la munca de asigurări, ce s-ar fi ales de el? Răspunsul lui Steiner nu e reprodus.

Desigur că și Kafka era sătul până peste cap de acel disperant fastidios și zeflemitor Sufler Conștient. Bietul om, felul în care și-a expus situația nu-i face prea multă cinste. Geniul prins în capcana muncii de asigurări? O scuză foarte banală, nu mult mai bună decât guturaiul lui Steiner. Și Humboldt ar fi fost de acord. Obişnuiam să discutăm despre Kafka și-i cunoșteam vederile. Dar acum, Kafka și Steiner și Humboldt se găseau împreună în împărăția morții, unde desigur aveau să-i urmeze și toți cei aflați în prezent în biroul lui Stronson. Urmând să reapară poate peste veacuri, într-o lume mai scânteietoare. Nu era nevoie să scânteieze prea tare ca să fie mai scânteietoare decât asta de acum. În orice caz, descrierea lui Steiner făcută de Kafka m-a dezamăgit.

În timp ce mă lansasem în aceste reflecții, Thaxter intrase în joc. Se ferea de considerații răutăcioase. Dorea să pună lucrurile la punct în modul cel mai amabil, fără să dea impresia că ia pe cineva de sus.

— Nu pot să cred că dorești într-adevăr să-l arestezi pe domnul Citrine, spuse, zâmbind cu gravitate.

— Și de ce nu? întrebă polițistul, cu pistolul lui Cantabile, acel Magnum masiv și nichelat, înfipt în cingătoare.

— Ai fost de acord că domnul Citrine nu are mutră de criminal.

— E obosit și palid. I-ar prinde bine o săptămână la Acapulco.

— E o farsă absurdă, Rxclamă Thaxter.

Ținea să-mi demonstreze mie splendoarea bunului său simț, cât de bine îi înțelegea și cum se pricepea să-i ia pe semenii săi americani. Dar pentru mine era absolut evident cât de excentric îl găsea polițistul pe Thaxter, cu eleganța și cu aerele lui.

— Domnul Citrine e un istoric cu faimă internațională. A fost, realmente, decorat de guvernul francez.

— Ai vreo dovadă? întrebă polițistul. Nu cumva ai la dumneata medalia?

— Oamenii nu se plimbă cu medaliile în buzunar, am răspuns.

— Și atunci ce dovadă îmi poți oferi?

— N-am la mine decât bucățica asta de panglică. Am dreptul să o port la butonieră.

— Ia s-o vedem!

Am scos din buzunar bucățica de mătase verzulie, încolăcită, veștedă, insignifiantă.

— Asta? se miră polițistul. Asta nu-i bună nici să legi piciorul unui pui cu ea.

Eram perfect de acord cu el și, în sinea mea de chicagoan, disprețuiam în aceeași măsură ca și el toate aceste false onoruri străine. Eram Hahalerul, arzând de ridicolul propriei mele situații. Așa le trebuia și francezilor. Nici francezii nu trăiau într-unul din cele mai bune secole ale istoriei lor. Tot ce făceau, făceau prost. Și ce-a fost în capul lor când mi-au dat capătul ăsta de panglică verde și boțită? Deoarece la Paris Renata insistase s-o port la butonieră, ne-am expus insultelor unui adevărat chevalier, pe care l-am întâlnit, eu și cu Renata, la un dineu; omul cu rozeta roșie, „savantul perseverent”, pentru a folosi propriile sale cuvinte. În viața mea nu m-a sfidat cineva ca individul ăla. „Argoul american este absolut deficient,

inexistent, spunea. În franceză ai douăzeci de cuvinte pentru «gheată». Pe urmă a strâmbat din nas în legătură cu behaviorismul – mă luase drept un behaviorist – și a sfârșit prin a se arăta extrem de aspru cu panglica mea verde. Mi-a spus: „Am convingerea că lucrările duminale sunt respectabile, dar acesta este genul de decorație care se acordă celor ce îmbunătățesc pubelele”.

Numai cu necazuri m-am ales de pe urma faptului că mă decoraseră francezii. Mă rog, și asta va trebui să treacă, în acest primejdios moment al istoriei umane și al evoluției cosmice, unica distincție adevărată nu are nimic de-a face cu medalii și cu panglici. A nu dormi este un lucru distins. Orice altceva e apă de ploaie.

Cantabile continua să stea cu fața la perete. Observam cu plăcere că polițistul cu el avea ce avea. „Nu te mișca de acolo”, îi spunea. Aveam senzația că noi, cei aflați în biroul acela, ne găseam sub ceva ca un uriaș val străveziu. Și această enormă cupolă cristalină plană încă asupra-ne, sclipind ca un cleștar. Ne găseam cu toții înăuntrul ei. Când avea să se spargă bubuind, o să ne trezim proiectați și împrăștiați la mile și mile depărtare, de-a lungul unui țărm alb. Aproape că speram ca Rinaldo Cantabile să-și frângă gâtul în cădere. Ba nu, când avea să se producă această proiectare, fiecare dintre noi va acosta teafăr și separat de ceilalți pe o plajă golașă, albă-sidefie.

Cum deocamdată fiecare dintre ei își juca rolul – Stronson, zădărât de evocarea făcută de Cantabile a cadavrului său pescuit din canal, guița cu o voce de soprană porcină: „O să am eu grijă să capeți ce ți se cuvine!”, iar Thaxter, căutând să fie convingător, se insinua în subtext – eu m-am pus în dezacord cu ei și m-am dat uneia dintre teoriile mele. Unii oameni își îmbrățișează talentele cu gratitudine. Alții n-au ce face cu ele și nu se gândesc decât cum să-și înfrângă metehnele. Numai

cusururile cu care au fost dotați îi interesează și constituie o provocare pentru ei. Astfel, cei care urăsc oamenii nu fac decât să-i caute. Mizantropii practică adeseori psihiatria. Timizii devin actori. Hoții înnăscuți caută posturi de încredere. Timorații fac acte de temeritate. Să luăm cazul lui Stronson, un om care a intrat în mașinațiuni disperate pentru a-i escroca pe gangsteri. Sau cazul meu, un iubitor de frumos care stăruia să locuiască la Chicago. Sau Von Humboldt Fleisher, un om cu puternice instincte sociale care s-a îngropat într-un sat mohorât.

Stronson nu a avut tăria de a răzbi. Văzându-l cât de autodeformat era: gras, dar elegant, cu picioare scurte, dar cocoțat pe pantofi cu tălpi groase, înclinat să guște, dar îngroșându-și vocea, mă simțeam cuprins de milă, da, de o adâncă milă față de el! Aveam senzația că adevărata lui natură îl reclama cu rapiditate. Uitase oare să se bărbiezească dimineața, sau groaza făcuse să-i crească subit barba? Țepi lungi, oribili îi ieșeau pe deasupra gulerului. Căpătase un aer de dihor. Frizura paj îi era muiată de sudoare.

— Vreau să-i pui pe toți în cătușe, îi spuse polițistului.

— Cum, când n-am decât o singură pereche?

— Pune-l pe Cantabile. Haide, pune-i-le lui!

În sinea mea, eram perfect de acord cu el. Da, pune-i ticălosului cătușe, răsuțește-i brațele la spate, să-l taie fierul în carne! Dar după ce mi-am spus în sinea mea toate lucrurile astea crude, n-am mai simțit nevoia neapărată de a le vedea întâmplându-se.

Thaxter l-a luat pe polițist deoparte și i-a strecurat câteva cuvinte în șoaptă. M-am întrebat mai târziu dacă i-o fi pasat vreo parolă secretă C.I.A. Cu Thaxter nu puteai fi niciodată sigur. Până în ziua de azi n-am reușit să mă conving dacă a fost sau n-a fost vreodată agent secret. Cu

ani în urmă mă invitase ca oaspete la el în Yucatán. A trebuit să schimb de trei ori avionul până am ajuns acolo; am fost întâmpinat, pe o fâșie de aeroport murdar, de un peon în sandale, care m-a condus într-un Cadillac nou până la vila lui Thaxter, ticsită de servitori indigeni. Erau acolo mașini și jeepuri și o soție și copilași, iar Thaxter își însușise dialectul local și dădea de jur-împrejur dispoziții. Thaxter era un geniu lingvistic și învăța cu mare repeziciune limbi noi. Dar avea necazuri cu o bancă din Merida și încurcase socotelile cu un club din vecinătate unde se împotmolise în datorii. Am sosit exact în momentul când punea în aplicare invariabila lui schemă. A doua zi mi-a declarat că părăsim afurisitul acela de loc. Am încărcat cuferele cu haine de blană și echipamente de tenis, comori din temple și aparate electrice, în mașină l-am ținut în poală pe unul din copilași.

Polițistul ne-a scos din biroul lui Stronson, care striga în urma noastră:

— Bandiților, v-arăt eu vouă! Vă promit! Indiferent de ce-o să mi se întâmple! mai ales cu tine am să mă răfuiesc, Cantabile!

Dar a doua zi el avea să înfrunte răfuielile. În timp ce așteptam liftul, am avut răgaz să schimb câteva cuvinte cu Thaxter.

— Eu nu sunt reținut, mi-a spus el. Aproape că-mi pare rău. Mi-ar fi plăcut să merg până la capăt.

— Presupun că ai destule de făcut. Bănuiam eu că ticălosul de Cantabile pune la cale o treabă urâtă. Ce-i mai rău e că Renata o să fie supărată foc. Thaxter, acum că ești liber, nu cumva să uiți de mine.

— Nu fi absurd, Charles, îți chem imediat avocații, Dă-mi câteva nume și numere de telefon.

— Primul lucru, cheam-o pe Renata. Și uite numărul lui Szathmar. Sună-i și pe Tomehek și Srole.

Thaxter își notă informațiile pe un formular de recepție de la cârdul American Express. Să mai fi avut încă bani în cont?

— Ai să pierzi peticul ăsta de hârtie, i-am spus. Thaxter mi-a răspuns cu mare seriozitate:

— Urmărește totul cu atenție, Charlie. Tu ești o găină speriată. Firește, e un moment greu. Și tocmai de asta trebuie să urmărești totul cu și mai mare atenție. E o plus forte raison¹.

Când Thaxter o dădea pe franțuzește, însemna că era serios. Și în timp ce George Swiebel mă ocăra întotdeauna că fac abuzuri trupești, Thaxter mă avertiza asupra nivelului meu de anxietate. E drept că era un om cu nervi destul de tari pentru felul de viață pe care și-l alesese. Și, din acest punct de vedere, în ciuda slăbiciunii sale pentru expresii franțuzești, Thaxter era un american adevărat; și, asemenea lui Walt Whitman, se oferea ca arhetip: „Ceea ce cred eu vei crede și tu”. Dar în acele momente lucrul acesta nu-mi era de prea mare ajutor. Mă aflu în stare de arest. Simțămintele mele față de Thaxter erau acelea ale unui om încărcat de pachete, care-și caută cheile de la ușă în timp ce motanul casei îl sâcâie. Adevărul este că oamenii către care mă îndreptam pentru ajutor nu erau nici pe departe favoriții mei. De la Thaxter nu te puteai aștepta la nimic. Ba chiar bănuiam că strădaniile lui de a mă ajuta ar putea deveni de-a dreptul periculoase. Dacă aș fi strigat vreodată că mă înec, ar fi venit în fugă și mi-ar fi aruncat un colac de salvare din beton armat. Dacă picioarele strâmbe au nevoie de pantofi strâmbi, sufletele strâmbe au cerințe strâmbe, iar afecțiunea ajunge până la ele pe căi strâmbe. Un om care tânjea după ajutor se crampona de cineva incapabil de a i-l oferi.

1. O rațiune cu atât mai importantă (fr.).

Presupun că secretara chemase duba alb-albastră a

poliției, care ne aștepta acum în fața imobilului. Era o fată foarte drăguță. M-am uitat la ea când am părăsit biroul, și mi-am spus: „Iată o fetiță sentimentală. Bine crescută. Frumoasă. Impresionată la vederea unor oameni arestați. Cu lacrimi în ochi”.

— Tu treci în față! îi strigă polițistul lui Cantabile, care intră în mașină cu pălăriuța lui pe vârful capului, fața albă și şuvițe de păr revărsate de o parte și de alta.

În clipa aceea, răvășit cum era, arăta pentru prima oară a italian autentic.

— Cel mai important lucru pe care-l ai de făcut e Renata. Ia imediat legătura cu Renata, i-am spus lui Thaxter în timp ce mă urcam în spate. Dacă nu dai de Renata, intru la mare bucluc, mare bucluc!

— Nu te necăji. Oamenii nu te vor lăsa să dispari pe vecie, mă consolă Thaxter.

Cuvintele lui de mângâiere mi-au pricinuit primul moment de reală anxietate.

Într-adevăr, a încercat să intre în legătură cu

Renata și cu Szathmar. Dar Renata se afla încă la cumpărături cu clienta ei, alegând stofe de mobilă, iar Szathmar își închisese biroul. Nu știu cum, dar

Thaxter a uitat că-i pomenisem și de Tomehek și

Srole. De aceea, ca să-și omoare timpul, a intrat la un cinematograful de pe Randolph Street să vadă un film cu Kung Fu. După ce s-a terminat filmul, a găsit-o pe Renata acasă. Și-a spus că, din moment ce ea îl cunoștea atât de bine pe Szathmar, putea lăsa toată treaba în seama ei. La urma urmei, el era străin de oraș. Avea loc un meci de baschet între echipele Boston Celtics și Chicago Bulls și Thaxter și-a cumpărat un bilet de la un speculant, în drum spre stadion, a oprit mașina la Zimmerman și și-a luat o sticlă de Piesporter. N-a putut s-o răcească cum trebuie, dar cu sandvișurile cu nisetră a mers.

În mașina poliției, silueta întunecată a lui Cantabile se contura în fața ochilor mei. Către ea îmi adresem gândurile. Un om de teapa lui Cantabile profita de inadecvata mea teorie asupra răului, nu-i așa? Cu abilitatea lui istrionică de a se insinua și a mistifica, umplea toate golurile teoriei mele. Dar eu, în calitate de american, aveam oare o teorie asupra răului? Poate că nu. Așadar, el venea din acea zonă informă și nedelimitată a neputinței mele, afișându-și ideile și infatuările. Și pacostea asta de om le încânta pe femei, se pare – îi plăcea lui Polly și, după toate aparențele, și soției sale doctorande. Ghiceam că, din punct de vedere erotic, era categorie ușoară. Dar, în fond, pentru majoritatea femeilor numai imaginația contează. Și astfel, mergea înainte prin viață, cu mânușile lui fine de călărie și cu ghetetele din piele de vițel și cu puful lucios al costumului de tweed și cu pistolul Magnum pe care-l purta în cingătoare, amenințându-i pe toți cu moartea. Amenințările erau plăcerea vieții lui. Pe mine mă sunase în toiul nopții ca să mă amenințe. Amenințările îi provocaseră indigestia de ieri, din Division Street. Dimineața se dusese să-l amenințe pe Stronson. După-masă se oferise, sau amenințase, să-i facă de petrecanie Denisei. Da, era o creatură ciudată, cu fața lui albă, cu nasul lung din ceară bisericească, cu nările ca două burlane negre. Era foarte neliniștit pe locul din față. Părea că încearcă să se uite la mine. Avea destulă libertate cât să-și poată răsuca capul și ciuguli penele negre de pe spate. Ce semnificație să fi avut faptul că încercase să mă prezinte drept un asasin? Să fi descoperit oare sugestia originară în mine? Sau poate că, în felul lui, încerca să mă scoată din mine însumi, să mă arunce în lume, o lume din care, îmi făceam eu iluzia, izbutisem să mă retrag? La nivelul de judecată al orașului Chicago, îl categorisise drept bun de balamuc. Mă rog, era, în mod

cert, bun de balamuc. Iar eu eram îndeajuns de sofisticat încât să-mi dau seama că în ceea ce-mi propusese să-i facem noi doi lui Polly era o oarecare doză de homosexualitate, chiar dacă toată treaba nu era pe bune. Speram că or să-l vâre din nou la închisoare. Pe de altă parte, simțeam că omul ăsta făcea ceva pentru mine. Se materializase în calea mea, cu puful acela lucios al tweedului, a cărui asprime sugera urzici. Palid și nebun, cu mustața lui de nură, s-ar fi zis că avea de împlinit o misiune spirituală. Se ivise cu menirea de a mă clinti din centrul mort. Dar pentru că eu eram din Chicago, nicio persoană normală și rațională n-ar fi izbutit să mă clinească. N-aș fi reușit să fiu eu însumi în preajma oamenilor normali și raționali. Să luăm, de pildă, legăturile mele cu un om ca Richard Dumwald. Oricât îl admiram, alături de Dumwald nu mă simțeam în largul meu din punct de vedere intelectual. Ceva mai bine mă simțeam cu doctorul Scheldt, antroposoful, dar și cu el aveam dificultăți, dificultăți tot de natură chicagoană. Când îmi vorbea despre misterele esoterice, îmi venea să-i spun: „Nu-mi mai înșira mie gogoși din astea spirituale, amice!” Și, în fond, relațiile mele cu doctorul Scheldt erau extrem de importante. Chestiunile pe care le discutam cu el erau cât se poate de serioase.

Toate astea îmi treceau sau îmi zburdau acum prin minte, și mi-am amintit de Humboldt la

Princeton citându-mi: „JES se/iivindelt 1 „1 Cuvintele lui V.I. Lenin la Institutul Smolnîi. Or, lucrurile erau acum foarte schwindelt-itoare. Să fi fost oare pentru că, asemenea lui Lenin, eram pe punctul de a pune temelia statului polițienesc? Să fi fost din pricina fluxului, a puhoiului de senzații, intuiții, idei?

De bună seamă, polițistul avea dreptate. Strict vorbind, nu eram un asasin. Dar încorporam în mine

însumi pe alți oameni și-i consumam. Când mureau, îi plângeam pățimaș. Afirmam că voi continua operele și viețile lor. Dar de fapt ce alta făceam decât să adaug forța lor la a mea? În zilele lor de glorie și vigoare nu fusesem cu ochii pe ei? Și pe femeile lor?

Puteam desluși de pe acum conturul, încercările

1. Aprox.: Te ia cu amețeală (germ.). 378

purgatoriale la care va fi supus sufletul meu de îndată ce va păși în stadiul următor. „Urmărește totul cu atenție, Charlie”, mă sfătuisese Thaxter. Își purta capa, își ținea în mână ideala servieta-diplomat și umbrela cu mâner din lemn natural încovoiat, precum și sandvișurile cu nisetru. Am urmărit totul cu atenție. Am urmărit o plus forte raison. Urmărind, mi-am dat seama că în mașina poliției călcam pe urmele lui Humboldt. Cu douăzeci de ani în urmă, căzut în mâna legii, el se luptase cu poliștii, îl vârseseră în cămașă de forță. Îl apucase o criză de diaree în duba poliției și l-au băgat la Bellevue. Încercam să-l înfrunte, să facă ceva unui poet. Ce știa poliția newyorkeză despre poeți? Ei știau de bețivi și hoți, de siluitori, de femei în chinurile facerii și de toxicomani, dar în ce privește poezii, erau în pom. Pe urmă m-a chemat pe mine la telefon dintr-o cabină a spitalului. Iar eu i-am răspuns din sufocanta, jengoasa, scorojită garderobă de la Belasco. Și el mi-a răcnit: „Ascultă, Charlie, asta nu-i literatură! Asta-i viață!” Mă rog, nu cred că Puterile, Tronurile și Stăpâniile, Arheii, Arhanghelii și îngerii citesc poezie. De ce-ar citi? Ei modelează universul. Sunt ocupați. Dar când Humboldt a strigat „Viață!”, nu s-a gândit la Tronuri, la Suflări și la îngeri. S-a gândit la viața reală, naturală. De parcă arta ar ascunde adevărul și numai suferințele nebunului îl revelează.

Am sosit la secție și ne-au separat pe mine și pe Cantabile. Pe el l-au reținut la biroul de primiri, eu am

intrat.

Anticipând încercările pe care mi le-am prefigurat în purgatoriu, nu găseam necesar să iau închisoarea prea în serios. La urma urmei, ce era? Multă zarvă și oameni specializați să-ți facă viața iad. M-au fotografiat din față și din profil. Bun. După ce mi-au prins mutra, mi-au luat și amprente digitale. Foarte bine. După aceste operații, mă așteptam să mă vâre la zdup. Un polițist gras, cu o figură casnică, aștepta să mă conducă la beci. Munca de interior îi face pe **r** polițiști obezi. Iată-l pe ăsta de aici, ca o gospodină, în pulover și papuci, cu burtă și revolver, o buză groasă și răsfrântă și rulouri de grăsime pe ceafă. Tocmai mă urnea din loc când cineva strigă: „Hei, tu! Charlie Citrine! Afară!” Am ieșit din nou în coridorul principal. Mă miram cum de reușise Szathmar să ajungă atât de repede. Dar nu Szathmar mă aștepta, ci tânăra secretară a lui Stronson. Fata asta frumoasă spunea că patronul ei se hotărâse să-și retragă plângerea împotriva mea. Voia să se concentreze numai asupra lui Cantabile.

— Stronson te-a trimis aici? Mi-a explicat:

— Eu am ținut să vin. Știam cine sunteți. De îndată ce v-am auzit numele, am știut. Așa încât i-am explicat și patronului. Zilele astea a fost într-o stare de șoc. Nu-l puteți condamna pe domnul Stronson când vine un individ pe capul lui și-i spune c-o să fie omorât. Dar în cele din urmă l-am făcut să înțeleagă că sunteți o persoană celebră, și nu un ucigaș cu plată.

— Aha, înțeleg. Ești o fată pe cât de frumoasă pe atât de bună. Nici nu-ți pot spune cât de recunoscător îți sunt. Cred că nu ți-a fost ușor să-i vorbești.

— Era într-adevăr înspăimântat. Acum e mai mult deprimat. De ce vă sunt mâinile atât de murdare?

— Ampretele digitale. De la tușul pe care-l folosesc. Era necăjită.

— Dumnezeu! Cine și-ar fi închipuit. Unui om ca dumneavoastră să i se ia amprentele digitale!

Își deschise poșeta și începu să umezească șervețele de hârtie și să-mi frece degetele pătate.

— Nu, mulțumesc. Nu, te rog, nu face asta! Asemenea atenții mă dau întotdeauna gata, și părea să fi trecut foarte multă vreme de când nimeni nu mai avusese față de mine o astfel de intimă amabilitate. Sunt zile când îți vine să te duci la frizer nu ca să te tunzi (că doar n-a mai rămas mult păr de tuns), ci numai de dragul atingerii.

— De ce? întrebă fata. Am impresia că v-am cunoscut de când mă știu.

— Din cărți?

— Nu din cărți. Mi-e teamă că n-am citit niciuna din cărțile dumneavoastră, înțeleg că sunt cărți de istorie, și istoria n-a fost niciodată partea mea tare. Nu, domnule Citrine, vă știu de la mama mea.

— O cunosc pe mama dumitale?

— De când eram mică tot aud că ați fost iubitul ei din liceu.

— Mama dumitale e Naomi Lutz?

— Da, așa se numea ca fată. Nu pot să vă spun cât de emoționați au fost, ea și Doc, când au dat de dumneavoastră în barul acela.

— Da, era împreună cu Doc.

— Când a murit Doc, mama voia să vă sune. Spunea că sunteți singurul om cu care poate discuta despre lucruri de demult. Sunt unele chestii pe care vrea să și le amintească și nu reușește să le situeze. Mai deunăzi nu-și putea aminti numele orașului unde a locuit unchiul ei Asher.

— Unchiul ei Asher locuia la Paducah, în Kentucky. Desigur că am s-o sun. Am iubit-o pe mama dumitale, domnișoară...

— Maggie.

— Maggie. Ai moștenit curbele ei de la talie în jos. Niciodată până acum n-am mai văzut o atât de frumoasă curbă a spatelui, și uite că la închisoare mi-a fost dat s-o văd. Ai și gingiile și dinții ei, dinții puțin scurți, și același zâmbet. Mama dumitale a fost frumoasă. Scuză-mă pentru ce-am să-ți spun, e un moment emoționant, dar întotdeauna am simțit că dacă aș fi putut s-o țin pe mama dumitale în brațe, ca soț, noapte de noapte, timp de patruzeci de ani, viața mea ar fi fost complet realizată, ar fi fost un succes – în loc de ceea ce este. Câți ani ai, Maggie?

— Douăzeci și cinci.

— Dumnezeu! am exclamat în timp ce-mi spăla degetele cu apa rece ca gheața.

Mâna mea e foarte sensibilă la atingere feminină.

M-a condus acasă în Volkswagen-ul ei, plângând un pic în timp ce șofa. Se gândea poate la fericirea pe care eu și mama ei o rataserăm. Iar eu mă întrebam: „Când oare o să mă înalț, în sfir. șit, deasupra tuturor acestor chestiuni, deasupra incidentalului, a fenomenului pur, a omenescului fortuit și irositor de forțe, când oare voi fi apt să pătrund în lumi superioare?”

Așadar, înainte de a pleca din oraș, i-am făcut o vizită lui Naomi. Numele ei prin căsătorie era Wolper.

Dar nu m-am dus imediat s-o văd. Aveam o sută de alte corvezi de îndeplinit.

Ultimele zile petrecute la Chicago au fost foarte încărcate. Urmărind parcă să compensez orele pierdute din cauza năzdrăvăniilor lui Cantabile, mă țineam de un program foarte strict. Contabilul meu, Murra, mi-a acordat un ceas întreg din timpul său. În birourile lui elegante, decorate de faimosul Richard Himmel și dând spre porțiunea cea mai strălucitor de verde a râului. Murra m-a informat că nu reușise să convingă Fiscul că acțiunea lor

împotriva mea era lipsită de temei. Nota lui de plată a fost foarte ridicată. Îi datoram o mie cinci sute de dolari pentru faptul că nu ajunseseam la niciun rezultat. Când am plecat de la el, m-am trezit în posomoreala de pe Michigan Avenue, în fața magazinului cu articole electrice de lângă Wacker Drive. Atras ca întotdeauna de acest magazin, de ingenioasele lui noutăți, de coloritul și forma lămpilor și tuburilor electrice, am cumpărat un reflector de 300 de wați. N-aveam nicio nevoie de asemenea articol. Plecam din Chicago. La ce mi-ar fi folosit? Această cumpărătură nu făcea decât să illustreze starea de spirit în care mă aflu. Continuam să-mi împodobesc chilia, sanctuarul, acel Fort Dearborn plantat adânc pe teritoriul (materialist) indian. Eram cuprins și de febra anxioasă a călătoriei – motoare cu reacție aveau să mă smulgă de pe pământ, cu o viteză de două mii de mile pe oră, spre a mă duce unde, și pentru ce? Rațiunile acestei viteze înspăimântătoare erau încă obscure.

Nu, faptul că mi-am cumpărat o lampă nu mi-a fost de mare ajutor. Ce mă liniștea într-adevăr erau convorbirile cu doctorul Scheldt. Îi puneam întrebări despre Spiritele Formei, Suflările, cunoscute în antichitatea iudaică sub alte nume. Acești creatori ai destinului ar fi trebuit de mult să-și cedeze funcțiile și puterile Arheilor, Spiritele Personalității, care, în ierarhia universală, au un rang mai apropiat de om. Dar un grup de Suflări disidente, care aveau o poziție retrogradă în istoria omenirii, refuzau de secole întregi să-i lase pe Arhei să preia puterea. Adoptaseră o atitudine obstrucționistă față de dezvoltarea unei conștiințe moderne. Aceste Suflări refractare, aparținând unei faze timpurii a evoluției umane, erau răspunzătoare de fenomenul tribalismului și de persistența conștiinței epocilor agrare; ei mențineau ura față de Vest și față de Nou; ei întrețineau poziții

atavice. Mă întrebam uneori dacă asta nu ar explica felul în care în Rusia anului 1917 reacțiunea s-a ascuns în spatele măștii revoluționare și dacă nu cumva chiar îndărătul ridicării lui Hitler la putere stăteau ciocnirile dintre aceste forțe. La fasciști, modernismul era doar o deghizare. Dar nu-i puteai condamna exclusiv pe ruși, pe germani, pe spanioli sau pe asiatici. Spaimele libertății și ale modernismului sunt îngrozitoare. Aceasta face ca America să apară în ochii omenirii atât de năucă și de monstruoasă. Și, pe de altă parte, face ca alte părți ale lumii să apară în ochii americanilor disperat, monumental de lipsite de strălucire. Luptând cu inerția, rușii au creat o societate fără egal de plicticoasă și de îngrozitoare. America sub jurisdicția Arheilor, sau a Spiritelor Personalității, a produs indivizi autonomi, moderni, înzestrați cu toată deruta și disperarea libertății, și infectați de o sută de boli necunoscute în timpul lungilor civilizații agrare.

După vizita făcută doctorului Scheldt, mi-am luat fetițele, pe Lish și pe Mary, și le-am dus până la urmă la spectacolul de Crăciun. Totul fusese manevrat de Denise, care le pusese să mă cheme la telefon plângând. Totuși, spectacolul a fost neașteptat de emoționant, îmi plac reprezentațiile teatrale cu glasuri care se frâng, replici ratate, costume stupide. Toate costumele frumoase se găseau de astălaltă parte a scenei, în rândurile publicului. Sute de copii ațâțați fuseseră aduși de mămicile lor, dintre care multe erau tigroaice de cea mai rafinată speță. Și elegante, gătite, parfumate. Dumnezeu! Spectacolul a început cu Rip van Winkle. Pentru mine a fost extrem de semnificativ. Îi acuzăm noi pe pitici că l-au îmbătat pe Rip, dar de fapt avea el motivele lui să se evaporeze. Greutatea lumii materiale este prea apăsătoare pentru unii oameni, și devine tot mai împovăratore. Cei douăzeci de ani de somn

ai lui Rip, dați-mi voie să vă spun, îmi mergeau direct la inimă. În acea zi, inima mea era foarte sensibilă - îngrijorări, probleme anticipate, remușcări mă făceau deosebit de tandru și de vulnerabil. Un idiot bătrân libidinos își părăsea doi copilași pentru a urma o târfă avidă de bani prin corupta Europă. Ca unul din puținii tați din public, simțeam cât de condamnat era acest lucru. Mă împresura judecata feminină. Toate femeile din jur își exprimau vizibil părerile. Vedeam, de pildă, cum mamele se arătau ostile felului în care era înfățișată doamna Van Winkle, tipul caracteristic de Cățea Americană într-o versiune timpurie. Eu unul resping această noțiune de Cățea Americană. Oricum, mamele erau supărate; zâmbeau, însă cu indignare. Dar copilașii nevinovați băteau din palme și chiuiau când Rip era informat că nevestă-sa murise de apoplexie în timpul unui acces de furie.

Desigur, mă gândeam la semnificația mai înaltă a acestor lucruri. Pentru mine, marea întrebare era cum și-ar fi petrecut Rip timpul dacă piticii nu l-ar fi adormit. Firește, avea și el ca toată lumea dreptul - uman și american - de a vâna și a pescui și a cutreiera pădurile împreună cu câinele său - asemenea lui Huckleberry Finn în regiunile neexplorate. Următoarea întrebare pe care mi-o puneam era de natură mai intimă și mai dificilă: ce-aș fi făcut eu dacă spiritualicește n-aș fi dormit de-atâta amar de vreme? În mijlocul fluturărilor, și schelălăitului, și aplauzelor, și scâlâmbăielilor copilașilor, cu fețe atât de pure, mirosind atât de proaspăt (până și micile gaze la care dădeau drumul, inevitabile într-o asemenea mulțime de copii, miroseau plăcut dacă le respirai într-un spirit patern), și atât de purificatori, mă forțam să mă opresc și să-mi răspund - eram obligat să-mi ofer un răspuns. Dacă ar fi să dai crezare broșurii aceleia pe care mi-o

împrumutase doctorul Scheldt spre lectură, somnul e o chestiune foarte serioasă. Neplăcerea cu care mă smulgeam din starea de somn își are originea în dorința de a ocoli o revelație iminentă. Anumite fapte spirituale au menirea de a-și împlini evoluția prin oameni, dar noi le trădăm și le abandonăm prin acest absenteism al nostru, prin această voință-de-a-somnola. Datoria noastră, spune fermecătoarea broșură, este să colaborăm cu îngerii. Ei ni se revelează lăuntric (sub formă de Spirite numite Maggid, care i s-au arătat marelui rabin Joseph Karo). Îndrumați de Spiritele Formei, îngerii sădesc în noi sămânța viitorului, întipăresc în noi unele imagini, de care, în stare „normală”, suntem inconștienți. Printre alte lucruri pe care încearcă să ni le reveleze se numără divinitatea ce se ascunde în ceilalți oameni, îngerii îi arată omului cum poate, prin puterea gândului, să treacă peste prăpastia care îl desparte de Spirit. Ei oferă sufletului libertatea, iar trupului dragostea.

Toate aceste fapte trebuie sesizate în stare de trezie conștientă. Pentru că, atunci când doarme, cel adormit doarme. Marile evenimente ale lumii lunecă pe lângă el. Nimic nu e îndeajuns de important ca să-l trezească. Deceniile calendaristice își scutură filele asupra-i, așa cum copacii își scuturau frunzele și rămurelele asupra lui Rip. De altfel și îngerii sunt vulnerabili. Țelurile lor trebuie să fie realizate de însăși omenirea pământească. Dar, de pildă, dragostea frățească pe care au sădit-o în noi a și fost coruptă în monstruoșitate sexuală. Uite numai ce facem când ajungem în pat cu cineva! Iubirea a fost oribil pervertită. Și proștețimea radioasă transmisă nouă de îngeri a fost convertită, prin însăși somnolența noastră, în mohoreală. Sau în sfera politică, chiar așa semiconștienți cum suntem, putem auzi grohăitul marilor imperii porcești de pe pământ. Duhoarea acestor dominații porcine se

ridică în văzduh și-l întunecă. Și atunci e de mirare că invităm somnul să vină repede și să ne pecetluiască spiritele?

Și mai spune broșura că îngerii, alungați din somnul nostru când suntem treji, trebuie să-și îndeplinească misiunea în timpul nopții. Dar efortul lor rău ne poate influența simțirea sau gândirea, întrucât acestea nu se manifestă în somn. Numai trupul inconștient și principiile vitale, trupul eteric, cu alte cuvinte, zace acolo, în pat. Gândurile și sentimentele înalte au dispărut. Cum li se întâmplă somnambulilor. Și dacă nu vom fi conștienți, și dacă Suflul Spiritual nu va putea lucra dimpreună cu îngerii, atunci ne vom prăbuși.

Pentru mine, argumentul hotărâtor era acela că impulsurile unei iubiri superioare fuseseră corupte în degenerescentă sexuală. Asta mă atingea la coarda sensibilă. S-ar fi putut, deci, să existe rațiuni fundamentale, categorice, pentru care doream să plec cu Renata, lăsându-mi fetițele în primejdiosul Chicago; rațiuni mai serioase decât cele pe care eram gata să le produc pe moment. Ar fi fost posibil să existe o justificare pentru ceea ce făceam, în fond, și Credinciosul din Călătoria Pelerinului a plecat să-și caute mântuirea părăsindu-și familia. Eu, înainte de a putea face vreun bine copiilor mei, ar fi trebuit să mă trezesc. Această împâclire, această neputință de a mă concentra lucid, era foarte dureroasă. Mă vedeam așa cum fusesem în urmă cu treizeci de ani. Pentru așa ceva nu era nevoie să caut în albumul de fotografii. Fotografia aceea blestemată era de neuitat. Mă vedeam, un tânăr frumuseț, sub un copac, ținându-se de mână cu o fată drăguță. Puteam la fel de bine să fi purtat o pijama de finet în locul costumului la două rânduri care atârna pe mine - cadou de la fratele meu Julius - pentru că, în floarea tinereții mele și în culmea puterilor, frigul nu

mă putea atinge, în timp ce ședeam în sala teatrului, m-am lansat în voia imaginației, închipuindu-mi că înjur plutesc spirite care ar vrea să se apropie de noi, că răsuflarea lor înviorează roșul rochițelor pe care le purtau fetițele, așa cum oxigenul însufletește focul.

Pe urmă copiii se porniră să țipe. Rip se ridica de sub maldărele de frunze care se adunaseră deasupra-i. Cunoscând ce-l așteaptă, am gemut. Marea întrebare era dacă se va putea menține treaz.

În timpul pauzei, am dat peste doctorul Klosterman, de la Downtown Club. El era cel care, la saună, m-a îndemnat să mă duc la un chirurg plastic și să-mi operez pungile de sub ochi - o simplă incizie care mă va face să arăt cu ani și ani mai tânăr. Când s-a apropiat de mine cu copiii lui, nu i-am adresat decât un salut rece din cap. Mi-a spus:

— Nu te-ai mai arătat pe la club în ultima vreme. Mă rog, nu mă mai arătasem în ultima vreme. Dar chiar noaptea trecută, inconștient în brațele Renatei, visasem din nou că jucam jocul nostru cu mingea ca un campion. Reverul meu din vis făcuse mingea să treacă razant pe lângă zidul din stânga și, cu o rotire mortală, să cadă drept în colț. Îl bătusem pe Scottie, jucătorul clubului, și de asemenea pe imbatabilul chiropractician grec, un atlet ciolănos, foarte păros, cu degetele de la picioare gheboșate, dar un jucător vajnic de la care, în viața reală, nu puteam obține niciun punct. Dar pe terenul din vis eram un tigru. Tot așa cum în visurile mele de trezie și energie impulsivantă îmi birui am inerția, mahmureala și împâclirea. Oricum, în vis nu aveam nicio intenție să mă dau bătut.

În timp ce mă gândeam la toate astea în holul teatrului, Lish și-a adus aminte că maică-sa îi dăduse un bilet pentru mine. Am deschis plicul și am citit: „Charlie,

am fost amenințată cu moartea!”

Cantabile nu mai cunoștea nicio limită, înainte de a ne răpi pe mine și pe Thaxter pe Michigan Boulevard, poate chiar în timp ce admiram frumosul peisaj de iarnă al lui Monet, Cantabile îi telefonase Denisei, oferindu-și plăcerea lui cea mare: să amenințe. Odată, când discutam despre Denise, George Swiebel îmi explicase (deși, cunoscând sistemul lui bazat pe natură, mi-aș fi putut oferi și eu aceeași explicație): „Lupta Denisei cu tine e întreaga ei viață sexuală. Nu vorbești cu ea, nu te certa cu ea, decât dacă ții să-i dai senzații voluptuoase”. Fără îndoială că George ar fi găsit o interpretare și pentru amenințările lui Cantabile: „Uite așa se descarcă banditul ăsta”. Dar, pe de altă parte, era posibil ca toată fantezia macabră a lui Cantabile, roul său imaginar de înalt reprezentant al Morții, să fi fost menite să mă trezească din amorțire – „Brutus, tu dormi” etc. Asta îmi trecuse prin cap în timp ce mă aflam în mașina poliției.

Dar de astă dată întrecuse măsura.

— Mama așteaptă un răspuns? am întrebat fetița. Lish s-a uitat la mine cu ochii maică-sii, două cercuri mari de ametist:

— Nu mi-a spus, tăticule.

Fără îndoială, Denise îi și raportase lui Urbanovich că se pusese la cale uciderea ei. Asta avea să fie picătura finală pentru judecător. Și așa nu avea încredere în mine și nu-i eram pe plac; o să-mi confişte toți banii. Puteam să mi-i și scot din minte – erau duși. Și acum? Am început din nou, cu aceeași grabă și inexactitate, să-mi calculez totalul

388
resurselor de venit: o mie două sute ici, o mie opt sute colo, vânzarea frumoaselor mele covoare, vânzarea Mercedesului – în mare pagubă, dată fiind condiția sa deteriorată. Din câte știam, Cantabile era la mititica.

Speram să i se vină de hac. Mulți oameni sunt omorâți în închisoare. Poate că cineva o să-l lichideze și pe el. Dar nu prea credeam să petreacă mult timp pe după gratii, în ziua de azi e foarte ușor să ieși din închisoare și probabil că avea să obțină o nouă suspendare de pedeapsă. Tribunalul le acordă azi cu ușurința cu care Armata Salvării împarte covrigi. Mă rog, oricum n-avea mare importanță, eu plecam la Milano.

Și, așa cum am spus, i-am făcut o vizită sentimentală lui Naomi Lutz, măritată Wolper. Am închiriat o limuzină care să mă ducă în Marquette Park - de ce să mă mai calicesc acum? Era o zi cu vânt, umezeală, lapoviță, o zi bună pentru un școlar să înfrunte vremea cu ghiozdanul în spinare și să se simtă neînfricat. Naomi era la post, oprind circulația în timp ce copiii tropăiau, se răzlețeau, își trăgeau glugile de ploaie și mărșăluiau prin băltoace. Sub uniforma de agent de circulație, purta straturi peste straturi de pulovere. Pe cap avea o caschetă militară, o bandulieră Sam rowne îi traversa pieptul - anexele: cizme de pâslă, mănuși cu un deget, un sal portocaliu care-i proteja ceafa; liniile trupului îi erau complet anulate; își mișcă brațele ude, încotoșmănite, adună copiii în jurul ei, opri circulația, apoi își întoarse spatele greoi și se îndepărtă agale, pe tălpile ei groase, urcându-se pe trotuar. Și aceasta era femeia pentru care am simțit cândva iubirea desăvârșită. Era persoana cu care aș fi dorit să pot dormi patruzeci de ani la rând, ținând-o în brațe în poziția mea favorită (femeia cu spatele lipit de mine, iar eu cuprinzându-i sânii în palme). Într-un oraș ca brutalul Chicago n-ai putea supraviețui fără asemenea mici conforturi intime, tainice. Când m-am apropiat de ea, am deslușit femeia tânără sub înfățișarea celei bătrâne. Am regăsit-o în dinții mici și regulați, în gingiile fermecătoare, în gropița din obrazul stâng. Aveam senzația că aș putea

încă să-i respir mireasma tinerească, fragedă, și i-am auzit târăgănarea și alintarea vocii, o afectare pe care și eu, și ea o găseam absolut încântătoare pe vremuri. Și chiar și acum mi-am spus: „De ce nu?” Ploaia anilor șaptezeci îmi apărea ca rouă anilor treizeci, când iubirea noastră adolescentină îi perla obrajii cu o fâșie de mici stropi, ca o mască venețiană pe mijlocul feței. Dar am avut destulă minte ca să nu încerc s-o ating, să nu-i scot mantaua de polițist și puloverele și rochia și lenjeria. Nici ea n-ar fi vrut să mă lase să văd ce se întâmplase cu coapsele și cu sânii ei. Astea mergeau pentru prietenul ei Hank – Hank și Naomi îmbătrâniseră împreună –, dar nu pentru mine care o știam așa cum fusese cândva. Lucru lipsit de orice perspectivă. Neindicat, nedorit, neposibil. Unul dintre lucrurile acelea pe care doar le gândești.

Am băut împreună cafea la bucătărie. Mă invitase la o gustare și mi-a servit ochiuri, somon afumat, turtă de nuci și miere în fagure. Vechile ei oale și apărătoarele de mâner tricotate mă făceau să mă simt acasă. Casa era tot ce-i rămăsese de la Wolper, mi-a povestit.

— Când am văzut cum se topeau banii pe cai, am stăruit să treacă pe numele meu casa.

— Foarte inteligent.

— Mai târziu, un recuperator i-a spart nasul și i-a rupt glezna. Până în momentul acela nu știam că Wolper plătea dijmă gangsterilor. S-a întors de la spital cu fața toată roșie în jurul bandajelor. Nu m-a lăsat să vând casa pentru a-i salva viața. Striga și spunea întruna că el nu-i bun de nimic și că a hotărât să dispară. Știu că te miră faptul că locuiesc în cartierul ăsta cehesc. Dar socru-meu – un evreu bătrân și deștept – și-a investit banii în niște proprietăți în districtul ăsta sigur, și aici ne-am pus și noi pe picioare. Mă rog, Wolper a fost un om drăguț. N-am avut cu el greutățile pe care le-aș fi avut cu tine. Ca dar de

nuntă mi-a dat o mașină decapotabilă și un cont deschis la Field. E ceea ce mi-am dorit mai mult în viață.

— Am simțit întotdeauna că dacă m-aș fi însurat cu tine, Naomi, ai fi fost pentru mine o sursă de putere.

— Nu idealiza lucrurile, încă de copil ai fost violent. O dată aproape că m-ai strâns de gât pentru că am dansat cu un jucător de baschet. Și altă dată, în garaj, țin minte că ți-ai pus o funie de gât și m-ai amenințat că te spânzuri dacă nu te las să-ți faci voia. Îți mai aduci aminte?

— Cred că da. Se acumulaseră în mine nevoi superinexorabile.

— Wolper s-a recăsătorit și are un magazin de biciclete în New Mexico. Probabil că se simte mai în siguranță în vecinătatea graniței. Da, erai un tip fascinant, dar niciodată nu știam la ce mă pot aștepta de la Swinburne, și Baudelaire, și Oscar Wilde ai tăi. Da' acum știu c-ai scos-o frumos la capăt...

— Erau cărți îmbătătoare, iar eu mă lansasem în vârtejul frumosului, binelui, gândirii și al poeziei. Nu crezi că era doar o criză de adolescență?

Îmi zâmbi și-mi răspunse:

— Nu cred. Doc îi spunea mamei că sunteți cu toții o familie de fraieri și de aiuriți - prea sentimentali, toată familia. Doc a murit anul trecut.

— Mi-a spus fiică-ta.

— Da, până la urmă s-a lăsat doborât. Când un bătrân își îmbracă amândoi ciorapii pe același picior și se scapă pe el în cadă, cred că i-a sunat ceasul.

— Da, da. După părerea mea, Doc a exagerat pozând în Yankee Doodle. Faptul că se considera un Babbitt îl inspira așa cum mă inspira Swinburne pe mine. Visul lui suprem era să spună adio ghetoului ovreiesc, sau feudalismului.

— Fă-mi o favoare - și acum îmi mai îngheață sângele

în vine când te aud folosind cuvinte ca

„Feudalism”. Ți-aș zice că asta era necazul cu noi doi. Țin minte cum ai venit din Madison delirând despre poetul ăla Humboldt Park sau cum îl mai chema, și ai împrumutat bănuții mei de economii ca să pleci la New York cu un autobuz. Eu te-am iubit sincer, Charlie, dar când ai pornit-o la drum ca să te închini zeului ăluia al tău, m-am dus frumos acasă, m-am așezat, și mi-am dat cu oja pe unghii, și am deschis aparatul de radio. Taică-tu era turbat când a auzit că vinzi perii Fuller în Manhattan. Ar fi avut nevoie de tine în afacerile lui cu chereștea.

— Prostii, îl avea pe Julius.

— Doamne, ce frumos era taică-tu! Arăta ca - stai, cum îi spuneau fetele? - ca Spaniolul-Care-Mi-a-Dis-trus-Viața. Și Julius ce face?

— Julius desfigurează sudul Texasului cu centre comerciale și blocuri cu apartamente de închiriat.

— Dar voi țineai foarte mult unii la alții. Erați ca niște primitivi din punctul ăsta de vedere. Poate că de asta zicea taică-meu că erați fraieri.

— Ei, Naomi, până la urmă taică-meu s-a americanizat, și Julius la fel. Și s-a terminat cu tot sentimentalismul de imigranți. Eu singur am persistat, în felul meu pueril. Contul meu emoțional a fost întotdeauna supraîncărcat. N-am putut uita niciodată cum a plâns maică-mea când am căzut pe scări, sau cum îmi apăsa o lamă de cuțit pe cucuiul din frunte. Și ce mai cuțit - din tacâmurile de argint rusesc, cu mâner ca o măciucă. Asta-i. Fie că era vorba de cucuiul meu din frunte, sau de lecțiile la geometrie ale lui Julius, sau de cum ar putea obține tata banii de chirie, sau de durerile de măsele ale mamei, toate erau pentru noi chestiuni de importanță capitală. Și eu nu mi-am pierdut până azi această intensitate a îngrijorării - ba nu, mint. Adevărul e că mi-am pierdut-o. Da, desigur că

am pierdut-o. Dar încă o mai reclam. Asta a fost întotdeauna problema. O reclam și, aparent, o promit. Femeilor, vreau să spun. În fața femeilor port această utopică aură emoțională și le dau impresia că sunt un bărbat deosebit de atent și de tandru. Și le răsfăț în felul în care toate au visat să fie răsfățate.

— Dar e o prefăcătorie, zise Naomi. Spui că ai pierdut capacitatea de a răsfăța.

— Am pierdut-o. Deși o trăsătură atât de pătimasă tot își mai păstrează un pic de vigoare pe undeva.

— Charlie, ți-ai revărsat-o asupra unui număr imens de femei. Probabil că le-ai făcut extrem de nefericite.

— Mă întreb dacă boala mea de sentimentalită constituie un caz chiar atât de excepțional. Desigur că e ireal, pervers. Dar și foarte american totodată, nu crezi? Când spun american, înțelegea nu am fost amendat de cursul profund al suferințelor omenești.

Naomi oftă și-mi spuse:

— Ah, Charlie, niciodată n-am să înțeleg în ce fel sau de ce ajungi tu la anumite concluzii. Când obișnuiai să-mi ții predici, niciodată nu-ți puteam urmări firul gândirii. Dar când s-a jucat piesa aceea a ta pe Broadway, auzisem că erai în mare amor cu o fată. Ce s-a întâmplat cu ea?

— Da, Demmie Vonghel. Și ea a fost o iubire adevărată. A murit, împreună cu tatăl ei, în America de Sud. El era un milionar din Delaware. S-au urcat la Caracas într-un DC-3 și s-au prăbușit cu el în junglă.

— O, ce trist și înfiorător!

— Am plecat în Venezuela să-i caut rămășițele.

— Îmi pare bine c-ai făcut-o. Tocmai voiam să te întreb.

— Am luat aceeași cursă din Caracas. Erau niște avioane vechi și cârpăcite. Din acelea în care indienii își transportă găinile și caprele. Pilotul m-a invitat să stau în

carlingă. Geamul era plesnit și vântul răzbea înăuntru. Când am zburat peste munți, m-am temut că ne prăbușim și noi și m-am rugat în sinea mea: „Fă, Doamne, să trec și eu întocmai prin ce-a trecut Demmie!” Crede-mă, Naomi, când mă uitam la munții aceia, nu mă mai sinchiseam prea mult de felul în care e alcătuită lumea.

— Ce vrei să spui?

— Nu știu, dar te simți detașat de natură și de toate miracolele și fantasticele ei realizări, de la nivelul subatomic până la galaxii. Lucrurile sunt prea aspre pentru făpturile umane. Te hârșesc prea tare. Te împung direct în vine. Când am trecut de munți și am văzut Pacificul trântindu-se pe coastă într-o criză de epilepsie, mi-am spus: „La dracu', băiete, cu tine! Nu-ți poate plăcea întotdeauna felul în care a fost turnată lumea”. Uneori îmi spun: „Cine ar dori sincer să fie un spirit etern și să aibă mai multe existențe? La naiba cu toate!” Dar îți povesteam despre zbor. De vreo zece ori ne-am înălțat și am coborât. Am aterizat pe pământul gol. Striat de fâșiile roșu-murdar ale plantațiilor de cafea. De după copaci, copii goi cu burți maronii își fâlfâiau brațele spre noi.

— Și n-ai găsit nimic? N-ai căutat în junglă?

— Desigur că am căutat. Am găsit chiar și rămășițele unui avion, dar nu ale celui DC-3 prăbușit. Asta era un Cessna care căzuse cu niște ingineri de mine din Japonia. Peste osemintele lor creșteau liane și flori, și Dumnezeu știe ce păianjeni sau ce alte lighioane își făcuseră cuib în țestele lor. Nu voiam s-o descopăr pe Demmie în condiția asta.

— Nu ți-a prea plăcut jungla.

— Nu. Am băut cantități imense de gin. Am prins gust pentru ginul sec, asemenea prietenului meu Von Humboldt Fleisher.

— Poetul! Ce s-a întâmplat cu el?

— Și el a murit, Naomi.

— Ce-i cu toate morțile astea, Charlie?

— Totul se dezintegrează și se reintegrează întruna, Naomi. Trebuie doar să ghicim dacă distribuția rolurilor e aceeași sau personajele sunt altele.

— Și până la urmă presupun că ai ajuns la misiune?

— Da, și acolo am dat peste o sumedenie de Demmie, vreo douăzeci de Vongheli. Erau verișoarele ei. Toate cu aceleași capete prelungi, păr de aur, genunchi care se atingeau și nasuri în vânt, și cu același fel bălmăjit de a vorbi. Când le-am spus că sunt logodnicul lui Demmie din New York, m-au luat drept un trăsnit. A trebuit să iau parte la slujbe și să cânt imnuri pentru că indigenii n-ar fi putut înțelege cum vine asta: un vizitator alb care să nu fie creștin.

— Și deci ai cântat imnuri în timp ce inima îți sângera?

— Îmi plăcea să cânt imnuri. Și doctorul Tim Vonghel mi-a dat un ciubăr cu gențiană, să șed pe el. Mi-a spus că prezint un caz serios de tinia crura. Așa că am stat printre canibali, tot sperând să se arate Demmie.

— Erau canibali?

— Mâncaseră primul grup de misionari care veniseră acolo. În timp ce cântai în capelă și te uitai la dinții cuiva care, probabil, îți mâncase fratele - fratele doctorului Timothy fusese mâncat, și el îi știa pe cei care o făcuseră - ei bine, Naomi, oamenii au o serie de virtuți foarte ciudate. Nu mă miră că în urma experiențelor mele din junglă m-am ales cu o dispoziție de a ierta.

— Pe cine trebuia să ierți? întrebă Naomi.

— Pe prietenul meu, Von Humboldt Fleisher, care a încasat un cec în contul meu, în timp ce eu îmi scuipam bojocii în junglă căutând-o pe Demmie.

— Ți-a falsificat semnătura?

— Îi dădusem cândva un cec în alb, și l-a completat cu o sumă de peste șase mii de dolari.

— Ei nu, zău! Și tu, desigur, nu te așteptai ca un poet să procedeze astfel cu banii? iartă-mă că râd. Dar i-ai provocat întotdeauna pe oameni să-ți facă figuri murdare, prin faptul că stăruiai să se poarte ca zâna-cea-bună-din-povești. Îmi pare foarte rău că ai pierdut-o pe fata aceea în junglă. Am impresia că era genul de fată care-ți trebuie ție. Era așa ca tine, nu? Poate că ați fi putut face față împreună, și ați fi fost fericiți.

— Știu ce vrei să spui, Naomi. Eu n-am reușit să înțeleg adâncurile naturii omenești. Până de curând nu suportam să mă gândesc la lucrul ăsta.

— Dar ai suportat să te însoțești cu huliganul ăla care l-a amenințat pe Stronson. Italianul de care mi-a vorbit Maggie.

— S-ar putea să ai dreptate. Și trebuie să-mi analizez rațiunile care mă fac să mă împac cu tovărășia unor oameni de tipul lui Cantabile. Dar gândește-te cum m-am simțit când copilul tău, fata aceea frumoasă, a venit și m-a scos de la închisoare – fiica femeii pe care am iubit-o.

— Nu te lăsa furat de sentimentalisme, Charlie, te rog!

— Naomi, trebuie să-ți spun că pe tine te-am iubit moleculă cu moleculă. Nimic din tine nu-mi era străin. Celulele tale erau celulele mele. Mirosul făpturii tale era mirosul meu. Și fiica ta mi-a amintit de tine – aceiași dinți, același zâmbet, același tot.

— Nu te pierde cu firea. Te-ai însura cu ea, nu-i așa, muieratic zaharisit ce ești! Și mă încerci să vezi dacă te îndemn. E un compliment că ești gata s-o iei de nevastă pe fică-mea pentru că-ți aduce aminte de mine. Maggie e un copil admirabil, dar ție îți trebuie o femeie cu o inimă cât o mașină de spălat rufe, și nu fică-mea-i aceea. Oricum, ești

încurcat cu fufa pe care am văzut-o la bar – splendoarea aia de tip oriental, cu trup de dansatoare din buric și ochi mari, negri. Nu-i așa?

— Da, e superbă și sunt încă prietenul ei.

— Prieten! Mă întreb ce-i în mintea ta – un om mare, important și inteligent ca tine, și care să alerge cu atâta zor de la o femeie la alta. N-ai nimic mai interesant de făcut? Spune-mi, te-ai ales vreodată cu ceva bun de pe urma vreunei femei? Le crezi într-adevăr în stare să-ți ofere ajutorul și consolarea de care ai nevoie? Așa cum scrie în reclamă?

— Mă rog, dar reclama așa spune, nu?

— La femei, chestia asta funcționează ca un fel de instinct. Tu le comunică ce ai nevoie și ele îți răspund pe dată că au exact ce-ți trebuie ție, deși nici n-au auzit până atunci de așa ceva. Și nici măcar nu mint. Un fel de instinct le spune că pot dăruia tot ceea ce i-ar trebui unui bărbat și sunt gata să preia un bărbat de orice dimensiune, formă sau tip. Așa sunt ele. Și tu zbori din floare-n floare, căutând o femeie care să fie ca tine. Nu există asemenea animal. Nici măcar Demmie a ta n-ar fi fost așa. Dar fetele îți spun: „Căutarea ta a luat sfârșit. Oprește-te! Eu sunt ce-ți trebuie”. Și atunci închei contractul. Desigur, marfa așteptată nu-i livrată și toată lumea suferă. Ei uite, Maggie nu-i genul tău. De ce nu-mi povestești nimic despre nevastă-ta?

— Nu mă duce în ispită. Mai bine toarnă-mi încă o ceașcă.

— Care-i ispita?

— Ah, ispita? Ispita de a mă văicări. Aș fi în stare să-ți povestesc cât e de rea Denise cu copiii, cum îi atinge de câte ori poate, cum a pus tribunalul să mă lege de mâini și de picioare și pe avocați să mă jupoaie de viu, și așa mai departe. Naomi, aici e vorba de un Proces. Un Proces

poate fi o operă de artă, versiunea frumoasă a vieții tale triste. Humboldt, poetul, își juca în tot New York-ul Procesul lui. Dar, de obicei, Cazurile astea sunt artă de proastă calitate. Cum o să apară toată această văicăreală când sufletul se va revărsa în univers și va arunca o privire îndărăt, asupra scenei suferințelor omenești?

— Te-ai schimbat numai fizic, replică Naomi. Dar de vorbit vorbești tot în dodii. Ce înseamnă că „sufletul se revarsă în univers”?... Când eram o fetiță ignorantă și te iubeam, îți încercai ideile pe mine.

— Când mi-am câștigat existența scriind memoriile personale ale marilor oameni, am descoperit că niciun american de succes n-a făcut în viața lui vreo greșală adevărată, că niciunul nu a păcătuit vreodată și, Doamne ferește, n-ar avea ceva de ascuns, și că nu există vreunul mincinos. Metoda practică e falsificarea prin candoare, asigurarea, duplicității prin onoare. Memorialistul e antrenat de către omul care l-a închiriat, până când ajunge și el singur să creadă tot ce i se spune. Citește autobiografia oricărui Mare American - a lui Lyndon Johnson de pildă - și ai să vezi cât de fidel îi reproduce „Cazul” scriitorul său, căruia i s-a aplicat lavajul creierului. Mulți americani...

— Lasă-i pe mulți americani, mă întrerupse Naomi. Înfățișa o imagine atât de confortabilă, așa cum ședea zâmbind în bucătărie, în papuci, cu brațele grase încrucișate, îmi repetam întruna că ar fi fost fericirea pe pământ dacă aș fi putut dormi patruzeci de ani cu ea, că lucrul ăsta ar fi înfrânt moartea, și așa mai departe. Dar aș fi putut oare într-adevăr să rezist? Realitatea este că, pe măsură ce-am îmbătrânit, am devenit tot mai pretențios. Așa încât acum aveam datoria de onoare să înfrunt întrebarea delicată: aș fi putut oare într-adevăr s-o țin în brațe pe această Naomi fanată și s-o iubesc până la capăt?

Nu se păstrase bine. O bătuseră furtunile biologice (trupul mineral este consumat de spiritul care se dezvoltă). Dar degradarea fizică era o provocare căreia i-aș fi putut face față. Da, aș fi putut rezista. Da, lucrurile ar fi mers. Moleculă cu moleculă, era încă Naomi. Fiecare celulă din brațele astea voinice era încă o celulă de Naomi. Farmecul dinților ei scurți încă îmi mai topea inima. Vocea ei alintată încă avea același efect asupra-mi. Spiritele Personalității lucraseră cu succes asupra ei. Pentru mine, Anima, așa cum o numește C.G. Jung, era încă acolo. Sufletul pereche, jumătatea lipsă, despre care vorbește Aristofan în Banchetul lui Platon.

— Așadar pleci în Europa cu fetișcana aceea? m-a întrebat Naomi.

Am rămas mirat:

— Cine ți-a spus?

— L-am întâlnit pe George Swiebel.

— Aș vrea ca George să nu trăncănească peste tot despre planurile mele.

— Ei, haide, toți trei ne cunoaștem de-o viață.

— Toate lucrurile astea ajung la urechea Denisei.

— Crezi că poți avea secrete față de femeia aia? Ea ar putea să vadă și printr-un perete de oțel, și tu nu ești un perete de oțel. Oricum, nu are nevoie să-și imagineze ce vei face tu, e de-ajuns să-și imagineze ce i-ar plăcea acelei tinere doamne să facă. De ce pleci de două ori pe an în Europa cu târfa aia?

— Vrea să-și găsească tatăl. Maică-sa nu e sigură care dintre cei doi bărbați... Iar primăvara trecută a trebuit să plece la Londra pentru treburi. Așa că ne-am oprit și la Paris.

— Cred că acolo te simți ca la tine acasă. Francezii te-au făcut cavaler. Am păstrat tăietura din ziar.

— Sunt cel mai ieftin tip de chevalier inferior.

— Și ți-a gădilat vanitatea să călătorești cu o păpușă mare și frumoasă. Cum s-a descurcat cu prietenii tăi europeni de mare clasă?

— Știi că Woodrow Wilson, în călătoria de nuntă cu Edith Bolling, a cântat „O, frumoasă păpușă!”? Însoțitorul vagonului de dormit l-a văzut dansând și l-a auzit cântând dimineața când a ieșit din cușetă.

— Asta-i exact genul de informații pe care numai tu poți să le cunoști.

— Și a fost cel mai demn dintre președinții noștri, am adăugat. Nu, Renata n-a plăcut doamnelor de peste hotare. Am luat-o cu mine la un dineu de gală la Londra, și gazda a găsit-o teribil de vulgară. Nu din cauza rochiei străvezii din dantelă bej. Nici din cauza coloritului ei minunat, sau a formelor planturoase. Era exact ca Sugar Ray Robinson printre paralitici. I-a sucit capul ministrului de Finanțe. A comparat-o cu o femeie din Prado, pictată de unul din maeștrii spanioli. Dar doamnele s-au arătat foarte înțepate față de ea și după aceea a plâns și mi-a spus că totul e din cauză că nu suntem căsătoriți.

— Așa încât, a doua zi, pot să jur c-ai alergat să-i cumperi toalete de o mie de dolari. Dar oricum ai fi tu, Charlie, îmi face o plăcere grozavă să te văd. Ești un tip drăguț. Vizita asta e o adevărată bucurie pentru o biată bătrânică urâtă ca mine. Ai vrea să-mi faci un chef?

— Desigur, Naomi, dacă-mi stă în putință.

— Eu te-am iubit pe tine, dar m-am măritat cu un om obișnuit din Chicago, pentru că niciodată nu înțelegeam ce-mi vorbeai. Oricum, pe atunci aveam doar optsprezece ani. Mi-am pus adeseori întrebarea, acum când am cincizeci și trei de ani, dacă azi aş reuși să te înțeleg. Vrei să fii bun să-mi vorbești în felul cum discuți tu cu prietenii tăi inteligenți – sau, mai bine, așa cum discuți cu tine însuși? De pildă, te-ai gândit la ceva important ieri?

— M-am gândit la trândăvie, la cât de trândav am fost eu.

— Ridicol! Ai muncit din greu. Știu că ai muncit.

Charlie

— Nu e nicio contradicție. Oamenii trândavi muncesc cel mai greu.

— Povestește-mi cum vine asta. Și adu-ți aminte, Charlie, nu trebuie să ai nicio reținere. Explică-mi așa cum ți-ai vorbi ție.

— Mulți consideră că trândăvia, unul dintre păcatele capitale, e totuna cu lenea. Să bați pasul pe loc. Să rămâi total inert. Dar trândăvia are de acoperit un mare gol de disperare. Așadar, trândăvia e o condiție dinamică, superactivă. Și această activitate alungă minunatul repaus sau echilibru fără de care nu poate exista nici poezie, nici artă, nici gândire – niciuna dintre înaltele funcțiuni omenesti. Acești păcătoși trândavi nu sunt în stare să se pună de acord cu propria lor ființă, după cum spun unii filosofi. Trudesc pentru că repausul îi sperie. Vechea filosofie făcea distincție între cunoașterea dobândită prin efort (rația) și cunoașterea absorbită (intellectus.) de sufletul care ascultă și care poate desluși esența 400

lucrurilor, ajungând să înțeleagă miraculosul. Dar aceasta presupune o neobișnuită forță a sufletului. Cu atât mai mult cu cât societatea îți reclamă o parte mereu mai mare a eului tău lăuntric și te contaminează de neliniștile ei. Duce o acțiune de distrugere asupra ta și-ți colonizează conștiința cu aceeași repeziciune cu care conștiința ți se dezvoltă. Adevărata seninătate, aceea a contemplației sau imaginației, stă chiar pe muchiea somnului și a visării. Iar eu, Naomi, în timp ce zăceam întins în America, hotărât să rezist intereselor ei materiale și sperând să mă izbăvesc prin artă, m-am lăsat furat de un somn adânc, care a durat ani și decenii. Evident, nu aveam ceea ce mi se cerea. Mi

se cerea mai multă forță, mai mult curaj, mai multă demnitate. America este un fenomen covârșitor. Dar asta, firește, nu e o scuză. Din fericire, trăiesc încă, și poate că mi-a mai rămas ceva timp la dispoziție.

— vsU-\ \itt-admr o mostra a pitmeluy lave mintale? m-a întrebat Naomi.

— Da, am răspuns.

N-am îndrăznit să vorbesc despre Suflări, și Arhei și îngeri.

— O, Dumnezeu, Charlie, exclamă Naomi cu compătimire. Îi era milă de mine și, aplecându-se și respirându-mi plăcut în față, îmi mângâie mâna. Desigur, cu vremea ai devenit tot mai bizar. Acum îmi dau seama că e o fericire pentru amândoi că n-am rămas împreună. N-ar fi ieșit nimic decât nepotriviri și conflicte. Ai fi fost nevoit să vorbești cu tine însuși despre toate chestiile astea așa de înalte, iar cu mine jargonul de zi cu zi. În plus, s-ar putea să am eu ceva care te provoacă să devii incomprehensibil. Mă rog, oricum ai și făcut o călătorie cu tipa ta în Europa și nu i-ai găsit tatălul. Dar când pleci, rămân aici alte două fetițe fără tată.

— Și eu mi-am spus exact același lucru.

— George zice că cea mică e preferata ta.

— Da, Lish e copia leită a Denisei. O iubesc mai mult pe Mary. Oricum, mă străduiesc să-mi înving această prejudecată.

— Sunt convinsă că, în felul tău trăsnet, îți iubești mult copiii. Ca toată lumea, și eu am necazuri cu copiii.

— Nu cu Maggie.

— Nu; nu prea îmi plăcea slujba pe care o avea la Stronson, dar acum că s-a zis cu el, o să-și găsească ea altceva, cu ușurință. Fiul meu mă necăjește. Ai reușit să citești articolele lui despre dezvățarea de droguri? Ți le-am trimis ca să aflu părerea ta.

— Nu le-am citit.

— Am să-ți dau un alt set de tăieturi din ziar. Vreau să-mi spui dacă are vreun pic de talent. Faci tu asta pentru mine?

— Nu văd cum te-aș putea refuza.

— Ba ar trebui să vezi. Oamenii te solicită prea mult. Știu că n-ar trebui să-ți cer lucrul ăsta. Pleci din oraș și ai probabil o sumedenie de treburi. Dar vreau să-ți știu părerea.

— Băiatul seamănă cu soră-sa?

— Nu. A luat mai mult dinspre taică-su. Dar tu ai putea face ceva pentru el. Ești un om bun care a dus o viață trăsnită, așa că te-ai putea apropia de el. Băiatul s-a și lansat pe un drum trăsnit.

— Deci ce-i lipsește e doar bunătatea, pe care presupui că o am eu.

— Mă rog, ești tu țicnit, dar ai un suflet mare. Băiatul a crescut fără tată, urmă Naomi cu ochii umeziți. N-ai mult de făcut. Lasă-l doar să te cunoască. Ia-l cu tine în Africa.

— A, George ți-a ciripit și despre mina de beriliu? Nu-mi mai lipsea decât Africa de la toate pacostele și angajamentele mele față de Denise și Urbanovich, față de Renata ca să-i găsesc tatăl, față de studiul și explorarea antroposofiei, față de Thaxter și Arca. O vânătoare după minereuri prețioase în Kenya sau în Etiopia. Exact ce-mi trebuie. I-am răspuns:

— Treaba asta cu beriliul e un bluf, Naomi.

— Nici nu m-am așteptat să fie altceva. Dar ce minunat ar fi pentru Louie să plece cu tine într-un safari! Asta nu înseamnă că visez la minele regelui Solomon, sau chestii din astea. Oricum, însă, înainte de a pleca în Europa, lasă-mă să-ți dau un sfat, Charlie. Nu te distruge ca să te dovedești bun de ispravă cu damele astea de proporții uriașe. Adu-ți aminte că marea ta iubire am fost

eu, o mărunțică.

Sumbra Señora ne-a condus la aeroportul O'Hare. În mașină a dăscălit-o pe Renata, cu voce scăzută, și pe urmă a rămas cu noi tot timpul cât ni s-a făcut controlul actelor și inspecția corporală, în cele din urmă, ni s-a dat drumul. În avion, Renata m-a sfătuit să nu pun la inimă faptul că plecam din Chicago.

— În sfârșit, faci și tu ceva pentru sufletul tău. Ești un tip foarte ciudat, Charlie. Deși ești un egocentric, nu cunoști nici măcar ABC-ul egoismului. Trebuie să-ți spui așa: „Fără mine, e vai de noi și vai de tine”.

Renata era mare meșteră în zicători rimate. Iată poezioara ei pentru Chicago: „Fără aeroportul cel mare, viața ar fi disperare”. Și, odată, când i-am cerut părerea despre o altă femeie fascinantă, mi-a răspuns: „Crezi că Paganini ar da parale multe, ca pe Paganini cântând să-l asculte?” De multe ori aș fi dorit ca doamna aceea din Londra care o socotise atât de vulgară și de necioplită s-o fi putut auzi pe Renata în momentele ei de vervă.

Când avionul s-a pregătit de decolare, luând viteză la sol și apoi rupându-se de pistă cu zgomotul cu care dezlipești un plasture de pe piele, Renata exclamă:

— La revedere, Chicago! Charlie, tu ai încercat să faci ceva pentru orașul ăsta! Dar clica de ticăloși și de nemernici de aici nu merită un om ca tine. Habar n-au ce înseamnă adevărata valoare, în schimb, o liotă de potlogari ignoranți sunt toată ziua bună ziua lăudați la ziar. Pe când oamenii valoroși sunt *treceți sub tăcere*. *Sper că atunci când îți vei scrie eseul tău despre plictiseală, o să prezinți orașul ăsta în adevărata lui lumină.*

Am simțit o ușoară smucitură în timp ce aparatul lua înălțime și am auzit zăngănitul trenului de aterizare care se retrăgea. O pătură de nori lănoși și de păclă se așternu între noi și case, uzine, vehicule, parcuri. Lacul Michigan

licări o dată, apoi se făcu nevăzut. Am spus:

— Frumos din partea ta, Renata, că ții cu mine. Adevărul e că nici atitudinea mea față de S.U.A. - și Chicago înseamnă tocmai S.U.A. - nu a fost sută la sută curată. Totdeauna am vânat un soi de protecție culturală. Când m-am însurat cu Denise, am crezut că am câștigat un aliat.

— Din cauză că avea titluri universitare, bănuiesc.

— Și s-a dovedit a fi capul Coloanei a Cincea. Dar acum îmi dau seama ce anume m-a amăgit. Înfrățirea ei de fată frumoasă, plăpândă.

— Frumoasă? se minună Renata. Arată ca o vrăjitoare.

— Femeia asta frumoasă plăpândă ambițioasă marțială livrescă! Mi-a povestit că maică-sa a văzut-o odată goală în baie și a scos un strigăt: „Vai, ești o fată de aur!” - După care bătrâna a izbucnit în plâns.

— Îi înțeleg perfect dezamăgirea, răspunse Renata. E o scenă tipică pentru cercurile înalte ale micii burghezii din Chicago, cu mame dominatoare. Și ce așteaptă mamele astea de la fetele lor? Nu pot toate să se mărite cu Jack Kennedy, sau cu Napoleon, sau cu Kissinger, sau să scrie capodopere ori să cânte la clavecin la Carnegie Hall, îmbrăcate în lame de aur și profilate pe o cortină de purpură.

— Așa că Denise se trezea uneori în toiul nopții și începea să plângă și să spună că e un nimic.

— Și aștepta de la tine s-o faci să fie ceva.

— Mă rog, întotdeauna a lipsit un anumit ingredient.

— Pe care n-ai reușit să a descoperi niciodată.

— Nu, iar ea s-a întors la crezul străbunilor ei.

— Cine au fost străbunii ei?

— O bandă de băgători de seamă și agenți electorali, băieți duri. Dar e de datoria mea să spun că nici eu n-

aveam dreptul să fiu o mimoză atât de sensibilă, în fond, Chicago a fost terenul meu. Ar fi trebuit să fiu mai rezistent.

— *Se scula noaptea și-și jelea viața irosită. Asta te-a dat gata. Îți strica somnul. O femeie care te ține noaptea treaz cu conflictele ei sufletești nu poate fi iertată.*

— *Mă gândesc la mimozele sensibile din această Americă a Afacerilor, tocmai pentru că plecăm la New York ca să vedem ce-i cu testamentul lui Humboldt.*

— *Curată pierdere de vreme!*

— *Și mă întreb: e într-adevăr necesar să reacționăm atât de dureros la filistinism?*

— *Eu îți vorbesc serios, și tu-mi ții predici. A trebuit să dăm peste cap toate aranjamentele noastre legate de Milano. Și pentru ce? Humboldt n-a putut să-ți lase nimic. A murit nebun, într-un hotel al săracilor.*

— *Înainte de moarte și-a recăpătat mințile. Știu asta de la Kathleen. Renata, nu fi un partener sâcâitor.*

— *Sunt cel mai plăcut partener cu putință. Tu m-ai zăpăcit cu cățeaua aia sclifosită care te trage după ea prin tribunale.*

— *Ca să revenim la subiect, americanii au avut de biruit un continent pustiu. Nu te puteai aștepta de la ei ca, în același timp, să se preocupe de filosofie și de artă. Bătrânul doctor Lutz spunea despre mine că sunt un blestemat de străin numai pentru că îi citeam fică-sii poezii. Să scoți bătăture în centrul comercial din Chicago era o preocupare pur americană.*

— *Te rog, împăturește-mi haina și asaz-o în plasă. Aș vrea ca stewardesa aia să înceteze odată cu șuetele ca să-i putem comanda ceva de băut.*

— *Desigur, iubito. Dar dă-mi voie să termin ce-ți spuneam despre Humboldt. Gândești că vorbesc prea mult, știi, dar sunt ațâțat și, în plus, mă chinuie remușcările în*

legătură cu copiii.

— *Exact ce urmărește Denise. Când pleci și nu-i lași adresa, începe să-ți turuie: „Bine! Dacă fetițele or să fie omorâte, ai să afli din ziare”. Nu mai dramatiza lucrurile. Charlie. Copiii tăi or să petreacă un Crăciun foarte plăcut, și sunt sigură că și Roger o să se simtă de minune la buncii din Milwaukee. Copiii se dau în vânt după reuniunile astea de familie.*

— *Sper c-o să se simtă bine. Țin foarte mult la Roger. E un puști adorabil.*

— *Și el te iubește, Charlie.*

— *Atunci să ne întoarcem la Humboldt.*

Pe fața Renatei se așternu o expresie de genul: „am-de-gând-să-ți-o-spun-de-la-obraz”, și-mi replică:

— *Charlie, povestea asta cu testamentul e o glumă din mormânt. Tu singur ai spus odată că s-ar putea să fie o farsă postumă. Individul a murit nebun.*

— *Renata, am citit studii de specialitate. Știu ce spun psihiatrii despre nevrozele depresive. Dar ei nu l-au cunoscut pe Humboldt. În fond, Humboldt a fost un poet. Humboldt a fost nobil. Ce cunoaște psihiatria despre artă, despre adevăr?*

Nu știi din ce pricină, cuvintele mele au zgândărit-o pe Renata. S-a repezit la mine cu arțag:

— *Dac-ar fi încă în viață, nu l-ai mai socoti atât de grozav, îl ridici în slăvi numai pentru că-i mort. Koffritz vindea cripte, așa încât avea motive profesionale să simtă o atracție pentru moarte. Dar tu ce motive ai?*

Îmi stătea pe buze să-i răspund: „Și tu ce motive ai? Bărbații din viața ta au fost sau sunt Koffritz-mausoleu, Flonzaley-cioclul și Citrine-melan-colie”. Dar mi-am mușcat limba.

— *Nu faci altceva, urmă Renata, decât să inventezi relații cu morții, pe care nu le-ai avut niciodată cât timp au*

fost în viață. Creezi legături cu care ei n-ar fi fost de acord, sau de care nu erau în stare. Te-am auzit afirmând odată că unora moartea le prinde bine. Voiai să spui probabil că tu te alegi cu avantaje de pe urma ei.

Cuvintele ei m-au pus gânduri și i-am răspuns:

— Mi-a trecut prin cap. Dar morții trăiesc în noi dacă vrem să-i menținem vii și, orice-ai spune, pe Humboldt Fleisher l-am iubit. Baladele acelea ale lui m-au impresionat profund.

— Pentru că erai un copilandru. Trăiai cea mai glorioasă perioadă a vieții, în fond, n-a scris decât vreo zece - cincisprezece poeme.

— E-adevărat că n-a scris multe. Dar au fost minunate. Pentru anumite lucruri, chiar și un singur poem înseamnă enorm. Ar trebui s-o știi. Și ratarea lui e menită să dea de gândit. Unii spun că în America ratarea constituie unicul succes real, și că nimeni dintre cei care „au dat lovitura” nu pătrunde cu adevărat în inimile compatrioților săi. Asta e un punct în favoarea compatrioților. Poate că aici a făcut Humboldt marea lui greșală.

— Pentru că s-a gândit la semenii lui? Fata aia nu ne aduce odată băuturile?

— Ai răbdare și eu o să te întrețin până sosesc băuturile. Sunt câteva lucruri în legătură cu Humboldt care îmi stau ca o piatră pe inimă. De ce se frământa el atât? Un poet este ceea ce este el în sine. Gertrude Stein făcea o distincție între persoanele care reprezintă o „entitate” și cele care reprezintă o „identitate”. Un om de valoare este o entitate. Identitatea ți-o conferă societatea. Cățelul tău te recunoaște, deci reprezinți o identitate. Prin contrast, entitatea e o forță impersonală, și poate fi un lucru înspăimântător. Așa cum îl caracteriza T.S. Eliot pe William Blake. Un om ca Tennyson era cufundat până la

gât în mediul înconjurător, sau învelit într-o crustă de opinii parazitare, în timp ce Blake era gol-goluț și, din centrul cristalului său, vedea omul gol. N-avea nimic din aura unei „persoane superioare” și lucrul ăsta îl făcea să fie înfricoșător. Iată ce înseamnă o entitate. Identitatea e mai ușor de suportat. O identitate toarnă o băutură, aprinde o țigară, își urmărește plăcerile omenеști și se eschivează de la condiții riguroase. Tentația de a o lăsa mai moale e foarte puternică. Humboldt era o entitate, însă mai laxă. Poeții trebuie să viseze, ori a visa în America nu-i lucru ușor. Dumnezeu „dă cântecele noaptea” - spune Cartea lui Iov. M-am gândit mult la toate lucrurile astea și m-am concentrat cu putere asupra faimoasei insomnii a lui Humboldt. Cred însă că insomnia lui era mai curând o mărturie a forței lumii, a lumii umane și a minunatelor ei înfăptuiri. Lumea e interesantă, realmente interesantă. Lumea are bani, știință, războaie, politică, anxietăți, boală, nedumeriri, întregul voltaj. O dată ce-ai intrat în priza de înalt voltaj și ești cineva, un nume cunoscut, nu te mai poți deconecta de curentul electric. Ești pironit. Bine, Renata, rezum: lumea are putere, iar interesul urmează puterea. Dar în ce constau puterea și interesul poetului? Acestea își au originea în stările de visare. Pentru că poetul este ceea ce este el în sine, pentru că în sufletul său răsună un glas a cărui forță se măsoară cu cea a societății, a țării. Ești interesant nu prin nebunie, nu prin excentricitate sau prin altele de felul acesta, ci pentru că deții puterea de a neutraliza diversiunea, agitația, tumultul lumii exterioare și de a deveni apt să sesizezi esența lucrurilor. Nu-ți pot spune cât de groaznic arăta Humboldt ultima oară când l-am văzut.

— Mi-ai povestit.

— Nu pot uita clipa aceea. Știi ce culoare au apele care străbat orașele - East River Tamisa, Sena? Ei bine,

nuanța aceea de cenușiu se lăsase pe fața lui.

Renata nu găsi nimic de spus. În general, propriile ei reflecții o satisfăceau cu prisosință și folosea conversația mea doar ca un fundal pe care-și gândea gândurile ei. Aceste gânduri, din câte știam, erau legate de dorința ei de a deveni doamna Charles Citrine, soția unui chevalier Pulitzer. Așadar, am inversat rolurile și am folosit gândurile ei ca un fundal pentru gândurile mele. Boeingul a străpuns perdeaua de nori, zguduitorul moment de primejdie și de moarte s-a încheiat cu un muzical „bing”, și iată-ne în pacea și lumina de deasupra. Capul mi se rezema pe sânul cu bavețică al spetezei și când a sosit paharul cu Jack Daniel’s, l-am filtrat printre dinții mei neregulați și multicolori, încovoidându-mi degetul peste marginea paharului pentru a îndepărta cuburile mari de gheață, perforate - ăștia pun întotdeauna prea multe cuburi de gheață. Fluxul de whisky mi-a încins plăcut gâtulejul și apoi stomacul a început să radieze asemenea soarelui de afară, iar bucuria libertății a pornit să mi se răspândească în vine. Renata avea dreptate - lăsasem totul în urmă! Din când în când trăiesc șocul trezirii superioare; dau colțul, văd oceanul și inima-mi saltă de fericire - se simte atât de liberă! Pe urmă îmi încolțește ideea că, așa cum observ eu, pot fi la rândul meu observat de dincolo și nu în calitate de obiect distinct, ci încorporat în rest, împreună cu azurul universal, cu albastrul purpuriu. Căci ce-i cu această mare, și cu această atmosferă circumscrise în diametrul de douăzeci de centimetri al craniului tău? (Ca să nu mai vorbim de soarele și galaxiile aflate și ele acolo.) în inima celui ce observă trebuie să existe spațiu pentru întreg, și acest nimic-spațiu nu e doar un nimic gol, ci un nimic rezervat totului. Sesizezi cu extaz această capacitate de nimic-tot, și asta era senzația pe care o încercam eu acum în avion. Sorbind din whisky, simțind

căldura radioasă care mă invada pe dinăuntru, trăiam o beatitudine despre care știam foarte bine că nu era nebunească. Nu reușiseră să mă doboare acolo, jos, Tomehek, Pinsker, Denise, Urbanovich. Am izbutit să mă smulg din gheara lor. Nu puteam afirma că știam exact ce făceam, dar ce importanță avea? Cu toate astea, îmi simțeam capul limpede. Nu descopeream nicio umbră de melancolică nostalgie, nicio remușcare, nicio temere. Mă aflam alături de o femeie frumoasă. La fel de plină de taine și de urzeli ca și Curtea Bizanțului. Și e chiar atât de rău? Eram un crai bătrân și neghiob. Ei, și?

Înainte de a pleca din Chicago, avusesem o lungă discuție cu George Swiebel în legătură cu Renata. Amândoi eram de-o vârstă și, aproximativ, aveam aceeași condiție fizică. George a fost extrem de binevoitor. Mi-a spus:

— Acum trebuie să-ți dai frâu liber. Pleacă din oraș. Am eu grijă aici de toate amănuntele. N-ai decât să te așezi în avion, să-ți scoți pantofii, să-ți comanzi o băutură, și să nu te mai sinchisești de nimic. Totul o să iasă foarte bine. Nu-ți face griji.

George a reușit să-mi vândă Mercedesul pe patru mii de dolari. S-a angajat să-mi vândă și covoarele persane și mi-a mai dat un avans de patru mii în cont. Covoarele trebuie să fi valorat vreo cincisprezece mii, dat fiind că Societatea de Asigurări mi le evaluase la zece. Dar deși George era băgat în afaceri cu construcții, era cât se poate de onest, în inima lui n-ai fi putut descoperi nicio fibră de falsitate.

Am băut împreună cu el o sticlă de whisky și mi-a ținut un spici de despărțire în legătură cu Renata. O cuvântare plină de principiile lui de filosofie a naturii. Mi-a spus:

— În regulă, băiete, pleci cu femeia asta superbă. Să

știi că ea aparține noii generații libertine, dar în ciuda faptului că-i atât de evoluată, ca femeie încă nu a atins maturitatea. Nu deosebește o sulă de o acadea. Maică-sa-i un personaj sumbru și sinistru, o adevărată intrigantă din umbră. Mama asta a ei nu-i nici pe departe genul meu. Și pe tine te consideră un muieratic bătrân. Ai fost cândva un campion de mare faimă. Acum te cam bâțâi pe picioare, dar s-a ivit un prilej să pună laba pe tine, să mai înșface o bucată din tine înainte ca Denise să te hăpăie tot. Poate chiar să mai existe o șansă de a-ți reface numele și capacitatea de a produce bani. Tu prezinți oarecare mister pentru femeile de acest tip, pentru că n-au întâlnit mulți indivizi ca tine. Ei bine, pentru mama asta, Renata e mărul cel mare, mare, care se dă ca premiu de tir la bâlciul din Washington, e o perfectă vacă de muls, crescută după prescripții științifice, și e hotărâtă să scoată un profit maxim din ea, cât e încă în floarea tinereții.

Montându-se singur, George se ridicase în picioare, o matahală de om sănătos, roșu la față și clocotind de vigoare, cu nasul încovoiat ca al unui indian, și cu părul rărit adunat în mijlocul creștetului, ca un smoc pe-o țeastă scalpată. Așa cum făcea întotdeauna când își expunea filosofia naturii, se porni să strige:

— Fata asta nu-i o fufă obișnuită. Merită să-ți încerci norocul cu ea. Desigur, s-ar putea să înghiți umilințe, s-ar putea să trebuiască să lingi rahat, s-ar putea să fii prădat și jumulit, s-ar putea să zaci bolnav fără ca nimeni să-ți întindă un pahar cu apă, sau să ai un atac de cord. ori să pierzi un picior. Mă rog, dar deocamdată ești viu, un om întreg din carne și din sânge, înzestrat cu instincte. Și ai curaj. Eu îți voi sta alături. Telegrafiază-mi de oriunde te vei afla și voi sosi. Când erai tânăr îmi plăceai, dar acum îmi ești drag. În tinerețe erai pus pe carieră. Poate că nu-ți dai seama, dar te cățărâi cu viclenie și înverșunare. Acum

însă, slavă Domnului, plutești într-o stare de visare și de febrilitate, datorită acestei femei. Habar n-ai ce faci. Și asta-i partea ta cea mai măreață.

— *George, dai lucrurilor o turnură prea romantică.*

— *N-are importanță. Mai departe: poveștile Renatei cu „căutarea tatălui adevărat” sunt cai verzi pe pereți. Hai să ne gândim puțin. Ce nevoie are o fată ca ea de un tată adevărat? Destul c-o are pe codoașa de maică-sa. Renata nici n-ar ști ce să facă cu un tată. Are exact tăticul care-i trebuie, un tătic la pat. Nu, toată povestea asta a fost ticluită pentru a-și oferi călătoriile în Europa. Dar tocmai asta-i partea cea mai frumoasă. Du-te cu ea, și fă-ți banii praf. Dă faliment, și la naiba cu toată gașca de la tribunal! Mi-ai povestit tu odată despre călătoria pe care ai făcut-o cu Renata în aprilie la Paris, dar pune-mă din nou în temă, pe scurt.*

— *Până la doisprezece ani, Renata știuse că tatăl ei e un oarecare Signor Biferno, un negustor de marochinărie de pe Via Monte Napoleone din Milano. Asta-i strada marilor magazine cu articole de lux. Dar când a împlinit treisprezece ani, bătrâna i-a spus că s-ar putea ca nu Biferno să-i fie tată. Señora și cu Biferno plecaseră împreună să schieze la Cortina, dar ea și-a scrântit o gleznă, și cât era cu piciorul în ghips s-au certat și Biferno s-a întors la nevastă și la copii. Señora s-a răzbunat pe el cu un tânăr franțuz. Când Renata avea zece ani, maică-sa a luat-o la Milano ca să i-o pună lui Biferno în față. S-au înțolit la patru ace și au făcut o scenă pe Via Monte Napoleone.*

— *Babornița aia știe să facă viața iad.*

— *Adevărata doamnă Biferno a chemat poliția. Și mult mai târziu, în Chicago, bătrâna i-a spus Renatei: „S-ar putea ca Biferno nici să nu-ți fie tată”.*

— *Așa încât ați plecat la Paris ca să-l vedeți pe*

tânărul franțuz care acum e un bătrân franțuz. Ce grozăvie din partea unei mame să spună așa ceva unei fete aflate în pragul adolescenței.

— Oricum, eu aveam treburi la Londra, și am tras la Ritz. Atunci i-a venit Renatei ideea că trebuie să plece la Paris să-l vadă pe omul care s-ar putea să-i fie tată, și ținea să plece singură. Planul era să se întoarcă după trei zile. Așa încât am condus-o la aeroportul Heathrow. Avea o sacoșă mare, deschisă. Și chiar deasupra, la vedere, era cutia în care-și ținea diafragma, ca o pudrieră masivă.

— La ce-i trebuia?

— Nu poți ști niciodată când îți iese în cale marea șansă a vieții.

— Asta-i o tactică, Charlie, o simplă tactică. Ține-l pe partener pe jărat! Încearca să te faci să te perpelești. Eu o consider o fată bună. Doar că uneori se mai proteste. Dar, Charlie, vreau să-ți spun un singur lucru. Nu știi care-s obiceiurile voastre, dar n-o lăsa să te sugă de tot. Că altfel într-un an depui armele. Acum povestește-mi mai departe ce-a fost la Paris.

— Ei bine, individul era pederast, bătrân, plicticos și vorbăreț, Când în cea de-a patra zi Renata nu s-a întors la Londra, m-am dus după ea s-o caut la Hotel Meurice. Mi-a spus că încă ri-a avut inima să se ducă să-l vadă și-și petrecuse timpul făcând cumpărături, și vizitând Luvrul, și văzând filme suedeze – Sunt ciudat de galben sau nu mai știu ce. Bătrânul și-a amintit de mama ei și a fost bucuros la gândul că s-ar putea să aibă o fiică, dar a răspuns evaziv, afirmând totuși că nici nu putea fi vorba de o recunoaștere legală. Familia lui l-ar fi dezmoștenit. Oricum, însă, nu el era tatăl. Renata spunea că nu există nici umbră de asemănare. L-am privit și eu cu atenție. Avea dreptate. Dar niciodată nu poți ști cum lucrează natura. O femeie furioasă, cu glezna în ghips, întâlnește un

schior invertit, care face o excepție de hatârul ei și, împreună, concep splendoarea asta de fată cu pielea perfectă, ochii negri și sprâncenele acelea ale ei. Gândește-te la o frumusețe a lui El Greco cu ochii înălțați spre ceruri. Și apoi așază sexualitatea în locul cerurilor. Asta-i privirea evlavioasă a Renatei.

— *Mă rog, știi c-o iubești, spuse George. Când ți-a făcut vânt pentru că era un altul la ea, și ai venit la mine plângând – îți amintești ce ți-am spus? Un bărbat de vârsta ta, care plânge după o fată, e un bărbat pe care-l respect. Și mai mult, ești încă în plină forță.*

— *Așa s-ar cuveni, nu mi-am cheltuit niciodată prea mult forțele.*

— *Foarte bine, te-ai cruțat. Acum însă, ai început să luneci la vale, și e timpul să iei Miele în mâini. Poate că ar trebui să te însori cu Renata. Dar vezi să nu te arăți slab de înger în drum spre ofițerul stării civile. Fă lucrurile ca un adevărat bărbat. Altfel n-o să ți-o ierte niciodată. Și o să te transforme într-un băiat senil de alergătură. Bietul moș Charlie, cu ochii apoși, alergând să cumpere țigări pentru cucoana lui.*

Ne-am apropiat de pata plumburie a apei scâldată de înserare și am aterizat pe aeroportul La Guardia în asfințitul roșiatic. Am plecat apoi spre hotelul Piazza, întemnițați într-unul din taxiurile scunde din New York, care-ți evocă mașinile hingherilor, Îți dau senzația că ai mușcat pe cineva și că acum, cu spume la bot, te duc să te închidă într-un țarc. I-am spus Renatei ce simțeam, dar ea a avut impresia că-mi foloseam imaginația ca să-i stric plăcerea, oricum știrbită de faptul că, deși necăsătoriți, călătoream ca soț și soție. Ajunși la hotelul Piazza, portarul a ajutat-o să coboare din mașină, și Renata, în cizmele ei înalte, păși sub marchiza încălzită, cu barele de lumină portocalie. Peste fusta mini, purta o haină lungă de

antilopă, căptușită cu blană de miel. I-o cumpărasem eu de la Cepelia. Își împinsese pe ceafă frumoasa pălărie moale, de catifea, inspirată din portrețiștii flamanzi ai secolului al șaptesprezecelea. Fața Renatei, de un alb pur și neted, se lățea ușor la bază. Această plinătate de tărtăcuță era unicul ei cusur. Pe gât avea un vag cerc de grăsime. Aceeași ușoară bombare apărea la solduri și pe partea interioară a coapselor. Prima falangă a degetelor dezvăluia același semn de senzuală supraabundență. Eu, în pardesiul cadrilat, o urmam, admirând-o, chibzuind. Cantabile și Stronson fuseseră de acord că pardesiul îmi dădea o alură de criminal. Dar nu cred că cineva ar fi putut arăta mai puțin a criminal decât arătam eu acum. Vântul îmi suflase părul din poziția lui obișnuită, așa încât simțeam căldura radiată de marchiză chiar pe peticul meu de chelie. Aerul de iarnă îmi biciuia obrajii și-mi înroșea nasul. Pungile de sub ochi îmi atârnav grele, în sera cu palmieri, orchestra de café-concért își cânta muzica leșinată, insinuantă, onctuoasă. Am înscris în registru Dl și Dna Citrine, și o falsă adresă din Chicago, și am urcat în ascensor împreună cu un grup de încântătoare fete de liceu, venite în vacanță. Răspândeau o delicioasă mireasmă de necopt, o aromă de banane verzi.

— Ți-ai umplut ochii cu copilitele acelea dulci, mi se adresa Renata căreia îi revenise buna dispoziție.

Ne aflam pe un coridor nesfârșit, cu un covor auriu care-și repeta la nesfârșit spiralele și arabescurile, arabescurile și spiralele. Felul meu de a mă uita la oameni o amuza pe Renata.

— Te uiți cu atâta nesaț, îmi spunea.

Da, dar de zeci ani încoace uitasem de felul meu înnăscut, de maniera mea personală de a privi oamenii. Și nu vedeam niciun motiv de a nu mi-l relua acum. Cui ce-i păsa?

— Ce mai e și asta? întrebă Renata când omul de serviciu deschise ușa. Ce fel de cameră ne-au dat?

— Astea sunt camerele cu ferestre mansardate. Chiar în vârful imobilului „Piaza”. Cu cea mai frumoasă priveliște.

— Data trecută am avut un apartament superb. Ce dracu' căutăm acum în pod? Unde-i apartamentul nostru?

— Vai, iubito, care-i deosebirea? Parcă-ai fi fratele meu Julius. El face o criză de nervi când la un hotel nu i se dă tot ce-i mai bun – devine arogant și furios.

— Charles, ai intrat într-unul din accesele tale de zgârcenie? Nu uita ce mi-ai spus odată despre ultimul vagon al trenului.

Regretam acum că-i relatasem panseul lui Gene Fowler, anume că banii sunt un obiect bun de azvârlit din ultimul vagon al unui tren. Asta ținea de Hollywoodul jurnalistic al epocii de aur, de magnificența chefurilor din barurile de noapte ale anilor douăzeci, de sindromul Marea-Risipă.

— Dar, Renata, cei de la hotel au dreptate. Asta-i camera din care se vede cel mai bine întreaga Fifth Avenue.

Într-adevăr, priveliștea – dacă țineai la priveliște – era remarcabilă, îmi stă în obicei să atrag atenția celorlalți asupra priveliștii, ca să mă lase pe mine în pace. La poale, faimosul Fifth Avenue își scânteia gătelile de Crăciun, farurile mașinilor înghesuite scurgându-se în coloane compacte între

Străzile 30 și 70, luminile magazinelor, multicolore, diamantine și, asemenea celulelor dintr-un capilar sub lupa microscopului, schimbându-și întruna elastic forma, dilatându-se, pulsând. Toate astea le-am văzut dintr-o aruncătură de ochi. Eram ca o fetișcană isteță la jocul cu pietricele, care, dintr-o otheadă, înregistrează poziția

pietrelor chiar înainte ca mingea să atingă pământul. La fel se întâmplase în primăvara trecută, când mă aflam cu Renata în tren spre Chartres, și ea îmi atrăsese atenția asupra peisajului: „Uite ce frumos e aici!” Am privit și, da, într-adevăr era frumos. Doar o singură privire mi-a fost de ajuns. În felul ăsta economisești o grămadă de timp. Întrebarea este însă ce-ai de gând să faci cu minutele câștigate prin asemenea economii. Acest lucru, trebuie să spun, se datora actului pe care Steiner îl definește sub numele de Sufletul Conștient. Renata nu știa că Urbanovich intenționa să-mi confişte banii. Totuși, după felul în care-și mișca ochii, am înțeles că o munceau gânduri legate de probleme bănești. Adeseori sprâncenele îi erau înălțate spre ceruri într-o expresie de iubire, dar din când în când un nor de preocupări foarte practice îi traversa fața. Îmi plăcea mult și în aceste momente. Brusc, își înălță capul și-mi spuse:

— Din moment ce tot te afli la New York, ai putea să faci câteva vizite pe la reviste și să-ți aranjezi publicarea eseurilor. Ți le-a dat Thaxter înapoi?

— Cu neplăcere. El tot mai speră să scoată Arca

— Desigur, în care el o să întrupeze toate soiurile de animale.

— Mi-a telefonat ieri și ne-a invitat pe amândoi la o petrecere de bon voyage pe puntea vasului France.

— Bătrâna lui mamă îi oferă și o petrecere? Trebuie să fie o doamnă foarte în vârstă.

— Dar are stil. S-a ocupat cu aranjarea debutului în societate a generații întregi de tinere și are relații cu marii bogătași. Știe întotdeauna unde se găsește un chalet vacant pentru fiul ei, sau un pavilion de vânătoare, sau un iaht. Când Thaxter se simte deprimat, îl trimite în insulele Bahama sau pe Marea Egee. Ar trebui s-o vezi. E uscată, deșteaptă, capabilă și se încruntă când dă cu ochii de mine

- eu sunt o tovărășie inferioară pentru Pierre. Străjuiește familiile îmbuibate, apărând dreptul lor de a-și bea și mințile și anticul lor privilegiu de a fi huni de nimic. Renata râse și îmi spuse:

— Scutește-mă de petrecerea lui. Hai să terminăm treaba asta cu Humboldt și să plecăm la Milano. Mă frământă o adâncă îngrijorare.

— Crezi într-adevăr că Biferno e tatăl tău? Mai curând decât poponarul ăla de Henri?

— Îți jur că dacă am fi căsătoriți, nici nu mi-ar păsa de un tată. Instabilitatea situației mele mă obligă să-mi caut un teren mai solid sub tălpi. Ai să-mi răspunzi că am fost măritată, dar terenul pe care mi-l oferea Koffritz nu era prea solid. Și apoi, am responsabilități față de Roger. Apropo, trebuie să trimitem tuturor copiilor jucării de la F.A.O. Schwartz, și eu n-am o lețcaie. Koffritz nu mi-a mai plătit pensia alimentară de șase luni. Zice că am un prieten cu bani. Cu toate astea n-am de gând să-l trag prin tribunale și să-l vârlă la închisoare. Cât despre tine, tu și-așa cari destui pasageri fără plată, și nu vreau să mă integrez și eu la capitolul ăsta. Cel puțin țin la tine și-ți sunt de oarecare folos, ca să mă exprim astfel. Dacă ai pica în labele fetei antroposofului, vulpița aia blondă, atunci ți-ai da seama de deosebire. Aia știe ce urmărește.

— Ce legătură are Doris Scheldt cu toate astea?

— Cum așa? I-ai scris un bilet înainte de plecarea noastră din Chicago. Mi-am dat seama după literele imprimate pe mapa ta de scrisori. Nu te uita cu ochii ăștia la mine, Charlie. Ești cel mai nepriceput mincinos din lume. Mi-ar plăcea să știu câte cuconițe ții în rezervă.

Nu mă indigna faptul că mă spiona. De mult renunțasem să-i mai fac scene. Călătoriile noastre în Europa, pe lângă că erau plăcute în sine, mă smulgeau de lângă domnișoara Scheldt. Aceasta era considerată de

Renata drept o persoană primejdioasă, ba chiar și Señora mă muștruluse din pricina ei.

— *Dar, dragă Señora, i-am răspuns, domnișoara Scheldt nu a intrat în scenă până la apariția incidentului Flonzaley.*

— *Ascultă-mă, Charlie, termină odată cu domnul Flonzaley! Nu ești un mic-burghez de provincie, ci un om de litere, mi-a retezat-o bătrâna doamnă spaniolă. Flonzaley aparține trecutului, însă Renata e foarte sensibilă la suferința altora și când un om e la disperare ce-ai fi vrut să facă? Biata de ea, a plâns toată noaptea când Flonzaley a fost aici. El se ocupă de niște afaceri foarte vulgare și nu se poate face nicio comparație între voi doi. Dar, pur și simplu, Renata a simțit că îi datorează și lui măcar atâta considerație. Dar cum tu ești un homme de lettres, iar el un antreprenor de pompe funebre, cel care e superior dintre voi doi trebuie să se arate mai tolerant.*

Nu mă puteam certa cu Señora. O văzusem într-o dimineață, înainte de a se farda, grăbindu-se spre sala de baie, total lipsită de trăsături, cu o piele de banană galbenă și flască, fără sprâncene, fără gene și, în aparență, fără buze. Tristețea acestei priveliști mi-a strâns inima, și de atunci n-am mai dorit să câștig vreun punct de la Señora. Când jucam table cu ea, trișam în defavoarea mea.

— *Lucrul cel mai important în legătură cu domnișoara Scheldt, i-am spus Renatei la hotelul Piazza, este tatăl ei. N-aș putea să am o aventură cu fiica omului de la care am învățat atâta.*

— *Care ți-a împuiat capul numai cu trăsni.*

— *Renata, dă-mi voie să-ți citez un text: „Deși s-ar spune că ești viu, ești de fapt mort. Deșteaptă-te și toarnă un strop de vigoare în ceea ce a rămas, căci altminteri va muri de-a binelea”. Asta-i, mai mult sau mai puțin, din*

Revelația Sfântului Ioan.

Zâmbind cu îngăduință, Renata se ridică, potrivitându-și fusta mini, și-mi spuse:

— Ai să ajungi să mășăluiești desculț prin cartierul comercial, purtând o placardă din alea cu „Unde-ai-degând-să-ți-petreci-eternitatea?” Pentru numele lui Dumnezeu, du-te la telefon și vorbește cu Huggins ăla, executorul testamentar al lui Humboldt. Și nu încerca să mă cari din nou la cină la Rumpelmayer.

Huggins se ducea la un vernisaj la galeriile Kootz și, când i-am spus pentru ce venisem, m-a invitat să ne întâlnim acolo.

— E ceva în treaba asta? Ce-i povestea aia cu moștenirea? l-am întrebat.

— Ți-a lăsat ceva, îmi răspunse Huggins. Către sfârșitul deceniului cinci, când Huggins trecea drept o celebritate în Greenwich Village, eu eram doar un membru minor al grupului care discuta politică, literatură și filosofie în apartamentul său. Din grup făceau parte oameni de talia lui Chiaramonte, și Rahv, și Abel, și Paul Goodman, și Von Humboldt Fleisher. Singurul lucru pe care eu și cu Huggins îl aveam în comun era dragostea noastră pentru Humboldt. Altceva nu mai împărtășeam, în multe privințe, ne iritam unul pe celălalt, în urmă cu câțiva ani, la convenția Partidului Democrat de la Atlantic City, această veche mahala a plăcerilor, l-am urmărit împreună pe Hubert Humphrey, care pretindea că se relaxează laolaltă cu delegația lui, în timp ce Johnson nu-l slăbea o clipă, și ceva din meschina dezolare de acolo, firele rupte ale veseliei sărbătorești, l-au stârnit pe Huggins împotriva mea. Am ieșit pe trotuarul de scânduri și în timp ce contemplam oribilul Atlantic, cumințit aici până la aspectul de melasă sărată, și spuma floricelelor de porumb adunate de o măturătoare mecanică, Huggins s-a manifestat

dezagreabil față de mine. Neînfricat și subliniindu-și argumentele cu mișcări ale bărbuței lui albe de țap, a început să înșire comentarii ostile asupra cărții mele despre Harry Hopkins, publicată în primăvara aceluia an. Huggins participa la convenție din partea ziarului Women's Wear Daily, Gazetar mai bun decât aș fi reușit eu vreodată să fiu, își cucerise o faimă de boem disident și revoluționar. De ce m-am arătat atât de binevoitor față de politica economică a lui Roosevelt și de ce l-am proslăvit pe Hopkins? în cărțile mele nu făceam decât să ling pe veci sistemul de guvernământ american. Eram un apologet, un om de paie, un lacheu, un Andrei Vișinski. La Atlantic City, ca și oriunde în altă parte, Huggins era îmbrăcat neceremonios, în pantaloni de doc și papuci de tenis, înalt, rozaliu, bărbos, bâlbâit și volubil.

Așa cum îl studiam, pe trotuarul de scânduri, reușeam de fapt să mă văd și pe mine. În ochii mei erau licăriri verzui și chihlimbarii în care ar fi putut descoperi eoni de somn și de nesomn. Dacă-și închipuia că-l antipatizam, se înșela, îmi plăcea din ce în ce mai mult. Îmbătrânise și forța nefastă a hidrostaticelor umane începuse să-i prefacă fața într-o pungă creată și boțită, dar culoarea obrajilor era încă proaspătă și în el mai trăia radicalul de la Harvard de tip John Reed, unul dintre acei intelectuali americani veșnic tineri sprinteni scăpărători, fideli lui Marx, lui Bakunin, lui Lenin, Isadorei, lui Troțki, lui Randolph Bourne, lui Marx Eastman, Cocteau, Andre Gide, baletului rus, lui Eisenstein - splendidul panteon de avangardă al frumoaselor zile de odinioară, în ruptul capului n-ar fi putut renunța la minunatul lui capital ideologic, nu mai mult decât la titlurile de rentă moștenite de la tatăl său.

În îmbulzeala din galeriile Kootz, stătea de vorbă cu câteva persoane. Se pricepea să poarte o conversație în

toiul unui cocteil gălăgios. Larma și băutura îl stimulau. Poate că nu avea capul prea limpede, dar îi apreciasem întotdeauna capul însuși. Era lunguleț și cu fruntea înaltă, împrejmuit de păr argintiu bine periat, iar capetele inegale ale șuvițelor lungi îi dădeau la spate un aspect ghimpos. Peste pântecul lui de om înalt își trăsese o cămașă vărgată în dungi late rubinii și de un purpuriu drăcesc, asemenea panglicilor stâlpului împodobit de arminden. Mi-am adus aminte că, în urmă cu mai bine de douăzeci de ani, luasem parte la o petrecere pe plajă, la Montauk, în Long Island, unde dădusem peste Huggins gol pușcă, cocoțat pe un capăt al pontonului de la debarcader, discutând despre audiențele la comisia McCarthy, cu o doamnă la fel de goală, care ședea în fața lui călare pe scândură. Huggins perora, ținând un țigaret între dinți, iar penisul care-i zăcea pe lemnul ud, îi exprima fluctuațiile gândirii. În timp ce pufăia și se bâlbâia, organul genital i se mișca în față și în spate, ca o culisă de trombon. Față de un om pe care l-ai văzut în asemenea ipostază, nu puteai simți decât prietenie.

Aici la galerie părea că nu se simte în largul lui alături de mine. Intuia ciudățeniile opticii mele. Nici eu nu eram prea mândru de ea. În plus, mă arătam mai cald și mai prietenos decât m-ar fi dorit. Dacă mintea lui nu era prea limpede, nici a mea nu era mai bună. Colcăia de asociații necontrolate, de gânduri de tranziție și nu judecam pe nimeni. De fapt, îmi reprimam aprecierile din perioada mea de pripeală. I-am spus că mă bucur să-l revăd și că arată foarte bine. Nu era o minciună. Avea un colorit viu și, în ciuda nasului îngroșat, a distorsionărilor vârstei, și a buzelor umflate de parc-ar fi fost înțepate de o albină, fața lui încă îmi plăcea. S-ar fi putut dispensa însă de bărbuța de polițist țărănoi.

— Ah, Citrine, ți-au dat drumul din Chicago? Pleci

undeva?

— *În străinătate.*

— *Ești c-o doamnă foarte frumoasă. Grozav de at-at-răgătoare.*

În cazul lui Huggins, bâlbâiala îi sporea fluenta în loc să i-o împiedice. Bolovanii din albia unui pârâu de munte te fac să observi cât de vertiginos se prăvălește apa.

— *Va să zică vrei să-ți iei moș... moș...?*

— *Da, dar mai înainte aș vrea să-mi spui de ce ești atât de necordial. Ne cunoaștem de mai bine de treizeci de ani...*

— *Mă rog, în afară de opiniile tale politice...*

— *Cele mai multe dintre opiniile politice sunt ca niște ziare vechi mâncate de viespi - clișee îngălbenite și bâzâială.*

Huggins îmi replică:

— *Unora le pasă încotro se îndreaptă omenirea. Și apoi, nu te poți aștepta de la mine să fiu cor-cor-cor... cordial când mă iei în bășcălie. Ai zis despre mine că sunt un Tommy Manville al stângii și că îmbrățișez cau... cauzele așa cum se ins... însura el cu gagicile. Ac... acum câțiva ani m-ai insultat pe Madison Avenue din cauza nasturilor de protest pe care-i purtam. Mi-ai zis că pe vremuri aveam id... id... idei și că acum n-am decât nasturi.*

Supărat, ațâțat, înfruntându-mă cu propria mea nerușinare, aștepta să audă ce aveam de spus în apărarea mea.

— *Trebuie să admit, cu regret, că mă citezi exact. În mahalaua mea, departe de scena literară centrală, clocesc în gând tot felul de lucruri urâte pe care să le spun oamenilor. Humboldt m-a târât după el prin anii patruzeci, dar niciodată n-am făcut parte cu adevărat din grupul vostru. Când toți v-ați pus pe capul lui Burnham sau al lui*

Koestler, eu aveam cu totul alte preocupări. Tot așa a fost cu Enciclopedia de știință unificată, cu Legea Dezvoltării combinate a lui Troțki, cu părerile lui Chiaramonte asupra lui Platon, ale lui Lionel Abel despre teatru, ale lui Paul Goodman despre Proudhon, sau aproape ale tuturor despre Kafka ori Kierkegaard. Era exact ca protestele bietului Humboldt în legătură cu fetele. El voia să le facă un bine și ele nu se lăsau. Nici eu nu mă lăsam, în loc să fiu recunoscător pentru prilejul care mi se oferea de a pătrunde în viața culturală din Greenwich Village, aflată în culmile ei...

— *Erai rezervat, spuse Huggins. Dar pentru ce anume te re... re... rezervai? Aveai o atitudine de star, dar unde era scap... scap... scapăr...*

— *Rezervat e cuvântul potrivit, am răspuns. Dacă unii aveau un conținut îndoielnic, eu în schimb eram complet găunos, dar cu superioritate. Păcatul meu era că mă socoteam, în taină, mai inteligent decât voi toți care vă entuziasmați pentru 1789, 1848, 1870, 1917. Dar voi toți vă amuzați și vă simțeați mult mai bine decât mine, cu chefurile voastre și cu discuțiile care se întindeau toată noaptea. Tot ce aveam eu era doar plăcerea subiectivă, anxioasă, de a mă socoti atât de deștept.*

— *Și încă te mai socotești? mă întrebă Huggins.*

— *Nu. Am renunțat.*

— *Mă rog, trăiești la Chicago, unde lumea crede că pământul e plat și luna-i făcută din brânză verde. Te-ai întors la vatra ta intelectuală.*

— *Fie cum dorești. Oricum, ceva tot ne leagă. Amândoi l-am adorat pe Humboldt. Poate că mai avem ceva în comun - amândoi suntem niște amorezi bătrâni. Noi doi nu ne luăm în serios unul pe celălalt. Dar femeile încă ne iau. Ei, ce-i cu moștenirea?*

— *Orice-ar fi, se află într-un plic pe care scrie*

„Citrine”, și nu i-am putut citi conținutul pentru că apus mâna pe el bătrânul Wald... Waldemar, unchiul lui Humboldt. Nu știu cum de-am ajuns exec... executor.

— Humboldt ți-a mâncat și ție zilele, nu-i așa, când ai intrat în gașca de la Bellevue, și ți-o fi spus și ție că i-am furat banii? Poate că ai fost la Belasco când a organizat pichetul în fața teatrului.

— Nu, dar asta a avut oarecare far... far... farmec. Râzând, Huggins supse capătul țigaretului. Cine oare a introdus la noi moda țigaretului prin anii treizeci – să fi fost actrița rusă Uspenskaia, sau Roosevelt, sau John Held Junior? Ca și Humboldt, ca și mine din punctul ăsta de vedere, Huggins era mare amator de filme vechi. Pichetul organizat de Humboldt ca și propriul său comportament la Casa Albă i s-or fi părut ca niște momente din René Clair.

— Niciodată n-am crezut că i-ai furat banii, zise Huggins. Înțeleg că el te-a ușurat pe tine de vreo câteva miare. A falsificat un cec?

— Nu. Cândva schimbasem între noi, din sentimentalism, niște cecuri în alb. Humboldt l-a folosit pe al lui. Și n-au fost vreo câteva miare, ci aproape șapte.

— Eu îi preluasem problemele financiare. Am determinat-o pe Kathleen să ren... ren... renunțe la drepturile ei. Dar el zicea că m-am lăsat șperțuit. Spumega de furie. Așa încât n-am mai dat ochii cu el, bietul Humboldt. A acuzat o bătrână tele... tele... fonistă de la un hotel că-i înșiră pe pat poze cu femei goale din Playboy. A pus mâna pe-un ciocan și-a încercat să-i dea băbuței în cap. L-au ridicat. Altă terapie prin șoc. Să-ți vină să plângi când te gândești cât de vi... vi... cât de proaspăt, frumos, minunat era, și ce capodopere... Ah! Societatea asta a noastră ar trebui s-a ras... răspundă pentru multe!

— Da, era admirabil și generos. L-am iubit. Era bun! (M-am gândit ce straniu sunau asemenea cuvinte la un

cocteil gălăgios.) A dorit din toată inima să ne dăruiască ceva încântător și gingaș. Și a cerut mult de la el însuși. Spui că unchiul lui, jucătorul de curse, a luat cea mai mare parte din hârtii?

— Și din haine și din lucrurile de valoare.

— Pierderea nepotului o fi însemnat o grea lovitură pentru el, și probabil că e speriat.

— A venit într-un suflet din Co... Coney Island. Humboldt îl ținea într-un azil de bătrâni. Se vede că moșul și-o fi închipuit că hâr... hârțiile unui om căruia i s-a făcut un panegiric atât de lung în Times trebuie să fie valoroase.

— Humboldt i-a lăsat ceva bani?

— A existat o poliță de asigurare; dacă n-a păpat-o toată pe-un cal, atunci e în regulă.

— Mă înșel, sau Humboldt își recăpătase mințile către sfârșitul vieții?

— Mi-a scris o scrisoare fru... fru... frumoasă. Mi-a copiat pe hârtie fină câteva dintre poeme. Ăla despre tatăl lui ungur, care a plecat cu cavaleria lui Pershing să-l prindă pe Pancho.

— „Cai cu dinții lungi, castaniete-n ropot, ghimpi de cactus și puști răpăind...”

— Nu citezi corect, mă preveni Huggins.

— Și tu ești cel care i-a înmănat lui Kathleen legatul lăsat de Humboldt?

— Eu sunt, și ea se găsește acum la New York.

— Zău? Unde e? Aș vrea s-o văd.

— E în drum spre Europa, ca și tine. Nu știu unde loc... locuiește.

— Trebuie să dau de ea. Dar în primul rând va trebui să mă duc la unchiul Waldemar în Coney Island.

— S-ar putea să nu-ți dea nimic, mă avertiză Huggins. E câr... cârcotaș. Eu i-am scris, i-am telefonat. Fără niciun rezultat.

— Probabil că un telefon nu-i de-ajuns. Ține să i te prezinți în carne și oase. Și nu-i de condamnat, dacă nimeni nu mai vine pe la el. Mama lui Humboldt era ultima dintre surori, nu? Vrea și el să-l viziteze cineva la Coney Island. Folosește hârtiile lui Humboldt drept momeală. Poate că mie o să mi le dea.

— Sunt convins că tu ești are... are... că tu ai să fii irezistibil, zise Huggins.

Renata s-a enervat teribil când i-am spus că trebuie să vină cu mine la Coney Island.

— Cum, să mă duc la un azil de bătrâni? Cu metroul? Nu mă târî pe mine în așa ceva. Du-te singur.

— Trebuie să vii și tu. Am nevoie de tine, Renata.

— Îmi strici toată ziua. Am niște treburi profesionale. Asta-i pâinea mea. Azilurile de bătrâni mă deprimă. Ultima oară când am intrat într-un azil, am făcut o criză de isterie. Măcar scutește-mă de metrou.

— Nu există alt mijloc de transport. Și fă-i și bătrânului Waldemar o bucurie. N-a văzut în viața lui o femeie ca tine, și a fost și el un tip vesel la vremea lui.

f

— Păstrează-ți vorbele mieroase. N-am auzit niciuna când fata de la telefoane m-a numit doamna Citrine. Te-ai închistat în carapace.

Mai târziu, pe faleză, era încă vexată și pășea țațoș în fața mea. Metroul fusese înfiorător, murdăria, inscripțiile mâzgălite pe conducte erau incredibile, în timp ce mergea, Renata își fâlfâia poalele mantoului maxi, iar smocurile de blană care-i atârnavă în față fluturau. Pălăria flamandă cu calotă înaltă îi era împinsă pe ceafă. Henri, bătrânul prieten din Paris al Señoarei, și care, evident, nu era tatăl Renatei, fusese impresionat de fruntea ei. Un beau front! repetase întruna. Ah, ce beau front! O frunte frumoasă. Dar ce se ascundea îndărătul ei? Acum, n-oj

puteam vedea. Mergea la distanță de mine, ofensată, arțăgoasă. Voia să mă pedepsească. Dar, realmente, cu Renata nu eram niciodată în pierdere. Mă simțeam bine alături de ea chiar când era furioasă. Oamenii întorceau capul după Renata când trecea, Ț Mergând în urma ei, îi admiram mișcarea șoldurilor, Poate că n-ar fi trebuit să doresc să știu ce se petrecea! îndărătul acelui beau front; și poate c-aș fi fost șocați dacă i-aș fi cunoscut visurile, dar simpla ei mireasmă însemna o mare consolare, noaptea, Plăcerea de a dormi cu ea depășea cu mult plăcerea obișnuită de a împărți patul cu cineva. Chiar să zaci inconștient alături de Renata era un eveniment \ aparte. Cât despre insomnie, marea durere a lui Humboldt, Renata îți făcea dulci până și insomniile, i în timpul nopții, fluide de energie se transmiteau din sânii ei în mâinile mele. Îmi dădeam frâu liber imaginației, spunându-mi că aceste fluide pătrundeau în falangele degetelor mele, ca un soi de electricitate albă, al cărei talaz se înălța apoi în mine până la rădăcinile dinților.

Un cer albicios de decembrie plutea peste mohoreala Atlanticului. Natura părea să transmită mesajul că împrejurările sunt grele, că situația e dură, foarte dură, și că oamenii trebuie să se consoleze unii pe alții. Din acest punct de vedere, Renata gândea că nu-mi fac datoria, pentru că atunci când telefonista de la hotelul Piazza a mimit-o doamna Citrine, a lăsat receptorul din mână și a întors către mine o față iluminată, spunându-mi: „Mi-a zis doamna Citrine!” Iar eu n-am răspuns nimic. Oamenii sunt într-adevăr mult mai naivi și mai simpli decât îi presupunem noi a fi, în mod obișnuit. Nu le trebuie mult ca să radieze de bucurie. Și eu sunt la fel. Și atunci de ce să-ți reții o amabilitate, când îi vezi că încep să radieze? Ca s-o fac pe Renata cu adevărat fericită, ar fi trebuit să spun: „Desigur, fetiço. Ai fi o minunată doamnă Citrine. Și de ce

nu?" La urma urmei, ce m-ar fi costat...? Nimic decât libertatea mea. Și, în fond, ce mare lucru făceam cu această prețioasă libertate? Îmi spuneam că am în fața mea toată lumea și tot timpul să o folosesc într-un fel, mai târziu. Și ce anume era mai important pentru mine, această baltă de libertate nefolosită sau fericirea de a zăcea noaptea alături de Renata, care dădea o savoare specială până și stării de inconștiență, de parcă erai lovit, într-un mod delicios, în moalele capului? Când blestemata aia de telefonistă o numise „doamnă”, tăcerea mea păruse s-o acuze că nu-i decât o târfă, și nicidecum o doamnă. Lucrul ăsta o frigea. Urmărirea țelului ei o făcea pe Renata deosebit de susceptibilă. Dar și eu urmăream niște țeluri: libertatea, iubirea. Doream să fiu iubit pentru mine însumi, într-un mod noncapitalist. Aceasta era una din acele cerințe sau speranțe specific americane, din care eu, născut la Appleton și crescut pe străzile din Chicago, posedam o doză și așa prea mare. Ceea ce-mi stârnea însă oarecare anxietate era bănuiala că trecuse vremea când aș fi putut să mai fiu iubit pentru mine însumi. Ah, cu ce viteză se înrăutățiseră condițiile!

I-am răspuns Renatei că, mă rog, căsătoria noastră ar trebui să aștepte până se clarifică procesul meu cu Denise.

— Haide, las-o baltă, femeia asta o să-nceteze să te mai dea în judecată numai când o să zaci îngropat la Waldheim alături de tatăl și de mămică ta. Ea rezistă până la sfârșitul secolului, întrebarea-i dacă ai să rezisti tu, mi-a răspuns Renata.

— Desigur că bătrânețea solitară e îngrozitoare, am spus. Apoi m-am hazardat să întreb: Dar tu te vezi împingându-mi scaunul cu roțile?

— Tu nu înțelegi ce înseamnă o femeie adevărată, a replicat ea. Denise a încercat să te scoată din arenă.

Datorită mie n-a reușit. Nu datorită vulpiței ălera gălbejite de Doris, cu rochiile ei à la Mary Pickford. E numai meritul meu – eu ți-am ținut trează vigoarea sexuală. Eu mă pricep la așa ceva. Însoară-te cu mine și-ai să vezi că la optzeci de ani încă ai să mi-o tragi și la nouăzeci, când n-ai să mai poți, eu tot o să te iubesc.

Și așa, înaintam pe faleza din Coney Island. La fel cum pe vremuri, în copilărie, plimbam un băț peste vergelele gardurilor, făcându-le să zornăie, tot așa și Renata, când trecea pe lângă vânzătorii de floricele, de caramelle, de hot-dog, îi făcea pe fiecare să înalțe capul. O urmam, vârstnic, dar în formă, brăzdat de griji, dar zâmbitor. De fapt, aveam moralul neobișnuit de ridicat. Nu mi-e foarte clar de ce mă aflu în asemenea glorioasă dispoziție. Nu putea fi simplul rezultat al bunăstării fizice, al faptului că mă culcam cu Renata, sau al unui chimism bun. Ori al temporarei amânări a dificultăților, ceea ce, după unii sumbri experți, constituie exact ce le trebuie oamenilor ca să fie fericiți, ba chiar, de fapt, unica sursă a fericirii. Nu, în timp ce pășeam viguros în urma Renatei, îmi spuneam că buna dispoziție se datora unei schimbări a atitudinii mele în fața morții. Începusem să întrevăd alternative. Acest lucru în sine era suficient ca să-mi dea avânt. Dar și mai atrăgătoare îmi apărea posibilitatea unei existențe a ceva în care să te poți avânta, un spațiu încă nefolosit, ignorat. Asta în timp ce partea cea mai vastă a întregului fusese practic inexistentă. Nu-i de mirare că oamenii înnebunesc. Căci să presupunem că noi – așa cum apărem în această lume materială – am fi cele mai elevate dintre toate ființele. Să presupunem că seriile de ființe s-ar încheia cu noi și că dincolo de noi n-ar mai fi nimic. Cine ne-ar putea condamna dacă, pe baza unor asemenea presupuneri, ne-ar apuca accesele de nebunie? Imaginați-vă un cosmos, și atunci, din punct de vedere metafizic, veți

avea mai mult spațiu.

După un timp, Renata se întoarce spre mine și mă întrebă:

— Ești sigur că ramolitul bătrân știe că vii?

— Da. Ne așteaptă. I-am telefonat.

Am intrat pe una dintre străzile cu aspect de alee pe care muncitorii din confecții obișnuiau să-și petreacă vacanțele de vară, și am găsit adresa căutată. O clădire veche din cărămidă. Pe pasarela de lemn din față se înșirau scaune cu roțile și cadre metalice pentru invalizii care suferiseră atacuri de paralizie.

Altă dată aș fi fost profund uimit de cele ce s-au întâmplat în continuare. Dar acum că lumea se reconstituise pentru mine, iar vechea structură, adică moartea și toate celelalte, nu era mai consistentă decât un lampion japonez, întâmpinam problemele omenești cu vioiciune, cu naturalețe, ba chiar cu veselie – nu trebuie să omit veselia. Cea mai tristă dintre priveliști o poate conține. Oricum, eram într-adevăr așteptați. O persoană rezemată într-un baston ne pândea din spațiul dintre ușă și oblon și, de îndată ce-am urcat scările, a țâșnit afară strigând: „Charlie, Charlie!”

I-am spus acestui bătrân:

— Nu sunteți Waldemar Wald, nu-i așa?

— Nu, e și Waldemar aici. Dar eu nu sunt Waldemar, Charlie. Ia uită-te bine la mine. Ascultă-mi vocea!

Începu să cânte ceva cu un croncănit de corb tenor. Mă luă de mână și cântă la donna e mobile, în stilul lui Caruso în mizerie, bietul de el. L-am privit bine, m-am uitat la părul lui, odinioară buclat și roșu, la nasul turtit, cu nări fremătânde, la gușa, la mărul lui Adam, la silueta cocârjată și scheletică. Și după aceea am spus:

— Da, ești Menasha! Menasha Klinger! Chicago, Illinois, 1927.

— *Exact. (Pentru el era un moment sublim.) Eu sunt. M-ai recunoscut!*

— *Sfinte Sisoe! Ce plăcere! Jur că nu merit o asemenea surpriză.*

Amânând expediția de căutare a unchiului lui Humboldt, se pare că mi-am ocolit norocul, m-am privat de niște lucruri minunate, aproape de niște miracole. Iată, din prima clipă o persoană pe care o iubisem întotdeauna.

— *E ca într-un vis, am spus.*

— *Ba nu, mă contrazise Menasha. Pentru un om obișnuit, poate că așa ar fi. Dar când ești o adevărată celebritate, Charlie, nu-i chiar mare coincidență. Probabil că pretutindeni pe unde te duci există prieteni și cunoștințe, așa ca mine, care te știu de mult, dar care n-au curajul să se apropie de tine și să-ți amintească. Nici eu n-aș fi avut curaj dacă n-aș fi știut că ai venit special să-l vezi pe prietenul meu Waldemar. Menasha se întoarce spre Renata: Și aceasta e doamna Citrine, zise.*

— *Da, am răspuns, privind-o în față. Aceasta e doamna Citrine.*

— *Îl cunosc pe soțul dumneavoastră de când era atâta. Locuiam cu chirie la familia lui, de când am venit din Ypsilanti, Michigan, să lucrez ca strungar la Western Electric. De fapt, venisem ca să studiez canto. Charlie era un băiat admirabil. Puștiul cel mai inimos din tot Northwest Side-ul. Când n-avea decât nouă sau zece ani, puteai să stai de vorbă cu el și a fost unicul meu prieten. Sâmbăta îl luam cu mine în oraș la lecțiile de muzică.*

— *Profesorul tău, am spus, era Vsevolod Kolodny, camera opt, etajul șaisprezece, Fine Arts Building. Cântase ca basso profunda la Opera Imperială din Petersburg, era chel, un metru cincizeci, purta corset și pantofi cu tocuri înalte.*

— *Și el m-a recunoscut, povesti Menasha, super-*

încântat.

— *Erai tenor dramatic.*

Atât a fost nevoie să spun ca să-l văd înălțându-se pe vârfuri, împreunându-și palmele bătătorite de strung și cântând în questa tomba oscura, în timp ce lacrimi de emoție îi umpleau ochii, iar vocea îi cârâia, afonă de atâta pasiune, de atâta plâns și furie și speranță. De copil am știut că nu va face niciodată carieră. Totuși, eram convins că ar fi putut ajunge cântăreț dacă cineva din echipa de box YMCA din Ypsilanti nu i-ar fi turtit nasul, ruinându-i astfel șansele artistice. Cântecelul filtrat prin acel nas desfigurat n-ar fi putut niciodată suna așa cum trebuie.

— *Spune-mi, băiete, ce altceva îți mai amintești?*

— *Îmi amintesc de Tito Schipa, Titta Ruffo, Werrenrath, McCormack, Schumann-Heink, Amelita Galli-Curci, Verdi și Boito. Și din momentul în care l-ai auzit pe Caruso cântând Pagliacci, viața nu a mai fost aceeași pentru tine, așa-i?*

— *Oh, da!*

Iubirea făcea toate aceste lucruri de neuitat, în Chicago de acum cincizeci de ani, amândoi eram pasagerii obișnuiți ai autobuzului cu etaj descoperit, care străbătea cartierul comercial, pe Jackson Boulevard, iar Menasha îmi explica ce înseamnă bel canto sau îmi povestea radios despre Aida, văzându-se cu ochii minții într-o robă de brocart, în chip de preot sau de războinic. După lecția de canto, mă lua la Kranz, unde-mi oferea o înghețată cu glazură de ciocolată. Ne duceam să ascultăm jazz-band-ul lui Paul Ash, sau trupe de varieteu care cântau Yankee Doodle apăsând pe claxoanele de automobil în formă de pară. Ne scăldam la plaja Clarendon, unde toată lumea făcea pipi în apă. Noaptea mă învăța astronomie. Mi-l explica și pe Darwin. S-a însurat cu iubita lui din anii de școală, din Ypsilanti. O chema Marsha. Era obeză. O rodea

dorul de acasă și zăcea în pat și plângea. O dată am văzut-o șezând în cadă și încercând să se spele pe cap. Lua apă în mâini, dar brațele îi erau prea grase ca să le poată ridica până la înălțimea capului. A murit, biata de ea. Cea mai mare parte din viața lui, Menasha lucrase ca electrician în Brooklyn. Din vocea lui de tenor dramatic nu mai rămăsese acum nimic decât chelălăitul unui bătrân adânc mișcat. Și din părul lui roșu și aspru, rămăsese doar acest nor cirus portocaliu-albicios.

— Foarte drăguți oameni, familia Citrine. Mai puțin Julius. Țsta era colțos. Julius e încă Julius? Maică-ta a ajutat-o așa de mult pe Marsha! Sărmana ta mamă... Dar hai să mergem să-l vedem pe Waldemar. Eu nu reprezint decât comitetul de primire, iar el vă așteaptă. I-au dat o cameră dosnică, lângă bucătărie. L-am găsit pe Waldemar așezat pe marginea patului, un bărbat cu umeri lați și părul bine periat, semănând destul de mult cu Humboldt – aceeași față lată și aceeași ochi cenușii, depărtați. Poate că la zece mile distanță de Coney Island exista o balenă – aspirând și filtrând tone de apă și pompând aburi din cap – care avea ochii aidoma așezați.

— Deci dumneata ai fost prietenul nepotului meu, zise bătrânul parior.

— El e Charlie Citrine, interveni Menasha. Știi, Waldemar, m-a recunoscut! M-a recunoscut imediat. Zău, Charlie, așa se și cuvenea, am cheltuit o avere pe tine oferindu-ți siropuri și tratații. Puțină dreptate trebuie să existe pe undeva.

Desigur, prin Humboldt aflasem despre unchiul

Waldemar. Fusesse unicul fiu, cu patru surori mai mari și o mamă exagerată; un tip foarte răzgâiat, puturos, stâlp de tripou, dat afară din școală, ciupind de la surori și șterpelindu-le bani din poșetă. Până la urmă s-a plasat într-o situație de protejat și față de Humboldt. I-a devenit mai

curând frate decât unchi.

Rolul de adolescent era singurul pe care-l înțelegea.

Mă gândeam că viața este mult mai generoasă decât mi-am dat eu vreodată seama. Ne copleșește cu mult mai multe lucruri decât pot percepe simțurile și judecata noastră. O singură viață, cu poveștile ei de dragoste, cu ambițiile operetistice, cu dolarii și cursele de cai, și proiectele de căsătorie, și azilurile de bătrâni nu reprezintă, la urma urmei, decât un polonic muiat o singură dată în această supraabundență. Dar viața se năpustește și din interior. Iată o încăpere ca aceasta a unchiului Waldemar, mirosind a cârnații care fierbeau pentru prânz, cu Waldemar ghemuit pe marginea patului, gătit pentru a primi o vizită, cu capul și fața mișcător de asemănătoare cu ale lui Humboldt, dar cu înfățișarea de păpădie pufoasă la care tot galbenul s-a prefăcut în cenușiu; iată cămașa verde a bătrânului, închisă până în gât; priviți costumul lui bun atârând în colț pe un umeras de sârmă (urma să aibă parte de o înmormântare ceremonială); iată sacoșele și gentile sub patul lui, și pozele cu cai și cu favoriți la curse agățate pe pereți, și fotografia lui Humboldt de pe o copertă de carte din zilele când Humboldt era imposibil de frumos. Dacă astea ar fi, literalmente, tot ce înseamnă viață, atunci poezioara Renatei despre Chicago: „Fără aeroportul cel mare, viața ar fi disperare”, reprezintă adevărul adevărat. Și tot ce poate face aeroportul cel mare este să-ți schimbe decorul și să te poarte de la o tristețe la alta, de la o plictiseală la alta. Dar de ce m-a toropit un soi de slăbiciune la începutul acestei întrevederi cu unchiul Waldemar, în prezența lui Menasha și a Renatei? Pentru că fiecare experiență, legătură sau relație presupune mult mai mult decât poate percepe obișnuita noastră stare de conștientă, viața cotidiană a ego-ului nostru. Da. Vedeți, sufletul aparține

unei vieți mai ample, atotcuprinzătoare, din afara noastră. Așa trebuie să fie. Deprins să consider această existență a mea drept existența prezentă, una dintr-o serie, nu am fost foarte surprins să-l întâlnesc pe Menasha Klinger. Evident, el și cu mine eram membri permanenți ai unei congregații umane mai vaste, mai extinse, și dorința lui de a se vedea îmbrăcat în brocart și de a-l interpreta pe Rhadames în Aida se asemuia cu ardoarea mea de a-i depăși cu multe capete pe intelectualii din aceeași generație cu mine. care-și pierduseră sufletul imaginativ. O, pe câțiva dintre acești intelectuali îi admiram fără limită, îndeosebi pe prinții științei, astrofizicienii, matematicienii puri și așa mai departe. Dar în legătură cu problema cea mai importantă nu se făcuse nimic. Problema cea mai importantă, așa cum a arătat și Walt Whitman, este problema morții. Spre Menasha mă trăgea muzica, Prin mijloacele muzicii, un om afirmă că ceea ce nu-și găsește răspuns din punct de vedere logic, își poate găsi răspuns sub o altă formă. Sunete fără un înțeles determinat devin din ce în ce mai pline de conținut, iar muzica tot mai profundă. Aceasta e menirea unui astfel de om. Dar și eu, în ciuda letargici și a slăbiciunii, mă aflu aici dintr-o rațiune înaltă. Ce anume era aceasta aveam să mă gândesc mai târziu, când voi sta să privesc îndărăt, la viața mea din secolul douăzeci. Calendarele se vor dezintegra sub privirea spiritului. Dar va rămâne un colț de decembrie cu o călătorie într-un metrou cu vagoane mânjite de bande de minori, și o femeie frumoasă în urma căreia păseam pe faleză -, în timp ce în urechi îmi răsunau pocnetele sacadate din barăcile de tras la țintă, iar nările mi-erău gâdilăte de mirosul floricelelor și al hot-dog-ului - gândindu-mă la trupul ei, la hainele ei scumpe, și la prietenia mea cu Von Humboldt Fleisher, care mă adusese la Coney Island. În purgatoriul meu mediativ voi vedea toate astea dintr-o

perspectivă diferită și voi înțelege, poate, cum se acumulau toate aceste ciudățenii, voi înțelege de ce în clipa când am dat ochi cu Waldemar Wald, s-a deschis în mine un estuar emoțional. Waldemar îmi spunea acum: - Vai de mine, e o veșnicie de când nu mi-a mai făcut cineva o vizită. Am fost dat uitării. Humboldt nu m-ar fi îngropat niciodată într-o hazna ca asta. Era un aranjament temporar. Haleala-i îngrozitoare, iar îngrijitorii-s foarte aspri, îți spun: „Tacă-ți gura, ești pe altă lume”. Toți de pe aici sunt din Insulele Caraibe. Cine nu-i de-acolo, e un gunoi. Humboldt a făcut odată o glumă: „Doi înseamnă tovărășie, trei sunt gunoi”.

— Dar el te-a vârat aici, interveni Renata.

— Numai până când avea să-și pună la punct câteva probleme. Toată săptămâna înainte de a muri căutase un apartament pentru noi doi. Am mai locuit noi odată trei luni împreună și a fost grozav. Dimineața, ca într-o adevărată familie, luam micul dejun, ouă cu șuncă, și apoi discutam despre baseball. Eu am făcut un microbist din el, știați asta? În urmă cu cincizeci de ani, i-am cumpărat prima mânășă de baseball. L-am învățat jocul. La fel și la fotbal. L-am învățat cum se trage un șut. Casa vagon a mamei mele avea un coridor foarte lung, în care jucam. Când taică-su a închis ochii, a rămas o casă numai de femei și mi-a revenit mie datoria să fac din el un băiat american. Femeile alea numai rău ne-au făcut. Dacă ar fi doar numele pe care ni le-au dat - Waldemar! Băieții mă strigau Walla-Walla. Nici el n-a scăpat mai ieftin. Humboldt! Toanta de soră-mea l-a botezat după o statuie din Central Park.

Toate astea mi-erau cunoscute din încântătorul poem al lui Humboldt, Unchiul Arlechin. Arlechinul Waldemar, în zilele de demult, în West End Avenue, după ce surorile sale care erau funcționare plecau la lucru, se trezea la

ceasurile unsprezece, se îmbăia timp de o oră, se bărbiera cu o lamă nouă Gillette, și apoi își lua micul dejun. Maică-sa stătea pe lângă el ca să-i ungă cu unt cornurile, să curețe pielea de pe pestele alb și să-i scoată oasele, și să-i toarne cafeaua în timp ce el își citea ziarele. Pe urmă, băiatul îi ciupea câțiva dolari, și ieșea în oraș. La masa de seară discuta despre Jimmy Walker și Al Smith. După părerea lui Humboldt, el era americanul familiei. Aceasta era funcția lui printre femeile din clan și pe lângă nepotul său. Când se difuzau la radio conferințele naționale ale partidelor politice, Waldemar era în stare să strige catalogul statelor, alături de crainic: „Idaho, Illinois, Indiana, Iowa” – și lacrimi patriotice îi umpleau ochii.

— Domnule Wald, am venit să vă văd în legătură cu hârtiile lăsate de Humboldt. V-am spus la telefon. Am o scrisoare de la Orlando Huggins.

— Da, îl cunosc pe Huggins, ăla ca o dușcă lungă de apă chioară. Dar eu vreau să te întreb ceva în legătură cu hârtiile. Sunt un material de valoare, sau nu?

— Uneori, interveni Menasha, citești în Times că o scrisoare a lui Robert Frost a fost cumpărată cu opt sute de dolari. Ca să nu mai vorbim de Edgar Allan Poe.

— Dar ce conțin aceste hârtii, domnule Wald? întrebă Renata.

— Mă rog, trebuie să vă spun că niciodată n-am înțeles o iotă din ce scria el. Eu nu-s un mare cititor. Ceea ce scria Humboldt mă depășea. Pe terenul de sport, Humboldt putea lovi ca un haidamac. Cu umerii lui, gândiți-vă numai ce forță punea în fiecare mișcare. Dacă era după mine, ar fi sfârșit în Liga Națională de Baseball. Dar a început să dea târcoale bibliotecii din Strada 42, și să mănânce rahat împreună cu trântorii ăia care zac acolo pe scări. Și m-am pomenit cu el că publică poeme intelectuale în reviste, în reviste din alea fără poze.

— *Haide, haide, Waldemar, îl întrerupse Menasha - inima îi clocotea de emoție și vocea i se ridica întruna. Eu îl cunosc pe Charlie de mic copil. Vreau să-ți spun că poți avea încredere în Charlie. Cu multă vreme în urmă, de îndată ce l-am văzut, mi-am spus: „La copilul ăsta, ce-i în gușă și-n căpușă”. Și acum a mai îmbătrânit și el. Deși în comparație cu noi e verde ca bradul. Așa că, Waldemar, de ce să nu-i vorbești deschis și să nu-i spui tot ce-ți stă pe inimă?*

— *Hârțiile lui Humboldt n-au probabil prea mare valoare ca documente în sine, am spus. Am putea încerca să le vindem unui colecționar. Dar poate că printre ele se găsește ceva ce-ar putea fi publicat.*

— *Au o valoare pur sentimentală, interveni Renata. Ca mesaj de la un vechi prieten dus pe lumea cealaltă.*

Waldemar se uită la ea cu încăpățănare:

— *Dar dacă totuși nint valoroase, de ce să mă las eu fraierit? Sunt sau nu în drept să mă aleg cu ceva de pe urma lor? Vreau să spun, de ce să zac eu pe viață în păduchelnița asta? De îndată ce mi s-a arătat necrologul lui Humboldt publicat în limes - Dumnezeuule! Închipuăți-vă ce-am simțit! De parc-ar fi fost propriul meu copil, ultimul din familie, carne din carnea mea și sânge din sângele meu. Am plecat acolo cât de repede am putut și am urcat în camera lui. Jumătate din lucrurile lui Humboldt dispăruseră. Puseseră mâna pe ele copoi și administrația hotelului. Banii lichizi și stiloul și mașina de scris, ia-le de unde nu-s.*

— *Ce rost are să clocești hârțiile astea și să visezi c-o să dai lovitură? spuse Menasha. Mai bine dă-le cuiva care știe despre ce-i vorba.*

— *Nu te desolidariza de mine, îi răspunse Waldemar. Doar în treaba asta mergem mână-n mână. Uite ce am de gând să fac - am să fiu sincer cu dumneata, domnule*

Citrine. De multă vreme aş fi putut să negociez hârtiile astea. Dacă vrei să ştii părerea mea, au mare valoare.

— Le-ai citit deci.

— Asta-i bună! Sigur că le-am citit. Ce dracu' vrei să fac toată ziua aici? Dar pentru mintea mea n-au nici cap, nici coadă.

— N-am nici cea mai mică intenţie de a te trage pe sfoară, i-am răspuns. Dacă au vreo valoare, am să ți-o spun cinstit.

— De ce să nu luăm un avocat şi să redactăm un document legal? zise Waldemar.

Era unchiul lui Humboldt, fără nicio îndoială. Am devenit foarte convingător. Niciodată nu fac uz de atâtea argumente raţionale ca atunci când doresc cu ardoare un anumit lucru. Faptul că eu sunt cel care trebuie să-l aibă apare ca cea mai justă şi mai firească concluzie.

— Putem face ca lucrurile să arate cât mai legal cu putinţă, am spus. Dar nu crezi c-ar trebui mai întâi să le citesc? Cum pot să-mi dau o părere fără să examinez mai întâi hârtiile?

— Atunci citeşte-le aici, îmi spuse Waldemar. Menasha interveni din nou:

— Tu ai jucat întotdeauna elegant, Charlie. Asumă-ţi riscul.

— În ce priveşte eleganţa jocului, eu nu prea pot să mă laud, spuse Waldemar

Aveam impresia că e gata să plângă, în asemenea hal îi tremura vocea, între el şi moarte se inter-punea atât de puţin! Pe roşul chelit şi zgrunţuros al covorului jerpelit, o debilă pată de soare leşinat de decembrie spunea: „Nu plânge, băiete ” Inaudibile furtuni de lumină, dezlănţuite la nouăzeci şi trei de milioane de mile depărtare, foloseau o scoarţă jigărită, o zdreanţă ţesută de mâini omenşti, pentru a transmite un mesaj prin fereastra soioasă a unui

azil. Și inima mi s-a muiat de emoție. Aș fi vrut să-i comunic ceva de mare însemnătate. Va trebui să trecem prin amarnicele porți ale morții, aș fi vrut să-i spun, și să ne descotorosim de aceste minerale de împrumut care ne conțin, dar doresc să-ți spun, frate Waldemar, că pe mine mă frământă bănuiala că lucrurile nu se sfârșesc aici. S-ar putea ca gândul la viața pe care o ducem în prezent să ne chinuie mai târziu cu aceeași intensitate cu care ne chinuie acum gândul la moarte.

Până la urmă l-am îmbrobodit cu bunul meu simț și cu cinstea mea, și iată-ne pe toți patru în genunchi, trăgând afară tot felul de obiecte de sub patul lui: papuci de casă, o veche bilă de popice, un joc de baseball miniatural, cărți de joc, zaruri, cutii de carton, valize și, în sfârșit, o relicvă pe care am putut-o identifica: mapa lui Humboldt. Vechea servietă a lui Humboldt, cu mânerulele uzate, cea care, burdușită cu cărți și flacoane de pilule, călătorea întotdeauna pe bancheta din spate a Buickului său.

— Așteaptă puțin, aici am dosarele mele, zise Waldemar aferat. Dumneata o să le încurci. Lasă-mă pe mine.

Renata, în genunchi pe jos alături de noi, șterse servieta de praf cu șervețele de hârtie. În orice moment voiai, îți spunea: „Ține un șervețel de hârtie”, și-ți întindea unul. Waldemar scoase afară câteva poliție de asigurare și un pachet de cartele perforate, ale Asigurărilor Sociale. Urmărea câteva poze de cai, pe care ni le prezentă drept un set aproape complet al câștigătorilor derby-ului din Kentucky. Pe urmă, asemenea unui poștaş miop, frunzări o serie întreagă de plicuri, îmi venea să-i spun: „Mai repede!”

— Asta-î! zise în cele din urmă.

Pe plic era scris numele meu, în caligrafia strânsă,

mâzgălită, a lui Humboldt.

— *Ce-i înăuntru? Ia să văd, se repezi Renata. Am luat din mâna bătrânului un plic din hârtie groasă cafenie, voluminos și greu.*

— *Va trebui să-mi dai o chitanță, zise Waldemar.*

— *Desigur. Renata, vrei să fii bună să faci o chitanță? Ceva în genul: „Primit de la domnul Waldemar Wald documente lăsate mie prin testament de Von Humboldt Fleisher”. O s-o semnez eu.*

— *Ce fel de documente? Ce e de fapt în plic?*

— *Ce conțin? întrebă Waldemar. Unul e o lungă scrisoare personală adresată domnului Citrine. Pe urmă două plicuri sigilate pe care nu le-am deschis, pentru că sunt însoțite de niște instrucțiuni care spun că, dacă le deschizi, se întâmplă ceva cu drepturile de autor. Oricum, sunt niște duplicate, sau poate că duplicate ale unor duplicate. N-aș ști să spun. Toată treaba asta pentru mine n-are nici cap, nici coadă. Poate că dumneata ai să înțelegi. Oricum, însă, dacă-mi dai voie mie, ultimul supraviețuitor al familiei, să-ți spun ce mă frământă, atunci află că toți morții mei sunt răspândiți care-ncotro, unu-i îngropat aici, altul la dracu-n praznic, soră-mea în fundătura aia care se cheamă Valhalla pentru evreii germani, iar nepotu-meu la cimitirul săracilor. Ce doresc din toată inima este să-mi reunesc familia. Se amestecă și Menasha:*

— *Pe Waldemar îl râcăie că Humboldt e îngropat într-un loc prost. Foarte departe și în țara nimănui.*

— *Dacă această moștenire are vreo valoare, reluă Waldemar, primii bani trebuie cheltuiți pe deshumarea băiatului și mutarea lui. Nu-i musai să fie dus la Walhalla. Acolo s-a dus soră-mea pentru că voia să țină pasul cu familiile bune. Ea avea complexul evreilor germani. Dar vreau să-i reunesc pe toți. Să-mi adun morții, spuse bătrânul parior.*

O solemnitate neașteptată. Am schimbat o privire cu Renata.

— *Te poți bizui pe Charlie că o să te sprijine, îl asigură Menasha.*

— *Am să-ți scriu și am să te înștiințez asupra a ceea ce am găsit în aceste hârtii, am spus. Și îți făgăduiesc că, de îndată ce ne întoarcem din Europa, voi avea grijă de toate. Poți începe să organizezi o alee de cimitir. Chiar dacă hârtiile astea nu au valoare comercială, eu sunt gata să-mi asum cheltuielile înmormântărilor.*

— *Ce ți-am spus eu, i se adresa Menasha lui Waldemar. Dintr-un băiat cum a fost băiatul ăsta, nu putea ieși decât un gentleman*

Am ieșit cu toții afară, îi țineam pe ambii bătrâni de câte un braț scheletic, acolo, la încheietura dublă a cotului, unde radiusul se întâlnește cu osul cubital, promițându-le amândurora că ținem legătura. Pășind agale în urma noastră, Renata, cu fața ei albă și pălăria mare, era incomparabil mai substanțială decât fiecare dintre noi. Pe neașteptate spuse:

— *Dacă Charles spune c-o s-o facă, fiți siguri că o s-o facă. Noi o să plecăm, și el o să se gândească la dumneavoastră.*

Într-un colț a verandei reci zăceau scaunele cu rotile, din metal lucitor, ușor, tubular, inoxidabil, pliate ca niște lilieci.

— *Oare s-ar supăra cineva dacă m-aș așeza într-un scaun din astea? am întrebat.*

M-am așezat într-unul și i-am spus Renatei:

— *Plimbă-mă!*

Bătrânii nu prea știau cum să ia faptul că o vedeau pe femeia aceea somptuoasă, strălucitoare, râzând cu dinții ei minunați, și făcându-mi vânt în sus și-n jos pe podiumul povârnit.

— Renata, nu te purta ca o nebună, i-am spus. Îi jignești, împinge ușurel.

— Mânerele astea blestemate sunt ale naibii de reci, mi-a răspuns.

Își trase pe mâini mănușile lungi, cu mișcări de o fermecătoare eleganță, trebuie să recunosc.

În viteza zgomotoasă a metroului urlător și tânguitor, am început să citesc lunga scrisoare, prefăta la darul lui Humboldt, înmânându-i Renatei, una câte una, paginile ca foițele de ceapă. Pierzându-și orice curiozitate după ce-și aruncase ochii pe câteva file, îmi spuse:

— Zi-mi și mie când ajungi la subiect. Știi bine că nu mă prea omor după filosofic.

N-aș putea spune că o condamn, în fond, Humboldt nu era prietenul ei prețios, pierdut în noaptea fără de timp a morții. Nu exista niciun motiv ca să fie și ea impresionată, cum eram eu. Nu făcea niciun efort să adopte starea mea de spirit și nici n-aș fi dorit s-o văd că încercă.

„Dragul meu Hahaler, scria Humboldt, mă aflu într-o situație neplăcută: devin tot mai lucid, pe măsură ce fizicește mă simt tot mai slăbit. Printr-un afurisit de ciudat aranjament, nebunii au întotdeauna un surplus de energie de cheltuit. Și dacă bătrânul William James avea dreptate și fericirea înseamnă a trăi la maximum de intensitate a energiei, iar pe de altă parte dacă menirea noastră aici este de a urmări fericirea, atunci nebunia e pură beatitudine și, de asemenea, se bucură de suprema aprobare civică”.

Acesta era genul de raționamente la care se împotrivea Renata. Sunt de acord că nu e o practică mintală prea reconfortantă.

„Trăiesc într-un loc mizer, continua el. Și mănânc mâncăruri proaste. Am consumat vreo șaizeci sau

șaptezeci de mese la rând alcătuite numai din preparate reci. Cu o asemenea dietă, nu te poți înălța la arta sublimă. Pe de altă parte, însă, pastrama și salata de cartofi cu piper par să se împace bine cu judecata calmă. Nu iau cina în oraș. Mănânc în cameră. Și între cină și ora de culcare e un colosal interval de timp, în care șed pe după jaluzelele trase (și cine ar rezista să se uite afară optsprezece ore pe zi?) și îndrept greșeli vechi. Mă gândesc uneori că aș putea face o cerere către moarte să mă mai păsuiescă un pic, pentru că sunt adânc antrenat în acțiuni laudabile. Oare și când va fi să mor voi încerca să-mi păstrez controlul, ca atunci când fac dragoste? – «Fă asta, fă aia, nu te mișca, zvârcolește-te, sărută-mă, scar-pină-mă cu unghiile pe spate... nu-mi atinge coaiele...»? Oricum, de astă dată, moartea va fi partenerul înflăcărat”.

— Bietul de el, exclamă Renata, acum reușesc să-l înțeleg. Cunoscut acest tip de bărbat.

„Și așa, Charlie, pe măsură ce zilele de luciditate și de slăbiciune vin și pleacă, mă gândesc adeseori la tine, și mă gândesc cu acea înțelegere pe care o dobândești la capăt-de-drum. Că am fost nedrept cu tine e foarte adevărat. Chiar în timp ce te făceam albie de porci, cu atâta deliberare și cu atâta înverșunare, știam că tu, la Chicago, te zbăteau pentru mine, și te consultai cu diverși tipi în spatele meu, ca să-mi obții o slujbă. Am spus despre tine că ești un trădător, o iudă, o coadă de topor, lingău, carierist, fățarnic. Întâi am nutrit împotriva ta o furie neagră, și mai apoi o mânie turbată, roșie și arzătoare. Ambele însă au fost copioase. Realitatea este că mă rodeau remușcările în legătură cu cecul frăției de sânge. Știam că atunci când ți-am făcut-o, plângeai moartea lui Demmie Vonghel. Mă sufoca perfidia și m-am descărcat pe tine. Dobândiseși Succesul. Și, ca și cum asta n-ar fi fost de ajuns, voiai să mai fi și o o personalitate de înaltă ținută

morală. Așa? Atunci dracii să te ia, asta o să te coste câteva mii de dolari. A fost o cursă. Voiam să-ți ofer prilejul de a mă ierta. Iertându-mă, deveneai vulnerabil. Această bunătate prostească a ta ți-ar fi știrbit simțul realității și, cu simțul realității știrbit, ai fi suferit și tu ceea ce sufeream eu. Firește, toată această nebunesc de încălțită urzeală era inutilă. Oricum aveai să suferi, pentru că fuseseși năpăstuit cu glorie și cu bani. Zborul tău amețitor prin cerurile înflorite ale succesului, și așa mai departe! Simțul adevărului înnăscut în tine, dacă nu altceva, și tot avea să te facă să-ți vină greață. Dar «raționamentul» meu, dezvoltat în nenumărate formule, asemenea lanțului de formule de chimie de pe tabla unei clape de liceu, mă transpunea în adevărate stări de extaz. Eram nebun. Clămpăneam din mințile fărâmițate ale capului meu de smintit. Mai târziu, am căzut într-o deprimare și o muțenie care au ținut un timp lung, lung. Zăceam în cușcă. Zile de gorilă încruntată.

Mă întreb de ce oare figurai tu atât de proeminent în obsesiile și fixațiile mele? Poate că ești unul dintre oamenii aceia care stârnesc sentimente familiale, ești tipul fiu-și-frate. Ia însă aminte, tu ții să stârnești sentimente, dar nu neapărat să le și returnezi. Fluxul curentului trebuie să curgă în direcția ta. Tu m-ai incitat la legământul nostru de frăție de sânge. Desigur că eram un entuziast, dar am acționat pe baza unei sugestii care emana de la tine. Totuși, vorba cântecului: «Cu toate defectele tale, eu tot te mai iubesc». Ești o co-omoară, asta ești.

Dă-mi voie să-ți spun un cuvânt și despre bani. Când am folosit cecul acela de frate de sânge, nu m-am așteptat să-ți lichidez fondurile. L-am completat din răzbunare pentru că nu ai venit să mă vizitezi la Bellevue. Am suferit; și tu nu mi-ai fost aproape, cum ar fi trebuit să-mi fie un prieten afectuos. Am hotărât să te pedepsesc să te lovesc

să te amendez. Ai acceptat penalizarea, în consecință ai acceptat și păcatul. Ai împrumutat spiritul meu ca să-l croiești pe Trenck. Fantoma mea a ajuns star pe Broadway. Această amăgire care la lumina zilei își arată fața crăpată, vătămată și murdară. Nu văd cum altfel aş putea s-o numesc. Iubita ta a murit în junglă. Ea nu te-a lăsat să vii la Bellevue – am aflat acest lucru. Oh! Puterea banului îmbinată cu mrejele artei – dolarii ca pereche a sufletului tău: un mariaj pe care nimeni nu a avut curiozitatea să-l studieze.

Și știi ce-am făcut cu cei șase mii de dolari? Cu o parte din ei am cumpărat un Oldsmobile. Ce aveam de gând să fac pe Greenwich Street cu o mașină atât de mare și de puternică n-aș putea să-ți spun. Mă costa o avere garajul, mai mult decât chiria pentru cotineaua mea de la etajul cinci fără lift. Și ce s-a întâmplat cu automobilul ăsta? Am fost internat în spital și, când am ieșit de acolo după un tratament prin șocuri, nu mi-am mai putut aduce aminte unde l-am lăsat. N-am reușit să găsesc nici chitanța, nici numărul de înregistrare. A trebuit să mi-l scot din cap. Dar o bucată de timp am condus o mașină dată naibii. Devenisem capabil să-mi observ singur unele dintre propriile mele simptome. Pleoapele, de pildă, căpătau o culoare violet-închis din cauza insomniei demențiale. Noaptea târziu treceam cu câțiva golani în mașină prin fața teatrului Belasco sile spuneam: «Iată spectacolul-bombă care a plătit pentru automobilul ăsta atât de puternic». Declar că-ți purtam pică pentru că ai crezut că am să ajung marele poet american al secolului. Ai venit din Madison, Wisconsin, ca să-mi spui acest lucru. Și n-am ajuns, și câți oameni așteptau asemenea poet! Câte suflete au sperat în tăria și în dulceața unor cuvinte mesianice care să purifice conștiința de tina ei stătută, câți au așteptat să afle de la un poet ce s-a întâmplat cu cele

trei sferturi de viață de care, evident, am fost frustrați. Dar în acești ultimi ani n-am fost în stare nici măcar să citesc poezie, darmite s-o scriu! Acum câteva luni, deschizând Phaidros, n-am fost în stare să citesc. Sunt dărâmat. Învelișul mi-a fost smuls. Conținutul, pisat. E împrăștiat tot. N-am avut tăria. să suport frumoasele cuvinte ale lui Platon și am început să plâng. Eul meu original, proaspăt, nu mai există. Uneori îmi spun: «Poate că m-aș putea vindeca». Dacă aș proceda cu deșteptăciune. A proceda cu deșteptăciune înseamnă a căuta plăceri mai simple. Blake a avut dreptate când a afirmat că plăcerea este hrana intelectului. Și dacă intelectul nu poate digera carne (adică Phaidros), îl cocolesti cu pesmeți și lapte cald”.

Când am citit cuvintele despre eul proaspăt, original, am început și eu să plâng, iar marea, benignă Renata a clătinat din cap când m-a văzut, de parc-ar fi vrut să spună: „Poftim, bărbații!” Sau de parc-ar fi vrut să spună: „Ce ți-e și cu acești sărmani monștri misterioși! Îți croiești cu greu drum în labirint, și dai peste minotaur vărsând lacrimi în fața unei scrisori”. Dar îl revedeam pe Humboldt în zilele tinereții lui, înveșmântat în curcubeie, rostind cuvinte inspirate, afectuos, inteligent, în acele zile, răul din el nu era decât un infimezimal punct negru, o amibă. Faptul că a menționat pesmeții mi-a readus în minte covrigul uscat pe care-l ronțăia în acea zi de arșiță, pe trotuar, în ziua aceea am dat dovadă de josnicie. M-am purtat foarte urât. Ar fi trebuit să mă apropiu de el. Ar fi trebuit să-i strâng mâna. Ar fi trebuit să-l sărut. Dar să fie adevărat că asemenea acțiuni au rezultate? Și-apoi arăta îngrozitor. Capul lui era numai pânze de păianjen cenușii, ca un tufiș năpădit de gângăanii. Ochii îi erau roșii și trupul mare îi înota în costumul cenușiu. Arăta ca un bătrân bizon ce trăgea să moară, și eu am dat bir cu fugiții. Poate

că asta s-a întâmplat chiar în ziua în care mi-a scris această frumoasă scrisoare.

— *Hai, hai, băiețuș, mi-a spus Renata cu blândețe. Șterge-ți ochii.*

Mi-a întins o batistă înmiresmată, care degaja un parfum bizar, de parcă ar fi ținut-o între picioare și nu în poșetă. Mi-am îngropat fața în ea și, în chip curios, a avut efect, m-a îmbărbătat în oarecare măsură. Fata asta avea o înțelegere adâncă a unor anumite lucruri fundamentale.

„Azi-dimineață, continua Humboldt, strălucea un soare luminos. Pentru unii dintre cei vii, a fost o zi frumoasă. Deși de câteva nopți somnul nu s-a mai atins de mine, mi-am adus aminte cum e când faci o baie, și te bărbierești, și ieși micul dejun, și ieși în lume. O lumină slabă, de culoarea lămâii, clătea străzile. (Speranță pentru această sălbatic combinată operație umană care se numește America?) M-am gândit să mă duc la Brentano și să răsfoiesc un exemplar din Scrisorile lui Keats. În timpul nopții îmi venise în minte ceva ce-a spus Keats despre Robert Burns. Cum o imaginație luxuriantă își sufocă gingășia în vulgaritate și în lucruri accesibile. Căci primii americani au fost înconjurați, la început, de păduri dese; pe urmă au fost înconjurați de lucruri accesibile; și acestea erau tot atât de dese ca și pădurile. A devenit o problemă de încredere - încrederea în egala suveranitate a imaginației. Stând în picioare la Brentano, am început să copiez pasajul respectiv, dar s-a apropiat de mine un funcționar și mi-a luat exemplarul din Scrisorile lui Keats. Și-o fi închipuit că sunt un prăpădit de prin azilurile din Bowery. Așa încât am plecat de acolo și, cu asta, ziua frumoasă a luat sfârșit pentru mine. M-am simțit ca Emil Jannings într-unul din filmele lui. Un fost miliardar, ruinat de băutură și de femei, se întoarce în orașul lui, ca un bătrân vagabond, și încearcă să privească pe fereastra

propriei sale locuințe, în care tocmai avea loc nunta ficei lui. Dar un polițist îi spune să-și ia valea, și bătrânul se îndepărtează, iar un violoncel cântă Elegie de Massenet.

Și-acum, Charlie, mă întorc la pesmeți și lapte cald. Marile inițiative desigur că mă depășesc, dar spiritul meu e încă ciudat de intact. Spiritul acesta, călit să țină piept nenorocirilor, reale sau imaginare, ale vieții e pentru mine, în aceste zile, un fel de tovarăș, îmi stă alături și ne înțelegem foarte bine. Pe scurt, simțul umorului nu m-a părăsit, și acum, când pasiunile mai mari și mai ambițioase s-au mistuit, simțul umorului mi s-a înfățișat dinainte, făcându-mi o demodată plecăciune desprinsă din paginile lui Molière. Și s-a înfiripat o legătură.

Îți aduci aminte cum ne-am amuzat noi la Princeton încropind un scenariu de film despre Amundesen și Nobile și Caldofredo Canibalul? Mi-am spus mereu că din asta o să iasă o operă clasică. Am dat scenariul unui tip, Otto Klinsky, de la R.C.A. Asta mi-a promis să-l dea verișoarei frizerului lui Sir Laurence Olivier, care e soră cu o femeie de serviciu de la Time and Life, care-i mama coafezei doamnei Klinsky. Însă, pe undeva printre aceste canale, scenariul nostru s-a pierdut. Mai am însă o copie. Ai s-o găsești între aceste hârtii”.

Într-adevăr am găsit-o. Eram curios să recitesc scenariul.

„Dar nu acesta e darul meu către tine. În fond, am colaborat amândoi la el și ar fi meschin din partea mea să-l numesc «dar». Nu, am ticluit o altă poveste, și cred că valorează milioane. Această mică operă a fost importantă pentru mine. Printre altele, mi-a oferit ceasuri de amuzament sănătos pe parcursul anumitor nopți, eliberându-mă de gândurile legate de blestemata ursită, încheierea diferitelor părți mi-a dăruit bucuria unei intrigi bune. Terapia prin plăcere. Ți-o spun ca scriitor – noi am

avut câteva diforme trupuri americane peste care a trebuit să potrivim veșmintele artei. Și bucuria artei nu a avut destul material ca să înveșmânteze acele brațe și picioare grosolane. Dar prefața asta se lungește prea mult. Pe pagina următoare începe «Proiectul» meu. Am încercat să-l vând. L-am oferit câtorva, dar n-au fost deloc interesați. Nu am forța să insist. Oamenii nu doresc să mă vadă. Ți amintești de ziua când m-am dus la Longstaff? Acum nu-mi mai merge. Fetele de la recepție mă alungă. Bănuiesc că arăt ca mortul înfășurat în giulgiu care scheuna și gângăvea pe străzile Romei. Pe când tu, Charlie, ești încă în floarea vieții și ai nenumărate relații. Oamenii vor acorda toată atenția Hahalerului, autorului lui Trenck, cronicarului vieții lui Woodrow Wilson și a lui Harry Hopkins. Toate astea n-or să-ți parvină decât după ce dau ortu' popii. Dar atunci vor constitui o moștenire fabuloasă și vreau să ai parte de ea. Pentru că ești un păcătos și un om admirabil în același timp.

Bunul moș Henry James, cel despre care doamna Henry Adams spunea că plapuma îi era mult mai mare decât s-ar fi putut întinde, afirma că forța creatoare asimilează mai bine sugestiile decât cunoașterea extensivă. Eu n-am fost niciodată handicapat de cunoaștere. Faptele din acest «Proiect» provin din rubricile de scandal ale gazetelor, pe care le-am citit întruna cu fidelitate. Verbum sapientiae¹ – cred că ăsta-i dativul. S-ar părea că scenariul se bazează pe un fapt adevărat.

Proiect de scenariu

I

Un tip pe care-l cheamă Corcoran, autor de succes, n-a mai putut da nimic în ultimii ani. A încercat subiecte cu înotători submarini, cu para

1. Verbum sat sapienti – înțeleptului îi ajunge un

cuvânt (lat.).

șuțiști, dar fără niciun rezultat. Corcoran e însurat cu o femeie foarte autoritară. O asemenea femeie ar fi fost o soție strașnică pentru Beethoven, numai că Beethoven n-a vrut să audă de așa ceva. Pentru rolul lui Corcoran mă gândesc la cineva ca Mastroianni.

II

Corcoran întâlnește o tânără frumoasă cu care are o aventură. Biata Marilyn Monroe, dac-ar fi trăit, ar fi fost ideală pentru rolul ăsta. Pentru prima dată de mulți ani încoace, Corcoran simte gustul fericirii. Și, într-un acces de inițiativă, ingenuitate și cutezanță, face o escapadă cu ea într-un loc îndepărtat, în timp ce dezagreabila soție stă la căpătâiul tatălui ei bolnav. Profitând de acest prilej, Corcoran și fata pleacă. Nu știu unde. În Polinezia, în Noua Guinee, în Abisinia, într-un loc îndepărtat și minunat, unde se cântă la țiteră. Frumusețea locului e încă pură și urmează câteva săptămâni de vrajă. Căpeteniile de trib îi primesc în vizită pe Corcoran și pe iubita lui. Au loc vânători și dansuri și se organizează festinuri. Fata e un înger. Se scaldă împreună în helestee, plutesc printre gardenii și nalbe. Noaptea, peticele de paradis se apropie și mai mult. Simțurile își dau frâu liber. Viața se reînnoiește. Drojdia și impuritățile se evaporă.

III

Reîntorcându-se, Corcoran scrie o carte minunată - o carte de asemenea forță și frumusețe, încât nu ar trebui ascunsă publicului. Dar...

IV

Nu o poate publica. Ar râni-o pe soția sa și și-ar distruge căsnicia. Și el are o mamă, și prea puțini oameni au destula tărie ca să se dezbrace de noile superstiții legate de mame și fii. Ar însemna să fie lipsit de iden Jtnte. n-ar fi nici măcar un american, dacă n-ar trece prin acest conflict

câinesc. Dacă n-ar fi fost scriitor, Corcoran n-ar fi mânjit inima angelicei lui iubite scriind o carte despre aventurile lor. Dar, din nefericire, e și el unul din indivizii ăia care scriu. E în primul rând scriitor. Dacă romanul n-ar vedea lumina tiparului, ar muri. Și, pe de altă parte, e caraghios de speriat de nevastă-sa. Nevasta asta trebuie să fie puțin matroana, voioasă, onestă, cam dură, dar nu total respingătoare. Ba chiar atrăgătoare în felul ei. O fată bună, tipul de americană dominatoare. Cred că ar trebui să fie vegetariană convinsă, din acelea care beau lapte și mănâncă jeleu cu miere de albine. Ai putea tu să scoți ceva din asta.

V

Corcoran dă cartea agentului său literar, un greco-american pe nume Zâne Bigoulis. Asta e un rol foarte important. Ar trebui să fie jucat de Zero Mostel. E un comedian de geniu. Dar dacă nu-i ținut în frâu, lasă totul baltă. În orice caz, pe el îl am în minte pentru acest rol. Zâne citește cartea și exclamă: «Magnific!» «Dar n-o pot publica, mi-ar distruge căsnicia», spune Corcoran. Înțelegi, Charlie, Căsnicia 1 Căsnicia fiind unul dintre idoli-tribului (Francis Bacon), originea acestei comedii stă în mărunta seriozitate care a urmat înaltei seriozități a victorienilor. Corcoran are destulă imaginație incit să scrie o carte minunată, dar e încătușat de atitudinile mic-burgheze. La fel cum păcătosul o ia la fugă când nimeni nu-l urmărește, tot astfel și burghezii se zbuciumă când n-au cu cine se lupta. Au strigat după libertate. Le-a venit puhoi. Și nimic n-a mai rămas din ea decât o mână de bușteni de psihoterapie, care plutesc răzleți. «Ce să mă fac?» strigă Corcoran. Amândoi stau și chibzuiesc. Apoi Bigoulis zice: «Tot ce poți face, este să repeți cu Hepzibah călătoria pe care ai făcut-o cu Laverne. Exact același itinerar, urmărind cu fidelitate cartea, în același anotimp. După cei vei fi

reprodus călătoria, ai să poți publica romanul.»

VI

«Nu admit să schimb o vorbă din el, zice Corcoran. Nicio impuritate, nicio trădare a Experienței Trăite.» «Las pe mine, răspunde Bigoulis. O să mă duc înainte peste tot cu tranzistoare, dresuri, calculatoare electronice de buzunar, și o să mituiesc căpeteniile. O să-i pun să organizeze aceleași vânători și festinuri și duplicate ale dansurilor. Când editorul tău o să citească romanul, o să fie bucuros să preia cheltuielile.» «E cumplită ideea de a relua totul cu Hepzibah, răspunde Corcoran. Și înseamnă s-o mint pe Laverne. Și ea are aceleași simțăminte ca și mine față de miraculoasa noastră lună petrecută pe insulă. Aventura aceasta are ceva sacru!» Dar, Charlie, așa cum ne arată romanul Litera stacojie, în țara asta iubirea și minciuna au mers totdeauna mână în mână. Adevărul este realmente fatal. Dimmesdale a spus adevărul și a murit. Dar Bigoulis pledează: «Vrei să-ți apară cartea? Nu vrei ca Hepzibah să te părăsească, și mai vrei să continui și legătura cu Laverne? Dintr-un punct de vedere pur masculin, lucrurile astea sunt perfect logice. Așadar... plecăm în insulă. Îți aranjez eu treburile. Dacă îngropi cartea asta, pierd un comision de o sută de mii de dolari, poate chiar mai mult dacă punem la socoteală și drepturile de ecranizare.»

Văd, Charlie, că am transformat acum locul escapadei în insulă. M-am gândit la Furtuna. Prospero este un Hamlet care reușește să se răzbune prin artă.

VII

Și astfel Corcoran reconstituie cu Hepzibah călătoria făcută cu Laverne. Ah, câtă deosebire! Acum totul nu-i decât parodie, profanare, răs diabolic. Pe care, însă, trebuie să le îndure. La formele superioare de martiriu, secolul XX a adăugat martiriul grotescului. Acesta, vezi tu,

îi aparține artistului. În dorința lui de a juca un rol de frunte în destinul umanității, artistul devine un terchea-berchea și un obiect de batjocură. I se aplică o dublă pedeapsă, și în calitate de așa-zis reprezentant al semnificației și al frumosului, Când artistul-agonic va fi învățat să se lase scufundat și să naufragieze, să întâmpine înfrângerea, să nu revendice nimic, să-și învingă voința și să accepte repartizarea sa în iadul adevărilor moderne, poate că atunci își va redobândi puterile orfice, și la viersul lui pietrele vor dănuți din nou. Atunci, cerul și pământul se vor reîntâlni. După un lung divorț. Cu câtă bucurie de ambele părți, Charlie! Cu câtă bucurie!

Dar toate acestea nu-și au locul în filmul nostru. În film, Corcoran și nevastă-sa se scaldă într-un heleșteu acoperit cu flori. Ea e încântată. El se luptă cu deprimarea care-l copleșește și se roagă să i se dea tăria de a-și juca rolul până la capăt, între timp, Bigoulis îi precede, regizând fiecare episod, mituind căpeteniile, plătind muzicanți și dansatori. Totodată vede în această insulă prilejul unor investiții unice pe contul lui. Plănuiește să construiască aici cel mai mare loc de divertisment din lume. Noaptea, în cortul lui, stă cu o hartă în față, proiectând înălțarea unei catedrale a plăcerilor. Băștinașii vor deveni chelneri, bucătari, hamali, și băieți care să aducă mingile pe terenurile lui de golf.

VIII

După terminarea îngrozitoareii călătorii, Corcoran revine la New York și își publică romanul. Care e un mare succes. Nevastă-sa îl părăsește și cere divorțul. Și-a dat seama că nu ea e eroina acelor scene de iubire. Laverne e scandalizată când descoperă că el a repetat călătoria, sacră pentru ea, cu Hepzibah. Declară că niciodată n-ar putea iubi un bărbat capabil de asemenea trădare. Capabil să facă dragoste cu altă femeie acolo, printre florile acelea,

sub clar de lună! Știuse că e căsătorit. Așa ceva se putea tolera. Dar nu și lucrul ăstălalt, nu și încălcarea încrederii. Nu vrea să-l mai vadă în ochi.

Și, deci, Corcoran rămâne singur cu succesul său; și succesul e uriaș. Știi tu ce înseamnă asta...

Charlie, acesta e darul pe care ți-l fac. Valorează de o sută de ori mult decât cecul tău pe care l-am încasat. Un film ca ăsta ar aduce milioane, și un an de zile s-ar face cozi la cinematografele de pe Third Avenue. Insistă să ți se acorde un procent la încasări.

Ai să scrii un scenariu bun pe baza schiței mele, dacă ai să mă păstrezi prezent în minte, așa cum te-am păstrat și eu când am ticluit cele de mai sus.

Tu ai luat personalitatea mea și ai exploatat-o scriind Von Trenck. Eu am împrumutat elemente de la tine ca să-l creez pe acest Corcoran. Nu te lăsa tentat de caricaturizări. Dă-mi voie să-ți atrag atenția asupra celor spuse de Blake în legătură cu această chestiune: «Hazul îmi place, spune el, dar prea mult haz e lucrul cel mai detestabil. Voioșia e mai bună decât hazul, iar fericirea e mai bună decât voioșia. Gândesc că un om poate fi fericit pe această lume. Și știu că această lume e o Lume a Imaginației și a Viziunii... Copacul care pe tine te mișcă până la lacrimi de bucurie, nu e în ochii altora decât un lucru verde care-ți stă în drum. Unii văd natura doar ca Ridicol plus Diformitate, dar nu prin această prismă o să-mi ajustez eu proporțiile»".

Humboldt mai adăuga doar câteva fraze: „Ți-am explicat de ce am scris un astfel de «Proiect». Realmente, nu mă simțeam destul de tare ca să-mi port marea povară. N-am prea scos-o eu la capăt pe lumea asta, Charlie. Voi evita declarațiile grave, ca să nu mă fac vinovat de o finală lipsă de gust. Să spunem că mă și aflu cu un picior dincolo de pârleaz și, privind îndărăt, te văd pe tine, în depărtare,

trudind încă pe ogoarele ridicolului.

Ajută-l cât poți pe unchiul Waldemar. Fii convins că, dacă există o viață de apoi, o să pun un cuvânt bun pentru tine. Înainte de a te apuca să lucrezi la acest scenariu, ascultă la patefon câteva părți din Flautul Fermecat, sau citește Furtuna, sau pe E.T.A. Hoffmann. Ești puturos, îngrozitor, și mai dur decât îți închipui tu, dar încă nu ești o valoare pierdută. Din punct de vedere uman ești parțial O.K. Se presupune că trebuie să facem ceva pentru speța noastră. Nu-ți ieși din fire din pricina banilor. Înfrânează-ți lăcomia, îți doresc mai mult noroc cu femeile. Și, lucrul cel mai de pe urmă - adu-ți aminte: noi nu suntem ființe naturale, ci supranaturale.

Cu dragoste, Humboldt”.

— *Ei, acum știi și eu de ce am pierdut spectacolul din seara asta de la Scala din Milano, spuse Renata. Aveam bilete pentru astă-seară. Toată strălucirea de acolo - Bărbierul din Sevilla într-o gândioasă interpretare - prilejul de a te afla în mijlocul celui mai muzical public din Europa! Și am sacrificat toate astea! Pentru ce? Ca să ne ducem la Coney Island. Și să ne întoarcem cu ce? Cu o schiță de scenariu idiot. S-ar cuveni să râd.*

De fapt, râdea. Renata era bine dispusă și rareori mi se păruse mai frumoasă ca acum, părul ei negru periat spre spate și legat la ceafă conferind un sens - da, un sens de izbăvire, mățâsos și miraculos. Tonurile de negru cu roșu îi veneau cel mai bine Renatei.

— *Pe tine nu te supără că ai pierdut spectacolul de la Scala. În ciuda tuturor însușirilor care ți se atribuie, nu te dai în vânt după cultură. De fapt, în străfundurile tale, ești un cetățean din Chicago.*

— *Dă-mi voie să-ți compensez pierderea. Ce-i astă-seară la Metropolitan?*

— *Nu, e Wagner, și Liebestod mă plictisește de*

moarte. De fapt, pentru că toată lumea vorbește de filmul ăsta, hai să încercăm să intrăm și noi la Beregata adâncă. Știu, te vād gata să lansezi o remarcă în legătură cu filmele porno. Abține-te! Am să-ți spun eu care-i atitudinea ta: „Lucrurile astea când le faci sunt delicioase, când le vezi sunt murdare”. Și adu-ți aminte că bancurile tale nu vădesc niciun pic de respect față de mine. Întâi îmi ceri să fac tot ce-ți place, și după aceea devin o femeie de o anumită categorie.

Și totuși, era bine dispusă, volubilă și foarte afectuoasă. Luam prânzul în Salonul de Stejar al hotelului, departe de fasolea și cârnații de la azilul de bătrâni. S-ar fi cuvenit să le fi făcut celor doi moșnegi o bucurie și să-i fi scos la prânz în oraș. La masă, poate că Menasha mi-ar fi povestit multe despre mama mea. Mama a murit când eram un băiețandru și tânjeam să aud cum ar fi fost descrisă de un om matur, dacă lui Menasha i se putea aplica asemenea denumire. Pentru mine devenise o persoană sacră. Julius pretindea întotdeauna că nu și-o mai poate aminti deloc. Avea îndoieli și cu privire la memoria mea. De ce atâta ardoare (vecină cu isteria) față de trecut? Din punct de vedere clinic, bănuiesc că era vorba într-adevăr de isterie. Din punct de vedere filosofic, însă, ieșeam mai bine. Platon leagă memoria cu iubirea. Dar nu-i puteam cere Renatei să se târască alături de cei doi babalâci într-un restaurant pescăresc de pe faleză și să petreacă o după-masă întreagă ajutându-i să citească lista de bucate și să deschidă scoicile, ștergându-le untul de pe pantaloni și ferindu-și privirea când își clămpăneau placa dentară, și asta tot numai ca eu să pot discuta despre maică-mea. Ei i se părea ciudat că un om vârstnic, ca mine, dorea cu atâta înfrigurare să audă povestindu-i-se amintiri despre mama lui. Poate că, prin contrast cu cei doi bătrâni, eu i-aș fi apărut mai tânăr, dar, pe de altă parte, e posibil

ca în enervarea ei să ne fi băgat pe toți în aceeași oală. Și astfel, Menasha și cu Waldemar au fost lipsiți de o invitație la masă. În Salonul de Stejar, Renata a comandat caviar. Pretindea că e recompensa ei pentru faptul de a fi călătorit în metrou.

— Și după caviar, îi spuse chelnerului, salată de homar. Ca desert, profiterol. Pentru domnul Citrine, omelette fines-herbes. îl las pe el să comande vinul.

Așa am și făcut, după ce mi-a comunicat ce ar dori. Am comandat o sticlă de Pouilly-Fuisse. Când chelnerul dispăru, Renata îmi spuse:

— Când citești lista, observ că îți fug ochii la prețuri. Nu există niciun motiv să joci rolul băiatului sărac. Poți să faci bani oricând vrei, cu toptanul. Mai ales dacă te înhami alături de mine, mă prind să ajungem Lordul și Lady Citrine. Știu că vizita la Coney Island te-a deprimat. Așa că o să-ți ofer în schimb o plăcere. Aruncă o privire de jur-împrejurul acestui salon, și uită-te la femei - observă cu ce matracuci se înhăitează marile figuri de agenți de bursă, directori de trusturi și avocați de frunte. Și, după aceea, fă o comparație.

— Ai perfectă dreptate. Inima mea sângerează pentru toți.

Chelnerul care servea băuturile veni la masa noastră și începu obișnuitele slugarnice temeneli, ne arătă eticheta, împlântă tirbușonul în dop. Apoi îmi turnă mie puțin vin ca să-l gust, și mă tortură cu tot felul de grațiozități formale care trebuiau luate în seamă.

— Totuși, acum sunt și eu de acord că am făcut bine venind la New York, urmă Renata. Misiunea ta aici s-a încheiat, și asta-i un lucru pozitiv, pentru că a sosit în sfârșit momentul să-ți statornicești viața pe o bază reală; or, pentru asta trebuie să te descotorosești de câteva tone de gunoaie. Sentimentele și emoțiile tale profunde îți fac

cinste, dar ești ca unul din tipii ăia care cântă la mandolină. Gâdili de zece ori fiecare notă. E încântător, dar ce-i prea mult strică. Voi ai să spui ceva?

— *Da, ciudățenia vieții pe acest pământ e de-a dreptul copleșitoare.*

— *Mereu spui „de pe acest pământ”. Mă trec fiorii când te aud. Bătrânul ăla, profesorul Scheldt, tatăl pisicuței tale Doris, ți-a împuiat capul cu lumile lui esoterice superioare, și când îmi vorbești despre ele, simt că amândoi o să ajungem sonați: cunoaștere care n-are nevoie de creier, auz fără urechi, văz fără ochi, morții care sunt alături de noi, sufletul care părăsește trupul în timpul somnului. Crezi într-adevăr în toate poveștile astea?*

— *Le iau destul de în serios încât să le cercetez. Mama mea credea cu sfințenie că sufletul părăsește trupul în somn. În copilărie, îmi vorbea mereu despre așa ceva. Și nu găsesc nimic straniu. Numai cultura mea științifică se împotrivește. Bănuiesc însă că maică-mea avea dreptate. Și lucrurile astea nu mă pot împinge la bizarerie, pentru că sunt deja bizar.*

Oameni la fel de ingenioși ca mine, tot atât de fertili în dorințe ca și mine, precum și alți oameni minunați care-mi erau mult superiori, și-au întâlnit moartea. Și ce este această moarte? Din nou, nessuno să dar ignoranța în ceea ce privește moartea ne distruge. Acestea sunt ogoarele ridicolului, pe care Humboldt mă vedea încă trudind. Niciun om de onoare n-ar putea refuza să-și împrumute spiritul, să-și dăruiască timpul, să-și dedice sufletul acestei probleme a problemelor. Moartea nu a primit încă o provocare serioasă nici de la știință, nici de la filosofie, de la religie sau de la artă...

— *Așadar, socoti că teoriile aiuristice reprezintă soluția cu cele mai mari șanse?*

Am mormăit ceva pentru mine însumi, căci Renata

mai auzise acel citat din Samuel Daniel, iar comparația pe care mi-o făcuse cu un cântăreț la mandolină mă împiedica să-l mai repet cu glas tare. Suna astfel: „În timp ce cunoașterea temătoare stă și chibzuiește, ignoranța cutezătoare a și trecut la fapte”. Ideea mea era că viața pe acest pământ este tot ce vreți numai bună nu, decât dacă învățăm cum să-i pătrundem înțelesul. Or, necunoscând acest lucru, ne simțim copleșiți, gata să ni se frângă inima. Mie mi se frângea inima întruna și lucrul ăsta ajunsese să mă îngrețoseze, să mă obosească.

Renata îmi spuse:

— Într-adevăr, ce-mi pasă mie - venerează ce-ți place, ăsta-i un punct de vedere american și fundamental. Numai că atunci când deschizi ochii, se ivește în ei o licărire melan-calică. ăsta-i un cuvânt făcut de mine, melan-calică. Apropo, mi-a plăcut când Humboldt a spus că ești o co-omoară. Asta mi-a plăcut mult.

În ce mă privea, îmi plăcea veselia Renatei. Bruschețea și franchețea ei erau infinit preferabile pozei de iubire-pioasă. Aia nu mă convingea niciodată niciodată. Dar veselia ei, în timp ce întindea pentru mine caviarul, oul ras și ceapa pe pâinea prăjită Melba, era minunat și extravagant reconfortantă.

— Numai că, urmă ea, trebuie să încetezi să mai tremuri de emoție ca o fetiță de zece ani. Și acum, hai să vorbim deschis despre treaba asta cu Humboldt. Și-a închipuit că-ți lasă un bun de valoare. Bietul om! Ce gogoriță! Cine ar cumpăra asemenea poveste? N-are nimic. Și ar trebui s-o serii de două ori - odată cu iubita și odată cu nevasta. Publicul s-ar tâmpi de plictiseală. Producătorii de azi caută ceva mai tare decât Bonnie și Clyde: „Filiera franceză ori Nașul. Crimă într-un tren suspendat! Amanți goi care se bălăbănesc pe picioare când gloanțele pistoalelor automatele ei unii e trupurile.

Filfizoni întinși pe tăblia de masaj, și împușcați direct în ochelari.

Nemiloasa, extrem de bine dispusa Renata râdea, sorbind Pouilly-Fuisse, conștientă că-i admiram gâtul și feminină subtilitate a cercurilor lui albe (de astă dată, vălul Maya era mai activ ca oricând).

— *Spune, nu-i așa, Charles? Și cu ce se prezintă Humboldt în competiție? A visat să-și poată vrăji publicul. Dar nici tu nu ai bosa succesului comercial. Fără regizorul tău, Trenck n-ar fi ajuns niciodată un succes de casă. Tu singur ai recunoscut. Ce-ai primit ca drepturi de autor pentru ecranizarea lui Trenck?*

— *Mi l-au cumpărat cu trei sute de mii de dolari. Regizorul a luat jumătate, agentul zece la sută, statul șaiszeci la sută, cincizeci de mii am investit în casa din Kenwood care-i aparține acum Denisei... Fața Renatei, în timp ce-i înșiram cifrele și procentele, era minunat de liniștită. Uite așa s-a dezagregat succesul meu comercial, am continuat eu. Și sunt de acord că, de unul singur, n-aș fi fost niciodată în stare să dau lovitura. Tot meritul le aparține lui Harold Lampton și lui Kermit Bloomgarden. În ce-l privește pe Humboldt, nu-i primul care s-a prăbușit încercând să îmbine succesul comercial cu integritatea poetică; ars de focul poeziei, cum spune Swift, și, în consecință, inapt pentru Biserică, Lege sau Stat. Dar s-a gândit la mine, Renata. Scenariul ăsta dezvăluie părerea lui despre mine: nebunie, complexitate, subtilitate irosită, o inimă iubitoare, un soi de genialitate dezorganizată, o oarecare eleganță în construcție. Moștenirea lui reprezintă totodată părerea lui afectuoasă despre mine. Și a dat tot ce a putut. A fost un act de iubire...*

— *Charlie, ia te uită, îți aduc telefonul la masă, strigă Renata. E fantastic.*

— *Dumneavoastră sunteți domnul Citrine? întrebă*

chelnerul.

— *Da.*

Vârî instrumentul în priză, și iată-mă vorbind cu Chicago. Mă chema Alee Szathmar.

— *Charlie, ești în Salonul de Stejar? m-a întrebat.*

— *Acolo sunt.*

Râse ațățat. Noi doi, care în copilărie ne cafteam pe alee cu mănuși de box, și ne căram la pumni în față până ne pierdeam răsuflarea și vedeam dublu, eram acum oameni în toată firea și ne ridicaserăm în societate. Eu luam acum un prânz elegant la New York; el îmi telefona dintr-un birou lambrizat de pe La Salle Street. Din nefericire însă mesajele pe care mi le-a comunicat nu se potriveau cu ocazia festivă. Sau poate că da.

— *Urbanovich și-a însușit pretențiile Denisei și ale lui Pinsker. Garanția se ridică la două sute de mii de dolari. Uite ce se întâmplă dacă nu ții seama de sfatul meu. Ți-am spus să-ți pui deoparte bani în Elveția. Dar nu, tu ai ținut morțiș să joci deschis. Doamne ferește, nu cumva să procedezi vulgar. Ți-a-i genul de snobism care o să-ți mănânce capul. Ai vrut viață austeră? Ești cu două sute de mii mai aproape de ea decât ai fost ieri.*

Se auzea un ecou ușor care-mi spunea că Szathmar folosea un microfon. Răspunsurile mele erau auzite la interfon. Asta însemna că Tulip, secretara lui, asculta. Datorită interesului afectuos pe care mi-l purta această femeie, Szathmar, întotdeauna exhibiționist, o invita uneori să asculte conversațiile noastre. Era o femeie cumsecade, cam palidă și greoaie la trup, și continua să se comporte în tristul stil mărinimos al vechiului cartier de Vest. Îi era devotată lui Szathmar, căruia îi cunoștea și-i ierta slăbiciunile. Numai Szathmar singur nu era conștient de nicio slăbiciune.

— *Ce-ai să te faci cu banii, Charlie? m-a întrebat.*

— Nu-i o problemă imediată. Și-apoi mai am un mic cont la tine, nu-i așa?

— Ne-am înțeles că am să-ți restitui împrumutul pentru apartament în cinci rate anuale, și rata pentru ăsta ți-am plătit-o. Presupun că deceniile în care ți-am tot oferit sfaturi juridice gratuite nu contează deloc, nu?

— Tot tu m-ai dat pe mâna lui Tomehek și a lui Srole.

— Cei mai buni specialiști din Chicago în probleme de familie. Ei n-au putut lucra cu tine. Și nimeni altul n-ar putea.

Renata îmi întinse o altă bucată de pâine prăjită cu caviar, ou ras, ceapă și smântână.

— Ți-am comunicat mesajul numărul unu, urmă Szathmar. Mesajul numărul doi este să-i telefonezi fratelui tău în Texas. Soția lui a încercat să ia legătura cu tine. Nu s-a întâmplat nimic. Nu te pierde cu firea. Julius urmează să fie supus unei operații pe inimă. Cumnata ta spune că-i vor face un transplant de artere, din cauza anginei pectorale. Și s-a gândit că unicul lui frate trebuie să afle acest lucru. Vor pleca la Houston pentru operație.

— Te-ai schimbat complet la față, ce s-a întâmplat? m-a întrebat Renata când am lăsat receptorul din mână.

— Fratele meu va suferi o operație pe inimă.

— Oh-oh! făcu ea.

— Trebuie să plec acolo.

— Nu cumva îmi ceri din nou să amân călătoria?

— Putem foarte bine să luăm avionul din Texas.

— Trebuie să plec?

— Desigur, trebuie.

— Nu l-am cunoscut pe fratele tău, dar știu că e un tip dur. El nu și-ar schimba planurile de dragul tău.

— Ascultă-mă, Renata, e unicul meu frate, și operațiile astea sunt îngrozitoare. După câte știu, îți fac o tăietură în piept, îți scot inima, o pun pe un șervet sau cam

așa ceva, în timp ce îți pompează sângele cu un aparat. E una din tehnologiile moderne demonice. Biata omenire, ne pomenim cu toții rostogoliți în lumea obiectivă...

— *Oh! exclamă Renata. Sper că din mine n-or să facă niciodată asemenea joc de cuburi.*

— *Renata scumpă, în cazul tău fie și numai un astfel de gând, ar fi o blasfemie.*

Sânii Renatei, o dată eliberați de suportul îmbrăcăminții, o porneau ușor unul la dreapta și unul la stânga, datorită încântătoarei plinătăți de la baza fiecăruia, și poate din pricina legăturii dintre ei și polii magnetici ai pământului. Nu te puteai gândi că Renata are un piept, în accepția obișnuită, omenească - în niciun caz în accepția omenească a fratelui meu, cel cărunt și trupeș.

— *Și-ai vrea să vin cu tine în Texas, nu-i așa?*

— *Ar însemna enorm pentru mine.*

— *Și pentru mine, dacă am fi fost soț și soție. Aș pleca acolo de două ori pe săptămână dacă ai avea nevoie de sprijin moral. Dar să nu-ți închipui c-ai să mă remorchezi ca să mă prezinți unui bătrân libidinos drept târfa ta. Nu te lua după comportarea mea de femeie singură.*

Aceasta era o referire la noaptea în care îmi trântise ușa în nas și se întinsese cu Flonzaley, regele morgii. Plânsese, pretindea, în timp ce eu telefonam cu disperare.

— *Însoară-te cu mine, îmi repeta acum. Schimbă-mi statutul social. De asta am nevoie, îți voi fi o soție minunată.*

— *Ar trebui s-o fac. Ești o femeie extraordinară. Ce rost are acest schimb de argumente?*

— *Nu-i nimic de argumentat. Măine plec în Italia, și tu mă vei putea în'ihii la Milano. Dar voi pași în magazinul de pielărie al lui Bif erno într-o postură vulnerabilă. Ca femeie divorțată, care călătorește cu un amant după ea, nu*

mă pot aștepta ca tatăl meu să manifeste entuziasm și, practic vorbind, va fi mai greu pentru el să încerce un catharsis emoțional la apariția mea, decât i-ar fi fost dacă m-aș fi înfățișat în chip de copilă inocentă. Cât despre mine, încă mai țin minte cum am fost date afară, eu și cu mama, chiar în Via Monte Napoleone, și cum am stat și am plâns în fața vitrinei aceleia cu tot felul de minunății din piele. Până în ziua de azi, când intru la Gucci și văd toate valizele și toate poșetele acelea elegante, mă cuprinde parcă un fel de leșin din cauza senzației de respingere și de deprimare.

Unele fraze sunt menite să zboare, altele reverberează un ecou. Cuvintele „comportarea mea de femeie singură” continuau să se reverbereze, de parcă ar fi fost dictate de o intenție strategică a Renatei. Dar ar fi fost imposibil să mă căsătoresc cu ea doar ca să apară ca o femeie cinstită în cele câteva zile pe care avea să le petreacă la Milano.

Am urcat în camera mansardată și i-am cerut telefonistei să-mi facă legătura cu fratele meu aflat! a Corpus Christi.

— Ulick? i-am spus, folosind numele cu care era răsfățat în familie.

— Da, Chuckie.

— Vin mâine în Texas.

— Ah, ți-au spus. Miercuri au de gând să mă hăcuiască. Bine, vino aici dacă n-ai altceva mai bun de făcut. Parcă auzisem că pleci în Europa?

— Pot pleca și de la Houston.

Desigur, era mulțumit că-mi exprimasem dorința de a veni, dar era suspicios și se întreba dacă nu cumva urmăream vreun avantaj. De fapt, Julius mă iubea, dar afirma, ba chiar credea că nu mă iubește. Intensitatea sentimentelor mele de frate îl flata.

Dar avea o minte prea ascuțită pentru a se auto-amăgi. El nu era un om care să stârnească iubire și, dacă deținea un loc atât de important în sentimentele mele, sentimente complexe și vii, aceasta se datora fie faptului că, în chip straniu, rămăsesem un subdezvoltat, un imatur, fie faptului că, fără să-mi dau seama ce fac, mă lăsasem antrenat în vreo escrocherie. Ulick vedea pretutindeni bande de hoți. Era un tip voinic, cu o față ageră, frumos, cu ochi mari, mereu la pândă și vicleni. O mustață în stilul răposatului ministru Acheson îi tempera lăcomia gurii. Un om rapace, plin de importanță, chipeș, care purta haine cadrilate sau vărgate, ținătoare, dar elegant croite. Undeva printre afaceri și politică, realizase pe vremuri la Chicago o mare avere legată de lumea interlopă, deși nu făcea parte din aceasta. Dar s-a îndrăgostit și și-a părăsit soția pentru cealaltă femeie. După divorț a rămas lefter, pierzându-și toate posesiunile din Chicago. Oricum însă a făcut o a doua avere în Texas și și-a clădit o a doua familie. Ar fi fost imposibil să ți-l imaginezi dislocat de averea lui. Era o necesitate vitală pentru el să înoate în bani, să aibă costume cu duzinile și sute de perechi de pantofi, cămăși dincolo de posibilitățile de inventariere, butoni de manșetă, inele pe degetul mic, case spațioase, automobile de lux, un sediu comercial cât un ducat peste care domnea ca un diavol. Asta era Julius, fratele meu mai mare Ulick, pe care-l iubeam.

— *Să fiu a naibii dacă înțeleg de ce ești atât de nebun după fratele ăsta al tău, îmi spunea Renata. Cu cât te doboară mai jos, cu atât îi săruți pământul de sub tălpi. Dă-mi voie să-ți amintesc câteva dintre lucrurile pe care mi le-ai povestit chiar tu despre el. Când erai mic și te jucai pe podea, te călca peste degete. Te freca la ochi cu piper. Te-a lovit în cap cu o rachetă. Când erai adolescent, ți-a ars colecția de broșuri de Marx și Lenin. Trăgea pumni*

în dreapta și-n stânga, a luat-o la pumni până și pe o servitoare negresă.

— Da, pe Bama, care era înaltă de aproape doi metri și i-a ars în falcă o directă pe care o merita din plin.

— A avut o sută de scandaluri și de procese. Acum zece ani a tras într-o mașină care a încercat să întoarcă pe aleea din față casei lui.

— A vrut doar să tragă într-un pneu.

— Da, dar a nimerit în geamuri, și a fost dat în judecată pentru atac cu armă de foc - nu mi-ai povestit chiar tu? Pare să fie o brută smintită, din alea care intră cu ciubotele în viața ta. Am sau n-am dreptate?

— Curios e că nu-i brută, e un om fermecător, un gentleman. Dar în primul rând e fratele meu Ulick. Unii oameni sunt atât de reali, încât trec dincolo de puterile mele critice. Din moment ce există - indiscutabili, incontestabili - nu le mai poți face nimic. Realitatea lor e mai importantă decât interesele mele practice. Dincolo de această însuflețire, mă devotez cu pasiune fără să comentez.

Evident, și Renata aparținea aceleiași categorii. Îi eram devotat cu pasiune pentru că era Renata. Dar ea mai avea și o calitate în plus - știa foarte multe despre mine. Aveam un capital investit în ea, pentru că îi povestisem atâtea despre mine însumi. Era instruită în viața și în concepția lui Citrine. În ce privește viața Renatei, n-aveai nevoie de o instrucțiune specială. Tot ce ai fi avut de făcut ar fi fost doar să te uiți la ea. Și condițiile erau de asemenea natură, încât trebuia să cumpăr considerația Renatei. Cu cât investeam mai multe cunoștințe despre mine în ea, cu atât mai multă nevoie aveam de Renata, și cu cât aveam mai multă nevoie de ea, cu atât îi creștea prețul. Pe lumea cealaltă nu vor exista asemenea înrobiri personale sau erotice. Nu va fi nevoie să mituiești un alt

suflet ca să te asculte în timp ce-i povestești cum ești tu, și ce-ai avut de gând să faci, și ce-ai făcut de fapt, și ce ți-au făcut alții etc. (Deși, în mod firesc, se ridică întrebarea de ce ar fi cineva obligat să asculte pe gratis asemenea povești?) Științele spiritualiste spun că pe lumea cealaltă predomină legile morale, și că acestea au tot atâta forță acolo ca și legile naturii în lumea noastră materială. Desigur, eu nu eram decât un începător, mă aflu la grădinița de copii a teosofiei. Dar era o problemă pe care o tratam cu seriozitate. Aveam de gând să execut un straniu salt și să plonjez în adevăr. Cunoscușeam cele mai multe dintre căile filosofiei contemporane. Dar, o dată pentru totdeauna, trebuia să aflu dacă exista ceva dincolo de nenumăratele aluzii la imortalitate care plouau asupra-mi. Și apoi, aceasta este una dintre cele mai mari și mai răscolitoare acțiuni pe care le-ai putea întreprinde, și de o foarte mare valoare. Din punct de vedere social, psihologic, politic, însăși esența instituțiilor umane nu e decât un extras din concepția noastră despre moarte. Renata spunea că eu sunt furios și arogant și răzbunător față de intelectuali. Afirmam mereu că-și bat joc de timpul lor și al nostru, și că mi-ar plăcea să-i fac fărâme și să-i strivesc sub tălpi. Poate să fi fost așa, deși îmi exagera violența. Aveam strania bănuială că însăși natura nu e un tot de sine stătător, un univers obiectiv etern separat de subiect, ci că tot ce este exterior corespunde organic cu ceva interior, că cele două domenii sunt identice și interșanjabile, și că natura e propria mea făptură inconștientă. Pe care aș putea ajunge să o cunosc prin muncă intelectuală, prin studiu științific și introspecție. Fiecare lucru din natură e un simbol a ceva din sufletul meu. În acest moment la hotelul Piaza, am făcut o rapidă interpretare a situației mele. Aveam o ușoară senzație de spațiu cosmic. Sistemul de referință era precar și tremura

în jurul meu. Așa încât era necesar să fiu ferm și să aduc laolaltă, într-un mod practic, metafizica și conduita vieții.

Să presupunem, deci, că după cea mai intensă și pasionată vivacitate și caldă strălucire, nu ne putem aștepta la altceva decât la anihilare, la marele vid al morții. Care sunt opțiunile ce ni se înfățișează? Una dintre posibilități ar fi să te antrenezi treptat în anihilare, așa încât în clipa când mori să nu se producă o prea mare schimbare. O altă posibilitate ar fi să intensifici amărăciunea vieții, așa încât moartea să-ți apară ca o dezirabilă eliberare. (La așa ceva ar colabora din plin toți cei din jurul tău.) Mai există încă o posibilitate, arareori folosită. Aceasta ar fi să îngădui celei mai profunde cunoașteri de sine să-și dezvăluie cele mai profunde informații. Dacă într-adevăr nu ne așteaptă decât non existență și uitare, atunci crezurile noastre precumpănitoare nu ne-au înșelat; asta-i! Ceea ce m-ar mira foarte, pentru că crezurile mele precumpănitoare arareori îmi satisfac necesitatea de adevăr. Totuși, posibilitatea există ca atare. Dar să presupunem că nu e vorba de anihilare. Atunci ce-am făcut eu pe parcursul a aproape șase decenii? Bănuiesc că niciodată nu am crezut că urmează totala anihilare și, pe parcursul a cinci decenii și jumătate de distorsionare și absurditate, am contestat și am disputat pretinsa raționalitate și finalitate a concepției anihilării.

Iată ce gânduri mi se învâртеbeau în minte, în timp ce mă aflu la ultimul etaj al hotelului Piaza. Renata continua să bombăne împotriva camerei mansardate. Întotdeauna când ne aflam la New York, îi ofeream o sumedenie de plăceri, cheltuiam cu mare larghețe, zvârleam cu banii ca un miner din Klondike. Urbanovich avea temeiuri să mă considere un bătrân descreierat, și să creadă că fac banii praf, ca să nu-i las să încapă pe mâna dușmanului, și că

deci trebuia să-mi pună opreliști. Dar, la urma urmei, nu erau banii lui, nu? Oricum însă chestiunea e bizară, pentru că tot felul de indivizi, pe care abia de-i cunoșteam, aveau pretenții la banii mei. De pildă, Pinsker, avocatul Denisei, tipul păros cu cravata ca o omletă cu brânză. Nici nu-l cunoșteam ca lumea, nu știu dacă schimbasem vreodată un cuvânt cu el. Cum ajunsese să-și vâre mâna în buzunarul meu?

— *Ce aranjamente urmează să facem? mă întrebă Renata.*

— *Pentru tine în Italia? Crezi că o mie de dolari îți ajung pe o săptămână?*

— *Charlie, în Chicago se spun cele mai urâte lucruri despre tine. Ar trebui să auzi și tu de ce reputație te bucuri. Desigur, Denise are grijă să ți-o întrețină. Ba influențează chiar și fetițele, care răspândesc la rândul lor părerile ei. Se zice că ești un tip insuportabil. Mama aude asta la tot pasul. Dar când cineva te cunoaște îndeaproape, descoperă că ești o dulceată - cel mai dulce băiat pe care l-am cunoscut vreodată. Ce-ai zice să facem amor? Hai să ne consolăm un pic pentru despărțirea noastră... Nu-i nevoie să ne scoatem hainele. Știu că uneori îți place s-o facem așa, pe jumătate îmbrăcați.*

Și-a scos chiloții și și-a descheiat sutienul, pentru a-mi ușura accesul, apoi s-a întins într-un colț de pat, în întreaga plinătate, netezime și frumusețe a părților ei de jos, în timp ce fața-i era albă și sprâncenele pios înălțate. Eu rămăsesem numai în cămașă.

— *Să facem o provizie de mângâieri pentru zilele când nu vom fi împreună, spuse Renata.*

Pe noptieră, becuțelul roșu al telefonului începu să clipească liniștit, să pulseze. Cineva dorea să-mi vorbească. Care pulsații anume vor avea întâietate, asta era întrebarea.

Renata începu să râdă.

— Pisălogii cu adevărat talentați, spuse ea, știu întotdeauna când să te nimerească. Ei? Răspunde! Și-așa ne-a stricat cheful. Arăți îngrijorat. Te gândești probabil la copii.

La telefon era Thaxter. îmi spuse:

— Sunt jos. Ești ocupat? Poți veni la Sera de Palmieri? Am vești importante.

— Va urma, spuse Renata destul de veselă. Ne-am îmbrăcat și am coborât să-l vedem pe

Thaxter. La început nu l-am recunoscut, pentru că purta un echipament nou: pălărie western, iar pantalonii de catifea îi erau vârați în cizme de cowboy.

— Ce mai e și asta? am întrebat.

— Veștile bune sunt că tocmai am semnat un contract pentru cartea aia despre dictatorii cei temperamentali: Gaddafi, Amin și ceilalți. Și, mai mult, Charlie, putem obține un al doilea contract. Azi. Diseară, dacă vrei. Și cred c-ar trebui să-l semnăm. Ar fi realmente o afacere foarte bună pentru tine. Apropo, în cabina telefonică din hol, lângă cea de unde te-am chemat, era o doamnă care întreba de tine. Cred că e văduva poetului Fleisher, sau soția de care a divorțat.

— Kathleen? Și unde a plecat? Unde-i?

— I-am spus că avem niște treburi urgente și mi-a răspuns că ea oricum mai trebuie să facă niște cumpărături. A zis că o s-o găsești peste o oră în Sera de Palmieri.

— Ai expediat-o pe Kathleen?

— Înainte de a te enerva, îți aduc aminte că dau un cocteil pe puntea vasului France. Sunt în criză de timp.

— Și ce-i cu costumul ăsta de film western! întrebă Renata.

— Mă rog, mi-am spus că ar fi o idee bună să dau mai

american, un tip din inima țării. Țin să arăt, că nu am nimic de-a face cu mediul liberal și instituțiile din Est.

— Ai să pretinzi că-i iei în serios pe oamenii ăștia din lumea a treia, am intervenit eu, și pe urmă ai să-i prezinți ca pe niște bătărași, imbecili, șantajști și asasini.

— Nu, treaba are o latură serioasă, protestă Thaxter. Îmi propun să evit satira cu desăvârșire. Da, chestiunea are o latură serioasă. Vreau să-i prezint nu numai ca pe niște ostași ai demagogiei și ca pe niște bufoni poznași, ci și ca pe niște conducători ce sfidează Vestul. Vreau să spun ceva despre resentimentul lor în fața eșecului civilizației de a conduce lumea dincolo de tehnologie și de operații bancare. Intenționez să analizez criza de valori...

— Nu te băga în chestia asta. Lasă valorile deoparte, Thaxter. N-ar strica să-ți dau câteva sfaturi. În primul rând, nu te pune pe tine în prim-plan, nu amesteca personalitatea ta în aceste interviuri, și ferește-te de întrebări lungi. În al doilea rând, nu sta la taclale cu dictatorii ăștia, și nu te lansa în jocuri competitive cu ei. Dacă te apuci să joci table, sau ping-pong, sau bridge cu ei, ești un om pierdut - ai să te scufunzi-Nu-l cunoști cu adevărat pe Thaxter, am continuat adresându-mă Renatei, până nu-l vezi ținând în mină un tac de biliard, sau o vâslă, sau o rachetă, sau un baston de golf. E vicios, sare, trișează, fața-i devine aprigă, ar zdrobi fără milă pe oricine, bărbat, femeie sau copil. Și ai primit un avans mare?

Firește, era pregătit pentru asemenea întrebare.

— Relativ bun. Numai că am lăsat în urmă, în California, atâtea reclamații ale creditorilor, încât avocații mei m-au sfătuit să iau avansul în rate lunare, și nu sub formă de sumă globală; așadar, voi primi câte cinci sute de dolari pe lună.

Sera de Palmieri era liniștită, muzicanții făceau o

pauză. Renata, bâjbâind pe sub masă, începu să-mi frece gamba, apoi îmi ridică piciorul, îi așeză în poala ei, îmi scoase mocasinul și se porni să-mi mângâie talpa. Apoi își aplică piciorul meu în locurile intime, cu o senzualitate ucigătoare, și începu să facă amor în taină cu mine, sau mai curând cu ea însăși, Așa ceva se mai întâmplase și altă dată, pe la dineuri la care societatea o irita sau o plictisea. Purta frumoasa ei pălărie de catifea, copiată după Sindicii din Amsterdam și, pe sub ea, fața albă, lascivă, plină spre baza maxilarelor, îi exprima amuzamentul, afecțiunea, părerile despre relațiile mele cu Thaxter, plăcerea lucrului comis în taină. Avea darul de a face ca totul să pară ușor și firesc - bunătatea, răutatea, senzualitatea. Dar, în același timp, eu unul nu credeam cu adevărat că totul e atât de ușor și de firesc. Bănuiam - ba nu, de fapt știam eu ce știam.

— Așa încât, dacă tu te gândești la ceva bani în cont, urmă Thaxter, n-am ce să-ți dau. În schimb, am de gând să mă îmbogățesc eu prin tine. Am venit ca să-ți fac o propunere concretă. Tu și cu mine trebuie să alcătuim acelbaedeker cultural al Europei. E o idee care i-a surâs editorului meu. Stewart s-a lăsat prins. Ca să fiu sincer, numele tău e important într-o întreprindere de genul ăsta. Dar întregul proiect va fi organizat de mine. Știi bine că am talent la lucruri de felul acesta. Și nu va trebui să te preocupe de nimic. Eu voi fi partenerul mai tânăr, iar tu nu vei face decât să încasezi cincizeci de mii de dolari la semnarea contractului. Tot ce ai de făcut este să-ți pui numele pe hârtie.

Renata nu părea să asculte conversația noastră. Menționarea sumei de cincizeci de mii de dolari îi scăpase. Părea să se fi abstractizat și îmi lipea piciorul de ea din ce în ce mai tare. Nevoia pe care o resimțea era din ce în mai puternică. Era luxuriantă, strălucitoare, bună de iubit și,

dacă trebuia să îndure vorbăria unor zănateci, atunci știa ce măsuri de compensare să-și ia. O iubeam pentru acest lucru, între timp, conversația continua, îmi făcea plăcere să aud că încă mai puteam obține avansuri mari.

Thaxter nu era înzestrat cu un simț ascuțit al observației. Nici măcar nu băgase de seamă mișcările Renatei, pupilele dilatate, rigiditatea care-i cuprinsese trupul când jocul ei subtil luă sfârșit. Trecuse prin toate stările, de la amuzament la veselie, la fericire și, în final, la climax, când întregul corp i se arcuise în scaun, în Sera de Palmieri cu aer francez, provincial. Aproape că leșină, scuturată de un lung fior, asemenea peștelui în momentul de grație, își întoarse spre mine ochii strălucitori în timp ce continua să îmi maseze piciorul ușor și calm.

Thaxter îmi spunea:

— Desigur, te îngrijorează perspectiva de a lucra cu mine. Ți-e teamă că am să fug cu partea mea de avans și că vei fi obligat sau să returnezi partea ta, sau să faci cartea singur. Ar fi un coșmar pentru un om anxios ca tine.

— Firește că banii mi-ar prinde bine, am răspuns, dar nu-mi cere să mă sinucid. Dacă mă vâd într-o răspundere ca asta și dacă tu o ștergi și trebuie să lucrez de unul singur, capul o să-mi facă explozie ca o bombă.

— Ei bine, o să ai acoperire completă. Te poți apăra pe cale contractuală. Se va stipula în contract că unica ta obligație este de a face prezentarea eseistică a fiecărei țări în parte. Vor fi șase: Anglia, Franța, Spania, Italia, Germania și Austria. Drepturile de autor pentru prezentări vor fi ale tale, în întregime. Doar astea, dacă le aduci cum trebuie din condei, se pot ridica la cincizeci de mii de dolari. Propunerea mea e următoarea, Charlie: îi dăm drumul cu Spania, cea mai simplă dintre țări, ca să vedem cum merge treaba. Ascultă-mă bine, Stewart e dispus să pună la bătaie întreținerea ta pe timp de o lună la Madrid,

la hotelul Ritz. Plată condiționată. Nici c-ai putea cere un târg mai onest. O să vă placă mult la amândoi. Prado e la doi pași. Și ghidul Michelin înregistrează azi puține restaurante de clasă care să rivalizeze cu Escuadron. Eu voi organiza toate interviurile, O să te viziteze la Ritz o întreagă avalanșă de pictori, poeți, critici, istorici, sociologi, arhitecți, muzicieni, șefi ai lumii interlope, și așa mai departe. Poți să șezi toată ziua acolo, discutând cu oameni extrem de interesanți, mâncând și bând fantastic, și, pe lângă toate astea, câștigând o avere. După trei săptămâni vei putea scrie un eseu intitulat Privire generală asupra culturii din Spania contemporană, sau ceva de genul ăsta.

Renata asculta acum cu atenție spusele lui Thaxter.

— Și editorul ăla o să preia într-adevăr toate cheltuielile? Madrid ar fi o afacere extraordinară!

— Știi doar cum sunt aceste uriașe conglomerate de întreprinderi, urmă Thaxter. Ce contează la Stewart câteva mii de dolari?

— O să mă mai gândesc.

— Când Charles zice „O să mă mai gândesc”, de obicei înseamnă „Nu”.

Thaxter înclină spre mine capul împodobit cu pălăria Stetson.

— Cred că pot urmări firul gândurilor tale, îmi spuse. Gândești că ar trebui să termin mai întâi cartea cu dictatorii. Thaxter avec tout ce qu'il a sur son assiette? 1 Apasă pe prea multe pedale deodată. Dar tocmai asta-i! Alți oameni s-ar zăpăci, dar eu, cu cât apăs pe mai multe pedale, cu atât funcționez mai bine. Pot termina în trei luni cu cinci dictatori, afirmă el.

— Madrid sună foarte promițător, zise Renata.

— Vechea patrie a mamei tale, nu? am întrebat-o.

— Dați-mi voie să vă ofer un compte rendu asupra

situației internaționale a hotelurilor Ritz, urmă Thaxter. Hotelul Ritz din Londra a decăzut - e murdar, decrepit. Ritz din Paris aparține miliardarilor petrolului arab sau celor de genul Onassis, ori baronilor de Texas. Acolo, niciun chelner n-o să se uite la voi. Ritz din Lisabona nu-i un loc prea liniștit, acum cu tulburările din Portugalia. Dar Spania e încă stabilă și îndeajuns de feudală încât să vă primească în adevăratul, demodatul stil „Ritz”.

Thaxter și Renata aveau o trăsătură comună: amândoi se închipuiau a fi europeni; Renata din cauza Señoarei, Thaxter din cauza guvernantei lui franțuzoaice, a relațiilor familiale internaționale și a licenței lui în franceză, la colegiul Olivet din Michigan.

Făcând abstracție de bani, Renata vedea în mine speranța unei vieți interesante, iar Thaxter speranța unei vieți mai înalte, care să-l ducă poate la o Formulă Majoră. Beam cu toții ceai și sherry și mâncam prăjituri cu glazuri frumos colorate, în timp ce o așteptam pe Kathleen să sosească.

— Încercând să țin pasul cu interesele tale, zise Thaxter, l-am citit pe Rudolf Steiner și l-am găsit fascinant. Mă așteptam la ceva gen Madame Blavatsky.

1. Aproximativ: Cu toate câte le are el de făcut (/h).

și am descoperit că e un mistic foarte rațional. Care-i punctul lui de vedere asupra lui Goethe?

— Thaxter, nu începe cu de-alde astea, interveni Renata.

Dar simțeam nevoia unei conversații serioase. Tânjeam după așa ceva.

— Nu-i vorba de misticism, am spus. Goethe pur și simplu nu voia să se oprească la granițele trasate de metoda inductivă. Și-a lăsat imaginația să treacă dincolo de ele, în esența obiectelor. Uneori un artist încearcă să vadă cât de mult se poate apropia de posibilitatea de a fi

râu sau stea, și se joacă de-a una sau de-a alta - intrând în înseși formele fenomenelor pictate sau descrise. Cineva a scris chiar odată despre un astronom care păzea cirezi de stele, turmele spiritului său, pe pășunile spațiului. Sufletul imaginativ lucrează în acest fel, și de ce ar refuza poezia să fie cunoaștere? Pentru Shelley, Adonis în moarte a devenit o parte a frumuseții, pe care a făcut-o mai frumoasă. Tot astfel, potrivit lui Goethe, albastrul cerului este teorie. În albastru există gândire. Albastrul devine albastru când îl receptează viziunea umană. Un om minunat ca răposatul meu prieten Humboldt era copleșit de respectul față de ortodoxia raționamentului și, pentru că era poet, probabil că a plătit acest lucru cu viața. Nu-i de ajuns că suntem niște biete creaturi nude bifurcate, e nevoie să avem și un biet spirit nud bifurcat? Trebuie să cerem imaginației să renunțe la propria-i legătură deplină și liberă cu universul - universul de care vorbea Goethe? Universul ca veșmânt viu al divinității? Și astăzi am descoperit că Humboldt considera într-adevăr ființele umane ca pe niște fapte supranaturale. Și el!

— Poftim, iar s-a pornit, spuse Renata. Ce-ți veni să-l pui să peroreze?

— Gândirea este o componentă a existenței, am încercat eu să continui.

— Charles, nu acum! se rugă Renata.

Thaxter, care se purta față **d t**: Renata cu o politețe normală, i se adresă pe un ton țeapăn când o văzu amestecându-se în această conversație elevată:

— Pe mine mă interesează foarte mult să urmăresc cum funcționează mintea lui Charlie.

Își fuma pipa, gura deschizându-i-se mare și vânătă sub borul lat al pălăriei western.

— Încearcă să trăiești alături de mintea asta, replică Renata. Teoretizările trăsnite ale lui Charlie pun alături

niște lucruri și fac niște combinații de-ți stă mintea-n loc, ca, de pildă, felul în care lucrează Congresul Statelor Unite, Immanuel Kant, gula-gurile rusești, colecțiile de timbre, foametea din India, dragostea și somnul și moartea și poezia. Cu cât vorbim mai puțin despre felul cum funcționează mintea lui, cu atât mai bine. Dar, Charlie, dacă trebuie să fii un guru, mergi până la capăt... îmbracă-te într-un halat de mătase, pune-ți un turban pe cap, lasă-ți barbă. Ai arăta un al naibii de drăguț conducător spiritual, cu o barbă și cu nările astea unduioase ale tale. M-aș îmbrăca și eu la fel și am rupe gura lumii. Felul în care te porți tu, și încă pe gratis! Câteodată îmi vine să mă ciupesc. Am impresia că am înghițit cincizeci de pastile de valium și că am halucinații auditive.

— *Oamenii cu un puternic intelect nu sunt niciodată siguri dacă tot ce ne înconjoară nu-i cumva vis.*

— *Mă rog, oamenii care nu știu dacă sunt treji sau dacă visează nu au neapărat un intelect puternic, răspunse Renata. Părerea mea este că mă pedepsești cu toată antroposofia asta a ta. Știi ce vreau să spun. Pricăjita aia blondă te-a prezentat lui taică-su și de-atunci ai început să vezi cai verzi pe pereți.*

Thaxter se întoarce din nou spre mine:

— *Aș dori să termini ce-ai început să spui.*

— *Se ajunge la faptul că individul nu are posibilitatea să dovedească ce-i în inima lui - adică iubirea, nevoia de lumea exterioară, entuziasmul lui în fața frumosului pentru care nu există termeni de cunoaștere acceptabili. Se presupune că adevărata cunoaștere e un monopol al opticii lumii științifice. Dar ființele umane au tot soiul de posibilități de a cunoaște. Nu trebuie să solicite dreptul de a iubi lumea. Dar ca să-ți dai seama de ce se întâmplă în acest domeniu, să luăm de pildă cariera unui om ca Von Humboldt Fleisher...*

— Aoleu, din nou ăsta! exclamă Renata.

— E adevărat oare că, pe măsură ce marea cunoaștere evoluează, poezia trebuie să rămână în urmă, și că gândirea imaginativă aparține copilăriei speciei noastre? Un adolescent ca Humboldt, plin de suflet și de imaginație, ducându-se la biblioteca publică și găsim cărți, trăind o viață fermecată, mărginită de frumoase orizonturi, citind vechi capodopere în care viața umană își avea întreaga ei valoare, îmbibându-se de Shakespeare, la care găsești un spațiu de semnificații în jurul fiecărei ființe umane și la care cuvintele au chiar înțelesul pe care-l exprimă, iar chipurile și gesturile sunt de asemeni pline de înțeles! Ah, acea armonie și dulceață, acea artă! Dar iată că s-a zis cu ea. Spațiul de semnificații se subțiază și pierе. Adolescentul pășește în lume și învață figurile ei murdare și asazine; vraja se destramă. Dar lumea e oare cea căreia i se rupe vraja?

— Nu, zise Renata. La asta cunosc și eu răspunsul.

— Spiritele noastre sunt acelea care s-au lăsat convinse că nu există o putere imaginativă care să facă legătura între fiecare individ și creație, în mod independent.

Mi s-a năzărit deodată că Thaxter, în echipamentul lui de „frumoasele-plaiuri-de-acasă”, ar fi putut la fel de bine să se afle la biserică, și că eu mă comportam ca un predicator. Nu era duminică, dar mă aflu în amvonul din Sera de Palmieri. Cât despre Renata - cu ochii ei negri, buzele roșii, dinții albi, gâtul neted - cu toate că mă întrerupea și mă șicana pe parcursul predicii, totuși încerca o senzație de plăcere ascultându-mă. Cunoșteam bine teoria ei. Orice spui, orice faci nu duce la altceva decât la creșterea sau la diminuarea satisfacției erotice; acesta era testul ei practic pentru orice idee. Îți produce sau nu o plăcere mai intensă?

— *Astă-seară ne-am fi putut afla la Scala, spuse ea. În mijlocul unui public strălucitor, ascultând Rossini. Și-n schimb, știi ce-am făcut noi azi, Thaxter? Am fost în Coney Island pentru ca Charlie să preia moștenirea lăsată de dragul lui vechi prieten mort, Humboldt Fleisher. Și tot timpul n-a fost decât „Humboldt, Humboldt, Humboldt!”, ca „Figaro, Figaro, Figaro!” Bătrânul unchi octogenar al lui Humboldt i-a dat lui Charlie un teanc de hârtii, iar Charlie le-a citit și a plâns. De o lună încoace, n-am auzit altceva decât Humboldt, și moarte, și somn, și metafizică, și cum poetul este arbitru a diverse lucruri, și Walt Whitman, și Emerson, și Platon, și Individul Universal Istoric. Charlie e aidoma ca Lydia, femeia tatuată, acoperită cu fel de fel de informații, îți amintești de cântecul ăla: De la Lydia multe poți învăța?*

— *Pot să văd și eu hârtiile alea? întrebă Thaxter.*

— *Vino mâine cu mine în Italia, mi se adresă Renata.*

— *Iubita mea, ne întâlnim peste câteva zile. Trioul de muzicanți din Sera de Palmieri se reîntoarce și începu să cânte din Sigmund Romberg, iar Renata exclamă:*

— *Vai de mine, e patru! Nu vreau să pierd Beregata adâncă, începe la patru și douăzeci.*

— *Da, și eu trebuie să mă duc în port, spuse Thaxter. Vii la cocteil, nu-i așa, Charlie?*

— *Sper. Trebuie s-o aștept pe Kathleen.*

— *Mi-am notat itinerarul pentru vizitele mele la dictatori, urmă Thaxter, așa încât ne-am putea întâlni, dacă te hotărăști să pleci la Madrid și să pui proiectul nostru pe roate. Un singur cuvânt de la tine, și încep să organizez totul. Știu că ai neplăceri la Chicago. Sunt convins că vei avea nevoie de mulți bani... Aruncă o privire spre Renata, care-și organiza și ea plecarea. Și propunerea mea e foarte bănoasă.*

— *Trebuie să fug, spuse Renata. Ne vedem mai*

târziu, aici.

Își săltă poșeta pe umăr și porni înaintea lui Thaxter, străbătând covorul imens și luxos, care făcea parte din aranjamentul de Crăciun – o vâlvătaie de aur prin verzele țepos al brazilor – și ieși pe ușile turnante.

În poșeta ei mare Renata vârase pantoful meu. Mi-am dat seama când m-am uitat sub masă ca să-l găsesc. Ia-l de unde nu-i! îl luase Renata. Prin această festă îmi făcea cunoscut protestul ei pentru că o lăsasem să se ducă singură la cinema, în timp ce eu așteptam o vizită sentimentală, o veche prietenă rămasă recent văduvă și, deci, virtual accesibilă. Nu făcea să urc acum în camera mea, deoarece Kathleen putea să apară dintr-un moment în altul, așa încât am rămas să aștept, simțind răcoare la un picior, în timp ce mica orchestră continua să cânte. Renata, în buna ei dispoziție, avusese rațiuni simbolice să-mi șterpelească mocasinul: eram proprietatea ei. O fi fost și ea proprietatea mea? Când își manifesta drepturile de proprietar, mă indispunea. Știam că de îndată ce se simțea absolut sigură de un bărbat, se socotea liberă să-și contempleze viitorul alături de un altul. Și eu? Firește, tânjeam cel mai mult să posed cel mai mult femeia care mă amenința cel mai mult.

— Ah, Kathleen, mă bucur că te văd, am spus de îndată ce-a apărut.

M-am ridicat de pe scaun, cu piciorul meu bizar lipsit de pantoful lui bizar. M-a sărutat – un sărut cald, prietenesc, pe obraz. Soarele din Nevada nu reușise să-i imprime un colorit de aer liber. Părul ei blond avea o nuanță mai deschisă din cauza amestecului de fire argintii. Nu se îngrășase, dar era mai cărnoasă, o femeie solidă. Nu puteam vedea decât efectul normal al deceniilor, o vlăguire și o înmuiere și o întristare a obrajilor, o atrăgătoare melancolie sau adâncire a feței. Pe vremuri

avusese pistrui palizi. Acum fața ei era stropită cu pete mai mari. Partea de sus a brațelor era mai greoaie, picioarele mai groase, spatele mai lat, părul mai deschis la culoare. Purta o rochie de sifon negru, tivită la gât cu o suviță subțire aurie.

— *E o plăcere să te văd, am spus, pentru că așa și era.*

— *Și pentru mine, Charlic.*

S-a așezat, dar eu am rămas în picioare. I-am explicat:

— *Mi-am scos un pantof ca să mă simt mai comod, și acum a dispărut.*

— *Curios! Poate că l-a luat un piccolo. De ce nu dai un anunț la avizierul de obiecte pierdute și găsite?*

Pentru a salva aparențele, l-am chemat pe chelner. Am făcut o investigație amănunțită, după care i-am spus lui Kathleen:

— *Va trebui să mă duc sus, să-mi iau altă pereche de pantofi.*

Kathleen s-a oferit să mă însoțească, dar lenjeria Renatei era presărată peste tot pe jos, iar patul era desfăcut într-un colț, în mod foarte elocvent, așa încât i-am spus:

— *Nu, de ce să nu mă aștepți aici? Tra-la-la-ul ăsta afurisit și pițigăiat al muzicii mă înnebunește. Cobor imediat și mergem în altă parte să bem ceva. Oricum, vreau să-mi iau și pardesiul.*

Așadar am urcat din nou în cușca elegantă a liftului, gândindu-mă ce cutezant de originală era Renata și ce luptă continuă ducea împotriva amenințării inerției, amenințarea universală. Din moment ce eu o gândeam, trebuia să aibă caracter de universalitate. Nu-mi pierdeam vremea cu fleacuri, în zilele acelea. Universalizarea asta devenise o nebunie a mea, așa îmi spuneam în timp ce-mi

încălțam cealaltă pereche de pantofi. Niște pantofi roșii, ușori, imponderabili, cumpărați la Harrods, puțin cam scurți la vârf, dar admirați de lustragiii negri de la Downtown Club pentru imponderabilitatea și stilul lor. Am coborât în acești pantofi, elegant dar cu degetele de la picioare cam ghemuite.

Această zi îi aparținea lui Humboldt, era încărcată de spiritul lui. Mi-am dat seama cât de impresionabil devenisem sub această influență când, încercând să-mi potrivesc pălăria pe cap, am simțit un incontolabil tremur în brațe. Iar când m-am apropiat de Kathleen, îmi zvâcnea și o parte a feței. Bătrânul doctor Galvani pusese mâna pe mine. Am avut viziunea a doi bărbați - soți - descompunându-se în mormintele lor. Iubirea acestei frumoase doamne nu-i salvase de la moarte. Pe urmă, o viziune a umbrei lui Humboldt îmi traversă capul, sub forma unui nor cenușiu întunecos. Avea obraji grași și părul bogat îi era adunat grămadă în creștet. M-am îndreptat spre Kathleen, în timp ce trioul cânta ceea ce Renata numește „muzică cu horbotele și manșetuțe”. Acum se năclăiseră în Carmen și am spus:

— Hai să mergem într-un bar întunecos, liniștit. Mai presus de orice, liniștit.

Am iscălit nota cutremurătoare prezentată de chelner, și am pornit-o cu Kathleen în sus și-n jos pe străzile reci, până când am găsit un loc plăcut pe Strada 56, destul de întunecos ca să satisfacă orice gust, și nu prea sărbătoresc.

Aveam de discutat o sumedenie de lucruri. În primul rând, trebuia să discutăm despre sărmanul Țigler. Nu mă puteam hotărî să-i spun ce om drăguț a fost, pentru că nu fusese drăguț deloc. Bătrânul bicisnic se pricepea să bată din picior ca piticul Rumpelstiltskin și îl apucau nevricalele ori de câte ori era contrazis. Îi făcea mare plăcere să

sâcâie și să cicălească oamenii. Îi disprețuia cu atât mai mult cu cât erau prea timizi ca să se plângă. Clienții fermei lui de divertisment, printre care mă număraseram și eu, nu primeau apă caldă. Luminile se întrerupeau și ei rămâneau pe întuneric. Dacă se duceau la Kathleen să protesteze, ieșeau de la ea cuprinși de milă și gata să ierte, urându-l pe el și iubind-o pe ea. În orice caz, Kathleen nu era una dintre soțiile care să câștige prin contrast. Avea propriile ei merite, femeia asta palidă pistruiată liniștită cu picioare și mâini mari. Liniștea ei era extrem de importantă. Pe când Humboldt o făcea pe turcul furios, ea era prizoniera creștină, care citea în salonul ticsit de cărți al vili-șoarei înfipite în terenul sterp al crescătoriei de păsări, în vreme ce soarele rumen persevera în efortul de a strecura puțină culoare prin geamurile murdare ale ferestrelor mici. Pe urmă Humboldt îi poruncea să-și pună o jachetă și să iasă afară. Alergau după o minge de fotbal, ca doi ageamii cu părul blond. Bălăbănindu-se îndărăt pe picioarele stângace, el trăgea șuturi peste frânghia de rufe și printre arțarii autumnali. Amintirile mele legate de această scenă erau neștirbite – felul în care vocea lui Kathleen suna trăgănat când alerga să prindă mingea, felul cum întindea brațele și primea în piept balonul în zbor, felul în care ea și Humboldt se așezaseră pe canapea, bând bere. Îmi aminteam totul cu atâta precizie, încât revedeam și pisicile la fereastră, una dintre ele cu o mustață à la Hitler. Îmi auzeam și propria voce. De două ori până acum fusese Kathleen fecioara adormită, sub vraja unor iubiți demonici. Humboldt obișnuia să-mi spună: „Știi ce zic vecinii mei fermieri? Pe femei să le ții în casă desculțe. Câteodată, adăuga Humboldt, mă gândesc la Eros și Psyche”. Se flata singur. Eros era frumos, și a venit și a plecat cu demnitate. Dar unde era demnitatea lui Humboldt? I-a confiscat lui Kathleen permisul de conducere. A ascuns cheile mașinii.

Nu-i dădea voie să cultive grădina pentru că, zicea el, grădinăritul exprimă impulsul filistin al orașenilor care-și împlinesc visul cumpărându-și o casă la țară. În fața ușii de la bucătărie creșteau niște pătlăgele roșii, dar acestea se autosădiseră când ratonii răsturnaseră lăzile de gunoi. Humboldt declara cu seriozitate:

— Eu și Kathleen avem de făcut muncă intelectuală. Și apoi, dacă am avea fructe și flori, am deveni prea vizibili pentru cei din jur.

Se temea de călăreți nocturni înfășurați în halate albe și de cruci în flăcări înfipite în curtea lui.

Simpatizam cu Kathleen pentru că era o adormită. Mă întrebam cum or fi visările ei. Fusesse oare hărăzită să fie ținută în întuneric? Una dintre condițiile fericirii lui Psyche era aceea de a nu atinge niciodată starea de conștientă. Dar poate că exista o explicație mai concretă. Țigler în blugii lui strâmți afișa o bulfă sexuală enormă, iar Humboldt, când a fugărit-o pe prietena lui Demmie în apartamentul acesteia, printre puii de baset, strigase: „Sunt poet! Am o pula mare!” Bănuiam însă că Humboldt avusese un caracter tiranic, care cerea unei femei să nu clinească, iar scenele lui de amor erau doar scene de dictatură exaltată. Până și ultima sa scrisoare îmi confirma această interpretare. Totuși, cine ar fi putut ști? Și o femeie fără secrete nu-i femeie. Iar în ce-l privește pe Țigler, Kathleen probabil s-a decis să se mărite cu el numai din cauză că viața în Nevada era atât de singuratică. De ajuns însă cu această ingenioasă analiză!

Cedând slăbiciunii mele de a spune oamenilor ceea ce doresc să audă, i-am declarat lui Kathleen:

— Vestul ți-a priit.

Oricum, era mai mult sau mai puțin adevărat.

— Și tu arăți bine, Charlie, doar puțin tras la față.

— Viața e prea jignitoare. Poate că ar trebui să încerc

și eu vestul. Când era vreme frumoasă, îmi plăcea să zac la umbra socilor din ferma voastră, și să privesc toată ziua la munți. Oricum, Huggins mi-a spus că ai căpătat o slujbă în cinematografie și că ești în drum spre Europa.

— *Da. Erai și tu acolo când a venit compania aceea cinematografică, la Volcano Lake, ca să turneze un film despre mongoli, și toți indienii au fost angajați să călărească pe ponei.*

— *Iar Țigler era consultant tehnic.*

— *Și părintele Edmund - îl ții minte, pastorul episcopalian, fostă vedetă a filmului mut - a fost grozav de emoționat. Bietul părinte Edmund, n-a reușit să fie hirotonisit. A tocmit pe cineva să-i facă lucrarea scrisă la teologie și amândoi au fost prinși. Păcat, pentru că indienii îl iubeau și se simțeau atât de mindni că anteriele lui erau de fapt vechi neglijențe ale vedetelor. Da. plec în Iugoslavia și apoi în Spania. În zilele noastre, astea două țări sunt grozave pentru exterioare de film. În Spania poți tocmi regimente întregi de soldați, și Andaluzia e perfectă pentru filme western.*

— *Ce coincidență curioasă c-ai pomenit de Spania. Și eu am de gând să plec acolo.*

— *Da? Foarte bine, de la întâi martie voi fi de găsit la Grand Hotel din Almeira. Ar fi minunat să te întâlnesc acolo.*

— *E o schimbare care o să-ți prindă bine.*

— *Tu mi-ai dorit întotdeauna binele, Charlie, știu.*

— *Ziua de azi a fost o mare zi Humboldt, o zi majoră, o spirală acceleratoare începând de dimineață, și mă găsesc într-o stare intens emoțională. Și ca emoția să fie și mai deplină, la azilul unde e unchiul Waldemar, am întâlnit un om pe care-l cunosc din copilărie. Acum ai apărut și tu. Sunt complet întors pe dos.*

— *Am auzit de la Huggins că aveai de gând să te duci*

în Coney Island. Știi, Charlie, uneori în Nevada am gândit că exagerezi cu devotamentul tău față de Humboldt.

— Posibil, și am încercat să mi-l înfrâng. Mă întreb singur: „De ce atâta entuziasm?” Ca poet sau gânditor nu a lăsat o operă chiar atât de impresionantă. Și nici nu tânjesc după frumoasele zile de altă dată. Să fie oare din pricină că numărul celor care iau în serios arta și gândirea în S.U.A. este atât de derizoriu, încât și cei trântiți la examen rămân de neuitat?

Ne apropiasem de o temă importantă. Aveam de gând să interpretez binele și răul la Humboldt, să-i înțeleg prăbușirea, să tălmăcesc tristețea vieții lui, să descopăr de ce asemenea talente au dus la rezultate atât de neglijabile, și așa mai departe. Dar acestea erau subiecte greu de discutat chiar și acum când pluteam pe culmi, potopit de tandrețe pentru Kathleen și de emoții minunate.

— Pentru mine avea mult farmec, purta vechea vrajă, am spus.

— Cred că l-ai iubit, răspunse Kathleen. Desigur, eu am fost nebună după el. Am plecat împreună la New Jersey – viața acolo ar fi fost un iad chiar dacă el n-ar fi avut accese de nebunie. Vilisoara îmi apare acum ca o parte dintr-un teribil complot. Dar așa fi plecat și la Polul Nord cu Humboldt. Și asta nu numai dintr-o ambiție de fetișcană de liceu care se vede pătrunzând în lumea literară. De cele mai multe dintre prietenii lui literare nici nu mă sinchiseam. Prietenii veneau să asiste la spectacolul oferit de Humboldt, să-i vadă iscusința. După ce plecau ei, cum încă se simțea înflăcărat, avea nevoie de mine. Era un om sociabil. Obișnuia să-mi spună ce mult i-ar plăcea să se învâртеască prin cercuri strălucitoare, să facă parte din lumea literară.

— Tocmai asta-î! Niciodată n-a existat o astfel de lume literară, am spus eu. În secolul al XIX-lea, au existat

doar câțiva solitari de geniu – un Poe sau un Melville nu au avut o viață literară. Pentru ei nu exista decât oficiul vamal și cafeneaua, în Rusia, Lenin și Stalin au distrus lumea literară. Situația din Rusia seamănă acum cu a noastră – poeții noștri, în ciuda a tot ce se spune împotriva lor, răsar din nimic. De unde a venit Whitman și de unde a luat tot ce-a avut? El era W. Whitman, un individ de neîmblânzit, care a avut ce-a avut și a făcut ce-a făcut.

— Mă rog, dacă ar fi existat o viață literară bogată, și dacă ar fi putut să ia ceaiul cu Edith Wharton și să-i întâlnească pe Robert Frost și pe T.S. Eliot de două ori pe săptămână, bietul Humboldt s-ar fi simțit sprijinit, și apreciat, și răsplătit pentru talentul lui.

Pur și simplu nu s-a simțit în stare să umple tot vidul din jurul lui, zise Kathleen. De bună seamă, a fost un vrăjitor. Pe mine mă făcea să mă simt atât de înceată, înceată, înceată! Inventa cele mai ingenioase lucruri ca să mă poată acuza. Ah, dacă și-ar fi folosit toată această inventivitate în poezie! Și apoi, Humboldt avea prea multe aranjamente personale. Cheltuia prea mult geniu pentru aceste aranjamente. Și, ca soție a lui, eu trebuia să sufăr consecințele. Dar hai să nu mai vorbim despre asta. Vreau să te întreb ceva... voi doi ați scris odată împreună un scenariu?

— O aiureală ca să ne omorâm timpul la Princeton; i-ai vorbit despre el tinerei ălera, doamna Cantabile. Cum arată doamna Cantabile?

— Frumușică. E politicoasă, într-o manieră demodată, gen Emily Post, și-ți trimite scrisorele bine-crescute ca să-ți mulțumească pentru un dejun delicios. Dar, în același timp, își vopsește unghiile în culori stridente, poartă rochii țipătoare și are o voce aspră. Când vorbește cu tine, țipă. Dacă o auzi, îți face impresia unei amante de pistolar, care pune întrebări de doctorand. Așa

cum îți spuneam, am intrat acum în cinematografie și sunt curioasă să văd un scenariu pe care l-ați scris împreună, tu și cu Humboldt. În fond, după o piesă a ta s-a făcut un film de mare succes.

— *Ah, din scenariul nostru nu s-ar putea face niciodată un film. Distribuția noastră îi includea pe Mussolini, pe Papă, pe Stalin, pe Calvin Coolidge, pe Amundsen și Nobile. Eroul nostru era un canibal. Mai aveam și un dirigibil și un sat din Sicilia. Poate că lui W.C. Fields i-ar fi plăcut, dar numai un producător nebun ar fi putut investi vreun ban în scenariul ăsta. Dar, desigur, nu se știe niciodată, în 1913, cine s-ar fi uitat la un scenariu de anticipație asupra primului război mondial? Sau dacă, înainte de a mă fi născut eu, mi-ai fi supus spre aprobare povestea propriei mele vieți și m-ai fi invitat să o trăiesc, nu te-aș fi dat pe ușă afară?*

— *Dar cum a fost cu piesa ta de răsunet?*

— *Kathleen, crede-mă, n-am fost decât viermele care a scuipat firul de mătase. Alții au creat toaleta pentru Broadway. Acum spune-mi și mie, ce ți-a lăsat Humboldt?*

— *Mai întâi de toate, mi-a scris o scrisoare extraordinară.*

— *Și mie. Ba chiar una de om cu mintea perfect sănătoasă.*

— *A mea e cam amestecată. E prea personală ca să ți-o pot arăta, chiar și acum. Înșiră toate crimele de care m-am făcut chipurile vinovată. Scopul lui era să mă ierte, indiferent ce-aș fi făcut, dar m-a iertat cu toate detaliile, și tot mai pomenea despre Rockefeller. Dar pe alocuri există oaze de perfectă luciditate. Lucruri adevărate, realmente mișcătoare.*

— *Asta-i tot ce-ai primit de la el?*

— *Nu, Charlie, mi-a mai lăsat și altceva. Un document. O nouă idee pentru un scenariu de film. De asta*

te întrebam despre cel pe care l-ați scornit împreună la Princeton. Spune-mi, ție ce ți-a lăsat în afară de scrisoare?

— Uimitor! am spus.

— Ce-i uimitor?

— Ce a făcut Humboldt. Putred de bolnav, agonizând, dezagregându-se, și totuși atât de ingenios!

— Nu te înțeleg.

— Spune-mi, Kathleen, în documentul tău, în ideea asta pentru un film, nu-i vorba de un scriitor? Și scriitorul nu are o soție autoritară? Și n-are și o amantă tânără și frumoasă? Și nu face o călătorie cu amanta? Și nu scrie după aceea o carte pe care n-o poate publica?

— Ba da. Înțeleg. Desigur. Asta e, Charlie.

— Ce pușlama! E admirabil! A făcut totul în dublu exemplar. Aceeași călătorie repetată cu soția. Același document pentru noi doi.

Kathleen mă studia în tăcere. Buzele i se mișcau. Zâmbi.

— De ce crezi că ne-o fi lăsat același dar fiecăruia dintre noi?

— Ești convinsă că suntem. singurii lui moștenitori? Ha-ha, hai să bem în memoria lui trăsnită. A fost un om formidabil!

— Da, a fost un om formidabil. Și cât aș dori... crezi că a făcut totul cu un anumit plan? Întrebă Kathleen.

— Cine era ăla, cred că Alexander Pope, care nu putea bea o cană de ceai fără să ticluiască o stratagemă? Așa era și Humboldt-și până în ultima clipă a vi. sat averi miraculoase. Era pe patul de moarte și încă dorea să ne îmbogățească pe amândoi. Oricum, simplul fapt că și-a păstrat până la sfârșit simțul umorului, sau măcar urme ale lui, tot e uimitor. Și, nebun cum era, tot a scris cel puțin două scrisori lucide. O să fac o comparație bizară - ca să izbutească acest lucru, Humboldt a trebuit să se

smulgă din starea lui de demență înveterată. Am putea spune că, în urmă cu multă vreme, a emigrat în nebunie. Și s-a statornicit în ea. Și, de hatârul nostru, poate, s-a reîntors în vechea lui patrie. Ca să-și mai vadă o dată prietenii? Și poate că a fost la fel de greu pentru el să facă acest lucru, cum ar fi pentru altcineva – pentru mine, de pildă – să trec din lumea asta a noastră în lumea spiritelor. Sau, o altă comparație bizară – a izbutit o volatilizare în maniera magicianului Houdini, a evadat din proiecțiile înrădăcinate ale paranoiei, din demența depresivă, sau ce-o mai fi fost. Cei adormiți se deșteaptă. Exilații și emigranții se întorc îndărăt, iar geniul muribund poate să reînvie, „înțelegere de capăt-de-drum”, așa mi-a scris în scrisoare.

— Nu cred că la sfârșit mai avea tăria să ne facă două daruri separate, câte unul pentru fiecare dintre noi, zise Kathleen.

— Ia-o așa, dacă vrei. Ne-a făcut o demonstrație a ceea ce îl caracteriza din plin: uneltiri, intrigi și paranoia. Pe acestea le-a exploatat la maximum. Nu-ți aduci aminte de faimoasa lui uneltire Longstaff?

— Crezi că a putut să aibă și altceva în minte? întrebă Kathleen.

— Un anume scop unic?

— Mă gândesc la un soi de test postum al caracterelor.

— În ce privește caracterul meu, era absolut sigur că nu există speranțe de îndreptare. Și poate că la fel gândea și despre tine. În orice caz, ne-a prilejuit un moment amuzant. Uite că stăm împreună râzând și admirându-l, și cât de trist e totul! Sunt foarte mișcat. Amândoi suntem.

Liniștită și solidă, Kathleen zâmbea cu blândețe, dar dintr-odată ochii ei mari își schimbă culoarea. Se umplură de lacrimi. Și totuși continua să stea pasivă. Asta

era Kathleen. Nu s-ar fi convenit să menționez asemenea lucru, dar poate că Humboldt urmărise să ne apropie unul de celălalt. Nu neapărat ca bărbat și femeie, dar poate că ar fi vrut să îmbine sentimentele noastre față de el și să le reunească într-un soi de monument. Căci după moartea lui, vom continua (un răstimp) să ducem o viață activă în această dezamăgită scenă umană, și poate că pentru el ar fi însemnat o satisfacție și o variație în monotonia de dincolo de mormânt dacă și-ar fi putut spune că ne zbatem să-i ducem la capăt inițiativele. Pentru că atunci când un Platon, sau un Dante, sau un Dostoievski pledau în favoarea imortalității, Humboldt, mare admirator al acestora, n-ar fi putut spune: „Au fost ei genii, dar noi nu trebuie să le luăm ideile în serios”. Dar oare a luat el în serios ideea imortalității? în această privință, n-a spus nimic. Tot ce-a spus a fost că nu suntem ființe naturale, ci supranaturale. Aș fi dat orice ca să aflu ce a vrut să înțeleagă prin asta.

— Scenariile ridică multe dificultăți în ce privește drepturile de autor, urmă Kathleen. Și probabil că Humboldt a cerut o consultație juridică cu privire la protecția legală... A vârat o copie după manuscris într-un plic pe care l-a sigilat, s-a dus la poștă, l-a înregistrat și l-a expediat recomandat lui însuși. Așa încât plicul nu a fost niciodată deschis. Noi am citit duplicatele...

— Adevărat. Eu am două plicuri sigilate.

— Două?

— Da. Unul conține scenariul pe care l-am născocit la Princeton. Acum îmi dau seama cum se distra Humboldt în hotelul acela infect, își petrecea timpul punând la cale toate operațiile astea, meticulos și detaliat, și cu formalități oficiale. Asta i se potrivește de minune.

— Ascultă-mă, Charlie, drepturile trebuie să le împărțim juma-juma, zise Kathleen.

— Ești o scumpete, dar din punct de vedere comercial scenariul e un zero.

— Dimpotrivă, îmi răspunse Kathleen cu fermitate.

Auzindu-i cuvintele, am privit-o din nou. A contrazice atât de categoric nu semăna cu Kathleen, în mod obișnuit atât de neîncrezătoare.

— L-am dat spre lectură unor oameni de meserie și am și semnat un contract, încasând trei mii de dolari numai pentru cedarea opțiunii. Jumătate din suma asta îți aparține.

— Vrei să spui că cineva a dat bani pentru scenariul ăsta?

— Am avut de ales între două oferte. Am acceptat-o pe cea de la Steinhals Productions. Unde să-ți trimit cecul?

— Pentru moment n-am nicio adresă. Sunt în tranzit. Dar nu, Kathleen, nu vreau să iau nimic din banii ăștia.

Mă gândeam cum o să-i comunic Renatei vestile. Ea ridiculizase cu atâta vervă darul lui Humboldt, încât în numele generației noastre pe cale de eclipsare, generația mea și a lui Humboldt, mă simțeam jignit.

— Și scrie cineva un scenariu?

— Se discută foarte serios, răspunse Kathleen. Uneori, vocea ei se înălța spre o tonalitate ascutită, feciorelnică. Se spărgea.

— Ce interesant! Ce absurd o aglomerare de improbabilități în masă. Deși am fost întotdeauna mândru de ciudățeniile mele personale, am ajuns să bănuiesc că acestea s-ar putea să fie doar un palid reflex al unor alte mii de ciudățenii reale, mult mai puternice – și că, la urma urmei, s-ar putea să nu fie chiar atât de personale, ci să se integreze într-o condiție generală. Așa se explică faptul că burlesca lui Humboldt, bazată pe dragoste și ambiție și pe tot restul de stupidități, a putut să pară plauzibilă unor oameni de afaceri.

— Am consultat un avocat bun și contractul meu cu Steinhals va prevedea un minimum de treizeci de mii de dolari, dacă opțiunea este preluată. S-ar putea ridica și la peste șaptezeci de mii, depinde de bugetul lor. Vom ști totul până în două luni. La sfârșitul lui februarie. Și mă gândesc, Charlie, că, în calitate de coproprietari, ar trebui să facem un contract separat între noi.

— Kathleen, hai să nu sporim și mai mult irealitatea lucrurilor. Să lăsăm contractele deoparte. N-am nevoie de banii ăștia.

— Până azi, aș fi crezut și eu așa, căci toată lumea vorbește de averea ta de un milion de dolari. Dar te-am văzut în Sera de Palmieri adunând de două ori nota de plată, de la cap la coadă și de la coadă la cap, înainte de a semna, îți păliseră obraji. Și pe urmă te-am văzut luptându-te cu tine însuși ca să te decizi ce bacșiș să dai. Hai, Charlie, nu te simți stânjenit!

— Nu, nu, Kathleen, am bani din gros. Nu-i vorba decât de dificultăți de moment, legate de criza generală. Pe de altă parte, ce jaf la ăia! Pentru noi, cei de altă dată, e scandalos.

— Dar știi că ai și niște procese. Cunoscut eu ce se întâmplă când judecătorii și avocații pun gheara pe cineva. Nu degeaba am condus o fermă de divertisment în Nevada.

— Sigur că-i neplăcut să fii cu banul numărat. E ca și cum ai strânge în mână un cub de gheață. Și nu-i posibil să faci bani, și pe urmă să trăiești liniștit. Așa ceva nu există. E un lucru pe care Humboldt probabil că nu l-a înțeles. Mă întreb dacă el credea cu adevărat că banii fac toată deosebirea dintre succes și rată, în cazul ăsta, n-a înțeles nimic. Când ai bani, treci printr-o metamorfoză. Și trebuie să te lupți cu niște forțe îngrozitoare, interne și externe. Succesul nu are aproape niciun factor personal. Succes înseamnă întotdeauna succesul banului.

— *Încerci să schimbi subiectul. Ai fost întotdeauna un fin observator. Ani de zile te-am urmărit cum cercetai oamenii cu viclenie. De parcă tu îi vedeai și ei nu te vedeau pe tine. Dar să știi, Charlie, nu ești singurul care observă.*

— *Crezi că aș locui la Piazza dacă aș fi ruinat?*

— *Dac-ai fi cu o tânără doamnă, da.*

Femeia asta voinică, fanată, dar încă frumoasă, cu vocea ei din când în când stridentă, cu obrajii adânciți într-o atrăgătoare melancolie, mă studiase. Privirea ei, deși încă ușor piezișă, indirectă, din pricina vechii deprinderi de a rămâne pasivă, era caldă și binevoitoare. Mă simt adânc mișcat când oamenii își dau osteneala să ia în seamă situația mea.

— *Am auzit că pleci cu această doamnă în Europa. Așa mi-a spus Huggins.*

— *Adevărat, am răspuns, așa e.*

— *Spre...*

— *Spre ce? am spus. Dumnezeu știe.*

Aș fi putut să-i povestesc mult mai multe. Aș fi putut să-i mărturisesc că nu mai luam în serios probleme pe care mulți oameni serioși le iau în serios, probleme de metafizică sau de politică, greșit formulate. Exista vreo rațiune ca să fi avut un motiv precis sau practic de a pleca în Italia alături de o femeie frumoasă? Nu urmăream decât un fel aparte de tandrețe, urmăream să obțin iubire și mulțumire, din motive care ar fi fost valabile cu treizeci de ani în urmă. Cum era când mă lansam la șaizeci de ani spre lucrurile după care râvnisem la douăzeci? Și ce aveam să fac cu ele dacă le-aș fi obținut? Simțeam îndemnul parțial de a-mi deschide inima în fața acestei femei cumsecade. Descifram semne - așa aveam impresia - că și ea se deșteptase dintr-un lung somn spiritual. Am fi putut discuta împreună o sumedenie de subiecte

fascinante - ca, de pildă, de ce somnul pecetluiește spiritul omului, de ce trezirea e atât de convulsivă, și dacă nu crede că spiritul ar putea acționa independent de trup, dacă nu gândește că ar putea exista un soi de conștiință care să nu aibă nevoie de un fundament biologic? Mă simțeam ispitit să-i povestesc că eu, personal, aveam senzația că realizez ceva în problema misterului morții. Am cumpănit dacă să discut sau nu serios cu ea menirea conferită scriitorilor de către Walt Whitman, care era convins că democrația nu va izbuti decât dacă poezii vor dărui mari poeme despre moarte. Kathleen era o femeie căreia i-aș fi putut vorbi - simțeam acest lucru. Dar situația era oarecum jenantă. Un crai bătrân, care-și pierduse capul după o fufă frumoasă și setoasă de bani, un romanțios care voia să-și împlinească la bătrânețe visul tinereții, să pornească brusc o discuție despre conștiința detașată de simțuri și despre marele poem democratic al morții! Haide, Charlie, să nu facem lumea mai absurdă decât e în realitate! Tocmai pentru că aveam în față o femeie căreia i-aș fi putut vorbi, mi-am ținut gura. Din respect. Mi-am spus că o să aștept până când toate aceste lucruri se vor coace în mintea mea, până când voi fi în măsură să știu mai mult. Kathleen mi-a spus:

— Săptămâna viitoare voi fi la Belgrad, la hotel Metropol. Să ținem legătura. O să cer să mi se redacteze un contract, o să-l semnez, și apoi o să ți-l trimit și ție.

— Nu, nu, să nu ne batem capul cu așa ceva.

— De ce, pentru că sunt văduvă n-ai de gând să primești de la mine banii care ți se cuvin de drept? Dar eu nu doresc să-mi însușesc partea ta. Încearcă să privești lucrurile în lumina asta.

Era o femeie de treabă. Și își dădea seama de realitate: cheltuiam enorm cu Renata și mă ruinam vertiginos.

— *Draga mea, de ce mi-ai furat pantoful?*

— *N-am putut să rezist ispitei, îmi răspunse Renata cea opulentă. Tare aş fi vrut să te văd topăind până sus într-un pantof! Ce-a gândit prietena ta? Pariez c-a fost o întreagă nostimadă. Charlie, umorul e o legătură puternică între noi doi. De asta sunt sigură.*

În relația noastră, umorul avea un avantaj asupra iubirii. Firea și felul meu de a fi o amuzau pe Renata. Amuzamentul ei era atât de copios, încât îmi spuneam că treptat s-ar putea confunda cu iubirea. Pentru că sub niciun chip nu mă gândeam să renunț la iubire.

— *Mi-ai mai scos o dată pantoful pe sub masă, la Paris.*

— *Da, în seara când individul acela îngrozitor ți-a spus cât de lipsită de valoare e decorația ta franceză și te-a pus în aceeași categorie cu gunoierii și cu crescătorii de porci. A fost pentru mine un fel de răzbunare, de consolare și de plăcere în același timp. Ți-am spus după aceea, ceva ce mi s-a părut foarte nostim?*

— *Da, îmi amintesc.*

— *Ce ți-am spus, Charlie?*

— *Ai spus că să aerisești e un lucru omenesc.*

— *Să aerisești e omenesc, să dezgolești e dumnezeiesc.*

Fardată, cu părul negru, îmbrăcată într-un costum de călătorie purpuriu, râdea.

— *Oh, Charlie, renunță la voiajul ăsta idiot în Texas. Am nevoie de tine la Milano. N-o să fie ușoară pentru mine întrevederea cu Biferno. Fratele tău n-are nevoie să-l vizitezi și nu-i datorezi nimic. Tu îl iubești, iar el te tiranizează, și nu exista niciun mijloc de apărare împotriva tiranilor. Te prezinți în fața lor cu inima îndurerată, și ei îți ard un picior în fund. Știi și tu și știu și eu ce o să gândească fratele tău. O să-și spună că ai picat într-un*

moment psihologic, cu gândul de a-l îmbrobodi ca să te bage și pe tine într-una din afacerile lui mănoase. Și, spune-mi drept, Charlie, n-ar avea puțină dreptate? Nu vreau să-mi vâr nasul în problemele tale financiare, dar bănuiesc că nu ți-ar strica dacă lucrurile ar lua o anumită întorsătură în clipa de față. Și-apoi mai e ceva: o să fie o întrecere pe viață și pe moarte între tine și nevastă-ta pe chestia cine are dreptul să-l jelească mai tare dacă se întâmplă ceva, și ce nevoie are el, tocmai când intră sub cuțit, să-și vadă la față ambii bocitori? Pe scurt, îți pierzi vremea. Vino cu mine. Visez să mă mărit cu tine la Milano, sub adevăratul meu nume de fată, Biferno, iar tatăl meu adevărat să mă conducă la altar.

Aș fi vrut să-i fac Renatei pe plac. Merita ca lucrurile să se întâmple așa cum le-ar fi dorit ea. Ne aflam acum pe aeroportul Kennedy și Renata, cu incomparabila ei pălărie, cu mantoul de antilopă maxi, cu fularele ei Hermes și cu cizmele-i elegante nu părea o posesiune mai accesibilă decât turnul din Pisa. Și totuși își revendica drepturi personale, dreptul la o identitate, dreptul la un tată, la un soț. Ce stupid, ce decădere! Totuși, pentru un observator invizibil aflat la nivelul ierarhic imediat, aș fi putut da și eu impresia că am revendicări similare, la ordine, raționalitate, prudență și la alte virtuți mic-burgheze.

— Hai să bem ceva în Salonul VIP-urilor. Nu vreau să beau la barul de aici, cu toată gălăgia și cu paharele lor lipicioase.

— Dar nu mai fac parte din asociație.

— Charles, doar îl știi bine pe individul ăla Zitterbloom - care ți-a păpat anul trecut douăzeci de mii de dolari cu investițiile lui în petrol, bani cu care se presupunea că îți cumpără o scutire de impozite. Cheamă-l la telefon și pune-l să aranjeze el treaba. Doar ți-a propus anul trecut. Nu ții minte cum ți-a spus: „Oricând îți face

plăcere, Charlie!"

— Mă faci să mă simt ca pescarul din basmele Fraților Grimm, cel pe care l-a trimis nevasta la malul mării să-i ceară peștișorului vrăjit un palat.

— Fii atent cum vorbești. Eu nu sunt o nevastă cicălitoare. Și avem dreptul să bem un pahar de despărțire într-un decor stilat și nu aici, îmbulziți de gloata asta împutită.

Așa încât i-am telefonat lui Zitterbloom și secretara lui a aranjat chestiunea cât ai zice pește. Mă gândeam că, dacă cineva și-ar pune mintea, de câte înfrângeri și frustrări nu s-ar putea cruța! Într-un spirit de trist rămas-bun, îmi sorbeam cocteilul Bloody Mary, gândindu-mă ce risc enorm îmi asumam de dragul fratelui meu și cât de puțin îmi va aprecia el sacrificiul. Totuși, trebuia să am încredere în Renata. Natura umană ideală cerea acest lucru și judecata practică trebuie să conviețuiască cu cerințele naturii umane ideale. N-aș fi dorit totuși să-mi ceară cineva să prezic cum se vor sfârși toate astea, căci dac-ar fi trebuit să fac o prezicere, totul s-ar fi mistuit într-un vârtej de vânt.

— Ce părere ai de un flacon de parfum Mă Griffes fără taxe vamale? mă întrebă Renata.

I-am cumpărat o sticlă mare, spunându-i:

— Or să ți-o livreze în avion și eu nu voi fi acolo s-o miros.

— Nu te necăji, punem totul la păstrare pentru clipa revederii. Nu-l lăsa pe frate-tău să te combine cu femei prin Texas.

— Cred c-ar fi ultimul lucru la care s-ar putea gândi. Dar ce se aude cu tine, Renata, când ai vorbit ultima oară cu Flonzaley?

— Poți să-l dai uitării pe Flonzaley. Am rupt-o cu el. E un om drăguț, dar nu pot suporta firma de pompe funebre.

— *E foarte bogat, am spus.*

— *Are tot atâtea coroane de aur câte coroane mortuare, îmi răspunse Renata în stilul pentru care o iubeam. Ca președinte al companiei, nu mai are de mânuit cadavre, dar nu pot da uitării începuturile lui legate de îmbălsămare. Desigur, nu pot fi de acord cu ăla, Fromm, care pretinde că necrofilia a năpădit civilizația. Să fim serioși, Charlie, cu un fizic ca al meu, dacă nu mi-aș menține mintea perfect normală, unde aș ajunge?*

Cu toate astea, eram foarte trist și mă întrebam care anume față a adevărului mi-o dezvăluia, și dacă aveam să ne mai vedem vreodată. Totuși, în ciuda numeroaselor presiuni la care eram supus, simțeam că, din punct de vedere spiritual, făcusem un progres, întotdeauna, din cele mai bune timpuri, despărțirile și plecările m-au iritat, și încercam și acum un sentiment de anxietate; cu toate acestea, simțeam că de astă dată am în mine ceva pe care mă pot bizui.

— *Rămâi cu bine, scumpule. Măine am să-ți telefonez din Milano în Texas, zise Renata.*

Ne-am sărutat de multe ori. Părea gata să plângă, dar ochii îi erau uscați.

Am trecut printr-un tunel imens, ca un nesfârșit defileu boltit sau ca un coridor într-un film expresionist, după aceea am fost percheziționat de arme, și m-am urcat în avionul spre Houston. Tot drumul până în Texas am citit cărți de ocultism. Am găsit în ele multe pasaje tulburătoare, la care voi reveni mai târziu. Am sosit la Corpus Christi după-masă, și am tras la un motel. Pe urmă m-am dus la locuința lui Julius, care era somptuoasă și nouă și înconjurată de palmieri, și palisandri, și portocali, și lămâi. Pajiștile păreau artificiale, confecționate parcă din rumeguș verde sau din hârtie de ambalaj colorată. Automobilele scumpe erau parcate pe alee și, când am

sunat la ușa, s-a auzit dinăuntru o suită întreagă de gonguri, și clinchete, și lătrături de câini. Sistemele de securitate erau minuțios elaborate. Zăvoare grele au fost date la o parte, după care cumnată-mea Hortense a deschis ușa masivă, acoperită cu basoreliefuri polineziene. A strigat la câini, dar cu un substrat de tandrețe în glas. Apoi s-a întors spre mine. Era o persoană deschisă, la locul ei, cu ochi albaștri și buze cărnoase. Puțin orbită de fumul propriei țigări pe care nu și-o scosese din gură, mi-a spus:

— Charles! Cum ai ajuns aici?

— Am închiriat o mașină. Ce faci, Hortense?

— Julius te așteaptă. Tocmai se îmbracă. Du-te la el.

Câinii erau cât niște cai. I-a domolit și m-am îndreptat spre dormitorul principal, salutându-i pe copii, nepoții mei, care n-au catadicsit să-mi răspundă. Nu eram prea sigur dacă pentru ei eram un membru al familiei. Când am intrat, l-am găsit pe fratele meu Ulick în chiloți vărğați, lungi până la genunchi.

— Bănuiam că ești tu, Chuckie.

— Ei, Ulick, iată-ne iar împreună!

Nu arăta bine. Avea burtă mare și sâni ascuțiți, între sâni, îi creștea o mătase cenușie, stufoasă. Dar, ca de obicei, el domina totul. Capul prelung era puternic, cu nasul drept, părul alb, neted, frumos tuns, mustața autoritară și ochii inteligenți, cu o lucire dură și pleoapele pungite. Întotdeauna purtase chiloți largi – așa îi prefera. Ai mei sunt de obicei mai scurți și mai strâmți. Mi-a aruncat una dintre privirile lui piezișe. Ne lega o viață întreagă. Pentru mine, această viață era continuă, dar Ulick făcea parte dintre oamenii care țin să rediscute mereu termenele. Nimic nu trebuie considerat permanent. Emoțiile fraterne pe care le adusesem odată cu mine îl derutau și-l stânjeneau, îl flatau și-l umpleau de suspiciuni. Eram oare sincer? Eram într-adevăr inocent? Și aveam

vreo valoare? Față de mine, Ulick încerca aceleași dificultăți de evaluare pe care le aveam eu față de Thaxter.

— Dacă tot trebuia să vii, mai bine veneai direct la Houston, îmi zise el. Acolo plecăm mâine.

Îmi dădeam seama că se lupta să-și înfrâneze propriile lui sentimente fraterne. Acestea erau încă simțitor de prezente. Ulick nu reușise să se debaraseze de toate.

— O, n-am nimic împotrivă să fac o călătorie în plus. Tot n-aveam ceva special la New York.

— Mă rog, azi după-amiază trebuie să mă duc să văd o proprietate de vânzare. Vrei să vii cu mine, sau preferi să înoți în piscină? E încălzită.

Ultima oară când mă cufundasem în piscina lui, unul dintre câinii aceia uriași mă mușcase de gleznă și pierdusem o mulțime de sânge. Or, acum nu venisem să mă scald, știa și el lucrul ăsta. Adăugă:

— Ei, mă bucur c-ai venit.

Își întoarse într-o parte fața puternică și își feri privirea, în timp ce creierul lui, intens exersat în calcule, estima acum șansele care îi mai rămăseseră.

— Operația asta blestemată le strică puștilor mei Crăciunul; și nici tu n-ai să fii cu copiii tăi.

— Le-am trimis un munte de jucării de la F.A.O. Schwartz. Îmi pare rău, dar nu m-am gândit să aduc niște cadouri pentru băieții tăi.

— Ce-ai fi putut să le aduci? Au tot ce se poate imagina. Ca să le poți cumpăra o jucărie, trebuie să dezlegi un adevărat rebus. Eu sunt pregătit pentru operație. M-au ținut la pat, în Houston, pentru toate analizele. Am făcut o donație de douăzeci de mii de dolari clinicii, în memoria tatii și a mamei. Și sunt gata pentru operație, numai că trebuie să mai dau jos câteva kilograme. Chuck, știi, te taie cu ferăstrăul și te deschid,

ba cred că ticăloșii ăia îți scot și inima din piept. Dar echipa de acolo face operații din astea pe inimă cu miile. Sper ca la întâi februarie să fiu îndărăt la biroul meu. Cum stai cu capitalul lichid? Dispui de cincizeci de mii? Aș putea să te vâr în ceva profitabil.

Din când în când, Ulick îmi telefona din Texas și-mi spunea: „Trimite-mi un cec de treizeci de mii, sau nu, mai bine patruzeci și cinci”. Iar eu pur și simplu completam un cec și i-l expediam prin poștă. Nu-mi returna niciun fel de chitanță. Câteodată, după șase luni, îmi sosea un contract. Dar, invariabil, banii investiți îmi erau dublați, îi plăcea să-mi facă astfel de servicii, deși îl irita că nu reușeam să înțeleg amănuntele unor asemenea tranzacții și nu apreciam subtilitățile lui financiare, în ce privește profiturile mele, acestea fuseseră încredințate unor oameni ca Zitterbloom, i se plăteau Denisei, îl subvenționau pe Thaxter, erau luate de Comisia de Verificare a Veniturilor, o țineau pe Renata la lacul Point Towers sau intrau în buzunarele lui Tomehek și ale lui Srole.

— La ce te gândești? l-am întrebat.

— La câteva lucruri. Știi ce înseamnă rate bancare. Nu m-ar mira dacă ar crește în curând cu optsprezece la sută.

Trei televizoare erau deschise, sporind cascadele de culori din cameră. Tapetul avea reliefuri aurii. Covorul părea o prelungire a pajiștii orbitoare de afară. Interiorul și exteriorul se vărsau unul într-altul printr-un perete de sticlă, grădina și dormitorul se contopeau, în cameră se găsea o bicicletă albastră pentru exerciții de slăbire și felurite trofee sportive înșirate pe rafturi, pentru că Hortense era o faimoasă jucătoare de golf. Enorme dulapuri în perete, special construite, erau înțesate cu costume, cu duzini de perechi de pantofi aranjați pe

suporturi lungi, cu sute de cravate și cu maldăre de cutii de pălării. Ostentativ și mândru de posesiunile lui, Julius era un critic foarte pretențios în materie de bun-gust, și acum îmi trecea în revistă înfățișarea, de parcă ar fi fost un Douglas MacArthur al îmbrăcăminții.

— Ai fost totdeauna șleampăt, Chuckie, și acum cheltuiești bani pe îmbrăcăminte și văd că te duci la un croitor, dar tot șleampăt ai rămas. Cine dracu' ți-a vândut oribilitățile alea de pantofi? Și pardesiul ăsta ca o pătură de cal? în urmă cu cincizeci de ani, Hustler vindea pantofi din ăștia ageamiilor și le mai dădea rabat o croșetă de încheiat nasturii. Hai, ia paltonul ăsta!

Îmi trânti în brațe un palton negru din păr de cămilă cu guler Chesterfield.

— Aici e prea cald ca să-l pot purta. Ți-l dau ție. Băieții or să-ți ducă pardesiul la grajd, acolo unde îi este locul. Scoate-l și îmbracă-l pe ăsta.

Am procedat după cum mi s-a poruncit. Sub această formă își manifesta el afecțiunea. Când era necesar să-i opun rezistență lui Ulick, o făceam în tăcere, își trase o pereche de pantaloni cu tighel dublu, frumos croiți, cu manșete late, întoarse, dar nu reuși să-i încheie pe burtă. Strigă către Hortense, care se afla în camera cealaltă, că pantalonii i-au intrat la apă.

— Da, au intrat, strigă la rândul ei.

Acesta era stilul casei. Nimic din șoaptele potolite ale celor din Ivy League, sau din discuțiile cu glas scăzut.

Mi-a dăruit și o pereche de pantofi. Aveam picioarele. aproape identice. La fel și ochii bulbucați, la fel și nasurile drepte. Nu prea știu ce-mi conferă mie aceste trăsături, dar lui îi confereau o înfățișare autocratică. Acum, când fiecare viață pământească îmi apărea drept una dintr-o serie, stăteam și mă gândeam la cariera spirituală a lui Ulick. Ce-o fi fost el înainte? Evoluția biologică și istoria

vestului, singure, n-ar fi putut niciodată crea, în şaizeci şi cinci de ani blestemaţi, un personaj ca Ulick. Însuşirile profunde le adusese cu el din altă parte. Orice-ar fi fost într-o formă anterioară, înclinam să cred că, în această viaţă, ca american brutal şi bogat ce se afla, era în regres. America e o încercare grea pentru spiritul uman. Probabil că pe fiecare dintre noi ne cam dă înapoi. Unele însuşiri superioare par să fi stat în suspensie, iar partea receptivă la senzaţii din sufletul nostru a obţinut tot ce-a dorit, adică avantajele materiale. Ah, comodităţile creaturii, seducţiile animale! Care ziarist a scris că există ţări în care ceea ce azvârlim noi la gunoi ar trece drept delicatese?

— Aşadar, pleci în Europa. Ai vreun motiv special? Călătorie profesională? Sau pur şi simplu fugi, ca de obicei? Dar nu pleci niciodată singur, întotdeauna eşti cu o damă. Ce fel de muiere te-a mai prins de astă dată?... Dacă aş ţine neapărat, aş putea să port pantalonii ăştia, dar cum vom avea mult de mers cu maşina, mai bine să îmbrac altceva mai comod, (îşi scoase furios pantalonii şi-i aruncă pe pat.) Am să-ţi spun unde mergem. E vorba de un teren splendid, patruzeci sau cincizeci de pogoane de peninsulă în Golf aparţinând unor cubanezi. Un general cubanez care a fost la putere înaintea lui Batista a pus laba pe el în urmă cu ani de zile. Stai să vezi ce afaceri învârtea. Când banii ieşeau din uz, vechile bancnote erau încărcate în camioane la Havana şi duse undeva pentru a fi distruse. Dar banii ăştia n-au fost niciodată puşi pe foc. Nu, dom'le! Au fost transportaţi cu vaporul în afara ţării şi depuşi în contul generalului. Şi cu ei şi-a cumpărat teren în S.U.A. Acum locuiesc acolo urmaşii generalului. Nişte târâie-brâu, o adunătură de playboy. Fiicele şi nurorile generalului s-au pus pe capul acestor playboy, silindu-i să se comporte ca nişte bărbaţi. Aia nu ştiu altceva decât canotaj, şi băutură, şi somn, şi curve, şi să joace polo. Droguri, maşini de mare

viteză, avioane - cunoști recuzita. Femeile vor ca un antreprenor să ia proprietatea în mină. Să obțină un preț cât mai mare. Valorează milioane, Charlie, e o întreagă afurisită de peninsulă. Apropo, am primit o scrisoare în legătură cu tine de la avocatul Denisei. Deții niște acțiuni la o proprietate de-a mea, Peony Condominiums. și a vrut să știe ce valoare au. Te simți obligat să le spui chiar totul? Cine-i individul ăsta, Pinsker?

— N-am avut încotro. Mi-au luat situația impozitelor la zi.

— Ah, biet nătăfleş ce ești, gogoman supercultivat! Te tragi din rădăcini sănătoase, nu te-ai născut tâmpit, și uite că ți-ai făcut toate astea cu mâna ta. Și dacă a trebuit să fii intelectual, n-ai putut să fii unul de tip forte, un Herman Kahn sau un Milton Friedman, unul dintre tipii ăia agresivi despre care citești în The Wall Street Journal? Tu, cu Woodrow Wilson al tău și cu celelalte mortăciuni! Nici nu pot să citesc tâmpeniile pe care le scrii. Două fraze dacă citesc, încep să casc. Tata ar fi trebuit să te pocnească și pe tine cum mă pocnea pe mine. Te-ar mai fi deșteptat un pic. Nu ți-a prins bine că ai fost favoritul lui. Și te-ai mai apucat să te însori cu muiera aia fioroasă. Aia ar fi fost bună să se înhăiteze cu teroriștii ăia din Organizația de Eliberare a Palestinei! Când i-am văzut dinții ascuțiți și părul răsucit la tâmpile, am știut că ești în aer. Te-ai născut încercând să dovedești că viața pe pământul ăsta e ceva ce nu poate fi realizat. Perfect, cazul tău e o dovadă elocventă. Dumnezeuule, dacă aveam eu condiția ta fizică! mai joci mingea cu Langobardi? Se zice că a devenit un adevărat gentleman. Ia spune, cum merge procesul tău?

— Destul de prost. Tribunalul mi-a cerut să depun o garanție. Două sute de mii.

Cifra îl făcu să pălească.

— Ți-au confiscat banii? ia-ți adio de la ei. Cine-i

avocatul tău, tot prietenul ăla din copilărie, grăsanul de Szathmar?

— Nu, e Forrest Tomehek.

— L-am cunoscut pe Tomehek la cursurile juridice. Tipul de escroc legal. E mai alunecos ca un supozitor, numai că supozitoarele lui conțin dinamită. Și cine-i judecătorul?

— Unul Urbanovich.

— Nu-l cunosc. Dar a luat hotărâri împotriva ta, și asta e de-ajuns. L-au câștigat de partea lor. Hoție la drumul mare. Te folosește ca să-și lichideze o scadență. Datorează cuiva ceva și-și consolidează creditul cu banii tăi. Am să controlez îndată dacă au dreptate sau nu. Cunoști la Chicago pe unul Flanko?

— Solomon Flanko? E avocat sindical.

— El trebuie să știe. (Ulick făcu în grabă numărul pe cadranul telefonului.) Flanko, zise când stabili legătura, aici e Julius Citrine din Texas. Există un tip, Urbanovich, la sectorul „Probleme familiale”. E șperțar?

Ascultă cu atenție. Apoi zise:

— Mulțumesc, Flanko. Te chem eu mai târziu. După ce puse receptorul în furcă și își alege o cămașă sport, îmi comunică: Nu, se pare că Urbanovich nu-i șperțar. Vrea să rămână de pomină la tribunal. E foarte șmecher. Foarte rigid. Și dacă s-a pus pe capul tău, atunci o să te separe de bani cum separi albușul de gălbenuș. Gata, uită-i! Facem noi alții. Ai ceva pus deoparte?

— Nu.

— Cum, nimic la pușculiță? Niciun cont pe undeva? Nicio provizie?

— Nu.

Mă măsură cu severitate. Și apoi, fața lui brăzdată de vârstă, de griji, de atitudini dure, se relaxa oarecum, și sub mustața Acheson se ivi un zâmbet.

— Și când te gândești că suntem frați, spuse. E absolut un subiect de poem. Ar trebui să i-l sugerezi amicului tău Von Humboldt Fleisher. Apropo, ce mai e cu prietenul tău nedespărțit, poetul? Am venit eu odată cu mașina și v-am scos pe amândoi la niște cluburi de noapte din New York, era prin anii cincizeci. Ne-am distrat grozav la Copacabana, ții minte?

— A fost o noapte colosală. Lui Humboldt i-a plăcut teribil. A murit, am răspuns.

Ulick își puse o cămașă italienească de mătase, de un albastru aprins; o cămașă foarte frumoasă, care părea să tânjească după un corp ideal. Și-o întinse tare pe piept. Când venisem ultima oară în vizită, Ulick era zvelt și purta niște minunați pantaloni de piele, strânși pe solduri, garnisiți la cusături cu bănuți de argint mexicani. Ținuse o dietă strașnică și se alesese cu acea nouă siluetă. Dar chiar și atunci, podeaua Cadillac-ului său era acoperită de coji de alune. Și acum se îngrășase din nou. îl revedeam pe băiatul gras pe care-l cunoscusem toată viața și care îmi era atât de familiar – pânțele, pistruii de pe antebrațele nedisciplinate, mâinile elegante. Vedeam încă în el băiatul obez ce părea mereu gătit, copilul pofticios, îngăduitor cu sine însuși, ai cărui ochi afirmău întruna: „Nu sunt vinovat”. îl știam pe dinafară și pe dinăuntru, chiar și fizicește, pentru că îmi aminteam cum, cu cincizeci de ani în urmă, se tăia adânc la pulpă cu un ciob de sticlă din râul Wisconsin, iar eu mă uitaseam la grăsimea galbenă, strat peste strat de grăsime, prin care sângele se căznea să se scurgă, îi cunoșteam alunița de la încheietura mâinii, nasul spart și apoi aranjat la loc, falsa lui înfățișare de nevinovăție, felul cum pufnea disprețuitor, și chiar mirosul. Pe vremuri, îmbrăcat într-un maiou portocaliu de fotbal, respirând pe gură (înainte ca familiei să-i dea mina să-i dreagă nasul), m-a ținut cocoțat pe umeri ca să pot vedea

parada Marii Armate a Republicii pe Michigan Boulevard. Trebuie să fi fost prin 1923. Mă ținea de picioare. Propriile lui gambe îi plesneau, dolofane, în ciorapi negri reiați, și purta niște pantaloni golf, umflați și borțosați. După aceea m-a dus și a stat în spatele meu la toaletă pentru bărbați a bibliotecii publice, cu pisoarele ei înalte, galbene, ca niște sarcofage deschise, și m-a ajutat să mă descurc prin complicata mea rufărie de corp. În 1928 s-a angajat ca băiat de serviciu la hotelul American Express; după aceea a lucrat la autogara, unde schimba imensele cauciucuri ale autobuzelor. Se lua la harță cu bătaușii străzii și era el însuși un bătauș. S-a înscris singur la Institutul Lewis, urmând cursul seral, și apoi la cursurile de drept. A făcut și a pierdut averi. Prin 1950 și-a luat propriul Packard în Europa și, între Paris și Roma, l-a transportat pe calea aerului, deoarece îl plictisea să conducă prin munți. Cheltuia șaiszeci-șaptezeci de mii de dolari pe an numai pentru persoana lui. N-am uitat niciodată cel mai mărunț fapt în legătură cu el. Ceea ce-l măgulea. Și, pe de altă parte, îl întrista. Dacă puneam atâta suflet în amintirile mele, oare ce dovedea? Că îl iubeam pe Ulick? Unii specialiști consideră că o memorie atât de completă e un simptom de isterie. Ulick pretindea că el nu are memorie decât pentru tranzacțiile comerciale.

— Așadar, aiuritul ăla de prieten al tău, Von Humboldt, a murit, îndruga tot felul de nerozii, care de care mai pompoase, și se îmbrăca și mai prost decât tine, dar îmi plăcea. Și ținea la băutura. De ce-a murit?

— Hemoragie cerebrală.

Era necesar să spun această minciună virtuoasă. Bolile de inimă constituiau acum un subiect tabu.

— Și mi-a lăsat o moștenire, am adăugat.

— Cum, avea bani?

— Nu. Doar niște hârtii. Dar când m-am dus la un azil

de bătrâni ca să le iau de la unchiul lui, peste cine crezi că am dat? Peste Menasha Klinger.

— Nu mai spune – Menasha! Tenorul dramatic, roșcovanul! Tipul din Ypsilanti care a locuit cu chirie la noi în Chicago? În viața mea n-am întâlnit un nenorocit mai zănatec și mai ratat ca ăsta! Nu putea să scoată o notă din gât, chiar dacă i-o trăgeai cu arcanul, își cheltuia salariul de la fabrică pe lecții de canto și bilete la concert. Prima dată când a încercat și el să-și facă un bine a contractat o blenoragie, și după aceea și-a împărțit salariul între venerolog și profesorul de muzică. E așa de bătrân c-a ajuns la azi! Ei da, eu am șazece și cinci și el era cu vreo opt ani mai mare decât mine. Știi ce-am găsit zilele trecute? Actul de proprietate asupra locurilor de veci ale familiei, la Waldheim. Mai sunt două locuri libere. Nu vrei să-l cumperi tu și pe al meu? N-am de gând să mă las îngropat. Vreau să fiu incinerat. Am nevoie de mișcare. Prefer să intru în atmosferă. Să mă cauți prin buletinele meteorologice.

Avea și el gărgăunii lui în legătură cu groapa. În ziua când l-am înmormântat pe tata mi-a spus: „Vremea e prea caldă și prea frumoasă. E pur și simplu îngrozitor. Ai pomenit o după-masă mai splendidă ca asta?” Groparii tocmai rulau covorul de iarbă artificială și, sub acesta, în țarina gălbuie, argiloasă, se deschidea o groapă ademenitor de răcoroasă. Sus, în depărtare, dincolo de plăcuta zi de mai, se înălța ceva ca o stâncă de cărbune. Conștient de prezența acestei stânci de cărbune care se proiecta peste cimitirul înflorit – era vremea liliacului – am simțit că mă trec nădușelile. Un mic scripete se porni să coboare coșciugul legat cu niște curele. Nu cred că a existat vreodată un om care să coboare cu mai multă neplăcere în groapă și să fie mai potrivnic porților durerii decât papă Citrine – era absolut inapt să zacă nemișcat.

Papa, acest vioi sprinter, acest alergător la curse cu obstacole, să fie acum coborât cu funiile strivitoarei morți!

Ulick zicea că vrea să-mi arate cum redecorase Hortense camerele copiilor. Știam că de fapt căuta zaharicale, în bucătărie dulapurile erau încuiate cu lacăte, iar frigiderul îi era inaccesibil.

— Hortense are perfectă dreptate, îmi spunea. Trebuie să încetez cu mâncatul. Știu că tu mi-ai spus întotdeauna că e o falsă poftă de mâncare. M-ai sfătuit să-mi vâr un deget în gât și să râgâi când am impresia că mi-e foame. Ce spuneai că face asta, contractează diafragma sau așa ceva? Ai fost întotdeauna un tip cu voință puternică și un zvăpăiat, te cățărai la bare, aruncai greutate și ridicai haltere, te antrenai la sacul de box, alergai în jurul casei și săreai din cracă-n cracă de parcă erai Tarzan omul-maimuță. Cred că te-a muștră conștiința pentru ce-ai făcut când te-ai închis în closet. Și mai ești și un pungaș libidinos, în ciuda înaltei tale vieți intelectuale. Toată arta asta idioată a ta! N-am înțeles o iotă din piesa pe care ai scris-o. Am plecat la actul doi. Filmul a mai mers, dar și ăla a avut părțile lui sinistre. Vechiul meu prieten, Ev Dirksen, a trecut și el printr-o perioadă literară. Știi că senatorul scria versuri pentru cărți poștale ilustrate? Dar era un pezevenghi bătrân - un mucalit adevărat, cinic cât încăpea. El, cel puțin, își râdea de propria lui dulcegărie. Eu unul, de îndată ce-am aflat că se scot bani groși din artă, am știut că țara asta o să se ducă de râpă.

— Nu mă pot pronunța, am răspuns. A transforma artiștii în capitaliști e o idee comică nu lipsită de profunzime. America a hotărât să pună la încercare pretențiile esteticii, aplicându-i măsura dolarului. Poate că ai citit transcrierea benzii lui Nixon, unde declara că nu vrea să aibă niciun amestec în literatura de azi și în toate

năzbâtiile artei. Asta era din cauză că pierduse ritmul. Pierduse contactul cu spiritul capitalismului. L-a înțeles cu totul greșit.

— Haide, haide, nu te porni acum să-mi ții una din predicile tale. Totdeauna, la masă, ne serveai câte o teorie de-a ta – ba Marx, ba Darwin, ba Schopenhauer, ba Oscar Wilde. Dacă nu era una, era alta. Aveai cea mai mare colecție de cărți în seria Modern Library, de pe toată Strada. Și pun rămașag pe cincizeci contra unu că și în minutul ăsta ești cufundat până-n gât în vreo teorie trăsnită. N-ai putea să trăiești fără vreo teorie. Hai să mergem, trebuie să luăm pe drum niște agenți ai mei cubanezi, și un irlandez din Boston care vine cu noi. Eu unul nu m-am lăsat niciodată atras de artă, nu?

— Ba ai încercat odată să te faci fotograf.

— Eu? Când asta?

— La înmormântările de la biserica ortodoxă rusă, nu ții minte, biserica de pe Leavitt, colț cu Haddon, cea cu stucaturi și cu turele ca niște cepe. Obișnuiau să deschidă coșciugele pe trepte și familia se fotografia cu mortul. Și ai încercat să închei un târg cu preotul, ca să fii fotograful lor oficial.

— I-am propus așa ceva? Bravo mie!

Îi făcea plăcere să audă de asemenea isprăvi. Dar, într-un fel, a zâmbit potolit, cu o blajină fixitate, de parcă ar fi meditat în gând. Și-a pipăit obrajii căzuți și mi-a spus că s-a bărbierit prea apăsător în acea dimineață și pielea îi era iritată. Probabil că un junghi puternic în piept îi sensibiliza și fața. Vizita asta a mea, cu aerul ei de despărțire finală, îl tulbura. Recunoștea că procedasem bine venind, dar pe de altă parte mă ura pentru că venisem. Reușeam să văd totul cu ochii lui. De ce sosisem să-mi fâlfâi în jurul lui dragostea, ca pasărea morții? Dar în niciun caz n-aș fi ieșit bine, căci dacă n-aș fi venit să-l văd,

nu mi-ar fi iertat-o. Avea nevoie să se simtă permanent nedreptățit. Se desfăta în mânie, și purta ranchiune.

Timp de cincizeci de ani, ca un ritual, repetase aceleași glume răsuflăte, râzând de ele pentru că erau atât de infantile și de stupide. „Știi cine a fost ieri internat la spital? Un bolnav”; sau: „Am luat odată premiul întâi la istorie, dar m-au ginit când l-am luat și a trebuit să-l pun la loc”, în zilele când încă mă mai ciondăneam cu el, îi spuneam:

— Ești un adevărat populist, un țopârlan, ai renunțat la mintea ta de ovrei rus deștept din patriotism american. Ești un ignorant care s-a ajuns și un american adevărat.

Dar încetasem de multă vreme să-i mai spun astfel de lucruri. Știam că se închide în biroul lui, cu o lădiță de stafide și citește Arnold Toynbee și R.H. Tawney, sau Cecil Roth și Salo Baron despre istoria iudeilor. Dar când conversația se nimerea în jurul vreuneia dintre lecturile lui, avea grijă să pronunțe greșit cuvintele-cheie.

Își conducea Cadillac-ul pe sub soarele strălucitor. Umbre care ar fi putut să fie aruncate de toți oamenii de pe pământ traversau din când în când fața soarelui. Ulick era un constructor american și un milionar. Sufletele milioanelor fluturau ca niște stafii pe lacul capotei mari, negre, în îndepărtata Etiopie, oameni cu intestinele sfârtecate de dizenterie, ghemuindu-se pe jumătate morți prin șanțuri, foloseau exemplare din ziarul Business Week abandonate de turiști, și vedeau în ele fața lui Ulick sau alte fețe ca a lui. Aveam însă impresia că existau puține fețe ca a lui, cu profilul acela feroce care-ți aducea în minte cuvântul latin rapax, sau pe unul din regii demenți împărțind moartea ai lui Rouault. Am trecut cu mașina pe lângă întreprinderile lui, Peony Condominium și Trumbull Arms. Mi-a înșirat numeroasele lui proiecte de construcții.

— Peony, cât pe ce să-mi facă bucata. Arhitectul m-a

bătut la cap până m-a convins să plasăm piscina pe acoperiș. Dar cantitatea de beton estimată de noi era și-așa cu tone întregi mai mică, ca să nu mai vorbim de faptul că depășisem înălțimea cu peste treizeci de centimetri. Nimeni n-a observat însă, așa că m-am descotorosit de toată chestia. Dar a trebuit să iau o sumedenie de hârtii.

Prin hârtii, înțelegea o a doua ipotecă, mai mare.

— Ascultă-mă, Chuck. Știu că ai nevoie de bani. Muiera aia nebună n-o să se astâmpere până n-o să-ți scoată ficații ca să-i țină în frigiderul ei. Sunt uimit, realmente uimit că nu ți-ai pus nimic deoparte. Ești un fraier de n-ai pereche. Și probabil că oamenii te sug de sume frumoase. Știu c-ai investit mult în cetățeanul ăla din New York, Zitterbloom, care ți-a promis să te pună la adăpost, să-ți protejeze veniturile de gheara Unchiului Sam. Și te-a aranjat bine de tot. De la ăla nu mai pupi un ban. Dar probabil că mai sunt și alții care-ți datorează mii de dolari. Fă-le niște oferte. Să-ți plătească numai jumătate, dar în bani lichizi. Te învăț eu cum să-ți pui la adăpost bănișorii și cum să-i facem să dispară. Pe urmă pleci în Europa și rămâi acolo. De ce naiba ții să stai la Chicago? Nu ți s-a urât de orașul ăsta plicticos? Pentru mine nu era plicticos pentru că alergam toată ziua și duceam o viață activă. Dar tu? Te scoli dimineăta, te uiți afară, vezi că-i înnorat, tragi perdeaua și-ți iei o carte. Orașul vuiește, dar nici nu-l auzi. Dacă nu ți-a mâncat încă blestemata de inimă din tine, înseamnă că ești de fier, ca să poți trăi în felul ăsta. Ascultă-mă, am o idee. Să cumpărăm împreună o casă pe malul Mediteranei. Copiii mei ar trebui să învețe o limbă străină, să-și facă puțină cultură. Ai putea să te ocupi tu de ei. Ascultă, Chuck, dacă poți să strângi cincizeci de bătrâne, îți garantez un venit de douăzeci și cinci la sută, și cu asta ai putea trăi în

străinătate.

Îmi vorbea întruna, iar eu mă gândeam la soarta lui. Soarta lui! Și nu-i puteam comunica gândurile mele. Nu erau transmisibile. Atunci la ce foloseau? Bizareria și idiosincrazia lor însemna o trădare. Gândurile ar trebui să fie reale. Vorbele ar trebui să aibă un înțeles bine definit, omul ar trebui să creadă ceea ce spune. De asta i se plângea Hamlet lui Polonius când îi spunea: „Vorbe, vorbe, vorbe”. Vorbele nu sunt vorbele mele, gândurile nu sunt gândurile mele. E admirabil să ai gânduri. Acestea se pot referi la cerul înstelat sau la legea morală, la măreția unuia sau la grandoarea celeilalte. Ulick nu era singurul care lua hârtii. Cu toții luăm hârtii, și încă în mari cantități. Și n-aveam de gând să-i pasez acum lui Ulick vreuna dintre hârtiile mele, mai ales într-un asemenea moment. Ideile mele noi, da. Erau mai potrivite. Dar nu eram pregătit să-i vorbesc despre ele. Deși s-ar fi convenit să fiu. În trecut, gândurile erau prea reale pentru a fi păstrate ca un portofoliu cultural de acțiuni și obligațiuni. Dar acum deținem un capital mintal. Câte concepții despre lume doriți? Cinci epistemologii diferite pe seară. La alegere. Toate sunt agreabile, și niciuna nu e obligatorie sau necesară, niciuna nu are o forță reală și nu vorbește direct sufletului. Această luare de hârtii, acest transfer de valută intelectuală mi-a redresat până la urmă spinarea. Dar spinarea mea s-a redresat încet, și în silă. Și acum nu eram pregătit să-i spun lui Ulick nimic de real interes. Nu aveam nimic de oferit fratelui meu, ca să-l îmbărbătez în fața morții. Nu știa ce să gândească, și era furios și speriat. Ar fi fost de datoria mea, în calitate de frate atent, să-i spun ceva. Și, de fapt, aveam să-i comunic sugestii foarte importante, acum când înfrunta sfârșitul. Dar sugestiile nu erau de mare folos. Nu-mi făcusem lecțiile. Ulick mi-ar fi răspuns: „Ce vrei să spui? Spirit! Imortalitate? Crezi în

astea?" Și încă nu eram pregătit să explic. Abia începusem și eu să le cercetez. Poate că aveam să plec împreună cu Renata la Taormina, și acolo voi putea sta într-o grădină, concentrându-mă asupra acestor chestiuni, dedicându-le tot spiritul meu.

Părinții noștri atât de serioși din Lumea Veche produseseză, fără îndoială, o pereche de măscărici americani: un demonic măscărici milionar și un elevat măscărici cărturar. Ulick fusese un băiat gras pe care-l adorasem, era un om la care țineam foarte mult, și acum, când țărnul fatal se arătase ochilor lui, aș fi vrut să-i spun, așa cum îl vedeam stând și suferind la volan, că acest lucru strălucitor, acest lucru amețitor cutremurător delicios dureros (mă refeream la viață) când ajunge la capăt, ajunge numai la capătul a ceea ce cunoaștem noi. Nu și al necunoscutului, iar eu bănuiam că mai urmează ceva și după aceea. Dar nu-i puteam dovedi nimic acestui îndărătnic frate al meu. Era îngrozit de apropierea vidului, de încheierea înfloritei plăcutei zile-de-mai cu stânca de cărbune în spate, de ademenitoarea, răcoroasă, groapă din țarină. Așa încât, tot ce i-aș fi putut spune dacă aș fi vorbit ar fi sunat astfel:

„Ascultă-mă, îți aduci aminte când ne-am mutat de la Appleton la Chicago și am locuit în apartamentul acela întunecos de pe Rice Street? Și tu erai un băiat obez, iar eu un băiat slăbuț? Și mama te mânca din ochii ei negri, iar tata se înfuria pentru că-ți muiai pâinea în cacao? Și înainte de a intra în afacerea cu cheresteaua, tata a trudit la brutărie, singura muncă pe care a putut-o găsi, el, un gentleman, muncind ca un rob nopțile? Și când venea acasă, își atârna șorțul alb pe după ușa din baie, așa încât cada mirosea întotdeauna a brutărie, iar făina scorțoșată cădea ca niște cruste? Și tata, frumos și mâniat, dormea toată ziua pe o parte, cu o mână sub cap și cu cealaltă

între genunchii ridicați? în timp ce mama fierbea rufele pe soba cu cărbuni, iar tu și cu mine o ștergeam la școală? îți amintești de toate astea? Ei bine, am să-ți spun de ce le-am readus la suprafață: există serioase rațiuni estetice pentru ca toate acestea să nu fie date uitării pe vecie. Nimeni n-ar investi atâta viață în lucruri sortite să fie uitate și irosite. Sau atâta dragoste. Dragostea este recunoștința pentru faptul de a exista. Și această dragoste s-ar preface în ură, Ulick, dacă totul n-ar fi decât amăgire”.

Dar un astfel de discurs de bună seamă că n-ar fi fost acceptabil pentru unul dintre cei mai mari constructori din sud-estul Texasului. Astfel de comunicări sunt prohibite de regulamentele mintale în curs ale unei civilizații care și-a dovedit dreptul de a impune atare regulamente prin numeroasele miracole practice pe care le înfăptuiește ca, de pildă, aducerea persoanei mele de la New York la Texas în patru ore, sau despicarea toracelui lui Ulick și grefarea unor noi vene în inima lui. Oricum, acceptarea finalității morții făcea parte din bagajul lui. Nu rămâne nici urmă din noi. Doar câteva găuri în pământ. Doar noroiul unor movile de cârtițe, ridicate de specimene dispărute, care cândva și-au săpat vizuini acolo.

Între timp, Ulick îmi spunea că are de gând să mă ajute. Pentru cei cincizeci de mii de dolari o să-mi vândă niște acțiuni într-un proiect al lui definitivat.

— Asta o să-ți aducă între douăzeci și cinci și treizeci la sută. Așa încât, dac-o să ai un venit de cincisprezece mii și cu ce mai ciupești din scriptologia ta, ai putea trăi foarte comod într-una din țările mai ieftine, ca de pildă Iugoslavia sau Turcia, și ai spune bandei din Chicago să se ducă-n pizda mă-sii.

— Atunci, împrumută-mi tu cele cincizeci de bătrâne, am răspuns, într-un an de zile aș putea aduna suma ca să ți-o rambursez.

— Pentru asta ar trebui ca eu însumi să fac un împrumut la bancă, zise Julius.

Dar și eu eram un Citrine, în vinele noastre curgea același sânge, astfel încât nu se putea aștepta să înghit asemenea minciună cusută cu ață albă. Adăugă:

— Charlie, nu-mi cere să fac un lucru atât de neprofitabil.

— Vrei să spui că, dacă mi-ai avansa banii fără să realizezi vreun profit, ai scădea în propriii tăi ochi?

— De-aș avea darul tău de a rezuma lucrurile, ce cărți aș mai scrie eu, dat fiind că știu de o mie de ori mai multe decât tine. Desigur că trebuie să realizez un mic profit, în fond, eu sunt acela care a încropit totul - întreaga minge de ceară. Dar ți-aș fixa o dobândă minimă. Pe de altă parte, dacă ești sătul de felul tău de viață, și nu vād de ce n-ai fi, te-ai putea stabili aici în Texas, și ai deveni și tu putred de bogat. Locul ăsta are mari dimensiuni, Charlie, e proiectat pe scară mare.

Dar referirile lui la scară și la mari dimensiuni nu-mi trezeau ambiții comerciale, ci-mi aminteau doar de niște tulburătoare pagini ale unui clarvăzător, pe care le citisem în avion. O lectură care mă impresionase profund și pe care încercam să o înțeleg. După ce amicii cubanezi și omul din Boston se urcară în Cadillac și începură să fumeze trabucuri, mi se făcu atât de greață, încât a mă gândi la clarviziune era unul dintre lucrurile cele mai bune pe care puteam să-l fac. Mașina ieși din oraș, urmând coasta oceanului.

— Pe aici pe undeva e o pescărie grozavă, zise Ulick. Aș vrea să oprim și să cumpăr pentru Hortense crevete și merlin afumat.

Am oprit și am cumpărat. Ulick începu să înfulece bucăți de merlin înainte ca peștele să fi fost luat jos de pe cântar. Până să fie împachetat, înghițise toată partea de la

coadă.

— Nu te îndopa, i-am spus.

Nu dădu nicio atenție cuvintelor mele și, de altfel, avea dreptate. Se ghistuia de zor. Gaspar, amicul cubanez, trecu la volan, iar Ulick se așează în spate, cu peștele lui. Îl ținea sub banchetă.

— Bucata asta o păstrez pentru Hortense. Îi place la nebunie.

Dar la ritmul în care înfuleca, Hortensei nu avea să-i mai rămână nimic. Nu eram eu cel chemat să fac să dispară ca prin minune o viață întreagă de extraordinară lăcomie, și s-ar fi convenit să-l las în voia lui. Dar a trebuit să-mi introduc și eu cei doi bănuți fraterni, provocându-i exact zvâcnirea de remușcare pe care o aștepti din partea familiei în ajunul unei operații pe inimă, în timp ce te ghistuiești cu pește afumat.

În același timp însă, mă concentram pe viziunea descrisă de clarvăzător cu extraordinare detalii. Sufletul și spiritul, care părăsesc trupul în somn, pot fi extrase și în plină stare de conștientă, cu scopul de a cerceta viața lăuntrică a omului. Primul rezultat al acestei extrageri conștiente este că totul apare inversat, în loc de a percepe lumea exterioară, așa cum o percepem în mod obișnuit cu simțurile și cu intelectul, inițiații reușesc să vadă din afară înăuntru, adică eul circumscris. Sufletul și spiritul sunt revărsate afară, asupra lumii pe care în mod normal o percepem dinăuntru: munți, nori, păduri, mări. Acum nu mai percepem această lume exterioară, pentru că noi suntem ea. Lumea externă este acum cea internă. Clarvăzător, te afli acum în însuși spațiul pe care odinioară îl vedeai. Din această nouă circumferință privești îndărăt către centru și în centru se află propriul tău eu. Acest eu, eul tău, constituie acum pentru tine lumea exterioară. Vezi forma umană, propria ta formă. Vezi propria ta piele și

sângele dinăuntru, și percepi acestea toate ca pe un obiect exterior. Dar ce obiect! Ochii tăi sunt acum doi sori strălucitori, radiind lumină. Îți identifici ochii tocmai prin această strălucire. Urechile îți sunt identificate prin sunet. Pielea radiază o strălucire. Forma umană răspândește lumină, sunet și forțe electrice scăpărătoare. Aceasta este făptura fizică pe care o privește spiritul. Și, în această radioasă emanație, e vizibilă până și viața gândirii. Gândurile tale pot fi percepute ca niște unde întunecoase ce străbat corpul luminii, spune clarvăzătorul. Și împreună cu această luminozitate apare și o cunoaștere a stelelor care există în spațiul unde, până atunci, zăceam inerti. Nu mai suntem inerti, ci ne mișcăm odată cu stelele. O lume a stelelor dinlăuntru nostru, care poate fi văzută când spiritul ocupă un nou post de observație, în afara trupului. Cât despre musculatură, aceasta e un precipitat al spiritului și poartă în ea semnătura cosmosului. Semnătura cosmosului e prezentă în noi atât în viață cât și în moarte.

Mașina trecea acum prin locuri mlăștinoase și stâncoase. Apăruseră manglieri. Apăruseră scânteierile golfului. Apăruse și un talmeș-balmeș de fiare vechi, pentru că peninsula era folosită ca depozit de deșeuri și cimitir de mașini. După-amiaza era fierbinte. Cadillac-ul negru își deschise portierele și am ieșit la aer. Bărbații, ațâțați, se răspândiră în toate direcțiile, studiind terenul, încercând să-și dea seama de poziția proprietății și luptându-se de pe acum cu problemele viitoarelor construcții. Din mințile lor înflăcărate se înălțau palate minunate, turnuri amețitoare, grădini fermecate din cleștar de rouă.

— Stâncă solidă, spuse irlandezul din Boston, zgâriind pământul cu vârful pantofului alb, din piele de vițel.

Îmi mărturisise că nu era deloc irlandez, ci de origine

poloneză. Numele lui, Casey, era o prescurtare de la Casimirz. Dat fiind că eram fratele lui Ulick, mă lua și pe mine drept om de afaceri. Cu un nume ca Citrine, ce altceva aş fi putut fi?

— Omul ăsta e un adevărat creator. Fratele dumitale Julius are imaginație - un constructor genial, îmi spuse Casey.

În timp ce vorbea, fața lui turtită și pistruiată îmi oferea acel zâmbet fals care a bântuit țara noastră cu cincisprezece ani în urmă. Pentru a-l realiza, îți înalți buza de sus, dezgolindu-ți dinții, și-ți privești grațios interlocutorul. Alee Szathmar îl executa cel mai bine. Casey era un personaj corpulent, aproape monumental, și găunos, care-ți evoca un polițist în haine civile din Chicago - exact același tip. Urechile îi erau uimitor de zbârcite, ca niște verze de Bruxelles. Vorbea cu o politețe pedantă, de parcă urmașe un curs de corespondență la Bombay, îmi plăcea acest lucru. Mi-am dat seama că voia să pun o vorbă bună pentru el la Ulick, și i-am înțeles nevoia. Casey era pensionar, destul de bolnav, și voia să-și pună averea la adăpost de devalorizările inflaționiste. Pe de altă parte, avea nevoie de activitate. Activitate sau moarte. Banii singuri nu pot marca timpul. Acum că mă angajasem în investigații spirituale, multe chestiuni mi se prezentau într-o lumină mai limpede. Eram conștient, de pildă, de emoțiile vulcanice pe care le disimula Ulick. Stătea pe o ridicătură de moloz, înfulecând crevete afumate din punga de hârtie și pretindea că studiază cu o privire indiferentă peninsula, ca pe un loc cu perspective de dezvoltare.

— E un loc promițător, spunea. Are posibilități de dezvoltare. Dar o să însemne o teribilă bătaie de cap. Întâi va trebui curățată din temelii. Pe urmă o să fie problema apei. Va trebui canalizată. Nici măcar nu știu în ce zonă e amplasată.

— *Lucrul cel mai bun pe care l-ai putea face aici ar fi un hotel de lux, zise Casey. Apartamente de o parte și de alta, cu vedere la ocean, plaje, un mic port pentru iahturi, terenuri de tenis.*

— *Pare simplu, răspunse Ulick.*

Oh, iscusitul Ulick, dragul meu frate! îmi dădeam seama că era într-o transă de disimulare. Locul ăsta putea să aducă sute de milioane, și picase pe el exact în clipa când chirurgii își ascuțeau cuțitele ca să-l taie. O inimă înecată în grăsime, înfundată, dureroasă amenința să-l vâre în mormânt tocmai când sufletul lui dăduse peste cea mai strălucită ocazie dintre toate. Poți fi sigur că de câte ori vei visa visul cel mai frumos, cineva o să-ți bată cu pumnul în ușă - faimosul băiat de la măcelărie, din Portock. În cazul de față, numele lui era Moartea, îl înțelegeam pe Ulick și pasiunile lui. De ce nu? O viață întreagă am fost supporterul lui Ulick. Așa încât știam ce paradis întrezărea el în maidanul acela de gunoaie - turnuri estompate de ceața mării, gazon de import perlat de umezeală, lacuri împrejmuite de gardenii, pe malurile cărora tinere fete își bronzau trupurile frumoase, și o armată de servitori mexicani în cămăși brodate, murmurând „Și señor” - foarte mulți mexicani treceau clandestin granița.

Știam de asemenea și cum vor arăta filele bilanțului lui Ulick. Ca filele din Homer tradus de Chapman, ornamentate, adevărate împărății de aur. Și dacă ordonanțe ținând de zonificare se vor interpune, îngreunându-i îndeplinirea acestui vis, era pregătit să pună la bătaie un milion de dolari pentru mită. Citeam acest lucru pe fața lui. El era păcătosul pozitiv, eu păcătosul negativ. El ar fi putut să fie purtătorul aprinselor culori imperiale. Eu aș fi putut să port una din pijamalele pacienților tratați prin somn de doctorul Denton. Desigur,

un lucru măreț mă chema la trezie, înfruntam o puternică provocare. Acum nu făceam decât să bolborosesc liniștit, dar în cele din urmă va trebui să dau în clocot. Aveam de îndeplinit unele treburi în numele întregii rase umane – purtam răspunderea nu numai a împlinirii propriului meu destin, ci și a preluării misiunii unor prieteni eșuați ca Von Humboldt Fleisher, care n-au fost niciodată în stare să ajungă la o treaptă de superioară trezie. Buricele degetelor mele repetau felul în care voi pianota pe clapele trompetei, trompeta imaginației, în clipa în care mă voi simți pregătit să-mi lansez chemarea. Glasul acestei trompete va răsună dincolo de pământ, în marele spațiu. Și când acest Mesia, această facultate izbăvitoare, imaginația, se va deștepta, în sfârșit vom putea din nou privi, cu ochii larg deschiși, asupra întregului pământ scânteietor.

Motivul pentru care Ulickii de pe acest pământ (ca și Cantabilii de altfel) aveau atâta putere asupra mea era faptul că știau foarte limpede ceea ce doreau. Se poate ca dorințele lor să fi fost mărunte, dar și le urmăreau pe deplin treji și conștienți. Thoreau a văzut la Walden o marmotă, fiindcă ochii lui erau mult mai treji decât ai oricărui fermier. Desigur că marmotă se pregătea să dea iama în recolta din greu trudită a vreunei ferme. Thoreau și-a putut permite să facă mare caz de marmote și să se înfurie pe fermieri. Dar dacă societatea este un masiv eșec moral, atunci fermierii au motiv să doarmă. Sau să luăm cele ce se întâmplau acum. Ulick era treaz pentru tot ce însemna bani; eu, dorind din toată inima mea să procedez just, eram conștient că adâncul somn tolerant al adolescenței mele americane durase o jumătate de veac. Și chiar și acum obținusem ceva de la Ulick – revizitasem condițiile copilăriei, în care se plămădisese inima mea. Văgi urme din parfumul acelor vremi înviorătoare, al celui

dulce răstimp de vis al bunătații, pluteau încă în jurul lui. Și chiar acum când chipul lui se înălța (poate) către cea din urmă lumină a soarelui, eu tot mai voiam ceva de la el.

Ulick îi trata pe cei doi cubanezi cu aceeași deferentă cu care Casey îl trata pe el. Ei erau indispensabilii săi intermediari. Fuseseră colegi de școală cu proprietarii. Uneori făceau chiar aluzii c-ar fi fost veri. Mie îmi păreau a fi niște playboy din Caraibe, de tipul ușor de recunoscut: niște bărbați rotofei, cu fețe rotunde, proaspete și ochi albaștri, nu deosebit de binevoitori. Erau jucători de golf, schiori pe apă, călăreți, jucători de polo, participanți la curse automobilistice, piloți de avion. Cunoșteau Riviera, Alpii, Parisul și New York-ul tot atât de bine ca și cluburile de noapte sau tripourile din Indiile de Vest. I-am spus lui Ulick:

— Țtia-s niște mari șmecheri. Exilul nu i-a amorțit deloc.

— Știu că-s șmecheri, mi-a răspuns. Dar trebuie să găsesc o metodă să-i cointeresez. Nu-i acum momentul să fiu cu mâna strânsă. Dumnezeuule, Chuckie, aici e din gros pentru toți, îmi șopti el.

Înainte ca această conversație să fi avut loc, făcusem două opriri. La întoarcerea din peninsulă, Ulick spusese că vrea să se oprească la o fermă de fructe tropicale pe care o cunoștea, îi promisese Hortensei să-i aducă niște fructe exotice. Pestele fusese devorat în întregime. Ne-am așezat cu Ulick sub un copac, sugând fructele mari cât niște sâni, de culoarea flăcării, își împrôscase cu zeamă cămașa sport și, văzând că oricum trebuia s-o dea la curățat, își șterse și degetele pe ea. Ochii i se îngustaseră și se mișcau cu repeziciune, în sus și-n jos. În acele momente părea să se fi detașat cu totul de noi. Cubanezii scoaseră din portbagaj sacul de golf al Hortensei, și începură să se amuze, aruncând mingi peste câmp. Erau niște superbi jucători de

golf, în ciuda fundurilor masive și a cutelor de grăsime care li se formau sub bărbie când se pregăteau să lovească mingea. Jucau pe rând și, cu o vigoare elastică, loveau mingile elastice – pac! în necunoscut.

Era plăcut să-i privești. Dar când ne pregătirăm de plecare, am descoperit că legătura de chei a mașinii fusese încuiată în portbagaj. A trebuit să împrumutăm scule de la proprietarul fermei tropicale și, după o jumătate de oră, cubanezii reușiră să forțeze portbagajul. Desigur că vopsea

Cadillac-ului nou se jupuisse. Dar n-avea nicio importanță. „Nu face nimic, nu face nimic!” repeta

Ulick. Firește, paguba îl râcâia, dar nu-i dădea mina să se supere acum pe verii Gonzales. Ulick adăugă:

— Ce mare lucru, puțină feronerie, un strop de vopsea? Se ridică greoi și zise: Să mergem acum să luăm o băutură și să mâncăm ceva.

Ne-am dus cu toții la un restaurant mexican, unde Ulick a dat gata un rând de piept de pui cu sos mele – un sos de ciocolată amăru, condimentat. Eu nu mi-am putut termina porția. A luat și farfuria mea. După aceea a comandat plăcintă cu pecan à la mode și o ceașcă de cacao mexicană.

Când am ajuns acasă, i-am spus că aș vrea să mă duc la motel să mă odihnesc un pic: eram foarte obosit. Am stat, o bucată de timp, împreună în grădină.

— Reușești măcar să-ți faci o imagine a acestei peninsule? mă întrebă. Cu pământul ăsta, aș realiza cea mai splendidă afacere din viața mea. Și deșteptii ăia de cubanezi vor trebui să accepte. Trec cu tăvălugul peste ei. O să schițez eu un plan – cât voi sta în convalescență o să cer să mi se facă o examinare exactă a terenului, și o hartă, și când o să vin cu oferta mea la filfizonii ăia spanioli, o să fiu înarmat cu proiectele arhitecților și cu

toate propunerile de finanțare. Vreau să spundacă, știi tu bine. Te tentează să guști niște portocale din grădină?

Morocănos, se întinse spre unul din pomii lui și culese câteva fructe.

— Mi-e rău de cât am mâncat, am răspuns. Continuă să culegă și să mănânce, scuipând sâmburii și pielițele, și privind dincolo de mine. Din când în când, își ștergea mustața Acheson. Arogant, neîmblânzit, era stăpânit de gânduri incomunicabile. Erau așternute cu o caligrafie deasă și mărunță pe fiecare centimetru din suprafața lui interioară.

— Charlie, n-o să te vedem la Houston înainte de operație. Se împotrivește Hortense. Zice că o să mă emoționeze prea tare, și ea e o femeie care știe ce face. Uite ce vreau să-ți spun, Charlie. Dacă mor, te căsătorești cu Hortense. E o femeie mai bună decât ai putea tu găsi vreodată. Un om dintr-o bucată. Am încredere în ea sută la sută, și știi ce înseamnă asta. S-ar putea să fie puțin cam aspră, dar mi-a făcut o viață minunată. Și n-o să mai ai nicio problemă financiară, de asta poți fi sigur.

— Ai discutat aceste lucruri cu Hortense?

— Nu. I-am scris totul într-o scrisoare. Cred că bănuiește că aș vrea să se mărite tot cu un Citrine, dacă mor pe masa de operație. Se uită fix la mine și urmă: O să facă așa cum îi spun. Și tu la fel.

După-amiaza târzie străjuia ca un perete de aur. O mare cantitate de iubire se lăsase între noi doi și nici Ulick, nici eu nu știam ce să facem cu ea.

— Bun, e-n regulă, la revedere.

Se întoarce cu spatele la mine. M-am urcat în mașina închiriată și am plecat.

Hortense, la telefon, îmi spunea:

— A reușit, Charlie. I-au scos niște vene din picior și i le-au transplatat la inimă. O să fie acum mai sănătos ca

oricând.

— Slavă Domnului. Nu mai e niciun pericol?

— Da, sigur, și mâine poți veni să-l vezi. Hortense se ferise de prezența mea în timpul operației. Am atribuit acest lucru rivalității soției/ frate, dar mai târziu mi-am schimbat părerea. Am recunoscut că în afecțiunea mea exista o lipsă de stăpânire sau mai curând o isterie pe care, în locul ei, aș fi evitat-o și eu. Dar în vocea cu care-mi vorbea la telefon, răzbea o intonație pe care n-o mai auzisem niciodată până atunci. Hortense cultiva flori exotice și striga la câini și la oameni – asta era felul ei. Dar de astă dată aveam impresia că împărtășeam din ceea ce era rezervat florilor, și atitudinea mea față de ea s-a schimbat radical. Humboldt obișnuia să-mi spună – și el se pricepea să judece cu ascuțime caracterele – că sunt departe de a fi blând, ba, dimpotrivă, sunt chiar dur. Transformarea mea (dacă de așa ceva era vorba) i-ar fi plăcut. În vremurile noastre atât de critice, urmărind știința (care e de fapt o știință fantastică), oamenii au impresia că nu mai păstrează iluzii unul despre celălalt. Legea parcimoniei face ca micșorarea meritelor celorlalți să pară mai realistă. De aceea aveam și eu rezervele mele în ce o privea pe Hortense. Acum însă gândeam că e o fată bună. Zăcusem pe patul de la motel, citind câteva dintre hârtiile lui Humboldt, și cărți de Rudolf Steiner și de discipolii săi, și mă montasem singur într-o stare de spirit specială.

Nu știu ce mă așteptasem să văd când am intrat în camera lui Ulick – poate că pete de sânge, sau pulbere de oase rămasă de pe urma ferăstrăului electric; în fond îi deschiseseră cutia toracică și-i scosese rădăcina inimii; o opriseră ca pe un motor și o așezaseră deoparte, apoi o repuseseră în funcțiune după ce-și terminaseră treaba. Nu-mi puteam scoate acest lucru din minte. Dar acum

intrasem într-o cameră plină de flori și scăldată de soare. Deasupra capului lui Ulick era o plăcuță de alamă gravată cu numele tatii și al mamei. Fața lui era verde-galbenă, osul nasului se iveaua proeminent, iar mustața albă se zbârlea dedesubt. Totuși, arăta fericit. Și, am constatat cu plăcere, la fel de aprig. Era slăbit, desigur, dar mintea îi era numai la afaceri. Dacă i-aș fi spus că arăta puțin ca de pe altă lume, s-ar fi uitat la mine cu dispreț, în fond, iată ferestrele cu geamuri lustruite, iată trandafirii imenși și dăliile, iată-o pe doamna Julius Citrine într-un costum-pantolon tricotat, cu picioarele ei durdulii cam scurte, o femeie scundă puternică și atrăgătoare. Viața mergea înainte. Care viață? Viața asta. Și ce era viața asta? Dar nu era acum momentul potrivit pentru metafizică. Ulick părea foarte agitat, foarte fericit. Totuși, îmi păstram gândurile sub bizara mea pălărie.

— *Ei, băiete, mi se adresa Ulick cu voce cam slabă. Te bucuri, nu?*

— *Da, Ulick.*

— *Ai văzut, o inimă poate fi reparată ca un pantof. Pingelită. Se pot schimba chiar și fețele. Ca la Novinson de pe Augusta Street...*

Presupun că eu eram omul care-i trezea lui Ulick nostalgiile. Ce nu reușea să-și amintească singur, îi plăcea să audă de la mine. Căpeteniile triburilor din Africa avuseseră pe vremuri niște amintitori oficiali; eu eram amintitorul lui Ulick.

— *Novinson avea în vitrină suveniruri din tranșee din 1917, am început eu. Avea tuburi de cartușe din alamă, o cască ciuruită. Deasupra banchetei lui era o caricatură colorată, făcută de fiul lui, Izzie, reprezentând un tip cu fața împrăștiată cu noroi, care sărea în sus, strigând „Ajutor!” Mesajul era: „Nu vă lăsați udați learcă, pantofii se pot repara”.*

Ulick se adresa către Hortense:

— Tot ce ai de făcut e să-l apeși pe buton.

Ea zâmbi din fotoliul capitonat, în care stătea picior peste picior. Culoarea costumului tricotat era roșu-fanat sau cărămiziu-proaspăt. Avea o față albă, ca fața pudrată a unei dansatoare Kabuki, căci, în ciuda ochilor albaștri, fața Hortensei era japoneză – pomeții înalți și buzele cărnoase, fardate cu roșu aprins, creau acest efect.

— Bine, Ulick, acum că a trecut ce-a fost mai din greu, am să plec.

— Ascultă-mă, Chuck, există ceva ce mi-am dorit dintotdeauna, un lucru pe care mi l-ai putea cumpăra din Europa. Un frumos peisaj marin, întotdeauna mi-au plăcut tablourile ce înfățișează marea. Dar numai marea. Nu vreau stânci, sau un vapor, sau oameni. Numai largul mării într-o zi superbă. Apă, apă de jur-împrejur. Găsește-mi așa ceva, Chuckie, și plătesc cinci mii, opt mii de dolari. Telefonează-mi dacă dai peste ce trebuie, și-ți trimit banii telegrafic.

Se subînțelegea că aveam dreptul să rețin un ciubuc – neoficial, desigur. Ar fi fost nefiresc din partea mea să nu-l trag pe sfoară la preț. Aceasta era forma pe care o lua uneori generozitatea lui.

Eram mișcat.

— Am să vizitez galeriile, i-am spus.

— Bun. Și acum în legătură cu cei cincizeci de mii – te-ai gândit la propunerea mea?

— O, aș dori foarte mult să se facă treaba asta. Am mare nevoie de un venit. Am și telegrafiat unui prieten de-al meu – Thaxter. E în drum spre Europa, pe vasul France. I-am comunicat că sunt de acord să plec la Madrid pentru un proiect pe care l-a visat el. Un Baedeker cultural... Așa încât acum mă voi duce la Madrid.

— Foarte bine. Ai nevoie de proiecte. Reîntoarce-te la

munca ta. Te cunosc eu. Cum nu mai lucrezi, dai de bucluc. Muierea aia din Chicago, cu avocații ei, te-a făcut să nu mai poți lucra. Știe ea ce înseamnă pentru tine oprirea din muncă. Hortense, de acum înainte va trebui să-i purtăm de grijă lui Charlie.

— *Cred c-ar trebui, răspunse Hortense.*

Cu fiecare clipă ce trecea o admiram și o iubeam mai mult pe Hortense. Ce femeie minunată și sensibilă era, și ce versatilitate emoțională se ascundea sub masca aceea Kabuki. Bruschețea ei mă amăgise. Dar îndărătul bruscheței, câtă bunătate, ce trandafir de grădină!

— *Dar de ce nu mai faci un efort să ajungi la o înțelegere cu Denise? mă întrebă ea.*

— *Ea nu dorește să ajungă la un acord, răspunse Ulick. Femeia aia vrea să-i vadă rânza într-un pahar cu apă pe noptiera ei. Când el îi oferă mai mulți bani, ea își ridică pretențiile. N-are niciun rost. În Chicago Charlie nu face decât să scuipe împotriva vântului. Are nevoie de femei, dar se încurcă cu muieri care-i mănâncă sufletul. Așa încât întoarce-te la lucru, Chuck, și dă drumul la motor. Dacă nu-ți menții numele viu în fața publicului, unii or să creadă c-ai murit și nu ți-au observat necrologul. Cât poți să scoți din afacerea asta cu ghidul cultural? Cincizeci de mii? Cere o sută. Nu uita impozitele. Ai pierdut și la bursă? Desigur. Ești un expert în viața Americii. Așadar, trebuie să simți și tu ce simte întreaga țară. Știi ce-aș face în locul tău? As cumpăra obligațiuni la căile ferate. Unele dintre ele se vând acum mult sub valoarea lor. Numai căile ferate pot pune cărbunele în mișcare - ori, criza de energie readuce cărbunele pe primul plan. Ar trebui să achiziționăm și niște terenuri carbonifere. Mai jos de Indiana și Illinois, tot vestul central e o masă solidă de cărbune. Poate fi fărâmat, amestecat cu apă și pompat prin conducte, dar nu-i economic. Chiar și apa o să devină un*

bun rar, spuse Ulick, prins într-unul din elanurile sale capitaliste.

În materie de cărbune era un poet romantic, un Novalis grăind despre misterele pământului.

— *Vezi de strânge niște bani. Trimite-mi-i să ți-i investesc eu.*

— *Îți mulțumesc, Ulick, am spus.*

— *În regulă, întinde-o! Rămâi în Europa, de ce dracu' să vii înapoi? Și găsește-mi o marină.*

El și Hortense se întoarseră la planurile lor de exploatare a peninsulei cubanezilor. El își folosea geniul la studierea hărților și schițelor, în timp ce Hortense îi făcea legătura telefonică cu diverși bancheri. I-am sărutat pe fratele și cumnata mea și am plecat cu mașina închiriată spre aeroport.

Deși eram foarte bucuros, știam că la Milano lucrurile nu mergeau bine. Renata mă apăsă pe inimă. Nu înțelegeam ce are de gând să facă. Noaptea trecută, vorbisem cu ea la telefon de la motel. Am întrebat-o ce se întâmplă. Mi-a răspuns:

— *N-am să mă apuc să-ți povestesc totul într-o convorbire transoceanică, Charlie, e prea costisitor.*

Dar după aceea a plâns două minute întregi. Până și plânsetele intercontinentale ale Renatei erau mai proaspete decât plânsetele oricărei alte femei aflate în imediată vecinătate. După care, cu vocea încă înecată de lacrimi, începu să se ia singură în râs și spuse:

— *Ei, astea au fost lacrimi de doi bani jumate. Da.*

O să vin după tine la Madrid, de asta poți să fii sigur.

— *Signor Biferno este tatăl tău?*

— *S-ar zice că suspansul te ucide. Ce să mai spun eu? Da, cred că Biferno e tatăl meu. Simt că este.*

— *Vorba-i ce simte el? Trebuie să fie un bărbat grozav. Un nepricopsit n-ar fi putut concepe o femeie ca*

tine, Renata.

— *E bătrân și dărmădat. Arată ca unul pe care au uitat să-l scoată din închisoarea de la Alcatraz. Și nici nu mi-a vorbit. Refuză să-mi vorbească.*

— *De ce?*

— *Mama nu mi-a comunicat, înainte de plecare, că l-a dat în judecată. I-au venit citațiile chiar cu o zi înainte de sosirea mea. Un proces de paternitate.*

I se cere întreținerea pentru copil și despăgubiri.

— *Întreținerea pentru copil? Ai aproape treizeci de ani! Și Señora nu ți-a spus că pune la cale așa ceva?*

— *Când te arăți neîncrezător, când adopți tonul „asta-nu-pot-să-cred”, știu că ești furios, nu glumă. Îți pare rău de banii pe care i-ai cheltuit pe călătoria asta.*

— *Renata, de ce-a trebuit Señora să vină cu citații pe capul lui Biferno exact când erai pe punctul de a soluționa enigma nașterii tale? Enigmă la care ea ar fi trebuit să-ți ofere răspunsul, întreprinzi încercarea asta pentru sufletul tău, sau pentru identitatea ta – ai petrecut săptămâni întregi de frământare în această criză a identității – pentru ca propria mamă să-ți facă asemenea figură! Ce te miri că sunt deconcertat? E o chestie groaznică. Ce plan de bătaie a uneltit bătrâna! Toată gama – bombardament, victorie, capitulare necondiționată.*

— *Nu poți suporta să auzi de femei care-i dau pe bărbați în judecată. Dar nu știi cât îi datorez eu mamei. Să crești o fată ca mine n-a fost lucru ușor. Cât despre figura pe care mi-a făcut-o, adu-ți aminte de figurile care ți s-au făcut ție. Cantabile ăla, putrezi-i-ar sufletul în iad, sau Szathmar, sau Thaxter. Fii cu ochii-n patru când e vorba de Thaxter. Acceptă luna la Ritz, dar nu semna niciun contract. Thaxter o să-și ia banii și-o să te lase pe tine cu munca.*

— *Nu, Renata, e un tip ciudat, dar are un fond bun.*

— *La revedere, iubitele. Mi-ai lipsit nebunește. Ții minte ce mi-ai spus odată despre leul britanic care stă cu laba pe glob? Mi-ai spus că atunci când ai pus tu laba pe globul meu, a fost mai bine decât dacă ți s-ar fi dat un imperiu. Deasupra Renatei soarele nu apune niciodată! Te aștept la Madrid.*

— *Se pare că ai cam festelit-o la Milano.*

Mi-a răspuns sfătuindu-mă, ca și Ulick, să mă apuc iar de lucru.

— *Numai că, pentru numele lui Dumnezeu, să nu scrii poliloghia aceea pedantă pe care ai descărcat-o în ultima vreme în capul meu.*

Și în clipa aceea, probabil că întregul Atlantic și-a săltat talazurile între noi; sau poate că satelitul care asigură comunicarea fusese împrăștiat, în spațiu, cu stropi scilipitori. Oricum, conversația s-a pulverizat și s-a încheiat.

Dar când avionul a decolat, m-am simțit neobișnuit de liber și ușor - rostogolit pe curbatele picioare de acvilă ale unui 747, înălțat în văzduh pe aripi imense, aparatul străpungând nivel după nivel și pătrunzând în atmosfere din ce în ce mai luminoase, în timp ce îmi încleștam servieta între picioare, asemenea unui călăreț, iar capul mi se odihnea pe pieptul canapelei. Chibzuind, ajunsesem la concluzia că procesul ticălos și grosolan intentat de Señora era în favoarea mea. Ea se discreditase. Bunătatea, răbdarea, judecata mea sănătoasă, superioritatea mea vor fi acum evidente pentru Renata. Tot ce aveam de făcut era doar să-mi țin gura și mă țin scai de ea. Gânduri despre Renata mă asaltau dens și rapid - tot felul de lucruri în legătură cu contribuția-fetelor-fru-moase-la-desfășurarea-destinului-democrației-capitaliste, și alte chestiuni mai adânci, dincolo de toate acestea. Dați-mi voie să văd dacă pot clarifica unele dintre ele. Renata era foarte aproape de a fi conștientă - așa cum sunt mulți oameni azi - de faptul

că „*trăiește în cadrul istoriei*”. Dar Renata, în calitate de frumusețe nobilă din punct de vedere biologic, se afla într-o categorie falsă – Maya lui Goya fumând un trabuc, sau capricioasa amantă a lui Wallace Stevens șoptind „Pfui!” Vreau să spun că dorea să sfideze și să se arate mai presus de categoria în care fusese repartizată de opinia publică. Dar cocheta și cu această categorie. Și dacă avem într-adevăr vreo menire istorică, apoi o avem pe aceea de a rupe cu falsele categorii. Jos măștile! Odată i-am spus:

— O femeie ca tine ar putea fi considerată proastă numai dacă Existența și Cunoașterea ar fi două entități total separate. Dar cum Existența este și o formă a Cunoașterii, propria noastră existență este, într-un fel, și desăvârșirea noastră culturală.

— Deci nu sunt o fată proastă. N-aș putea fi, din moment ce sunt atât de frumoasă. Asta-i grozav! Totdeauna ai fost drăguț cu mine, Charlie.

— Pentru că te iubesc, fetițo.

Apoi a plâns un pic pentru că, din punct de vedere sexual, nu era chiar atât de zdrobitoare cum s-ar fi crezut. Avea handicapurile ei. Uneori, se acuza singură, plângând: „Adevărul! Mă prefac. Cel mai mult îmi place pe sub masă”. I-am spus să nu exagereze. I-am explicat că din momentul în care Ego-ul a devenit independent față de soare, a fost nevoit să sufere durerea acestei emancipări (Steiner). Ideologia sexuală modernă nu o va putea niciodată contracara. Dezinhibarea plăcerii naturale nu ne va elibera de tirania universală a egocentrismului. Carnea și sângele nu vor putea deține niciodată capul de afiș. Și așa mai departe.

Oricum, ne ridicasem la o înălțime de șase mile într-un spațios 747 – o cavernă iluminată, un teatru, o cafenea – în timp ce Atlanticul se zbuciuma dedesubt, în lumina palidă a zilei. După spusele pilotului, vapoarele aveau de

furcă cu furtuna. Dar de la această altitudine, coamele talazurilor nu păreau mai înalte pentru ochii noștri decât par încrețiturile cerului gurii pentru limbă. Stewardesa ne servi whisky și alune havaiene. Ne avântam pe liniile longitudinale ale planetei, acest loc interesant pe care mă învățasem să-l consider drept marea școală a sufletelor, sălașul material al spiritului. Mai mult ca oricând credeam că sufletul cu sporadicele lui licăriri de Bine, nu se putea aștepta să dobândească ceva într-o singură viață omenească. Teoria lui Platon asupra imortalității nu e o metaforă, așa cum încercau unii gânditori s-o facă să pară. El literalmente a crezut în ea. O singură durată de viață nu poate face decât ca virtutea să dispere. Numai un nebun ar putea încerca să împace Binele cu o mortalitate conferită doar o singură dată. Sau, cum ar spune Renata, fata asta dulce: „Decât o singură dată, mai bine deloc”.

Într-un cuvânt, îmi îngăduiam să meditez la ce-mi făcea plăcere și-mi lăsam gândurile să umble brambura. Dar simțeam că avionul și cu mine ne îndreptam spre direcția bună. Madrid era o alegere înțeleaptă, în Spania voi putea începe să mă redresez. Mă voi bucura împreună cu Renata de o lună de liniște, îmi spuneam – gândindu-mă la nivela dulgherului – că poate respectivele noastre bule de aer vor fi ademenite să revină la centru. Și atunci vor putea fi încercate lucrurile care satisfac cu adevărat, care satisfac în mod firesc toate inimile și spiritele. Dacă oamenii se simt ca niște șarlatani în clipa când vorbesc despre Adevăr și despre Bine, asta se întâmplă din cauză că bula lor de aer a luat-o razna, din cauză că sunt convinși că urmează regulile gândirii științifice, din care nu înțeleg o iotă. Dar nu era treaba mea să mă joc cu focul și nici să dau cu piciorul singurelor idei revoluționare care ne-au rămas. Calculând statistic, nu-mi mai rămăsese decât un deceniu ca să recuperez o întreagă durată de

viață greșit trăită. Nu mai aveam timp nici măcar pentru remușcări și căință. Totodată simțeam că și Humboldt, acolo, în moarte, avea nevoie de ajutorul meu. Morții și viii încă mai alcătuiau o comunitate. Și planeta asta încă mai constituia baza operațiunilor. Pe de o parte era viața cârpăcită a lui Humboldt, pe de alta viața mea cârpă-cită, și mie îmi revenea să fac ceva, să dau un ultim impuls roții, să transmit cunoașterea morală de pe pământ, adică de acolo de unde o poți dobândi, către existența viitoare, adică acolo unde ai nevoie de ea. Desigur, îi aveam și pe ceilalți morți ai mei. Nu era vorba numai de Humboldt. Și mai aveam și puternica bănuială că m-am smintit. Dar de ce să cadă receptivitatea mea sub o asemenea bănuială? Dimpotrivă etcetera, în cele din urmă, am ajuns la concluzia: om trăi și om vedea. Zburam prin țării neîntinate de umbră, și în lumina pură a înălțimilor am văzut că frumoasa băutură arămie din paharul meu conținea mulți corpusculi cristalini și linii calorice de fluid rece generator de căldură. Așa mă amuzam și-mi omoram timpul. Am fost reținuți un timp la Lisabona și am sosit la Madrid cu ore întregi de întârziere.

Avionul, cu ghebul lui ca de balenă în față, s-a deschis și pasagerii au început să se reverse afară, vioiul Charlie Citrine printre ei. Citisem în revista aviației că, în acest an, numărul turiștilor care vizitaseră Spania întrecuse cu zece milioane cifra populației. Totuși, care american ar putea crede că sosirea sa în Lumea Veche nu constituie un eveniment special? Sub aceste ceruri, comportamentul tău are mai multă importanță decât în Chicago. Așa trebuie să fie. Aici există un spațiu plin de semnificații. Nu mă puteam împiedica să simt acest lucru. Și Renata, înconjurată la rândul ei de un spațiu plin de semnificații, mă aștepta la Ritz. Între timp compatrioții mei tovarăși de zbor, un grup de bătrânei din Wichita Falls, își

târâiau picioarele obosite prin coridoarele lungi, evocând pacienții ambulatorii dintr-un spital. Am trecut ca fulgerul pe lângă ei. Am fost primul la ghișeul pentru viza pașapoartelor, primul la banda rulantă pe care soseau valizele. Numai că... valiza mea a fost ultima dintre toate. Grupul din Wichita Falls plecase și începusem să cred că valiza cu eleganta mea garderobă, cu cravatele Hermes, cu hainele mele fantezi de crai bătrân și așa mai departe, se pierduse, când am văzut-o apărând, solitară, bălăbănindu-se pe lungă, lungă bandă rulantă. Venea spre mine ca o femeie fără corset, care pășește agale pe pietrele pavajului.

În mașina care mă ducea la hotel, m-am simțit din nou mulțumit și m-am gândit ce bine c-am sosit noaptea, când șoselele sunt pustii. N-a mai fost niciun prilej de întârziere – taxiul gonea cu furie și-mi spuneam că o să intru direct în camera Renatei, o să-mi scot hainele, și glonț în pat lângă ea. Nu din poftă erotică, ci de nerăbdare. Simțeam o nevoie fără margini să reconfortez și să fiu reconfortat. Nici nu pot să vă spun în ce măsură eram de acord cu Meister Eckhardt în legătură cu eterna tinerețe a sufletului. De la început până la sfârșit, spune el, sufletul rămâne același, are o vârstă unică. Dar, din păcate, restul din noi nu e la fel de stabil. Așa încât n-are niciun sens să treci cu vederea această discrepantă, să negi descompunerea, și să iei viața iar și iar de la început. Aici însă, alături de Renata, voiam să fac o nouă încercare de acest gen, jurându-mi că eu voi fi mai tandru, iar ea mai fidelă și mai umană. Desigur că era lipsit de sens. Dar trebuie avut în vedere că eu, până la patruzeci de ani, am fost un idiot total, iar după patruzeci de ani un idiot parțial. Oarecum idiot voi fi toată viața. Totuși, simțeam că mai există oarecare speranță și goneam cu mașina către Renata. Intram în zonele finale ale mortalității,

așteptându-mă ca aici, în Spania, dintre toate locurile din lume, aici, într-un dormitor, să se întâmple - în sfârșit! - tot ceea ce omenеște e drept.

În holul de recepție circular al hotelului Ritz, oamenii de serviciu mi-au luat, plini de demnitate, valiza și servieta, și am intrat apoi pe ușa turnantă, căutând-o din ochi pe Renata. Dar desigur că nu avea să mă aștepte în unul dintre fotoliile acelea maiestuoase. O regină a femeilor nu poate să stea în hol până la trei noaptea, cu personalul de serviciu. Nu, desigur că zace în pat, trează, frumoasă, fragedă, respirând liniștit și așteptându-l pe extraordinarul, pe unicul-și-singurul ei Citrine. Mai existau și alți bărbați potriviți, mai frumoși, mai tineri, mai energici, dar Charlie era unul și credeam că Renata e conștientă de acest lucru.

Din rațiuni de respect de sine, când vorbisem la telefon se împotrivise să împartă în același apartament.

— La New York n-are importanță, dar la Madrid, cu nume diferite în pașapoarte, prea miroase a cocotă. Știi c-o să te coste dublu, dar n-am ce-ți face.

I-am cerut omului de la recepție s-o sune de doamna Koffritz.

— Nu avem nicio doamnă Koffritz, a fost răspunsul.

— Dar o doamnă Citrine?

Nu exista nicio doamnă Citrine. Teribilă dezamăgire. Am străbătut covorul circular, sub cupolă, și m-am dus la portar. Mi-a înmănat o telegramă sosită din Milano:

„MICĂ AMÂNARE. NOUTĂȚI BUNE BIFERNO. TELEFON MĂINE. TE ADOR”.

Mi s-a arătat camera mea, dar nu eram în dispoziția de a-i admira efectele: stil spaniol bogat, scrinuri sculptate, draperii grele, covoare turcești și fauteuils, o baie în marmură și aplicе electrice de modă veche, în stilul elegantelor wagons-lits de altă dată. Patul se afla plasat

într-un alcov, ascuns de perdele și acoperit cu mătase moarăță. Inima mea nu se comporta prea bine când, dezbrăcat, m-am cățărat în pat și mi-am rezemat capul de pernă. Nu primisem niciun cuvânt de la Thaxter, deși la vremea asta trebuia să fi ajuns la Paris. Era necesar să iau de îndată legătura cu el. Thaxter urma să-l înștiințeze pe Stewart la New York că acceptasem invitația de a sta o lună la Madrid ca musafir al său. Era o chestiune extrem de importantă. Nu mai aveam decât patru mii de dolari și nu puteam să-mi îngădui două apartamente la Ritz. Dolarul scădea, peseta era ireal de ridicată, și nu credeam că existau „noutăți bune Biferno”.

Inima mă durea surd. Refuzam să-i ofer cuvintele pe care ar fi vrut să le rostească. Condamnam starea în care mă aflam. Stupid, stupid, stupid! La mii de mile depărtare de ultimul meu pat din Texas, zăceam țeapăn și colosal de mâhnit, temperatura corpului meu fiind cel puțin cu trei linii sub normal. Eram deprins să detest autocompătimirea. Făcea parte din educația mea americană să fiu energic și pozitiv, un înfloritor sistem de energie și un câștigător, și cum câștigasem până acum două premii Pulitzer și medalia Zigzag și o mare cantitate de bani (de care eram jefuit de un tribunal al echității), m-am angajat la o realizare finală și mai înaltă, anume la o indispensabilă revizuire metafizică, la un mod mai corect de a gândi problema morții. Și acum îmi amintisem de un citat din Coleridge, reprodus de Von Humboldt Fleisher în hârtiile pe care mi le lăsase, un citat în legătură cu ciudatele idei metafizice. Cum suna? „Ciudatele idei metafizice, în ceasul de adevărată suferință, sunt ca niște jucării la căpătâiul unui copil bolnav de moarte”. Am coborât din pat și am început să scotocesc în servietă ca să găsesc citatul exact. Dar după scurt timp m-am oprit. Mi-am dat seama că a fi speriat de trădarea Renatei era cu

totul altceva decât a fi bolnav de moarte. Și apoi, fir-ar ea să fie, de ce să-mi dea un ceas de suferință, de ce să mă oblighe să mă aplec dezbrăcat și să scotocesc printre hârtiile unui mort ca să le citesc la lumina acestei lămpi de wagon-lit? Am hotărât că totul se datora faptului că eram extrem de obosit și că sufeream de rău de avion.

De la Humboldt și Coleridge am trecut la teoriile lui George Swiebel. Am făcut ceea ce ar fi făcut George în locul meu. Am dat drumul la apă fierbinte și am stat în cap în timp ce se umplea cada. După aceea am făcut podul, lăsându-mi toată greutatea corpului în călcâie și pe baza craniului. După care am executat câteva dintre exercițiile prescrise de faimosul doctor Jacobsen, specialistul în tehnici de relaxare și somn. Studiasem manualul lui. Se presupune că elimini încordarea din tine deget cu deget și fibră cu fibră. Dar n-a fost o idee inspirată, pentru că mi-a amintit de jocul Renatei cu degetele de la picioare în momentele ei de ingeniozitate erotică. (Nu cunoscusem figura cu degetele de la picioare până când nu mi-a arătat-o ea.) După toate astea, m-am urcat din nou în pat și am început să mă închin la sufletul meu tulburat să-mi părăsească pentru un timp, rogu-te, sărmanul meu trup, ca să mă pot odihni și eu un pic. Am luat telegrama Renatei și mi-am concentrat privirile pe „TE ADOR”. Studiind stăruitor cele două cuvinte, am hotărât să cred că era adevărat. De îndată ce am îndeplinit acest act de credință, am adormit. Ore îndelungate am zăcut inconștient în alcovul cu perdele.

După aceea a sunat telefonul, în întunecimea ocrotită de perdele, am bâjbăit după comutator. Nu era de găsit. Am ridicat receptorul și am întrebat-o pe telefonistă:

— Cât e ceasul?

Era unsprezece și douăzeci.

— O doamnă urcă spre camera dumneavoastră. a

adăugat ea.

O doamnă! Sosise Renata. Am dat la o parte draperiile de la ferestre și m-am repezit la baie să mă clătesc pe dinți și pe față. M-am înfășurat într-un halat de baie și mi-am periat în grabă părul ca să-mi ascund peticul de chelie. Tocmai mă uscam cu unul dintre prosoapele grele, luxoase, când ciocănelul de la ușă păcăni de mai multe ori, ca un telegraf, numai că mai delicat, mai sugestiv. Am strigat: „Iubito!”, am deschis ușa în grabă și m-am trezit față-n față cu bătrâna mamă a Renatei. Purta un costum de voiaj negru, cu multe accesorii de-ale ei, din care nu lipseau pălăria și voalul.

— Señora! am exclamat.

A intrat înăuntru, în echipamentul ei medieval. Oprindu-se în prag, a întins spre spate o mână înmănușată și l-a tras după ea pe Roger, băiețușul Renatei.

— Roger! am strigat. Ce caută Roger la Madrid? Și ce faci dumneata, aici, Señora?

— Bietul copil! A adormit în avion. Au trebuit să-l scoată pe brațe afară.

— Dar ce se aude cu Crăciunul petrecut cu bunicii lui la Milwaukee?

— Bunicul lui a avut un atac. S-ar putea să moară. Taică-său nu-i de găsit. Și nu l-am putut ține pe Roger cu mine, apartamentul meu e atât de mic!

— Și ce-i cu apartamentul Renatei?

Nu, Señora cu ale ei affaires de ceeur n-ar fi putut avea grijă de un copil, îi întâlнисem pe unii dintre prietenii ei. Era mai înțelept să nu expună copilul la așa ceva. În general, evitam să mă gândesc la idilele ei.

— Renata știe?

— Firește că știe că sosim. Am discutat doar la telefon. Te rog, comandă-ne micul dejun, Charles. Roger, iubitul, vrei să mănânci fulgi de ovăz? Pentru mine o

ciocolată fierbinte și câteva croissants și un pahar de coniac.

Copilul stătea încovoiat peste brațul înaltului fotoliu spaniol.

— *Vino, băiețaș, i-am spus, culcă-te pe patul meu. I-am scos pantofiorii și l-am dus în alcov. Señora mă urmărea în timp ce-l acopeream și trăgeam perdelele.*

— *Așadar, Renata ți-a spus să-l aduci aici?*

— *Desigur. S-ar putea să rămâneți luni întregi la Madrid. Era unica soluție.*

— *Când vine Renata?*

— *Măine e Crăciunul, îmi răspunse Señora.*

— *Grozav! Și asta ce înseamnă? Că va fi aici de Crăciun, sau că-și petrece Crăciunul cu tatăl ei la Milano? A ajuns la vreun rezultat? Cum ar putea să ajungă, din moment ce dumneata i-ai intentat proces lui Biferno?*

— *Charles, am călătorit zece ore în văzduh. Nu mă simt destul de în puteri ca să răspund la întrebări. Te rog, comandă micul dejun. Aș dori să te și bărbierești. Nu pot suferi să văd la masă în fața mea un bărbat nebărbierit.*

Ceea ce m-a făcut să mă uit la fața Señorei. Avea o admirabilă demnitate. Ședea înfășurată în văluri ca Edith Sitwell. Exercita o mare influență asupra fiicei ei, de care simțeam atâta nevoie, în jurul ochilor avea o uscăciune de șarpe. Da, Señora era o cabotină. Totuși, avea o stăpânire de sine, cu un serios conținut de furibundă iraționalitate, de-a dreptul inexpugnabilă.

— *O să mă rad în timp ce-ți aștepți ceașca de ciocolată, Señora. Mă întreb de ce ai ales un asemenea moment ca să-l dai în judecată pe Signor Biferno?*

— *Nu crezi că asta mă privește pe mine?*

— *N-o privește și pe Renata?*

— *Vorbești de parc-ai fi soțul Renatei. Renata a plecat la Milano pentru a-i oferi acestui om prilejul de a-și*

recunoaște fiica. Dar mai există și o mamă în cazul ăsta. Cine a crescut fata și a scos din ea o femeie atât de extraordinară? Cine a învățat-o să aibă stil și cine i-a predat toate lecțiile importante pe care trebuie să le știe o femeie? întreaga nedreptate trebuie reparată. Omul are trei fiice urâte ca moartea. Dacă vrea acest copil superb pe care i l-am făcut eu, atunci să plătească. Nu încerca să înveți o femeie cu sânge latin cum să procedeze în treburi din astea, Charles.

Sedeam acum cu ea, în halatul meu de casă din mătase bej nu prea curat. Cordonul era foarte lung, și ciucurii se târâseră ani de zile pe jos. Sosi chelnerul, descoperi tava cu un gest grațios, și ne așezară la micul dejun, în timp ce Señora își adulmeca paharul cu coniac, îi observam pielea feței, mustăcioara de pe buza de sus, nasul arcuit cu nările dramatice, și luciul ciudat, ca de găină, al pupilelor.

— Să știi că am luat biletele de avion de la agenția ta de voiaj, de la cucoana aia portugheză cu turban din lână colorată, doamna da Cintra. Renata mi-a spus să le trec în cont. Eu n-aveam o para chioară.

Din acest punct de vedere, Señora semăna cu Thaxter: oameni care-ți spuneau cu mândrie, ba chiar cu încântare, că erau lefteri.

— Și am luat aici o cameră pentru Roger și pentru mine, urmă ea. Institutul meu e închis săptămâna asta. O să am și eu o mică vacanță.

Când a pomenit de institut, am crezut că-i vorba de vreun ospiciu de nebuni, dar nu, Señora se referea la școala de secretare unde preda spaniola comercială. O suspectasem întotdeauna că, de fapt, ar fi unguroaică. Dar, orice-ar fi fost, elevele o apreciau. O școală care n-are excentricii și nebunii ei, nici nu merită să fie urmată, în scurtă vreme însă va trebui să se pensioneze și ea, și cine

va împinge oare scaunul cu rotile al Señoarei? Poate se gândea că unii dintre amorezii ei își vor asuma această misiune. Sau poate că bătrâna doamnă, ca și Humboldt, visa că o să facă avere în urma unui proces. Și de ce nu? Era posibil să existe și la Milano un judecător ca Urbanovich al meu.

— *Așa încât vom petrece Crăciunul împreună, conchise Señoara.*

— *Copilul e foarte palid. Nu-i cumva bolnav?*

— *E numai obosit.*

Totuși, Roger a fost doborât la pat de o gripă. Hotelul a trimis un doctor excelent, un spaniol licențiat la universitatea Northwestern, care a depănat cu mine amintiri din Chicago și m-a stors de bani. I-am plătit un onorariu american. I-am dat Señoarei bani pentru cadouri de Crăciun și a cumpărat tot felul de obiecte, în ziua de Crăciun, gândindu-mă la fetițele mele, m-am simțit cam deprimat. Mă bucuram că-l aveam pe Roger lângă mine și-i țineam tovărășie, citindu-i povești, decupând, lipind și confectionând lanțuri lungi din ziarele spaniole, în cameră era un umidificator care intensifica mirosul de lipici și de hârtie. Renata n-a dat niciun telefon.

Mi-am adus aminte că, în anul 1924, sărbătorisem Crăciunul la sanatoriul TBC. Surorile mi-au dat un ciubuc gros din zahăr, tărcat și mentolat, și un ciorap de Crăciun, roșu, ajurat, plin cu monede de ciocolată învelite în staniol auriu; dar a fost o bucurie tristă, iar eu tânjeam după mama și după tata și chiar după fratele meu grăsun și rău, Julius. Dar iată că supraviețuisem acestor prăbușiri și nostalgii, și acum eram un fugar bătrân, victima Echității, locuind la Madrid, decupând și lipind hârtii, printre suspine. Copilul era palid din cauza febrei, respirația lui mirosea a ciocolată și a lipici, și părea absorbit de un lanț de hârtie care înconjura de două ori camera și trebuise să

fie trecut peste candelabru. Încercam să mă arăt drăguț și calm, dar din când în când simțămintele mele săltau peste bord (ah, simțămintele astea blestemate!), ca apa dintre punțile unui debarcader, când barca lată trage la mal și motorul din spate stârnește și învâрте gunoaiele și cojile de portocale. Așa ceva se întâmpla când scăpăm frâiele din mână și încercam să-mi imaginez ce face Renata la Milano, camera în care se găsea, bărbatul cu care se iubea. Eram hotărât să nu accept, nu voi îngădui să fiu un exilat chinuit abandonat bolnav naufragiat. Am încercat să mi-l citez pe Shakespeare - 538

ceva în sensul că Cezar și Primejdia erau doi lei fătăți în aceeași zi, dar dintre ei Cezar era mai mare și mai cumplit Asta însemna însă să ținesc prea sus și n-avea rost. Și-apoi secolul XX nu prea se lasă impresionat de suferințe de asemenea natură. A văzut tot ce se poate vedea. Și după ce-a trecut prin holocauste, nu-l poți condamna că nu prea arată interes față de necazuri personale de acest gen. Îmi înșiram singur o listă de probleme reale care se pun în fața omenirii: embargoul petrolului, prăbușirea imperiului britanic, foametea din India și Etiopia, soarta umanității. Dar nici această înșiruire nu mi-a fost de mai mult ajutor decât Julius Caesar. Personal, am rămas foarte demoralizat.

Numai când m-am așezat în fotoliul de brocart francez din cămăruța stil secolul al XVIII-lea a frizerului de la Ritz - și m-am dus la el nu pentru c-aș fi avut nevoie să mă tund. ci, cum mi se întâmpla de multe ori, din nevoia de contact uman - au început să mi se limpezească ideile în legătură cu Renata și Señora. De pildă, cum a fost posibil ca de îndată ce bunicul Koffritz a suferit un atac și a paralizat pe jumătate, Roger să și fie gata de plecare? Cum de i-a scos bătrâna atât de rapid pașaportul? Răspunsul era că pașaportul, când l-am examinat cu

atenție, fusese emis în luna octombrie. Cele două doamne ticluiseră din timp lucrurile. Numai eu nu privisem faptele în perspectivă. Așa încât mi-a dat acum prin minte că trebuia să iau de îndată o inițiativă.

Ar fi o mișcare deșteaptă dacă m-aș însura cu Renata înainte de-a afla că sunt la pământ. Asta n-ar fi doar o simplă ripostă. Nu, în ciuda înșelăciunilor ei, eram nebun după Renata. iubind-o, mă simțeam dispus să-i trec cu vederea anumite toane. Mă provocase trântindu-mi într-o seară ușa în nas, sau plasând ostentativ diafragma chiar deasupra, în sacul ei deschis, anul trecut, în aprilie, pe aeroportul Heathrow, când urma să ne despărțim doar pentru trei zile. Dar, în fond, era un lucru chiar atât de important? însemna mai mult decât că nu poți ști niciodată când o să întâlnești un bărbat interesant? Chestiunea importantă era dacă eu, cu toate cugetările mele, sau poate chiar din pricina lor, voi fi vreodată în stare să înțeleg cel fel de fată era Renata. Spre deosebire de Humboldt, nu eram predispus la accese de gelozie, îmi aduceam aminte cum arăta el în Connecticut, când mi-l cita pe regele Leontes, în curtea mea, pe malul mării: „Sufăr de tremor cordis: inima mea dănțuiește; dar nu de bucurie, o, nu de bucurie!” Această dănțuire a inimii e gelozia clasică. Eu nu sufeream de gelozie clasică. Renata făcea gafe mari, nimic de zis. Dar poate că așa era ea croită. Ducea o campanie ca să pună mâna pe mine și va fi cu totul alta când ne vom statornici ca soț și soție. Fără îndoială, era o persoană primejdioasă, dar pe mine nu m-ar fi putut niciodată atrage o femeie incapabilă să-mi facă rău, o femeie care să nu mă amenințe cu frustrarea. Inima mea era de felul celor care trebuie să învingă melancolia și să se elibereze de numeroase poveri deprimante. Decorul spaniol era potrivit pentru așa ceva. Renata o juca pe Carmen, Flonzaley – căci probabil că Flonzaley era la

mijloc - îl interpreta pe Escamillo, toreadorul, în timp ce eu, de două ori și jumătate mai bătrân decât cerea rolul, fusesem distribuit ca Don José.

Rapid, am schițat în minte viitorul imediat. Probabil că într-o țară catolică nu există cununii civile. Dar, după câte știam, legătura poate fi înnodată la ambasada Statelor Unite, eventual de atașatul militar sau chiar de un notar public. O să cutreier prăvăliile de antichități (îmi plăceau prăvăliile de antichități din Madrid) ca să caut două verighete, și o să trântesc un supeu cu șampanie la Ritz, fără să pun nicio întrebare în legătură cu ceea ce s-a petrecut la Milano. După ce o s-o expediem pe Señora înapoi la Chicago, noi trei ne-am putea muta la Segovia, un oraș pe care-l cunoșteam. După moartea lui Demmie călătorisem mult, așa că mai fusesem la Segovia.

Fusesem fermecat de apeductul roman, îmi aduceam aminte că mă dăduseră gata acele arcade înalte de piatră noduroasă - pietre a căror natură este să cadă sau să se fărâme se înălțau acolo grațios în aer. Aceasta fusese o realizare care-și atinsese scopul - un exemplu pentru mine. Ca decor pentru meditații, nimic nu întrece Segovia. Am fi putut locui acolo en familie, pe una din vechile străduțe lăturalnice, și în timp ce eu aș fi încercat dacă pot într-adevăr să trec de la conștienta mentală la o mai pură conștientă a spiritului, Renata s-ar fi amuzat colindând orașul în căutare de antichități pe care să le revândă apoi decoratorilor din Chicago. Poate c-ar fi scos și-un ban din asta. Roger ar fi putut merge la o grădiniță, și poate că fetele mele ar fi venit și ele, pentru că Denise, din momentul în care o să câștige procesul și o să pună mâna pe toți banii, va voi să se descotorosească de fetele cât mai rapid. Aveam doar atâția bani cât să ne stabilim la Segovia și să-i încropesc Renatei un mic început de negoț. Poate că aș reuși să scriu și eseul despre cultura spaniolă

contemporană, cel sugerat de Thaxter, dacă s-ar putea realiza așa ceva fără prea multe falsificări. Și cum o să reacționeze Renata la înșelătoria mea? O s-o ia drept o reușită comedie, lucrul pe care aprecia cel mai mult pe lume. Și când, după cununie, o să-i spun că am ajuns la ultimele câteva mii de dolari, o să râdă homeric, un râs mai vast decât viața, și o să spună: „Ei, știu c-a fost o figură!” Mi-o evocam pe Renata râzând în hohote pentru că, în realitate, treceam printr-o criză a maladiei mele de o viață: jindul, inima mortificată, dorul sfâșietor al celui părăsit, dureroasa ardoare sau infinitizare a unei dorințe neidentificate. Această condiție părea să se fi întins peste viața mea din pruncie până la granițele senectuții. Mi-am spus: „Ce naiba, hai să terminăm cu asta o dată pentru totdeauna!” Și, cum nu doream ca personalul băgăcios de la „Ritz” să aibă prilej de bârfă, m-am dus la poșta centrală din Madrid, cu coridoarele ei sonore și turlile ciudate (gotic birocratic spaniol), și am expediat o telegramă la Milano:

„IDEE GROZAVĂ, IUBITĂ RENATA. NE CĂSĂTORIM MÂINE. AL TĂU SINCER, IUBITOR ȘI CREDINCIOS CHARLIE”.

După aceea, am zăcut treaz toată noaptea din cauză că folosisem cuvântul „credincios”. S-ar fi putut ca asta să rateze totul, pentru că implica o acuzație și aluzia sau umbra unei iertări. Dar efectiv nu avusesem nicio intenție de acest fel. Eu mă găseam între și între. Vreau să spun, dacă aș fi fost cu adevărat ipocrit, mi-aș fi băgat pumnul în gură și n-aș fi scos o vorbă. Pe de altă parte, dacă aș fi fost cu desăvârșire inocent, cu inima curată, n-ar fi trebuit să mă frământ toată noaptea în legătură cu ceea ce făcuse Renata la Milano sau cu posibilitatea de a interpreta greșit telegrama mea. Am pierdut însă noaptea zadarnic. Felul cum formulasem mesajul n-a avut nicio importanță. Renata

nu mi-a răspuns deloc.

Așa încât, în acea seară, în romanticul restaurant al hotelului Ritz, unde fiecare îmbucătură costa o avere, i-am spus Señoarei:

— Nici n-ai să ghicești la cine m-am gândit azi. Fără să-i aștept răspunsul, am rostit numele: Flonzaley! ca un asalt prin surpriză asupra poziției ei de apărare.

Dar Señoara era croită dintr-un material foarte dur. Părea nici să nu fi luat în seamă cuvintele mele. Am repetat numele:

— Flonzaley! Flonzaley! Flonzaley!

— Și ce țiți așa, ce s-a întâmplat, Charles?

— Poate că dumneata ești mai în măsură să-mi spui ce s-a întâmplat. Unde-i domnul Flonzaley?

— De ce m-ar interesa pe mine adresele lui? Vrei, te rog, să-l chemi pe camarero să ne mai toarne vin?

Nu numai pentru că ea era doamna și eu bărbatul, îmi cerea Señoara să discut cu chelnerii. Vorbea fluent spaniola, într-adevăr, dar accentul ei era pur maghiar. Acum nu mai aveam nicio îndoială, învățasem și eu câteva de la Señoara. De pildă, avusesem oare convingerea că oamenii care se apropie de capătul drumului se grăbesc să fie cât mai împăcați cu sufletele lor? Ei bine, eu trecusem printr-o adevărată agonie de pregătiri lăuntrice înainte de a pronunța numele lui Flonzaley, iar ea mi-a răspuns cerându-mi vin. Și totuși, Señoara trebuie să fi fost aceea care meșterise planul de a-l aduce pe Roger la Madrid. Misiunea ei era să mă lege de mâini și de picioare, ca nu cumva să mă reped la Milano, să-i stric Renatei socotelile. Pentru că, mai mult ca sigur, Flonzaley se afla acolo, cu ea. Era nebun îndrăgostit de Renata, și nu-l condamnam. Un bărbat care întâlnește mai mulți oameni pe masa mortuară decât în societate nu poate fi condamnat că-și pierde capul în asemenea hal. Un corp ca al Renatei nu putea fi văzut

des „pe viu”. Cât despre Renata, se plânga de elementul morbid al adoratorului ei, dar cum puteam fi sigur că acesta nu era tocmai unul din punctele lui de atracție? Nu puteam fi sigur de nimic. Ședeam acolo, încercând să mă îmbăt cu o sticlă de vin acru, dar nu izbuteam să repurtez vreo victorie asupra amarei mele lucidități. Nu, nu înțelegeam.

Activitatea înaltei conștiințe nu implică neapărat o mai bună înțelegere. Speranța unei asemenea înțelegeri îmi fusese stârnită de manualul meu Cunoașterea lumilor înalte și cum o putem dobândi. Acesta dădea unele instrucțiuni concrete. Unul dintre exercițiile pe care le sugera era acela de a încerca să-ți însușești dorința arzătoare a unei alte persoane, într-un anumit prilej dat. Pentru a reuși acest lucru, trebuie să te eliberezi de orice părere personală, de orice aprecieri care s-ar putea interfera; nu trebuie să fii nici pentru, nici împotriva acestei dorințe, în felul acesta poți ajunge treptat să simți ceea ce simte celălalt suflet. Am făcut această experiență cu propriul meu copil, Mary. La ultima ei aniversare, și-a dorit nebunește o bicicletă cu schimbător de viteze. Nu eram convins că-i potrivită pentru vârsta ei. Când ne-am dus împreună la magazin, nu eram deloc sigur că o să i-o cumpăr. Dar care era structura dorinței ei și ce simțea? Acest lucru voiam să-l cunosc și încercam să doresc în felul în care dorea și ea. Era vorba de copilul meu pe care-l iubeam, și ar fi fost un lucru elementar să descopăr la ce râvnea cu atâta intensitate un suflet în stadiile lui primare. Dar n-am reușit. Am încercat până m-au trecut nădușelile și m-am simțit umilit și rușinat de eșecul meu. Dacă nu-mi puteam însuși dorința acestui copil, cum aș reuși vreodată să cunosc dorințele vreunei alte ființe umane? Am încercat experiența cu un mare număr de oameni. Și după aceea, înfrânt, m-am întrebat ce se întâmpla cu mine? Și ce

cunoșteam cu adevărat despre ceilalți? Singurele dorințe pe care le înțelegeam erau ale mele și cele ale unor personaje inexistente, ca Macbeth sau Prospero. Pe acestea le cunoșteam, pentru că intuiția și limbajul geniului mi le făcuseră clare. I-am cumpărat lui Mary bicicleta și pe urmă am strigat la ea: „Pentru numele lui Dumnezeu, nu lua curbele în viteză, o să vii peste cap!” Dar aceasta nu era decât explozia de disperare pentru eșecul meu de a înțelege inima copilului. Și totuși eram pregătit să știu. Fusesem acordat ca să înțeleg în culorile cele mai vii, cu simțămintele cele mai adânci și în lumina cea mai pură. Eram o brută, încărcată cu capacități minunate pe care nu le puteam utiliza. Dar nu-i nevoie să mai discut încă o dată toate acestea, și să gâdil de zece ori fiecare notă a mandolinei, așa cum mă acuzase scumpa mea prietenă. Ceea ce ar fi trebuit să fac, o dată pentru totdeauna, ar fi fost să mă debarasez de fatala autosuficiență a conștiinței și să-mi investesc resturile de vigoare în sufletul imaginativ. Așa cum ar fi făcut Humboldt.

Nu știu cu cine luau cina ceilalți domni de la Ritz, pentru mine scena umană era prea încărcată și prea plină de complicații în acest moment, dar tot ce pot spune este că-mi părea bine că scopurile bătrânei codoașe din fața mea erau pur convenționale. Dacă ar fi urmărit sufletul meu, sau ce mai rămăsese din el, m-aș fi năruit. Tot ce dorea ea, însă, era să-și negocieze fata în acest moment prielnic. Și pentru mine se isprăvisese? Se terminase tot? Timp de câțiva ani mă desfătasem cu Renata – cocteilurile cu șampanie, masa împodobită cu orhidee, și acea caldă frumusețe patronând o cină veselă, în sol major, iar eu mâncând, și bând, și râzând până când mă apuca tușea sub giugiulele ei, comedia măreției amoroase a eroilor și a regilor! Adio, adio acestor minunate senzații Eu, cel

puțin, trăisem un lucru adevărat. Și dacă trăirile ei au fost mai puțin autentice, cel puțin fusese o camaradă bună și înțelegătoare, în patul ei de percal, în paradisul ei de perne. Și toate acestea se terminaseră.

Și ce altceva puteai fi la Ritz, decât un client bine servit? Erai asistat de servitori, și șefi, și măitres, și oameni de serviciu, și chelneri, iar micii botânes îmbrăcați ca niște piccolo americani îți umpleau paharele cu apă cristalină de la gheață, și măturau firimiturile de pe fața de masă cu o lamă lată de argint. Aștia îmi plăceau cel mai mult. Și în împrejurările de față nu puteam face nimic împotriva dorinței mele de a izbucni în plâns. Era ceasul meu de amară tristețe. Căci nu mai aveam bani și bătrâna o știa foarte bine. Señora, această hoască în pănușe, îmi cunoștea situația financiară. Flonzaley, cu hoiturile lui, n-o să-și piardă niciodată averea, însuși cursul naturii îi era favorabil. Cancerele și anevrismele și infarctele și hemoragiile stăteau îndărătul averii lui și-i garantau fericirea. Tot acest convoi de morți, asemenea glorioasei curți din Ierusalim, îi ridica osanale: „Slavă ție, pe veci, Solomon Flonzaley!” Și așa Flonzaley o dobândea pe Renata, în timp ce eu îmi îngăduiam o clipă de amarnică autocompătimire și mă vedeam foarte bătrân, stând năuc în toaleta vreunei case de raport. Poate că, asemenea bătrânului doctor Lutz, o să îmbrac amândoi ciorapii pe același picior și o să mă scap pe mine în cadă. Asta, după cum spunea Naomi, înseamnă sfârșitul. Se nimerise bine că Julius descoperise în sertarul lui actul de proprietate asupra locurilor de veci. S-ar putea să am nevoie de ele mai curând decât mă așteptam. Măine, cu inima grea, aveam să mă duc la Prado ca să contemplez acel Velásquez sau poate că Murillo care seamăna cu Renata - cel menționat de ministrul de finanțe în Downing Street. Și acum zăceam în acest decor de servicii de argint și reflexe

de coniac și superbe luciri ale vaselor electrice.

— *I-am telegrafiat ieri Renatei cerându-i să se mărite cu mine, am zis.*

— *Da? Ce drăguț. Asta ar fi trebuit să se întâmple de mult, răspunse Señora cea necruțătoare. Cu o femeie mândră nu te porți cum te-ai purtat tu cu ea. Dar aș fi fericită să am un ginere atât de distins, iar Roger te iubește de parc-ai fi tăticul lui.*

— *Dar n-am primit niciun răspuns de la Renata.*

— *Poșta funcționează foarte prost. N-ai auzit că Italia se duce de răpă? I-ai și telefonat?*

— *Am încercat, Señora. Ezit s-o chem la miezul nopții. Și la orice altă oră din zi nu-i de găsit.*

— *Poate c-a plecat undeva să-și petreacă sărbătorile cu tatăl ei. Posibil ca Biferno să mai aibă încă vila în Dolomiți.*

— *Señora de ce nu-ți folosești influența în favoarea mea? am întrebat.*

Dar această capitulare a fost o greșală. Cel mai nerecomandabil lucru pe care-l poți face este să apelezi la anumite forțe particulare. Inimile împietrite devin cu atât mai dure cu cât încerci să faci apel la mila lor.

— *Știi că am venit în Spania ca să lucrez la un nou tip de Baedeker, am continuat. Din Madrid, Renata și cu mine, dacă ne căsătorim, vom pleca împreună la Viena, la Roma și la Paris. Am de gând să-mi cumpăr un nou Mercedes-Benz. Vom angaja o guvernantă pentru băiat. E o afacere foarte bănoasă. Am continuat, menționând diverse nume, împăunându-mă cu relațiile mele de prin diferite capitale europene și flecărind de zor. Señora părea din ce în ce mai puțin impresionată. Nu știu de ce, dar lui Szathmar îi plăcea să-mi trădeze secretele. Mai târziu i-am spus:*

— *Señora, de ce nu ne-am duce la cabaretul*

Flamenco - cum-naiba-i-zice - ăla care-și face reclamă peste tot? Mie-mi plac vocile sonore și dansatorii care ciocănesc din tocuri. Putem găsi pe cineva să stea cu Roger.

— Foarte bine, încuviință ea.

Așa încât ne-am petrecut seara printre gitani, și mi-am dat ifose, și m-am comportat ca un om la care nu contează banul, în pauzele dintre muzica la chitară și bătăile din palme care o acompaniau, discutam cu baba nebună despre verighete și cadouri de nuntă.

— Señora, când ai colindat prin Madrid, ai văzut ceva care i-ar plăcea Renatei? am întrebat-o.

— Da, cele mai elegante articole de piele și antilopă. Haine și mănuși și poșete și pantofi. Am descoperit o stradă unde se vând haine de piele splendide, și am discutat cu președintele Societății Internaționale de Mantouri Los Amigos de la Capa, care mi-a arătat cele mai fantastice modele de velur verde închis, cu sau fără glugă.

— Măine dimineată, primul lucru pe care-l fac e să-i cumpăr Renatei unul.

Dacă Señora m-ar fi descurajat prin cel mai mic semn, aș fi înțeles cum stau lucrurile. Dar n-a făcut decât să-mi arunce o privire uscată. O otheadă traversă masa. Părea chiar să urce din pleoapa de jos, ca o membrană nictitantă. Am avut senzația unei păduri și a unui luminis din care, la apropierea mea, tocmai a țâșnit un șarpe, pe o după-masă uscată și aurie de toamnă, înmiresmată de aroma mormanelor de frunze moarte. Menționez acest lucru pentru ceea ce ar putea să însemne el. Adică „probabil, nimic. Dar de câte ori avusesem un minut liber, hoinărisem prin Prado, cel aflat la doi pași de hotel, și privisem la tablouri stranii, în special la viziunile burlești ale lui Goya și la picturile lui Hieronymus Bosch. Așadar mintea mea era pregătită pentru apariția unor imagini și

chiar a unor halucinații.

— *Te felicit că, în sfârșit, ți-a venit mintea la cap, zise bătrâna.*

Nu mi-a spus niciun moment că am făcut-o prea târziu. Mi-a adăugat doar:

— *Am crescut-o pe Renata în așa fel încât să fie o soție perfectă pentru un bărbat serios.*

În calitate de fraier înnăscut, am tras concluzia că eu eram acel bărbat serios și că cele două femei nu ajunseseră încă la o hotărâre irevocabilă. Am sărbătorit posibilitatea bând o mare cantitate de coniac Lepanto. Drept rezultat, am dormit adânc și m-am trezit odihnit. Dimineața am deschis larg ferestrele înalte și m-am uitat cu plăcere la circulația care se derula în lumina soarelui, la piața impunătoare cu clădirea albă a hotelului Palace în fund. Ni s-au adus niște cornuri delicioase cu cafea și unt sculptat în diverse forme, și gem Hero. De zece ani încoace învățasem să trăiesc cu stil, îmbrăcat de croitori buni, purtând cămăși de comandă, ciorapi de cașmir și cravate de mătase, care îmi satisfăceau nevoile estetice. Acum, toată această stupidă splendoare apunea, dar, având în spate experiența marii crize, știam foarte bine să duc o viață austeră. Cea mai mare parte a vieții mele o petrecusem în austeritate. Nu m-ar fi supărat să locuiesc într-o pensiune cu camere mobilate, ci perspectiva de a deveni alt om, un bătrân incapabil să mai inspire femeilor frumoase interesul de a contracta o căsătorie, ori visuri de a deveni stăpâne la castel, ca doamna Charlie Chaplin, și de-a avea zece copii de la un soț tomnatic-pre-iernatic, dar de înaltă 548

statură socială. Aș putea oare îndura să trăiesc fără să am asemenea efect asupra femeilor? Dar poate că, repet, poate că Renata mă iubea îndeajuns încât să accepte și condițiile austerității. Cu un venit de

cincisprezece mii de dolari, cel promis de Julius dacă ar fi fost să investesc cincizeci de mii în afacerile lui, s-ar putea aranja o viață foarte plăcută la Segovia. Aș putea chiar să o suport și pe Señora pentru tot restul vieții ei. Care speram să nu fie prea lungă. Fără să-i doresc răul, înțelegeți, ar fi fost tare plăcut să o pierdem cât mai curând.

Am încercat să-i telefonez lui Thaxter la Paris - adresa lui acolo era hotelul Pont-Royal. Am dat și un aviz pentru Carl Stewart la New York. Voiam să discut personal cu editorul lui Thaxter despre Baedekerul cultural. Și, de asemenea voiam să mă asigur că îmi va achita nota la Ritz. Thaxter nu figura printre pasagerii de la Pont-Royal. Poate că trăsesse la prietena mamei lui, prințesa de Bourbon-Sixte. Nu m-am alarmat. După ce-am discutat cu centrala amănunțele avizului meu telefonic la New York, mi-am oferit zece minute de liniște, în fața ferestrei deschise, îmi plăcea prospețimea soarelui de iarnă. Am încercat să simt soarele nu ca pe o aprigă aglomerare termonucleară de gaze și dezintegrări, ci ca pe o făptură, o entitate înzestrată cu viață și semnificație proprie, dacă înțelegeți ce vreau să spun.

Grație penicilinei, Roger s-a simțit destul de întărit încât să se ducă cu bunică-sa la Retiro, așa încât în această dimineață scăpasem de grija lui. Am executat treizeci de flotări și am stat în cap; după aceea m-am bărbierit, m-am îmbrăcat și am ieșit în oraș. Am părăsit marile bulevarde și m-am îndreptat spre străzile dosnice ale orașului vechi. Scopul meu era să cumpăr un mantou frumos pentru Renata, dar mi-am adus aminte de cererea lui Julius cu privire la un tablou marin și, cum aveam timp berechet, am dat o raită prin prăvăliile de antichități și galeriile de artă, ca să arunc o privire. Dar în toate picturile îmbăiate în albastru și verde, spumă și soare,

calm și furtună, era mereu prezentă câte o stâncă, o corabie, un coș de vapor; or, Julius nu voia așa ceva. Nimeni nu a ținut să picteze elementul pur, inumana apă, largul oceanului, adâncurile amorfe, marea înveșmântând pământul. Mă gândeam la Shelley, printre Colinele Eugane:

În larga, adâncă mare de dureri cernite, E neapărat să fie insule-nverzite...

Dar Julius nu înțelegea de ce e neapărat să fie ceva în vreo mare. Ca un revers al lui Noe, și-a trimis frățiorul inocent, elegant îmbrăcat, profund amărât, suferind din pricina Renatei, să-i descopere apă și numai apă. Băieți de prăvălie, fete, toți în halate negre, coborau în pivnițe și se întorceau cu tablouri vechi, pentru că eram un american în libertate, cu cecuri de voiaj în buzunar. Între spanioli nu mă simțeam străin. Semănau cu părinții mei, cu mătușile și verișoarele mele imigrante. Eram despărțiți abia din 1492, când evreii fuseseră izgoniți din Spania. Dacă nu aveai o viziune prea zgârcită asupra timpului, nici nu însemna foarte mult.

Mă întrebam cât de american era, în fond, fratele meu Ulick. De la început adoptase concepția că America e acea țară fericită și plină de succes din punct de vedere material, unde nu-i nevoie să-ți pui spiritul la contribuție, așa încât dăduse cu piciorul culturii strămoșilor rafinați, idealurilor și aspirațiilor lor. Într-un fel, faimosul Santayana era de acord cu Ulick. Aristocrații culturii n-au putut să-și atingă idealurile și au fost foarte nefericiți. America aristocrației culturale a fost handicapată de micimea sufletească, de sărăcia temperamentală, de puținătatea talentului. Noua Americă, cea din tinerețea lui Ulick, nu cerea altceva decât confort, și viteză, și voie bună, sănătate și vioiciune, meciuri de fotbal, campanii politice, excursii în aer liber, înmormântări vesele. Dar

această nouă Americă 550

dădea acum la iveală o nouă înclinație, noi ciudățenii. Perioada plăcutei exuberanțe a muncii grele și a artelor și tehnicilor practice, în serviciul strict al vieții materiale, se apropia și ea de sfârșit. De ce dorea Julius să celebreze noile vene grefate pe inima lui de o miraculoasă tehnologie medicală, cumpărând o pictură marină? Pentru că până și el nu mai era sută la sută „afaceri”, începuseră să-l împungă și pe el impulsuri metafizice. Poate că se săturase de sufletul american practic, mereu în alertă. Timp de șase decenii cunoscuse tot soiul de afaceri veroase, detectase tot soiul de capcane, și obosise să mai fie stăpânul și tiranul absolut și scârbit al propriului său eu. Ce putea să semnifice un peisaj marin lipsit de orice îngrădire? Nu însemna oare libertatea elementelor, descătușarea de cotidian și de oroarea tensiunii? O, Dumnezeuule, libertate!

Știam că dacă m-aș duce la Prado și m-aș interesa, aș putea găsi un pictor care să-mi execute o marină. Dacă mi-ar cere două mii de dolari, aș fi putut obține cinci de la Julius. Dar am respins ideea de a-mi exploata un frate de care eram legat prin corzi dintr-o mătase atât de nepământească. Am cercetat peisajele marine dintr-un anumit sector al Madridului, și după aceea m-am dus la magazinul de mantouri.

Acolo am tratat cu președintele societății internaționale Los Amigos de la Capa. Era un tip oacheș, mărunț, aplecat într-o rână ca un acordeon prost pliat, cu probleme de dantură și o respirație rău-mirositoare. Pe fața lui tuciurie erau pete albe de psoriazis. Cum americanii nu tolerează asemenea imperfecțiuni la propria lor persoană, am simțit că mă găseam în Lumea Veche. Prăvălia însăși avea o dușumea de lemn spartă. Mantourile atârnav din tavan, pretutindeni. Femei înarmate cu prăjini lungi luau jos frumoasele haine căptușite cu catifea sau cu

brocart, și le îmbrăcau pentru mine. Costumul de carabinier al lui Thaxter părea anemic prin comparație. Am cumpărat un mantou negru căptușit cu roșu (negru și roșu - culorile care-i veneau cel mai bine Renatei), și am mai spânzurat două sute de dolari în cecuri American Express. A urmat un schimb de numeroase mulțumiri și politețuri. Am dat mâna cu toată lumea și m-am întors cu pachetul la Ritz, nerăbdător să i-l arăt Señorei.

Dar Señora nu era acolo. În camera mea l-am găsit pe Roger așezat pe canapea, odihnindu-și picioarele pe valiza lui, împachetată, îl supraveghea o cameristă.

— Unde-i bunica? l-am întrebat.

Camerista mi-a spus că Señora fusese chemată urgent, cu două ore înainte. Am telefonat la recepție, unde mi s-a comunicat că doamna de la camera 482, care fusese invitata mea, plecase, iar nota de plată va fi trecută în contul meu. L-am chemat apoi pe portar. O, da, mi-a spus el, doamna plecase cu o limuzină la aeroport. Nu, destinația doamnei nu era cunoscută. Nu li se ceruse să-i rețină bilete.

— Charlie, mi-ai adus ciocolată? întrebă Roger.

— Da, băiețș, ți-am adus.

Avea nevoie de multe dulciuri și i-am dat tot pachetul de ciocolată. În sfârșit găseam pe cineva a cărui dorință o înțelegeam. O dorea pe mama lui. Amândoi doream aceeași persoană. „Bietul băiețș”, mi-am spus privindu-l cum desface foița de pe ciocolată și își umple gura. Țineam cu adevărat la copilul ăsta. Se afla în acel frumos stadiu febril al unei copilării palide, când vibrăm din toate corzile - când nu suntem decât o inimă doritoare înflăcărată neajutorată, îmi amintesc perfect această condiție. Camerista, descoperind că o rupeam în spaniolă, mă întrebă dacă Rogelio era nepoțelul meu. „Nu!” am răspuns. Nu destul că mă procopsiseră cu el, mai trebuia să-i fiu și

bunic? Renata își petrecea luna de miere cu Flonzaley. Cum Señora nu fusese niciodată măritată, ținea nebunește să-i asigure fiicei ei o fațadă de respectabilitate. Și Renata, în ciuda dezvoltării ei pe linie erotică, era un copil ascultător. Poate că Señora, când urzea planuri pentru fiica ei, se simțea întinerind. Și felul în care mă trombonise pe mine trebuie s-o fi întinerit cu decenii. Cât despre mine, acum vedeam legătura dintre tinerețe eternă și tâmpenie. Dacă nu eram prea bătrân ca să tânjesc după Renata, eram destul de tânăr ca să trec prin suferințe de adolescent.

Așa încât i-am spus fetei că între mine și Rogelio nu exista niciun fel de rudenie, deși eram destul de bătrân ca să-i fiu abuelo¹, și i-am dat o sută de pesetas ca să mai stea o oră cu el. Cu toate că eram ruinat aveam încă destui bani pentru nevoile mele de rafinament, îmi puteam îngădui să sufăr ca un gentleman, în momentul ăsta nu puteam face față copilului. Doream nebunește să mă duc la Retiro, unde aș fi putut da glas durerii, unde aș fi putut să mă bat cu pumnii în piept, să izbesc din picioare, să blestem și să plâng. Tocmai când dădeam să ies din cameră, telefonul începu să sune. M-am repezit la receptor sperând să aud glasul Renatei. Era însă New York-ul.

— Domnul Citrine? Aici e Stewart din New York. Nu ne-am cunoscut personal. Desigur că eu vă cunosc pe dumneavoastră.

— Da, voiam să vă întreb dacă dumneavoastră publicați o carte a lui Pierre Thaxter despre o serie de dictatori?

— Sperăm să o publicăm.

— Și unde e acum Thaxter, la Paris?

— Nu, în ultimul moment și-a schimbat planurile și a plecat în America de Sud. După câte știu, acum se află la Buenos Aires, ca să-i ia un interviu văduvei lui Peron.

Foarte interesant. Țara-i pur și simplu sfâșiată.

— *Știți, probabil, că eu mă aflu la Madrid ca să explorez posibilitatea alcătuirii unui ghid cultural al Europei?*

1. Bunic (span.).

— *Da? mă întrebă Stewart.*

— *Nu v-a spus Thaxter? Credeam că avem binecuvântarea dumneavoastră.*

— *Nu știu nimic despre așa ceva.*

— *Sunteți sigur? Nu vă amintiți de nimic?*

— *Despre ce-i vorba, domnule Citrine?*

— *Ca să scurtăm povestea, o singură întrebare: mă aflu la Madrid pe contul dumneavoastră?*

— *Nu, din câte știu eu.*

— *Ay, que lio!"*

— *Poftim?*

În alcovul umbrit de perdele, m-am simțit deodată străbătut de un fior rece; m-am trântit pe pat, cu telefon cu tot. I-am răspuns:

— *E o expresie spaniolă, ceva ca malentendu, sau harababură, sau șut în fund. Scuzați-mi vorbirea pitorească. Sunt în mare tensiune.*

— *Poate că veți avea amabilitatea să-mi explicați totul într-o scrisoare, insistă domnul Stewart. Lucrați la o carte? Am fi interesați, să știți.*

— *Nu lucrez la nimic.*

— *Dar dacă ați începe...*

— *O să vă explic într-o scrisoare... Eu plăteam această convorbire.*

Teribil de răscolit, i-am cerut operatoarei să încerce din nou la Renata. „Îi trântesc vreo două de la obraz, târfei ălera!" m-am gândit. Dar când am căpătat legătura, mi s-a spus de la Milano că Renata plecase fără să-și lase adresa. Când am ajuns la Retiro, cu intenția ca, în sfârșit, să-mi

pot exprima durerea, nu mai aveam ce să exprim. Am făcut o plimbare meditativă. Am ajuns la aceeași concluzie la care ajunsesem în biroul judecătorului Urbanovich. La ce mi-ar folosi dacă i-aș spune Renatei tot ce gândesc? Monologurile vajnice și minunate, de o logică perfectă, de o matură judecată, profunde în îndreptățită lor mânie, celeste în poezia lor, merg

1. Ah, ce încurcătură! (span.). 554

admirabil la Shakespeare, dar mie n-or să-mi slujească la nimic. Dorința de emiteră încă se făcea simțită, dar receptare era total inexistentă în fața pătimașului meu monolog. Renata nu voia să asculte, avea altceva de făcut. Mă rog, cel puțin mi-l încredințase pe Rogelio și, când va socoti ea de cuviință, o să trimită după el. îmi făcuse probabil un serviciu trăgându-mi un picior. Ea, cel puțin, așa o să vadă lucrurile. Ar fi trebuit de mult să mă însor cu Renata. Nu eram un om de onoare, șovăielile mele o jigniseră, și nu meritam mai mult decât să port de grijă copilului ei. În plus, cred că cele două doamne își făcuseră socoteala că Rogelio o să mă țintuiască locului și o să mă împiedice să le urmăresc. Dar n-aveam cea mai mică intenție de urmărire. De altfel, nici eu nu mi-aș fi putut îngădui așa ceva. Nota de la Ritz era uriașă. Seftora dăduse multe telefoane la Chicago, pentru a menține contactul cu un anumit tânăr, depanator de televizoare, care era actuala ei affaire de ceeur. Mai mult, Crăciunul la Madrid, incluzând boala lui Roger și cadourile lui, mesele rafinate și mantoul Renatei, îmi redusese capitalul la aproape o treime. De mulți ani încoace, de la succesul lui Von Trenck, sau cam de pe timpul morții lui Demmie Vonghel, mi-am îngăduit să cheltuiesc cu larghețe, și am trăit conform acestui barem, dar acum trebuia să revin la vechiul standard al camerelor mobilate. Dacă aș fi rămas la Ritz, ar fi trebuit să angajez o guvernantă. Ceea

ce, oricum, ar fi fost imposibil. Eram falit. Cea mai acceptabilă alternativă era aceea de a mă muta la o pension.

Trebuia să explic însă prezența copilului. Dacă mă dădeam drept unchiul lui, lucrul ar fi creaf suspiciuni. Dacă spuneam că-i sunt bunic, ar fi trebuit să mă comport ca un bunic. Cel mai bine era să fiu văduv. Rogelio îmi spunea Charlie, dar lucrul acesta e normal la copiii americani. Și apoi, într-un anume fel, copilul era orfan, iar eu, fără nicio exagerare, eram îndoliat. Am cumpărat niște batiste cu chenar negru, câteva cravate fine de mătase neagră și un costumaș negru pentru Rogelio. Am istorisit la ambasada americană o poveste foarte plauzibilă despre un pașaport pierdut. Din fericire, tânărul care se ocupa acolo de asemenea probleme citise cărțile mele despre Woodrow Wilson și Harry Hopkins. Fiind licențiat în istorie la universitatea Cornell, ascultase odată o comunicare a mea la o întrunire a Asociației Istoricilor din America. I-am povestit că soția mea murise de leucemie și că pașaportul îmi fusese furat într-un autobuz, aici, la Madrid. Tânărul m-a asigurat că Madridul a fost întotdeauna notoriu pentru hoții săi de buzunare.

— Se fură și din buzunarele preoților, ascunse sub sutane. Sunt foarte dibaci ăștia de aici. Mulți spanioli se laudă că Madridul este un centru internațional al hoților de buzunare. Dar în altă ordine de idei – poate că ați binevoi să țineți o prelegere la Agenția de Informații a Statelor Unite?

— Sunt prea doborât, am răspuns. Și am venit aici pentru documentare. Lucrez la o carte despre războiul hispano-american.

— Și în familia noastră au fost niște cazuri de leucemie. Morțile astea lente te lasă complet sleit.

La pensiunea La Roca i-am povestit proprietă-resei

că mama lui Roger fusese călcată de un camion la Barcelona, în timp ce cobora de pe trotuar.

— Ah, ce îngrozitor!

— Da, am răspuns.

Mă preparasem cu grijă, consultând dicționarul spaniol.

— Biata mea soție - roțile i-au zdrobit pieptul, i-au desfigurat fața, i-au străpuns plămânii. A murit în chinuri.

Leucemia, simțeam eu, era prea blinda pentru Renata.

La pension erau numeroase persoane sociabile. Unele vorbeau engleza, altele franceza, așa încât comunicarea era posibilă. Locuiau acolo un căpitan cu soția sa, și câteva doamne de la ambasada Danemarcei. Una dintre acestea, cea mai remarcabilă, era o blondă schioapă, de vreo cincizeci de ani. Uneori, o față ascuțită și niște dinți ieșiți în afară pot produce un ansamblu plăcut, și înfățișarea doamnei era destul de agreabilă, deși pielea întinsă a tâmpelor îi devenise cam mătăsoasă (vene), și spatele îi era chiar ușor cocoșat. Dar avea o personalitate impozantă, de tipul celor care domină o sală de mese sau un salon, nu atât prin ceea ce spun, ci prin faptul că dețin secretul felului cum se proclamă întâietatea. Cât despre personalul de serviciu, cameristele care făceau și pe chelnerițele erau de o extremă amabilitate, în nordul protestant, negrul nu are prea mare însemnătate. Dar în Spania, doliul înseamnă încă mult. Costumașul negru al lui Rogelio producea chiar un și mai mare efect decât batistele mele cu chenar și banda de doliu de la braț. La masa de prânz, când îl hrăneam, toată asistența era impresionată. Pentru mine nu era un lucru neobișnuit să-i tai copilului carnea în farfurie. La Chicago făcusem acest lucru în mod regulat. Dar nu știu cum, în mica sufragerie fără ferestre de la pension, gestul sărea în

ochi - această neașteptată demonstrație a înclinațiilor materne propriie bărbaților americani le mergea oamenilor la inimă. Atențiile mele față de Roger trebuie să fi stârnit o insuportabilă tristețe. Femeile începură să mă ajute. Mi-am trecut în lista cheltuielilor imediate și las empleadas del hogar¹. Câteva zile mai târziu, Roger o rupea în spaniolă. Diminețile se ducea la o grădiniță. După-masă, târziu, una dintre cameriste îl plimba în parc. Eram liber să hoinăresc prin Madrid sau să zac pe pat și să meditez. Viața mea era mult mai liniștită. Dar liniștea deplină ar fi fost ceva la care nu mă puteam aștepta în împrejurările date.

1. Slujnicele casei (span.)

Desigur că nu acesta era modul de viață prefigurat de mine pe bancheta de plus a avionului 747, când zburam deasupra Atlanticului zbuciumat. Pe atunci îmi spuneam că mica bulă de aer din nivela dulgherului putea fi ademenită să revină spre centru. Acum însă nici nu mai eram sigur dacă am vreo bulă de aer. Și-apoi, mai era și influența Europei. Pentru americanii cultivați, Europa nu era de mare ajutor în acele zile. Nu te ducea la nimic. Doar dacă erai un soi de înapoiat (sau o muiere vulgară, o Renata - ca să punem punctul pe i) puteai veni în Europa cu serioase speranțe culturale. De felul celor propagate de revistele ilustrate pentru doamne. Totuși, mă simt obligat să mărturisesc că de astă dată și eu venisem însuflețit de idealuri pioase, sau de rămășițele unor asemenea idealuri. Pe vremuri, oamenii de aici înfăptuiseră mărețe realizări spirituale. Existau încă aici relicve ale pietății și ale artei. Pe Strada 26 sau în California sau la Playboy Club din Chicago, n-aveai să-i găsești pe Sfântul Ignățiu, pe Sfânta Tereza, pe Juan de la Cruz, pe El Greco sau Escorialul. Dar nici în Segovia nu puteai găsi mica familie Citrine, cu tatăl care încearcă să realizeze separarea conștiinței de

fundamentul ei biologic, în timp ce senzuala, ațâțătoarea mămică se ocupă cu negoțul de antichități. Nu, Renata îmi dăduse papucii și o făcuse într-un fel din care demnitatea mea ieșise tare mototolită. Doliul pe care-l purtam îmi ajuta oarecum să-mi revin. Veșmintele negre îmi înlesneau relații plicticoase și curtenitoare cu spaniolii. Un văduv îndurerat și un copil străin, orfan și palid, îi mișcau pe vânzătorii din prăvălii, în special pe femei. Lapension, secretara de la ambasada Danemarcei se interesa în mod special de noi. Avea o față foarte palidă, dar originea palorii ei era total deosebită de cea a palorii lui Roger. Avea o înfățișare uscată, de ofticoasă, și fața îi era atât de albă încât rujul de buze țipa pe gura ei. După ce lua masa, își ruja violent buzele. Și totuși era bine 558

Intenționată. A'l-a scos la plimbare într-o duminică după-masă, când nu mă găseam într-o dispoziție prea favorabilă. Și-a pus o pălărie cloche, ca un fel de găleată, și ne plimbam foarte încet pentru că avea un șold betegit. În timp ce înaintam pe aleile ticsite de gloata duminicală, mi-a ținut un logos despre suferință.

— Soția dumitale era frumoasă?

— Da, foarte frumoasă.

— Vouă, americanilor, vă place să vă lăsați pradă durerii. De câtă vreme a murit?

— De șase săptămâni.

— Săptămâna trecută ai spus că de trei.

— Poți să-ți dai seama singură cum am pierdut noțiunea timpului.

— Mă rog, acum însă trebuie să te pui din nou pe picioare. Sunt momente în viață când e necesar să te smulgi - să te smulgi din durere. Cum sună zicala aceea - bate fierul cât e cald. Am niște coniac bun la mine în cameră. Vino să bem împreună un pahar, după ce adoarme băiatul. Dormi cu el într-un pat dublu, nu?

— *Mi s-a promis că ni se vor da două paturi separate.*
— *E agitat? Copiii zvârle din picioare în somn.*
— *Doarme liniștit. Eu oricum nu pot dormi. Zac în pat și citesc.*

— *Ai putea să-ți petreci nopțile într-un mod mai plăcut. Ce rost are să jelești? Ea s-a dus.*

Într-adevăr, se dusesese. Faptul fusese în întregime confirmat, îmi scrisese din Sicilia. Abia ieri, sâmbătă, când trecusem pe la Ritz să întreb de postă, mi se dăduse scrisoarea Renatei. Iată pricina proastei mele dispoziții din această duminică; zăcusem toată noaptea treaz, analizând cuvintele Renatei. Dacă nu puteam fi foarte atent cu domnișoara Rebecca Volsted, această femeie fioros de albă și șchioapă, era din cauză că sufeream. Aproape că-mi doream ca Roger să nu fi fost un copil atât de cuminte. Nici măcar nu zvârlea din picioare în somn. Nu-mi dădea nicio bătaie de cap. Era un băiețuș tare scump.

Renata și Flonzaley se căsătoriseră la Milano și își petreceau luna de miere în Sicilia. Presupun că plecaseră la Taormina. Renata nu-mi specifica localitatea, îmi scria:

„Ești cea mai potrivită persoană cu care l-aș putea lăsa pe Roger. Ai dovedit de multe ori că-l iubești pentru el însuși și n-ai căutat niciodată ca prin copil să ajungi la mine. Mama e prea ocupată ca să aibă grijă de el.

Știu că acum nu crezi, dar o să-ți depășești amărăciunea și o să rămânem buni prieteni. Probabil că ești îndurerat și fioros și mă faci târfă meschină și interesată - ăsta-i felul în care vorbești când ești pornit. Dar în inima ta ești un om drept, Charlie. Îmi datorezi ceva, și o știi și tu. Ți s-a oferit șansa să procedezi corect. Ai ratat-o! Ah, cum ai mai ratat-o! Nu te-am putut determina să procedezi corect”.

Renata începea să se văicărească. Ratasem totul.

„Rolul pe care mi l-ai atribuit era acela de cocotă.

Eram excelentul tău clown sexual. Mă puneai să gătesc dejunul cu joben pe cap și cu fundul gol”.

(Nici chiar așa, nici chiar așa, mi-am spus. Asta era ideea ei.)

„Ți-am fost o bună camaradă și te-am lăsat să-ți faci voia. Și eu am dus-o bine, nu zic nu. Nu ți-am refuzat nimic. Tu, însă, mi-ai refuzat multe. Nu voiai niciun moment să ții seama că sunt mama unui copil. M-ai expus la Londra ca pe spectaculoasa ta damă din Chicago, acest oraș al infantilismului. Ministrul de finanțe m-a pipăit. Asta a făcut, porcul! Am lăsat să treacă de la mine, din respect pentru apusa grandoare a Marii Britanii. Dar dac-aș fi fost soția ta, n-ar fi avut asemenea îndrăzneală. Tu m-ai pus în situația de târfă. Nu cred că cineva trebuie să fie profesor de anatomie pentru a stabili legătura dintre fund și inimă. Dacă ai fi ținut seama de faptul că și eu am o inimă în piept, întocmai ca și înălțimea Voastră, distinsul Chevalier Citrine, lucrurile ar fi arătat altfel.

Ah, Charlie, n-am să uit niciodată cum ai introdus prin contrabandă, pentru mine, țigări de foi cubaneze, din Montreal. Le-ai înfășurat în banderole de la țigări Cyrus the Great. Ai fost un tip drăguț și amuzant. Și te-am crezut când mi-ai spus că un picior bizar are nevoie de un pantof bizar, și că noi suntem ca pantoful și piciorul, sau ca piciorul și pantoful. Ah, dacă te-ai fi gândit la lucrul cel mai evident: «Iată o copilă care a crescut prin holuri de hotel și a cărei mamă nu a fost niciodată măritată», atunci te-ai fi căsătorit cu mine în fiecare primărie și biserică din America, și mi-ai fi oferit, în sfârșit, puțină ocrotire. Rudolf Steiner, ăla cu care m-ai înnebunit, zice pe undeva, cred, că dacă ai fi fost bărbat acum, te vei reîncarna data viitoare ca femeie și că trupul eteric (nu că înțeleg eu prea bine ce va să zică trupul eteric; e partea vitală care face un trup să trăiască, nu-i așa?) e întotdeauna de sex opus.

Dar dacă ai să fii femeie în viața viitoare, atunci mai ai multe de învățat. Oricum, ceva am să-ți spun și eu. Orice femeie, dacă e onestă, va recunoaște că ceea ce adoră ea e un bărbat alcătuit din mai mulți bărbați, un amant sau un soț combinat, îi place cutare lucru la X și cutare lucru la Y și altceva la Z. Ei bine, Charlie, tu ești fermecător, delicios, mișcător, un bărbat cu care e o plăcere să fii împreună. Ai fi putut să fii pentru mine X și, în parte, Y, dar în domeniul Z ești un zero absolut.

În clipa asta îmi lipsești teribil și, mai mult, Flonzaley o știe. Dar unul din avantajele profesiei lui este că l-a făcut să fie un om foarte simplu. Mi-ai spus odată că punctul de vedere al lui Flonzaley trebuie să fie plutonian – ce-o mai fi însemnând și asta. Eu aș spune că are un negoț detestabil și un caracter delectabil. Nu-mi pretinde să nu te mai iubesc. Nu uita că eu n-am fugit cu un străin. Ci m-am întors la el. Când ne-am despărțit la Idlewild, nu știam că o să ajung aici. Dar mi-am pierdut răbdarea cu tine. Există prea multe zigzaguri în temperamentul tău. Și amândoi avem nevoie de aranjamente mai serioase”.

Dar stai o clipă! îmi spunea ea una și alta, dar nu cumva mă părăsise pentru că sărăcisem? Cu Flonzaley nu se va pune niciodată această problemă. Renata știuse probabil că sosise momentul să mă gândesc la o viață mai austeră. Și nu renunțasem la bani din principiu. Mi-i lua Urbanovich. ceea ce era cam tot același lucru, începeam să văd adevărata față a goanei americane după dolari. Luase proporțiile unei forțe cosmice. Și stătea între noi și forțele reale. Dar de cum m-am gândit la acest lucru, am și înțeles una dintre rațiunile Renatei de a renunța la mine – mă părăsise tocmai pentru că gândeam asemenea gânduri. În felul ei, asta se străduia să-mi comunice.

„Acum vei putea să-ți scrii marele tău eseu despre plictiseală și poate că rasa umană îți va fi recunoscătoare.

Omenirea suferă, și tu încerci să o ajuți. E un lucru minunat să-ți spargi creierii cu aceste probleme profunde, dar eu personal nu țin să fiu de față când o faci. Recunosc că ești inteligent. Asta da. Dar ar trebui să fii și tu la fel de îngăduitor cu cioclii, pe cât sunt eu cu intelectualii. Când e vorba de bărbați, judecățile mele sunt strict feminin-umane, fără deosebire de rasă, credință, sau condiții de sclavie interioară, după cum a spus Lincoln. Felicitări, inteligența ta e uimitoare. Totuși, sunt de acord cu fosta ta draguță, Naomi Lutz. Nu vreau să intru în toată chestia asta spiritualo-intelectualo-universală. Ca femeie frumoasă și încă tânără ce sunt, prefer să iau lucrurile așa cum le-au luat miliarde de oameni de-a lungul istoriei. Muncești, câștigi o pâine, pierzi un picior, te săruți cu câțiva, faci un copil, și trăiești până la optzeci de ani aducându-i pe toți la disperare, sau te lași spânzurat ori înecat. Dar nu-ți petreci ani întregi încercând să găsești o soluție a condiției umane. Pentru mine, asta înseamnă plictiseală”.

Da, când îmi spunea astea, vedeam gânditori de geniu aruncând ghemuri de crezuri și de finalități încâlcite în capetele mulțimii, îi vedeam molestând rasa umană cu fanteziile lor, cu programele, cu perspectivele omenirii. Nu că rasa umană ar fi fost fără cusur. Dar avea incredibile capacități de a munci, de a simți, de a crede, capacități pe care cei ce erau convinși că știu mai bine și care înnebuneau omenirea cu proiectele lor, cereau să fie plasate ba ici, ba colo.

„Nu m-ai întrebat niciodată, continua Renata, dar am și eu păreri mele. Cred că trăiesc în natură. Cred că atunci când mori, ești mort de-a binelea și cu asta basta. Și iată de ce există Flonzaley. Morții sunt morți, și meseria lui sunt cadavrele, iar eu sunt acum soția lui. Flonzaley îndeplinește un serviciu util pentru societate. Ca și instalatorul, ca și omul care desfundă canalele, ca și

gunoierul, zice el. Pe când tu faci bine oamenilor și ei îți întorc apoi spatele și-ți poartă pică. Într-un fel, situația ta seamănă cu a mea. Flonzaley își acceptă stigmatul profesional, dar pentru asta impune o taxă specială, pe care o adaugă la total. Crede-mă, unele dintre ideile tale sunt mai lugubre decât afacerile lui. El nu amestecă borcanele; fiecare lucru la timpul său. Culorile dintr-un tablou nu se preling în cel de alături”.

Aici era nedreaptă. Persoana asta strălucitoare, Renata, minunată pentru mine deoarece era necurată în sens biblic, îmi îmbogățise viața prin deliciile devierilor și încălcărilor de legi. Dacă Flonzaley, datorită poluării prin moarte, apărea în ochii ei la fel de minunat, atunci de ce nu mi-o spunea deschis? Înțelegeam că în domeniul Z – și Renata nu-mi spusese niciodată ce anume era acesta – Flonzaley reușise să fie tot ceea ce nu eram eu. Și lucrul mă rănea adânc, făcea să-mi sângereze inima. Cum se spunea mai de mult, mă lovise la părțile moi. Ar fi putut să mă cruțe de justificările lui Flonzaley de a-i stoarce pe îndoliați, îi cunoșteam eu pe afaceriștii cugetători din Chicago, și-i auzisem pe mulți chicagoani filosofând. Știam tot ce debita așa-zisul spirit à la Bernard Shaw la dineurile de la Lake Shore Drive. Voiau să facă din Flonzaley un paria, un lepros, un vindajor, dar Flonzaley avea să le ia banii în împărăția întunericului, și acolo era un prinț – dar de lucruri de astea mă puteam dispensa. Și totuși, Renata era minunată. Desigur că ținea să-mi spună lucruri mari și să-mi arate cât de bine procedase. Pierdusem o femeie extraordinară. Și sufeream. Ea se împăuna și făcea mare paradă, iar pe mine mă lăsa să-mi frământ creierii, în durere, întrebându-mă de ce, și cum, și ce-i de făcut. Și încercând să ghicesc ce anume era Z.

„Spuneai mereu că felul în care s-a desfășurat viața ta e atât de deosebit, încât nu ești în stare să judeci

dorințele altor oameni. E foarte adevărat că nu reușești să cunoști oamenii pe dinăuntru și nu înțelegi ce doresc – așa cum n-ai înțeles că eu doream stabilitate – și niciodată n-ai să-i înțelegi. Ai dezvăluit acest lucru când mi-ai povestit cum ai încercat să-ți însușești emoțiile micuței Mary în legătură cu bicicleta cu schimbător de viteze, și n-ai reușit. Ei bine, ți-l împrumut pe Roger. Ai bine grijă de el până o să ți-l cer îndărăt, și studiază-i dorințele. De el ai acum nevoie, nu de mine. Flonzaley și cu mine plecăm în Africa de Nord. Sicilia n-a fost atât de caldă pe cât mi-aș fi dorit-o. Dă-mi voie să-ți sugerez ca, atâta timp cât mergi la rădăcina sentimentelor, să te mai gândești și la prietenii tăi Szathmar, Swiebel și Thaxter. Pasiunea ta pentru Von Humboldt Fleisher a grăbit deteriorarea legăturii dintre noi”.

Nu mă anunța când avea de gând să-mi ceară băiatul înapoi.

„Și dacă ești convins că ai o misiune atât de specială pe pământ, atunci de ce te mai cramponezi de ideea fericirii alături de o femeie, sau a unei tihnite vieți de familie? Asta-i sau naivitate prostească, sau ultimul cuvânt în materie de țicneală. Ești un tip foarte avansat, și te unești cu o femeie foarte avansată în felul ei, ca până la urmă să-ți spui că ceea ce ai urmărit cu adevărat nu era decât o simplă relație amoroasă. Ei bine, ai dat dovadă de o căldură și un farmec care m-au făcut să cred că m-ai dorit și ai avut nevoie de mine.

Rămân mereu prietena ta afectuoasă”.

Se terminase fila de hârtie și încheiase scrisoarea.

Când i-am citit rândurile, nu m-am putut împiedica să nu plâng. În noaptea când Renata mă dăduse afară, George Swiebel îmi declarase cât de mult mă respectă pentru faptul că la vârsta mea sunt încă în stare să trec prin chinurile dragostei. Și-a scos pălăria în fața mea. Dar

aceasta era atitudinea tinereții vitaliste pe care Ortega, unul din autorii citați de mine la Madrid, o discredita în Tema modernă. Eram de acord cu el. În orice caz, în cămăruța dosnică a acestei pension de mână a treia, eram exact genul de bătrân idiot care se comportă ca un adolescent. Arătam mai chel și mai zbârcit ca oricând și din sprâncene începuseră să-mi iasă peri albi lungi, lungi și tepoși. Eram un prostănac abandonat, care se smiorcăia dizgrațios pentru că o târfă frumoasă îl jucase pe degete. Uitam că aș putea să fiu și un Individ Universal Istoric (de un anumit fel), că poate se aștepta de la mine să risipesc nonsensul intelectual al unui secol, sau că ar trebui poate să fac ceva ca să ajut spiritul uman să izbucnească afară din coșciugul său mental. Renata nu se prea sinchisea de toate aceste aspirații, nu-i așa, dacă te gândești că fugise cu Flonzaley, care se ocupa cu stârvuri ca o expresie a concepției sale de viață. Și chiar în timp ce plângem, mă uitam la ceas și mă gândeam că Roger avea să se întoarcă din plimbare peste cincisprezece minute. Urma să jucăm domino. Brusc, viața ți se dă peste cap. Ești din nou în clasa întâi. Te apropii de șaiszeci de ani și trebuie s-o iei de la început ca să vezi dacă poți înțelege dorințele altuia. Femeia pe care o iubești face progrese serioase în viață, plimbându-se independentii la Marrackech, sau pe undeva pe acolo. Nu are nevoie de o cale a plăcerilor. Oriunde calcă ea, plăcerile izbucnesc din pământ

Avea dreptate, firește. Încurcându-mă cu Renata, știusem că voi da de necaz. De ce? Poate că scopul unui asemenea necaz era să mă împingă și mai adânc pe făgașul gândurilor ciudate, dar necesare. Unul dintre aceste gânduri ciudate, îmi încolți acum în minte. Anume că frumusețea unei femei ca Kenata era oarecum improprie. Anacronică. Perfecțiunea ei fizică ținea de clasicismul grec sau de Renașterea târzie. Și de ce acest

tip de frumusețe era impropriu din punct de vedere istoric? Pentru că ținea de o perioadă când spiritul uman abia începuse să se desprindă de natură. Până în acel moment, omului nu-i dăduse prin minte să se gândească la sine însuși ca la o entitate separată. Nu făcuse distincția între existența lui și existența naturală, ci se considera parte a acesteia. Dar de îndată ce i s-a deșteptat intelectul, s-a disociat de natură. Ca individ, a privit și a perceput frumusețea lumii exterioare, incluzând și frumusețea umană. Acesta este un moment sacru în istorie – epoca de aur. Multe secole mai târziu, Renașterea a încercat să recupereze cel dintâi sens al frumuseții. Dar chiar și atunci a fost prea târziu. Intelectul și spiritul avansaseră. Un alt fel de frumusețe, mai interiorizată, începuse să prindă viață. Această frumusețe interiorizată, manifestată în arta romantică și în poezie, era rodul unei uniuni libere între spiritul uman și spiritul naturii. Așa încât Renata era într-adevăr o fantomă stranie. Pasiunea mea pentru ea era pasiunea unui anticar. Se părea că ea însăși era conștientă de acest lucru. Dacă ar fi numai după felul cum se fandosea și se maimuțărea. Frumusețile antice sau botticelliene nu fumează țigări de foi. Nu se ridică în picioare în cadă, făcând tot felul de gesturi vulgare. Nu se opresc într-o galerie de artă spunând: „Ăsta pictează cu curul!” Nu, nu vorbesc în felul ăsta. Dar ce păcat! Cum îmi mai lipsea! Ce dulceață de femeie mai era șarlatana asta! Reprezenta un vestigiu din alte vremuri. N-aș fi putut spune că eu dețineam noua varietate de frumos interiorizat. Eram un bătrân nătâng. Dar auzisem de acest frumos, aflasem cu anticipație de el. Și ce-mi propuneam să fac în legătură cu acest frumos? încă nu știam. Pentru moment îl așteptam pe Roger. Era nerăbdător să joace domino. Iar eu eram nerăbdător să recunosc pe chipul copilului, când stătea cu pietrele punctate în fața mea, ceva din mama lui.

Rebecca Volsted, bolnăvicioasa doamnă daneză, m-a luat și m-a scos la plimbare în Retiro. Mergeam foarte încet, și ea șchiopăta pe lângă mine. Pălăria cloche îi era trasă mult pe frunte. Fața ei, cu licăririle-i triste, era palidă ca fulgerul, îmi lua un interogatoriu foarte atent. Mă întreba de ce îmi petrec atât de mult timp în cameră. Se simțea respinsă de mine. Nu din punct de vedere social, în societate mă arătam foarte prietenos. Dar se simțea respinsă... mă rog, esențial. Părea să-mi dea a înțelege că dacă m-aș zvârcoli cu ea în așternut, ar putea, cu sau fără soldul betegit, să mă tămăduiască de durerile mele. Dimpotrivă, pe mine experiența mă învățase că, dacă aș fi urmat sugestia ei, n-aș fi făcut decât să-mi adaug încă o servitute (și poate chiar nebunească).

— *Ce faci toată ziua în camera dumatăle?*

— *Trebuie să-mi pun la punct corespondența rămasă în urmă.*

— *Presupun că înștiințezi oamenii de moartea soției dumatăle. Apropo, cum a murit?*

— *A murit de tetanos.*

— *Știi, domnule Citrine, mi-am dat osteneala să te caut într-un Who's Who din Statele Unite.*

— *Ce-ți veni să faci asta?*

— *Nu știu. O idee de-a mea. Unul din motive a fost că, deși ai pașaport american, nu te porți ca un american adevărat. Am simțit că trebuie să fie ceva cu dumneata.*

— *Și ai descoperit că m-am născut la Appleton, în Wisconsin. Exact ca și Harry Houdini, marele iluzionist evreu, cel care își desfăcea toate lanțurile - mă întreb oare de ce el și cu mine ne-am ales Appletonul ca loc de naștere.*

— *Există vreo posibilitate de alegere? mă întrebă Rebecca.*

Cu pălăria ei cloche, palidă ca flacăra și schio-pătând alături de mine în parcul spaniol, pleda pentru raționalitate, în timp ce vorbeam, mi-am încetinit și mai mult pașii. I-am răspuns:

— Desigur, știința e de partea dumitale. Totuși se întâmplă lucruri stranii, știi. Ființe care nu se găsesc pe pământ de mai mult de zece ani încep deodată să compună fugi sau să demonstreze subtile teoreme matematice. S-ar putea, domnișoară Volsted, să aducem cu noi, la naștere, o sumă de forțe. Cronicile spun că, înainte de a-l fi născut pe Napoleon, mamei lui îi plăcea să viziteze câmpurile de luptă. Dar n-ar fi oare posibil ca micul zurbagiu, cu ani și ani înainte să se fi născut, să-și fi căutat o mamă iubitoare de măceluri? La fel cu familiile Bach și Mozart și Bernoulli. E posibil ca asemenea grupuri familiale să fi atras suflete de muzicieni sau de matematicieni. Așa cum am explicat într-un articol pe care l-am scris despre Houdini, Rabbi Weiss, tatăl magicianului, era un evreu habotnic din Ungaria. Dar a trebuit să plece din țara lui pentru că s-a duelat cu sabia, ceea ce arată că bătrânul era trăsnit. Și apoi cum se face că Houdini și cu mine, amândoi din Appleton, Wisconsin, ne-am luptat atât de mult eu problema morții?

— Houdini s-a preocupat de moarte?

— Da, acest Houdini a sfidat orice formă de îngrădire și întemnițare, inclusiv mormântul. Se descătușa din orice. L-au îngropat și a evadat din mormânt. L-au încuiat în lăzi și a scăpat. L-au îmbrăcat într-o cămașă de forță, cu cătușe la mâini și l-au atârnat cu capul în jos, legat cu o singură mână de portdrapelul de pe imobilul Flatiron din New York. Sarah Rern Yiardt a venit să vadă acest spectacol, și din limuzina ei, pe Fifth Avenue, l-a privit pe Houdini în timp ce se elibera și se cățara într-o poziție mai sigură. Un prieten de-al meu poet a scris o poezie despre acest

spectacol, pe care a intitulat-o Arlechinul Harry. Sarah Bernhardt era pe vremea aceea foarte bătrână și cu piciorul amputat. L-a chemat pe Houdini în mașina ei, s-a agățat de gâtul lui și a început să-l implore printre sughițuri de plâns să-i redea piciorul. Doar putea să facă orice! În Rusia țaristă, Ohrana l-a dezbrăcat în pielea goală și l-a zăvorât în vagonul blindat destinat deportaților în Siberia. S-a eliberat și de acolo. A evadat din cele mai fortificate închisori din lume. Și de câte ori se întorcea acasă dintr-un turneu triumfal, se ducea direct la cimitir. Se culca pe mormântul mamei lui, cu pânțele în iarbă, și-i povestea în șoaptă călătoriile lui, pe unde fusese și ce făcuse. Mai târziu a petrecut ani întregi demascându-i pe spiritiști. A dezvăluit toate șmecheriile celor care se dădeau drept medium. În articolul meu am speculat ideea dacă nu cumva a avut un presentiment al holocaustului și nu a încercat să descopere căi de salvare din lagărele morții. Ah! Dacă toți evreii din Europa ar fi deprins știința lui! Dar Houdini a fost înțepat experimental în burtă de către un student în medicină, și a murit de peritonită. Așadar, după cum vezi, nimeni nu poate evita actul final al lumii materiale. Raționalitate amețitoare, scăpărătoare, dibăcie ultraingenioasă – dar când e vorba de moarte, nu se poate face nimic. Houdini a epuizat una dintre liniile de investigație. Ai privit de curând în vreun mormânt deschis, domnișoară Volsted?

— La această cotitură din viața dumitale, este scuzabilă o asemenea obsesie morbidă. Nu există decât o singură soluție. E limpede.

— Limpede?

— Nu face pe prostul, îmi spuse ea. Cunoști foarte bine răspunsul. Dumneata și cu mine ne-am potrivi de minune. Alături de mine ai rămâne liber – niciun fel de constrângeri. Ai veni și ai pleca după voia inimii. Nu

suntem în America. Dar ce faci în camera dumitale? În Who's Who se spune că ai luat niște premii pentru biografii și istorie.

— Mă pregătesc să scriu o carte despre războiul hispano-american. Și îmi pun la punct corespondența. Uite, și-acum trebuie să expediez scrisoarea asta.

Îi scrisesem lui Kathleen la Belgrad. Nu-i pomenisem de bani, dar speram că n-o să uite de partea mea din tariful de opțiune pentru scenariul lui Humboldt. Îmi vorbise de o sumă de o mie cinci sute de dolari, și curând urma să am mare nevoie de ea. Din Chicago eram pisat întruna cu plata datoriilor - Szathmar îmi trimitea toată corespondența. Descoperisem că Señora venise la Madrid cu clasa întâi. Biroul de voiaj îmi cerea să le achit de îndată costul biletelor, și-i scrisesem lui George Swiebel întrebându-l dacă încasase banii pe covoarele mele Kirman, dar George nu răspundea niciodată prompt la corespondență. Știam că Tomehek și Srole îmi vor trimite o notă de plată astronomică pentru că îmi pierduseră procesul, iar judecătorul Urbanovich îi va îngădui canibalului Pinsker să se servească din fondurile poprite.

— Se pare că în camera dumitale mormăi de unul singur, continuă Rebecca Volsted.

— Nu pot să cred că ascuți la ușă.

Se înroși, adică deveni și mai albă, și-mi răspunse:

— Pilar mi-a povestit că vorbești de unul singur.

— Îi citesc povesti lui Roger.

— Nu-i citești în orele când e la grădiniță. Sau poate că repeți rolul lupului cel rău...

Ce era cu mormăitul meu? Nu-i puteam povesti domnișoarei Rebecca Volsted de la ambasada Danemarcei că făceam experimente esoterice și că discutam cu morții. Și așa îi păream destul de bizar.

Presupus văduv din vestul central și tată al unui

băiețuș, descoperise în Who's Who că eram și un biograf distins cu premii, autor de piese și chevalier al Legiunii de Onoare. Și acest văduv chevalier închinase camera cea mai proastă din pension (de lângă aerisirea bucătăriei). Ochii lui căprui erau înroșiți de plâns, se îmbrăca extrem de elegant, dar hainele îi degajau un iz rânced din cauza mirosurilor de la bucătărie; se străduia cu stăruitoare vanitate să-și pieptene părul cărunț, și subțiat astfel încât să-și ascundă peticul de chelie din creștet, și era profund dezamăgit când își dădea seama că scalpul lui lucea în lumina lămpii. Avea un nas drept ca John Barrymore, dar asemănarea se oprea aici. Un bărbat al cărui înveliș trupesc dădea semne de șubrezire. Începuse să se zbârcească pe sub bărbie, îndărătul urechilor și sub ochii triști, calzi, care priveau inteligent în direcția greșită. Mă bizuisem, în ce privește igiena, pe relațiile mele sexuale regulate cu Renata. Se pare că eram de acord cu George Swiebel că, dacă nu ai o viață sexuală normală, dai de necaz. Acesta constituie un crez de bază în toate țările civilizate. Există, desigur, și argumentul contra - întotdeauna, la orice, pot găsi și argumentul contra. În cazul de față, argumentul era din Nietzsche și susținea interesantul punct de vedere că abținerea dă o deosebită vigoare spiritului. Nimic mai bun pentru intelect decât abținerea. Dar oricum ar fi fost, îmi dădeam seama că începusem să capăt ticuri, îmi lipsea teribil jocul cu mingea de la Downtown Club însă conversația partenerilor mei de club, trebuie să spun, nu-mi lipsea deloc. Niciodată nu le puteam comunica ce gândeam cu adevărat. Nici ei nu-mi destăinuiau gândurile lor dar, cel puțin, acestea puteau fi destăinuite. Ale mele însă erau incomprehensibile și deveneau astfel din ce în ce mai mult.

După ce Kathleen avea să-mi trimită cecul, urma să mă mut de aici, dar deocamdată trebuia să trăiesc cu un

buget foarte restrâns. Szathmar mă informase că la Fisc se cercetau acum veniturile mele din 1970. I-am scris spunându-i că asta îl privea pe judecătorul Urbanovich.

În fiecare dimineață mă deștepta o puternică aromă de cafea. Mai târziu veneau și mirosuri de pește prăjit, precum și miresme de varză, usturoi, șofran, ca și de supă de mazăre fiartă cu ciolan de porc. Pensiunea La Roca folosea un ulei de măsline foarte greu, și-ți trebuia timp să te obișnuiești cu el. La început îmi cam deranjase stomacul. Closetul din hol era înalt și foarte friguros și avea un lanț lung de alamă verde. Când mă duceam la closet, îmi luam pe braț mantoul cumpărat pentru Renata, iar când mă așezam, mi-l puneam pe umeri. A sta jos pe lemnul înghețat era un soi de experiență ca a Sfântului Sebastian. O dată reîntors în camera mea, făceam cincizeci de flotări și stăteam în cap. În timp ce Roger era la grădiniță, mă plimbam pe străzile laterale, sau colindam prin Prado, sau zăceam prin cafenele. Dedicam ore întregi meditațiilor recomandate de Steiner și făceam tot ce-mi stătea în putință ca să mă apropii de morți. Eram obsedat de aceste gânduri și nu voiam să mai neglijez posibilitatea de a stabili o comunicare cu ei. Nu credeam în spiritismul obișnuit. Premisa mea este că în fiecare făptură umană se găsește un sâmbure de eternitate. Dacă ar fi fost o problemă de gândire sau de logică, aş fi tratat-o în mod logic. Dar nu era vorba de așa ceva. Avem de-a face cu o intuiție care dăinuie de-o viață întreagă. O asemenea intuiție trebuie să fie sau o iluzie îndărătnică, sau un adevăr adânc îngropat. Ajunsesem să disprețuiesc din toată inima respectabilitatea intelectuală a membrilor societății cultivate. Trebuie să mărturisesc că, ori de câte ori învățăturile esoterice mă făceau să mă simt stingherit, mă consolidam în dispreț. Căci existau la Steiner pasaje care-mi strepezeau dinții, îmi spuneam singur că asta-i

țicneală curată. Dar după aceea îmi spuneam că nu, de fapt e poezie, o viziune grandioasă. Și îi dădeam înainte, înarmându-mă cu tot ce afirma el despre viața sufletului după moarte. De altfel, cui îi păsa ce făceam eu? Bătrân, cu inima îndurerată, meditând în mijlocul mirosurilor de bucătărie, înfășurându-mă la toaletă în paltonul Renatei – cine s-ar fi sinchisit de acțiunile unui astfel de personaj? Cu cât încerci să te împotrivești ciudățeniei vieții, cu atât te covârșește mai mult. Cu cât spiritul tău se opune sensului ei bizar, cu atât însuși spiritul îți produce mai multe distorsionări. Și ce-ar fi dacă, o dată, am ceda bizareriei? De altminteri, eram convins că în lumea materială nu există niciun element care să justifice dorințele și percepțiile mai subtile ale făpturii umane. Rivalizam cu muribundul Bergotte din romanul lui Proust. În viața obișnuită nu există nicio bază pentru Bine, Adevăr și Frumos. Și eram prea orgolios ca să acord credit respectabilului empirism în care fusesem crescut. Prea mulți idioți subsciau la aceasta. Și-apoi, oamenii nu par surprinși când le vorbești despre suflet și despre spirit. Ce curios! Nimeni nu se arată surprins. Numai persoanele sofisticate sunt singurele care manifestă surpriză. Poate faptul că învățasem să mă detașez de propriile mele slăbiciuni și de absurditățile caracterului meu ar putea însemna că și eu însumi eram un pic mort. Această detașare constituie o experiență care te dezmeticește. Mă gândeam uneori cât de tare i-o fi dezmeticit pe morți faptul că trebuie să treacă prin porțile durerii. Adio, mâncare, sângerare, respirație! Lipsit de mândria existenței fizice, sufletul șocat devine, de bună seamă, mai sensibil.

Concluzia mea era că morții neinstruiți bâjbâie și suferă în ignoranța lor. Mai ales în primele stadii, sufletul, încă atașat cu pasiune de trup, mângjit de lutul pământesc

și brusc retezat, trebuie să încerce un jind asemenea mutilațiilor care-și simt încă piciorul lipsă. Cei de curând morți văd, de la un capăt la celălalt, tot ce li s-a întâmplat, toată lamentabila lor viață. Și durerea îi frige. Copiii, mai ales copiii morți, nu-i pot părăsi pe cei rămași în viață și stau, nevăzuți, aproape de aceia care i-au iubit și i-au plâns. Pentru acești copii avem nevoie de ceremonialuri – ceva pentru copii, pentru numele lui Dumnezeu! Cei care mor la o vârstă mai înaintată sunt mai bine pregătiți; vin și pleacă într-o manieră mai înțeleaptă. Dispariții „lucrează” asupra părții inconștiente a sufletului celor vii, iar unele dintre cele mai înalte proiecții ale sufletelor, probabil, li se datorează. Vechiul Testament ne oprește să avem vreo legătură cu morții deoarece învățăturile spun că, în prima fază, sufletul intră în sfera sentimentelor puternice de după moarte, ceva ce seamănă cu pulsația sângelui și a nervilor. Aceste impulsuri fundamentale ar putea fi determinate de contactul cu morții intrați în prima sferă.

De îndată ce începeam să mă gândesc la Demmie Vonghel, de pildă, mă simțeam năpădit de impresii violente. O vedem întotdeauna frumoasă și goală, așa cum arăta în momentele climaxului. În asemenea clipe, sângele îi năvălea cu putere în obraji, în felul în care iubea Demmie, a existat întotdeauna o dâră de crimă, iar în mine a existat întotdeauna o dâră de complicitate, care colabora vicios. Acum eram invadat de asociații sexuale. S-o luăm pe Renata, de pildă, la Renata nu întâlneai niciodată vreo urmă de violență, ea întotdeauna surâdea și se comporta ca o curtezană. Sau domnișoara Doris Scheldt, care era o fată mărunțică, aproape o copilă blondă, deși privită din profil îți sugera un Savonarola încorporat în ea și făgăduința de a se transforma într-o femeiușcă dominatoare. Cel mai fermecător lucru la domnișoara Scheldt erau hohotele de râs vesel în care izbucnea în

momentele de intensă pasiune. Și cel mai puțin fermecător lucru era spaima ei continuă de a nu rămâne însărcinată. Se temea chiar și când o legănai goală în brațe noaptea ca nu cumva un spermatozoid rătăcit să-i distrugă viața.

Se pare că nu există pe lume om fără ciudățenii. De asta țineam atât de mult să fac cunoștință cu sufletele morților. Măcar ei ar trebui să-ți ofere mai multă stabilitate.

Dar cum mă găseam abia într-un stadiu pregătitor, și nu eram încă un inițiat, nu mă puteam aștepta să iau legătura cu morții mei. Totuși, îmi spuneam că trebuie să încerc, dat fiind că pe unii oameni experiențele dureroase de viață îi califică, ajutându-i să avanseze mai repede în procesul de dezvoltare spirituală. Așa încât încercam să-mi provoc o stare de spirit propice unor asemenea contacte, concentrându-mă îndeosebi asupra părinților mei, asupra lui Demmie Vonghel și a lui Von Humboldt Fleisher. Textele afirmă că, deși dificilă, comunicarea cu o persoană care a murit este posibilă, dar că presupune o disciplină și o încordare a atenției și o concentrare a conștiinței, pe care impulsurile carnale le pot destrăma în orice moment, întorcându-te pe dos. Puritatea intenției trebuie să-ți pună ordine în aceste pasiuni. Din cât îmi dădeam seama, intenția mea era absolut pură. Sufletele celor morți tânjeau după o împlinire a purgatoriului lor și după adevăr. Iar eu, din pension La Roca, trimiteam spre ei gândurile mele cele mai intense cu toată ardoarea de care eram în stare. Și îmi spuneam că, dacă refuzi să concepi moartea ca pe o gherilă violentă sau ca pe un răpitor care-ți smulge pe cei dragi, și dacă nu ești las și nu te supui terorismului căruia i se supun azi oamenii civilizați în fiecare domeniu al vieții, atunci ai obligația de a urmări, și a investiga, și a explora fiecare posibilitate, de a căuta pretutindeni și de a încerca orice, întrebarea fundamentală adresată morților

trebuie să fie purtătoarea sentimentelor noastre. Abstracțiunile nu călătoresc de unele singure. Trebuie să treacă prin inimă pentru a putea fi transmise mai departe. Unicul moment în care poți

! ¥

pune o întrebare morților este cel dintre ultima pâlpare a conștientei și somn. Cât despre morți, aceștia intră cel mai ușor în contact cu noi în clipa trezirii. Acestea sunt momentele succesive pe cronometrul sufletului, intervalul de opt ore petrecute în pat fiind strict de ordin biologic. Ciudățenia ocultă cu care însă nu m-am putut obișnui era faptul că întrebarea care trebuia pusă, nu emana de la tine, ci de la morții cărora le era adresată. Iar când morții răspundeau, sufletul tău era de fapt cel care îți vorbea. O astfel de imagine în oglindă, inversată era dificil de prins. M-am gândit mult timp la aspectul acesta.

Astfel au trecut peste mine lunile ianuarie și februarie la Madrid, citindu-le sotto voce, texte folositoare celor duși și încercând să mă apropii de ei. S-ar putea crede că această speranță, a apropierii de morți ar fi putut să-mi slăbească mintea, dacă nu cumva își avea chiar originea într-o debilitate mintală. Dar nu. Deși nu mai am niciun martor să-mi confirme spusele, mintea mea părea să fi dobândit mai multă sensibilitate. Într-un fel, s-ar fi zis că restabilisem o legătură independentă și individuală cu creația, cu întreaga ierarhie a existenței. Se spune că sufletul unei persoane civilizate și raționale ar fi liber, dar de fapt este foarte strâmt întemnițat. Deși omul în aparență crede că are perfecta libertate de a se rânduie de care parte îi place și că, în acest fel, e o entitate de sine stătătoare, totuși se simte o cantitate neglijabilă. Dar a-ți însuși ideea nemuririi sufletului, oricât de ciudată ar părea ea, a te elibera de povara morții pe care o purtăm cu toții în inimă, reprezintă, asemenea descătușării de orice alt fel

de obsesie (obsesia banilor, obsesia sexuală), un prilej binevenit. Să presupunem că nu ne mai gândim la moarte, așa cum s-au înțeles să se gândească la ea toți oamenii raționali, la înaltul nivel de realism. Primul rezultat ar fi un surplus de energie, un flux care te apropie de bine. Spaima de moarte încătușează aceasta energie, dar o dată ce-o eliberezi, poți încerca să făurești binele fără a te simți stingherit că apari neistoric, illogic, masochist de pasiv, slab de înger. Și atunci binele nu seamănă cu martiriul anumitor americani (o să recunoașteți la cine mă refer), însuflețiți de poezie în anii școlii, și apoi atestând triumful binelui lor (nedemonstrabil, ireal), prin sinucidere în stil mare, unicul stil adecvat poezilor. Datorită faptului că sărăcisem într-o țară străină, simțeam prea puțină anxietate, sau aproape deloc. Problema banilor era cvasi-inexistentă. Mă irita însă că eram un fals văduv, îndatorat doamnelor din pension pentru solitudinea față de Rogelio. Rebecca Volsted, cu fața ei de un alb opărit, îmi sufla în ceafă. Voia să se culce cu mine. Dar eu îmi vedeam înainte de experimentele mele. Uneori îmi spuneam: „Ah, proasta de Renata, să nu-și dea ea seama de diferența dintre un neguțător de cadavre și un clarvăzător!” Mă înfășuram în mantoul ei, o haină mai călduroasă decât paltonul din păr de cămilă pe care mi-l dăduse Julius, și ieșeam în oraș. De îndată ce simțeam aerul curat, Madridul devenea pentru mine numai giuvaier și artă, cu miresmele lui înviorătoare, prveliștile frumoase, chipurile atrăgătoare, culorile ienatice ale parcului de un verde brumat, hașurat în linii verticale de copacii cuprinși de o ușoară hibernare, cu aburii degajați de gurile oamenilor și de boturile animalelor, vizibili în susul și-n josul străzilor. Mă plimbam de mână cu băiețașul Renatei. Era un copil remarcabil de liniștit și de frumos. Când hoinăream împreună prin Retiro, cu pajiștile sale de un verde

întunecat și răcoros ca al Atlanticului, acest micuț Roger aproape mă convingea că, până la un anumit punct, sufletul este artistul creator al propriului său trup, și-mi spuneam că simt cum lucrează sufletul în el. Uneori aproape că intuiești că te afli în preajma unei persoane concepute prin mijloace miraculoase înainte de a fi concepută fizic. La începuturile copilăriei, poate că se fac încă simțite invizibile strădanii ale spiritului. Foarte curând, însă, autocrearea lui Roger se va isprăvi și această creatură excepțională va începe să se comporte în felul cel mai banal sau prostesc, sau poate chiar primejdios, ca maică-sa și bunică-sa. Humboldt vorbea mereu despre ceea ce numea el „o lume-mamă”, wordsworthiană, platoniciană, înainte de a fi căzut asupra-i umbrele închisorii. Acesta din urmă trebuie să fie momentul în care se instalează plictisul, punctul de vestire. Humboldt a devenit plicticos când a îmbrăcat veșmântul de persoană superioară, când și-a însușit stilul de înaltă cultură, cu toate abstracțiunile sale conformiste. Sute de mii de oameni poartă acum acest veșmânt al mizeriei elevate. Cumplită rasa asta a nulităților cultivate, a pisălogilor intelectuali de calibrul cel mai greu! Niciodată nu a mai cunoscut omenirea asemenea specimene! Bietul Humboldt! Ce greșală! Ei, poate că va mai avea prilejul să o remedieze. Când? O, peste câteva sute de ani s-ar putea ca sufletul lui să revină, între timp însă mă voi gândi la el ca la un om admirabil și generos, o inimă de aur. Din când în când, mai răsfoiam hârtiile pe care mi le lăsase. Cu câtă forță crezuse în valoarea lor! Scoteam câte un suspin de scepticism, mă întristam și le vâram înapoi în servietă.

Ici-colo lumea mă mai pune la încercare; îmi soseau vești din cele mai variate părți ale globului. Cel mai mult aș fi dorit o scrisoare de la Renata. Jinduiam să aud că regretă, că s-a plictisit de Flonzaley, că își mușcă degetele

pentru ceea ce a făcut, că el are deprinderi de necrofor; repetam în capul meu momentul de magnanimitate când aveam să o primesc îndărăt, în clipele mele mai puțin generoase, îi acordam cățelei o lună de zile alături de milionarul ei îmbălsămător. Dar când mă simțeam cumplit de abătut, îmi spuneam că, în fond, așa cum se știe din Antichitate, frigiditatea și banul alcătuiesc un aliaj rezistent. Adăugați moartea, cel mai puternic fixativ din lume, și veți obține într-adevăr ceva remarcabil de trainic, îmi imaginam că la vremea asta plecaseră din Marrakech și își continuau luna de miere în Oceanul Indian. Renata spunea mereu că i-ar plăcea să-și petreacă iarna în insulele Seychelle. Totdeauna am nutrit tainica încredere că aș putea-o vindeca pe Renata de handicapul care o răsăia. Dar mi-am adus aminte, îndreptând ascuțișul amintirii asupra-mi. că și Humboldt voia mereu să le facă fetelor un bine, și ele nu se lăsau. Mi-am amintit ce spusese despre Ginnie, prietena lui Demmie: „Miere de la frigider... Dulciurile înghețate sunt țepene”.

Nu, Renata nu mi-a scris. Se concentra asupra noii ei situații și nu-și făcea nicio grijă pentru Roger atâta timp cât îl știa în preajma mea. La Ritz soseau cărți poștale ilustrate adresate copilului. Ghicisem bine. Cuplul nu rămăsese mult în Maroc. Ilustratele Renatei purtau acum timbre din Etiopia și Tanzania. Au mai sosit și câteva ilustrate de la tatăl lui Roger, care schia în Aspen și Văii. Koffritz știa unde se află copilul.

Kathleen mi-a scris din Belgrad, comunicându-mi cât de mult s-a bucurat când a primit vești de la mine. Totul mergea foarte bine. Întâlnirea noastră de la New York era de neuitat, îi era dor să mai stea de vorbă cu mine și spera ca în curând să treacă prin Madrid, în drum spre Almeria, unde urma să se turneze un film. Spera să aibă noutăți foarte plăcute.

Dar la scrisoarea ei nu era anexat niciun cec. Evident, nu bănuia ce urgentă era nevoia mea de bani. Avusesem o situație prosperă atâția ani la rând, încât nimănui nu-i trecea prin cap asemenea gând.

Pe la jumătatea lunii februarie, am primit o scrisoare de la George Swiebel, dar nici George, care-mi cunoștea în mare măsură situația financiară, nu pomenea de bani. Lucrul era de înțeles pentru că scrisoarea lui venea din Nairobi, așa că nu putuse auzi strigătele mele de ajutor și întrebările în legătură cu vânzarea covoarelor orientale. De o lună de zile se afla în Kenya, străbătând jungla în căutarea unei mine de beriliu. Sau era vorba de un zăcământ? Preferam să mă gândesc la o mină. Dacă George ar fi găsit o astfel de mină, eu, în calitate de partener cu drepturi egale, aș fi scăpat pentru totdeauna de grijile bănești. Doar dacă tribunalul n-ar fi găsit o cale să mi-o ia și pe asta. Nu înțeleg din ce motive judecătorul Urbanovich hotărâse să fie dușmanul meu de moarte, își pusese în gând să mă jupoaie. Nu știu de ce, dar așa stăteau lucrurile. Iată ce-mi scria George:

„Amicul nostru de la Muzeul de Istorie Naturală nu a putut face călătoria cu mine. Pur și simplu, Ben n-a reușit să aranjeze lucrurile. Familia lui din suburbie a refuzat să-i dea liber. M-a invitat într-o duminică la masă, ca să mă conving și eu ce viață de iad duce. Dar nu mi s-a părut deloc atât de îngrozitor. Nevastă-sa e grasă, dar mi se pare cumsecade, și au un copil drăguț, și o soacră standard, și un bulldog englezesc, și un papagal. Ben zice că soacră-sa nu pune nimic altceva în gură decât migdale și cacao. Probabil că înfulecă noaptea, pentru că el, în cincisprezece ani, nu a văzut-o o dată luând o îmbucătură. «Ei, mi-am zis, ce motiv are să se văicărească?» Puștiul lui de doisprezece ani n-are în cap decât Războiul Civil, și el cu tăticu' cu papagalul și cu bulldogul formează un fel de

club. În plus, Ben are o muncă frumoasă, toată ziua nu face decât să stea cu ochii pe fosilele alea, iar vara el și cu puștiul fac excursii cu cortul și aduc și mai multe pietre. Așa că, de ce se tânguie? De dragul vremurilor de odinioară l-am acceptat în afacerea noastră, dar nu el e cel care m-a întovărășit în Africa de Est.

Ca să-ți spun drept, nu voiam să plec singur într-o călătorie atât de lungă. Și tocmai atunci m-a invitat la masă Naomi Lutz, ca să-l cunosc pe fiul ei, cel care a scris articolele alea despre cum s-a dezbărat de droguri. Le-am citit și m-am simțit foarte interesat de tânăr. Naomi mi-a spus: «De ce nu l-ai lua cu tine?» Și am început să mă gândesc că ar fi o companie foarte plăcută”.

Întrerup aici pentru a menționa că George Swiebel își închipuia că-i foarte priceput în materie de tineret. Inel, tinerii nu vedeau niciodată un caraghios bătrân. Se mândrea cu receptivitatea lui față de tineri, în general, avea tot felul de relații speciale și privilegiate. Era acceptat de tineri, de negri, de țigani, de arabi în deșert, de membrii diverselor triburi din toate colțurile lumii pe unde colindase. La popoarele exotice se bucura de mare succes și stabilea legături instantanee; era invitat în corturile lor, în pivnițele lor, în cercurile lor cele mai intime. Așa cum Walt Whitman se avea bine cu camionagiii, cu pescuitorii de scoici și cu neciopliții, ori Hemingway cu infanteria italiană sau cu toreadorii spanioli, tot astfel George câștiga inima tuturor din Asia de Sud-Est, sau din Sahara, sau din America Latină, sau de oriunde s-ar fi dus. Făcea asemenea călătorii ori de câte ori îi era cu putință, și băștinașii erau întotdeauna frații lui și nu mai puteau după el.

Scrisoarea continuă:

„Naomi ar fi dorit ca băiatul să fi plecat cu tine. Ți-amintești că urma să ne întâlnim la Roma? Dar în zilele

când mă pregăteam de plecare, Szathmar nu primise încă nicio veste de la tine. Legătura mea din Nairobi mă aștepta și când Naomi m-a implorat să-l iau pe fiul ei, Louie - îmi spunea că băiatul are nevoie de o influență masculină adultă și că prietenul ei, cu care bea bere și se duce la meciurile de hochei, nu-i poate oferi așa ceva, ba chiar constituie una dintre problemele care-l frământă pe puști - am înțeles-o. M-am gândit că oricum mi-ar plăcea să aflu amănunte despre chestia cu drogurile, și mi-am zis că băiatul trebuie să aibă tărie de caracter, știi, dacă a reușit să smulgă răul de la rădăcină (cum spuneam noi pe vremea noastră) fără ca nimeni să-l fi ajutat. Naomi mi-a servit o masă bună, cu o sumedenie de mâncăruri și băuturi, m-am cam pilit și i-am zis lui Louie-bărbosul: «Foarte bine, băiete, ne întâlnim la aeroportul O'Hare, avionul cutare și cutare, joi la cinci și jumătate». I-am promis lui Naomi ca la întoarcere să-l las pe puști la tine. E o fată foarte bună. Cred că pe ea ar fi trebuit s-o iei de nevastă acum treizeci de ani. M-a strâns în brațe drept mulțumire și a vărsat câteva lacrimi.

Așadar, joi, la ora plecării, junele ăla slăbănog și bărbos dădea târcoale pe lângă poartă, în pantofi de cauciuc și o cămașă cu mâneci scurte. «Unde ți-e paltonul?» l-am întrebat, la care ce crezi că-mi răspunde? «Ce-mi trebuie palton în Africa?» Și: «Unde ți-e bagajul?» La care mi-a răspuns că nu-i place să se înhame la greutate când voiajează. Naomi îi cumpăraseră biletul, și atâta tot. L-am îmbrăcat cu lucruri din propriul meu echipament sportiv. La Londra a trebuit să-i cumpăr un hanorac. L-am dus la o saună ca să-l mai încălzesc un pic, și i-am oferit o masă bună în East End. Până aici băiatul s-a dovedit a fi o tovarășie plăcută și mi-a povestit o mulțime despre lumea drogurilor. Colosal de interesant. Am ajuns la Roma, și de la Roma la Khartoum apoi la Nairobi, unde ar fi trebuit să

mă întâlnesc cu prietenul meu Ezekiel. Dar Ezekiel nu s-a arătat. Era în junglă, ca să strângă beriliu. În schimb am fost întâmpinați de vărul lui, Theo, un tip minunat, înalt, cu un trup subțire ca de ogar și negru, negru, de un negru profund, lucios. Louie a spus: «Las' că-l dibuiesc eu pe Theo ăsta. Am de gând să învăț limba swahili și să-l dau de gol.» Până aici, toate bune. A doua zi am închiriat un minibuz Volkswagen de la agenția turistică germană la care lucrase doamna Ezekiel. Ea organizase călătoria în care îl avusesem pe el ghid, cu patru ani în urmă. Pe urmă am cumpărat îmbrăcăminte pentru junglă, și chiar o pereche de cizme de antilopă pentru Louie, și șepcuțe de conductor, și ochelari fumurii, și o droaie de alte obiecte, și ara pornit spre junglă. Unde anume ne duceam, nici eu nu știam, dar m-am împrietenit foarte repede cu Theo. Ca să-ți spun adevărul, mă simțeam fericit. Știi că am gândit întotdeauna că Africa este leagănul speciei umane. Asta am simțit când am văzut trecătoarea Olduvai, în ultima mea călătorie, și când l-am cunoscut pe profesorul Leakey. El m-a convins, fără posibilitate de tăgadă, că aici au apărut primii oameni. Știusese, prin proprie intuiție, că Africa este vatra mea și acum aveam senzația de întoarcere acasă. Și chiar dacă n-ar fi fost așa, oricum era de o mie de ori mai bine decât în cartierul de sud din Chicago, și aș prefera să înfrunt leii decât să am de-a face cu mijloacele de transport în comun. Numai în weekendul de înainte de plecarea mea, la Chicago se raportaseră douăzeci și cinci de asasinate. Nici nu vreau să mă gândesc care o fi cifra reală. Și ultima dată când am trecut prin Jackson Park, doi bețivi tăiau cu lame de ras buzunarul de la pantalonii unui tip care se prefăcea că doarme. Am fost unul dintre cei douăzeci de inși care căscau ochii. Și n-am putut să mișc un deget, înainte de a părăsi Nairobi, am vizitat parcul de vânătoare și am văzut

o leoaică năpustindu-se asupra unor porci sălbatici. Toată scena a fost absolut măreață. Pe urmă am plecat și nu după mult timp înotam cu mașina prin praful roșu al drumurilor lăturalnice sau treceam pe sub umbra unor arbori giganti, care parcă își înălțau rădăcinile în văzduh. Și toți negrii păreau somnambuli din cauza costumelor asemenea unor cămăși de noapte sau pijamale. Am intrat într-un sat unde băștinașii lucrau sub cerul liber la mașini de cusut Singer de tip vechi, cu pedală, și pe urmă am ieșit iar printre uriașele mușuroaie de furnici, ca niște mameloane, presărate peste tot. Știi cât de mult îmi plac oamenii sociabili, afectuoși, și mă înțelegeam de minune cu acest negru extraordinar, Theo. În scurt timp am devenit prieteni buni. Dar adevăratul bucluc era Louie. În orașe mai mergea cum mergea, dar de cum intram în junglă se transforma total. Nu știu ce-i cu puștii din generația asta. Sunt neputincioși, bolnavi, sau ce naiba? Generația din anii nouă sute șaiszeci, adică tinerii în jurul a douăzeci și opt de ani, sunt de pe acum niște invalizi, niște fleșcăiți. Așa de aici ar zăcea toată ziua făcând pe istovitul. Când, frânți de oboseală, ajungeam cu minibuzul în vreun sat, junele care scâncise și se smiorcăise timp de două ore începea pe dată să țipe după lapte. Întocmai. Lapte american, îmbuteliat, emulsionat. Nu făcea niciun pas fără el și înnebunea când nu-l avea. I-a fost mai ușor să se lase de heroină decât de lapte. Pare un lucru nevinovat și chiar amuzant, de ce să nu-și primească lăpticul un copil din Orașul Câinilor cu Covrigi în Coadă, statul Illinois? Dar crede-mă, Charlie, la două zile depărtare de Nairobi, chestiunea a devenit disperată. A învățat de la Theo cum se spune lapte în limba swahili, și cum ajungeam pe lângă un mic pâlț de colibe, se apleca pe fereastra mașinii și începea să strige: «Mizuah! Mituah! Mizuah! Mizuah 1», în timp ce ne hurducam peste

hârtoape. Ai fi crezut că-i un morfinoman care-și cere înnebunit drogul. Și ce știau băștinașii despre blestematul ăsta de mizuah al lui? Aveau câteva cutii de lapte conservat pentru ceaiul englezilor, și nici măcar nu înțelegeau ce vrea de la ei, nu văzuseră în viața lor un pahar cu lapte. Au încercat săracii să-i dea câteva picături de lapte praf, în timp ce eu, ca să-ți spun adevărul, mă simțeam umilit. Nu așa se călătorește în junglă. După câteva zile nu mai putea exista niciun fel de relație omenească între mine și personajul ăsta scheletic, păros, bărbos, cu nasul ascuțit și ochii demenți. A început să se resimtă și starea sănătății mele. Mă înțepa rău într-o parte, așa încât nu puteam nici să șed ca lumea, nici să zac întins. Pântecele mi s-a balonat, mă durea, era oribil! încercam să mă integrez în natura înconjurătoare, să mă contopesc cu viața primitivă, cu animalele etc. Asta însemna fericirea pentru mine. Aproape că vedeam fericirea în fața ochilor, tremurând ca într-un miraj provocat de undele de căldură și îndepărtându-se de îndată ce voiam să pun mâna pe ea. Mi-o izgonisem singur, voinde să fac pe binefăcătorul. Și totul mergea din rău în mai rău. Ezekiel lăsase mesaje pe parcurs, și Theo m-a anunțat că în câteva zile o să-l ajungem din urmă. Se presupunea că Ezekiel face un tur al tuturor zăcămintelor de beriliu. Cu minibuzul nu puteam ajunge până la el. Ne trebuia un Land Rover sau un jeep. Ezekiel călătorea cu jeepul. Și uite așa înaintam; din când în când dădeam peste câte un hotel turistic, unde Louie cerea mizuah și înfuleca tot ce era mai bun. Dacă erau sandvișuri, înghițea mezelurile și-mi lăsa mie numai brânza și carnea tocată. Dacă găseam pe undeva apă caldă, se îmbăia primul și mie nu-mi lăsa decât zoaiele. Numai cât îi vedeam coastele scheletice în timp ce se ștergea cu prosopul, și mă apuca o furie sălbatică, de-mi venea să-i ard una cu nuiaua, sau să-i trag un formidabil

picior în fund.

Culmea a fost când i-a cerut lui Theo să-l învețe câteva cuvinte în limba swahili, și primul lucru pe care a dorit să-l cunoască a fost, desigur, o cruntă înjurătură de mamă, Charlie, în limba swahili nu există așa ceva. Dar Louie pur și simplu nu putea să accepte ca în inima Africii să nu poți înjura de mamă. Îmi spunea: «Omule, în fond suntem în Africa. Se vede că Theo ăsta vrea să ne ducă. Crezi cumva că-i un secret pe care nu vor să-l dezvăluie albilor?» S-a jurat că nu se întoarce în America până nu va fi în stare să înjure de mamă în swahili. Adevărul este că Theo nu reușea măcar să prindă înțelesul expresiei. Nu avea greutăți cu prima parte, cea foarte trivială. Și, firește, înțelegea și partea a doua, noțiunea de mamă. Dar nu reușea în ruptul capului să lege cele două părți. Zile întregi l-a pisat Louie ca să scoată înjurătura de el. Și-apoi, într-o seară, Theo în sfârșit a înțeles. Când a pus cele două părți cap la cap, a sărit deodată ca ars, a înșfăcat minerul cricului din minibuz și s-a repezit să-l lovească pe Louie în scăfârlie. Lovitura a aterizat în umăr și l-a schilodit.

Drept să-ți spun, întâmplarea mi-a dat o doza de satisfacție, dar a trebuit să pun lucrurile la punct. Am fost nevoit să-l imobilizez pe Theo la pământ, să-mi apăs genunchiul pe brațul lui și să-i țin capul, în timp ce încercam să-l lămuresc. Căutam să-l conving că e o neînțelegere la mijloc. Oricum, Theo era complet răvășit și nu i-a mai adresat lui Louie niciun cuvânt, după ce a înțeles sensul acelei blasfemii la adresa mamei. Iar Louie, atât a început să se văicărească și să-și cocoloșească umărul, încât ne era cu neputință să ne mai ținem pe urmele lui Ezekiel. Am hotărât să ne întoarcem în oraș și să-l așteptăm acolo. Făcusem însă un mare ocol, și ne găseam la vreo cincizeci-saizeci de mile distanță de Nairobi. Fără să fi întâlnit vreo urmă de mină de beriliu.

Am ajuns la concluzia că Ezekiel adunase de prin diverse locuri sau poate că furase mostrele de beriliu. La Nairobi i-am făcut lui Louie o radiografie. Nu avea nicio fractură, totuși doctorul i-a legat brațul într-o eșarfă, înainte de a-l conduce la aeroport, am stat de vorbă cu el, la o cafenea cu mesele în stradă, în timp ce dădea pe gât câteva sticle cu lapte. Se săturase de Africa până peste cap. După el, continentul își pierduse autenticitatea sub influența civilizației, și își renega patrimoniul moștenit, îmi spunea: «Sunt complet întors pe dos. Plec direct acasă.» I-am luat echipamentul de junglă pe care i-l cumpărasem și i l-am dat lui Theo. După aceea, Louie și-a adus aminte că trebuie să-i cumpere lui Naomi niște suveniruri din Africa. Ne-am dus la un magazin pentru turiști și i-a cumpărat maică-sii o lance Masai groaznic de urâtă. Avionul trebuia să sosească la Chicago la trei noaptea. Știam că n-avea niciun ban în buzunar. «Cum ai să ajungi acasă de la aeroportul O'Hare?» I-am întrebat. «Ei, asta-i, am să-i telefonez mamei.» «N-o mai trezi pe maică-ta din somn, i-am spus. ia un taxi. Doar n-ai de gând să faci autostop pe Mannheim Road cu oroarea asta de lance.» I-am dat o hârtie de douăzeci de dolari și l-am condus la aeroport. M-am simțit fericit pentru prima oară de o lună încoace, și l-am privit cum urca în avion, îmbrăcat în cămașa lui cu mâneci scurte, cu brațul prins în eșarfă, și cu lancea în mână. Și și-a luat valea spre Chicago, cu o mie de mile pe oră.

Cât despre beriliu, Ezekiel și-a făcut apariția cu un butoi întreg de mostre. Ne-am dus împreună la un avocat englez, al cărui nume mi-l dăduse Alee Szathmar, și am încercat să legalizăm afacerea. Ezekiel cerea instalații și echipament tehnic minier în valoare de cinci mii de dolari, un Land Rover, un camion etc. «Poarte bine, am spus. Încheiem un contract, las cecul ăsta la un avocat în

custodie și va începe să-ți dea bani îndată ce-i oferi un act doveditor asupra existenței minei.» Nu i-a oferit niciun fel de act și nicio dovadă că acele pietre semiprețioase i-ar fi provenit pe cale legală.

Acum am de gând să plec pe coastă, ca să vizitez vechile așezări de unde se recrutau sclavi și să încerc să-mi mai revin după dublul dezastru cu puștiul lui Naomi și cu trista afacere a minei de beriliu. Îmi pare rău, dar am fost victima unei escrocherii africane. Nu cred însă că Theo lucra mână-n mână cu Ezekiel. Szathmar mi-a trimis adresa ta la colegul lui din Nairobi. Nairobi e mai atrăgător ca oricând. Centrul orașului arată mai curând a Scandinavia decât a estul Africii. Plec cu un tren de noapte la Mombasa. Mă voi întoarce acasă via Addis Abeba și poate voi trece prin Madrid.

Al tău, cu dragoste”.

În timp ce eram absorbit să extrag oasele dintr-o bucată de merluza pentru Roger, Pilar a intrat în sufragerie și mi-a șoptit, aplecându-se asupra mea cu pieptul încorsetat într-un șorț înalt, că mă caută un domn american. Eram încântat. Sau, oricum, tulburat. De zece săptămâni nimeni nu mă mai căutase. Să fi fost George? Sau Koffritz, venit să-l ia pe Roger? Pilar, cu șorțul ei proaspăt, fața albă și caldă, ochii mari, căprui, învăluindu-mă în mireasma ei de pudră era extrem de discretă. Oare nu înghițise niciodată povestea văduviei mele? Dar știa, totuși, că mă chinuia o adâncă durere și că aveam un motiv serios de a mă îmbrăca în negru?

— Să-l poftesc pe domn să vină în comedor, ca să ia o cafea? întrebă Pilar, plimbându-și ochii de la mine la copil și apoi îndărăt la mine.

I-am răspuns că aș prefera să discut cu vizitatorul meu în salon, dacă ar fi ea atât de drăguță să stea cu orfanul și să-l ajute să-și mănânce peștele.

Pe urmă m-am dus în salon, o încăpere rar folosită și îmbâcsită de mobilă plușată și prăfuită. Era ținut în întuneric, ca o capelă, și n-am văzut niciodată soarele pătrunzând în el. Acum însă era scăldat în lumină, și oferea privirii o mulțime de picturi religioase și de comori decorative agățate pe lambriuri. Pe jos erau așternute carpete uzate, în care-ți puteai prinde piciorul. Totul îți evoca o perioadă apusă odată cu emoțiile pe care ți le stârnise și cu persoanele care încercaseră asemenea emoții. Vizitatorul meu stătea la fereastră, conștient că eram orbit de lumina soarelui în care jucau fire de praf, și că, deci, nu-i puteam desluși fața. Firele de praf se învâртеbeau peste tot. Eram prins în praf ca un pește de acvariu în bulele de aer. Musafirul meu continua să dea la o parte draperiile și să trezească praful adormit de un secol întreg.

— Tu? am spus.

— Da, răspunse Rinaldo Cantabile. Eu sunt. Mă credeai la gherlă?

— Acolo te credeam și doream să fii. Și speram. Cum mi-ai dat de urmă și ce dorești?

— Ești supărat pe mine. Okay, recunosc că a fost o scenă neplăcută, dar am venit să te împac.

— Asta-i scopul venirii tale aici? Ei bine, tot ce ai putea face pentru mine ar fi să pleci cum ai venit. Asta aș aprecia cel mai mult.

— Sincer să-ți spun, am venit să-ți fac un bine. Știi, continuă el, când eram. mic, bunică-mea, care stătea pe Taylor Street, când a murit, a fost expusă într-un salon ca ăsta, cu un vagon de flori. Doamne, n-am crezut că o să-mi fie dat să văd o cameră plină de troace din astea! Dar trebuie să ai încredere în Charlie Citrine! Ia te uită numai la frunzele alea de palmier vechi de cincizeci de ani! Și pe scări pute – or tu ești un tip cu pretenții. Dar se vede că-ți

priește. Arăți bine, aș spune chiar mult mai bine. Nu mai ai cercurile alea vinete pe sub ochi, ca la Chicago. Știi ce cred? Jocul ăla cu mingea te obosește prea tare. Ești singur aici?

— Nu. Cu băiețușul Renatei.

— Băiețușul? Și unde-i ea? N-am răspuns nimic.

— Aha, înțeleg, te-a lăsat cu buzele umflate. Ești ruinat și nu-i ea tipul de femeie să stea într-o pensiune soioasă ca asta. S-a încurcat cu altul și te-a lăsat pe post de dădacă? Ești ceea ce englezii numesc femeie la copil. Asta-i grozav! Și ce-i cu doliul de la braț?

— Aici trec drept văduv.

— Ești un impostor! exclamă Cantabile, dar îmi place treaba.

— Nu văd ce altceva aș fi putut face.

— N-am să te trădez. Găsesc că-i grozav. Nu-mi pot imagina cum reușești să te vâri în asemenea situații. Ești un tip superinteligent, cultivat, prieten al poeziei, tu însuși un fel de poet. Dar ca să faci pe văduvul într-o cloacă împrăștiată ca asta e o farsă care poate să țină cel mult două zile - or, la tine ține de două luni. Asta nu înțeleg. Doar ești un tip plin de viață. Ții minte când tu și cu mine am mers pe vârfuri pe un podeț de scânduri, cocoțat pe zgârie-norul ăla, la etajul șaiszeci, pe un vânt puternic? A fost ceva, nu? Sincer, nu te credeam în stare.

— Eram intimidat.

— Dar ai făcut față situației. Vreau să-ți spun însă ceva mai serios - tu și cu poetul ăla, Fleisher, formați într-adevăr o echipă de mare-calitate.

— Când ai ieșit din închisoare?

— G: unești? Dar când am intrat la închisoare? Se vede că nu-ți cunoști orașul. Orice fetiță aflată la prima comuniune știe mai multe decât tine, cu toate cărțile și premiile tale.

— *Probabil că ai avut un avocat deștept.*

— *Acum nu se mai poartă condamnări. Tribunalele nu mai cred în ele. Judecătorii au înțeles că niciun om realist și sănătos la minte nu se plimbă prin Chicago fără spate asigurat.*

Da, iată-l! A venit ca un fel de torent, de parcă vântul favorabil care-i împinsese avionul intrase și în el. Era înalt, exuberant, ostentativ, și-ți comunica aceeași senzație de nelimitată imensitate, de primejdii la pândă, de instabilitate, aș spune.

— *Am sosit chiar acum de la Paris, mă informă cu figura lui palidă, părul negru și o expresie de fericire pe față.*

Ochii primejdioși îi licăreau pe sub sprâncenele îmbinate în lamă de pumnal, iar nasul lui era alb și bulbucată la vârf.

— *Te pricepi la cravate? Ce părere ai de asta pe care-am cumpărat-o pe Rue de Rivoli?*

Era îmbrăcat cu o strălucitoare eleganță, într-un costum de stofă groasă, cu dungi în diagonală, reliefate, și purta pantofi negri din piele de șopârlă. Râdea, și filamente nervoase îi zvâcneau la tâmplă și în obraji. Nu cunoștea decât două stări de spirit: cea de veselie și cea de furie neagră.

— *M-ai descoperit prin Szathmar?*

— *Szathmar? Asta, dacă ar putea să te vâre într-un cărucior, te-ar vinde cu felia pe Maxwell Street.*

— *În felul lui, Szathmar e un băiat bun. Uneori vorbesc cu asprime despre el, dar de fapt mi-e drag, știi. Toată istoria aia despre fata cleptomană a fost o scorneală de-a ta.*

— *Ei, și ce dacă? Ar fi putut la fel de bine să fie și adevărat. Nu, n-am căpătat adresa ta de la Szathmar. Lucy a luat-o de la văduva lui Humboldt. I-a telefonat la Belgrad*

ca să verifice niște date. Teza ei e aproape gata.

— E foarte stăruitoare.

— Ar trebui să-i citești dizertația.

— Niciodată.

— De ce nu? (Cantabile părea ofensat.) E o fată deșteaptă. Ai avea chiar de învățat câte ceva de la ea.

— Posibil.

— Dar nu vrei să mai auzi nimic despre amicul tău, așa-i?

— Cam așa ceva.

— De ce, pentru că a dat chix - pentru că a eșuat? Individul ăsta măreț și grozav, care putea de talent, s-a dărâmat, n-a ieșit din el decât un nenorocit de ratat, nebun și trântor, așadar, gata cu el!

Refuzam să răspund. Nu vedeam de ce aș fi discutat asemenea subiect cu Cantabile.

— Ce-ai zice dacă te-aș înștiința că prietenul tău Humboldt a dat lovitura din mormânt? Eu singur am stat de vorbă cu femeia aia, Kathleen. Au fost câteva chestiuni pe care trebuia să le clarific cu ea, pentru că m-am gândit că e persoana cea mai indicată să-mi dea răspunsurile, întâmplător, ține grozav la tine. În ea ai o adevărată prietenă.

— Și ce-i cu lovitura din mormânt? Ce-ai discutat cu ea?

— Despre un anumit scenariu de film. Cel pe care ni l-ai povestit, lui Polly și mie, în apartamentul tău, înainte de Crăciun.

— Cu Polul Nord? Amundsen, Nobile și Caldofredo?

— De Caldofredo vorbesc. Caldofredo. Tu l-ai scris? Sau Humboldt? Sau amândoi?

— L-am făcut împreună. O glumă de prost gust. O trăsnaie. Puerilă.

— Charlie, ascultă-mă, tu și cu mine trebuie să facem

o înțelegere preliminară, un acord între noi doi. Mi-am și luat o anumită responsabilitate, am avansat bani și am făcut unele eforturi, unele aranjamente. Am dreptul la un procent de cel puțin zece la sută.

— Peste câteva minute am să te întreb despre ce dracu' vorbești. Dar mai întâi povestește-mi despre Stronson. Ce s-a întâmplat cu el?

— Lasă-l pe Stronson în plata Domnului. Uită-l pe Stronson! După care, Cantabile urlă: Dă-l în pizda mă-sii pe Stronson!

Aceste cuvinte cred că au fost auzite în toată pensiunea. În urma răcnutului, capul i se scutură de câteva ori, parcă din cauza vibrațiilor sau a reculului. Dar pe urmă își reveni, își trase manșetele cămășii de sub mânecile hainei, și vorbi pe cu totul alt ton:

— Ah, Stronson! A fost tămbălău mare în biroul lui, stârnit de victimele escrocate. Dar el nu era de față. Cred că-ți dai seama ce-l înnebunea. A pierdut o mulțime de bani ai Mafiei. Așa că a încăput pe mâna lor. Era obligat să facă tot ce-i cereau. Acum vreo lună i-au cerut să achite datoria. Ai citit despre spargerea de la Fraxo din Chicago? Nu? A fost o lovitură senzațională. Și cine a luat apoi avionul spre Costa Rica cu o geantă plină, o valiză mare care plesnea de dolari meniți să fie puși deoparte?

— L-au prins pe Stronson?

— Poliția costaricană l-a băgat la închisoare. Și acum zace închis. Charlie, poți dovedi că tu ai scris chestia aia cu Caldofredo? Asta am întrebat-o pe Kathleen. Ai vreo dovadă?

— Cred că da.

— Dar vrei să știi de ce. Dintr-o cauză ciudată, Charlie, și n-o să-ți vină să crezi. Oricum, tu și cu mine trebuie să ajungem la o înțelegere înainte de a-ți explica eu cum stau lucrurile. E o chestie complicată. Dar am luat-

o eu în mână. Am făcut un plan. Am oameni care mă susțin. Și am făcut totul în primul rând din prietenie. Hai, aruncă-ți privirea pe asta.

Am pregătit o hârtie pe care vreau s-o semnezi. Și îmi puse un document în față. Nu te grăbi, mă povățui.

— Țasta-i un contract în toată regula. Nu suport să citeșc chestiile astea. Ce vrei de la mine, Cantabile? În viața mea n-am citit un contract.

— Și totuși le-ai semnat, nu? Cu sutele. Semnează-l și pe ăsta.

— Dumnezeuule! Cantabile, te-ai întors ca să mă hărțuiești? Începusem să mă simt atât de bine la Madrid. Și mult mai calm. Și mult mai puternic. Și iată-te, dintr-odată!

— Charlie, când te pornești nu te mai poate opri nimeni, încearcă să te stăpânești. Am venit aici ca să-ți fac un mare serviciu, ce dracu'! N-ai încredere în mine?

— Von Humboldt Fleisher mi-a pus odată aceeași întrebare și i-am răspuns: „Aș putea avea încredere în Golistream, sau în Polul Sud, sau în orbita lunii?”

— Charles (mi se adresa formal, ca să mă calmeze), ce motiv ai să te enervezi în halul ăsta? în primul rând, e un contract privind doar scenariul. Prevede pentru mine comisionul obișnuit al unui agent – zece la sută din suma de ba/ă de cincizeci de mii de dolari, cincisprezece la sută la următoarele douăzeci și cinci de mii, și douăzeci la sută din ce întrece, până la plafonul de o sută cincizeci de mii. Așa încât, oricum ai suci-o, cu mai mult de douăzeci de mii tot nu mă aleg. Ei ce, e o sumă atât de colosală? O fac mai mult de dragul tău și de dragul senzației, mă, cap de lemn! Mare lucru ai de pierdut! Nu ești decât o amărâtă de bonă la copii într-o pensiune spaniolă!...

În ultimele săptămâni fusesem foarte departe de lume, privind-o de la o considerabilă altitudine și destul de

ciudat. Și acest Cantabile, cu nasul lui alb, ultranervos, băgăcios, furtunos, mă readusese în lume sută la sută.

I-am răspuns:

— Rinaldo, o clipă m-am bucurat că te văd. Mi-au plăcut întotdeauna oamenii care știu ce vor și acționează curajos. Dar am fericirea de a te înștiința că nu semnez nicio hârtie.

— Nu vrei nici măcar să o citești?

— Categorie nu.

— Dacă aș fi un păcătos, aș întinde-o și te-aș lăsa să pierzi o avere, animal târător ce ești. Haide atunci să stabilim o înțelegere verbală. Te vir într-o treabă de o sută de mii de dolari. Eu organizez totul, și-mi dai un procent de zece la sută.

— Dar din ce?

— Presupun că nu citești Time și Newsweek decât când aștepti la dentist. Rulează acum în lume un film senzațional, cel mai mare succes al anului. Pe Third Avenue coada la bilete se întinde de-a lungul a trei intersecții, și același lucru se întâmplă și la Londra și la Paris. Și știi care-i numele acestei bombe? Se numește Caldofreddo, și filmul e bazat pe scenariul scris de tine împreună cu Humboldt. O să aducă milioane.

— Și e același? Ești sigur?

— Am fost să-l văd cu Polly la New York și amândoi ne-am amintit ce ne-ai povestit tu la Chicago. Nu-i nevoie să mă crezi pe cuvânt, n-ai decât să te duci să-l vezi.

— Rulează la Madrid?

— Nu; va trebui să vii cu mine la Paris.

— Mă rog, într-adevăr numele pe care l-am dat noi protagonistului e Caldofreddo. E și aici unicul supraviețuitor în urma prăbușirii dirijabilului lui Umberto Nobile în Arctica?

— Și mănâncă un om. Demascat drept canibal. Se

întoarce în satul lui din Sicilia. Vânzător de înghețată. Toți copiii din sat îl iubesc.

— *Vrei să spui că cineva a scos ceva din dobitocia aia?*

Cantabile se porni să strige:

— *Sunt niște pungași, pungași, pungași! Șnapanii ăia te-au furat ca-n codru. Au făcut un film din ideea ta. Cum dracu' au ajuns la ea?*

— *Mă rog, tot ce știi e că Humboldt a dat schița de scenariu unuia pe care-l cheamă Otto Klinsky, de la R.C.A. Avea el o idee că ar putea ajunge la frizerul lui sir Laurence Olivier prin ruda unei femei de serviciu care era mama unei prietene a doamnei Klinsky. A ajuns într-adevăr la Olivier? El joacă rolul principal?*

— *Nu, îl joacă alt englez, unul în genul lui Charles Laughton sau al lui Ustinov. Charlie, e un film extraordinar. Și, ascultă-mă, Charlie, dacă-ți poți dovedi paternitatea asupra scenariului, le-ai tăiat craca. Le-am spus, știi, c-am să-i măcelăresc. Praf îi fac și le arunc mațele-n gărlă!*

— *Când e vorba de amenințări, nu te-ntrece nimeni.*

— *Ei, a trebuit să le vâr un morcov, ca să evit o poveste lungă prin tribunale. Trebuie să ajungem la o înțelegere rapidă. Ce fel de dovezi ai?*

— *Humboldt și-a expediat lui însuși o copie după scenariu, într-un plic recomandat. Plicul n-a fost niciodată deschis.*

— *Și-l ai*

— *Da, l-am găsit printre hârtiile pe care mi le-a lăsat, însoțit de o notă care explică tot.*

— *De ce nu și-a înregistrat drepturile de autor pentru idee?*

— *În cazuri din astea nu există alt mijloc. Dar metoda e perfect legală: Humboldt știa ce face. A avut întotdeauna*

mai mulți avocați decât Casa Albă.

— *Ticăloșii ăștia din cinematografie m-au cam luat de sus. Las că vedem noi. Următoarea mișcare: luăm avionul spre Paris...*

— *Luăm?*

— *Îți avansez banii de cheltuială.*

— *Dar eu nu vreau să plec. Nici n-ar trebui să mă găsesc acum aici. În mod obișnuit după prânz stau în camera mea.*

— *De ce? Pur și simplu zaci?*

— *Stau și mă retrag în mine însumi.*

— *Asta-i o atitudine foarte egocentrică.*

— *Dimpotrivă, încerc să văd și să aud lumea din afară fără să se interpună vreun obstacol dinăuntru; un receptacol gol, și în întregime tăcut.*

— *Și la ce-ți ajută?*

— *Mă rog, potrivit manualului, dacă stai perfect liniștit, toate elementele din lumea exterioară, fiecare floare, fiecare animal, fiecare acțiune, o să-ți reveleze taine pe care nici nu le-ai bănuț... ăsta e un citat.*

Se uită la mine cu ochi primejdioși pe sub pumnalul sprâncenelor. Îmi răspunde:

— *Ei, fir-ar să fie, doar n-ai de gând să te transformi într-un zănatec transcendental. N-ai să-mi spui că-ți place să zaci nemișcat?*

— *Îmi place foarte mult.*

— *Vino cu mine la Paris.*

— *Rinaldo, nu vreau să plec la Paris.*

— *Te înfurii unde nu-i cazul și rămâi pasiv unde nu-i cazul. La tine totul e cu susu-n jos. Vii cu mine la Paris ca să vezi filmul ăla. N-o să-ți ia decât o zi sau două. Poți să stai la Georges V sau la Meurice. Asta o să dea greutate cazului nostru. Am angajat doi avocați buni, unul franțuz și unul american. Va trebui să deschidem plicul sigilat în fața*

unor martori sub jurământ. Poate c-ar trebui s-o facem la ambasada S.U.A., în fața atașatului comercial și a atașatului militar. Așa că, Charlie, du-te și fă-ți valiza. Avem un avion peste două ore.

— Nu cred că voi pleca. E adevărat că am sărăcit, dar fără bani m-am simțit mult mai bine decât atunci când i-am avut. Și-apoi, nu vreau să părăsesc copilul.

— Nu te purta cu copilul ăsta ca o bunicuță.

— Și, oricum, Parisul nu-mi place.

— Nu-ți place Parisul? Dar ce ai împotriva Parisului?

— O prejudecată. Pentru mine Parisul e un oraș-fantomă.

— Ți-ai pierdut mințile. Ar trebui să vezi pe Champs-Élysées cozile de oameni care așteaptă să intre la Caldofreddo. Și asta-i realizarea ta. Asemenea privești ți-ar da o senzație de forță tainică - o mare plăcere. Știu că ești supărat pe franțuji că te-au făcut un cavaler caraghios, și-ai luat asta drept o insultă. Sau poate că-i urăști din cauza atitudinii lor față de Israel? Sau din cauza atitudinii din războiul trecut?

— Nu fi absurd.

— Când încerc să ghicesc gândurile tale trebuie să recurg la absurd. Altfel mi-ar trebui un milion de ani ca să înțeleg de ce Parisul e un oraș-fantomă pentru tine. Oare consilierii municipali din Chicago s-ar retrage într-un oraș-fantomă ca să-și cheltuiască veniturile frauduloase? Hai, Charlie, diseară mâncăm rață înăbușită la Tour d'Argent.

— Nu, mâncarea asta îmi face rău la stomac.

— Bun, atunci dă-mi materialul să-l duc eu - plicul pe care Humboldt și l-a trimis singur.

— Nu, Cantabile, nici asta nu ține.

— De ce nu?

— Pentru că nu ești un om de încredere. Totuși, mai am o copie. Pe asta pot să ți-o dau. Și sunt gata să scriu și-

o scrisoare. O scrisoare autenticată la notariat.

— *Nu se înghite.*

— *Dacă prietenii tăi vor să vadă originalul, n-au decât să vină aici, la Madrid.*

— *Faci să crape fierea-n mine, ți-pă Cantabile, îmi pierd răbdarea!*

Arzând de furie, mă străpungea cu privirea. Apoi făcu un efort de a redeveni rezonabil.

— *Humboldt mai are parcă ceva rude, nu? Am întrebat-o pe Kathleen. Mai există un unchi în Coney Island.*

Uitasem de Waldemar Wald. Bietul bătrân, și el trăia într-o odăiță dosnică, în mirosuri de bucătărie. Trebuia salvat din azilul de bătrâni.

— *Ai dreptate, mai există un unchi, am spus.*

— *Și ce-i cu partea lui? Îl lipsești de ea, numai pentru că ție ți-a cășunat o toană împotriva Parisului? Poți plăti o fată să stea cu copilul. Charlie, e o afacere de mari proporții.*

— *Da, poate că totuși o să plec.*

— *Ei, așa mai vii de-acasă.*

— *Mă duc să-mi aduc valiza.*

Așadar, am luat avionul spre Paris, în aceeași seară, Cantabile și cu mine ne aflam pe Champs-Élysées, așteptând să cumpărăm bilete la marele cinematograful de lângă Rue Marbeuf. Vremea era proastă chiar și pentru Paris. Lapoviță. Eram îmbrăcat subțire și mi-am dat seama că tălpile pantofilor mei erau foarte uzate și umezeala îmi pătrundea la picioare. Coada era compactă, tinerii aflați în mulțime se veseleau, dar Cantabile și cu mine eram amândoi nemulțumiți. Plicul sigilat al lui Humboldt fusese depozitat într-unul din seifurile hotelului și eu luasem plăcuța cu numărul. Rinaldo se certase cu mine pentru posesia acelui disc de metal. Îl dorea în buzunarul lui, ca o

dovadă că era reprezentantul meu de încredere.

— Dă-mi-l mie, îmi spuse.

— Nu. De ce să ți-l dau?

— Pentru că-i natural să am eu grijă de el. Asta-i ceva ce ține de domeniul meu.

— O să am eu grijă de el.

— O să-ți scoți batista din buzunar și o să-ți cadă numărul pe jos. Habar n-ai ce faci. Ești distrat.

— Îl țin eu.

— Așa te-ai ambiționat și cu contractul. Nici măcar n-ai vrut să-l citești.

Zloata îmi biciuia pălăria și umerii, îmi dis plăcea intens mirosul țigărilor franțuzești. Deasupra capetelor noastre, în lumină, se înălțau afișe imense cu Otway în rolul lui Caldofreddo și cu actrița italiană Silvia Sottotutti, sau așa ceva, care juca rolul fiicei lui. Într-un fel, Cantabile avea dreptate, era o experiență curioasă să te știi sursa necunoscută a acestei atracții publice și să îngheți în zloată - îți dădea senzația că ești o prezență fantomatică. După două luni de virtuală sihăstrie la Madrid, faptul că mă aflam aici, în ceața și iluminarea de pe Champs-Élysées, sub rafalele înghețate, părea un fel de reîntoarcere la un viciu vechi. Pe aeroportul din Madrid luasem un exemplar din Jurnalul intim al lui Baudelaire, ca să-l citesc în avion și să mă izolez de conversația frenetică a lui Cantabile. Și am găsit în Baudelaire următorul sfat curios: „Ori de câte ori primești vreo scrisoare de la un creditor, scrie cincizeci de rânduri despre un subiect extraterestru și te vei simți izbăvit”. Voia să spună că la vie quotidienne te dă afară de pe glob, dar avea și o implicație mai adâncă, anume că viața reală curge între aici și acolo. Viața reală constituie o legătură între aici și acolo. Cantabile, care era mie în sută aici, confirma acest lucru. Și acționa în conformitate. Era furios pe mine din cauza numărului de la seif. S-a ciorovăit

cu plasatoarea care ne-a condus la locuri. Femeii îi sărise țandăra din cauza bacșișului meschin pe care i-l dăduse. I-a luat mâna și i-a trântit moneda la loc în palmă.

— Cățea! a răcnit Cantabile și a dat să fugă după ea pe culoarul dintre scaune.

L-am prins de braț și i-am spus:

— Potolește-te!

Iată-mă din nou în mijlocul unui public francez. Anul trecut în aprilie fusesem împreună cu Renata chiar în sala asta. De fapt, anul 1955 îl petrecusem la Paris. Dar îmi dădusem repede seama că nu e un loc pentru mine. Aveam nevoie de mai multă căldură din partea oamenilor decât poate dobândi un străin la Paris, mai ales că mă aflam în perioada când sufeream în urma morții lui Demmie. Oricum, nu era acum momentul să mă gândesc la asemenea lucruri, începea filmul. Cantabile îmi spuse:

— Pipăie-ți buzunarul, asigură-te că mai ai numărul. Dacă-l pierzi, ne ia dracu'.

— E aici. Liniștește-te, băiete.

— Dă-mi-l mie! Lasă-mă să-mi tihnească filmul! Nu i-am dat nicio atenție. Apoi începu filmul, cu mari bubuieli de muzică. Debuta cu instantanee din anii douăzeci, filmate în maniera vechilor jurnale de actualități - prima cucerire a Polului Nord de către Amundsen și Umberto Nobile, care au zburat într-un dirijabil din Scandinavia în Alaska. Partea aceasta era jucată de niște excelenți comici, foarte stilați. Mă simțeam extrem de mulțumit. Erau delicioși. Se vedea Papa binecuvântând expediția, și Mussolini ținând discursuri bombastice din balcon. Rivalitatea dintre Amundsen și Nobile degenera în ostilitate. Când o fetiță îi oferi un buchet de flori lui Amundsen, Nobile i-l smulse din mină; Amundsen dădea ordine, și Nobile le contramanda, în nava aeriană, norvegienii se ciondăneau cu italienii. Treptat, îndărătul

stilului „Timpul merge înainte” în care erau prezentate evenimentele, recunoștea prezența bătrânului Caldofreddo, aflat acum în vechiul său sat sicilian. Aceste flashbackuri erau suprapuse asupra existenței cotidiene a blajinului bătrân, vânzătorul de înghețată iubit de toți copiii, afectuosul părinte al Silviei Sottotutti. În tinerețea lui, Caldofreddo luase parte la două expediții polare ale lui Nobile. Cea de-a treia, de sub comanda unică a lui Nobile, s-a încheiat cu un dezastru. Dirijabilul s-a prăbușit în Marea Arctică. Membrii echipajului au fost zvârliți pe banchize de gheață. Interceptând prin radio semnalele lansate de supraviețuitori, spărgătorul de gheață rusesc Krassin vine să-i salveze. Amundsen primește o telegramă care-i anunță dezastrul, în timp ce bea vârtos la un banchet. Potrivit spuselor lui Humboldt, care deținea informații particulare în orice domeniu vrei, Amundsen a fost un bețiv și jumătate. Pe dată anunță că va organiza o expediție pentru salvarea lui Nobile, întregul film se desfășura întocmai cum îl schițasem noi la Princeton cu ani și ani în urmă. Amundsen închiriază un avion.

Se ceartă violent cu pilotul francez, care-l avertizează că aparatul este primejdios de încărcat. Îi poruncește să pornească. Se prăbușesc în mare. Am fost șocat văzând cât de comic fusese interpretat dezastrul, îmi aduceam aminte că Humboldt și cu mine nu căzuserăm de acord asupra acestui punct. El insistase că trebuie să fie extrem de hazos. Așa și era. Avionul s-a scufundat. Mii de oameni se prăpădeau de râs. Mă întrebam cum i-ar fi plăcut lui Humboldt scena. Următoarea porțiune de film îmi aparținea întru totul. Eu am compus partea cu căutarea supraviețuitorilor și am scris scenele în care salvatul Caldofreddo se dezlănțuie ca un nebun pe bordul vasului Krassin. Păcatul de a fi mâncat carne de om îi apăsă prea greu conștiința. Spre uimirea echipajului

rusesc, înnebunește și delirează. Despică o masă cu un satir, încearcă să bea apă clocotită, se dă cu capul de pereți. Marinarii se luptă cu el și-l doboară. Medicul vasului, bănuitor, îi golește stomacul cu o pompă și descoperă la microscop țesuturi omenesti.

Urmăream toate acestea într-o stare de euforie. Erau ale mele! Totul încolțise în capul meu, la Princeton, în New Jersey, cu douăzeci de ani în urmă. Nu era o realizare de seamă. Nu stârnea dangăte de clopot în universul îndepărtat. Nu lichida brutalitatea, lipsa de omenie, nu clarifica mare lucru, nu prevenea nimic. Și totuși avea ceva. Plăcea la sute de mii, la milioane de spectatori. Desigur, fusese ingenios regizat, iar George Otway, în rolul lui Caldofredo, realiza o adevărată creație. Acest Otway, un englez de treizeci și ceva de ani, semăna tare cu Humboldt. În momentul când l-am văzut izbindu-se de pereții cabinei, întocmai ca maimuțele înnebunite de la menajerie, care se lovesc de gratii cu o indiferență ce-ți rupe inimă, m-a săgetat gândul că așa s-o fi luptat și Humboldt cu polițiștii când l-au dus la Bellevue. Ah, bietul om, bietul Humboldt, zvârcolindu-se furios plângând urlând. Florile lui se veștejiseră în boboc. Culoarele nu se iviseră niciodată la lumină, putreziseră în pieptul lui. Și asemănarea dintre Otway întemnițat în cabină și Humboldt era atât de tulburătoare, încât am început să plâng. Întreaga sală se cutremura de veselie și țipa de râs, iar eu sughițam de plâns. Cantabile mi-a spus la ureche:

— Ce zici de film, hai? Nu ți-am spus? Până și tu râzi cu lacrimi.

Da, și acum Humboldt zăcea undeva, iar sufletul lui se afla în alt ungher al creației, acolo unde sufletele așteaptă sprijinul pe care noi, cei de pe pământ, li-l putem trimite, așa cum trimitem grâu în Bangladesh. Vai de noi cei născuți cu milioanele, cu miliardele, ca bășicuțele

dintr-o băutură efervescentă! Am avut o amețitoare viziune universală a lumii celor vii și a celor morți, a umanității fie prăpădindu-se de râs în timp ce pe ecrane rulează comedii despre mâncători de oameni, fie pierind în uriașele valuri ale morții, în flăcări și războaie, pe continente lihnite de foame. Și apoi am avut o viziune parțială a unui zbor orb prin beznă, și a unei coborâri bruște asupra unei metropole. Sclipea jos, în depărtare, ca niște picuri de gheață, încercam să ghicesc dacă aterizam sau zburam mai departe. Zburam mai departe.

— *Se ține de scenariul vostru? îl folosesc? mă întrebă Cantabile.*

— *Da. Și o fac foarte bine. Au mai adăugat o mulțime de idei ale lor.*

— *Nu te mai arăta atât de entuziasmat. Măine te vreau într-o dispoziție belicoasă.*

Decorul se schimbase acum, înfățișând orășelul sicilian unde nimeni nu avea habar de păcatul săvârșit de Caldofreddo și unde acesta trecea drept un bătrânel cumsecade care cânta în fanfara locală. Când l-am ascultat cântând la trompetă, mi-am dat seama că exista o importantă semnificație în contrastul dintre acordurile lui și teribila complexitate modernă a situației sale. Ferice de omul care nu are de spus sau de cântat nimic mai mult decât acele melodii simple! Oare or fi existând și astfel de oameni? Pe de altă parte era deconcertant să vezi, când Otway își umfla obrazii să sufle în trompetă, o față atât de asemănătoare cu a lui Humboldt. Și din moment ce Humboldt intrase în film, m-am căutat și pe mine. Mi-am spus că ceva din și ren mea ar putea fi recunoscut în fiica lui Caldofreddo, interpretată de Silvia Sottotutti. Personalitatea ei exprima un soi de bunăvoie dureroasă, de veselă anxietate de care socoteam că dau și eu dovadă. Nu-mi plăcea actorul care-l juca pe logodnicul ei, un tip cu

picioare scurte, fălci solide, față turtită și frunte teșită. Poate că-l identificam cu Flonzaley. Odată ne urmărise un individ, pe mine și pe Renata, la o expoziție de mobilă, și cred că era Flonzaley. Interceptasem semnale schimbate între cei doi... întâmplător, începusem acum să-mi spun că, în calitate de doamnă Flonzaley, Renata va avea o foarte limitată viață mondenă la Chicago. Nu văd cui i-ar face plăcere să invite la masă un cioclu, decât poate altui cioclu. Ca să se elibereze de acest stigmat al profesiei, va trebui să călătorească foarte mult, dar chiar și într-o croazieră pe Marea Caraibilor, la masa căpitanului de vas, vor trebui să spere și să se roage ca nu cumva să se ivească vreun concetățean care să întrebe: „Nu sunteți dumneavoastră domnul Flonzaley de la Pompe Funebre Flonzaley?”. Și în felul acesta fericirea Renatei va fi știrbită, după cum, pentru Caldofreddo, splendoarea cerului sicilian era întunecată de neagra sa faptă din Arctica. Simțeam acest lucru până și în felul cum cânta la trompetă. Părea să existe în trompeta sa o anumită notă care, când era atinsă, îl împungea drept în inimă.

Iată-l acum pe jurnalistul scandinav venind în orașel ca să se documenteze pentru o carte despre Amundsen și Nobile. Dă de urma sărmanului Caldofreddo și începe să-l terorizeze. Bătrânul îi spune: „Faci o confuzie. Nu sunt acela”. „Ba dumneata ești!” răspunde jurnalistul. E unul dintre acei tineri emancipați din nordul Europei, care au exclus rușinea și amărăciunea din inima omenească, un exemplar turnat într-un tipar excelent. Cei doi bărbați au o discuție pe o costișă de munte. Caldofreddo îl imploră să plece și să-l lase în pace. Când ziaristul refuză, bătrânul face o criză de nebunie similară cu cea de pe bordul vasului Krassin. Dar aceasta de acum, ivită cu patruzeci de ani mai târziu, nu e decât o exaltare de om bătrân. Conține o forță și un zbucium mai mult sufletesc decât trupesc, în

acest acces de implorare și furie, slăbiciune și disperare diabolică, Otway era pur și simplu extraordinar.

— *Așa ai văzut scena asta în piesa ta? mă întreabă Cantabile.*

— *Mai mult sau mai puțin.*

— *Dă-mi plăcuța cu numărul, îmi zise.*

Și își vârî mâna în buzunarul meu. Mi-am dat seama că se găsea sub influența accesului lui Caldofreddo. Îl impresionase atât de puternic, încât își pierduse capul. Mai mult ca să mă apăr decât ca să păstrez discul de metal, i-am înșfăcat brațul.

— *Cantabile, scoate-ți mâna din buzunarul meu!*

— *Plăcuța trebuie să stea la mine. Tu ești iresponsabil. Un bărbat călărit de muieri. Nu ești în toate mințile!*

Începusem să ne luptăm. Nu puteam vedea ce face nebunul de pe pânză din cauza nebunului care se năpustise asupra mea. Așa cum spune unul dintre autorii mei, diferența dintre cuvintele „comandă” și „convinge” este diferența dintre dictatură și democrație. Iată, aveam de-a face cu un om dement, pentru că niciodată nu trebuise să se autoconvingă de nimic. Brusc, faptul de a fi gândit acest lucru mă supăra la fel de tare ca și îmbrânceala cu Cantabile. Obiceiul meu de a teoretiza avea să mă ducă la îndobitocire. Ca atunci când Cantabile mă amenințase cu bâtele alea de baseball și începusem să meditez la lupii lui Lorenz sau la plevușcă, ori când m-a împins cu sila să-l asist într-un closet și eu m-am gândit la... Toate întâmplările din viața mea erau tălmăcite în gândire, iar gândurile informau apoi împotriva-mi. Contorsionările astea intelectuale or să mă ucidă.

În spatele nostru, spectatorii începură să strige: „Dispute! Bagarre! Emmerdeurs!” Urlau: „Dehors...!” sau: „Flanquez-les à la porte!” 1

— *Ăștia cheamă portarul ca să ne dea afară, bă, nebunule! i-am spus.*

Cantabile își scoase mâna din buzunarul meu și ne îndreptarăm din nou atenția spre ecran, la timp ca să vedem un bolovan desprins de Caldofreddo rostogolindu-se pe coasta muntelui spre jurnalistul care urcase în mașina sa Volvo, în timp ce bătrânul, îngrozit de propriul său gest, striga ca să-și avertizeze victima, și apoi cădea în genunchi mulțumind Madonei că-l cruțase pe scandinav. După această încercare de asasinat, Caldofreddo face o confesiune publică în piața orașelului, în cele din urmă este audiat de un juriu alcătuit din concetățenii săi, în ruinele unui vechi teatru grec aflat pe o colină. Filmul se termină cu un cor de iertare și împăcare – exact cum ar fi dorit Humboldt, care avea în minte Oedip la Colona.

Când se aprinseră luminile și Cantabile se pregăti să iasă prin culoarul cel mai apropiat, eu m-am îndreptat spre culoarul opus. M-a ajuns pe Champs-Élysées, spunându-mi:

— *Nu fi supărat pe mine, Charlie. Fac parte din rasa câinilor de pază, și trebuie să păzesc lucruri ca plăcuța aia. Dacă te atacă și te doboară careva? În cazul acesta, cine ar ști măcar în ce cutie a fost închis plicul? Și mâine se strâng cinci oameni ca să cerceteze dovezile. E drept, sunt un tip nervos. Pur și simplu vreau ca totul să meargă bine. Iar tu ai fost atât de traumatizat de târfa aia, încât ești de o sută de ori mai cu capul în nori decât erai la Chicago.*

1. Ceartă! încăierare! Scandalagii! Afară... Dați-i afară! (fr.)

La asta m-am gândit când am spus că ești călărit de muieri. Ia zi, ce-ar fi să agățăm două. franțuzoaice? Tratez eu cu ele. Refă-ți puțin personalitatea.

— *Eu unul mă duc să mă culc.*

— *Nu încerc decât să te împac. Știu că-i greu pentru cineva ca tine să împartă planeta cu indivizi de teapa mea.*

Ei, hai să bem ceva pe chestia asta! Ești răscolit și întors pe dos.

Dar, de fapt, nu eram deloc întors pe dos. O zi activă, plină, chiar dacă e plină de nonsensuri, mă compensează pentru zilele în care simt că am rămas dator, și-mi satisface conștiința. După patru pahare de Calvados, luete la barul hotelului, m-am dus la culcare și am dormit tun.

Dimineața ne-am întâlnit cu Maître Furet și cu avocatul american, un tip colosal de agresiv pe nume Barbash, exact genul de reprezentant juridic pe care l-ar fi putut alege Cantabile. Acesta din urmă era profund satisfăcut. Promisese să mă livreze pe mine împreună cu dovezile – acum înțelegeam de ce îl apucaseră toate furiile în legătură cu plăcuța cu numărul de depozitare – și iată că înfățișase totul, conform prevederilor, frumos coordonat. Producătorii filmului Caldofreddo aflaseră că numitul Charles Citrine, autor al unei piese jucate pe Broadway, Von Trenck, ulterior ecranizată într-un film de succes, reclamasese că ar fi autorul originalului pe care se baza succesul lor de răsunet mondial. Trimiseseră doi tipi, absolvenți ai secției economice de la Harvard, să trateze cu noi. Bietul Stronson, aflat acum în închisoare la Miami, fusese la kilometri depărtare de imaginea Harvard. Cei doi tineri, curat îmbrăcați, cu vorbire frumoasă, informați, moderați, cheli cu desăvârșire, foarte fermi, așteptau în biroul lui Barbash.

— Dumneavoastră, domnilor, aveți deplină împuternicire de a trata? întrebă Barbash.

— Ultimul cuvânt îl vor avea șefii noștri.

— Atunci să vină șefii, tipii cu putere, strigă Cantabile. Ce ne faceți să ne pierdem vremea?

— Calm, calm, îl potoli Barbash.

— Citrine e un tip mai important decât împuțiii voștri de șefi, continuă Cantabile să țipe. E un om de vază

în domeniul lui, distins cu premiul Pulitzer și clievalier al Legiunii de Onoare, prieten al răposatului președinte Kennedy, și al răposatului senator Kennedy, și al răposatului Von Humboldt Fleisher, poetul, cu care a și colaborat. Așa că nu ne înșirați nouă verzi și uscate! Domnul Citrine se ocupă acum cu o importantă muncă de cercetare la Madrid. Și dacă dânsul a putut să-și facă timp să vină până aici, atunci să facă bine să poftească și greșoșii voștri de șefi. Domnul Citrine nu va încerca să tragă foloase de pe urma poziției lui. Dar eu, da. Dacă nu vreți să ne întâlnim la tribunal, atunci faceți lucrurile cum trebuie!

Faptul că rostise o amenințare părea să-l fi ușurat în chip miraculos. Buzele lui (arareori liniștite) se lungiră într-un surâs tăcut când unul dintre tineri răspunse:

— Toată lumea a auzit de domnul Citrine.

Barbash reuși în sfârșit să preia conducerea discuțiilor. Toată problema lui, desigur, era să-l potolească pe Cantabile.

— Faptele sunt următoarele: domnul Citrine și prietenul său domnul Fleisher au scris scenariul acestui film în urmă cu ani, în 1952. Suntem pregătiți să dovedim acest lucru. Domnul Fleisher și-a expediat singur prin poștă, cu aviz recomandat, o copie după scenariu, în ianuarie 1960. Deținem aici dovada, într-un plic sigilat, timbrat și înregistrat.

— Hai să mergem la ambasada S.U.A. și să-l deschidem de față cu martori, strigă Cantabile. Și să-și miște și șefii fundurile până-n Place de la Concorde!

— Ați văzut filmul Caldofredo? mă întrebă Barbash.

— L-am văzut aseară. Domnul Otway are o creație foarte frumoasă.

— Și seamănă cu originalul scris de dumneavoastră și de domnul Fleisher?

Abia acum am descoperit că într-un colț al biroului se afla o stenodactilografă, la măsura ei, înregistrând toată această conversație. Fantome ale biroului lui Urbanovich! Am devenit brusc Citrine martorul.

— *Este unica sursă pe care ar fi putut-o avea, am răspuns.*

— *Și cum au pus ăia mâna pe ea? Au furat-o, interveni Cantabile. Am putea să intentăm un proce. de plagiat.*

În timp ce plicul sigilat trecea din mână în mină, spre a fi examinat, am simțit un junghi în măruntaie. Dacă distratul, nebunul de Humboldt a umplut plicul cu scrisori, cu facturi vechi, cu cincizeci de rânduri despre un subiect extraterestru?

— *Sunteți convinși că acesta este plicul original, nedesfăcut? întrebă Maître Furet. Va fi consemnat ca atare.*

Tipii de la Harvard încuviințară că lucrul era mai presus de orice îndoială.

După care plicul fu deschis cu un cuțitaș de hârtii. Conținea un manuscris intitulat: „Un original proiect de film. Coautori: Charles Citrine și Von Humboldt Fleisher”.

Pe măsură ce paginile erau trecute din mână în mână, îmi venea și mie inima la loc. Ceea ce trebuia dovedit se dovedise. Nu exista nicio îndoială asupra autenticității manuscrisului. Scenă cu scenă, episod cu episod, filmul urmărea proiectul nostru. Barbash alcătui o depozitie elaborată și detaliată ce urma a fi înregistrată la dosar. Obținuse o copie după scenariul ecranizat. Aproape că nu exista nicio abatere față de proiectul nostru.

Humboldt, binecuvântat fie-i numele, procedase de astă dată ca la carte.

— *Revendicarea e absolut legitimă, spuse Barbash. Autenticitatea scenariului e mai presus de orice îndoială.*

Presupun că sunteți asigurați pentru eventualitatea unor atari cazuri?

— Ce ne pasă nouă? sări Cantabile.

Desigur, exista o poliță de asigurare.

— Nu cred că scenariștii noștri să fi pomenit vreodată de existența vreunei alte surse, remarcă unul dintre tineri.

Numai Cantabile se lăsa transportat de furie. Ar fi dorit să-i vadă pe toți cuprinși de aceeași înfierbântare. Dar pentru oamenii de afaceri, întreaga problemă apărea ca un fapt oarecare. Nu mă așteptasem la atâta răceală și stăpânire de sine. Domnii Furet, Barbash și cei doi absolvenți de la Harvard căzură de acord că trebuiau evitate lungile și costisitoare proceduri judecătorești.

— Și ce-i cu coautorul domnului Citrine?

Deci asta-i tot ce însemna numele lui Von Humboldt Fleisher pentru acești licențiați ai uneia dintre cele mai mari universități ale noastre!

— Mort! am răspuns.

Cuvântul a stârnit reverberații sentimentale doar pentru mine.

— Are moștenitori?

— Unul singur, după câte știu.

— Mă rog, vom expune șefilor noștri situația. La ce cifră v-ați gândit, domnilor?

— La una mare, răspunse Cantabile. Un procentaj din încasările globale.

— Socotesc că suntem îndreptățiți să cerem o evidență a încasărilor, interveni Barbash.

— Domnilor, să fim realiști. Va fi vorba doar de despăgubiri pentru daune morale.

— Ce-i aia daune morale? E vorba de întreg filmul, răcni Cantabile. Vă putem da tuturor la cap.

— Domnule Cantabile, puțin calm, vă rog. Aici e

vorba de o revendicare serioasă, interveni Barbash. Am dori să ascultăm propunerile dumneavoastră, domnilor, dar venind după o matură chibzuință.

— Ar prezenta interes vreo altă idee de scenariu, provenită din aceeași sursă? am întrebat eu.

— Există așa ceva? se interesă unul dintre oamenii de afaceri de la Harvard.

Îmi răspunsese politicos, fără să manifeste nicio surprindere. Nu mă puteam împiedica să nu-i admir stilul. Pe un tip ca ăsta nu-l puteai prinde cu una, cu două.

— Există1? Ai auzit bine că există! Doar ți-am spus, sări iar Cantabile.

— Am aci un al doilea plic sigilat, am continuat. Conține un alt proiect original de film. Apropo, domnul Cantabile nu are nimic de-a face cu acest al doilea scenariu. Participarea sa se limitează la Caldofreddo.

— Să sperăm că ești conștient de ceea ce faci, replică Ronald, furios.

De astă dată, eram perfect conștient.

— Aș dori să-i cer domnului Barbash și lui Maître Furet să mă reprezinte și în această a doua problemă.

— Să ne reprezinte, se repezi Cantabile.

— Să mă reprezinte, am repetat.

— Pe dumneavoastră, domnule Citrine, desigur, sublinie Barbash cu repeziciune.

Nu degeaba pierdusem tone de bani. În sfârșit, îmi însușisem și eu jargonul comercial. Așa cum observase Julius, prin naștere eram doar și eu un Citrine.

— Acest al doilea plic sigilat conține un scenariu provenind din același creier care l-a dat și pe Caldofreddo. Vă rog, domnilor, să-i întrebați pe cei pe care-i reprezentați dacă nu ar dori să arunce o privire asupra acestui scenariu. Tariful meu pentru asemenea privire - luați aminte, doar pentru privire - este de cinci mii de

dolari.

— Asta-i ceea ce cerem, *întări Cantabile*.

Dar nimeni nu-i dădu vreo atenție. Mă simțeam foarte stăpân pe situație. Deci asta înseamnă afaceri. Julius, așa cum am mai spus, îmi cerea mereu să recunosc ceea ce numea el „romantismul afacerilor”. Asta să fi fost celebrul romantism al afacerilor? Dar nu era altceva decât tupeu, rapiditate, nerușinare. Senzația pe care ți-o dădea faptul de a-ți impune interesul tău era meschină, în comparație cu satisfacția pe care ți-o dăruiește contemplarea unei flori, sau un lucru cu adevărat serios, senzația aceasta de acum nu însemna nimic, absolut nimic.

Parisul nu-și prezenta fațeta cea mai atrăgătoare când am pornit cu *Cantabile* de-a lungul Senei. Malul era ca o autostradă. Apa arăta ca o doctorie stătută.

— Ei, ți i-am adus pe tavă. Ți-am promis că te văr într-o afacere bănoasă. Ce mai contează Mercedesul tău pe lângă astea toate? Un vax. Vreau douăzeci la sută.

— Parcă ne-am înțeles cu zece la sută.

— Zece. dacă mă vâri și la celălalt scenariu. Ți-ai zis că mă lucrezi pe la spate, da?

— Am să-i scriu lui Barbash că doresc să ți se plătească un procent de zece la sută. Pentru Caldofreddo.

— Ești nerecunoscător, stăruiești el. După ce că nici nu citești ziarele, mă. ordinarule, și dacă n-aș fi fost eu, toată treaba ar fi trecut pe lângă tine neobservată. Ca și chestia cu Thaxter.

— Care chestie cu Thaxter?

— Vezi? Habar n-ai de nimic. N-am vrut să te mai zgândăresc povestindu-ți despre Thaxter înainte de a fi început tratativele noastre. Nu știi ce i s-a întâmplat lui Thaxter? A fost răpit în Argentina.

— Ce vorbești? De cine, de teroriști? Dar de ce? De ce tocmai Thaxter? l-au făcut vreun rău?

— *America trebuie să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru gangsterii ei. Când e vorba de mafia, măcar înțelegeți ce vor. Dar teroriștii ăștia nu știu nici ei ce și de ce fac. Răpesc și omoară în toată America de Sud fără nicio rațiune. De unde vrei să știu ce le-a cășunat pe Thaxter? Probabil că a făcut-o pe marele grangur. I-au dat voie să trimită o singură scrisoare în care era menționat numele tău. Și habar n-aveai că ți-a apărut numele în presa din lumea întreagă.*

— *Și ce spunea?*

— *Făcea apel la Charles Citrine, istoricul și dramaturgul de faimă internațională, ca să-l ajute. Zicea că ai să garantezi pentru el.*

— *Indivizii ăia nu știu pe ce lume sunt. Sper să nu-i facă vreun rău.*

— *Or să turbeze când or să-și dea seama că-i un impostor.*

— *Nu înțeleg. Cine pretindea că e? Drept cine l-au luat?*

— *În toate țările astea, oamenii-s tare zăpăciți, zise Cantabile.*

— *Ah, vechiul meu prieten Dumwald avea dreptate când spunea ce bine ar fi dacă s-ar amputa emisfera nordică, chiar de la istm, și s-ar lăsa partea sudică s-o pornească de capul ei. Numai că acum sunt multe părți ale pământului unde ar fi binevenită o asemenea tăiere.*

— *Charles, cu cât o să-mi dai mie un comision mai mare, cu atât o să ai mai puțin de dat teroriștilor.*

— *Dar ce, or să pună mâna pe mine? De ce pe mine?*

— *Lasă, ai să vezi că-ți vine rândul, spuse Cantabile.*

Răpirea lui Thaxter de către teroriști și captivitatea lui îmi apăsă inima. Mă durea când mi-l imaginam încuiat într-o pivniță întunecoasă mișunând de șobolani, înfricoșat de tortură, în fond, era un gen de făptură inocentă.

Adevărat, nu puteai spune despre el că-i un om foarte onest, dar toate năzbîtiile lui nu erau decât un fel de delir. Cuprins de un veșnic neastâmpăr, căutând mereu să se afle în treabă, nimerise acum printre niște specimene și mai violent halucinante, care tăiau urechi, puneau bombe în cutii poștale, deturnau avioane și-i măcelăreau pe pasageri. Ultima oară când îmi dădusem osteneala să răsfoiesc un ziar, citisem că o companie petrolieră, după ce plătitise o răscumpărare de zece milioane de dolari, nu obținuse eliberarea unuia dintre conducătorii săi, răpit de teroriști argentinieni.

În acea după-masă i-am scris de la hotel lui Carol Stewart, editorul lui Thaxter. Îi spuneam:

„Înțeleg că Pierre a fost răpit și că în apelul său a menționat numele meu. Firește că aș da tot ce posed ca să-i pot salva viața. Într-un fel foarte caracteristic pentru el, e un om admirabil, la care țin cu adevărat; îi sunt prieten devotat de mai bine de douăzeci de ani. Presupun că ați luat legătura cu Departamentul de Stat și cu ambasada americană din Buenos Aires. În ciuda faptului că am scris cărți cu subiecte politice, nu sunt un om politic. Timp de patruzeci de ani, în cele mai aprige momente de criză a civilizației, am citit ziarele cu conștiinciozitate, dar această lectură conștiincioasă nu mi-a ajutat în niciun fel. Presa nu a putut preveni nimic. Așa că, treptat, am încetat de a mai citi ziarele. Totuși am impresia, și o spun în calitate de observator total obiectiv, că pentru o putere mondială ar trebui să existe o cale de mijloc între diplomația tunului la un capăt și supunerea la acte piraterești, la celălalt. Din acest punct de vedere, delăsarea Statelor Unite este absolut descurajantă. Oare abia acum urmează să ne însușim lecția pe care ne-a dat-o primul război mondial? După Sarajevo, am învățat să nu îngăduim actelor de terorism să dezlanțuie războaie, iar de la Woodrow Wilson

am învățat că națiunile mici au drepturi pe care națiunile mari ar trebui să le respecte. Asta-i, și totuși timp de vreo șase decenii am stat nemișcați și am dat lumii un jalnic exemplu lăsându-ne șantajați.

Dar să ne întoarcem la Thaxter; sunt extrem de îngrijorat de soarta lui. Numai cu trei luni în urmă, aș fi fost în măsură să ofer o răscumpărare de 250.000 de dolari. Dar banii s-au evaporat în urma unui nefericit proces. S-au ivit însă la orizont perspective de noi câștiguri. În curând cred că voi putea oferi zece mii sau chiar douăzeci de mii de dolari, și sunt doritor să pun la bătaie o asemenea sumă. Nu văd însă cum aș putea depăși douăzeci și cinci de mii. Va trebui să avansați dumneavoastră acești bani. Vă voi trimite o notă în conformitate. Poate că se va găsi o modalitate să mi-i restituiți din drepturile de autor ale lui Pierre. Dacă bandiții sud-americieni îi vor da drumul, sunt convins că va scrie o zdrobitoare relatare a peripețiilor lui. Asta-i turnura pe care o iau acum lucrurile. Pe vremuri, marile nefericiri ale vieții bucurau doar inimile ticăloșilor, sau aveau o valoare pur spirituală. Astăzi, însă, orice eveniment îngrozitor se poate transforma într-o mină de aur. Sunt sigur că dacă bietul Thaxter scapă, dacă i se va da drumul, o să stârnească mare vâlvă scriind o carte. Sute de mii de oameni, care acum nici nu au habar de existența lui, vor suferi intens alături de dânsul. Inimile se vor zbuciuma în ei, vor sta cu sufletul la gură, vor plânge. Ceea ce e realmente foarte important. Vreau să spun că, astăzi, capacitățile noastre de compasiune sunt mult diminuate din cauza unui prea mare volum de solicitări. Oricum, nu-i acum momentul să discutăm acest lucru.

V-aș fi foarte recunoscător dacă m-ați ține la curent cu evenimentele și vă rog să considerați această scrisoare ca un angajament din partea mea de a oferi bani pentru

eliberarea lui Thaxter. Probabil că s-a împăunat pe acolo și o fi făcut atâta paradă în cizmele lui western și cu pălăria Stetson, încât i-a impresionat de-a binelea pe bandiții aceia. Mă rog, presupun că-i una din întâmplările universal istorice, caracteristice epocii noastre”.

Am expediat scrisoarea la New York, și m-am întors cu avionul în Spania. Cantabile m-a condus cu un taxi până la aeroportul Orly, pledând acum pentru cincisprezece la sută și trecând la amenințări.

De îndată ce-am ajuns la pensiunea La Roca, mi s-a înmănat un bilet cu antetul hotelului Ritz. Era de la Señora. Îmi scria:

„Fii bun și adu-mi-l pe Roger mâine la ora 10.30 a.m. În holul hotelului. Ne întoarcem la Chicago”.

Am înțeles de ce a cerut să i-l aduc în hol. Își spunea că într-un loc public nu voi îndrăzni să mă dedau la violențe față de ea. În cameră s-ar fi putut s-o strâng de gât sau să încerc s-o înec în closet. Așadar, a doua zi dimineața m-am dus cu copilul și am întâlnit-o pe bătrână, acest extraordinar concentrat de aprige prejucții, în marele hol circular al hotelului Ritz, sub cupolă, i-am restituit copilul. Am spus:

— La revedere, Roger scumpule, te întorci acasă. Copilul a început să plângă. Señora n-a reușit să-l domolească și a început să mă acuze că l-am corupt, atașându-mi-l cu ciocolată.

— Ai ademenit băiatul cu dulciuri!

— Sper că Renata e fericită în noua ei situație.

— Fii convins că e. Flonzaley e un tip superior. Inteligența lui depășește media acestei lumi. Să nu crezi că a scris cărți e o dovadă că ești deștept.

— O, cât adevăr grăiești, i-am răspuns. La urma urmei, înmormântările constituie un mare pas înainte. Vico povestește că a existat o vreme când cadavrele erau lăsate

să putrezească pe pământ, iar câinii și guzganii și vulturii se înfruptau din cei dragi nouă și apropiați. Sigur că nu poți lăsa morții împrăștiați peste tot. Deși Stanton, un membru al guvernului lui Lincoln, și-a păstrat soția moartă aproape un an de zile.

— Arăți obosit, îți frământă prea mult creierii, îmi spuse Señora.

Acesta-i efectul pe care-l au asupra-mi sentimentele prea intense. Știu că-i adevărat, dar nu-mi place să mi se spună. Mă cuprinde disperarea.

— Adios, Roger. Ești un băiat bun și te iubesc. O să te văd în curând la Chicago. Drum bun, împreună cu bunicuța ta. Nu plânge, copilășul

Și eu eram gata să plâng. Am ieșit din holul hotelului și m-am îndreptat spre parc. Pericolul de a fi doborât de mașinile în viteză, care năvăleau din toate direcțiile, mi-a uscat lacrimile din ochi.

La pension am povestit că l-am trimis pe Roger acasă, la bunicii lui, până ce voi reuși să-mi revin un pic. Secretara de la ambasada Danemarcei, domnișoara Volsted, încă stăruia să se sacrifice de dragul meu. Mâhnit de plecarea lui Roger, eram aproape îndeajuns de demoralizat ca s-o accept.

Cantabile îmi telefona în fiecare zi de la Paris. Pentru el, era extrem de important să ia parte la negocieri. Aș fi crezut că Parisul, cu multiplele tentații pe care le poate oferi unui om de genul lui Cantabile, îi va distrage mintea de la afaceri. Nicidecum. Era obsedat. Se ținea tot timpul de Maître Furet și de Barbash. îl irita teribil pe Barbash, trecând peste el și încercând să negocieze singur. Barbash mi se plângea de la Paris. Producătorii, mă anunțase Cantabile, ofereau douăzeci de mii de dolari.

— Ar trebui să le fie rușine, îmi spunea. Ce impresie le-o fi făcut rahatul acela de Barbash, dacă-și permit să

facă o ofertă atât de meschină, de jignitoare! Individul nu face doi bani! Cifra noastră este de două sute de mii de dolari.

A doua zi îmi raporta:

— Au ridicat la treizeci de mii. Mi-am schimbat părerea. Barbash e un tip ferm. Cred că-i furios pe mine și se răzbună pe ei. Ce contează două sute de mii la șnapanii ăia, cu încasările pe care le fac? O bubulită pe fund. Un lucru însă – trebuie să ne gândim la impozite și dacă să le cerem banii în valută străină. Sunt informat că am putea obține mai mult în lire italienești. Caldofreddo are un succes extraordinar la Milano și la Roma. Ageamiii ăia se înghesuie la cozi. Mă întreb de ce i-o fi atrăgând atâta canibalismul pe italienii crescuți numai cu macaroane? Oricum, dacă o să iei lire italienești, poți obține mai mult. Desigur, Italia se duce dracului.

— O să iau dolari. Am un frate în Texas, care mi-i poate investi într-o afacere foarte bună.

— Ești fericit că ai un frate binevoitor. Ia spune, nu te simți străin acolo, în țara tuciuriilor?

— Cătuși de puțin. Mă simt acasă. Citesc antroposofie și meditez. Studiez muzeul Prado palmă cu palmă. Ce se aude cu cel de-al doilea scenariu?

— În ăla eu nu-s băgat. Așa că de ce mă întrebi pe mine?

— Nu, nu ești băgat.

— Atunci nu văd de ce ți-aș spune cel mai mic lucru. Totuși am să te informez, așa din amabilitate. Îi interesează, îi interesează al naibii. I-au oferit lui Barbash trei mii de dolari pentru o opțiune pe termen de o săptămână. Spun că au nevoie de timp ca să i-l arate lui Otway.

— Otway seamănă mult cu Humboldt. Se poate ca această asemănare să aibă vreo semnificație. Vreo

legătură invizibilă. Sunt convins că Otway se va simți atras de povestea lui Humboldt.

A doua zi după-masă, Kathleen Țigler sosi la Madrid. Se afla în drum spre Almeria, unde începeau pregătirile pentru un nou film.

— Charlie, îmi pare rău, dar producătorii cărora le-am vândut opțiunea pentru scenariul lui Humboldt nu l-au acceptat.

— Despre ce vorbești?

— Nu-ți amintești de proiectul de scenariu pe care Humboldt ni l-a lăsat moștenire și mie, și ție?

— Desigur că-mi amintesc.

— Ar fi trebuit să-ți trimit partea ta din cei trei mii de dolari. Venirea mea la Madrid avea în bună măsură scopul de a discuta cu tine despre scenariu, și de a face un contract separat, între noi doi. Probabil că toate astea ți-au ieșit din minte.

— Nu, nu mi-au ieșit din minte. Dar chiar în clipa asta am avut revelația că și eu am încercat, pe contul meu, să vând aceeași proprietate, altui grup.

— Înțeleg. Să vinzi același lucru la doi clienți. Ar fi fost foarte neplăcut.

În tot acest timp, vedeți bine, afacerile se desfășurau de zor. Afacerile, cu acea ciudată autonomie proprie afacerilor, își vedeau de treaba lor. Fie că ne plăcea sau nu, gândeam gândurile lor, vorbeam limbajul lor. Ce le păsa afacerilor că eu suferisem o înfrângere în dragoste, sau că îi rezitasem Rebeccăi

Volsted cu fața ei imperativ de arzătoare, sau că investigam doctrinele antroposofice? Afacerile, sigure pe propria lor forță transcendentă, ne sileau să interpretăm viața prin prisma lor. Chiar și acum, când Kathleen și cu mine am fi avut de discutat atâtea chestiuni personale de cea mai mare importanță umană, discutam despre

contracte, opțiuni, producători și sume de bani.

— *Desigur, urmă ea, tu nu poți fi angajat legal de un contract făcut de mine în numele meu.*

— *Când ne-am întâlnit la New York, am discutat despre un scenariu pe care Humboldt și cu mine l-am scornit la Princeton...*

— *Cel de care m-a întrebat Lucy Cantabile? Și bărbatul ei mi-a telefonat la Belgrad și m-a pisat cu o serie de întrebări misterioase.*

— *...ca să ne distrăm în timp ce Humboldt trăgea sforile pentru obținerea catedrei de poezie.*

— *Mi-ai spus că era o tâmpenie, așa că mi l-am scos din minte.*

— *Nimeni n-a mai știut de el timp de douăzeci de ani sau mai bine, și apoi cineva a furat povestea noastră și a transformat-o în filmul Caldofredo.*

— *Ei nu! De la voi pornește Caldofredo? De la tine și de la Humboldt?*

— *L-ai văzut?*

— *Te cred. Și cum. marele, marele succes al lui Otway a fost creat de voi doi? E incredibil!*

— *Într-adevăr. Tocmai m-am întors de la o întrevedere la Paris, unde a trebuit să le dovedesc producătorilor paternitatea mea.*

— *Și acceptă să cadă la învoială cu tine? Ar trebui. Ai un cap de acuzare împotriva lor, nu?*

— *Când aud de un proces, îmi vine să mor. Alți zece ani prin tribunale? Asta ar însemna onorarii de cinci, șase sute de mii de dolari în buzunarele avocaților mei. Iar pentru mine, un om de aproape șaiszeci de ani și mergând vertiginos spre șaptezeci, n-ar mai rămâne un ban. Prefer să-mi încasez acum cei cincizeci, șaiszeci de mii.*

— *Ca o despăgubire pentru daune morale? Întrebă Kathleen, cuprinsă de indignare.*

— Nu, ca un om destul de norocos ca să-și vadă activitățile mai înalte subvenționate pentru următorii câțiva ani. Desigur, când am auzit de testamentul lui Humboldt, mi-am spus că-i metoda lui postumă de a-și continua înduioșătoarea clovnerie. Dar măsurile legale pe care și le-a luat au fost foarte sănătoase și până la urmă a avut dreptate, fir-ar să fie, în ce privește valoarea hârtiilor lăsate, întotdeauna a sperat nebunește să câștige lozul cel mare. Și ce să vezi? L-a câștigat. Dar nu de opera lui serioasă a avut lumea nevoie. Nu; ci de giumbușlucurile lui.

— Au fost și giumbușlucurile tale, îmi răspunse Kathleen.

Când zâmbea liniștit, îi apărea pe fața o complicată rețea de linii fine. Mă durea să văd aceste semne ale vârstei la o femeie de a cărei frumusețe îmi aminteam atât de bine. Dar puteai conviețui și cu asemenea lucruri, dacă știai cum să le iei. La urma urmei, ridurile ei erau rezultatul unor mulți, mulți, mulți ani de blândețe. Tributul plătit de muritori pentru un lucru buri. Începeam să înțeleg cum puteai primi împăcat asemenea alterări.

— Și ce crezi c-ar fi trebuit să facă Humboldt ca să-l ia lumea în serios?

— Cum aș putea să-ți răspund la asemenea întrebare, Kathleen? A făcut și el ce-a putut și a trăit și a murit mai onorabil decât mulți alții. Nebunia a fost încheierea farsei în care Humboldt a încercat să-și transforme marea lui deziluzie. A fost intens dezamăgit. Tot ce dorește un om de dimensiunea lui este prilejul de a-și turna inima în tiparul unei mari opere. Oamenii ca Humboldt – asemenea oameni exprimă un sens al vieții, dau glas simțirilor vremii lor, sau descoperă înțelesuri și adevăruri ale naturii folosind împrejurările oferite de epoca lor. Când aceste împrejurări sunt generoase, atunci între toți cei ce iau parte la marea

*întreprindere se statornicesc relații de dragoste și de prietenie. După cum poți vedea din elogiile aduse de Haydn lui Mozart. Când împrejurările sunt meschine, atunci rezultă ură și furie și nebunie. M-am devotat lui Humboldt timp de aproape patruzeci de ani. Pentru mine a fost o legătură extatică. Speranța de a trăi în poezie – bucuria de a cunoaște omul care creează poezia. Știi tu? în America zace îngropată cea mai extraordinară, cea mai neîntâlnită poezie, dar niciunul dintre mijloacele convenționale cunoscute culturii nu o poate extrage la suprafață. Dar asta se întâmplă acum peste tot. Suferința e prea adânc înrădăcinată, dezordinea e prea mare pentru a putea folosi mijloacele artei după vechiul tipic. Acum încep să înțeleg ce voia să spună Tolstoi când a făcut **f.** pel la omenire să înceteze jocul fals și inutil de-a istoria și să înceapă pur și simplu să trăiască. Sensul acestor cuvinte mi-a devenit tot mai clar în prăbușirea sufletească și în nebunia lui Humboldt. El a executat toți pașii furtunoși ai acestui exercițiu. Performanța lui a fost concludentă. Acest lucru – acum e perfect limpede – nu mai poate fi continuat. A sosit timpul să ascultăm în taină glasul adevărului sădit în noi.*

— *Și asta numești tu activități mai înalte – astea ar trebui să-ți fie subvenționate prin banii încasați pe Caldofreddo... înțeleg, zise Kathleen.*

— *Conform aprecierilor comune, evenimentele cele mai comune ale vieții nu pot fi decât absurde. Credința a fost socotită absurdă. Dar acum credința va muta poate din loc acești munți ai absurdului raționalității comune.*

— *Mă gândeam să-ți sugerez să părăsești Madridul și să vii cu mine în Almeria.*

— *Înțeleg. Te îngrijorez. Arăt rău.*

— *Nu chiar. Dar e vizibil că ai trecut printr-o mare încordare. Pe coasta Mediteranei acum e o vreme foarte*

plăcută.

— *M Mediterana, da. Ce bine mi-ar face o lună de liniște binecuvântată! Dar nu prea am bani de pus la bătaie.*

— *Ești pe geantă? Te credeam încărcat de bani.*

— *Am fost descărcat.*

— *O, ce urât din partea mea că nu ți-am trimis cei o mie cinci sute de dolari. Aveam impresia că pentru tine e o bagatelă.*

— *Mă rog până acum câteva luni ar fi fost o bagatelă. Spune-mi, mi-ai putea găsi ceva de lucru în Almeria?*

— *Nu te-ar atrage să faci așa ceva.*

— *Nu știu ce e acest „așa ceva”.*

— *Să faci figurație în filmul pe care-l vom turna - Memoriile unui cavaler. După Defoe. Au loc asedii, și altele de felul ăsta.*

— *Ar trebui să port un costum?*

— *Nu-i de tine, Charlie.*

— *De ce nu? Ascultă-mă, Kathleen. Pot să-ți vorbesc deschis...?*

— *Te rog.*

— *Pentru a șterge greșelile și a remedia relele pe care le-am săvârșit pe parcursul a cinci decenii, aș fi gata să încerc orice fel de muncă. Mă judeci greșit dacă-ți închipui că sunt prea bun ca să fac figurație. Nici nu știi cât de mult mi-ar plăcea să fiu figurant în filmul ăsta istoric. Crezi c-aș putea să port cizme și pantaloni bufanți? Un coif, sau o pălărie cu pene? Mi-ar face colosal de bine.*

— *Nu ți-ar distrage prea mult gândurile? Doar ai... anumite lucruri de făcut.*

— *Dacă lucrurile pe care le am de făcut nu-și pot croi drum pe lângă acești munți de absurditate, atunci nu-s de niciun folos. Să nu-ți închipui că nu sunt măcinat de griji. Sunt îngrijorat de soarta fetițelor mele, și teribil de*

îngrijorat de soarta prietenului meu Thaxter. A fost răpit de niște teroriști argentinieni.

— *Tocmai mă întrebam ce-i cu el, spuse Kathleen. Am citit povestea în Herald-Tribune. E același domn*

Thaxter pe care l-am întâlnit la hotelul Piazza? Purta o pălărie cât un ceaun și mi-a cerut să revin mai târziu. În articol era menționat numele tău. Făcea apel la tine să-l ajuți.

— *Sunt foarte abătut. Bietul Thaxter! Dacă iau ceva bani pe scenarii, s-ar putea să trebuiască să-i plătesc răscumpărarea. Nu-mi pasă de bani. Idila în ea cu averea s-a consumat. Pentru ceea ce intenționez să fac de acum înainte, n-am nevoie de mulți bani...*

— *Știi, Charles, Humboldt obișnuia să spună lucruri minunate. Și tu îmi amintești de această trăsătură a lui. Tígler era foarte hazos. Un om activ, fermecător. Când îl apucau, sau vina, sau pescuia - întotdeauna se îndeletnicea cu o treabă sau alta. Dar nu se pricepea la conversație, și nimeni nu mi-a mai vorbit așa ca ține de multă, multă vreme. Mi-am pierdut deprinderea de a asculta, îmi place când îți dai frâu liber gândurilor. Dar nu mi-e prea clar ce vrei să spui.*

— *Nu mă mir, Kathleen. E vina mea. Vorbesc prea mult cu mine însumi. Dar ființele umane s-au împotmolit prea adânc în acest fals, inutil joc de-a istoria - în evenimente, desfășurări de situații, politică. Societatea noastră trece printr-o reală criză. Citește ziarele - numai criminalitate, murdărie, asasinate, perversitate, oroare. Nu ne mai saturăm de ele - și le numim lucruri omenești, dimensiunea umană.*

— *Și ce altceva ai dori?*

— *O altă dimensiune. Walt Whitman ne compara, în defavoarea noastră, cu animalele. Animalele nu se vaită de condiția lor. Înțeleg ideea lui Whitman. Obișnuiam să*

petrec mult timp urmărind vrăbiile, îmi plac la nebunie. Le mai urmăresc și azi. Petrec ore întregi în parc privindu-le cum saltă și țopăie de jur-împrejur, și se scaldă în praf. Dar știu că au o activitate mentală mult mai redusă decât a maimuțelor. Urangutanii sunt încântători. Aș fi fericit să-mi împart apartamentul cu un prieten urangutan. Dar știu bine că ar înțelege mult mai puțin decât înțelegea Humboldt. Întrebarea este următoarea: De ce trebuie să presupunem că seriile de ființe se încheie cu noi? Bănuiesc că, de fapt, omul ocupă o anumită treaptă într-o mare ierarhie care merge mult dincolo de noi. Premisele dominante neagă asemenea posibilitate. Dar ne simțim sufocați și nu știm de ce. Conform premiselor dominante, existența unui suflet este un lucru ce nu poate fi dovedit, și totuși oamenii se comportă ca și cum ar avea suflete. Se comportă ca și cum ar fi venit dintr-un alt loc, dintr-o altă viață, și ar fi înzestrați cu impulsuri și dorințe pe care niciuna dintre premisele noastre actuale nu le poate justifica. Conform premiselor dominante, soarta omenirii e o chestiune antrenantă, foarte ingenioasă. Fascinantă. Atâta timp cât nu devine plicticoasă. Spectrul plictiselii bântuie această plăcută concepție asupra istoriei.

Kathleen îmi repetă iar că în viața ei conjugală cu Țigler, crescătorul de cai, dusesese lipsa unor astfel de conversații. Spera din toată inima să vin în Almeria și să-mi iau postul de halebardier în primire.

— E un oraș atât de plăcut, mă asigură ea.

— Sunt gata să părăsesc această pension. Oamenii de aici mă agasează. Dar cred că ar trebui să rămân la Madrid ca să pot urmări totul - Thaxter, Parisul. S-ar putea să trebuiască să mă reîntorc pentru o bucată de vreme în Franța. Am acolo doi avocați, ceea ce înseamnă un dublu bucluc.

— Nu prea ai încredere în avocați.

— Mă rog, Abraham Lincoln a fost avocat și pe el l-am venerat de când mă știu. Dar Lincoln nu mai înseamnă acum decât un nume pe tăblița cu numărul permisului de conducere în statul Illinois.

N-a fost nevoie să plec la Paris. Mi-a sosit o scrisoare de la Stewart, editorul, îmi scria:

„Observ că nu ați urmărit presa în ultima vreme. E adevărat că Pierre Thaxter a fost răpit în Argentina.

Cum sau de ce sau dacă se află în inimile răpitorilor, nu sunt în măsură să vă spun. Dar, din moment ce-i sunteți un vechi prieten vă mărturisesc confidențial că toată povestea mă nedumerește și uneori mă întreb dacă e reală. Să nu mă înțelegeți greșit, nu vreau să insinuez că e vorba de o înscenare. Dar sunt gata să cred că cei care l-au răpit de pe trotuar erau convinși că e un personaj important. Nu există desigur niciun indiciu că ar fi vorba de o răpire aranjată în prealabil, ca în cazul domnișoarei Hearst. Dar vă anexez un articol semnat de amicul nostru Thaxter și apărut la rubrica „Ultima oră” a ziarului The New York Times. Se presupune că articolul a fost trimis din locul secret sau din temnița subterană unde este închis. Dar dacă-i așa, vă întreb pe dumneavoastră, cum de a avut posibilitatea să scrie și să expedieze ziarului Times acest mic eseu despre trăirile unui om răpit? Veți remarca, probabil, cum am remarcat și eu, că Thaxter sugerează strângerea unui fond de răscumpărare. Mi s-a spus că o serie de cititori caritabili au și trimis cecuri la ambasada americană din Argentina, pentru a-l readuce pe nefericit lângă cei nouă copilași ai lui. Departamentul de a i se fi făcut vreun rău, am impresia că trăiește clipe de mare încântare și, dacă nu greșesc, s-ar părea că experiența i-a șlefuit și stilul literar. O neprețuită publicitate. Bănuiala dumneavoastră că a picat peste o mină de aur este absolut justă. Dacă nu-și frânge gâtul, atunci îl așteaptă câștiguri

grase și faimă". În articolul său, Thaxter scria: „În clipa când am ieșit dintr-un restaurant, pe o stradă aglomerată din Buenos Aires, trei oameni au îndreptat trei pistoale spre capul meu. În cele trei țevi de pistol am văzut zădărnicia tuturor strategiilor mele mintale de a evita violența. Până în acea clipă nu mi-am dat niciodată seama cât de des își anticipează omul modern momentele critice. Capul meu, gata, poate să fie sfărâmat, născocise felurite planuri de salvare. Când am intrat în automobilul care aștepta la marginea străzii, m-am gândit că s-a terminat cu mine. Nu am fost supus la torturi fizice. Curând mi-am dat seama că picasem în mâinile unor indivizi sofisticați, cu o gândire avansată, devotați întru totul principiilor de libertate și dreptate, așa cum le înțeleg ei. Răpitorii mei consideră că slujesc o cauză pe care doresc să o prezinte opiniei publice civilizate, și m-au ales pe mine să înfățișez această cauză în numele lor, după ce s-au asigurat că sunt un eseist și un jurnalist destul de cunoscut ca să mă pot impune atenției omenirii. (Chiar și acum folosea prilejul să-și tragă o reclamă.) Ca luptători de gherilă și ca teroriști, ar dori să fie cunoscut faptul că nu sunt niște fanatici lipsiți de inimă și iresponsabili, ci că au o înaltă tradiție a lor. Sunt familiarizați cu clasicii acestei tradiții, începând cu Rusia secolului al XIX-lea, și până în Franța secolului XX. M-au adus din pivniță ca să iau parte la seminarii asupra lui Sorel și a lui Jean-Paul Sartre. În felul lor, acești oameni au principii și sunt foarte serioși. Mai mult, dețin acea calitate pe care García Lorca a numit-o Ducnde, o forță interioară care te arde ca sticla pisată, o intensitate spirituală care nu-ți dă sugestii, ci îți poruncește".

Am întâlnit-o pe Kathleen la o cafenea și i-am arătat tăieturile de ziar. Erau mai multe, scrise în aceeași manieră.

— *Thaxter are o mare slăbiciune pentru formulele majore de viață, în ce mă privește, cred că aş fi preferat să-mi simt ceafa împunsă de cele trei țevi de pistol și să se apese pe trăgaci, decât să iau parte la seminariile acelea.*

— *Nu fi atât de aspru cu el. Omul luptă să-și salveze viața, îl apără Kathleen. Și e o întâmplare într-adevăr fascinantă. Unde-i partea cu apelul pentru răscumpărare?*

— *Uite aici: „... o sumă de cincizeci de mii de dolari, și mi s-a îngăduit să folosesc această ocazie pentru a cere prietenilor și membrilor familiei mele să contribuie, în speranța de a-mi putea revedea cândva copilașii...” și așa mai departe. Times obișnuiește să-și trateze cititorii cu senzații tari. Pagina asta de ultimă oră se adresează unui public îmbuibat.*

— *Nu-mi imaginez că teroriștii ăia or să-l pună întâi să le facă apologia în fața opiniei publice mondiale, ca după aceea să-i zboare creierii.*

— *Mă rog, n-ar fi sută la sută logic. Dar cine știe de ce sunt în stare indivizii de teapa lor. Totuși, mă simt ușurat. Cred că până la urmă o scoate el la capăt.*

Kathleen m-a supus unui interogatoriu întreg, chestionându-mă ce am de gând să fac după ce Thaxter o să scape de bucluc și viața o să devină mai calmă și mai așezată. I-am răspuns că, probabil, o să petrec o lună la Dornach, lângă Basel, la Centrul Elvețian Steiner, Goetheanum. Poate că aş reuși să închiriez acolo o căsuță și să-mi aduc și fetele, pe Lish și pe Mary, să petreacă vara cu mine.

— *De la producătorii lui Caldofreddo va trebui să storci cât mai mulți bani. Și se pare că Thaxter a ieșit din încurcătură, dacă o fi intrat vreodată în ea. S-ar putea ca la ora asta să și fie liber.*

— *Adevărat. Dar intenționez să împart banii cu unchiul Waldemar, să-i dau lui toată partea cuvenită lui*

Humboldt.

— *Și la cât crezi că o să se ridice suma totală pe care ai s-o obții?*

— *O, vreo treizeci de mii de dolari, maximum patruzeci.*

Dar evaluarea mea s-a dovedit a fi mult prea prudentă. Barbash a sfârșit prin a-i determina pe producători să plătească optzeci de mii de dolari. Au mai dat și cinci mii ca să citească scenariul lui Humboldt și în cele din urmă și-au declarat opțiunea și pentru acesta.

— *Nu-și puteau permite să-l lase să le scape, mi-a spus Barbash la telefon.*

Cantabile se afla în acel moment în biroul avocatului și-l auzeam vociferând.

— *Da, e aici la mine, îmi confirmă Barbash. E cel mai sucit individ cu care am avut vreodată de-a face. Tot timpul a trecut peste capul meu, a făcut tăraboii, și-n ultima vreme a început să mă și amenințe. E o adevărată pacoste, și dacă n-ar fi fost reprezentantul dumneavoastră autorizat, domnule Citrine, de mult l-aș fi azvârlit pe scări. Dați-mi voie să-i plătesc cei zece la sută și să scap de el.*

— *Domnule Barbash, aveți autorizația mea să-i dați pe loc opt mii de dolari, am răspuns. Ce ofertă s-a făcut pentru cel de-al doilea scenariu?*

— *Au pornit de la cincizeci de mii de dolari. Dar le-am argumentat că, evident, răposatul domn Fleisher avea mare vână. Cunoștea gustul contemporan, înțelegeți ce vreau să spun. Exact genul după care aleargă publicul de azi. Și s-ar putea să aveți și dumneavoastră această vână, domnule Citrine. Dar nu vă supărați că vă dau un sfat, cred că n-ar trebui să abandonați lucrurile. Dacă doriți să scrieți scenariul pentru noul film, pot să vă obțin niște condiții formidabile. Ați face-o pentru două mii de dolari pe săptămână?*

— Nu cred că m-ar interesa, domnule Barbash. Am alte planuri.

— Ce păcat! Poate că vă mai gândiți. M-au întrebat de lucrul ăsta în câteva rânduri.

— Nu, mulțumesc. Sunt prins într-o activitate de cu totul alt gen.

— Ce-ar fi să acceptați rolul de consultant? stăruie Barbash. Oamenii ăștia n-au altceva decât bani, și ar fi gata să vă plătească douăzeci de mii de dolari numai pentru că înțelegeți spiritul lui Von Humboldt Fleisher. Caldofreddo a cucerit lumea întreagă.

— Nu mai spune la toate nu! De astă dată era Cantabile care-i smulsese receptorul din mână. Și ascultă-mă, Charlie, trebuie să primesc și eu ceva la celălalt scenariu, pentru că fără mine toată socoteala n-ar fi avut loc. În plus. Îmi datorezi bani pentru avioane, taxiuri, hoteluri și restaurante.

— Domnul Barbash o să-ți achite toate cheltuielile. Și acum întinde-o, Cantabile, relațiile noastre s-au încheiat. Vom fi din nou doi străini unul pentru celălalt.

— Ah, ingratule, găoază intelectuală ce ești! Barbash puse din nou mina pe receptor.

— Cum vom ține legătura? Mai rămâneți la Madrid?

— S-ar putea să plec pentru o săptămână sau două la Almeria, și apoi mă voi reîntoarce în Statele Unite. Am la Chicago o casă plină de lucruri de care trebuie să scap. Pe urmă trebuie să-mi văd copiii și să stau de vorbă cu unchiul domnului Fleisher. După ce voi fi aranjat toate acestea și voi fi pus la punct câteva chestiuni rămase în suspensie, mă voi întoarce în Europa. Ca să încep o viață nouă, am adăugat.

Îmi pune un om o întrebare și eu îi povestesc totul. Continuam să mă justific și să mă explic cu lux de amănunte în fața unor oameni care nu se sinchiseau de

mine nici cât negru sub unghie.

Și iată, într-o zi caldă de aprilie, Waldemar Wald, eu și Menasha Klinger i-am reînhumat pe Humboldt și pe mama lui, unul lângă celălalt, în morminte noi în cimitirul Walhalla. Resimțeam o plăcere tristă plănuiind ca lucrul acesta să fie efectuat frumos, cu stil. Humboldt nu fusese înmormântat la cimitirul săracilor, ci undeva departe, pe Câmpul Morților din New Jersey, una dintre acele vaste metropole descrise de Koffritz, primul soț al Renatei, bătrânului Myron Swiebel la baia de aburi de pe Division Street. „Te trag pe sfoară”, spusese el atunci vorbind despre aceste locuri, „te speculează, nu-ți dau numărul statutar de metri pătrați. Zaci acolo cu picioarele la gură, înfășurat într-un giulgiu prea scurt. N-ai și tu dreptul, în eternitate, să te întinzi pe toată lungimea?”

M-am interesat și am aflat că înmormântarea lui Humboldt fusese aranjată de cineva de la Fundația Belisha. Probabil vreo persoană mai simțitoare, un fost subaltern al lui Longstaff, amintindu-și că Humboldt fusese cândva angajat al fundației, l-a scos de la morgă și l-a expedit de la Capela Riverside.

Așadar. Humboldt a fost deshumat, așezat într-un coșciug nou și transportat de-a lungul podului George Washington.

M-am oprit să-i iau pe cei doi bătrâni din apartamentul lor de curând închiriat, în partea de sus a cartierului de vest. Zilnic venea la ei o femeie care le gătea și le făcea curățenie, și se aranjaseră foarte bine. Mă cam neliniștea faptul că-i înmănasem unchiului Waldemar o sumă mare de bani și i-am împărtășit temerile mele. La care mi-a răspuns:

— Charlie băiatule, ascultă-mă ce-ți spun. Toți caii pe care-i știam eu au devenit de ani și ani de zile stafii. Nici n-aș mai ști cum să mă adresez unui agent de pariuri. Acuma

toți sunt portoricani. Și, oricum, Menasha e cu ochii pe mine. Vreau să-ți mai spun ceva, băiete, nu mulți tineri din ziua de azi mi-ar fi dat partea mea întreagă, așa cum ai făcut tu. Dacă mai rămâne ceva după moartea mea, se va întoarce tot la tine.

Așteptam, într-o limuzină închiriată, la capătul din New York al podului, cu fluviul Hudson în fața noastră, apariția pe pod a dricului pe care aveam să-l urmărim la cimitir. Dacă ar fi fost o vreme burzuitoare mi-ar fi părut mai ușor de suportat decât această zi apăsătoare și învăluitoare, cu un cer mătăsos de culoarea apei. În cimitir ne-am învărtit printre copacii negri. La vremea asta, ar fi fost normal să fie îmbrăcați în frunziș umbros, dar continuau să stea fragili și lineari printre morminte. Se pregătise un sicriu nou și pentru mama lui Humboldt, și aștepta acum să fie coborât. Când am intrat noi, încet, prin spatele cimitirului, doi oameni deschideau carul funebru. Waldemar purta toate articolele de doliu pe care le putuse găsi în garderoba lui de jucător la curse. Pălăria, pantalonii și pantofii erau negri, dar pardesiul sport avea carouri mari, asimetrice, roșii, iar stofa flaușată strălucea în soarele unei fierbinți primăveri întârziate. Menasha, trist, zâmbind pe după ochelarii cu lentile groase, își croia drum prin iarbă și prundiș, pășind cu atât mai prudent cu cât ochii îi erau înălțați spre copaci. N-avea mare lucru de văzut. câțiva platani, și ulmi, și păsări, și veverițe apărând și dispărând în salturi. Era un moment stagnant. Plutea amenințarea unei mari opriri în loc, ca și cum s-ar fi putut să survină o grevă generală împotriva naturii. Cum ar fi dacă sângele n-ar mai circula, hrana nu s-ar mai digera, suflarea n-ar mai sufla, seva n-ar mai străbate prin masivitatea copacilor? Și moartea, moartea, moartea, moartea, ca tot atâtea lovituri de pumnal, ca tot atâtea crime – în pânțele, în spate, în piept, în inimă. Era un

moment pe care aproape că nu-l puteam îndura. Sicriul lui Humboldt era gata să fie scos afară din dric.

— Purtați sicriul pe umeri? ne întrebă unul dintre organizatorii înmormântării.

Ne măsură pe toți trei. Nu prea multă forță bărbătească, dacă ne adunai pe toți la un loc. Doi babalâci și o creatură buimacă, nu mult mai tânără decât ceilalți. Am luat poziții de onoare pe lângă sicriu. Țineam de unul dintre minere – primul meu contact cu Humboldt de atâta vreme încoace, înăuntru, în sicriu, nu era mare greutate, desigur, nu puteam crede că vreun destin omenesc poate fi asociat cu asemenea rămășițe și resturi de prisos. Oasele sunt, probabil, marca forțelor spirituale, proiecția cosmosului în anumite formațiuni de calciu. Dar poate că și aceste anume forme albe și elegante – femururi, coaste, încheieturi, țeastă – poate că și ele se dezagregaseră. Deshumând, poate că groparii amestecaseră laolaltă doar niște zdrențe și bulgări carbonizați de origine umană; nu prea mult din ceea ce fusese farmecul, verva, inventivitatea arzătoare, nebunia aducătoare de calamități a lui Humboldt. Humboldt, prietenul, nepotul și fratele nostru, care iubise Binele și Frumosul, cel ale cărui născociri glumețe bucurau acum publicul de pe Third Avenue și de pe Champs-Élysées și produceau, chiar în acest moment, mormane de dolari pentru toți.

Groparii preluară sicriul și-l așezară pe curelele unui dispozitiv electric de coborât. Cei doi morți erau acum unul lângă celălalt în cutiile lor bombate.

— Ai cunoscut-o pe Bess? mă întrebă Waldemar.

— Am văzut-o o singură dată, pe West End Avenue. Poate că bătrânul se gândea la banii șterpeliți din punga ei și pierduți la curse cu mulți, mulți ani în urmă, sau poate la certurile, înjurăturile și scandalurile dintre ei doi.

În lungul răstimp de când nu mai fusesem la o

înmormântare, interveniseră o serie întreagă de îmbunătățiri mecanice. Iată aici o mașină scundă, galbenă, masivă, care săpa pământul și apoi îl tasa la loc, peste groapă. Avea și o macara. La vederea ei, mi-au încolțit în minte unele reflecții cu care mă învățase Humboldt. Mașina aceea, fiecare centimetru pătrat de metal din ea, era rezultatul unei colaborări dintre ingineri și alți mecanici. Un sistem bazat pe descoperirile mai multor minți mari este întotdeauna mai puternic decât produsul gândirii unei singure minți, care, singură, nu poate ajunge la mare lucru. Așa grăit-a bătrânul doctor Samuel Johnson, care mai adăugase, în aceeași prelegere, că scriitorii francezi au fost superficiali întrucât nu au fost studioși și s-au luat numai după capul lor. Ei bine, Humboldt i-a admirat pe acești scriitori francezi și, multă vreme, a procedat numai după capul lui. După aceea și-a îndreptat și el privirile spre fenomenul colectiv. Atâta timp cât a fost el însuși, a deschis gura și a rostit niște versuri minunate. Dar pe urmă l-a părăsit curajul. Ah, Humboldt, ce rău îmi pare! Humboldt, Humboldt... și iată tot ce rămâne din noi!

Tipul care se ocupa de ceremonial spuse:

— Vrea cineva să rostească o rugăciune?

Dar niciunul dintre noi nu părea să știe vreo rugăciune. Atunci Menasha zise că ar dori să cânte ceva. Și se porni să cânte. Stilul nu i se schimbase. Anunță:

— Voi interpreta o selecțiune din Aida: „In questa tomba oscura”.

Bătrânul Menasha începu să se pregătească, își înălță fața. Mărul lui Aclam, brusc dezgolit, nu mai era ce fusese când, în tinerețe. Menasha lucrase la strung într-o uzină din Chicago; dar se afla încă la locul lui. La fel și vechea emoție, își împreună mâinile, se ridică pe vârfuri și, la fel de transportat ca pe vremuri în bucătăria noastră de pe Rice Street, dar cu o voce mai slabă, la fel de

nemelodioasă, cârâind, însă mișcat, teribil de mișcat, își cântă aria. Dar nu fusese decât faza de încălzire. După ce termină, ne anunță că va interpreta: Dor de casă, un vechi spiritual american, folosit de Dvořák în simfonia Din lumea nouă – adăugă el ca o explicație în program. Și atunci, o, Doamne! Mi-am adus aminte cât îi era de dor de Ypsilanti, și cum în anii '20 se stingea de dorul iubitei lui de acasă, și cânta „Dor de casă, dor de casă, mi-e dor de acasă”, până când mama într-o zi i-a spus: „Pentru numele lui Dumnezeu, dacă ți-e așa de dor, du-te acasă!” Și când s-a întors cu mireasa lui obeză, blindă și plângăcioasă, fata care stătea în cada și nu se putea spăla pe cap pentru că brațele îi erau prea grase ca să le poată ridica, mama a intrat în baie, i-a spălat părul și după aceea i l-a uscat cu prosopul.

Se stinseseră cu toții și rămăseserăm numai noi.

Să privești în morminte deschise nu era cu nimic mai plăcut decât fusese altă dată. Lut marونی și bulgări și pietricele – de ce oare apasă astea atât de greu? Era mult prea greu, prea greu ca să poți îndura. Dar am observat încă o inovație, în mormânt era o ladă deschisă de beton. Sicriele fură coborâte în ea, și apoi mașina galbenă veni în față, iar mica ei macara, cu un huruit gutural, apucă o lespede de beton pe care o așează peste lada de beton. Așadar, coșciugul era izolat, iar pământul nu cădea direct peste el. Da, dar atunci cum mai puteai ieși? Nu mai ieșeau, nu mai ieșeau. nu mai ieșeau! Rămâneai acolo, râniâneaui acolo! Când lespedeau atinse lada, se auzi un ușor hârșăit zgrunțuros, ca atunci când pui capacul pe o zaharniță de faianță. Și astfel, acel produs al inteligenței colective și al unor ingeniozități îmbinate a lichidat cu poetul individual. Aceeași operație a fost efectuată și cu mama poetului. Un capac cenușiu a fost lăsat și peste ea, apoi Waldemar a luat lopata și, cu un gest lipsit de vlagă a săpat câțiva

bulgări, aruncând câte unul în fiecare groapă. Bătrânul jucător de curse plângea, iar noi ne-am întors capetele ca să nu-l stânjenim. Rămase lângă morminte, în timp ce micul buldozer își începu lucrul. Menasha și cu mine ne-am îndreptat spre limuzină, în drum, moșneagul îndepărtă cu piciorul o grămăjoară de frunze moarte, rămase din toamna trecută și, privind prin ochelarii lui groși, întrebă:

— Ce-i asta, Charlie? O florică de primăvară?

— Da. Bănuiesc că e și timpul să apară. Pe o zi caldă ca asta, totul pare de zece ori mai mort.

— Deci e o floare, zise Menasha. Pe vremuri mi se povestea de un copil care se plimba prin parc cu un tată morocănos, și l-a întrebat: „Tăticule, cum se numește floarea asta?”, iar babacul i-a răspuns cu arțag: „De unde vrei să știi? Ce, sunt modistă?”. Uite altă florică, ce flori sunt astea, Charlie?

— Habar n-am. Și eu sunt orășean ca și tine. Cred că sunt flori de șofran.

**» - Plăcuta letargie dintre estetic și etic*

De la un roman de Saul Bellow trebuie să ne așteptăm, în general, să pună în scenă personaje ajunse la senectute, cu relații de familie complicate, cu căsnicii nereușite din vina mai ales a femeilor, să atingă problema banilor, să-l pomenească neapărat pe Platon și să se centreze pe unul dintre miturile lui, de unde o anumită obsesie a unei purități originare pierdute și, în egală măsură, credința că viața continuă și dincolo de moarte; apoi mai trebuie să fie luat ca model un personaj cu rol de maestru (în general, o figură care a existat cu adevărat), menit a-l scoate din starea de somnolență pe povestitorul ce va evolua tot mai decis înspre autoficțiune¹, totul impregnat de un stil ironic atingând adesea sarcasmul și de rotocoale repetitive. Nu se exclud mediile clasate.

1. Autoficțiunea l-a tentat durabil pe romancier, care

a ajuns la a o aborda complet în ultimul său roman, Ravelstein (2000). Este vorba de acea modalitate narativă care, ca un jurnal, exploatează biografia autorului, dar aranjând-o ca să poată fi citită precum un roman. Totul e spus fără menajamente și strict subiectiv, însă fără a falsifica datele realului (mai mult decât îngăduie subiectivitatea asumată), ori a inventa pornind de la ele. Evident că e vorba de o specie literară cu statut ambiguu, așa cum s-a dovedit când Alexandra Lărguț-Lavastine a fost criticată pentru a fi folosit Ravelstein ca material documentar în cartea ei, Cioran, Eliade, Ionesco: l'oubli du fascisme. Trois intellectuels roumains dans la tourmente du și ecle (P.U.R, 2002, pp. 489 - 491). Cu unele precauții însă, autoficțiunea nu exclude o asemenea tratare.

precum și unele obscure trimiteri la antropofagie, uneori văzută ca emblemă a modernității alienante. Să urmărim modularea acestor caracteristici generale în Darul lui Humboldt (1975, Premiul Pulitzer în anul următor¹), pornind de la câteva fraze de legătură, de recapitulare și relansare a subiectului, intervenind cam la o treime din cuprinsul romanului și având meritul de a-i aduna laolaltă câteva linii esențiale: „Așadar eu. Citrine, aflat în centrul vieții, confortabil instalat pe o canapea, în ciorapi de cașmir [...], reconstituia felul în care falnicul și dăruitul meu prieten [Humboldt] a decăzut și s-a prăbușit. Talentul lui a degenerat. Și acum era necesar să mă gândesc ce se poate face cu talentul în zilele noastre, în secolul nostru. Cum se poate preveni lepra sufletelor? Nu știu de ce, dar parcă mie îmi revenea sarcina asta”.

„... eu, Citrine, aflat în centrul vieții...” Charlie Citrine (nume sunând nabokovian) este cel ce asumă persoana întâi a povestirii. Citrine nu mai e chiar tânăr (55 de ani) și, în pofida exercițiilor fizice pe care le practică spre a se menține în formă, lucrul acesta se simte, iar

autorul, fidel obiceiului său vieux style de a-și introduce personajele printr-un portret fizic, nu omite să-l deseneze nici pe Citrine: pungi sub ochi, calviție neîndemânatic ascunsă, ceafă zbârcită, dinți „neregulați și multicolori”. „Trebuie că a fost frumos”, spune despre el un personaj, continuând: „Dar acuma-i o frumusețe paradiată. [...] își pierde linia feței. Observă-i fălcile căzute și gâtul zbârcit”, o îndeamnă același pe femeia ce-l însoțea.

1. Saul Bellow (*n.* 1915) a fost un răsfățat al premiilor literare: în afară de Pulitzer, i s-au decernat National Book Award în 1954 pentru Aventurile lui Augie March (1953), patru premii pentru Herzog (1964), între care alt National Book Award și Premiul internațional de literatură, un al treilea National Book Award în 1970 (record personal încă unic) pentru Planeta domnului Sammler (1969), Nobel în 1976 și National Book Foundation Medal în 1990. Charlie Citrine, alter ego-ul său din Darul lui Humboldt, este, între altele, cavaler al Legiunii de Onoare, ceea ce devine, într-o carte poștală înfuriată a prietenului său, Von Humboldt Fleisher, „hahaler al Leziunii de Onoare”.

E greu de spus de cin *d* începe vârsta a treia la Bellow: Tommy Wilhelm, de pildă, protagonistul din Ivăiește-ți clipa, e puțin trecut de patruzeci de ani, dar deja începuse „să se gârbovească și să-și piardă suplețea”. Nici chipul lui Bellow însuși nu mi-l amintesc, din fotografiile pe care le-am văzut de-a lungul vremii, altfel decât cam ofilit; desigur, asta nu înseamnă nimic: și despre Confucius spune o legendă că avea deja optzeci de ani la naștere părintele său având numai treizeci); în ce-l privește, la optzeci și cinci de ani romancierului american i s-a născut o fetiță. Bătrânețea are însă de regulă alt avantaj corelativ, anume de a predispune la examinarea problemei morții: în Aventurile lui Augie March, moartea

era socotită a suprima limitele dintre indivizi, căci conștiința de sine - se adaugă în Darul lui Humboldt, poate în intertextualitate cu Aventurile... - ducea la instaurarea lor. Or, Charlie Citrine, pentru care moartea e cea mai importantă problemă, începe să nutrească „bănuiala că lucrurile nu se sfârșesc aici”: „Cu toții am mai fost cândva pe aici și vom mai reveni”, spune el molipsit, de platonismul prietenului său, Von Humboldt Fleisher, după ce amintise mitul lui Ei din Republica. Rudolf Steiner, în ale cărui scrieri se afundă la sugestia altui prieten, îl va întări în această idee.

„... confortabil instalai pe o canapea, în ciorapi de cașmir...”

Citrine e relativ celebru - luase două premii Pulitzer și o piesă de teatru i se jucase cu succes pe Broadway, francezii îi conferiseră Legiunea de Onoare, Kennedy îl invitase la Casa Albă ș.a.m.d. Toată lumea îl crede bogat, drept care toată lumea se întrece să-i ia banii: fosta soție, Denise, prin procese¹, Rinaldo Cantabile.

1. În roman, se vorbește la un moment dat de 500.000 de dolari; într-adevăr, la 13 mai 1979, Mircea Eliade nota în Jurnal preocuparea soției sale pentru soarta pecuniară a lui Bellow: „Christinel încearcă să afle ce s-ar putea face pentru Saul Bellow îndatorat până-n gât (a trebuit să depună cinci sute de mii de dolari) din cauza procesului intentat de penultima lui soție...” (în ed. de la Humanitas, 1993, vol. II, p. 379).

un mafiot de mâna a doua¹, prin brutalitate, Renata, amantă, în virtutea acestui statut etc.: „Nu știam că există mulți oameni, oameni perseverenți, ingenioși și pasionați, cărora li se pare absolut evident că ei trebuie să aibă toți banii tăi”, reflectează Citrine. În realitate, „cu partea financiară o feștelisem rău de tot”, spune el, rămânând mereu preocupat de bani - „o substanță vitală”. Ca și alți

eroi ai lui Bellow, Citrine face figură de schlemiel, de „clown ratat din folclorul evreiesc” 2, sau, în chiar termenii săi, de „fraier înăscut”. E de acord cu Meister Eckhart că sufletul are o unică vârstă – tinerețea –, dar când mama Renatei, Señora, i-l lasă în grijă pe copilul acesteia într-un hotel Ritz din Madrid (scump, se-nțelege), în timp ce Renata se mărita în Italia, Citrine vede „legătura dintre tinerețea eternă și tâmpenie”. De altfel, la Ritz se afla fiindcă prietenul lui, Pierre Thaxter, alt client la banii săi, îl încredințase că stătea acolo pe cheltuiala unui editor, conform unui aranjament al său care se dovedește cu totul închipuit. Și Humboldt îl tapase pe Citrine, după ce-l convinsese, ca un fel de legătură între ei echivalentă cu o frăție de cruce, să schimbe unul cu altul câte un cec în alb: folosindu-se de al său, Humboldt va încasa 6 763, 58 de dolari din contul lui Citrine, într-un moment dificil pentru acesta (tocmai îi murise altă iubită).

1. Într-un interviu cu Jean Montalbetti înregistrat în 1983 pentru postul de radio France Culture, Bellow mărturisea că este atras de lumpeni, căci cunoscuse încă din copilărie „numeroși criminali”. Este probabil că admira la aceștia „relațiile emoționale”, fraternitatea pe care teroriștii, naționaliștii și mișcările proletare o opuneau condiției omului modern, sărăcit de sentimente și înstrăinat de semenii săi, ca urmare a „miracolului tehnic”. Desigur însă, încheia el, nu aceasta este calea de urmat (v. Magazine littéraire, 226/ianuarie 1986, p. 96).

2. Cosana Nicolae, postfață la Saul Bellow, Trăiește-ți clipa, Polirom, 2002, p. 191, cu referire la Tommy Wilhelm. Tot așa îi apare, explicit, protagonistul din Aventurile lui Augie Afarch fratelui său mai descurcăreț, Simon.

Demmie Vonghel, într-un accident de avion), gelos pe succesul piesei sale de teatru. Dar Humboldt, ca și Thaxter, se bucură de o poziție aparte în ochii lui Citrine:

ambii întruchipează intelectualul de modă veche, sortit eșecului într-o lume excesiv de pragmatică. Deosebirea e că cel de-al doilea, mereu urmărit pentru datorii, dar trăind pe picior mare, e mai predispus spre escrocherii, adică se adaptează în fond pragmatismului: „Marea întrebare în legătură cu el era: știa sau nu știa ce face? Cu alte cuvinte, era un potlogar?” Spre finele romanului, care se accelerează vădit în ultima-i treime, Thaxter va îndritui un răspuns pozitiv la întrebare: el își simulează răpirea în Argentina, exortând, prin articole publicate în presă, la constituirea unui fond întru răscumpărarea sa și indicându-l garant pe Citrine. În ce-l privește pe Humboldt, el se va revanșa, lăsându-i lui Citrine o moștenire - de unde și titlul romanului.

„... reconstituia felul în care falnicul și dăruitul meu prieten a decăzut și, s-a prăbușit. Talentul lui a degenerat”.

Von Humboldt Fleisher (sub a cărei identitate romanească se ascunde poetul Delmore Schwartz¹, un fel de Rimbaud al Americii și cel mai tânăr laureat al Premiului Bollingen, în 1960) se făcuse cunoscut printr-un unic volum de balade „platonice” („Prin «platonice» înțeleg o perfecțiune originară la care tânjesc să se întoarcă toate făpturile umane”, precizează Citrine), în condițiile în care poezilor moderni le lipsește „un ideal lucid și ferm”, deși dispun de „un material mult mai încântător decât Homer sau Dante”. Humboldt „a intenționat să fie un artist divin, un om al stărilor de transă și de extaz, o posesiune platonicească”. Lumea

1.

La fel, Herzog din romanul omonim l-ar reprezenta pe alpinistul francez Maurice Herzog, dar și cu o trimitere la un personaj din [7Zi.se de James Joyce, Ravelstein din romanul cu același nume - pe Allan Bloom, în timp ce întâmplările din Iarna decanului sunt și ele reale, la fel ca

personajele.

modernă, „golită de spirit”, aştepta să reînvie, iar Humboldt fusese instrumentul acestei scontate resurecţii, aducând „speranţa unei noi frumuseţi” acolo unde nu erau decât idoli „sterpi” şi tiranici şi unde domnea forţa „abstracţiunilor colective”. El credea că existase „o lume originară, o lume-mamă care s-a pierdut” – condiţia actuală fiind de surghiun –, iar poezia se căznea s-o imite, s-o evoce. Citrine îşi însuşeşte această viziune: „Mi-era milă de noi [...], suflete surghiunite, tânjind după lumea-mamă. Fiecare făptură vie jeleşte pierderea lumii-mamă”.

Ca şi Ravelstein care, ca un adevărat rav de vocaţie universalistă, ar fi existat spre a asigura omenirea că „măreţia [ei] [...] nu o să se evapore cu totul în bunăstarea burgheză” 1, Humboldt le atribuia poeziilor misiunea de a descoperi „cum poate fi ocolită America pragmatică”, afacerile având, după el, „puterea [...] de a împietri sufletul” (antiprotestantismul implicit aici e de rigoare). Eşecul său s-ar fi datorat însă faptului că a devenit plicticos din clipa „când a îmbrăcat veşmântul de persoană superioară, când şi-a însuşit stilul de înaltă cultură, cu toate abstracţiunile sale conformiste”. Plictisul e o temă aparte a romanului, la care voi reveni; deocamdată, să consemnăm şi alte asemănări cu Ravelstein: şi acesta era, până la un punct, platonician, referinţa principală fiind pentru el mitul androginului din Symposion (decanul Corde din Iarna decanului ţinea şi el seminarii „cu Platon şi Binele”, iar Augie March, în Aventurile... fură dintr-o librărie o ediţie a dialogurilor platoniciene). Ambii trec drept filosofi, ambii sunt corpolenţi şi au hainele şi cravatele arse de ţigară. Ca şi Chick, povestitorul din Ravelstein în raport cu prietenul său, Citrine se pune la curent cu „lecturile fundamentale” ale lui Humboldt: Timaios, Proust, Virgiliu etc., ceea ce făcea şi Kathleen,

nevasta poetului, la țară, lăsându-se mai greu antrenată în partide de fotbal (decorul seamănă puțin cu cel al fermei lui Courtial des Pereires de la Bleme-le-Petit.

1. Pentru o analiză mai detaliată la Ravelstein, v. Lecturi insuficiente în volumul meu Deconstrucții populare, Polirom, 2002, pp. 32 - 67.

din finalul romanului lui Celine, Moarte pe credit, doar că aici nu se fac, ca acolo, experiențe „radio-telurice” pe cartofi; perorațiile lui Humboldt au și ele ceva din cele ale lui des Pereires; Celine pare pe alocuri un model ascuns al lui Bellow - Ravelstein îndemna de altfel la lectura lui): „Oricum, la țară, Humboldt suferea de acute spaime iudaice. El era evreu, ea creștină, și se temea”, în aceiași termeni îi va vorbi Ravelstein lui Chick, căutând să-l convingă de primejdiile căsătoriei cu Vela - ea însăși reîncarnare literară a Minnei din Iarna decanului.

Dar nu evreitatea îl va pierde pe Humboldt, ci altceva: „Plonjase în neputință și devenise un erou al nefericirii. Acceptase monologul puterii și al profitului, deținut de avere, politică, lege, raționalitate, tehnologie. Îl acceptase pentru că nu putuse găsi lucrul celălalt, lucrul nou, lucrul necesar pe care au datoriat să-l facă poezii. În schimb, făcuse un lucru care ținea de trecut, își luase un pistol, ca Verlaine, și-l hăituise pe Magnasco”, presupusul amant al soției sale; va fi internat într-un soi de azil pentru săraci și ratați și se va stinge în mizerie, cu mințile rătăcite (Citrine îl zărește ultima oară pe o stradă din New York, ronțăind un covrig uscat; se face că nu-l vede, ceea ce-și va imputa amar după moartea prietenului său), în lumea modernă, poetul nu mai e un Orfeu, adică versurile sale nu mai îmblânzesc fiarele și nu mai mișcă pietrele; asupra lumii materiale au efect doar „miracolele practice” ale civilizației, ca, de pildă - gândește Citrine - „aducerea persoanei mele de la New York în Texas în patru ore, sau

despicarea toracelui lui Ulick [fratele său] și grefarea unor noi vene în inima lui". Dar, cu toate „miracolele practice” ale ei, „America e o încercare grea pentru spiritul uman”, conchide tot el.

În larna decanului este deplâns eșecul intelectualilor de formație umanistă, care e pus pe seama divorțului dintre ei și oamenii de știință, ale căror descoperiri cei dintâi nu fuseseră capabili să le integreze în discursul lor, căci ei au ignorat dintotdeauna „cunoașterea științifică”; or, două tipuri de oameni de știință apar în acest roman: unul este geofizicianul Beech, personaj de extracție celiniană, care descoperise că adevărata cauză a dezordinii sociale este... intoxicația cronică cu plumb – 641

pricină de războaie și revoluții, după cum tot ei i se datora și căderea Imperiului Roman, căci romanii foloseau plumbul împotriva acririi vinului. Nivelul de plumb în lumea noastră ar fi de cinci ori mai ridicat decât cel „natural preistoric” (măsurat pe osemintele fosilizate, ghețurile de la poli, copacii bătrâni etc.): „Tulburările mentale rezultate din otrăvirea cu plumb se reflectă în terorism, barbarie, criminalitate, degradare culturală. Pretutindeni sunt vizibile iritabilitatea, instabilitatea emoțională, neliniștea generală, reducerea acuității raționamentului, dificultatea de concentrare etc., pe care clinicianul experimentat le identifică pe loc”. Albert Corde, pe care Beech voia să-l asocieze la denunțarea acestui flagel, se întreabă însă: „Din nou o cauză materială?”

Alt tip de oameni de știință este figurat de cuplul care, spre finalul aceluiași roman, îi invită pe soții Corde la o serată: bărbatul conduce o mare companie cibernetică, iar soția lui este specialistă în computere, așadar ambii se află în topul „cunoașterii științifice”. Serata lor era dedicată zilei de naștere a... câinelui: apar cadouri, inclusiv „telegrame de felicitare”, tortul aniversar, în tavan

sunt înălțate baloane... fiecare legat cu panglică de dantelă, extrem de scumpă". Un musafir le arată celorlalți fotografii ale câinelui său, în timp ce sărbătoritul, un dog danez, linge din condescendență un os primit cadou (printre cadouri se numără și „o zgardă cu cinci stele, insignă aidoma [celej a generalilor de armată"]). Scena, de unkitsch imens, contrapuntează articolele lui Corde despre Chicago (devastatoare), în stilul vechiului documentar italian Mondo cane.

Revenind la Humboldt, el eșuase, într-o altă formulare, pentru că rămăsese credincios unor idei anacronice: oamenii, spune Citrine, și-au pierdut „viața lăuntrică”, pe care o umplu cu „probleme publice”, iar acestea nu sunt altceva decât ideile rebutate ale ultimelor trei veacuri, cărora și Humboldt le cedase. Printr-o ironică întorsătură a sorții (lovitura de teatru a romanului), tocmai această amnezie colectivă îl va salva pe Citrine, ajuns la faliment: un scenariu de film pe care-l scrisese odinioară în joacă împreună cu Humboldt („O glumă de prost gust”, îl categorisește ion... v, „. „succes la publicul re. și doi autori îl concepuseră „ca [pe

1 - i.:

el) ajunge pe ecrane primitivizat1; or, cei dui «v”...

un vodevil și o farsă”. Prin urmare, „nu de opera lui l’Humboldt serioasa n avut lumea nevoie. Nu; ci de giumbușlucurile lui” - comentează Citrine.

Toată această punere în chestiune a lumii moderne își aliază, dincolo de sarcasmul cu care Bellow își construiește scenele amintite, o constantă repulsie față de urbanism - și Augio March, și Citrine. și Albert Corde detestă civilizația citadină: „Orașul era o împuțiciune”, tonitrua și Humboldt (de pildă, canicula verii resuscita la Chicago duhoarea fostelor abatoare și. pe plan literar, un vag ecou din - Jungla lui Upton Sinclair). Din punctul 1.

Scenariul s-ar putea numi „Canibalul pocăit”, pentru că închipuie cazul unui explorator italian care, eșuat printre ghețurile veșnice, e nevoit să recurgă la acest tip arhaic de alimentație. Când e descoperit, se căiește. În mod ciudat, Bellow diseminează în cărțile sale episoade ori aluzii disparate referitoare la antropofagie: în Iarna detanitului, Dewey Spangler, pe când era în clasa a X-a, îi spune unei profesoare că e „un copil orfan adoptat de canibalii care-i mâncaseră părinții” și „evadase pe o plută dintr-o insulă africană”; tot în Darul lui flumbolcit, poeții sunt contrastați cu oamenii ziși „de succes, împietriți, cinici și canibali”; în Ravelstein, Chick găsește jurnalul unui medic povestind scene de canibalism din Noua Guinee și, în perspectiva unui nihilism extras din Dostoievski („totul este permis”) și dus la extrem de soldații din Wehrmacht, crede că și „canibalismul e perfect logic” etc. Nu am inclus niciun comentariu pe acest subiect în text, deoarece încă nu i-am găsit o explicație coerentă cu restul. Să aibă oare vreo semnificație faptul că italianul din scenariul lui Citrine & Humboldt se numea Caldofreddo, iar Corde din Iarna decanului este disputat între cald și frig? („Ultime opțiuni. Ambele la fel de cumplite. Cum să alegi între ele?”) Dacă da, atunci coincidența oppositorum, larg exploatată în Ravelstein (v. Deconstrucții populare, pp. 60 - 63), va rezolva dilema în spiritul antinomic al sabbatianismului radical, nu însă și obsesia lui Bellow gravitând înjurai antropofagiei.

de vedere al sensibilității noastre literare, avem de-a face cu tot atâtea aspecte ale semănătorismului reizbucnit peste ocean.

„Și. acum. era necesar să mă gândesc. ce se poate face cu talentul în zilele noastre, în secolul nostru. Cum se poate preveni lepra sufletelor? Nu știu de ce, dar parcă mie îmi revenea sarcina asta”.

Într-o lume cuprinsă de „melancolia opulenței”, Citrine aleargă după un sens și vrea să facă binele cu tot dinadinsul. Mai multe personaje îl împing înspre realizarea unei saga americane, e f.: „Cei ce încearcă să interpreteze America sunt niște împuțiți. Nu fac alta decât să lanseze niște formule docte. Tu, Charles, tu ar trebui să scrii despre ea, să-ți descrii viața ta de zi cu zi și să mai strecuri și niște idei în treaba asta”, îl încuraja Pierre Thaxter, insistând: „... ar trebui să colinzi și tu Chicago cum colinda Restif de La Bretonne străzile Parisului, și să scrii o cronică. Ar fi senzațional”. Admirând dibăcia cu care Bellow își dublează prin comentariul propriilor sale personaje demersul, inducându-i deja cititorului o idee despre valoarea-i senzațională, să mai notăm și o bănuială a lui Cantabile privitoare la misiunea lui Citrine: „Bănuiesc că ai un fel de datorie să analizezi societatea americană, de la Casa Albă și până la cartierele rău famate”. Mereu i se repetă însă lui Citrine că trebuie să deschidă ochii (precum lui Chick, lui Tommy Wilhelm sau decanului Corde – să coboare cu picioarele pe pământ), pe când el însuși găsea că se adâncise într-un „somn tolerant”, vreme de jumătate de veac: „Desigur – simte el –, un lucru mareț mă chema la trezie, înfruntam o puternică provocare. Acum nu făceam decât să bolborosesc liniștit, dar în cele din urmă va trebui să dau în clocot. Aveam de înfăptuit unele treburi în numele întregii rase umane – purtam răspunderea nu numai a împlinirii propriului meu destin, ci și a preluării misiunii unor prieteni eșuați ca Von Humboldt Fleisher, care n-au fost niciodată în stare să ajungă la o treaptă de superioară trezie”.

De aici, două dezvoltări se bifurcă: îndelungata somnolență face ca „prospețimea radioasă transmisă nouă de îngeri” să se preschimbe în plictiseală, încât

Citrine ambiționează un eseu capital despre plictis;

pe de altă parte, cum era interesat de somn, un prieten îi atrage atenția asupra celor revelate de Steiner în legătură cu aspectele profunde ale somnului, astfel că, citindu-l pe părintele antroposofiei, Citrine afirmă că se trezește. Să parcurgem rapid cele două trasee iscate de letargia eroului lui Bellow.

Într-adevăr, Citrine se întorsese din Paris la Chicago (altminteri, o navetă tipică pentru protagoniștii prozei romancierului american) cu gândul de a scrie o operă măreață despre plictiseală, la care lucra de mulți ani, citindu-i pe „toți acei mari și moderni experți ai plictiselii: Stendhal, Kierkegaard și Baudelaire”. Deja doctorul Tamkin, din Trăiește-ți clipa, opina că vreo 60 % dintre locuitorii Americii „mor de plictiseală”, în concepția lui Citrine, acest modern sentiment ar rezulta din incompleta cheltuire a potentelor umane, fiindcă cine nu arde putrezește („either you burn or you rot”) 1. Humboldt va nuanța teoria plictiselii, aceasta având rolul de a conjura, credea el, irosirea forțelor și a talentelor ce-o provoacă. În orice caz, Citrine o situa la originea modernității: „Viitorul intelectual al Europei a fost determinat de oameni îmbuibăți de plictiseală, de scrierile unor prizonieri”, nota el2, în plus, plictiseala se însoțește cu teroarea: „Plictiseala este un instrument de constrângere socială. Putere înseamnă puterea de a

1. După o vorbă românească, ce arde nu putrezește – dar nici multe zile nu are...

2. Din ediția romanului Darul lui Humboldt apărută la Univers în 1979 și atent cenzurată, lipsește aici partea privitoare la plictiseala caracteristică regimurilor comuniste („banalitatea răului” totalitar fusese deja pusă în discuție în Planeta domnului Sammler); prezenta ediție este astfel prima integrală în limba română. Rămâne însă o enigmă de ce Bellow n-a protestat la cenzurarea în

România a romanului său - putea să știe de aceasta, dat fiind că pe vremea aceea avea o soție de origine română.

Impune plictiseala, de a comanda staze, de a îmbina aceste staze cu spaima. Adevăratul teicdnim, profundul taie. dium, este aseasonat cu teroare și cu moarte". Pe un plan mai general, evoluția însăși o plicticoasă (epocile agrare se scurg anevoie, tâmpe), moartea la fel, iar eul conștient, de sine zace și el în „blestemul indiferenței”, adică în plictis de sine și de toale.

Dar tema plictiselii apăru.se și în Aventurile lui Augie. March: acolo era dezbătută de un pei sona. purtător de utopie, dulgherul Hymie Basteshaw de la bordul navei Sam MacManus, scufundată în timpul războiului de o torpilă în largul insulelor Canare; plutind în derivă într-o barcă împreună cu protagonistul romanului, Basteshaw. care se recomandă ca „psiho-biofi-zician”, îi destăinuie acestuia că umpluse mai multe volume despre plictiseala modernă, văzută ca nerealizare a armoniei; interesându-se de fiziologia plictiselii, Basteshaw ajunge să creeze protoplasma in vitro, lucru de nimeni crezut și, pare-se, nici măcar examinat mai îndeaproape - șase universități îl eliminaseră numai la aflarea performanței sale... Intenția lui era să găsească un ser împotriva plictiselii, ceea ce ar fi vindecăt pentru totdeauna omenirea de probleme, pacificând-o într-o în sfârșit realizată fraternitate asta dacă nu cumva un nou lanț al evoluției avea să apară, căci la bordul navei scufundate se aflase o cantitate oarecare de protoplasma perfecționată din producția-i proprie, astfel amestecată în apele oceanului, adică în mediul originar în care, după unele teorii, s-a format viața...

Prin urmare, tema plictiselii la Bellovv este precedată de propria ei parodie; Basteshaw, vehiculul ei, duce și el cu gândul la unele personaje ale lui Celine, încât

Aventurile lui Augie Mardi, un Bildungsroman ca și Moarte pe credit, s-ar putea spune că evoluează de sub tutela lui Dreiser până sub umbra lui Celine; în Darul lui Humboldt, se păstrează doar un slab ecou al episodului respectiv din pătaniile lui Augie, atunci când Thaxter îi scrie lui Citrine ca să-i sugereze noi aspecte și tipuri de prins în seria lui de eseuri despre Marileplictisuri ale lumii contemporane – de exemplu, „pisălogii inventatori” nu trebuiau cu niciun chip omiși, ceea ce face semn înspre Basteshaw, dar și poate, simultan, înspre toată acea mulțime dezlănțuită de concursul întru obținerea unui perpetuum mobile, lansat în Moartepes credit. Fără să aibă petulanța și delirul marelui proscris francez, Bellow a construit nu o dată situații celiniene¹.

Și Rudolf Steiner, într-o carte de mai multe ori pomenită în Darul lui Humboldt, vorbește de trezire, în sensul reactivării virtuților ascunse în suflet². Cât anume din doctrina antroposofică ia în seamă Citrine? Destul de mult, dacă observăm că o parte din roman (evocările lui Humboldt) este explicit construită pe modelul meditațiilor prescrise de Steiner și chiar, într-o

Alt exemplu, tot din Aventurile lui Augie March, este episodul în care, antrenat în Mexic de extravaganta-i iubită Thea, Augie se chinuiește împreună cu ea să dreseze un vultur ca să vâneze iguane uriașe; acțiunea capotează, căci vulturul e mușcat de iguane, Augie aruncat de pe cal etc. Ar fi de meditat, în același sens, la refugiul lui Henderson în Africa, din Henderson, regele ploii, într-o posibilă paralelă cu Bardamu din Călătorie la capătul nopții (în care însă Celine aruncă în aer ideea de refugiu în Africa, de unde, de altminteri, Bardamu e vândut de negri ca sclav!), sau la vizita lui Corde la Spitalul Districtual din Chicago, descrisă în unul dintre articolele sale rezumate în Iarna decanului, de comparat cu vizita lui Celine însuși la

spitalul de boli venerice din Leningrad, de aflat în Bagatelles pour un massacre (Denoel, 1937, p. 117 51717.). În acest din urmă funambulesc pamflet antisemit, apare și numele unui Citrine, printre cele ale altor scriitori (Gide, Dorgelees, Serge) cărora Celine le imputa că au scris de toate despre Rusia, numai despre evreii ei, nu (id., p. 49). Despre Citrine din Darul lui Humboldt ni se menționează că se numea la origine Țitrin și provenea din Kiev.

V. Rudolf Steiner, Knowledge of the Higher Worlds and Its Attainment, Anthroposophic Press, New York, 1961, pp. 50 și 102.

măsură, în ordinea inversă a memorării recomandată de el¹ (desenul general al romanului este un balans între prezentul încurcăturilor lui Citrine și trecutul readus la suprafață prin evocarea lui Humboldt care, grație moștenirii lăsate lui Citrine, îi rezolvă dificultățile din prezent). În afară de asta, sunt în roman multe comentarii și trimiteri precise la Steiner: de pildă, la meditația prin vizualizarea unei cruci înconjurată de șapte trandafiri², în care Citrine, „din anumite rațiuni, poate că de origine iudaică”, înlocuiește crucea cu un felinar. E drept că alt exercițiu antroposofic, imaginarea dorinței altcuiva!, nu-i izbuteste când se sforțează să priceapă dorința fetei sale de a avea o bicicletă, dar o variantă a aceluiași exercițiu dă rezultate, când tot el se privește din punctul de vedere al avocaților săi⁴. La urma urmei, poate că și răbdarea cu care suportă lecțiile vindicative pe care i le administrează Rinaldo Cantabile fiindcă nu-i plătită o datorie contractată la un joc de cărți (inclusiv momentul kunderian în care gangsterul îl silește să stea lângă el, într-o cabină a unei toalete, în timp ce-și făcea nevoile), i se trage lui Citrine din anumite prescripții steineriene referitoare la necesara trecere prin „porțile umilinței”⁵,

ori din recomandarea adresată inițiatului de a-i trata fără să-și dea aere de superioritate pe cei situați, ca inițiere, mai jos decât elb. Dar era el un inițiat? Pesemne că da, de vreme ce spune ritos: „Doresc să fie limpede, totuși, că vorbesc ca o persoană care de curând primise sau simțise lumina. [...] O experiență de scurtă durată, dar care dăinuise destul cât să fie

1. V. Dr. Rudolf Steiner, Știința spirituală. Evoluția omului și a lumii (în original: Die Geheimwissenschaft im Umri/3), Ed. Rustania, Timișoara (1946?), p. 255.

2. Cf. ibidem, p. 235.

3. Cf. Steiner, Knowledge... p. 69, cu precizarea că exercițiul trebuie reluat „de sute și sute de ori” (p. 70).

4. Pentru încercarea de a adopta punctul de vedere al altcuiva, cf. ibidem, p. 150.

5. Ibidem, p. 7.

6. Ibidem, p. 47.

convingătoare și, mai cu seamă, să-mi pricinuiască un soi de bucurie total irațională”.

Ce credea Bellow însuși despre antroposofie? Judecând după o însemnare din Jurnalul lui Mircea Eliade, îl aprecia pe Steiner „pentru importanța acordată «imaginației active»” 1. Ne-am putea de aceea întreba dacă nu cumva ar răzbate ceva din acest interes și în alte cărți ale sale, unde antroposofia nu e invocată fățiș; așa de pildă, Trăiește-ți clipa poate fi un carpe diem aidoma celui implicat de Steiner în instruirea inițiatului pentru a-i distruge „vălul memoriei” și a-i deschide astfel conștiința deplină către prezentul imediat (cerință oarecum echilibrată mnezic de aceea de a reține adevărurile înalte din suflet) 2, îndoiala lui Corde din Iarna decanului față de explicarea tuturor neajunsurilor omenirii prin intoxicația ei cronică cu plumb („Din nou o cauză materială?”) se datorează faptului că el vede în locul plumbului mai

curând „gânduri otrăvitoare sau teorii otrăvitoare”; or, știm de la Steiner că, la un anumit nivel de inițiere, se dobândește certitudinea absolută că gândurile au o realitate de facto³. Continuând această linie de interpretare, am putea risca și ideea că plumbul și oscilația lui Corde între frig și căldură (ultime opțiuni la fel de cumplite, repetiții anticipative ale morții pe care le resimte ca atare deopotrivă la crematoriul din București, unde îi este incinerată soacra, cât și la observatorul astronomic de pe Mount Palomar, unde își conduce pe urmă savanta soție, programată acolo pentru a scruta aștrii) traduc o remanentă din sistematic-deliranta cosmogonie a lui Steiner, în care stadiul primordial este saturnian și perceptibil doar termic⁴.

1. Op. cit., p. 197 (însemnare din 20 mai 1975).

2. Knowledge... pp. 95 - 96.

3. Ibidem, p. 72.

4. Cf. Știința spirituală, p. 121 („... existau la Steiner pasaje care-mi strepezeau dinții, îmi spuneam că asta-i țicneală curată”, își mai tempera Citrine entuziasmul antroposofic, probabil cu referire tocmai la aceste pagini de cosmologie mirobolantă).

Insomniile lui Humboldt sunt explicate de Citrine tot cu recurs la Steiner: structura cvadnpartită a omului (corp fizic, corp eteric, corp astral și Eul) se scindează în timpul somnului, ultimele-i două entități călătorind în lumea suprasensibilă, unde se angajează într-un fel de schimb noetic cu îngeri, Arhangheli și alte instanțe superioare¹; dar, din pricina decadentei lumii noastre, „văduvită de gânduri înalte și de poezie”, în suprasensibil nu mai răzlesc decât „pârâielile materiei”. un bruiaj ininteligibil îngerilor, așa că Humboldt nu mai dormea: „Pentru că simțea că nu are cuvinte potrivite ca să le ducă cu el în somn. Poate ca efectiv prefera insomnia decât o asemenea

rușine și calamitate nocturnă”.

În fine, pretenția lui Citrine de a salva omenirea sau, în orice caz, de a lucra în folosul ei, îi este și ea redevabilă lui Steiner, care are grijă mereu să-și îndrume învățăceii către problemele general umane², prevenindu-i că urmărirea unui profit personal îi îndepărtează de calea cea bună, care este numai aceea ce vizează înnobilarea umană și cosmică în ansamblu³.

Din combinația dintre platonism și antroposofie (aceasta din urmă având ea însăși presupuziții platoniciene la bază) se naște în Darul lui Humboldt și se fortifică tema metafizică esențială a romanului, respectiv credința în nemurire: „Teoria lui Platon asupra imortalității nu e o metaforă [...]. O singură durată de viață nu poate face decât ca virtutea să dispere. Numai un nebun ar putea încerca să împace Binele cu mortalitatea conferită doar o singură dată. Sau, cum ar spune Renata, fata asta dulce: «Decât o singură dată, mai bine deloc»” – glosează Citrine, în sensul zicalei nemțești Einmal ist keinmal. Nu degeaba fusese pomenit și mitul lui Ei din Republica (X, 613 a-62 lb), tratând despre reîncarnarea sufletelor în conformitate cu ceea ce Steiner va numi „legea destinului” sau, cu rapel la

1. Ibidem, pp. 69 – 71 și 192.

2. Ibidem, p. 254.

3. V. Knowledge... pp. 17 și 94.

„Înțelepciunea orientală”, k arma1 – adică determinarea noilor existențe în raport de cele trecute, întru continua perfecționare a sufletului (presupunându-se că într-o nouă existență se vor repara erorile produse în cea dinainte): „Ajun. – aici, trebuie să declar aproape sub forma unei depoziții, fără posibilitate de tăgadă, că nu cred că nașterea mea să însemne totodată începutul primei mele existențe. Și nici a lui Humboldt”, decretează Citrine,

în alt loc observând: „Totul se dezintegrează și se reintegrează întruna [... j. Trebuie doar să ghicim clacă distribuția rolurilor e aceeași sau personajele sunt altele”. Or, dat fiind că tot lui „condiția minerală a reîntrupării” i s-a părut „întotdeauna anormală”, trebuie să citim ultima scenă a romanului ca pe o sugestie de reîntrupare a lui Humboldt (pe care Citrine împreună cu un unchi al poetului și un alt prieten tocmai îl reînhumaseră într-un loc mai potrivit și alături de resturile mamei sale): în niște floricele, probabil de șofran, răsărite de sub covorul de frunze moarte din cimitir (se știe că ritmurile vegetale și lunare au furnizat omului primele modele de ciclicitate și speranța că aceasta i se aplică și lui). Asta să fi voit oare Humboldt să spună în mesajul său transmis, odată cu moștenirea, de dincolo de mormântului Citrine, și încheiat cu eliptica și neașteptata convingere că „noi nu suntem ființe naturale, ci supranaturale”?

Două personaje ale romanului cred că moartea nu e o etapă, doar, spre altceva, ci un terminus definitiv: Julius, fratele lui Charlie Citrine, care, ca om de afaceri de succes în Texas, e în armonie cu pragmatismul epocii și locului, și Renata, iubita interesată a aceluiasi; în contraparte însă, am văzut că Renata e citată cu un panseu denotând preferința pentru repetiție („Decât o singură dată, mai bine deloc”), plus că al doilea ei soț se ocupă, ca și primul, de pompe funebre, iar Julius este și el un om al repetiției, ca unul care mai făcuse o dată la Chicago o imensă avere, pierdută când își părăsește prima soție, dar refăcută, odată cu o a doua familie, în Texas. Jdeea de repetiție este speculată și în darul lăsat de Humboldt lui Citrine – e vorba de un

1. C f. Știința spirituală, p. 94.

scenariu de film, în care eroul are ceva din Citrine (căci și Citrine împrumutase ceva din Humboldt pentru

eroul piesei sale de teatru): un bărbat face o escapadă extraconjugală într-un ținut mirific, pe care o descrie într-o carte, dar n-o poate publica, fiindcă și-ar expune entorsa conjugală ochilor soției sale: un agent literar îi sugerează atunci, ajutându-l, să-și refacă escapada în compania soției, exact în aceleași condiții, ca astfel cartea să poată apărea, fără să-i trezească ei vreo bănuială. Dar este oare posibilă o repetiție exactă, în toate detaliile? Nu și pentru cel ce o trăiește ca repetiție – el o simte „parodie, profanare, răs diabolic”, aproximativ la fel ca un personaj al lui Kierkegaard din Repetiția. Comparația cu Kierkegaard are și un rost mai adânc; o dată, fiindcă am văzut că gânditorul danez este menționat printre lecturile lui Citrine; a doua oară, fiindcă imortalitatea este motivată de acesta din urmă cu „serioase rațiuni estetice” – e/., în alt loc (căci și această judecată se repetă!): „... din rațiuni de estetică mă văd obligat să neg că un lucru atât de extraordinar ca sufletul omenesc se poate dizolva pe vecie” (deși aici și-ar avea poate locul o trimitere la Nietzsche, pentru care singura justificare a lumii era de natură estetică); a treia oară, în sfârșit, fiindcă Citrine face aluzie la superioritatea stadiului etic asupra celui estetic, definindu-și misiunea în spirit antroposofic, dar contaminat de Kierkegaard, cf.: „... [trebuie] să transmit cunoașterea morală de pe pământ, adică de acolo unde o poți dobândi, către existența viitoare, adică acolo unde ai nevoie de ea”. Prin urmare, pe modelul cunoscut din Stadii pe drumul vieții, Humboldt e reprezentat ca exponent al celui estetic – mai mult ca viețuire calculată la rece (în sensul ilustrat de Johannes din Jurnalul unui seducător), decât ca una nepremeditată, în imediat (Don Juan), care i-ar fi caracteristică lui Citrine, abia aspirant la stadiul etic (dominat de repetiție și în care se optează pentru bine, datorie, căsătorie, muncă, exigențe doar parțial satisfăcute

de el). Mai conturat pentru etic ar fi Corde din Iarna decanului, căci, după unele opinii, el ar fi inițiat o revoluție morală dezlănțuindu-se în presă împotriva modului de viață american, așa cum i se dezvăluia în Chicago, în această ipoteză, „saltul” la ultimul stadiu, cel religios, s-ar îndeplini în Ravelstein, unde replierea identitară e însoțită și de reconsiderarea mersului la sinagogă de către fostul ateu ce dă titlul romanului.

În primele pagini din Repetiția, Kierkegaard se întreba dacă un lucru câștigă sau pierde repetându-se, indicând două moduri ale reiterării – unul care sporește, altul care diminuează ceea ce se repetă; cel dintâi este pentru el exemplificabil cu Iov care, după încercările suferite, primește totul înapoi cu prisosință, îndoit1; pentru al doilea, Bellow ne înfățișează posibila reîntrupare a lui Humboldt în flori de sofran...

Ce rămâne din identitatea pe care, în roata metensomatozei, individul și-o plimbă prin cele mai neașteptate reîntrupări? Cum poate fi el sigur că există la un moment dat, perfect coincident cu sine? Ei bine, pur și simplu punându-și această întrebare, precum ne instruieste anecdota narată de Bellow în Darul lui Humboldt – Morris R. Cohen, profesorul de filosofie al lui Humboldt, este întrebat odată de un student, la cursul de metafizică: „Domnule profesor, cum pot să știu că exist?” Pro Ușorul răspunde: „Și cine întreabă, vă rog?” Dar asta, firește, dacă nu vom înclina să credem, odată cu Nietzsche, că subiectul este o simplă iluzie gramaticală – la care profesorul Cohen ne-ar replica, fără îndoială, că și pe aceasta, iluzia, trebuie s-o aibă cineva; iată de ce trecerea pe pământ îi pare necesară și lui Citrine, într-o glosă steineriană pe care ne-o livrează cu optimism: aici, pe pământ se află „școala libertății noastre, în regnul celălalt, unde lucrurile devin mult mai clare, claritatea știrbește din

libertate. Suntem liberi pe pământ din pricina încreșterii noastre, din pricina erorilor, din pricina minunatelor

1. V. Zbren Kierkegaard, (Euvres completes, Editions de l'Orante, 1972, tome V, pp. 3 și 78.

noastre limitări, ca și din pricina frumosului și a orbirii și a răului. Toate acestea merg mână în mână cu binefacerea libertății". Să se fi trezit oare atunci cu adevărat Citrine din letargic, risipindu-și încreșterea și orbirea?

Dan Petrescu

Cuprins

Darul lui Humboldt...

P/acutu letargie dintre estetic și etic (Dan Petrescu)

...

635